Academia Română
Institutul de Cercetări Juridice

George Antoniu | Tudorel Toader
(coordonatori)

Explicațiile NOULUI COD PENAL

Vol. II
Articolele 53–187

Alexandru Boroi
Versavia Brutaru
Bogdan Nicolae Bulai
Costică Bulai
Ştefan Daneş
Constantin Duvac
Mioara-Ketty Guiu
Ion Ifrim
Constantin Mitrache
Cristian Mitrache
Ioan Molnar
Ion Ristea
Constantin Sima
Vasile Teodorescu
Ioana Vasiu
Adina Vlăşceanu

UJ

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMI ESCU" IAŞI
DREPT
III 20.565

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Explicațiile noului Cod penal

Volumul II
(Articolele 53-187)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Contribuțiile autorilor la comentariile Volumului II (Articolele 53-187):

Prof. univ. dr. Alexandru Boroi:	art. 107-112[1]
Conf. univ. dr. Versavia Brutaru:	art. 163-164
Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai:	art. 56-64; art. 113-134
Prof. univ. dr. Costică Bulai:	art. 113-134
Conf. univ. dr. Ștefan Daneș:	art. 53-55; art. 71-73; art. 80-82
Conf. univ. dr. Constantin Duvac:	art. 172-174; art. 176-179; art. 182-187
Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu:	art. 135-151
Dr. Ion Ifrim:	art. 175
Prof. univ. dr. Constantin Mitrache:	art. 165-171
Conf. univ. dr. Cristian Mitrache:	art. 65-70
Conf. univ. dr. Ioan Molnar:	art. 99-106
Conf. univ. dr. Ion Ristea:	art. 74-79
Conf. univ. dr. Constantin Sima:	art. 83-90
Vasile Teodorescu:	art. 152-162
Prof. univ. dr. Ioana Vasiu:	art. 180-181
Dr. Adina Vlășceanu:	art. 91-98

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III 20. 565

George Antoniu Tudorel Toader
(coordonatori)

Explicațiile noului Cod penal

Volumul II
(Articolele 53-187)

Alexandru Boroi, Versavia Brutaru, Bogdan Nicolae Bulai,
Costică Bulai, Ștefan Daneș, Constantin Duvac,
Mioara-Ketty Guiu, Ion Ifrim, Constantin Mitrache, Cristian Mitrache,
Ioan Molnar, Ion Ristea, Constantin Sima, Vasile Teodorescu,
Ioana Vasiu, Adina Vlăşceanu
(autori)

0 000008 24893 BCU IAȘI

Universul Juridic
București
-2015-

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
S.C. Universul Juridic S.R.L.
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Explicațiile noului Cod penal / George Antoniu, Tudorel Toader (coord.). – București : Universul Juridic, 2015 -
5 vol.
ISBN 978-606-673-337-3
Vol. 2 : Art. 53-187 / Alexandru Boroi, Versavia Brutaru, Bogdan Nicolae Bulai, ... - Bibliogr. - ISBN 978-606-673-339-7

I. Boroi, Alexandru
II. Brutaru, Versavia
III. Bulai, Bogdan N.

343.1(498)(094.4)

ACU
B.C.U. „M. E... ...U" I ȘI
DREPT
19.12.2016

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL DISTRIBUȚIE: tel.: **021.314.93.15**
fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuprins

Abrevieri 11

TITLUL III
PEDEPSELE 13

Capitolul I
Categoriile pedepselor 13
Art. 53. Pedepsele principale 13
Art. 54. Pedeapsa accesorie 17
Art. 55. Pedepsele complementare 21

Capitolul II
Pedepsele principale 26
Secțiunea 1. Detențiunea pe viață 26
Art. 56. Regimul detențiunii pe viață 26
Art. 57. Neaplicarea detențiunii pe viață 28
Art. 58. Înlocuirea detențiunii pe viață 29
Art. 59. Calculul pedepsei în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață 31
Secțiunea a 2-a. Închisoarea 32
Art. 60. Regimul închisorii 32
Secțiunea a 3-a. Amenda 35
Art. 61. Stabilirea amenzii 35
Art. 62. Amenda care însoțește pedeapsa închisorii 37
Art. 63. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii 39
Art. 64. Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității 40

Capitolul III
Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare 44
Secțiunea 1. Pedeapsa accesorie 44
Art. 65. Conținutul și modul de executare a pedepsei accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi 44
Secțiunea a 2-a. Pedepsele complementare 51
Art. 66. Conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi 51
Art. 67. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi 58
Art. 68. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi 61

BCU UNIVERSITY LIBRARY

Art. 69. Degradarea militară 64
Art. 70. Publicarea hotărârii definitive de condamnare 66

Capitolul IV
Calculul duratei pedepselor 68
Art. 71. Durata executării 68
Art. 72. Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate 69
Art. 73. Computarea pedepselor și măsurilor preventive executate în afara țării 74

Capitolul V
Individualizarea pedepselor 77
Secțiunea 1. Dispoziții generale 77
Art. 74. Criteriile generale de individualizare a pedepsei 77
Secțiunea a 2-a. Circumstanțele atenuante și circumstanțele agravante 95
Art. 75. Circumstanțe atenuante 95
Art. 76. Efectele circumstanțelor atenuante 129
Art. 77. Circumstanțe agravante 132
Art. 78. Efectele circumstanțelor agravante 148
Art. 79. Concursul între cauze de atenuare sau de agravare 150
Secțiunea a 3-a. Renunțarea la aplicarea pedepsei 157
Art. 80. Condițiile renunțării la aplicarea pedepsei 157
Art. 81. Avertismentul 161
Art. 82. Anularea și efectele renunțării la aplicarea pedepsei 163
Secțiunea a 4-a. Amânarea aplicării pedepsei 166
Art. 83. Condițiile amânării aplicării pedepsei 166
Art. 84. Termenul de supraveghere 172
Art. 85. Măsurile de supraveghere și obligațiile 173
Art. 86. Supravegherea 176
Art. 87. Modificarea sau încetarea obligațiilor 177
Art. 88. Revocarea amânării aplicării pedepsei 177
Art. 89. Anularea amânării aplicării pedepsei 179
Art. 90. Efectele amânării aplicării pedepsei 180
Secțiunea a 5-a. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere 182
Art. 91. Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere 182
Art. 92. Termenul de supraveghere 195
Art. 93. Măsurile de supraveghere și obligațiile 198
Art. 94. Supravegherea condamnatului 207
Art. 95. Modificarea sau încetarea obligațiilor 211
Art. 96. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere 214
Art. 97. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere 222
Art. 98. Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere 228
Secțiunea a 6-a. Liberarea condiționată 232
Art. 99. Condițiile liberării condiționate în cazul detențiunii pe viață 234
Art. 100. Condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii 243

Art. 101. Măsurile de supraveghere și obligațiile ... 256
Art. 102. Supravegherea condamnatului ... 262
Art. 103. Modificarea sau încetarea obligațiilor ... 265
Art. 104. Revocarea liberării condiționate ... 266
Art. 105. Anularea liberării condiționate ... 270
Art. 106. Efectele liberării condiționate ... 272

Bibliografie generală ... 278

TITLUL IV
MĂSURILE DE SIGURANȚĂ ... 279

Capitolul I
Dispoziții generale ... 279
Art. 107. Scopul măsurilor de siguranță ... 279
Art. 108. Categoriile măsurilor de siguranță ... 288

Capitolul II
Regimul măsurilor de siguranță ... 290
Art. 109. Obligarea la tratament medical ... 290
Art. 110. Internarea medicală ... 292
Art. 111. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii ... 294
Art. 112. Confiscarea specială ... 298
Art. 112[1]. Confiscarea extinsă ... 323

TITLUL V
MINORITATEA ... 336

Capitolul I
Regimul răspunderii penale a minorului ... 336
Art. 113. Limitele răspunderii penale ... 336
Art. 114. Consecințele răspunderii penale ... 343
Art. 115. Măsurile educative ... 345
Art. 116. Referatul de evaluare ... 347

Capitolul II
Regimul măsurilor educative neprivative de libertate ... 351
Art. 117. Stagiul de formare civică ... 351
Art. 118. Supravegherea ... 352
Art. 119. Consemnarea la sfârșit de săptămână ... 353
Art. 120. Asistarea zilnică ... 354
Art. 121. Obligații ce pot fi impuse minorului ... 354
Art. 122. Modificarea sau încetarea obligațiilor ... 356
Art. 123. Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate ... 357

Capitolul III
Regimul măsurilor educative privative de libertate ... 360
Art. 124. Internarea într-un centru educativ ... 360
Art. 125. Internarea într-un centru de detenție ... 363

Art. 126. Schimbarea regimului de executare 367
Art. 127. Calculul duratei măsurilor educative 369

Capitolul IV
Dispoziții comune 370
Art. 128. Efectele cauzelor de atenuare și agravare 370
Art. 129. Pluralitatea de infracțiuni 370
Art. 130. Descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității 373
Art. 131. Prescripția răspunderii penale a minorilor 374
Art. 132. Prescripția executării măsurilor educative 375
Art. 133. Efectele măsurilor educative 375
Art. 134. Minorul devenit major 376

Bibliografie generală 378

TITLUL VI
RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE 379

Capitolul I
Dispoziții generale 379
Art. 135. Condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice 379
Art. 136. Pedepsele aplicabile persoanei juridice 402
Art. 137. Stabilirea amenzii pentru persoana juridică 403

Capitolul II
Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice 407
Art. 138. Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice 407
Art. 139. Dizolvarea persoanei juridice 409
Art. 140. Suspendarea activității persoanei juridice 412
Art. 141. Neaplicarea dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice 415
Art. 142. Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice 417
Art. 143. Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice 419
Art. 144. Plasarea sub supraveghere judiciară 420
Art. 145. Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare 424

Capitolul III
Dispoziții comune 428
Art. 146. Recidiva în cazul persoanei juridice 428
Art. 147. Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice 431
Art. 148. Prescripția răspunderii penale 434
Art. 149. Prescripția executării pedepsei 436
Art. 150. Reabilitarea persoanei juridice 439
Art. 151. Efectele comasării și divizării persoanei juridice 440

Bibliografie generală 445

BCU ASE BUCUREȘTI UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL VII
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ 446
Art. 152. Efectele amnistiei 446
Art. 153. Prescripția răspunderii penale 451
Art. 154. Termenele de prescripție a răspunderii penale 454
Art. 155. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale 456
Art. 156. Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale 458
Art. 157. Lipsa plângerii prealabile 458
Art. 158. Retragerea plângerii prealabile 464
Art. 159. Împăcarea 466

Bibliografie generală 470

TITLUL VIII
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI 471
Art. 160. Efectele grațierii 471
Art. 161. Prescripția executării pedepsei 477
Art. 162. Termenele de prescripție a executării pedepsei 478
Art. 163. Întreruperea cursului prescripției executării pedepsei 480
Art. 164. Suspendarea cursului prescripției executării pedepsei 482

Bibliografie generală 483

TITLUL IX
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII 484
Art. 165. Reabilitarea de drept 485
Art. 166. Reabilitarea judecătorească 490
Art. 167. Calculul termenului de reabilitare 494
Art. 168. Condițiile reabilitării judecătorești 499
Art. 169. Efectele reabilitării de drept sau judecătorești 502
Art. 170. Reînnoirea cererii de reabilitare judecătorească 504
Art. 171. Anularea reabilitării 505

Bibliografie generală 508

TITLUL X
ÎNȚELESUL UNOR TERMENI SAU EXPRESII ÎN LEGEA PENALĂ 509
Art. 172. Dispoziții generale 511
Art. 173. Legea penală 513
Art. 174. Săvârșirea unei infracțiuni 516
Art. 175. Funcționar public 522
Art. 176. Public 536
Art. 177. Membru de familie 541
Art. 178. Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale 545
Art. 179. Arme 554
Art. 180. Instrument de plată electronică 558

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
DREPT

Art. 181. Sistem informatic și date informatice 563
Art. 182. Exploatarea unei persoane 567
Art. 183. Consecințe deosebit de grave 576
Art. 184. Faptă săvârșită în public 578
Art. 185. Timp de război 582
Art. 186. Calculul timpului 584
Art. 187. Pedeapsă prevăzută de lege 586

Bibliografie generală 596

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Abrevieri

alin.	alineat(ul)
apud	citat după
art.	articol(ul)
BC	Casației
BJ	Buletinul Jurisprudenței
B. Of.	Buletinul Oficial, Partea I
c.	contra
Cass.	Curtea de Casație
C. Ap.	Curtea de Apel
C. civ.	Codul civil
CD	Culegere de decizii. Tribunalul Suprem
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CDP	Caiete de drept penal
col. pen.	colegiul penal
conf. univ.	conferențiar universitar
C. Jud.	Revista „Curierul Judiciar"
C. mun.	Codul muncii
Convenție	Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului)
CPJP	Culegere de practică judiciară penală
C. pen.	noul Cod penal
C. pen. anterior	Codul penal din 1969
C. pr. pen.	noul Cod de procedură penală
C. pr. pen. anterior	Codul de procedură penală din 1969
CSJ	Curtea Supremă de Justiție
dec.	decizia
dec. pen.	decizia penală
Dreptul	Revista „Dreptul"
ed.	ediția
Ed.	editura
etc.	et caetera („și celelalte")
H.G.	Hotărârea Guvernului României
ibidem	în același loc
ICCJ	Înalta Curte de Casație și Justiție
idem	același autor
JN	Revista „Justiția Nouă"
Jud.	Judecătoria
LP	Revista „Legalitatea populară"
M. Of.	Monitorul Oficial al României, Partea I
n.a.	nota autorului
O.G.	Ordonanța Guvernului

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

O.U.G.	Ordonanța de urgența a Guvernului
op. cit.	opera citată
p.	pagina
par.	paragraful
pp.	paginile
R 1	Vasile Papadopol, Mihai Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977
R 2	Vasile Papadopol, Mihai Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982
R 3	Vasile Papadopol, Ștefan Daneș, *Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
RDP	Revista de drept penal
RRD	Revista română de drept
SCJ	Revista „Studii și Cercetări Juridice"
SDR	Revista „Studii de Drept Românesc"
Studia	Revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai" – Series Iurisprudentia
s.n.	sublinierea noastră
s. mil.	secția militară
s. pen.	secția penală
sent.	sentința
ș.a.	și alții (altele)
Trib.	Tribunalul
Trib. jud.	Tribunalul județean
Trib. mil.	Tribunalul militar
Trib. Mun. București	Tribunalul Municipiului București
Trib. Suprem	Tribunalul Suprem
UE	Uniunea Europeană
urm.	următoarele
vol.	volumul

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL III
Pedepsele

În acest titlu, legiuitorul își propune să reglementeze cele mai generale aspecte ale pedepselor, cum ar fi: enumerarea pedepselor (art. 53), descrierea conținutului pedepselor principale, accesorii și complementare (art. 56-70), calculul duratei pedepselor (art. 71-73), individualizarea pedepsei (art. 74-98), liberarea condiționată (art. 99-106). Să le examinăm pe rând.

Capitolul I
Categoriile pedepselor

Pedepsele principale

Art. 53. Pedepsele principale sunt:
a) detențiunea pe viață;
b) închisoarea;
c) amenda.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. O primă deosebire față de legea penală anterioară o constituie renunțarea de către noul Cod penal la un capitol distinct, intitulat „Dispoziții generale", care să cuprindă definiția pedepsei și scopul acesteia. Noul legiuitor a avut în vedere că o atare dispoziție este mai mult proclamativă, o declarație de principiu care și-ar avea locul mai potrivit în lucrările de doctrină decât în legislație. Pe de altă parte, s-a ținut seama că textul în discuție (art. 52 C. pen. anterior) putea da naștere la controverse, deoarece concepea pedeapsa ca având o dublă esență: măsură de constrângere și mijloc de reeducare, în contradicție cu părerea unanimă a specialiștilor, după care pedeapsa nu poate fi decât un rău, o măsură de constrângere; eventuala reeducare a celui condamnat, ca și prevenirea generală și specială realizându-se ca o consecință a constrângerii sau a amenințării cu constrângerea.

O a doua deosebire față de legea penală anterioară constă în enumerarea pedepselor principale în art. 53, fără a se arăta în același loc și limitele generale ale pedepselor corespunzătoare fiecărei categorii de pedepse (acolo unde existau asemenea limite). Aceste limite vor fi arătate în altă parte, și anume odată cu descrierea conținutului fiecărei categorii de pedepse.

Art. 53 pe care îl analizăm cuprinde o enumerare limitativă a pedepselor principale: detențiunea pe viață, închisoarea și amenda. În ciuda discuțiilor și sugestiilor din doctrină, de a se lărgi sfera pedepselor principale pentru a oferi organelor represive posibilități mai mari de adaptare a pedepsei la gravitatea faptelor comise, la împrejurările în care acestea s-au săvârșit și la trăsăturile care particularizează persoana infractorului, noul legiuitor n-a dorit să depășească decât în mică măsură soluțiile legii anterioare. Astfel, noul Cod penal prevede ca pedepse principale detențiunea pe viață și închisoarea, preluate identic din legea penală anterioară. În privința amenzii, s-a produs o modificare, aceasta stabilindu-se după un sistem nou, acela al zilelor-amendă. De asemenea, cuantumul amenzii se modifică față de legea anterioară, acesta obținându-se prin înmulțirea sumei corespunzătoare unei zile-amendă (10 și 500 lei) cu numărul zilelor-amendă (între 30 și 400 de zile).

Pedeapsa, concept. Sub aspect instituțional, pedeapsa, alături de infracțiune și răspundere penală, constituie una dintre cele trei instituții fundamentale ale dreptului penal. Fiecare dintre acestea se răsfrânge și influențează celelalte instituții și dispoziții ale Codului penal. Subliniem, de asemenea, că între instituțiile fundamentale există o legătură directă, întrucât răspunderea penală este efectul săvârșirii infracțiunii, iar pedeapsa este consecința răspunderii penale.

Noțiunea de „pedeapsă" din limba română s-a transmis de la romani, care denumeau sancțiunea penală *„poena"*. Cuvântul are însă o origine și mai veche, deoarece romanii l-au preluat de la greci – *„poini"* –, iar aceștia din limba sanscrită – *„koena"* –, care înseamnă *verificare, socotire*. Despre pedepse, cei vechi spuneau că nu sunt decât moneda cu care se răsplătește infracțiunea. Pedeapsa a constituit în vremuri îndepărtate un instrument de răzbunare împotriva infractorului, apoi, cu timpul, și-a făcut loc concepția că pedeapsa nu trebuie să urmărească numai răzbunarea, ci să constituie și un avertisment pentru cei înclinați să comită infracțiuni. Acest scop al pedepsei îl găsim dezvoltat la filozofii greci Democrit, Protagoras, Platon și Aristotel. În lucrarea sa „Etica", Aristotel afirma că pedeapsa constituie o utilitate socială, deoarece mulțimea se abține de la încălcarea dreptului din cauza amenințării pe care o exercită legea penală. În același timp, marele filozof atribuia pedepsei și o funcție etică, considerând-o un mijloc de regenerare morală a infractorilor. De aici denumirea de „medicament al sufletului", pe care o dădea Aristotel, ca și Platon, pedepselor. „Cei ce se uită numai la aspectul dureros al pedepsei, greșesc", spunea Platon. „Ei sunt orbi față de folosul ce rezultă dintr-însa și nu știu că-i mai mare nenorocirea să n-ai sufletul sănătos, ci putred, nedrept și păcătos".

Ideea utilității pedepsei o găsim și la juriștii romani. Cicero spunea că orice pedeapsă aplicată este pentru binele Republicii, iar Quintilian adăuga: „orice pedeapsă năzuiește spre pilda, și nu spre răsplata răului făcut". Ocupându-se îndelung de această chestiune și demonstrând cu mare bogăție de argumente că pedeapsa nu trebuie să aibă la bază ura sau răzbunarea pentru răul săvârșit, Seneca spunea: „persoanelor vinovate nu li se aplică pedepsele fiindcă au greșit, ci pentru ca să nu mai greșească" (*ut ne pecetur*).

În viziunea legislației penale moderne, se recunoaște, de asemenea, caracterul aflictiv al pedepsei. Infracțiunea fiind o violare a ordinii de drept, o amenințare sau o nesocotire a valorilor sociale, reacția, prin aplicarea pedepsei, nu poate să nu aibă un pronunțat caracter represiv, chiar dacă ea exercită și un rol preventiv. A înlătura conținutul aflictiv al pedepsei ar fi o utopie, o negare a realității, scria reputatul profesor Vintilă Dongoroz, iar Antolisei sublinia că o pedeapsă neaflictivă ar fi o contradicție *in terminis.*

Caracterul aflictiv cel mai puternic îl au pedepsele principale; ele ocupă locul cel mai important în cadrul sancțiunilor de drept penal, reprezintă centrul de greutate al acestor sancțiuni și, totodată, mijlocul cel mai eficient de restabilire a ordinii de drept și de consolidare a sentimentului de securitate socială, atunci când ordinea juridică este încălcată prin săvârșirea unor fapte penale.

Pedepsele sunt sancțiuni specifice dreptului penal și reprezintă cele mai importante măsuri de constrângere cu caracter aflictiv împotriva acelora care atentează la viața, integritatea corporală, libertatea persoanei, patrimoniul persoanei fizice și juridice și la drepturile cetățenilor. Pedepsele au ca scop apărarea societății împotriva infracțiunilor și prevenirea săvârșirii de noi fapte penale de către cei aflați în conflict cu legea, precum și de alte persoane care ar fi tentate să comită astfel de fapte. Mai subliniem și faptul că pedepsele principale sunt singurele sancțiuni represive în măsură să curme activitatea infracțională și în același timp să determine schimbarea mentalității antisociale a infractorilor.

Referințe istorice asupra pedepselor principale. Codul penal din 1937 prevedea o scară mai largă de pedepse privative de libertate, ca urmare a împărțirii infracțiunilor în crime, delicte și contravenții. Astfel, legea penală din 1937 prevedea pentru crime de drept comun: munca silnică pe viață, munca silnică pe timp mărginit și temniță grea, iar pentru infracțiuni politice, detențiunea grea pe viață, detențiunea grea și detențiunea riguroasă, iar pentru delicte de drept comun: pedeapsa închisorii corecționale de la o lună la 12 ani și amenda, iar pentru delicte politice: detențiunea simplă de la o lună la 12 ani și amenda.

Codul penal din 1969, spre deosebire de Codul penal de la 1937, a prevăzut două pedepse principale: închisoarea și amenda. Pedeapsa cu moartea care a existat în Codul penal anterior era considerată „o măsură excepțională" și nu făcea parte din cadrul general de pedepse. După abolirea pedepsei cu moartea prin Decretul-Lege nr. 6/1990 și introducerea pedepsei detențiunii pe viață, numărul pedepselor principale a sporit, legea penală anterioară conținând trei pedepse principale: detențiunea pe viață, închisoarea, amenda. Această simplificare a felurilor de pedeapsă se explică, pe de o parte, prin renunțarea la împărțirea infracțiunilor în crime, delicte și contravenții, iar, pe de altă parte, datorită concepției Codului anterior – concepție care stă și la baza Codului în vigoare – care considera că este suficient un singur regim de executare a pedepsei privative de libertate, același pentru toate infracțiunile.

Referințe de drept comparat. Legislațiile străine de referință care au influențat elaborarea noului Cod penal în ceea ce privește structura și sistemul pedepselor cuprind dispoziții asemănătoare celor din art. 53 cu privire la pedepsele principale.

Astfel, **Codul penal francez**, în art. 131-3, prevede că sunt pedepse criminale: recluziunea criminală sau detenția criminală de cel mult 30 de ani; recluziunea criminală sau detenția criminală de cel mult 20 de ani; recluziunea criminală sau

detenția criminală de cel mult 15 ani. De reținut, de asemenea, că durata recluziunii criminale sau a detenției criminale pe timp mărginit este de cel puțin 10 ani.

În art. 131-3 sunt prevăzute următoarele pedepse corecționale: închisoarea, amenda sub forma zilelor-amendă și munca în interes general.

Codul penal german prevede, în par. 39, o singură pedeapsă principală (închisoarea) care se pronunță pe termen mărginit, afară de cazul în care legea o prevede pe viață. În par. 40 este prevăzută ca pedeapsă principală amenda. Aplicarea acesteia se face pe zile-amendă.

Codul penal spaniol prevede, în art. 33, că pedepsele se clasifică în pedepse grave, pedepse mai puțin grave și pedepse ușoare. Pedepsele principale, potrivit art. 35, sunt închisoarea, arestul la sfârșit de săptămână și pedeapsa amenzii.

Codul penal italian prevede, în art. 17, ca pedepse principale: temnița pe viață, care a înlocuit pedeapsa cu moartea, suprimată prin hotărârea Curții Constituționale nr. 19/1994, recluziunea și amenda.

Observăm că dintre codurile penale menționate, Codul penal italian și Codul penal german prevăd, ca și Codul penal român, o pedeapsă principală pe viață și o pedeapsă a închisorii pe timp mărginit.

Pedeapsa amenzii este prevăzută ca pedeapsă principală în toate cele patru coduri penale străine. Alte legislații, cum ar fi **Codul penal federal al Statelor Unite Mexicane**, cuprind pedepse foarte variate.

Observații critice. După părerea noastră, soluția Codului penal anterior, în sensul de a menționa, pe lângă fiecare pedeapsă principală, și limitele de pedeapsă era mai potrivită decât soluția adoptată de noul Cod penal, în sensul de a prevedea limitele pedepselor principale într-un alt text, și anume în Capitolul II, care se referă la regimul fiecărei pedepse principale. După părerea noastră, regimul detențiunii și regimul închisorii au în vedere conținutul acestor pedepse și modul lor de executare, nu și limitele de pedeapsă ce caracterizează pedeapsa principală respectivă. Observăm, de asemenea, că la toate codurile penale românești, începând cu Codul de la 1865 și până la cel din 1969, s-a folosit aceeași tehnică legislativă de a prevedea în dispozițiile care înfățișează cadrul general al pedepsei principale (prin enumerarea felurilor de pedepse principale) și limitele generale ale acestora. De remarcat și faptul că această tehnică legislativă nu a făcut obiectul vreunei analize critice în doctrină și în jurisprudență. Ținând seama de aceasta, nici în Codul penal adoptat prin Legea nr. 301/2004 (ulterior abrogat) nu s-a modificat tehnica legislativă de prezentare a pedepselor principale, păstrându-se regula de a menționa în aceeași dispoziție și limitele generale ale pedepselor fiecărui fel de pedepse principale.

O atare soluție s-ar justifica și ca o cerință a logicii interne a instituției pe care o analizăm; ceea ce caracterizează pedepsele principale nu este numai *denumirea* lor, ci și *durata* acestora (sau cuantumul lor, în cazul amenzii). Din cele arătate rezultă că denumirea pedepsei trebuie însoțită și de arătarea duratei (cuantumului) pedepsei. Separarea acestor trăsături ale felurilor de pedepse principale este complet nejustificată.

Pe de altă parte, înclinăm să credem că adoptarea unei game mai largi de pedepse principale, pe lângă cele prevăzute în actualul Cod penal, cum ar fi, de exemplu, pedeapsa detențiunii severe, pedeapsa închisorii stricte, ar conferi un plus de eficiență individualizării judiciare a pedepselor și, în același timp, ar fi de natură să sporească încrederea cetățenilor în politica penală a statului de drept.

Pedeapsa accesorie

Art. 54. Pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării unor drepturi, din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei privative de libertate.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile privitoare la pedepsele accesorii din noul Cod penal reproduc în mare măsură (de pildă, sub aspectul conținutului și duratei pedepsei) pe cele din Codul penal anterior. Pedepsele accesorii constituie și în noul Cod penal o categorie distinctă de pedeapsă în sistemul pedepselor, formând o a doua categorie de pedepse, prevăzută în noul Cod penal, situată după pedepsele principale și înainte de pedepsele complementare. Așa cum se observă, spre deosebire de Codul penal anterior, noul Cod penal prevede o altă sistematizare a pedepselor accesorii, acestea fiind prevăzute după pedepsele principale, adică în ordinea în care urmează să fie executate. Se știe că pedepsele accesorii constituie *„accesorium"* pedepselor privative de libertate și se execută odată cu acestea; ca atare, în mod corect, legea le prevede înaintea pedepselor complementare, care se execută, de regulă, după pedepsele principale. Prin aceasta, noul Cod penal a fixat mai bine locul pedepselor accesorii, *după pedepsele principale*, decât Codul penal anterior, care fixase locul pedepselor accesorii *după pedepsele complementare*.

Această sistematizare a pedepselor accesorii subliniază mai bine faptul că această categorie de pedepse însoțește pedeapsa principală privativă de libertate, chiar dacă nu întotdeauna durata pedepsei accesorii este identică cu durata pedepsei principale privative de libertate, deși caracterul accesoriu al celei dintâi ar putea face să se creadă că ar trebui să existe o asemenea identitate.

Așa, de pildă, pedeapsa accesorie privind interzicerea exercitării unor drepturi se execută, potrivit art. 65 alin. (3) C. pen., din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, pe când pedeapsa principală devine executorie din momentul încarcerării condamnatului, moment care ar putea să intervină mai târziu decât acela al rămânerii definitive a hotărârii. Aceasta înseamnă că pedeapsa accesorie ar putea să dureze mai mult decât pedeapsa privativă de libertate alături de care urmează să fie executată. Este adevărat că există și cazuri în care durata executării pedepsei accesorii ar putea fi mai scurtă decât durata pedepsei închisorii. De exemplu, dacă inculpatul a fost arestat preventiv, este socotit că și această perioadă face parte din durata pedepsei privative de libertate, deoarece se compută din durata pedepsei închisorii, în timp ce pedeapsa accesorie constând din interzicerea unor drepturi civile sau politice ale condamnatului curge din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, nu și pe intervalul de timp cât condamnatul a fost arestat preventiv.

Principial, ori de câte ori este vorba de o pedeapsă accesorie, aceasta va presupune, ca regulă:

1. ca pedeapsa accesorie să urmeze soarta pedepsei principale ca durată de existență (*accesorium sequitur principale*), adică să înceapă de la data rămânerii

definitive a hotărârii de condamnare și să sfârșească la data terminării executării pedepsei sau considerării ca executate.

2. ca aplicarea acestei pedepse să constituie o consecință *automată* a pedepsei privative de libertate, rezultând *ope legis*, adică din voința legiuitorului, și nu *ope iudicis*, adică pe baza unei reevaluări a instanței care aplică pedeapsa.

Deși în textul art. 65 legiuitorul, prevăzând în ce constă interzicerea exercitării unor drepturi în cazul pedepsei detențiunii pe viață, a făcut precizarea că este vorba de o *interzicere de drept*, ceea ce ar lăsa să se creadă că în cazul celeilalte pedepse (închisoarea) o atare interzicere ar fi *facultativă*, după cum tot facultativă ar fi interzicerea celorlalte drepturi enumerate în art. 66, chiar și în cazul pedepsei detențiunii pe viață [care depășesc litera f), adică de la g) la o)], unde se oprește enumerarea din art. 65 C. pen., o atare concluzie ar veni în contradicție cu trăsăturile esențiale ale pedepsei accesorii (regulile arătate mai sus).

Dacă numai în cazul pedepsei detențiunii pe viață interzicerea unor drepturi este *de drept*, înseamnă că pedeapsa accesorie este modificată în esență și ar trebui să distingem între pedepse accesorii care operează de drept și pedepse accesorii care operează facultativ (ipoteză în care nu s-ar mai putea numi accesorie, adică strâns legată de pedeapsa principală privativă de libertate). În această din urmă situație s-ar afla pedepsele accesorii care se execută concomitent cu pedeapsa închisorii și interzicerile de drepturi ca pedeapsă accesorie de pe lângă pedeapsa detențiunii pe viață, altele decât cele explicit enumerate în art. 65 alin. (2) C. pen.

3. fiind o consecință a pedepsei principale privative de libertate, pedeapsa accesorie nu poate să existe decât *concomitent* cu pedeapsa principală.

Ambele reguli pot însă cunoaște și excepții, adică abateri, îndepărtări de regulile expuse. Așa cum am văzut mai înainte, pedeapsa accesorie poate diferi ca durată de pedeapsa principală privativă de libertate, fie în sensul că ar putea avea o durată mai lungă, fie în sensul că ar putea avea o durată mai scurtă decât pedeapsa principală privativă de libertate.

O altă abatere de la prima regulă este dispoziția de la art. 65 alin. (4), din care pare a rezulta că interzicerea exercitării dreptului prevăzut în art. 66 alin. (1) lit. c), în cazul pedepsei detențiunii pe viață, începe nu de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, ci de la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată și durează cât durează și pedeapsa principală privativă de libertate, adică întreaga viață a condamnatului, dacă nu a beneficiat de prevederile art. 58 (înlocuirea detenției pe viață cu pedeapsa închisorii) sau de prevederile art. 57 (neaplicarea pedepsei detenției pe viață), când, alături de pedeapsa închisorii, se aplică interzicerea exercitării unor drepturi pe durata ei maximă.

Această dispoziție constituie, totodată, și o abatere de la regula nr. 3, deoarece pedeapsa accesorie prevăzută în art. 66 alin. (1) lit. c) (dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României) se pune în executare de la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată. De asemenea, se poate considera că dispozițiile citate constituie o abatere și de la regula nr. 2, deoarece pedeapsa accesorie nu derivă automat din pedeapsa principală, ci de la o altă realitate, pe care ar trebui să o aibă în vedere organul de aplicare a legii.

Rațiunea pedepsei accesorii din noul Cod penal este identică cu aceea din Codul penal anterior, și anume de a contribui la o mai adecvată individualizare a pedepsei și la amplificarea caracterului aflictiv al pedepsei principale privative de libertate.

Efectele pedepsei accesorii. Persoana condamnată este obligată să se abțină de a efectua vreun act care implică exercitarea vreunuia dintre drepturile interzise care formează conținutul pedepsei accesorii, în tot intervalul cât durează efectele acestei pedepse. Încălcarea acestei obligații ar putea constitui infracțiunea de uzurpare a calității oficiale sau infracțiunea de exercitare fără drept a unei profesii sau activități sau infracțiunea de fals în declarații, după caz. Mai trebuie reținut că omisiunea de a se face mențiune despre pedeapsa accesorie în hotărârea de condamnare constituie o simplă eroare materială, și nu mai mult, fiindcă pedeapsa accesorie operează, așa cum am mai spus, în baza legii, iar nu în temeiul unei intervenții a organului de aplicare a legii. Ca urmare, îndreptarea unei asemenea omisiuni se poate face pe căi procedurale, și nu în baza unei hotărâri pronunțate de instanța judecătorească ierarhic superioară.

Referințe istorice. Codul penal din 1865 conținea dispoziții privitoare la pedepsele accesorii, însă ele însoțeau numai pedepsele privative de libertate aplicate pentru crimă. Legea penală a acelor vremuri conținea o singură pedeapsă accesorie, anume degradarea civică. Această pedeapsă nu avea numai caracter de pedeapsă accesorie, ci și pe aceea de pedeapsă principală. Cu alte cuvinte, degradarea civică avea un dublu caracter și ea a durat până la adoptarea Codului penal din 1937, când i s-a atribuit caracter de pedeapsă accesorie și complementară, nu însă și caracter de pedeapsă principală. O altă caracteristică a pedepsei accesorii din acea vreme constă în faptul că durata acestei pedepse era egală și nu putea fi mai mare decât cea a pedepselor privative de libertate pe care le însoțea.

Codul penal din 1937 prevedea următoarele pedepse accesorii: a) degradarea civică; b) interdicția corecțională; c) decăderea din puterea părintească. La fel ca în Codul penal din 1865, durata pedepsei accesorii era egală cu a pedepselor privative de libertate pe care le însoțea, deși, cu ocazia dezbaterii proiectului Codului penal din 1937, s-au făcut propuneri în sensul să se prevadă în text că efectele pedepsei accesorii se produc din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. Propunerile făcute nu au fost însă acceptate, ele având succes abia cu ocazia adoptării Codului penal din 1969.

În Codul penal din 1969 a fost instituită interzicerea exercitării următoarelor pedepse accesorii: a) dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții executive publice; b) dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat; c) dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie ori de a desfășura o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii; d) drepturile părintești; e) dreptul de a fi tutore sau curator. Alte caracteristici ale pedepsei accesorii: Această pedeapsă curge de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, și nu de la începerea executării pedepsei principale. De asemenea, drepturile interzise de la lit. a)-c) se execută totdeauna odată cu executarea detențiunii pe viață sau a pedepsei închisorii, indiferent de durata celei din urmă, iar interzicerea drepturilor de la lit. d) și e) se aplică atunci când judecătorii constată că executarea lor este absolut necesară în raport cu specificul cauzei penale, cu precizarea că, pe durata amânării sau întreruperii executării pedepsei privative de libertate, condamnatul poate să-și exercite drepturile prevăzute la lit. d) și e). În fine, este de reținut că pedeapsa accesorie, în totalitate, respectiv interzicerea drepturilor de la lit. a)-e), nu se aplică pe durata suspendării condiționate sau a suspendării sub supraveghere a executării pedepsei închisorii.

Referințe de drept comparat. O reglementare asemănătoare celei din actualul Cod penal român privitoare la pedeapsa accesorie există în Codul penal italian și în Codul penal elvețian. În aceste coduri se prevede, în esență, că pedeapsa accesorie nu poate fi pronunțată singură, ci numai alături de o pedeapsă principală, de regulă o pedeapsă privativă de libertate, și se execută atât în timpul executării pedepsei principale, cât și după executarea ei. O situație echivocă în ceea ce privește pedepsele accesorii există în Codul penal francez, care nu conține pedepse accesorii proprii, iar jurisprudența franceză s-a pronunțat că nici pedepsele accesorii din legile speciale nu ar mai fi aplicabile, deși în literatura de specialitate s-a afirmat că art. 132-21 C. pen. francez se referă la aplicabilitatea pedepselor accesorii din legile speciale.

Examen de practică judiciară. Pedeapsa accesorie constând în interzicerea drepturilor prevăzute în Codul penal actual este aplicabilă și minorilor cărora li s-a aplicat pedeapsa închisorii pentru săvârșirea unei infracțiuni și se execută concomitent cu privarea de libertate, din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până când pedeapsa închisorii a fost executată sau considerată ca executată[1]. Într-o altă speță, instanța supremă a decis că judecătorii pot aplica concomitent, prin hotărârea de condamnare, atât pedeapsa accesorie, cât și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi. Cele două pedepse, distinct enumerate de lege în cadrul categoriilor de pedepse, nu se contrazic și nici nu se suprapun, deoarece pedeapsa accesorie se execută odată cu pedeapsa privativă de libertate, iar pedeapsa complementară se execută după ce pedeapsa privativă de libertate a fost executată sau după grațierea ori după prescripția executării acestei pedepse[2].

În practica instanțelor judecătorești, s-a reținut că pedeapsa accesorie a interzicerii drepturilor părintești constituie o ingerință în viața privată de familie și o încălcare a prevederilor art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. De aceea, această pedeapsă se aplică numai dacă judecătorii constată că, în raport cu tipul de infracțiune săvârșită de inculpat și cu atitudinea acestuia, aplicarea pedepsei accesorii a interzicerii drepturilor părintești este o măsură absolut necesară pentru protejarea intereselor minorului, urmărindu-se deci un interes legitim[3].

Durata pedepsei închisorii nu are nicio relevanță în ceea ce privește posibilitatea aplicării pedepsei accesorii. Pe durata pedepsei închisorii, condamnatului îi este interzis, în condițiile legii, exercițiul drepturilor prevăzute în Codul penal actual[4]. Într-o altă speță, s-a reținut că, de vreme ce legea prevede interzicerea dreptului de a exercita profesia, și nu o anumită specializare în cadrul profesiei, este ilegală interzicerea specializării de medic chirurg, în loc să se interzică profesia de medic de care s-a folosit inculpatul în săvârșirea infracțiunii[5].

---

[1] CSJ, dec. nr. 237/2000, în RDP nr. 3/2001, p. 148.
[2] Trib. Suprem, dec. nr. 545/1978, în CD 1978, p. 342.
[3] ICCJ, dec. nr. 4013/2005.
[4] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 2702/1973, în RRD nr. 3/1974, p. 150.
[5] Trib. Suprem, dec. nr. 164/1974, în CD 1974, p. 337.

Pedepsele complementare

Art. 55. Pedepsele complementare sunt:
a) interzicerea exercitării unor drepturi;
b) degradarea militară;
c) publicarea hotărârii de condamnare.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Între art. 55 C. pen. și art. 53 pct. 2 C. pen. anterior există unele asemănări (în ambele coduri sunt considerate pedepse complementare: interzicerea unor drepturi și degradarea militară), dar și unele deosebiri, noul Cod penal conținând și o pedeapsă complementară nouă, anume publicarea hotărârii de condamnare (această pedeapsă era cunoscută în Codul penal din 1937), iar durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este de la unu la 5 ani în noul Cod penal, spre deosebire de Codul penal anterior, care prevedea o durată de la unu la 10 ani.

Conceptul de „pedeapsă complementară". Pedepsele complementare constituie un adaos, așa cum o spune și denumirea acestora, la pedepsele principale privative de libertate sau la pedeapsa amenzii. Privite sub aspectul conținutului, pedepsele complementare sunt restrictive de drepturi, executarea acestora fiind suspendată temporar (cu excepția pedepsei complementare a degradării militare), fără a se pierde dreptul în sine. Aplicarea pedepsei complementare are ca scop completarea pedepsei principale și, ca atare, nu poate fi niciodată aplicată singură. În același timp, pedeapsa complementară este o pedeapsă determinată, legea prevăzând exact drepturile al căror exercițiu poate fi interzis, iar instanța judecătorească determină ulterior, în mod concret, dreptul sau drepturile pe care le interzice condamnatului și durata exactă a interzicerii. Existența pedepselor complementare își are justificare în faptul că, de multe ori, pedeapsa principală, din cauza caracterului infracțiunii săvârșite sau a trăsăturilor proprii persoanei infractorului, apare ca insuficientă pentru atingerea scopului urmărit prin pedeapsă. În fine, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, având un conținut variabil și divizibil, poate fi ușor individualizată în raport cu nevoile de reeducare a infractorului, contribuind astfel la o mai justă individualizare a pedepselor.

Felurile pedepselor complementare. Potrivit art. 55 C. pen., există trei feluri de pedepse complementare, și anume: interzicerea exercitării unor drepturi, degradarea militară și publicarea hotărârii de condamnare. Analiza acestora va fi făcută în cadrul textelor următoare din Cod (art. 66-70).

Referințe istorice. De remarcat că legea penală din **1865**, deși prevedea unele pedepse complementare, precum și conținutul lor, denumirile acestora erau diferite, codul respectiv inspirându-se din prevederile Codului penal francez din **1810**. Acest Cod conținea următoarele pedepse complementare: degradarea civică pentru crime, interdicția corecțională pentru delicte și amenda ca pedeapsă complementară pecuniară.

Codul penal din 1865 a avut ca sursă de inspirație, în privința pedepselor complementare privative de drepturi, Codul penal italian și Codul penal din Transilvania, aflat sub influența Codului penal austriac. Ca urmare, în art. 25 prevedea ca pedeapsă complementară degradarea civică de la 3 la 10 ani pentru crime,

interdicția corecțională de la unu la 6 ani pentru delicte, decăderea din puterea părintească în cazurile anume prevăzute de lege – dispoziție inspirată de legea franceză pentru protecția copiilor maltratați și moralmente abandonați, din 24 iulie 1889, cu modificările ulterioare –, publicarea și afișarea hotărârilor de condamnare în condițiile prevăzute de lege și pedeapsa complementară pecuniară, amenda.

În formularea inițială, Codul penal din 1969 prevedea următoarele pedepse complementare (dar mai întâi trebuie reținut că textul folosea denumirea tradițională de *pedepse complimentare*, la care mai târziu s-a renunțat): a) interzicerea unor drepturi de la unu la 10 ani; b) degradarea militară; c) confiscarea averii, parțială sau totală. După intrarea în vigoare a Constituției din 1991, confiscarea averii nu a mai fost aplicată, art. 68-70 C. pen. 1969, care prevedeau aceasta pedeapsă, fiind abrogate tacit, însă abrogarea lor explicită s-a realizat prin Legea nr. 140/1996.

Referințe de drept comparat. Pedepsele complementare din Codul penal român în vigoare sunt reglementate în mod asemănător celor din Codul penal italian și Codul penal german.

Codul penal italian reglementează pedepsele complementare împreună cu pedepsele accesorii, însă acestea își păstrează caracteristicile de pedepse complementare. Dintre pedepsele accesorii, au caracter complementar: a) interzicerea exercitării funcției publice cu caracter permanent sau temporar; condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață sau la închisoare mai mult de 5 ani atrage pedeapsa menționată cu caracter permanent, iar condamnarea inculpatului la pedeapsa închisorii mai mare de 3 ani atrage interzicerea exercitării funcției publice pe o durată de până la 5 ani; b) interzicerea exercitării unei profesii sau meserii; această pedeapsă nu poate avea o durată mai mică de o lună și mai mare de 5 ani, cu excepția cazurilor prevăzute de lege; c) decăderea sau suspendarea exercitării dreptului de autoritate părintească. Durata acestei pedepse este echivalentă cu dublul pedepsei principale. Această pedeapsă implică și privarea de orice drept care îi revine părintelui asupra bunurilor fiului.

Codul penal german prevede, de asemenea, unele pedepse complementare. Potrivit legii, inculpatul condamnat la pedeapsa închisorii de cel puțin un an își pierde, pentru o perioadă de până la 5 ani, capacitatea de a ocupa o funcție și de a obține anumite drepturi. Instanța poate anula, pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, exercitarea unor drepturi, dacă legea prevede aceasta în mod expres. Pedeapsa privind pierderea unor capacități sau a unor drepturi produce efecte de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Durata pedepsei complementare se calculează începând cu data la care pedeapsa închisorii este executată sau prescrisă. Codul penal conține prevederi și în ceea ce privește redobândirea unor capacități și a unor drepturi. Astfel, instanța poate reacorda capacitățile și drepturile pierdute, dacă a expirat jumătate din durata stabilită de instanță și dacă judecătorii consideră că cel condamnat nu va mai comite pe viitor infracțiuni cu intenție.

Codul penal francez din 1994 nu prevede dispoziții speciale cu privire la pedepsele complementare, dar, în doctrină, s-a afirmat că prevederile art. 132-21 C. pen. francez, care se referă la pedepsele accesorii din legile speciale și la modul în care acestea se aplică, lasă să se creadă că legiuitorul francez a inclus pedepsele complementare în rândul pedepselor accesorii.

Examen de practică judiciară. Cu prilejul soluționării unei cauze penale, instanța supremă a decis că, în cazul în care s-a dispus condamnarea inculpatului la

pedeapsa detențiunii pe viață, aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi este obligatorie, cu excepția genocidului, dacă faptele au fost comise în timp de război, când, potrivit art. 438 alin. (2) C. pen., se aplică numai pedeapsa detențiunii pe viață, deoarece, în anumite situații, cel condamnat la această pedeapsă poate beneficia de înlocuirea ei – cu respectarea dispozițiilor legale – cu pedeapsa închisorii sau poate fi liberat condiționat; în asemenea situații, cel condamnat trebuie să execute pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, dacă pentru infracțiunea săvârșită aplicarea acestei pedepse este obligatorie[1].

Într-o altă cauză penală, inculpatul fiind condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală la 2 ani închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța i-a aplicat și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, pe motiv că aplicarea acestei pedepse, prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, este obligatorie dacă pedeapsa stabilită este închisoarea de cel puțin 2 ani, indiferent dacă s-a dispus suspendarea acesteia[2].

Examinând soluția de mai sus în raport cu prevederile noului Cod penal, observăm că, spre deosebire de Codul penal anterior, care permitea aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi numai dacă pedeapsa principală – închisoarea – avea, potrivit legii, o durată de cel puțin 2 ani (în acest caz, pedeapsa complementară era **obligatorie**), noul Cod penal prevede o altă soluție. În asemenea cazuri, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală este închisoarea, indiferent de durata pedepsei închisorii prevăzute de lege, art. 67 alin. (1). În cazul în care instanța a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi începe de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, și nu după terminarea duratei de suspendare a executării pedepsei închisorii.

Inculpatul, cetățean străin, a fost condamnat pentru infracțiunea prevăzută în art. 312 alin. (1) C. pen. anterior. Totodată, instanța a aplicat inculpatului pedeapsa complementară a interzicerii drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. a) și b) C. pen. anterior. S-a motivat că textul în discuție nu distinge între cetățenii români și cei străini, dar cum instanța supremă a decis în final expulzarea inculpatului străin, aplicarea art. 64 a rămas fără obiect, întrucât măsura expulzării se execută de îndată după executarea pedepsei închisorii[3]. Cu privire la pedeapsa complementară prevăzută în art. 64 alin. (1) lit. c) C. pen. anterior, constând în interzicerea dreptului de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie ori de a desfășura o activitate de natura aceleia de care s-a folosit inculpatul pentru săvârșirea infracțiunii, instanța supremă a reținut că, în cazul condamnării unui medic ginecolog pentru săvârșirea infracțiunii de întrerupere a cursului sarcinii [infracțiune prevăzută de noul Cod penal în art. 201 alin. (4)], inculpatului trebuie să i se interzică, pe termen limitat, exercitarea profesiei de medic, iar nu aceea de ginecolog, care nu este prin ea însăși o profesie, ci o specialitate a profesiei de medic (de altfel, în art. 201 alin. (4) C. pen. se prevede în mod expres că se interzice exercitarea profesiei de medic). Tribunalul Suprem s-a pronunțat în sensul că nu se poate dispune interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 64 C. pen. anterior, câtă vreme legea în vigoare a prevăzut interzicerea unuia sau a unora dintre drepturile arătate de lege; cu alte cuvinte,

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 4056/2001, în RDP nr. 2/2003, p. 163.
[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 2855/1999, în RDP nr. 2/2001, p. 174.
[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 2818/1999, în RDP nr. 1/2002, p. 130.

judecătorii trebuie să precizeze care anume drepturi urmează să fie interzise după executarea pedepsei principale[1]. Într-o altă cauză penală, judecătorii au aplicat pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, fără să precizeze durata acesteia. Procedând în acest mod, în speța respectivă s-a pronunțat o soluție greșită, deoarece pedeapsa complementară menționată trebuie să fie determinată nu numai în natura ei, dar și în cuantumul sau durata acesteia. Potrivit legii anterioare, durata limită a interzicerii unor drepturi era de un an, iar durata maximă de 10 ani)[2]. Într-o altă cauză penală, judecătorii instanței de apel au înlăturat pedeapsa complementară a interzicerii drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. d) și e) C. pen. anterior, respectiv drepturile părintești și dreptul de a fi tutore sau curator, cu mențiunea că pedepsele sus-menționate se impun în cazul comiterii unor infracțiuni asupra minorilor, care îl fac pe făptuitor, pentru o perioadă, incompatibil cu calitatea de părinte, tutore sau curator. Simpla lovire a unei persoane, în anumite circumstanțe, nu poate duce la concluzia că făptuitorul nu va fi bun părinte, tutore sau curator, după executarea pedepsei principale. Pe de altă parte, pentru a interzice exercitarea unor drepturi, este necesar ca acestea să existe, or, inculpatul cu privire la care s-au pronunțat instanțele nu are copii și nici nu a fost numit tutore sau curator[3].

Într-o altă speță, Curtea Supremă de Justiție s-a pronunțat în sensul că instanțele judecătorești au aplicat greșit pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi inculpatului minor condamnat pentru săvârșirea infracțiunilor de omor deosebit de grav, tâlhărie și violare de domiciliu. Întrucât, la data săvârșirii faptelor menționate, inculpatul nu împlinise vârsta de 18 ani – se arată în cuprinsul deciziei –, el trebuia să fie supus regimului sancționator prevăzut pentru minori, fiind astfel încălcate dispozițiile art. 109 alin. (3) C. pen. anterior[4]. De observat că noul Cod penal nu conține un text care să prevadă explicit faptul că „pedepsele complementare nu se aplică minorului", această concluzie rezultând însă din art. 133, unde se precizează că măsurile educative – prin măsuri educative se înțelege, potrivit legii în vigoare, atât cele neprivative de libertate, cât și cele privative de libertate – nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități. După părerea noastră, ar fi fost mai bine să se reproducă textul art. 109 alin. (3) din legea penală anterioară, spre a evita unele eventuale interpretări greșite în activitatea instanțelor judecătorești.

În anii 1992 și 1993, inculpatul a săvârșit două infracțiuni de omor deosebit de grav și două infracțiuni de tâlhărie, pentru care a fost condamnat la 25 de ani închisoare, pentru uciderea primei victime, și la pedeapsa detențiunii pe viață, 10 ani interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. a) și b) și degradare militară, pentru uciderea celei de-a doua victime. În baza art. 34 lit. a) C. pr. pen. anterior, instanța de apel, constatând că faptele penale sunt conexe, a dispus reunirea cauzelor și a condamnat pe inculpat la pedeapsa detențiunii pe viață și 10 ani interzicerea drepturilor prevăzute de art. 64 alin. (1) lit. a) și b) C. pen. anterior și degradare militară. Instanța supremă a respins recursul inculpatului și a menținut decizia Curții de Apel București, cu motivarea că instanțele au făcut o corectă individualizare a pedepsei, respectând dispozițiile legale[5].

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2209/1979.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1177/1973.
[3] C. Ap. Suceava, dec. pen. nr. 94/1999, în RDP nr. 3/2000, p. 170.
[4] CSJ, dec. nr. 1165/1999, în RDP nr. 2/2001, p. 180.
[5] CSJ, dec. nr. 366/1998, în RDP nr. 4/1999, p. 143.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL I (TITLUL III)

Eugen Anton, *Pedepse alternative. Regimul circumstanțelor atenuante*, în RDP nr. 1/2001, p. 127; George Antoniu, *Despre pedepsele accesorii*, în RRD nr. 2/1971, p. 103; George Antoniu, *Sancțiunea penală – concept și orientări*, în RRD nr. 10/1981, p. 3; George Antoniu, *Noul Cod penal. Codul penal anterior*, Ed. All Beck, București, 2004; George Antoniu, *Partea generală a Codului penal român într-o viziune europeană*, în RDP nr. 1/2004, p. 30; George Antoniu, *Căile de perfecționare a reglementării pedepselor accesorii*, în SCJ nr. 1/1987, p. 60; Mircea Bădilă, *Pedeapsa accesorie în cazul suspendării condiționate a executării pedepsei închisorii*, în RDP nr. 2/2000, p. 105; L. Beceru, *Înlocuirea amenzii penale și amenzii contravenționale cu închisoarea*, Dreptul nr. 5/2002, p. 153; Ștefan Bocăneț, *Cu privire la posibilitatea instanței de a aplica pedeapsa închisorii cu obligarea la munca corecțională, atunci când amenda este înlocuită cu închisoarea pentru neplata cu rea-credință a amenzii*, în RRD nr. 1/1984, p. 30; Ortansa Brezeanu, *De la individualizarea la personalizarea sancțiunilor*, în RDP nr. 1/2000, p. 47; Constantin Butiuc, *Degradarea militară. Necorelare*, în RDP nr. 4/1998, p. 37; Constantin Butiuc, *Pedeapsa accesorie. Contribuții*, în RDP nr. 4/2000, p. 48; Nicolae Conea, *Considerații despre conținutul și executarea pedepsei accesorii*, în Dreptul nr. 5/1995, p. 34; Rodica Coșneanu, *Despre pedeapsă și individualizarea ei*, în Dreptul nr. 7/1996, p. 82; D. Crișan, *Obligația de a presta o activitate în folosul comunității*, în Revista de știință penitenciară nr. 1/2001, p. 58; Dumitru Diaconu, *Aspecte privind regimul juridic al pedepselor accesorii în cazul condamnării la pedeapsa închisorii cu executare la locul de muncă, apărute în urma modificării Codului penal prin Legea nr. 104/1992*, Dreptul nr. 10-11/1994, p. 92; Gheorghe Diaconu, *Pedeapsa în dreptul penal*, Ed. Lumina Lex, București, 2001; Horațiu Dumbravă, *Fapta care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni*, în RDP nr. 4/2001, p. 63; Avram Filipaș, *Pedepsele complementare. Rațiunea lor în raport cu pedepsele principale*, în Analele Universității București, 1993, p. 62; Angelita Kamenska, *Munca în folosul comunității*, în Revista Administrației Penitenciare din România nr. 1/2002, p. 50; Doru Lupașcu, *Pedeapsă complementară. Obligația instanței de a comunica Oficiului Registrului Comerțului dispozitivul hotărârilor definitive de condamnare a comercianților*, în Dreptul nr. 8/1999, p. 130, cu notă de Ion Retca; Dan Lupașcu, *Punerea în executare a pedepsei amenzii*, în Dreptul nr. 4/2002, p. 191; Dan Lupașcu, *Detențiunea pe viață. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi*, în Dreptul nr. 7/1998, p. 112; Radu Lupașcu, *Suspendarea condiționată a executării pedepsei*, în Dreptul nr. 4/2000, p. 138; S. Moisescu, *notă critică*, D.V. Mihăescu, *notă aprobativă*, Trib. Mun. București, s. a II-a pen., dec. nr. 143/1977, în R 2, p. 345; L.G. Nicolae, *Aplicarea pedepsei accesorii în cazul condamnării la pedeapsa închisorii cu executarea prin muncă*, în Dreptul nr. 4/1999, p. 98; Ilie Pascu, *Interzicerea unor drepturi. Controverse*, în RDP nr. 1/2004, p. 126; Ilie Pascu, *Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi. Controverse*, în RDP nr. 1/2004, p. 126; Doru Pavel, *Despre expresia „pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită"*, în Dreptul nr. 9/1997, p. 100; Valer Pop, *Unele reflecții asupra pedepselor accesorii*, în SCJ nr. 1/1987, p. 57; Ion Retca, *Pedeapsă complimentară sau pedeapsă complementară*, în RDP nr. 3/1999, p. 72; Ion Retca, *Din nou despre corectitudinea sintagmei „pedeapsă complementară"*, în Pro Lege nr. 1/2001, p. 59; Florin Streteanu, *Munca de interes general în dreptul comparat*, în Dreptul nr. 2/1999, p. 94; Iancu Tănăsescu, *Pedepsele complementare și drepturile individuale*, în Dreptul nr. 10/1998, p. 82.

Capitolul II

Pedepsele principale

Secțiunea 1

Detențiunea pe viață

Regimul detențiunii pe viață

Art. 56. Detențiunea pe viață constă în privarea de libertate pe durată nedeterminată și se execută potrivit legii privind executarea pedepselor.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 56 C. pen., deși poartă aceeași denumire marginală ca art. 54 C. pen. anterior, se deosebește totuși substanțial de acesta din urmă prin faptul că, înainte de a se referi la regimul de executare, definește conținutul pedepsei detențiunii pe viață ca privare de libertate perpetuă a unei persoane, reprezentând, în fapt, cea mai gravă pedeapsă existentă în sistemul nostru de drept penal, sistem în cadrul căruia pedeapsa cu moartea a fost interzisă, fiind înlocuită cu pedeapsa detențiunii pe viață. Gravitatea detențiunii pe viață, ca și a altor pedepse privative de libertate, se exprimă însă nu numai prin durata lor, dar și prin condițiile sau prin regimul lor de executare. Sub acest aspect, dispozițiile din art. 56 C. pen. se deosebesc, de asemenea, de cele din art. 54 C. pen. anterior. În timp ce art. 56 C. pen. se mulțumește să trimită, în ceea ce privește executarea acestei pedepse, la prevederile legii privind executarea pedepsei, în art. 54 C. pen. anterior, pe lângă o asemenea trimitere, se prevedea printr-o dispoziție suplimentară că pedeapsa detențiunii pe viață se executa în penitenciare anume destinate pentru aceasta sau în secții speciale ale celorlalte penitenciare. Trebuie subliniat însă că deosebirile dintre textele din Codul penal și Codul penal anterior sunt neesențiale, astfel că, în situații tranzitorii, problema determinării legii penale aplicabile ca mai favorabilă nu se pune.

2. Conceptul și caracterizarea pedepsei detențiunii pe viață. Ca privare de libertate pe durată nedeterminată, pedeapsa detențiunii pe viață este caracteristică îndeosebi sistemelor care nu cunosc pedeapsa cu moartea. În dreptul nostru penal, această pedeapsă a fost reintrodusă în anul 1990 pentru a înlocui pedeapsa cu moartea, care a fost atunci abolită, după o perioadă de peste o jumătate de secol în care această pedeapsă, necunoscută tradițional în dreptul penal român în timp de pace, a fost introdusă de regimurile dictatoriale care s-au succedat în România între 1938 și 1989. Ca înlocuitoare, în aceste condiții, a pedepsei cu moartea, pedeapsa detențiunii pe viață este, așa cum s-a arătat, cea mai grea pedeapsă din sistemul sancționator penal român și este prevăzută în principiu pentru aceleași infracțiuni sancționate anterior cu pedeapsa cu moartea și prevăzute, în cea mai mare parte, în Codul penal, dar și în unele legi speciale. Totodată, este de subliniat faptul că, în sistemul român de drept penal, pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută întotdeauna alternativ cu pedeapsa închisorii (excepție făcând numai infracțiunea de

genocid săvârșită în timp de război, la care este prevăzută ca pedeapsă unică), ceea ce face ca în practica judiciară să se recurgă în mod excepțional la această pedeapsă, adică numai atunci când, ținând seama de toate probele existente în dosarul cauzei, instanța ajunge la concluzia că pedeapsa închisorii ar fi insuficientă și că s-ar impune aplicarea pedepsei maxime.

3. Aplicarea pedepsei detențiunii pe viață și executarea acesteia. Pedeapsa detențiunii pe viață se aplică folosindu-se toate criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74 C. pen., mai întâi, așa cum se prevede în alin. (2) al acestui articol, pentru alegerea pedepsei detențiunii pe viață, prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii, și apoi pentru individualizarea pedepsei alese. Este adevărat că, odată fixată asupra pedepsei detențiunii pe viață, activitatea instanței ia sfârșit în ceea ce privește individualizarea pedepsei principale, având în vedere că pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi nu poate fi pronunțată pe lângă pedeapsa detențiunii pe viață, ci numai pe lângă pedeapsa alternativă a închisorii. În ceea ce privește pedeapsa accesorie la detențiunea pe viață, deosebirea dintre Codul penal anterior și noul Cod penal va fi analizată cu ocazia discutării prevederilor art. 65 C. pen. și ale art. 71 C. pen. anterior.

Cât privește modul de executare a pedepsei detențiunii pe viață, atât potrivit dispoziției din art. 56 C. pen., cât și celei din art. 54 alin. (2) C. pen. anterior, acesta este reglementat în legea privind executarea pedepselor. Trimiterea, sub acest aspect, la legea privind executarea pedepselor este corectă, deoarece nici Codul penal și nici Codul de procedură penală nu pot reglementa în amănunt executarea pedepselor, în conformitate cu principiile de politică penală, deși dispozițiile lor trebuie să guverneze și regimul de executare a pedepselor pe care le reglementează atât substanțial, cât și procedural. De aceea, dispozițiile din art. 1 al Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal prevăd că executarea pedepselor se realizează în conformitate cu dispozițiile Codului penal, ale Codului de procedură penală și ale legii privind executarea pedepselor. În conformitate cu prevederile art. 33 alin. (1), raportat la art. 34 alin. (1) din această lege, pedeapsa detențiunii pe viață și pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani se execută inițial în regim de maximă siguranță. Potrivit prevederilor alin. (4) al art. 34 din lege, persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim de maximă siguranță sunt supuse unor măsuri stricte de pază, supraveghere și escortare, sunt cazate, de regulă, individual, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în grupuri mici, în spații anume stabilite în interiorul penitenciarului, sub supraveghere continuă, în condițiile stabilite prin regulamentul de aplicare a prezentei legi. În ceea ce privește regimul de executare, deși dispozițiile art. 32 alin. (1) din lege prevăd, de principiu, că stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate se stabilește de către comisia special instituită pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, totuși, în art. 34 alin. (1) din aceeași lege, se dispune că regimul de maximă siguranță se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață și persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani, precum și celor care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului. Așadar, pentru pedeapsa detențiunii pe viață, legea prevede inițial cel mai sever regim de executare, care este acela de maximă sigu-

ranță. Este de menționat însă că tot legea prevede posibilitatea schimbării regimului de maximă siguranță cu regimul mai puțin sever, care este regimul închis, în funcție de conduita condamnatului. De asemenea, potrivit art. 35 din lege, regimul de maximă siguranță nu se aplică celor care au împlinit vârsta de 65 de ani, femeilor însărcinate sau care au în îngrijire un copil în vârstă de până la un an sau persoanelor încadrate în gradul I de invaliditate, precum și celor cu afecțiuni locomotorii grave, aceste persoane executând pedeapsa privativă de libertate în regim închis. Prevederile menționate nu se aplică însă persoanelor condamnate care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului, stabilit ca atare, potrivit criteriilor și procedurii de evaluare a riscului prevăzute de regulamentul de aplicare a acestei legi.

Neaplicarea detențiunii pe viață

Art. 57. Dacă la data pronunțării hotărârii de condamnare inculpatul a împlinit vârsta de 65 de ani, în locul detențiunii pe viață i se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 57 C. pen. își are corespondent în art. 55 alin. (1) C. pen. anterior. Ambele texte reglementează situația neaplicării pedepsei detențiunii pe viață persoanelor în vârstă, însă se deosebesc între ele prin limita de vârstă cerută pentru neaplicarea acestei pedepse și prin durata pedepsei cu închisoarea care înlocuiește pedeapsa detențiunii pe viață. În timp ce art. 57 C. pen. prevede că această neaplicare operează când condamnatul a împlinit vârsta de 65 de ani, art. 55 C. pen. anterior prevedea vârsta de 60 de ani. A doua deosebire constă în faptul că, în cazul neaplicări pedepsei detențiunii pe viață, pedeapsa înlocuitoare este de 30 de ani închisoare, potrivit art. 57 C. pen., în timp ce Codul penal anterior prevedea o pedeapsă înlocuitoare de 25 de ani închisoare. Ambele texte prevăd că pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi se aplică pe durata ei maximă pe lângă pedeapsa închisorii prevăzută mai sus. Având în vedere atât limita de vârstă cerută de lege pentru neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață, care în Codul penal anterior era de 60 de ani, față de 65 de ani în noul Cod penal, cât și durata pedepsei cu închisoare înlocuitoare, care în Codul penal anterior era de 25 de ani, față de 30 de ani în noul Cod penal, rezultă că, în situații tranzitorii, prevederile Codului penal anterior sunt mai favorabile infractorului și deci vor fi singurele aplicabile.

2. Neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață, mijloc de individualizare legală a pedepsei. Privită din perspectiva politicii penale, neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață persoanelor în vârstă, în pofida gravității infracțiunii săvârșite și a periculozității sociale dovedite a acestora, subliniază umanismul politicii penale a legiuitorului, care vede în pedeapsă un mijloc de îndreptare a condamnatului, iar nu un scop în sine. În orice condiții, pedeapsa trebuie să lase condamnatului posibilitatea reintegrării acestuia în societate, iar această posibilitate este creată și prin neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață inculpaților în vârstă. Măsura apare ca un mijloc de individualizare legală a pedepsei, pe care instanța de judecată este obligată să-l folosească în procesul de individualizare a pedepsei. Într-adevăr, pro-

blema neaplicării pedepsei detențiunii pe viață se pune după ce instanța, folosind criteriile generale de individualizare a pedepsei, în conformitate cu prevederile art. 72 alin. (2) C. pen. anterior sau, după caz, ale art. 74 alin. (2) C. pen., a ales pedeapsa detențiunii pe viață, pe care însă este obligată, pe baza dispozițiilor legale pe care le comentăm, să o înlocuiască cu pedeapsa închisorii pe durata maximă a acesteia, adică 30 de ani, conform dispozițiilor art. 57 C. pen., sau pe durată de 25 de ani, conform art. 55 alin. (1) C. pen. anterior. Este, de fapt, o individualizare a pedepsei pe care o face legiuitorul însuși în condițiile date, din rațiunile de politică penale menționate.

Pentru a proceda la neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață și la înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii, instanța trebuie să verifice dacă inculpatul a împlinit la data pronunțării hotărârii de condamnare vârsta de 60 de ani, potrivit Codului penal anterior, sau, după caz, vârsta de 65 de ani, potrivit noului Cod penal. Se constată că, sub acest aspect, dispozițiile Codului penal anterior sunt mai favorabile inculpatului decât cele ale noului Cod penal. După părerea noastră, soluția este discutabilă, această agravare neavând o justificare acceptabilă. De observat, de asemenea, că în ambele coduri nu se face deosebire de vârstă între bărbați și femei. Dacă a constatat că inculpatul, indiferent de gen, a împlinit vârsta cerută de lege, instanța procedează la aplicarea, în locul detențiunii pe viață, a pedepsei închisorii pe durată de 30 de ani, potrivit Codului penal, sau de 25 de ani, conform Codului penal anterior.

Înlocuirea detențiunii pe viață

Art. 58. În cazul în care cel condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei, pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, dacă a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile art. 58 C. pen. își au corespondent în cele ale art. 55 alin. (2) C. pen. anterior. Cele două categorii de dispoziții au în comun faptul că reglementează înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață pentru condamnatul care a împlinit o anumită vârstă în cursul executării acestei pedepse. Ele se deosebesc însă între ele prin vârsta pe care condamnatul trebuie să o împlinească pentru a fi posibilă înlocuirea detențiunii pe viață cu închisoarea și prin cerințele pe care condamnatul trebuie să le satisfacă, potrivit noului Cod penal, pentru a face posibilă înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață.

Cu privire la vârstă, dispozițiile din art. 58 C. pen. prevăd că pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită în cazul în care condamnatul la această pedeapsă a

împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării ei, pe când prevederile art. 55 alin. (2) C. pen. anterior precizează că detențiunea pe viață se înlocuiește în cazul în care condamnatul la această pedeapsă a împlinit 60 de ani în timpul executării ei.

În ceea ce privește pedeapsa înlocuitoare, Codul penal prevede că pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, iar Codul penal anterior prevedea că pedeapsa detențiunii pe viață se înlocuiește cu închisoarea pe timp de 25 de ani.

În legătură cu condițiile cerute de lege pentru înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață, este de observat că, în timp ce Codul penal anterior prevedea că simpla constatare a împlinirii vârstei de 60 de ani de către condamnatul la pedeapsa detențiunii pe viață, pe care o execută, determină, fără alte condiții, înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii pe timp de 25 de ani, noul Cod penal prevede că, prin împlinirea de către condamnat a vârstei de 65 de ani, devine numai posibilă înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață, aceasta realizându-se numai dacă instanța de executare constată că cel condamnat a satisfăcut toate condițiile cerute de lege. Înlocuirea se dispune numai dacă instanța a constatat, pe baza propriilor verificări, că cel condamnat a avut într-adevăr o bună conduită pe toată durata executării pedepsei detențiunii pe viață, că și-a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare sau că a făcut dovada că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească și că a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale.

Ținând seama de toate deosebirile dintre cele două coduri penale cu privire la înlocuirea detențiunii pe viață, în situații tranzitorii, prevederile Codului penal anterior apar în mod evident ca mai favorabile condamnatului și deci vor fi singurele aplicabile.

2. Înlocuirea detențiunii pe viață în noul Cod penal, mijloc de individualizare judiciară a pedepsei. Așa cum s-a arătat, potrivit dispozițiilor art. 58 C. pen., înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață pentru condamnatul care a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării acestei pedepse nu are loc în mod automat, prin însăși hotărârea instanței care a constatat acest fapt, ci poate fi dispusă numai după verificarea îndeplinirii condițiilor impuse condamnaților în acest scop. Instanța va trebui deci să verifice, pe baza informațiilor primite din partea conducerii penitenciarului în care condamnatul a executat pedeapsa detențiunii pe viață, respectiv din partea comisiei pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate din acel penitenciar, dacă într-adevăr, pe toată durata executării pedepsei detențiunii pe viață, condamnatul a avut o bună conduită, dacă și-a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare – respectiv a dovedit că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească – și dacă a făcut cu adevărat progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale. Potrivit legii, fără îndeplinirea acestor condiții, înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață nu este posibilă, iar prin verificarea lor, instanța îndeplinește o adevărată operațiune de individualizare. Sub acest aspect, înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață apare, potrivit prevederilor Codului penal, ca un mijloc de individualizare judiciară a pedepsei, deoarece hotărârea instanței cu privire la îndeplinirea sau neîndeplinirea condițiilor impuse de lege condamnatului este hotărâtoare pentru luarea acestei măsuri, iar instanța este suverană în această apreciere.

Neaplicarea dispozițiilor art. 58 C. pen., în sensul neînlocuirii pedepsei detențiunii pe viață, nu exclude aplicarea dispozițiilor art. 99 din același cod cu privire la liberarea condiționată.

Calculul pedepsei în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață

Art. 59. În cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, perioada de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 59 C. pen. reproduce pe acela al art. 55^2 C. pen. anterior. Aceste dispoziții constituie o completare firească a reglementării pedepsei detențiunii pe viață cu privire la situația juridică a acelei părți din pedeapsa detențiunii pe viață pe care condamnatul a executat-o până la înlocuirea ei cu pedeapsa închisorii. Întrucât situația este aceeași și în cazul comutării pedepsei detențiunii pe viață în pedeapsa închisorii, ca efect al grațierii intervenite în cursul executării pedepsei, legiuitorul se referă în textul comentat și la comutare. În situații tranzitorii, nu se pune problema determinării legii aplicabile sub acest aspect.

2. Computarea perioadei executate în cadrul detențiunii pe viață. Potrivit dispoziției din art. 59 C. pen., respectiv din art. 55^2 C. pen. anterior, partea din pedeapsa detențiunii pe viață executată de condamnat până la data înlocuirii acesteia cu pedeapsa închisorii, în condițiile și limitele prevăzute de lege, se socotește ca parte executată din pedeapsa închisorii care o înlocuiește. Soluția este corectă din punct de vedere juridic și pe deplin întemeiată sub aspectul politicii penale. Detențiunea pe viață executată de condamnat până la înlocuire, respectiv până la comutarea ei în pedeapsa închisorii, constituie, împreună cu aceasta din urmă, pedeapsa unică aplicată infractorului pentru infracțiunea săvârșită și, de aceea, este firesc ca ceea ce condamnatul a executat în cadrul pedepsei detențiunii pe viață să fie considerat ca parte executată din pedeapsa care s-a substituit pedepsei detențiunii pe viață. Pe de altă parte, atât comutarea pedepsei detențiunii pe viață în pedeapsa închisorii, cât și înlocuirea aceleiași pedepse cu pedeapsa închisorii nu pot crea condamnatului o situație mai grea decât cea avută anterior. Or, dacă pedeapsa executată în cadrul pedepsei detențiunii pe viață nu ar fi computată în durata pedepsei cu închisoarea care a înlocuit-o, s-ar crea condamnatului o situație mai grea nu numai pentru că acesta ar fi obligat să execute o pedeapsă în plus, dar și pentru că el ar fi lipsit de beneficiul unor mijloace de individualizare, cum ar fi liberarea condiționată. Este posibil, pe de altă parte, ca până la data înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață, ca o consecință a împlinirii de către condamnat a vârstei de 60 de ani, respectiv 65 de ani, condamnatul să fi executat deja 30 de ani din pedeapsa detențiunii pe viață, ceea ce înseamnă că, potrivit dispozițiilor legale comentate, condamnatul ar urma să fie pus în libertate, cu atât mai mult în cazul în care durata pedepsei executate până la data înlocuirii detențiunii pe viață a depășit durata maximă, de 30 de ani, a pedepsei care înlocuiește detențiunea pe viață.

Secțiunea a 2-a
Închisoarea

Regimul închisorii

Art. 60. Închisoarea constă în privarea de libertate pe durată determinată, cuprinsă între 15 zile și 30 de ani, și se execută potrivit legii privind executarea pedepselor.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 60 C. pen. reproduc, într-o anumită formă, prevederile din art. 53 pct. 1 lit. b) C. pen. anterior, unde se arată durata pedepsei închisorii de la 15 zile la 30 de ani, precum și dispozițiile din art. 57 alin. (1), care prevăd că executarea pedepsei închisorii se face, potrivit dispozițiilor legii privind executarea pedepselor, în locuri de deținere anume destinate. Spre deosebire de Codul penal anterior, noul legiuitor, în art. 60, cuprinde în textul citat o mențiune suplimentară, în sensul că nu arată numai durata închisorii (durată identică în cele două coduri), dar, în plus, definește pedeapsa închisorii. Aceasta ar consta într-o privare de libertate pe durată determinată, stabilind, cum am mai arătat, și limitele generale ale pedepsei închisorii. În ceea ce privește regimul de executare, noul legiuitor trimite, ca și în cazul detențiunii pe viață, la dispozițiile din legea privind executarea pedepselor. Se poate observa că, întrucât textul art. 60 C. pen. nu se deosebește de Codul penal anterior, în situații tranzitorii nu se pune problema stabilirii legii mai favorabile.

2. Regimul de executare a pedepsei închisorii. Potrivit Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, pedeapsa închisorii poate fi executată în toate cele patru feluri de regimuri de executare a pedepselor privative de libertate, pe care această lege le prevede, și anume regimul de maximă siguranță, regimul închis, regimul semideschis și regimul deschis, în funcție de durata ei și în raport cu anumite criterii de individualizare (art. 30-42 din lege). Regimurile de executare se diferențiază în raport cu gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor condamnate, cu modul de desfășurare a activităților și cu condițiile de detenție.

Regimul de maximă siguranță se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani sau la pedeapsa detențiunii pe viață, precum și celor care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului. În acest regim, persoanele condamnate sunt supuse unor măsuri stricte de pază, supraveghere și escortare, sunt cazate, de regulă, individual, prestează muncă și desfășoară activitățile educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în grupuri mici, în spații anume stabilite în interiorul penitenciarului, sub supraveghere continuă. Legea prevede că, în mod excepțional, în funcție de natura și modul de săvârșire a infracțiunii, precum și de persoana condamnatului, acesta poate fi inclus în regimul de executare imediat inferior ca grad de severitate, respectiv regimul închis. Totodată, legea prevede (art. 35) anumite categorii de persoane cărora nu li se aplică regimul de maximă siguranță. Este vorba, în primul rând, de persoanele care

au împlinit vârsta de 65 de ani, acestea urmând să execute pedeapsa în regim închis. De asemenea, este vorba despre femeile însărcinate sau care au în îngrijire un copil în vârstă de până la un an, de persoanele încadrate în gradul I de invaliditate, precum și cele cu afecțiuni locomotorii grave, toate aceste categorii urmând să execute și ele pedeapsa în regim închis, însă numai pe perioada cât durează cauza care a impus neaplicarea regimului de maximă siguranță.

Regimul închis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 3 ani, dar care nu depășește 13 ani. În acest regim, persoanele condamnate sunt cazate, de regulă, în comun, prestează muncă și desfășoară activitățile educative și celelalte activități în grupuri, în interiorul penitenciarului, sub pază și supraveghere. Persoanele respective pot presta muncă în afara penitenciarului, sub pază și supraveghere continuă, cu aprobarea directorului penitenciarului. În acest caz, legea prevede că, în funcție de criteriile menționate, dar și de comportamentul până la stabilirea regimului de executare, persoana condamnată poate fi inclusă în regimul de executare mai blând ca grad de severitate, respectiv regimul semideschis. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim închis pot presta munca și pot desfășura activități educative și culturale în afara penitenciarului, sub pază și supraveghere continuă, cu aprobarea directorului penitenciarului. Măsurile de siguranță specifice regimului închis se aplică persoanelor condamnate, altele decât cele din regimul de maximă siguranță, transferate temporar într-un alt penitenciar, pentru prezentarea în fața organelor judiciare. De asemenea, măsurile de siguranță specifice regimului închis se aplică deținuților internați în penitenciare-spital și în infirmeria penitenciarului.

Regimul semideschis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 3 ani. În acest regim, persoanele condamnate sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, prestează muncă și desfășoară activitățile educative, culturale și celelalte, sub supraveghere, în grupuri, în spații din interiorul penitenciarului care rămân deschise în timpul zilei. Persoanele respective pot presta muncă și desfășura activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională în afara penitenciarului, sub supraveghere inclusiv electronică. În mod excepțional, în funcție de criteriile cunoscute, persoanele condamnate pot fi incluse în regimul de executare mai blând ca grad de severitate, care în acest caz este regimul deschis.

Regimul deschis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an. Persoanele incluse în acest regim sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, pot presta munca și pot desfășura activitățile educative, culturale și celelalte în afara penitenciarului, fără supraveghere. În mod excepțional, natura și modul de săvârșire a infracțiunii, persoana condamnatului, precum și comportarea acesteia până la stabilirea regimului de executare pot determina includerea persoanei condamnate în regimul de executare imediat superior ca grad de severitate.

Persoanele condamnate din regimul deschis sunt analizate în comisia pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, alcătuită din directorul penitenciarului, care este și președintele comisiei, șeful serviciului sau biroului pentru aplicarea regimurilor și șeful serviciului sau biroului educație ori șeful serviciului sau biroului asistență psihosocială, numai dacă se impune schimbarea regimului de executare într-unul superior ca grad de severitate.

Potrivit legii, regimul de executare se stabilește după terminarea perioadei de carantină și observare de 21 de zile, prevăzute la art. 44, persoanei condamnate aplicându-i-se provizoriu regimul de executare corespunzător cuantumului pedepsei pe care o execută. În cazul persoanelor inițial arestate preventiv, regimul provizoriu se aplică de la momentul primirii mandatului de executare a pedepsei, până la prima întrunire a comisiei pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, prevăzute la art. 32.

Aplicarea regimului provizoriu se face în baza deciziei directorului penitenciarului, care este executorie și definitivă. Regimul de executare stabilit pentru persoanele condamnate și arestate preventiv în altă cauză se suspendă până la încetarea arestului preventiv. Pe perioada de suspendare, se aplică regimul specific arestaților preventiv.

Regimul de executare a pedepsei privative de libertate se stabilește de către comisia pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate la prima întrunire a acesteia, după terminarea perioadei de carantină și observare sau după aplicarea regimului provizoriu. La stabilirea regimului de executare se au în vedere mai multe criterii: durata pedepsei privative de libertate, gradul de risc al persoanei condamnate, antecedentele penale ale condamnatului, vârsta și starea de sănătate ale persoanei condamnate, conduita acesteia, pozitivă sau negativă, inclusiv în perioadele de detenție anterioare, nevoile identificate și abilitățile persoanei condamnate, necesare includerii în programe educaționale, de asistență psihologică și asistență socială, disponibilitatea persoanei condamnate de a presta muncă și de a participa la activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională.

Decizia de stabilire a regimului de executare a pedepselor privative de libertate se comunică persoanei condamnate împreună cu menționarea căii de atac existente și a termenului de exercitare a acesteia. Împotriva modului de stabilire a regimului de executare, persoana condamnată poate formula plângere la judecătorul de supraveghere a privării de libertate, în termen de 3 zile de la data la care i s-a comunicat decizia de stabilire a regimului de executare a pedepselor privative de libertate, dar plângerea nu suspendă executarea hotărârii comisiei.

Persoana condamnată poate fi ascultată, la locul de deținere, de judecătorul de supraveghere a privării de libertate. Competența de soluționare a plângerii aparține judecătorului de supraveghere a privării de libertate de la penitenciarul a cărui comisie a stabilit regimul de executare. Judecătorul de supraveghere a privării de libertate soluționează plângerea în termen de 10 zile de la data primirii acesteia și se pronunță prin încheiere motivată, care se comunică persoanei condamnate și administrației penitenciarului, în termen de 3 zile de la data pronunțării acesteia. Încheierea este executorie de la data comunicării către administrația penitenciarului.

Împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate, persoana condamnată și administrația penitenciarului pot formula contestație la judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul, în termen de 3 zile de la comunicarea încheierii. Contestația nu suspendă executarea încheierii.

Secțiunea a 3-a
Amenda

Stabilirea amenzii

Art. 61. (1) Amenda constă în suma de bani pe care condamnatul este obligat să o plătească statului.

(2) Cuantumul amenzii se stabilește prin sistemul zilelor-amendă. Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 10 lei și 500 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 400 de zile.

(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă potrivit criteriilor generale de individualizare a pedepsei. Cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se stabilește ținând seama de situația materială a condamnatului și de obligațiile legale ale condamnatului față de persoanele aflate în întreținerea sa.

(4) Limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între:

a) 60 și 180 de zile-amendă, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii;

b) 120 și 240 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult doi ani;

c) 180 și 300 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani.

(5) Dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar pedeapsa prevăzută de lege este numai amenda ori instanța optează pentru aplicarea acestei pedepse, limitele speciale ale zilelor-amendă se pot majora cu o treime.

(6) Fracțiile stabilite de lege pentru cauzele de atenuare sau agravare a pedepsei se aplică limitelor speciale ale zilelor-amendă prevăzute în alin. (4) și alin. (5).

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 61 C. pen. reproduc numai în parte pe cele din art. 63 C. pen. anterior, chiar dacă au aceeași denumire marginală (*nomen iuris*). Ambele texte definesc pedeapsa amenzii ca sumă de bani pe care condamnatul, persoană fizică, este obligat să o plătească statului, ambele prevăd drept criteriu de individualizare a cuantumului amenzii existența îndatoririlor condamnatului față de persoanele aflate în întreținerea sa.

Cele două texte legale se deosebesc însă esențial prin faptul că noul legiuitor prevede stabilirea cuantumului amenzii prin sistemul zilelor-amendă. Potrivit acestui sistem, introdus după modelul altor legislații europene (finlandeză, suedeză,

germană, austriacă și altele), amenda este prevăzută de lege nu sub forma unei sume de bani, ci sub forma unui număr de zile-amendă, iar suma corespunzătoare unei zile-amendă urmează să fie stabilită de instanță între anumite limite prevăzute de lege. Cuantumul amenzii se stabilește prin înmulțirea sumei corespunzătoare unei zile-amendă cu numărul zilelor-amendă. S-a preferat acest sistem în ideea că el permite o mai bună individualizare a acestei pedepse, ținând seama de situația financiară a inculpatului, în așa fel încât pedeapsa aplicată să-și poată îndeplini funcțiile și să-și atingă scopul.

Întrucât pe baza sistemului zilelor-amendă, prevăzut în Codul penal, se poate stabili o amendă mai mare decât cea prevăzută în Codul penal anterior, în situații tranzitorii apare mai favorabilă legea veche.

2. Sistemul zilelor-amendă. Așa cum s-a mai arătat, potrivit acestui sistem, stabilirea cuantumului amenzii se face în raport cu doi factori: numărul zilelor-amendă, pe de o parte, și valoarea unei zile-amendă, pe de altă parte, iar cuantumul amenzii se stabilește în mod concret prin înmulțirea numărului zilelor-amendă cu suma corespunzătoare unei zile-amendă. Legea prevede că această sumă este cuprinsă între 10 și 500 de lei, limite obligatorii pentru instanța care urmează să aplice pedeapsa amenzii în sistemul zilelor-amendă. De asemenea, legea prevede limitele generale ale pedepsei între minimum 30 de zile și maximum 400 de zile-amendă, ceea ce înseamnă că, exprimate în lei, limitele generale ale amenzii sunt minimum 300 lei și maximum 200.000 lei. Limitele generale ale zilelor-amendă au o valoare orientativă pentru legiuitor, care, așa cum se arată în continuare, stabilește limitele speciale ale zilelor-amendă între limitele generale.

Pe lângă stabilirea limitelor generale ale zilelor-amendă, legea prevede și criterii de individualizare atât pentru stabilirea numărului zilelor-amendă în limitele speciale prevăzute de lege, cât și pentru determinarea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă. Potrivit legii, la stabilirea numărului zilelor-amendă aplicabile, instanța trebuie să folosească criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74, având în vedere faptul că numărul zilelor-amendă exprimă gravitatea pedepsei, indiferent de cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă. Pentru determinarea corectă a pedepsei amenzii, instanța mai trebuie să stabilească, în fiecare caz în parte, cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă, între 10 și 500 de lei, așa cum prevede legea, folosind în acest scop, pe lângă criteriile generale, și unele criterii speciale de individualizare, cum sunt situația financiară a inculpatului și obligațiile legale ale acestuia față de persoanele aflate în întreținerea sa. Individualizarea pedepsei amenzii, în sistemul zilelor-amendă, sub aspectul determinării concrete a cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă, reprezintă trăsătura caracteristică definitorie a acestui sistem. Prin aceasta se determină, de fapt, conținutul pedepsei amenzii și se asigură aplicarea unei pedepse corespunzătoare gradului de pericol al infracțiunii și periculozității infractorului, fiind, totodată, aptă să-și îndeplinească funcțiile de constrângere și, de asemenea, să-și atingă scopul față de condamnați cu situații financiare diferite, respectându-se principiul legalității pedepsei. Desigur, pentru realizarea, sub acest aspect, a operațiunii de individualizare a pedepsei amenzii, este necesară o bună cunoaștere a situației financiare reale a inculpatului, a activului patrimonial al acestuia și, totodată, a obligațiilor legale ale acestuia față de persoanele aflate în întreținerea sa. Trimiterea la acest criteriu special de individualizare, pe care legea o face, are drept scop să asigure, pe cât posibil, caracterul personal al pedepsei, împiedicându-se pe

cât se poate răsfrângerea efectelor coercitive ale pedepsei amenzii asupra persoanelor aflate în întreținerea condamnatului.

3. Limitele speciale ale zilelor-amendă. Folosind aceeași tehnică legislativă ca legiuitorul Codului penal anterior, care prevedea în art. 63 limitele speciale ale amenzii, legiuitorul noului Cod penal a prevăzut, în alin. (4) și (5) ale art. 61 pe care îl comentăm, limitele speciale ale zilelor-amendă, limite care diferă între ele după cum legea prevede pentru o anumită infracțiune numai pedeapsa amenzii sau pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii. Astfel, potrivit dispozițiilor din alin. (4) al art. 61, limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între: a) 60 și 180 de zile-amendă, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii; b) 120 și 240 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult doi ani; c) 180 și 300 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani. După cum se poate observa, maximul special cel mai ridicat este inferior maximului general prevăzut în alin. (2) al aceluiași articol. În alin. (5) se prevede că limitele speciale ale zilelor-amendă se pot majora cu o treime, dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar pedeapsa prevăzută de lege este numai amenda ori instanța optează pentru aplicarea acestei pedepse. Observăm că, după această majorare, se poate atinge în anumite cazuri maximul general al zilelor-amendă, fără însă a-l depăși. Aceasta nu înseamnă că, printr-o lege specială, nu s-ar putea prevedea un maxim special al zilelor-amendă care să depășească maximul general, deși acest lucru apreciem că nu este recomandabil. În fine, legea mai prevede că limitele speciale ale zilelor-amendă sunt echivalente cu limitele speciale obișnuite ale altor pedepse și, de aceea, fracțiile prin care se exprimă influența cauzelor de atenuare sau de agravare a pedepsei se aplică acestor limite.

Amenda care însoțește pedeapsa închisorii

Art. 62. (1) Dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, pe lângă pedeapsa închisorii, se poate aplica și pedeapsa amenzii.

(2) Limitele speciale ale zilelor-amendă prevăzute în art. 61 alin. (4) lit. b) și lit. c) se determină în raport de durata pedepsei închisorii stabilite de instanță și nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare ori agravare a pedepsei.

(3) La stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă se va ține seama de valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea anterioară. Dispozițiile art. 62 C. pen. nu au corespondent în Codul penal anterior, care nu prevedea posibilitatea aplicării pedepsei amenzii cumulativ cu pedeapsa închisorii, ci numai alternativ cu aceasta. Aplicarea amenzii pe lângă pedeapsa închisorii era prevăzută în Codul penal din 1937 și a fost în vigoare până în anul 1954, când textul art. 52, care prevedea că amenda corecțională se aplică singură sau pe lângă altă pedeapsă, a fost modificat,

eliminându-se posibilitatea aplicării amenzii pe lângă altă pedeapsă. Această posibilitate nu a fost prevăzută nici în Codul penal din 1969. S-a considerat că aplicarea amenzii cumulativ cu pedeapsa închisorii constituie o pedeapsă excesivă și nejustificată sub raportul politicii penale. Noul Cod penal a reintrodus, prin dispozițiile din articolul comentat, după modelul altor coduri penale, între care și Codul penal francez din 1994, posibilitatea aplicării pedepsei amenzii pe lângă pedeapsa închisorii, însă numai în cazul infracțiunilor prin săvârșirea cărora s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial. S-a considerat necesar să se pună la dispoziția instanței un mijloc adecvat de reacție antiinfracțională și de combatere mai eficientă a așa-numitei criminalități achizitive, a infracțiunilor comise în scop de înavuțire. Întrucât această posibilitate de aplicare a amenzii pe lângă pedeapsa închisorii nu era prevăzută în Codul penal anterior, în situații tranzitorii, acesta din urmă apare evident ca lege mai favorabilă.

2. Aplicarea pedepsei amenzii cumulativ cu pedeapsa închisorii. Potrivit dispozițiilor din alin. (1) al art. 62 C. pen., pe lângă pedeapsa închisorii, se poate aplica și pedeapsa amenzii, dar numai dacă prin infracțiunea săvârșită făptuitorul a urmărit obținerea unui folos patrimonial. Așadar, constatarea că infracțiunea a fost săvârșită cu un astfel de scop este prima condiție pentru a se putea aplica, pentru acea infracțiune, și pedeapsa amenzii, pe lângă pedeapsa închisorii prevăzută de lege. Pe baza datelor existente la dosarul cauzei, instanța procedează la determinarea concretă a pedepsei închisorii, în limitele prevăzute de lege, pe baza criteriilor generale de individualizare a pedepsei. Totodată, pe baza acelorași criterii și ținând seama și de folosul patrimonial obținut sau urmărit de făptuitor prin săvârșirea faptei, instanța trebuie să decidă și cu privire la necesitatea aplicării, pe lângă pedeapsa închisorii, și a pedepsei amenzii. Dacă ajunge la concluzia că, pe lângă pedeapsa închisorii astfel stabilite, este necesară și pedeapsa amenzii, instanța urmează să procedeze la determinarea concretă a acesteia.

Potrivit dispozițiilor din alin. (2) al art. 62, limitele speciale ale zilelor-amendă prevăzute în art. 61 alin. (4) lit. b) și c) se determină, în acest caz, în raport cu durata pedepsei închisorii stabilite de instanță și nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare sau de agravare a pedepsei. Așadar, după cum durata pedepsei închisorii stabilite de instanță pentru infracțiunea săvârșită este de cel mult 2 ani sau mai mare de 2 ani, limitele zilelor-amendă, între care instanța urmează să stabilească numărul zilelor-amendă aplicabil, sunt fie de la 120 la 240 de zile-amendă, fie între 180 și 300 de zile-amendă. Conform prevederilor din art. 61 alin. (3), instanța stabilește numărul zilelor-amendă în cadrul limitelor astfel determinate, care, așa cum s-a arătat, nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare sau de agravare a pedepsei. Stabilirea se face pe baza criteriilor generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. a)-g), iar numărul de zile-amendă astfel determinat reprezintă pedeapsa amenzii care urmează să fie alăturată pedepsei închisorii deja stabilite.

3. Stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă. Așa cum se știe, procesul de individualizare a pedepsei în sistemul zilelor-amendă nu ia sfârșit odată cu stabilirea zilelor-amendă, ci continuă cu stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă. Apoi, prin înmulțirea acestei sume cu numărul zilelor-amendă stabilit, se determină suma în lei pe care condamnatul urmează să o plătească statului cu titlu de amendă. Întrucât aplicarea amenzii care însoțește pedeapsa închisorii reprezintă un caz special de individualizare a pedepsei,

destinat să combată un anumit gen de criminalitate, caracterizată prin scopul obținerii de către infractor a unui folos patrimonial prin săvârșirea infracțiunii, legiuitorul prevede că, la stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă, de care depinde cuantumul amenzii, instanța trebuie să țină seama de valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit de infractor. Suma corespunzătoare unei zile-amendă trebuie să fie astfel determinată încât să conducă la stabilirea unui cuantum al amenzii care să influențeze conduita viitoare a condamnatului, prin constrângerea de ordin patrimonial adăugată privațiunii de libertate aplicate prin pedeapsa închisorii.

Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii

Art. 63. (1) Dacă persoana condamnată, cu rea-credință, nu execută pedeapsa amenzii, în tot sau în parte, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare.

(2) Dacă amenda neexecutată a însoțit pedeapsa închisorii, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, care se adaugă la pedeapsa închisorii, pedeapsa astfel rezultată fiind considerată o singură pedeapsă.

(3) În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, în condițiile alin. (1) și alin. (2), unei zile-amendă îi corespunde o zi de închisoare.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile art. 63 C. pen. au corespondent în art. 63^1 C. pen. anterior, care, sub aceeași denumire, reglementa posibilitatea înlocuirii pedepsei amenzii, în caz de neexecutare cu rea-credință a acesteia, cu pedeapsa închisorii, însă în condiții diferite, având în vedere deosebirile de reglementare a pedepsei amenzii în noul Cod penal. Rațiunea de politică penală a dispozițiilor este aceeași în ambele coduri, și anume sancționarea condamnatului care nu execută, cu rea-credință, pedeapsa amenzii care i s-a aplicat, prin înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii. Având în vedere sistemul diferit de stabilire a cuantumului amenzii în cele două coduri, precum și faptul că în Codul penal anterior înlocuirea amenzii cu închisoarea era prevăzută ca o posibilitate pe care o avea instanța de judecată, în situații tranzitorii, legea penală anterioară apare ca mai favorabilă.

2. Înlocuirea cu pedeapsa închisorii a amenzii ca pedeapsă unică. Potrivit dispozițiilor art. 63 C. pen., înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii se face în două moduri diferite, după cum pedeapsa amenzii a fost aplicată singură sau pe lângă pedeapsa închisorii. În dispozițiile din alin. (1) al art. 63 se prevede înlocuirea amenzii ca pedeapsă unică. Legea prevede că, dacă persoana condamnată, cu rea-credință, nu execută pedeapsa amenzii în tot sau în parte, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, și anume cu un număr de zile de închisoare egal cu numărul zilelor-amendă neexecutate, deoarece, potrivit dispoziției din alin. (3) al aceluiași articol, unei zile-amendă îi corespunde o zi de închisoare. Pentru a proceda la înlocuirea pedepsei unice a amenzii cu pedeapsa închisorii, instanța trebuie să

constate, în primul rând, că persoana condamnată nu a executat pedeapsa amenzii, în tot sau în parte, cu rea-credință. Neexecutarea în parte a pedepsei amenzii este posibilă în cazul în care condamnatul a cerut și obținut eșalonarea plății în rate lunare și s-a sustras de la plata ratelor respective. Neplata amenzii trebuie să fi fost cu rea-credință, ceea ce înseamnă că cel condamnat, deși avea posibilitatea de a plăti amenda, nu a voit să o facă. Pentru combaterea acestei atitudini a condamnatului, de sfidare față de hotărârea de condamnare la pedeapsa amenzii, legea prevede înlocuirea obligatorie a amenzii cu închisoarea. Instanța nu are de ales în această privință. Rolul său se limitează la constatarea neplății cu rea-credință de către condamnat a amenzii datorate. Nici în ceea ce privește stabilirea numărului de zile cu închisoare, care înlocuiește amenda, rolul instanței nu este mai mare, deoarece tot legea prevede în alin. (3) al articolului comentat că unei zile-amendă neexecutate îi corespunde o zi de închisoare. Evident, instanța trebuie să stabilească în mod corect numărul de zile-amendă neexecutate, raportându-se la cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă stabilit anterior.

3. Înlocuirea pedepsei amenzii aplicate pe lângă pedeapsa închisorii. Cel de-al doilea mod de înlocuire a amenzii cu pedeapsa închisorii se raportează la cazul în care pedeapsa amenzii a fost aplicată pe lângă pedeapsa închisorii, în condițiile prevăzute în art. 62, la care ne-am referit în comentariul precedent. Potrivit dispozițiilor din alin. (1) al articolului comentat, în caz de neexecutare cu rea-credință a amenzii aplicate pe lângă pedeapsa închisorii, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, adică, așa cum se prevede tot în dispoziția din alin. (3), la care ne-am mai referit, cu un număr egal de zile de închisoare, având în vedere că unei zile-amendă îi corespunde o zi de închisoare. Aceste zile de închisoare se adaugă la pedeapsa închisorii, formând împreună cu aceasta o singură pedeapsă. Soluția este firească, având în vedere că pedeapsa amenzii a fost aplicată cumulativ cu pedeapsa închisorii, ca pedeapsă corespunzătoare unei infracțiuni săvârșite cu scopul obținerii unui folos patrimonial. Dacă cel condamnat nu execută, cu rea-credință, pedeapsa amenzii, astfel că aceasta nu își mai îndeplinește funcțiile specifice și este înlocuită cu pedeapsa închisorii, pedeapsa înlocuitoare nu poate acționa decât ca parte a închisorii aplicate condamnatului pentru aceeași infracțiune.

Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității

Art. 64. (1) În cazul în care pedeapsa amenzii nu poate fi executată în tot sau în parte din motive neimputabile persoanei condamnate, cu consimțământul acesteia, instanța înlocuiește obligația de plată a amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă. Unei zile-amendă îi corespunde o zi de muncă în folosul comunității.

(2) Dacă amenda înlocuită conform dispozițiilor alin. (1) a însoțit pedeapsa închisorii, obligația de muncă în folosul comunității se execută după executarea pedepsei închisorii.

(3) Coordonarea executării obligației de muncă în folosul comunității se face de serviciul de probațiune.

BCU IASI CERCETARE

(4) Executarea muncii în folosul comunității dispusă în condițiile alin. (1) încetează prin plata amenzii corespunzătoare zilelor-amendă rămase neexecutate.

(5) Instanța înlocuiește zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, dacă:

a) persoana condamnată nu execută obligația de muncă în folosul comunității în condițiile stabilite de instanță;

b) persoana condamnată săvârșește o nouă infracțiune descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității. Zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității la data condamnării definitive pentru noua infracțiune, înlocuite cu închisoarea, se adaugă la pedeapsa pentru noua infracțiune.

(6) Dacă persoana condamnată, aflată în situația prevăzută în alin. (1), nu își dă consimțământul la prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității, amenda neexecutată se înlocuiește cu pedeapsa închisorii conform art. 63.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 64 C. pen. nu au corespondent în Codul penal anterior, care nu prevedea acest mod de executare a pedepsei amenzii. De aceea, în situații tranzitorii, legea penală anterioară apare, sub acest aspect, ca mai favorabilă condamnatului. Aceasta nu înseamnă însă că posibilitatea înlocuirii obligației de plată a amenzii, neexecutate din motive imputabile condamnatului, cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității nu este o măsură rațională.

2. Înlocuirea amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității. Potrivit dispozițiilor din alin. (1) al art. 64 pe care îl comentăm, în cazul în care pedeapsa amenzii nu poate fi executată, în tot sau în parte, din motive neimputabile persoanei condamnate, instanța, cu consimțământul acesteia, înlocuiește obligația de plată a amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității. Această măsură nu poate fi luată dacă persoana condamnată, din cauza stării sale de sănătate, nu poate presta această muncă. Dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege, instanța este obligată să ia această măsură, atât în cazul în care amenda a fost aplicată singură, cât și atunci când s-a aplicat pe lângă pedeapsa închisorii, cu precizarea că, în acest din urmă caz, obligația de muncă în folosul comunității se execută după executarea pedepsei închisorii. În toate cazurile, executarea obligației de muncă în folosul comunității este coordonată de serviciul de probațiune. Legea prevede însă că executarea muncii neremunerate în folosul comunității încetează prin plata amenzii corespunzătoare zilelor-amendă rămase neexecutate, cu atât mai mult cu cât neexecutarea nu se datorase relei-credințe, ci unor motive neimputabile persoanei condamnate. S-a considerat prioritară executarea hotărârii de condamnare, ceea ce

îndreptățește concluzia că executarea amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității nu constituie decât un mod subsidiar de executare a amenzii neachitate din motive neimputabile condamnatului și care nu-și găsește justificare decât atâta vreme cât amenda nu este plătită.

3. Înlocuirea cu zile de închisoare a zilelor-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității. Deși înlocuirea obligației de plată a amenzii neexecutate, așa cum s-a arătat, din motive neimputabile persoanei condamnate, s-a făcut cu consimțământul acesteia, este posibil ca cel condamnat să se sustragă de la prestarea muncii în folosul comunității. În acest caz, legea prevede posibilitatea înlocuirii cu zile de închisoare a zilelor-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității. Potrivit dispozițiilor din alin. (5), această înlocuire are loc în două cazuri, și anume: când persoana condamnată nu execută obligația de muncă în folosul comunității în condițiile stabilite de instanță și când persoana condamnată săvârșește din nou o infracțiune, descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității. Primul caz de înlocuire este mai greu de presupus, având în vedere acordul și, mai ales, interesul condamnatului de a se achita pe această cale de obligația de plată a amenzii, cu atât mai mult cu cât aceasta s-a dovedit că nu poate fi executată din motive ce nu-i puteau fi imputate. Dacă totuși instanța consideră conduita condamnatului ca pe o sustragere de la îndeplinirea obligațiilor de muncă în folosul comunității, ea înlocuiește numărul zilelor de muncă neexecutate cu un număr egal de zile cu închisoare.

În cazul săvârșirii din nou a unei infracțiuni și dacă aceasta a fost descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității, zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității la data comiterii noii infracțiuni se înlocuiesc cu un număr egal de zile de închisoare, care se adaugă la pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune. Dacă noua infracțiune nu a fost descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă neremunerată în folosul comunității, aceasta rămâne valabil executată, independent de răspunderea condamnatului pentru noua infracțiune săvârșită.

4. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii când condamnatul nu consimte la executarea amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității. Este un caz special și discutabil de înlocuire a pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, caz în care legiuitorul asimilează lipsa consimțământului celui condamnat la pedeapsa amenzii – pe care nu a putut-o executa din motive neimputabile lui – de a presta în locul plății amenzii o muncă neremunerată în folosul comunității, cu neexecutarea cu rea-credință a pedepsei amenzii. Or, numai în caz de înlocuire obligatorie a obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității lipsa acordului condamnatului, care, de altfel, nu era cerut, putea fi privită ca o sustragere de la executarea pedepsei, care să atragă înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii.

Cât privește înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, în cazul examinat, aceasta urmează să aibă loc în condițiile analizate în comentariul precedent, referitor la neexecutarea cu rea-credință a pedepsei amenzii, cu toate că în cazul de față nu există această situație. Potrivit dispozițiilor art. 63, la care se face trimitere, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr egal de zile de închisoare, care se execută separat, în cazul în care amenda neexecutată fusese aplicată ca pedeapsă unică, sau adăugate la pedeapsa închisorii, dacă amenda fusese aplicată pe lângă aceasta.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL II (TITLUL III)

Diana-Magdalena Bulancea, Marius-Bogdan Bulancea, *Alternative ale detenției în dreptul comparat*, în Dreptul nr. 2/2007, p. 188; Sorin Corlățeanu, *Reabilitarea în cazul detențiunii pe viață*, în Dreptul nr. 6/2002, p. 108; Florin Cotoi, *Exercitarea drepturilor persoanelor private de libertate și procedura disciplinară aplicabilă acestor persoane conform legii pentru executarea pedepselor*, în Dreptul nr. 3/2007, p. 9; Florin Cotoi, *Stabilirea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate*, în Dreptul nr. 6/2008, p. 277; Mircea-Constantin Crișan, *Amenda ca sancțiune penală în Codul penal al Republicii Uzbekistan*, în RDP nr. 3/2009, p. 155; Ionel Didea, *Executarea pedepsei muncii în folosul comunității*, în RDP nr. 1/2005, p. 73; Veronica Dobozi, *Plasamentul și supravegherea electronică*, în RDP nr. 1/2008, p. 176; Ion Dumitru, *Concordanța între dispozițiile generale ale Codului penal și cele din legile speciale, care stabilesc un maxim special al pedepsei amenzii mai mare decât maximul general prevăzut în art. 53 pct. 1 lit. b) C. pen.*, în Pro Lege nr. 2/1995, p. 29; Radu-Florin Geamănu, *Condițiile materiale de deținere a persoanelor private de libertate în lumina art. 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, în Dreptul nr. 12/2009, p. 178; Dan Lupașcu, *Punerea în executare a pedepsei amenzii*, în Dreptul nr. 4/2002, p. 191; Dan Lupașcu, *Aspecte generale privind punerea în executare a pedepselor principale*, în Dreptul nr. 6/2002, p. 170; Radu Lupașcu, *Limitele în care se poate proceda la înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii*, în Dreptul nr. 4/1998, p. 88; Radu Lupașcu, *Detențiunea pe viață. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi*, în Dreptul nr. 7/1998, p. 112; Călin Mihalaș, *Scurtă analiză a atribuțiilor judecătorului delegat prin prisma Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, în Dreptul nr. 11/2008, p. 209; Nicoleta Miulescu, *Munca în folosul comunității, alternativă la privațiunea de libertate*, în Dreptul nr. 3/2009, p. 177; Norel Neagu, *Reabilitare. Detențiune pe viață*, în RDP nr. 1/2002, p. 85; Victor Nicolcescu, *Infracțiunile silvice. Amenda*, în RDP nr. 4/1996, p. 126; Costel Niculeanu, *Reflecții privitoare la pedeapsa detențiunii pe viață*, în C. Jud. nr. 3/2006, p. 74; Ion Stelian, *Măsuri preventive și pedepse penale, altele decât închisoarea*, în C. Jud. nr. 2/2007, p. 93; Florin Streteanu, *Munca de interes general în dreptul comparat*, în Dreptul nr. 2/1999, p. 94; Ioan Șipoteanu, *Limitele pedepsei amenzii în cazul infracțiunilor silvice*, în Pro Lege nr. 4/1995, p. 29; Cristina Văleanu, *Dreptul la informație al deținuților*, în RDP nr. 2/2004, p. 75.

BCU IASI / COPYRIGHT

Capitolul III

Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare

Secțiunea 1
Pedeapsa accesorie

Conținutul și modul de executare a pedepsei accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 65. (1) Pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute la art. 66 alin. (1) lit. a), b) și d)-o), a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară.

(2) În cazul detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie constă în interzicerea de către instanță a exercitării drepturilor prevăzute la art. 66 alin. (1) lit. a)-o) sau a unora dintre acestea.

(3) Pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată.

(4) În cazul detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie având conținutul prevăzut la art. 66 alin. (1) lit. c) se pune în executare la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu dispozițiile vechiului Cod penal. În noul Cod penal, pedeapsa accesorie este reglementată diferit față de cea din Codul penal anterior. Mai întâi, subliniem opțiunea legiuitorului noului Cod penal de a reglementa pedepsele în ordinea în care se execută și, sub acest aspect, dispozițiile privind pedeapsa accesorie le preced pe cele ce privesc pedepsele complementare, spre deosebire de Codul penal anterior, care reglementa pedepsele în ierarhia lor: principale, complementare și accesorii, acestea ocupând ultimul loc. Noul Cod penal a ținut seama că pedeapsa accesorie se execută odată cu pedeapsa principală privativă de libertate și, ca atare, precede pedepsei complementare, care se execută după executarea ori stingerea executării pedepsei principale, prin mijloacele prevăzute de lege.

Opțiunea legiuitorului de a reglementa pedeapsa accesorie mai înainte de pedepsele complementare ar putea fi supusă unor critici ce țin de tehnica legislativă, deoarece, în art. 65, se face referire la un articol următor cu care se completează (art. 66). Considerăm că în privința pedepsei accesorii și complementare a interzicerii exercitării unor drepturi ar fi fost mai bine ca o normă de referire să privească o dispoziție anterioară deja cunoscută. Este adevărat că legiuitorul a mai folosit norme de referire la dispoziții ulterioare, dar procedeul a fost utilizat în cazul modi-

ficării ori completării dispozițiilor din Codul penal printr-o lege ulterioară. Avem în vedere dispozițiile art. 18[1] alin. (3) C. pen. anterior, care trimiteau la art. 91 din același cod.

După părerea noastră, într-o reglementare nouă, cum este noul Cod penal, folosirea normelor de referire trebuia să țină seama de împrejurarea că norma este mai bine înțeleasă dacă referirea se face la o normă deja cunoscută și care este anterioară.

În noul Cod penal, aplicarea pedepsei accesorii este lăsată la aprecierea instanței (*ope iudicis*), ceea ce se abate principial de la noțiunea de „accesoriu", care presupune a avea la bază numai voința legiuitorului. Sub acest aspect, dispozițiile din cele două coduri se deosebesc prin criteriile folosite în reglementarea celor două modalități de aplicare a pedepsei accesorii. În vechiul Cod penal, deosebirea între aplicarea de drept (*ope legis*) și facultativă se făcea pe criteriul conținutului drepturilor interzise. Condamnarea la o pedeapsă principală privativă de libertate (detențiunea pe viață sau închisoarea) atrăgea de drept interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. a)-c), pe când interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. d) și e) era lăsată la aprecierea instanței, ținând seama de o serie de criterii: de natura și gravitatea infracțiunii săvârșite, de împrejurările cauzei, de persoana infractorului și de interesele copilului ori ale persoanei aflate sub tutelă sau curatelă.

În noul Cod penal, aplicarea pedepsei principale a închisorii atrage interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a), b) și lit. d)-o) ca pedeapsă accesorie doar dacă exercitarea acestor drepturi a fost interzisă de instanță și ca pedeapsă complementară. În acest caz, aplicarea pedepsei accesorii are loc *ope iudicis*, întrucât este strâns legată de interzicerea exercitării drepturilor arătate ca pedeapsă complementară a cărei aplicare este lăsată la aprecierea instanței, ținând seama de natura și gravitatea infracțiunii săvârșite, de împrejurările cauzei și de persoana infractorului [art. 67 alin. (1) C. pen.]. În cazul detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie constă în interzicerea drepturilor prevăzute la art. 66 alin. lit. a)-o) sau a unora dintre acestea [art. 65 alin. (2) C. pen., astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 187/2012 de punere în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal]. În acest caz, instanța trebuie să interzică exercitarea a cel puțin două drepturi ca pedeapsă accesorie, iar aplicarea acesteia nu este condiționată de interzicerea respectivelor drepturi sau unora dintre acestea ca pedeapsă complementară (cum se întâmplă în cazul pedepsei accesorii aplicate pe lângă pedeapsa închisorii).

În sistemul vechiului Cod penal, distincția între aplicarea *ope legis* sau, după caz, *ope iudicis* a pedepsei accesorii s-a desprins ca urmare a modificărilor aduse prin Legea nr. 278/2006. Anterior acestor modificări, conform art. 71 C. pen. anterior, pedeapsa accesorie consta în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 64 din același cod penal, iar condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață sau a închisorii atrăgea de drept interzicerea acestor drepturi. Această soluție era în acord cu noțiunea de „pedeapsă accesorie", care se aplică *ope legis*. Modificările aduse reglementării pedepselor accesorii au fost necesare și menite să asigure concordanța acestora cu alte instituții ale dreptului penal, ca urmare a receptării în legislația noastră a reglementărilor internaționale privind drepturile omului. În redactarea conținutului și modului de executare a pedepsei accesorii (art. 71 C. pen. anterior), s-a putut remarca o distincție netă între, pe de o parte, ipotezele în care interzicerea drepturilor ca pedeapsă accesorie intervenea de drept, *ope legis*, și care se referea la

drepturile prevăzute în dispozițiile art. 64 alin. (1) lit. a)-c) și, pe de altă parte, ipotezele în care interzicerea era lăsată la aprecierea instanței de judecată, *ope iudicis*, și se referea la drepturile prevăzute în dispozițiile art. 64 alin. (1) lit. d) și e) din acel Cod penal. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 71 alin. (2) C. pen. anterior: *„condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață sau a închisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a)-c)"*.

În practică a fost înregistrată o interpretare neunitară a dispozițiilor art. 71 alin. (2) C. pen. anterior, în sensul că unele instanțe au dispus aplicarea pedepsei accesorii constând în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. a)-c) C. pen. anterior, pe când alte instanțe au dispus interzicerea ca pedeapsă accesorie a drepturilor respective doar în măsura în care, pentru fiecare categorie în parte, exista o justificare întemeiată pe practica CEDO și pe dispozițiile art. 71 alin. (3) C. pen. anterior. Fiind sesizată în acest sens cu un recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin Decizia nr. LXXIV (74) din 2007[1], a decis că: *„Dispozițiile art. 71 din Codul penal referitoare la pedepsele accesorii se interpretează în sensul că interzicerea drepturilor prevăzute de art. 64 lit. a) (teza I)-c) din Codul penal nu se face în mod automat, prin efectul legii, ci se va supune aprecierii instanței, în funcție de criteriile stabilite în art. 71 alin. (3) din Codul penal"*.

Interpretarea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție a fost întemeiată pe motivele care au condus la modificarea dispozițiilor art. 71 C. pen. anterior, în sensul că interzicerea ca pedeapsă accesorie a drepturilor prevăzute în art. 64 alin. (1) lit. d) și e) C. pen. anterior se făcea ținându-se seama de criteriile prevăzute în art. 71 alin. (3) C. pen. anterior. Modificarea acestor dispoziții a fost făcută în acord cu dispozițiile art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează respectarea vieții private și de familie, și este în acord și cu dispozițiile art. 53 alin. (2) din Constituția României, care prevăd că restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților poate fi dispusă numai dacă este necesară, precum și că o atare măsură trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o. În aplicarea pedepselor trebuie să se țină seama, pe lângă altele, și de persoana infractorului, cu toate particularitățile ce îl caracterizează, precum și de împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală. Dispozițiile art. 72 C. pen. anterior privind criteriile generale de individualizare se refereau la toate categoriile de pedepse, inclusiv la stabilirea pedepsei accesorii. De aceea, criteriile de individualizare cu caracter general (art. 72 C. pen. anterior) trebuiau particularizate și pentru situațiile specifice ce privesc modul de aplicare a pedepselor accesorii, în condițiile îndeplinirii tuturor cerințelor adecvate unor asemenea pedepse, astfel cum erau ele reglementate în conținutul art. 71 C. pen. anterior. Așadar, s-ar putea susține că, în sistemul vechiului Cod penal, aplicarea pedepsei accesorii se făcea în toate cazurile în urma aprecierii de către instanță a existenței temeiurilor pentru interzicerea exercitării drepturilor respective (*ope iudicis*).

2. Conținutul pedepsei accesorii. În noul Cod penal, pedeapsa accesorie are un conținut mai bogat decât cel al pedepsei accesorii reglementate de vechiul Cod penal, iar acest fapt se datorează modificării substanțiale, în noul Cod penal, a conținutului pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi cu care se află într-o strânsă corelație. Și în noul Cod penal, pedeapsa accesorie constând în interzicerea exercitării unor drepturi însoțește numai o pedeapsă principală privativă

[1] Publicată în M. Of. nr. 545 din 18 iulie 2008.

de libertate (închisoarea ori detențiunea pe viață), legea neprevăzând posibilitatea aplicării ei pe lângă pedeapsa principală a amenzii.

În cazul în care pedeapsa principală aplicată condamnatului este **închisoarea**, pedeapsa accesorie constă în interzicerea drepturilor prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a), lit. b) și lit. d)-o) C. pen., a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară. Poate fi interzisă, așadar, ca pedeapsă accesorie, exercitarea unuia sau a mai multora dintre următoarele 14 categorii de drepturi, prevăzute în art. 66 alin. (1) C. pen., după cum urmează: *dreptul* de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice; *dreptul* de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat; *dreptul* de a alege; *drepturile* părintești; *dreptul* de a fi tutore sau curator; *dreptul* de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii; *dreptul* de a deține, purta și folosi orice categorie de arme; *dreptul* de a conduce anumite categorii de autovehicule stabilite de instanță; *dreptul* de a părăsi teritoriul României; *dreptul* de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public; *dreptul* de a se afla în anumite localități stabilite de instanță; *dreptul* de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice stabilite de instanță; *dreptul* de a comunica cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea; *dreptul* de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată.

Așadar, în măsura în care exercitarea drepturilor arătate mai sus a fost interzisă ca pedeapsă complementară, atunci, pe parcursul executării pedepsei închisorii, exercitarea acestor drepturi va fi, de asemenea, interzisă, dar ca pedeapsă accesorie. Cum interzicerea exercitării acestor drepturi ca pedeapsă complementară poate fi atât obligatorie, cât și facultativă, am putea deduce că și aplicarea pedepsei accesorii însoțind pedeapsa principală a închisorii va fi, la rândul ei, obligatorie sau facultativă. Spre deosebire de reglementarea din vechiul Cod penal, unde și în cazul pedepsei principale a închisorii interzicerea exercitării unor drepturi intervenea de drept pentru anumite categorii de drepturi, în noul Cod penal, aplicarea pedepsei accesorii ce însoțește pedeapsa închisorii nu mai are prevăzută o astfel de dispoziție, și anume că „intervine de drept", aplicarea ei fiind în funcție de pedeapsa complementară. Pedeapsa accesorie în cazul aplicării pedepsei principale a închisorii va avea în conținut numai interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în art. 65 alin. (1) C. pen., interzicere care a fost dispusă de instanță și ca pedeapsă complementară.

Sfera drepturilor a căror exercitare este interzisă ca pedeapsă accesorie este mai restrânsă decât în cazul pedepsei complementare și cum drepturile interzise ca pedeapsă accesorie sunt interzise și ca pedeapsă complementară, pentru a evita repetările, vom examina conținutul drepturilor a căror exercitare este interzisă în cadrul secțiunii ce privește pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi. Una dintre cele 15 categorii de drepturi ce pot fi interzise ca pedeapsă complementară nu a fost prevăzută și ca pedeapsă accesorie – *dreptul* străinului de a se afla pe teritoriul României [art. 66 alin. (1) lit. c) C. pen.].

Când pedeapsa principală aplicată este **detențiunea pe viață**, pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute la art. 66 alin. (1) lit. a)-o) C. pen. sau doar a unora dintre acestea [art. 65 alin. (2) C. pen.]. Aplicarea

pedepsei accesorii pe lângă detențiunea pe viață nu este condiționată de interzicerea exercitării acelorași drepturi și ca pedeapsă complementară, așa cum se prevede în cazul aplicării pedepsei accesorii pe lângă pedeapsa închisorii. În cazul detențiunii pe viață, aplicarea pedepsei accesorii **nu** mai poate fi privită ca fiind obligatorie ori facultativă, în funcție de aplicarea pedepsei complementare: obligatorie sau facultativă. Întrucât în lege este folosită expresia „pedeapsa accesorie *constă* (...)", și nu *„poate consta* (...)" (s.n.), apreciem că aplicarea pedepsei accesorii în cazul detențiunii pe viață trebuie să se facă cel puțin prin interzicerea exercitării unora dintre drepturile la care se face trimitere. Pedeapsa accesorie trebuie să privească cel puțin conținutul a două drepturi, fiindcă textul de lege se referă la interzicerea exercitării drepturilor „sau doar a *unora* dintre acestea" (s.n.), iar dacă ar fi dorit ca interzicerea să privească fie și numai un drept, folosea „(...) sau doar a *unuia* dintre acestea" (s.n.). Rezultă că, în cazul detențiunii pe viață, aplicarea pedepsei accesorii este obligatorie și trebuie să privească interzicerea exercitării a cel puțin două dintre drepturile prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a)-o) C. pen.

Pentru infracțiunile la care legea prevede pedeapsa închisorii alternativ cu pedeapsa detențiunii pe viață (infracțiuni grave), este prevăzută și pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi. Dacă instanța alege să aplice pedeapsa închisorii, atunci va aplica obligatoriu pedeapsa complementară și, automat, pedeapsa accesorie cu același conținut. Dacă pentru infracțiunea respectivă se alege pedeapsa detențiunii pe viață, cu atât mai mult s-ar impune aplicarea pedepsei accesorii pe lângă aceasta. Din acest motiv, prin dispozițiile art. 65 alin. (2) C. pen. s-a prevăzut aplicarea pedepsei accesorii constând în interzicerea a cel puțin două drepturi dintre cele prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a)-o) C. pen. Aceste prevederi sunt în acord cu interpretarea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție prin Decizia nr. LXXIV (74) din 2007, evocată mai sus, deoarece este lăsată la aprecierea instanței stabilirea drepturilor a căror exercitare urmează să fie interzisă, la fel cum instanța poate să procedeze în cazul pedepsei închisorii la care aprecierea aplicării pedepsei accesorii se face prin raportare la pedeapsa complementară.

Spre deosebire de pedeapsa închisorii, în cazul pedepsei detențiunii pe viață, legiuitorul nu a mai exceptat posibilitatea interzicerii ca pedeapsă accesorie a dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României [art. 65 alin. (2) se referă la toate categoriile de drepturi arătate în art. 66 alin. (1) C. pen.]. O astfel de prevedere este întemeiată pe modul de reglementare a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi ce poate fi aplicată numai pe lângă pedeapsa principală a închisorii sau a amenzii. În cazul executării pedepsei închisorii, nu mai este necesar a se aplica și pedeapsa accesorie constând în interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, întrucât, pe parcursul executării pedepsei, străinul nu este în libertate, iar în caz de liberare condiționată ori de terminare a executării închisorii, va începe să se execute pedeapsa complementară cu același conținut [conform art. 68 alin. (2) și, respectiv, art. 68 alin. (1) lit. c) C. pen.]. Deoarece pe lângă detențiunea pe viață nu poate fi aplicată pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, legea a prevăzut posibilitatea interzicerii ca pedeapsă accesorie a dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, dar care se va pune în executare la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată [conform art. 65 alin. (4) C. pen.]. În acest caz, pedeapsa accesorie constând în interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută începând cu aceeași dată de la care s-ar fi executat pedeapsa

complementară cu același conținut aplicată pe lângă pedeapsa închisorii. Un motiv pentru a nu se dispune interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României ca pedeapsă accesorie pe lângă detențiunea pe viață îl poate constitui și prevederea de la art. 66 alin. (4) C. pen., referitoare la neaplicarea acestei interziceri de drepturi ca pedeapsă complementară (când există motive întemeiate de a crede că viața persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată), dispoziții care pot fi considerate incidente și în cazul aplicării pedepsei accesorii pe lângă detențiunea pe viață.

3. Executarea pedepsei accesorii. Potrivit art. 65 alin. (3) C. pen., pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată. Este de observat că, în noul Cod penal, durata executării pedepsei accesorii a mai fost precizată prin dispozițiile art. 54, în care a fost definită pedeapsa accesorie. Considerăm că dispozițiile art. 54 C. pen. nu sunt de prisos, întrucât în definirea pedepsei accesorii era necesară arătarea duratei de executare, aspect esențial ce o diferențiază de pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi.

Așadar, indiferent dacă pedeapsa accesorie însoțește pedeapsa detențiunii pe viață ori pedeapsa închisorii, interzicerea exercitării categoriilor de drepturi arătate în hotărârea de condamnare începe cu momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești. Teoretic, durata executării pedepsei accesorii este identică cu cea a executării pedepsei principale, dar practic ea nu coincide cu durata executării pedepsei principale. Cel mai adesea, pedeapsa accesorie are o durată mai lungă decât pedeapsa principală privativă de libertate, deoarece pedeapsa accesorie începe să fie executată de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, iar executarea pedepsei principale poate începe ulterior, prin încarcerarea celui condamnat, ori executarea pedepsei principale privative de libertate poate fi amânată în cazurile prevăzute de lege sau întreruptă. Este posibil ca cel condamnat să se sustragă de la executarea pedepsei principale, în acest caz, durata executării pedepsei accesorii coincide cu durata termenului de prescripție a executării pedepsei. Durata pedepsei accesorii poate fi mai scurtă decât pedeapsa principală privativă de libertate, când condamnatul a executat o parte din pedeapsă ca urmare a deducerii arestării preventive.

În cazul aplicării pedepsei detențiunii pe viață (așa cum am arătat), punerea în executare a pedepsei accesorii privind interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se face de la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată [art. 65 alin. (4) C. pen.].

În noul Cod penal, nu a mai fost reglementată expres situația pedepsei accesorii, când executarea pedepsei închisorii a fost suspendată, așa cum se prevedea în vechiul Cod penal la art. 71 alin. (5). Considerăm că și în noua reglementare executarea pedepsei accesorii urmează soarta pedepsei principale, deci executarea pedepsei accesorii se suspendă odată cu suspendarea executării pedepsei principale. O astfel de soluție rezultă din dispozițiile art. 68 alin. (1) lit. b) și art. 68 alin. (3) C. pen. Executarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi începe de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Întrucât pedeapsa complementară începe să se execute de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare

cu suspendarea executării pedepsei, pedeapsa accesorie nu se poate executa în același timp, deoarece executarea concomitentă a acestor două pedepse nu este posibilă, executarea uneia o exclude pe cealaltă. Această imposibilitate de executare concomitentă a celor două pedepse ce însoțesc pedeapsa principală a închisorii se întemeiază pe faptul că deosebirea între aceste pedepse se face având în vedere perioada de executare, concomitent cu executarea pedepsei principale, în cazul pedepsei accesorii, și, respectiv, după executarea pedepsei principale, în cazul pedepsei complementare. Prin urmare, dacă executarea pedepsei principale este suspendată, va fi suspendată și executarea pedepsei accesorii, iar pedeapsa complementară se execută. Dacă intervine revocarea suspendării executării pedepsei principale, executarea pedepsei complementare va continua după terminarea executării pedepsei închisorii. În acest caz, pe parcursul executării pedepsei închisorii se va executa și pedeapsa accesorie.

4. Încetarea pedepsei accesorii. Potrivit art. 65 alin. (3) C. pen., pedeapsa accesorie se execută până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată.

Ziua când se termină de executat pedeapsa privativă de libertate coincide cu ziua când încetează pedeapsa accesorie.

Dacă în vechiul Cod penal erau arătate explicit momentele de încetare a pedepsei accesorii: terminarea executării pedepsei, grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei, în noul Cod penal s-a recurs la expresia „(...) până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată" și care acoperă aceleași situații cu cele prevăzute în vechiul Cod penal.

Situațiile în care pedeapsa privativă de libertate este considerată ca executată, deși nu a fost executată efectiv sau nu a fost executată în întregime, pot fi cele în care, pentru pedeapsa privativă de libertate, este incidentă o grațiere totală sau a restului de pedeapsă sau s-a împlinit termenul de prescripție a executării pedepsei. Astfel, de la data actului de grațiere, odată cu încetarea executării pedepsei principale încetează și pedeapsa accesorie. În cazul grațierii antecondamnatorii, dacă din pedeapsa principală privativă de libertate nu mai rămâne nimic de executat, atunci nu se mai poate discuta de încetarea pedepsei accesorii, deoarece aceasta nici nu a început, întrucât pedeapsa principală nu a mai ajuns să fie executată.

Dacă pedeapsa principală privativă de libertate nu a fost pusă în executare ori nu a fost executată în întregime, fiindcă cel condamnat s-a sustras de la executare, odată cu împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei principale încetează și pedeapsa accesorie.

În cazul condamnatului ce a beneficiat de liberarea condiționată din executarea restului de pedeapsă privativă de libertate, pedeapsa accesorie încetează în momentul în care durata pedepsei principale se împlinește. În acest caz, pe parcursul liberării condiționate, pedeapsa accesorie continuă să se execute, deși condamnatul nu mai este efectiv privat de libertate.

Secțiunea a 2-a
Pedepsele complementare

Conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 66. (1) Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea exercitării, pe o perioadă de la unu la 5 ani, a unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi:

a) dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice;

b) dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat;

c) dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României;

d) dreptul de a alege;

e) drepturile părintești;

f) dreptul de a fi tutore sau curator;

g) dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii;

h) dreptul de a deține, purta și folosi orice categorie de arme;

i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță;

j) dreptul de a părăsi teritoriul României;

k) dreptul de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public;

l) dreptul de a se afla în anumite localități stabilite de instanță;

m) dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea;

o) dreptul de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată.

(2) Când legea prevede interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică, instanța dispune interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) și lit. b).

(3) Interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) și lit. b) se dispune cumulativ.

(4) Pedeapsa prevăzută în alin. (1) lit. c) nu se va dispune atunci când există motive întemeiate de a crede

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

că viața persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată.

(5) Când dispune interzicerea unuia dintre drepturile prevăzute în alin. (1) lit. n) și lit. o), instanța individualizează în concret conținutul acestei pedepse, ținând seama de împrejurările cauzei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu vechiul Cod penal. În noul Cod penal sunt prevăzute modificări substanțiale ale pedepsei complementare. Referindu-ne mai întâi la pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, observăm că este reglementată posibilitatea restrângerii exercitării unui număr de 15 drepturi [art. 66 alin. (1) lit. a)-o) C. pen.], față de 5 categorii de drepturi a căror exercitare era interzisă în vechea reglementare [art. 64 alin. (1) lit. a)-e) C. pen. anterior].

În noua reglementare se consacră denumirea de „interzicerea exercitării unor drepturi", care este de preferat în schimbul celei de „interzicere a unor drepturi", pentru că, până la urmă, această sancțiune poartă asupra exercițiului dreptului sau drepturilor respective. Nu au existat controverse cu denumirea anterioară pentru că, de fapt, ceea ce se interzice este exercițiul dreptului sau drepturilor respective pe o anumită perioadă de timp.

Este de observat, de asemenea, că cinci categorii de drepturi a căror exercitare este interzisă de vechiul Cod penal au fost preluate și în noul Cod penal, cu unele modificări ce nu țin numai de formularea textului. Dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții elective publice [art. 64 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior] a fost preluat în noul Cod sub forma a două categorii de drepturi, la art. 66 alin. (1) lit. a) și d) C. pen. Celelalte patru categorii de drepturi a căror exercitare poate fi interzisă ca pedeapsă complementară în vechea reglementare se regăsesc și în noul Cod penal.

În noul Cod penal a fost prevăzută interzicerea exercitării și a altor categorii de drepturi, unele dintre ele fiind reglementate și în vechiul Cod penal, ca măsuri de siguranță sau ca obligații ce pot fi impuse condamnatului de către instanță cu ocazia individualizării executării pedepsei aplicate, cum este cazul suspendării executării pedepsei închisorii sub supraveghere. De asemenea, a fost redusă perioada de executare a pedepsei complementare, în noul Cod penal aceasta fiind cuprinsă între unu și 5 ani, față de perioada prevăzută în vechea reglementare, între unu și 10 ani.

2. Caracterizarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Interzicerea exercitării unor drepturi reprezintă una dintre cele trei pedepse complementare reglementate de noul Cod penal. Alături de pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, în noul Cod penal au mai fost reglementate pedeapsa complementară a degradării militare (art. 69 C. pen.) și pedeapsa complementară a publicării definitive a hotărârii de condamnare (art. 70 C. pen.). Dacă pedeapsa complementară a degradării militare era prevăzută și în vechiul Cod penal, publicarea hotărârii definitive de condamnare reprezintă o pedeapsă complementară fără corespondent în vechea reglementare.

Interzicerea exercitării unor drepturi ca pedeapsă complementară se caracterizează prin faptul că este o pedeapsă determinată, deoarece legea stabilește în mod clar drepturile, dar și perioada de timp pe parcursul căreia exercitarea drepturilor respective poate fi interzisă. Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi are un caracter secundar, ea neputându-se aplica decât pe lângă o pedeapsă principală.

Potrivit art. 66 alin. (1) C. pen., pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea exercitării unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi: a) *dreptul* de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice; b) *dreptul* de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat; c) *dreptul* străinului de a se afla pe teritoriul României; d) *dreptul* de a alege; e) *drepturile* părintești; f) *dreptul* de a fi tutore sau curator; g) *dreptul* de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii; h) *dreptul* de a deține, purta și folosi orice categorie de arme; i) *dreptul* de a conduce anumite categorii de autovehicule stabilite de instanță; j) *dreptul* de a părăsi teritoriul României; k) *dreptul* de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public; l) *dreptul* de a se afla în anumite localități stabilite de instanță; m) *dreptul* de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice stabilite de instanță; n) *dreptul* de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea; o) *dreptul* de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată. Să le examinăm pe rând.

A. Dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice. Această categorie a fost preluată din vechiul Cod penal, prin renunțarea introducerii laolaltă și a interzicerii exercitării dreptului de a alege, care a fost reglementat ca o categorie separată în art. 66 alin. (1) lit. d) C. pen. Interzicerea privește o parte dintre drepturile electorale, și anume interzicerea dreptului de a participa la alegeri în calitate de candidat pentru a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice. Această interzicere înseamnă excluderea condamnatului de la posibilitatea de a candida la alegerile parlamentare, prezidențiale, la alegerile pentru Parlamentul European și la alegerea autorităților publice locale. De asemenea, interzicerea privește și excluderea de la depunerea candidaturii pentru o funcție publică eligibilă, cum ar fi cea de membru în Consiliul Superior al Magistraturii ori de președinte, vicepreședinte sau președinte de secție la Înalta Curte de Casație și Justiție. O persoană care a fost găsită vinovată de comiterea unei infracțiuni și care a fost condamnată cu interzicerea dreptului de a fi ales nu ar putea fi reprezentantul ales al societății sau al unei comunități pentru a ocupa o funcție publică.

B. Dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat. Această categorie reprezintă o continuitate în materie și privește interzicerea exercitării dreptului de a ocupa funcții în aparatul de stat implicând exercițiul autorității de stat, adică dreptul de a da dispoziții obligatorii și de a verifica îndeplinirea lor, cum ar fi anumite funcții din organele puterii judecătorești sau puterii executive. Când legea prevede interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică, instanța va dispune atât interzicerea exercitării dreptului de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice, cât și interzicerea exercitării dreptului de a

ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat [art. 66 alin. (2) C. pen.]. Cele două categorii de pedepse nu se pot aplica decât împreună [art. 66 alin. (3) C. pen.].

C. Dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României. Aceasta este o categorie nouă de pedeapsă complementară dintre cele care se referă la interzicerea exercitării unor drepturi, ea fiind reglementată în vechiul Cod penal ca măsură de siguranță a expulzării. S-a considerat că temeiul expulzării străinului de pe teritoriul României se găsește mai degrabă pe terenul aplicării unei pedepse complementare decât pe cel al luării unei măsuri de siguranță. Acest lucru înseamnă că nu starea de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală este temeiul acestei sancțiuni, ci necesitatea aplicării unei sancțiuni (pedepse) în completarea pedepsei principale la care a fost condamnat străinul. Schimbarea naturii juridice a acestei sancțiuni implică firesc și modificarea condițiilor în care se poate aplica și care țin de cele comune tuturor categoriilor de drepturi ce fac parte din pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi.

În noul Cod penal se folosește termenul de *străin*, spre deosebire de art. 117 C. pen. anterior, unde este utilizat termenul de *cetățean străin* și, respectiv, *persoană fără cetățenie care nu domiciliază în țară*. Întrucât în noul Cod penal nu este definit termenul de *străin*, înțelesul acestuia va trebui căutat în conținutul altor norme. Astfel, potrivit art. 2 lit. a) din O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, prin *străin* se înțelege persoana care nu are cetățenia română sau cetățenia unui alt stat membru al Uniunii Europene sau al Spațiului Economic European ori cetățenia Confederației Elveției, iar potrivit art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 122/2006 privind azilul în România, prin termenul de *străin* se înțelege cetățeanul străin sau apatridul. Deosebirea în definirea termenului de *străin* este justificată de obiectul diferit al celor două acte normative. În cazul actului normativ privind regimul străinilor în România, obiectul este reglementarea intrării, ședерii și ieșirii străinilor pe teritoriul României sau de pe teritoriul României, drepturile și obligațiile acestora, precum și măsurile specifice de control al imigrației, în conformitate cu obligațiile asumate de România prin documentele internaționale la care este parte. În cazul actului normativ privind azilul în România, este stabilit regimul juridic al străinilor care solicită o formă de protecție în România, regimul juridic al străinilor beneficiari ai unei forme de protecție în România, procedura de acordare, încetare și anulare a unei forme de protecție în România, precum și procedura pentru stabilirea statului membru responsabil cu analizarea cererii de azil. Dispozițiile legii privind azilul în România au caracter special față de cele privind regimul străinilor și se aplică în cazul persoanelor care, prin cererea de azil, solicită autorităților române punerea sub una dintre formele de protecție prevăzute de lege.

Față de cele arătate, se pune întrebarea ce înțelegem prin termenul *străin*: persoana care nu are cetățenia română ori persoana care nu are cetățenia română, dar nici cetățenia unui stat membru al Uniunii Europene sau al Spațiului Economic European ori cetățenia Confederației Elveției, precum și apatridul. Probabil că legiuitorul a avut în vedere prin termenul de *străin* orice altă persoană care **nu** are cetățenia română. S-ar putea spune că legiuitorul penal a avut în vedere prin termenul de *străin*: apatridul, cetățeanul străin, inclusiv cetățeanul unui stat membru al Uniunii Europene sau al Spațiului Economic European ori cetățenia Confederației Elveției. Considerăm că era mai bine ca termenul de străin să fie definit în legea

penală pentru a preveni eventualele probleme de interpretare ce ar putea apărea ca urmare a definirii termenului de *străin* în alte acte normative de genul celor arătate mai sus.

În reglementarea acestei sancțiuni ca pedeapsă complementară, au fost preluate din vechiul cod dispozițiile privitoare la protecția persoanei care urmează a părăsi forțat teritoriul României. Aceste dispoziții au fost introduse în cuprinsul art. 117 C. pen. anterior ca urmare a ratificării de către Romania, prin Legea nr. 19/1990[1], a Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Astfel, conform art. 66 alin. (4) C. pen., *„pedeapsa prevăzută în alin. (1) lit. c) nu se va dispune atunci când există motive întemeiate de a crede că viața persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată"*.

D. Dreptul de a alege. Așa cum am arătat, această categorie a fost preluată din vechiul Cod penal, unde era prevăzută împreună cu interzicerea exercitării dreptului de a fi ales, interzicere ce a fost reglementată ca o categorie separată în art. 66 alin. (1) lit. a) C. pen. Interzicerea exercitării dreptului de a alege poate fi întemeiată pe motive distincte de cele ale exercitării dreptului de a fi ales. Pe de altă parte, așa cum am arătat, interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat, reglementată atât în noul Cod penal, cât și în vechiul Cod, nu poate fi dispusă decât împreună cu dreptul de a fi ales [art. 66 alin. (3) C. pen. și, respectiv, art. 64 alin. (2) C. pen. anterior]. Astfel, în reglementarea nouă, interzicerea exercitării dreptul de a alege poate fi aplicată separat de interzicerea exercitării dreptului de a fi ales, pe când în vechea reglementare interzicerea dreptului de a alege și de a fi ales se aplicau împreună, fiind în conținutul aceleiași categorii de pedeapsă complementară [art. 64 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior].

E. Drepturile părintești. Această categorie a fost preluată întocmai din vechiul Cod penal și se referă la sancționarea condamnaților care sunt și părinți. Este o pedeapsă ce poate fi aplicată în cazul săvârșirii de către părinte a unor infracțiuni ce afectează grav situația minorului, cum ar fi unele infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, în care victimele sunt minori, ori infracțiuni săvârșite de părinte asupra minorului susceptibile să provoace o suferință. Comiterea unor astfel de infracțiuni îi fac nedemni pe condamnați în a-și mai exercita drepturile părintești.

F. Dreptul de a fi tutore sau curator. Această categorie a fost preluată, de asemenea, întocmai din vechiul Cod penal. Interzicerea exercitării acestor drepturi este determinată, de asemenea, de nedemnitatea condamnatului, care, prin natura infracțiunilor săvârșite, a demonstrat că nu prezintă garanțiile morale necesare pentru a exercita drepturile prevăzute în legislația civilă privitoare la tutelă și curatelă.

G. Dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii. Prevăzută și în vechiul Cod penal, interzicerea exercitării acestui drept este determinată de periculozitatea condamnatului care s-a folosit de funcția, profesia, meseria sau de activitatea pe care o desfășura pentru a săvârși o infracțiune. Formularea dată de noul Cod penal este mai cuprinzătoare, acesta referindu-se în plus și la meseria de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii.

[1] M. Of. nr. 112 din 10 octombrie 1990.

În noul Cod penal, interzicerea exercitării acestui drept poate avea și o altă natură juridică, aceasta putând fi impusă de instanță ca obligație ce trebuie îndeplinită pe durata termenului de supraveghere de către persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei [art. 85 alin. (2) lit. j) C. pen.], în sensul de a nu ocupa sau exercita funcția, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru comiterea infracțiunii.

H. Dreptul de a deține, purta și folosi orice categorie de arme. Este o categorie nouă de pedeapsă complementară a interzicerii exercitării unor drepturi și poate fi dispusă în general față de condamnații care au săvârșit infracțiuni folosind arme, indiferent dacă au avut sau nu autorizație pentru a deține astfel de arme, sau față de alți condamnați periculoși pentru care instanța apreciază că deținerea unei arme ar putea favoriza comiterea de noi infracțiuni.

În noul Cod penal, interzicerea exercitării acestui drept poate îmbrăca și forma unei *obligații* impuse pe perioada de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, dar și ca o *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul ce a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

I. Dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță. Această interzicere este o categorie nou-introdusă în Codul penal; ea se regăsește în noul Cod penal și sub alte forme: ca *obligație* impusă pe perioada de supraveghere a persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori ca *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul ce a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

J. Dreptul de a părăsi teritoriul României. Este o pedeapsă complementară care vizează în principal condamnații cetățeni români atât pentru infracțiunile comise în afara teritoriului țării, cât și pe teritoriul României. Întrucât legea nu face nicio distincție, rezultă că această categorie de pedeapsă complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate să fie aplicată oricărui condamnat, indiferent de cetățenie sau dacă este apatrid. În noul Cod penal, aceasta se regăsește și sub alte forme: ca *obligație* de a cere acordul instanței pentru părăsirea teritoriului, obligație care poate fi impusă pe perioada de supraveghere sau a termenului de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, respectiv persoanei condamnate cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, și ca *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

K. Dreptul de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public. Această pedeapsă complementară nouă reprezintă, ca și alte categorii de pedepse complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, o sancțiune suplimentară pentru condamnații care au săvârșit infracțiuni ce îi fac nedemni de a conduce unități unde au în administrare bani publici sau au printre atribuții luarea unor decizii care pot influența societatea sau comunitatea într-un anumit sector de activitate.

L. Dreptul de a se afla în anumite localități stabilite de instanță. Această sancțiune era reglementată în Codul penal anterior ca măsură de siguranță ce se putea lua doar față de o persoană condamnată, nefiind suficientă pentru luarea

acestei măsuri numai săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, așa cum se întâmpla în general în cazul celorlalte măsuri de siguranță. În sistemul noului Cod penal, s-a considerat că această sancțiune se pretează mai bine unei pedepse decât unei măsuri de siguranță ce se putea lua pentru înlăturarea unei stări de pericol, dată în vileag în urma săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală și care avea legătură cu o anumită localitate ori anumite localități.

M. Dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori alte adunări publice, stabilite de instanță. Este o pedeapsă complementară ce nu se regăsea în vechiul Cod penal și este menită a fi aplicată în special condamnaților care au săvârșit infracțiuni în locurile arătate de lege, locuri pe care le frecventează mai des. Această pedeapsă complementară are drept scop să confere un plus de severitate, prin împiedicarea temporară a condamnaților de a fi prezenți în locurile unde se desfășoară evenimentele respective (meciuri de fotbal, concerte, mitinguri electorale etc.).

Sancțiunea la care ne referim poate avea în noul Cod penal și caracterul: unei *obligații* impuse pe perioada de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

Această sancțiune poate avea și caracterul unei sancțiuni contravenționale complementare, sub forma *interzicerii accesului la unele competiții sau jocuri sportive*, fiind prevăzută în Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive cu denumirea de „interzicere a accesului la competițiile sportive".

N. Dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele care au comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea. Această pedeapsă complementară este menită să protejeze pe victima infracțiunii și pe familia acesteia de o eventuală răzbunare sau reproș al condamnatului. Sancțiunea are, de asemenea, rolul de a împiedica, cel puțin pentru o perioadă de timp, regruparea foștilor participanți la săvârșirea infracțiunii sau evitarea unor reacții adverse între foștii participanți sau alte persoane care au avut mai mult sau mai puțin legătură cu infracțiunea săvârșită sau care au participat la procesul penal (de exemplu, participanții care au colaborat cu autoritățile, judecători, procurori, avocați, martori sau alte persoane care, într-un fel sau altul, au participat la procesul penal). Potrivit art. 66 alin. (5) C. pen., instanța trebuie să stabilească în concret conținutul acestei interziceri. În hotărârea de condamnare trebuie arătate în mod clar care sunt persoanele, dintre cele arătate de lege, cu care condamnatul are interdicția de a comunica.

Această categorie de pedeapsă complementară poate avea în noul Cod penal caracterul: unei *obligații* impuse pe perioada de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori de *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

O. Dreptul de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată. Această pedeapsă complementară are, de asemenea, rolul,

ca și precedenta, de protejare a victimei de eventualele reacții adverse ale condamnatului, împiedicându-l pe acesta să recurgă la manifestări necugetate. Interzicerea mai are rolul ca măcar temporar, până se mai atenuează eventuala dorință de răzbunare a condamnatului, acesta să nu se afle în niciun fel în spațiul unde victima își desfășoară viața de zi cu zi. Conform art. 66 alin. (5) C. pen., instanța trebuie să precizeze în hotărârea de condamnare care sunt locurile (locuință, loc de muncă etc.) față de care cel condamnat are interdicția de a se apropia.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 67. (1) Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea sau amenda și instanța constată că, față de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana infractorului, această pedeapsă este necesară.

(2) Aplicarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită.

(3) Interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României nu se aplică în cazul în care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu dispozițiile vechiului Cod penal. Noul Cod penal aduce modificări importante cu privire la aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Astfel, pedeapsa complementară poate fi aplicată nu numai pe lângă pedeapsa principală a închisorii, dar și pe lângă pedeapsa amenzii. O altă noutate o reprezintă posibilitatea aplicării pedepsei complementare pe lângă pedeapsa închisorii, indiferent de durata acesteia, spre deosebire de vechiul Cod penal, în care aplicarea pedepsei complementare era condiționată de stabilirea unei pedepse principale cu închisoarea de cel puțin 2 ani. De asemenea, în noul Cod penal, aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi se poate dispune pe lângă pedeapsa principală a amenzii, indiferent de cuantumul acesteia [art. 67 alin. (1) C. pen.].

Ca și în vechiul Cod penal, aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită și facultativă în rest [art. 67 alin. (2) C. pen.].

2. Modurile, condițiile și cazurile de aplicare a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. În noul Cod penal, aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este atât facultativă, cât și obligatorie. Aplicarea pedepsei complementare este obligatorie când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită, iar în lipsa unei astfel de prevederi aplicarea ei este facultativă.

În cazul aplicării **facultative** a pedepsei complementare, instanța va aprecia cu privire la necesitatea sancționării condamnatului prin interzicerea exercitării unuia

sau mai multora dintre drepturile prevăzute în art. 66 alin. (1) C. pen. Dacă instanța apreciază că este necesară aplicarea pedepsei complementare, va decide care drept sau care dintre drepturile prevăzute în art. 66 alin. (1) vor forma obiectul interzicerii. În final, instanța va decide și care va fi durata interzicerii exercitării acelor drepturi. Instanța va aplica pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi ținând seama de criteriile prevăzute în art. 67 alin. (1) C. pen., criterii prevăzute și în vechea reglementare, și anume: natura și gravitatea infracțiunii săvârșite, împrejurările cauzei și persoana infractorului.

Pentru ca instanța să poată aplica pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, trebuie îndeplinită condiția ca pedeapsa principală stabilită să fie închisoarea sau amenda. Așa cum s-a arătat, spre deosebire de vechiul Cod penal, în noul Cod penal nu mai este prevăzută o condiție legată de durata pedepsei. În vechiul Cod penal, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi se putea aplica doar pe lângă pedeapsa principală a închisorii de cel puțin 2 ani. Prin eliminarea acestei condiții, s-a dat posibilitatea instanței de a aprecia cu privire la necesitatea aplicării pedepsei complementare indiferent de durata pedepsei principale. Mai mult, în noul Cod penal, aplicarea pedepsei complementare este posibilă, așa cum am mai arătat, și pe lângă pedeapsa principală a amenzii.

Se observă că, din perspectiva aplicării pedepsei complementare, asistăm la o înăsprire a regimului sancționator în noua reglementare. Am putea spune că această modificare se justifică având în vedere și natura drepturilor a căror exercitare poate fi interzisă ca pedeapsă complementară. Interzicerea exercitării unui număr mare dintre drepturile respective ar fi putut fi reglementată la capitolul măsurilor de siguranță. Luarea măsurilor de siguranță poate fi dispusă, în general, fără ca fapta comisă să fie neapărat infracțiune și cu atât mai puțin ar putea exista vreo condiționare în legătură cu natura și gravitatea pedepsei principale. Pe de altă parte, perioada de timp pe parcursul căreia poate fi interzisă exercitarea drepturilor respective a fost redusă la maximum 5 ani, față de maximum 10 ani, cât se prevedea în reglementarea anterioară.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este **obligatorie** când legea prevede această pedeapsă alături de pedeapsa principală. În cazul aplicării obligatorii a pedepsei complementare, instanța nu mai are facultatea de a decide asupra necesității aplicării acesteia, pentru că necesitatea aplicării decurge din lege. În acest caz, instanța decide cu privire la categoriile de drepturi a căror exercitare va fi interzisă și durata acestei interziceri. Dispoziții privind aplicarea obligatorie a pedepsei complementare se întâlnesc atât în Parte generală, cât și în Partea specială a Codului penal ori în alte norme penale speciale. Astfel, în art. 57 C. pen., referitor la neaplicarea detențiunii pe viață, se prevede că în locul detențiunii pe viață se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. În art. 58 C. pen., referitor la înlocuirea detențiunii pe viață, se prevede că pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. În acest din urmă caz, dacă instanța decide înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu închisoarea, aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie. În Partea specială, exemplele sunt mult mai numeroase, legea prevăzând aplicarea pedepsei complementare

în general pentru comiterea infracțiunilor grave. De exemplu: art. 188 – omorul; art. 189 – omorul calificat; art. 197 – relele tratamente aplicate minorului; art. 201– întreruperea cursului sarcinii; art. 209 – sclavia; art. 210 – traficul de persoane; art. 211 – traficul de minori; art. 213 – proxenetismul; art. 218 – violul; art. 219 – agresiunea sexuală; art. 220 – actul sexual cu un minor; art. 221 alin. (2) – coruperea sexuală a minorilor; art. 222 – racolarea minorilor în scopuri sexuale; art. 233 – tâlhăria etc.

Interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României nu se aplică în cazul în care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere [art. 67 alin. (3) C. pen.]. Prevederea unei asemenea excepții își poate găsi justificarea în lipsa de periculozitate a condamnatului străin, de vreme ce instanța a considerat că pentru îndreptarea lui este suficientă doar aplicarea pedepsei, fără a fi necesară executarea ei efectivă.

Indiferent dacă aplicarea pedepsei complementare este obligatorie sau facultativă, este necesar ca pedeapsa stabilită să fie închisoarea sau amenda, neavând importanță eventuala modalitate de individualizare a executării a acestora. Așadar, pedeapsa complementară va putea fi aplicată indiferent dacă instanța a hotărât executarea amenzii sau a închisorii ori a dispus amânarea aplicării pedepsei (în condițiile art. 83 C. pen.) sau suspendarea executării sub supraveghere (în condițiile art. 91 C. pen.). Nu trebuie confundată aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi cu executarea ei. Ca efect al amânării aplicării pedepsei principale, dacă nu s-a săvârșit o nouă infracțiune până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea amânării și nu s-a descoperit o cauză de anulare, persoana în cauză nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită [art. 90 alin. (1) C. pen.]. În acest caz, pedeapsa complementară ajunge să se execute numai dacă se dispune revocarea măsurii amânării aplicării pedepsei principale.

În lege nu s-a prevăzut posibilitatea aplicării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi pe lângă pedeapsa principală a detențiunii pe viață. Aplicarea acestei pedepse complementare pe lângă detențiunea pe viață nu și-ar avea niciun rost, întrucât (teoretic) condamnatul nu ar mai avea cum să execute o astfel de pedeapsă complementară după terminarea executării detențiunii pe viață. Totuși, în situațiile în care celui condamnat nu i se mai poate aplica detențiunea pe viață sau a beneficiat de înlocuirea detențiunii pe viață, așa cum am arătat mai sus, legea a prevăzut aplicarea obligatorie a pedepsei complementare constând în interzicerea exercitării unor drepturi pe durata maximă, adică pe o durată de 5 ani. În cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, instanța nu va putea aplica și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, întrucât, potrivit art. 67 alin. (1) C. pen., pedeapsa complementară se aplică pe lângă pedeapsa principală a închisorii sau a amenzii. Dacă însă condamnatul, pe parcursul executării detențiunii pe viață, împlinește 65 de ani, va putea beneficia de înlocuirea detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani (art. 58 C. pen.) și obligatoriu i se va aplica pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi pe durată maximă. În acest caz, instanța, dispunând înlocuirea detențiunii pe viață, va trebui să decidă și care sunt drepturile, dintre cele prevăzute în art. 66 alin. (1) C. pen., a căror exercitare este interzisă ca pedeapsă complementară.

Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 68. (1) Executarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi începe:

a) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii;

b) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere;

c) după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate.

(2) În cazul în care s-a dispus liberarea condiționată, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută la data liberării.

(3) Dacă se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, pentru alte motive decât săvârșirea unei noi infracțiuni, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data revocării sau înlocuirii se va executa după executarea pedepsei închisorii.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu dispozițiile vechiului Cod penal. În noul Cod penal, la fel ca și în vechiul Cod penal, s-a prevăzut că executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi începe după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei. Pentru o mai bună înțelegere a momentelor în care începe executarea acestei pedepse complementare, noul Cod penal a prevăzut că executarea acesteia începe și după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate [art. 68 alin. (1) lit. c) C. pen.]. Această situație nu era prevăzută expres în dispozițiile din vechiul Cod penal, fiind considerată acoperită de prevederile existente.

În noua lege au fost prevăzute, pe lângă momentele arătate mai sus [art. 68 alin. (1) lit. c) C. pen.], și alte două noi momente de la care începe executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi: a) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii; b) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere [art. 68 alin. (1) lit. a) și b) C. pen.].

2. Începerea executării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. În noul Cod penal au fost prevăzute mai multe cazuri de începere a executării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Aceste momente au fost stabilite de lege în funcție de natura și modul de individualizare a executării pedepsei principale, dar și în funcție de conținutul pedepsei complementare.

În cazul pronunțării unei condamnări la pedeapsa amenzii, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi va începe să se execute de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. În acest caz, condamnatul este lipsit de exercițiul drepturilor respective imediat după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, deși pedeapsa principală nu a apucat să fie executată sau să fie executată integral. O astfel de prevedere este justificată de natura pedepsei principale. Condamnatul, nefiind privat de libertate, ar avea posibilitatea de mișcare și de efectuare a oricărei activități, de exercitare a unui drept până la urmă, inclusiv a acelora pentru care ar fi necesară restrângere temporară.

Al doilea caz de începere a executării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În noul Cod penal, suspendarea executării pedepsei principale are ca efect, la împlinirea termenului de supraveghere, cu îndeplinirea unor condiții, doar considerarea ca executată a pedepsei principale, nu și intervenția reabilitării de drept, așa cum prevedea vechiul Cod penal. Așadar, interdicțiile ce decurg din pronunțarea unei condamnări prezente sub forma pedepsei complementare pot să-și producă efectul imediat ce hotărârea de condamnare a rămas definitivă, deoarece condamnatul este lăsat în comunitate, fiindu-i suspendată executarea pedepsei.

Referitor la aceste prime două cazuri de începere a executării pedepsei complementare, în noul Cod penal s-a prevăzut că, dacă se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, pentru alte motive decât săvârșirea unei noi infracțiuni, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, neexecutată la data revocării sau înlocuirii, se va executa după executarea pedepsei închisorii [art. 68 alin. (3) C. pen.]. Această prevedere se justifică prin faptul că, în cazul condamnării la pedeapsa amenzii sau condamnării cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, executarea pedepsei complementare începe de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. În aceste cazuri, până la momentul înlocuirii amenzii cu închisoarea sau revocării suspendării, condamnatul a executat deja o parte din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. După terminarea executării pedepsei închisorii aplicate, fie ca efect al înlocuirii amenzii, fie ca efect al revocării suspendării, condamnatul va relua executarea pedepsei complementare aplicate anterior, având interzise exercitarea drepturilor respective doar pe restul perioadei.

Al treilea caz de începere a executării pedepsei complementare este după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate. Altfel spus, în acest caz, începerea executării pedepsei complementare începe după executarea sau după considerarea ca executată a pedepsei principale.

Începerea executării pedepsei complementare după executarea pedepsei închisorii se explică prin faptul că, până la stingerea pedepsei principale, condamnatul este supus pedepsei accesorii, care conține interzicerea exercitării unora dintre drepturile care pot face obiectul pedepsei complementare. Dacă executarea pedepsei complementare ar începe deodată cu pedeapsa principală a închisorii, s-ar

ajunge ca pedeapsa complementară să se suprapună executării pedepsei accesorii, deși obiectul celor două pedepse este același, și anume interzicerea exercitării unor drepturi dintre cele prevăzute în art. 66 alin. (1) C. pen.

Grațierea totală sau a restului de pedeapsă are ca efect stingerea executării pedepsei principale. Conform art. 160 alin. (2) C. pen., grațierea nu produce efecte asupra pedepsei complementare, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Așadar, după stingerea executării pedepsei închisorii ca urmare a grațierii, urmează să se execute pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi. În cazul grațierii parțiale, dacă în urma actului de clemență mai rămâne un rest de pedeapsă de executat, pedeapsa complementară va începe să se execute după terminarea executării acestui rest de pedeapsă.

Executarea pedepsei complementare va începe după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei, întrucât, pe parcursul termenului de prescripție a executării pedepsei, condamnatul se va afla în executarea pedepsei accesorii având ca obiect aceleași drepturi ca pedeapsa complementară.

În cazul liberării condiționate, perioada cuprinsă între momentul liberării din executarea pedepsei privative de libertate și momentul împlinirii duratei pedepsei este numită, conform art. 100 alin. (6) C. pen., *termen de supraveghere*. Începerea executării pedepsei complementare după împlinirea termenului de supraveghere a liberării condiționate este firească, întrucât, pe parcursul acestui termen, executarea pedepsei principale privative de libertate nu s-a stins definitiv. Pe durata termenului de supraveghere a liberării condiționate, condamnatul se află în executarea pedepsei accesorii, a cărei executare, după cum am arătat, nu poate coincide cu pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi.

În noul Cod penal a fost reglementată o excepție privind momentul începerii executării pedepsei complementare în cazul în care s-a dispus liberarea condiționată. Potrivit art. 68 alin. (2) C. pen., în cazul în care s-a dispus liberarea condiționată, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută la data liberării. În acest caz, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, ca pedeapsă complementară, va începe să se execute mai devreme decât pedeapsa complementă a interzicerii exercitării altor drepturi. Așadar, pe parcursul liberării condiționate, condamnatul se va afla atât în executarea pedepsei accesorii având ca obiect interzicerea exercitării unor drepturi, mai puțin interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, cât și în executarea pedepsei complementare având ca obiect interzicerea exercitării dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României.

Durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este stabilită de instanță pe o perioadă cuprinsă între unu și 5 ani [art. 66 alin. (1) C. pen.]. Este posibil ca executarea pedepsei complementare să înceteze mai devreme decât la expirarea termenului stabilit de instanță. O astfel de situație poate fi întâlnită în cazul intervenției amnistiei după condamnare, care, înlăturând răspunderea penală, pe cale de consecință, va înlătura și efectele condamnării.

Degradarea militară

Art. 69. (1) Pedeapsa complementară a degradării militare constă în pierderea gradului și a dreptului de a purta uniformă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(2) Degradarea militară se aplică în mod obligatoriu condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață.

(3) Degradarea militară poate fi aplicată condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea de cel puțin 5 ani și de cel mult 10 ani.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu dispozițiile vechiului Cod penal. Dispozițiile art. 69 C. pen. reproduc reglementarea din art. 67 C. pen. anterior privind pedeapsa complementară a degradării militare. În noua reglementare se remarcă mici modificări de text care nu au influențat conținutul, modalitățile și regimul juridic al pedepsei complementare a degradării militare în raport cu legea penală anterioară. Astfel, în noul Cod penal se arată expres că executarea degradării militare se face de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. De asemenea, în noua reglementare s-a făcut o mai bună precizare cu privire la categoriile de condamnați față de care ar putea fi incidentă degradarea militară, aceștia fiind militari în activitate, în rezervă sau în retragere, spre deosebire de Codul penal anterior, care se referea la condamnați militari și rezerviști. Această din urmă modificare a fost menită să pună de acord dispozițiile din Codul penal referitoare la degradarea militară cu prevederile din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare. Conform art. 69 din Legea nr. 80/1995, „degradarea militară se aplică, în condițiile prevăzute de legea penală, cadrelor militare în activitate, în rezervă și în retragere, condamnate la pedeapsa complementară a degradării militare prin hotărâre judecătorească". Conform legii privind statutul cadrelor militare: a) un cadru militar se află în activitate când ocupă o funcție militară; b) un cadru militar se află în rezervă când nu ocupă o funcție militară, dar întrunește condițiile prevăzute de lege pentru a fi chemat să îndeplinească serviciul militar ca rezervist concentrat sau mobilizat, iar la nevoie, în calitate de cadru militar în activitate; c) un militar se află în retragere când nu mai poate fi chemat pentru îndeplinirea serviciului militar.

2. Conținutul pedepsei degradării militare. Pedeapsa complementară a degradării militare constă în pierderea gradului și dreptului de a purta uniformă. Degradarea militară se aseamănă cu pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, fiind tot o pedeapsă restrictivă de drepturi, deoarece condamnatul este privat de dreptul la gradul militar obținut și dreptul de a purta uniformă. Totuși, pedeapsa complementară a degradării militare are o sferă de incidență destul de redusă, întrucât se poate aplica numai anumitor categorii de condamnați militari în activitate, în rezervă sau în retragere. Pierderea gradului militar și a dreptului de a purta uniformă sunt practic două drepturi a căror restrângere se face numai împreună, instanța neavând posibilitatea de a dispune fie numai pierderea gradului, fie numai interzicerea dreptului de a purta uniformă.

3. Modalitățile și condițiile de aplicare a pedepsei degradării militare. Cu privire la modalitățile de aplicare a pedepsei complementare a degradării militare, este de remarcat că, întocmai ca în vechea reglementare, acestea sunt de două feluri: aplicarea obligatorie și aplicarea facultativă.

Conform art. 69 alin. (2) C. pen., degradarea militară se aplică în mod **obligatoriu** condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere, dacă pedeapsa aplicată este închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață. Pentru aplicarea obligatorie a degradării militare, se cer îndeplinite două condiții: a) o primă condiție se referă la calitatea condamnaților, care trebuie să fie îndeplinită la momentul pronunțării hotărârii de condamnare, și anume de militar în activitate, în rezervă sau în retragere; b) cea de-a doua condiție se referă la gravitatea pedepsei principale aplicate de instanță, care trebuie să fie închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață. Rezultă că degradarea militară se dispune obligatoriu în cazul săvârșirii unor infracțiuni grave pentru care este necesară aplicarea unor astfel de pedepse principale, neavând importanță felul ori forma de vinovăție cu care s-a săvârșit infracțiunea respectivă.

Degradarea militară se aplică **facultativ** în cazul condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea de cel puțin 5 ani și de cel mult 10 ani [art. 69 alin. (3) C. pen.]. În cazul aplicării facultative a degradării militare, se cer îndeplinite condițiile: a) o primă condiție se referă la calitatea condamnaților, care trebuie să fie îndeplinită la momentul pronunțării hotărârii de condamnare, și anume de militar în activitate, în rezervă sau în retragere; b) cea de-a doua condiție se referă la gravitatea pedepsei principale aplicate de instanță, care trebuie să fie închisoarea de cel puțin 5 ani și de cel mult 10 ani; c) infracțiunea săvârșită să fie săvârșită cu *intenție*. Nu are importanță modalitatea intenției cu care s-a comis infracțiunea. Forma intenției poate fi oricare dintre cele prevăzute în art. 16 alin. (3) lit. a) și b) C. pen. (intenție directă ori indirectă). Deoarece în sistemul noului Cod penal intenția depășită este prevăzută ca o formă distinctă de vinovăție [art. 16 alin. (5) C. pen.], s-ar putea spune că legiuitorul nu a inclus și condamnările pentru infracțiunile săvârșite cu forma de vinovăție a intenției depășite printre cele pe lângă care, în mod facultativ, s-ar putea aplica pedeapsa complementară a degradării militare. Dacă ar fi dorit să se refere și la forma intenției depășite, ar fi procedat ca în cazul reglementării recidivei (art. 41 C. pen.), la care noua infracțiune se săvârșește cu intenție sau cu *intenție depășită*. Probabil că nu aceasta a fost intenția legiuitorului, care, prin referirea la forma de vinovăție a intenției, s-a gândit la toate formele și modalitățile acesteia, dar faptul că în cazul recidivei a optat pentru o referire expresă și la forma intenției depășite, alături de cea a intenției, poate genera o controversă care să ducă și la o interpretare în sensul celei arătate mai sus.

În norma de incriminare a faptei săvârșite nu este prevăzută obligativitatea aplicării pedepsei complementare a degradării militare, întrucât aplicarea acesteia este condiționată de gravitatea pedepsei principale și de forma de vinovăție a intenției cu care s-a comis infracțiunea respectivă.

4. Executarea pedepsei degradării militare. Conform dispozițiilor art. 69 alin. (1) C. pen., pedeapsa complementară a degradării militare se va pune în executare de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. Spre deosebire de pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, în lege nu a fost prevăzută durata pedepsei complementare a degradării militare. Rezultă că pierderea gradului militar și a dreptului de purta uniformă este perpetuă. Nici intervenția reabilitării de drept ori acordarea reabilitării judecătorești nu are în mod necesar

efect asupra degradării militare. Potrivit art. 169 alin. (2) C. pen., reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut.

Este însă posibil ca militarul în activitate, în rezervă sau în retragere să nu piardă pentru tot restul vieții gradul militar și dreptul de a purta uniformă, ca efect al aplicării pedepsei complementare a degradării militare. Astfel, în cazul intervenției amnistiei după condamnare, a grațierii sau a reabilitării este posibil ca celui condamnat să-i fie ridicate restricțiile ce decurg din aplicarea degradării militare. Amnistia, având ca efect înlăturarea răspunderii penale, va înlătura și celelalte consecințe ale condamnării, inclusiv pe cele ale pedepsei complementare a degradării militare. Grațierea nu are în principiu efect asupra pedepselor complementare, dar este posibil ca prin actul de grațiere să se prevadă înlăturarea efectelor pedepselor complementare. Conform art. 160 alin. (2) C. pen., grațierea nu are efect asupra pedepselor complementare, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Ca efect al reabilitării, legea prevede că nu este obligatorie reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut. Rezultă că, în cazul reabilitării, este totuși posibil (în mod facultativ) ca efectele pedepsei complementare a degradării militare să fie înlăturate și fostul condamnat să redobândească gradul militar pierdut în urma condamnării.

Punerea în executare a pedepsei complementare a degradării militare se face prin trimiterea de către instanță a unei copii de pe hotărârea definitivă de condamnare comandantului unității militare din care a făcut parte cel condamnat sau comandantului centrului militar în raza căruia domiciliază condamnatul, în vederea scoaterii din evidența militară a condamnatului. Conform art. 71 din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare, condamnații (militari în activitate, în rezervă sau în retragere), fie că sunt ofițeri, maiștri militari sau subofițeri, se scot din evidența militară, astfel: a) prin ordin al șefului Statului Major General, pentru cei care au avut grade de generali și amirali; b) prin ordin al comandanților stabiliți de șeful Statului Major General, pentru cei care au avut grade de ofițeri, maiștri militari sau subofițeri.

Publicarea hotărârii definitive de condamnare

Art. 70. (1) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se poate dispune când, ținând seama de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana condamnatului, instanța apreciază că publicarea va contribui la prevenirea săvârșirii altor asemenea infracțiuni.

(2) Hotărârea de condamnare se publică în extras, în forma stabilită de instanță, într-un cotidian local sau național, o singură dată.

(3) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se face pe cheltuiala persoanei condamnate, fără a se dezvălui identitatea altor persoane.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Cristian Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu dispozițiile vechiului Cod penal. În noul Cod penal, publicarea definitivă a hotărârii de condamnare este o pedeapsa complementară, aplicabilă condamnaților persoane fizice, nou-introdusă și nu are corespondent sub acest aspect în vechiul Cod penal. Această pedeapsă a mai existat

în legislația penală română, fiind prevăzută în art. 25 alin. (1) pct. 4 și art. 61 C. pen. Carol al II-lea din 1937. Un astfel de gen de pedeapsă complementară era prevăzută în vechiul Cod penal sub denumirea de „afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare" și era aplicabilă doar în cazul persoanelor juridice. În noul Cod penal, pedeapsa complementară constând în afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare este prevăzută în cazul persoanelor juridice sub denumirea de „afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare".

2. Conținutul și condițiile aplicării pedepsei complementare a publicării hotărârii definitive de condamnare. Conform art. 70 alin. (1) C. pen., publicarea hotărârii definitive de condamnare se poate dispune când, ținând seama de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana condamnatului, instanța apreciază că publicarea va contribui la prevenirea săvârșirii altor asemenea infracțiuni.

Deoarece în lege nu se prevede vreo condiție legată de pedeapsa principală pe lângă care se poate aplica pedeapsa complementară a publicării definitive a hotărârii de condamnare, rezultă că această pedeapsă complementară se poate aplica indiferent de natura și cuantumul pedepsei pronunțate. Publicarea hotărârii definitive de condamnare se va putea dispune, așadar, în cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii sau în cazul condamnării la pedeapsa amenzii. De asemenea, în lipsa unei prevederi contrare, această pedeapsă complementară se poate aplica chiar și în cazul în care, cu privire la pedeapsa principală, s-a dispus suspendarea executării sub supraveghere.

Aplicarea pedepsei complementare constând în publicarea definitivă a hotărârii de condamnare este facultativă, instanța putând să o dispună ținând seama de împrejurările cauzei, de persoana condamnatului și întemeindu-se pe convingerea că publicarea va contribui la prevenirea săvârșirii altor asemenea infracțiuni.

Rezultă, așadar, că, spre deosebire de celelalte două pedepse complementare a căror aplicare este atât facultativă, cât și obligatorie, aplicarea pedepsei complementare constând în publicarea definitivă a hotărârii de condamnare este numai facultativă.

Această pedeapsă complementară reprezintă mai degrabă o sancțiune de ordin moral, întrucât, prin aducerea la cunoștința publicului a faptei săvârșite, persoana condamnată poate fi supusă oprobriului public și poate implica pentru aceasta o suferință mai mare decât cea care decurge din executarea pedepsei principale.

3. Executarea publicării hotărârii definitive de condamnare. Potrivit art. 70 alin. (2) C. pen., hotărârea de condamnare se publică în extras, în forma stabilită de instanță, într-un cotidian local sau național, o singură dată. În lege nu s-a prevăzut un termen de punere în aplicare a pedepsei complementare a publicării definitive a hotărârii de condamnare, ceea ce înseamnă că executarea ei se poate face imediat după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Publicarea hotărârii definitive de condamnare se face pe cheltuiala persoanei condamnate, fără a se dezvălui identitatea altor persoane [art. 70 alin. (3) C. pen.]. Pedeapsa complementară trebuie să vizeze exclusiv persoana față de care a fost aplicată, identitatea victimei neputând fi dezvăluită. Nu va fi dezvăluită nici identitatea altor participanți, dacă față de aceștia nu s-a dispus aplicarea pedepsei complementare a publicării definitive a hotărârii de condamnare.

Capitolul IV

Calculul duratei pedepselor

Durata executării

Art. 71. (1) Durata executării pedepsei privative de libertate se socotește din ziua în care condamnatul a început executarea hotărârii definitive de condamnare.

(2) Ziua în care începe executarea pedepsei și ziua în care încetează se socotesc în durata executării.

(3) Perioada în care condamnatul, în cursul executării pedepsei, se află bolnav în spital intră în durata executării, în afară de cazul în care și-a provocat în mod voit boala, iar această împrejurare se constată în cursul executării pedepsei.

(4) Permisiunile de ieșire din penitenciar, acordate condamnatului conform legii de executare a pedepselor, intră în durata executării pedepsei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile art. 71 C. pen. reproduc, cu unele modificări, prevederile art. 87 din legea penală anterioară. Deosebirea dintre cele două texte constă în aceea că noul Cod penal conține o prevedere care nu are corespondent în legea penală anterioară, deoarece, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod, nu mai este posibil ca pedeapsa închisorii să fie executată la locul de muncă. Pe cale de consecință, nu a mai fost menținută prevederea potrivit căreia: „În durata executării pedepsei închisorii la locul de muncă nu intră timpul în care condamnatul lipsește de la locul de muncă". În schimb, art. 71 conține o prevedere nouă, care rezolvă o problemă concretă. Ne referim la alin. (4) al art. 71 C. pen., potrivit căruia: „Permisiunile de ieșire din penitenciar, acordate condamnatului conform legii de executare a pedepselor, intră în durata executării pedepsei".

Conceptul de „durată a executării pedepsei". Se știe că prin hotărârea de condamnare judecătorii stabilesc durata pedepsei pe care cel condamnat o are de executat, nu și data de la care începe executarea acesteia și data când executarea ia sfârșit definitiv și irevocabil. Aceste date referitoare la durata executării pedepsei, întrucât nu privesc situația unei anumite pedepse, ci sunt comune tuturor pedepselor privative de libertate, legiuitorul le-a prevăzut în art. 71 C. pen., în scopul asigurării eficienței funcțiilor pedepsei privative de libertate. Prin normele legale de calculare a duratei pedepsei care trebuie executată efectiv se urmărește mai întâi **calcularea exactă a duratei pedepsei**, în raport cu data inițială și cu data finală a executării; sub acest aspect, la calcularea duratei pedepsei se au în vedere **unitățile de timp** (ani, luni, zile). În al doilea rând, textul urmărește să precizeze dacă elementele care pot influența durata executării pedepsei, și anume situația duratei de timp în care persoana condamnată s-a aflat bolnavă în spital, în cursul executării pedepsei, și dacă această durată intră sau nu în calculul pedepsei executate. De asemenea, legea precizează situația permisiunilor de ieșire din penitenciar acordate

condamnatului conform legii de executare a pedepselor, și anume dacă aceste permisiuni intră în durata executării pedepsei sau nu.

Prin **durata executării pedepsei** se înțelege, așadar, intervalul de timp dintre **data la care începe executarea și data când ia sfârșit executarea pedepsei**. Potrivit art. 71 alin. (1) C. pen., durata executării pedepsei privative de libertate se socotește din ziua în care condamnatul a început executarea hotărârii definitive de condamnare.

În alin. (2) se precizează că „ziua în care începe executarea pedepsei și ziua în care încetează se socotesc în durata executării pedepsei". Aceasta înseamnă că, indiferent de ora la care condamnatul a fost adus sau acesta s-a prezentat la penitenciar pentru executarea pedepsei rămase definitive, ziua respectivă se ia în calculul duratei executării, adică se consideră drept **zi plină executată** și la fel este considerată ziua în care încetează executarea pedepsei, indiferent de ora când condamnatul a început executarea sau când este pus în libertate, părăsind penitenciarul sau locul de deținere unde a executat pedeapsa.

Potrivit alin. (3) din același text, perioada în care condamnatul s-a aflat **bolnav în spital** intră în calculul duratei pedepsei. Legiuitorul a instituit această prevedere de favoare din considerațiuni umanitare, întrucât boala a survenit în timpul executării pedepsei, iar în timpul internării în spital condamnatul s-a aflat sub supravegherea personalului penitenciarului. Când condamnatul și-a provocat singur boala, legea sancționează această împrejurare – timpul cât s-a aflat în spital nu este luat în calculul pedepsei, dar numai dacă provocarea bolii de către condamnat a fost constatată în cursul executării. După liberarea din penitenciar, condamnatul n-ar mai putea fi reîncarcerat pentru acest motiv, o astfel de dispoziție are caracter umanitar și de natură să evite consecințele negative ale unei reîncarcerări, chiar dacă liberarea s-a obținut în mod fraudulos, fraudă pe care autoritatea nu a fost în măsură să o descopere în timpul executării pedepsei. Sub acest aspect, soluția apare și ca o sancționare a incapacității organelor de stat de a descoperi frauda comisă de condamnat în timpul executării pedepsei.

Așa cum s-a arătat, noul Cod penal conține o prevedere nouă, prin regimul acordat permisiunilor de ieșire din penitenciar, cu învoirea comandantului drept recompensă pentru comportarea corectă a celui condamnat, în sensul că asemenea permisiuni intră în durata executării pedepsei. De altfel, recompensa primită și-ar pierde efectul, respectiv de răsplată pentru condamnatul care a avut o atitudine ireproșabilă în timpul executării pedepsei.

Examen de practică judiciară. Potrivit art. 87 alin. (3) C. pen. anterior, timpul în care condamnatul, în cursul executării pedepsei, se afla internat în spital, din cauza unei boli pe care și-a provocat-o în mod voit – dispoziție preluată și de noul Cod penal –, nu intra în durata executării pedepsei[1].

Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate

Art. 72. (1) Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate. Scăderea se face și atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, chiar dacă a fost condamnat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea măsurii preventive.

[1] Trib. Mun. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 25/1985, în R 3.

(2) Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade și în caz de condamnare la pedeapsa amenzii, prin înlăturarea în tot sau în parte a zilelor-amendă.

(3) În cazul amenzii care însoțește pedeapsa închisorii, perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 72 C. pen. reproduc, cu unele modificări, dispozițiile din art. 88 C. pen. anterior. O primă modificare, cu caracter formal, constă în aceea că textul: „Scăderea se face și atunci când (legiuitorul se referă la scăderea perioadei reținerii și a arestării preventive din pedeapsa aplicată de instanță – n.a.) condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, **chiar dacă a fost scos de sub urmărire, s-a încetat urmărirea penală sau a fost achitat ori s-a încetat procesul pentru fapta care a determinat reținerea sau arestarea preventivă**" (s.n.) a fost înlocuit cu următorul text: „Scăderea se face și atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, **chiar dacă a fost condamnat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea măsurii preventive**" (s.n.). După părerea noastră, ar fi trebuit menținută formularea din Codul penal anterior, care era mai completă și mai clară.

De observat că noul Cod penal se exprimă la fel ca și Codul penal anterior atunci când, în art. 72, prevede că „perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate". Aceeași formulare, „se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate", este folosită și de legea penală anterioară (art. 88).

O atare formulare ar părea că exclude posibilitatea computării măsurii preventive în cazul în care pedeapsa pronunțată este detențiunea pe viață, deși în cazul în care instanța pronunță o atare pedeapsă se compută, de asemenea, detenția preventivă (pentru ipoteza că pedeapsa detențiunii pe viață va fi înlocuită cu pedeapsa închisorii ori pentru ipoteza că pedeapsa detențiunii pe viață ar fi comutată în pedeapsa închisorii, potrivit art. 59 C. pen.). Mai corect ar fi fost ca textul art. 72 C. pen. să fie formulat în felul următor: „se scade din durata pedepsei privative de libertate pronunțate".

O altă modificare privește scăderea reținerii și a arestării preventive din pedeapsa amenzii. Noul Cod penal, spre deosebire de legea penală anterioară, nu se referă la înlăturarea amenzii, în totul sau în parte, ci la înlăturarea zilelor-amendă, în tot sau în parte, deoarece noul Cod penal, așa cum am arătat la momentul cuvenit (art. 61-63 C. pen.) calculează amenda prin sistemul zilelor-amendă.

În cazul amenzii care însoțește pedeapsa închisorii, art. 72 alin. (3), se prevede că perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii.

Conceptul de „computare a duratei măsurilor preventive privative de libertate". Potrivit legii, scăderea reținerii și a arestării preventive din durata pedepsei privative de libertate pronunțate este o măsură necesară, justificată și echitabilă, deoarece, deținerea preventivă constituind o consecință a faptei penale săvârșite, la fel ca și pedeapsa, în acest mod condamnatul ar executa o pedeapsă mai mare decât cea aplicată de instanță dacă nu s-ar face această scădere. Rezultă că un element important în calcularea duratei pedepsei care urmează să fie executată îl constituie computarea din pedeapsa pe care condamnatul o are de executat a perioadei cât acesta a fost arestat preventiv, care se știe că, în funcție de complexitatea cauzei penale, poate însuma uneori luni de zile. Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate, adică timpul reținerii și arestării preventive a inculpatului din cursul urmăririi sau judecării unui proces penal, legea o scade din pedeapsa pronunțată, deoarece atât detențiunea preventivă, cât și pedeapsa aplicată însumează suferința globală pe care cel vinovat de comiterea infracțiunii o suportă pe deplin justificat. Dacă legea nu ar admite scăderea prevenției privative de libertate din pedeapsa pe care condamnatul o are de executat, s-ar crea o inechitate între gravitatea faptei și pedeapsa prea grea pe care o suportă condamnatul.

Noul Cod penal face o descriere explicită a cazurilor în care perioada reținerii și a arestării preventive trebuie scăzută din pedeapsa închisorii. Primul caz privește computarea reținerii și a arestării preventive din pedeapsa aplicată inculpatului pentru infracțiunea săvârșită (textul are în vedere comiterea unei singure infracțiuni). Al doilea caz privește computarea reținerii și a arestării preventive în situația infracțiunilor concurente (în acest caz, potrivit prevederilor noului Cod penal în materie, dacă inculpatul a fost urmărit și judecat concomitent sau separat pentru mai multe infracțiuni concurente, computarea pedepsei are loc chiar dacă acesta a fost condamnat ori achitat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea măsurii preventive).

Referințe istorice. Codul penal din 1865 conținea prevederi referitoare la calcularea pedepselor privative de libertate. Astfel, potrivit art. 32 și art. 33, durata pedepselor se socotește din ziua când sentința sau decizia de condamnare a rămas definitivă. Termenele se calculează pe zile pline, luni sau ani, ziua fiind socotită de 24 de ore, luna de 30 de zile, anul de 365 de zile. De reținut însă că acel Cod nu prevedea computarea arestării preventive din pedeapsa aplicată, în articolele menționate precizându-se că durata pedepsei este cea stabilită de prima instanță, indiferent dacă inculpatul nu a făcut apel sau recurs sau dacă a făcut apel sau recurs ori dacă instanța superioară a redus pedeapsa în urma apelului sau recursului declarat. Totuși, cu prilejul dezbaterilor din perioada Codului penal în discuție, s-a acceptat ideea că judecătorii aveau posibilitatea ca la stabilirea pedepsei să țină seama și de durata privațiunii de libertate anterioară judecății.

Anterior Codului penal din 1937, multe dintre legislațiile penale moderne conțineau dispoziții potrivit cărora deținerea preventivă era dedusă din pedeapsa aplicată condamnatului. Trei sisteme sunt cunoscute în această privință: într-un prim sistem, deducerea timpului arestării preventive din pedeapsă – consacrat de codurile italian, belgian, olandez, austriac – este obligatorie pentru judecători. Al doilea sistem – consacrat de codurile penale francez, german, ungar, transilvănean –

lasă la aprecierea judecătorilor să deducă sau nu timpul arestării preventive din pedeapsa aplicată condamnatului. Al treilea sistem – consacrat de Codul penal danez – acorda timpului arestării preventive valoare de circumstanță atenuantă.

Codul penal român din 1937 a adoptat primul sistem, constând în deducerea obligatorie a arestării preventive din pedeapsă (a se vedea art. 63 și art. 64). Acel cod nu prevedea însă deducerea reținerii preventive; deficiența semnalată a fost înlăturată prin Decretul nr. 212/1960, care a stabilit obligativitatea deducerii și a reținerii preventive.

Codul penal din 1969 a adoptat, în privința calculului duratei pedepsei și a computării reținerii și a arestării preventive, aceleași principii care se găseau consacrate și în Codul penal din 1937, excepție făcând condamnarea la amendă, caz în care deducerea reținerii și a arestării preventive din pedeapsă, în totul sau în parte, era lăsată la aprecierea instanței.

Referiri de drept comparat. Legea penală franceză nu cuprinde dispoziții cu privire la computarea prevenției. Asemenea dispoziții sunt în Codul de procedură penală. Astfel, în art. 716-4 C. pr. pen. francez se prevede că privațiunea de libertate suferită în cursul procedurii trebuie să fie integral dedusă din pedeapsa privativă de libertate pronunțată. În art. 716-1 din același cod se prevede că ziua de închisoare este de 24 de ore, luna de 30 de zile. Dacă o condamnare ia sfârșit într-o zi de sărbătoare legală, condamnatul va fi liberat o zi mai devreme[1].

Tot astfel, potrivit **Codului penal italian**, arestarea preventivă executată înainte ca sentința să devină irevocabilă (art. 648 C. pr. pen. italian) se scade din durata totală a pedepsei temporare cu închisoarea sau din suma amenzii (art. 137, art. 304 C. pr. pen. italian). Pentru a putea să scadă durata arestării preventive din pedeapsa amenzii, judecătorii stabilesc o echivalență între cuantumul amenzii aplicate și pedeapsa închisorii, după care deduc din durata închisorii stabilite teoretic durata arestării preventive.

De asemenea, în par. 51 alin. (1), **Codul penal german** prevede că, dacă cel condamnat a fost reținut preventiv sau a fost privat de libertate, prin alte mijloace legale, cu prilejul comiterii unei infracțiuni, perioada de detenție executată se ia în considerare la calculul pedepsei închisorii sau amenzii. Potrivit alin. (1^2), instanța poate dispune ca perioada de detențiune executată să nu fie luată în considerare sau ca numai o parte din aceasta să fie luată în considerare la calculul pedepsei închisorii sau amenzii. Instanța este îndreptățită să facă acest lucru, având în vedere conduita condamnatului după săvârșirea faptei.

Examen de practică judiciară. Instanța supremă a reținut că durata sancțiunii închisorii contravenționale de 166 de zile, executată în temeiul Legii nr. 61/1991 pentru contravențiile comise în aceleași împrejurări (amenințarea în public și comiterea unor acte de violență, portul cuțitului fără drept, pătrunderea abuzivă în sediul unei instituții publice), cu săvârșirea tentativei la infracțiunea de omor care a făcut obiectul hotărârii de condamnare a inculpatului, trebuia scăzută din durata pedepsei închisorii aplicate de instanță, întrucât între contravențiile menționate și tentativa la infracțiunea de omor există, în speță, o strânsă legătură, fiind fără relevanță împrejurarea că închisoarea contravențională este de altă natură decât pedeapsa[2].

---

[1] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Le nouveau droit penal*, Economica, Paris, 2000, p. 776.

[2] CSJ, dec. pen. nr. 413/1998, în RDP nr. 4/1998, p. 141.

Într-o altă speță s-a decis că în apelul declarat de inculpat nu se poate rectifica eroarea comisă în cazul computării arestării preventive, chiar dacă prima instanța a scăzut o perioadă mai mare decât aceea în care inculpatul a fost arestat preventiv, deoarece, dacă s-ar proceda altfel, s-ar agrava situația acestuia în propria cale de atac, fapt inadmisibil[1].

Computarea reținerii și arestării preventive din durata pedepsei aplicate trebuie dedusă și în cazul în care s-a dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei, deoarece în cazul revocării suspendării s-ar ajunge în situația ca persoana condamnată să execute și durata arestării preventive[2]. Omisiunea instanțelor de a scădea din durata pedepsei pronunțate timpul arestării preventive nu poate fi înlăturată pe calea prevăzută în art. 196 C. pr. pen. anterior (acest text reglementa situațiile în care organele de urmărire penală sau instanța nu s-au pronunțat asupra unei omisiuni vădite, caz în care legea permitea ca omisiunea respectivă să fie înlăturată pe cale procedurală, fără o judecare pe fond a cauzei), ci numai în cadrul soluționării unei căi de atac[3].

Scăderea timpului reținerii și arestării preventive din durata pedepsei se făcea – potrivit art. 88 alin. (2) C. pen. anterior – și în cazul în care inculpatului i s-a aplicat pedeapsa amenzii [această dispoziție este preluată și de noul Cod penal, în art. 72 alin. (2) precizându-se că „perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade și în caz de condamnare la pedeapsa amenzii, prin înlăturarea în tot sau în parte a zilelor-amendă"]. În această situație, deducerea reținerii sau arestării preventive se efectuează prin înlăturarea, în totul sau în parte, a executării amenzii, instanța stabilind, prin apreciere, suma ce nu se va plăti din amenda aplicată, ca urmare a scăderii reținerii sau a arestării preventive[4].

Inculpatul a fost condamnat la un an închisoare pentru infracțiunea de violare de domiciliu, săvârșită la data de 9 iulie 1993. Urmărirea penală și judecata s-au efectuat cu inculpatul în stare de libertate. În schimb, împotriva acestuia s-a dispus arestarea preventivă pentru o infracțiune comisă la 20 martie 1993 – cele două infracțiuni fiind concurente –, dar pentru care, prin ordonanța din 8 iunie 1995, inculpatul a fost scos de sub urmărire penală, în baza art. 11 alin. (1) pct. 1 lit. b) C. pr. pen. anterior raportat la art. 10 alin. (1) lit. b) din același cod. În raport cu cele arătate, se impunea ca prima instanță (judecătoria) și instanța de apel (tribunalul) să facă aplicarea art. 88 C. pen. anterior și să scadă din durata pedepsei aplicate timpul cât inculpatul a fost arestat preventiv în legătură cu infracțiunea – concurentă – pentru care acesta a fost scos de sub urmărire penală[5].

Durata reținerii inculpatului, executată în afara teritoriului țării – până la predarea lui autorităților române –, trebuie dedusă, conform art. 89 C. pen. anterior (art. 73 C. pen.), din pedeapsa închisorii aplicate pentru aceeași infracțiune de instanțele române[6].

---

[1] C. Ap. București, dec. pen. nr. 27/1995.
[2] C. Ap. București, dec. pen. nr. 932/1998, în RDP nr. 4/2000, p. 147.
[3] C. Ap. București, dec. pen. nr. 39/A 1998.
[4] Trib. Mun. București, s. a II-a pen., dec. nr. 274/1978, în R 2, p. 66.
[5] C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 522/1998, în RDP nr. 3/1999. p. 130.
[6] Trib. Mun. București, s. pen., dec. nr. 795/1985.

Computarea pedepselor și măsurilor preventive executate în afara țării

Art. 73. (1) În cazul infracțiunilor săvârșite în condițiile art. 8, art. 9, art. 10 sau art. 11, partea din pedeapsă, precum și durata măsurilor preventive privative de libertate executate în afara teritoriului țării se scad din durata pedepsei aplicate pentru aceeași infracțiune în România.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător și în cazul în care pedeapsa executată în afara țării este amenda.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 73 C. pen. reproduc, în linii generale, dispozițiile art. 89 din legea penală anterioară. În ambele texte s-a prevăzut că durata reținerii și a arestării preventive executate în afara teritoriului țării, precum și partea din pedeapsă rămasă neexecutată din pedeapsa aplicată pentru o infracțiune săvârșită în străinătate, cu privire la care se aplică legea penală română, în baza principiului personalității legii penale sau a principiului realității legii penale ori a principiului universalității legii penale, se scad din pedeapsa aplicată pentru aceeași infracțiune în România.

Cele două reglementări prezintă și unele deosebiri. Astfel, în art. 73 C. pen. se face referire și la art. 8, care **prevede** principiul teritorialității legii penale. Aceasta înseamnă că legea penală română se va aplica și în cazul infracțiunilor săvârșite în condițiile principiului teritorialității, consfințit în art. 8 C. pen., și nu numai în baza condițiilor principiilor personalității legii penale (art. 9), al realității legii penale (art. 10) și al universalității legii penale (art. 11). Soluția adoptată de noul Cod penal este justificată și corectă, având în vedere că în aceeași situație se poate afla și art. 8 (teritorialitatea legii penale), deoarece eventualele convenții internaționale ar putea să influențeze și aplicarea acestui principiu.

Soluția corespunde și cerințelor doctrinei penale în materie.

O dispoziție nou-introdusă de legiuitor este cea din alin. (2) al art. 73, care prevede că „dispozițiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător și în cazul în care pedeapsa executată în afara țării este amenda". În ceea ce ne privește, credem că prin această nouă dispoziție – față de legea penală anterioară – se vrea ca amenda aplicată și executată parțial în afara țării să nu fie omisă – chiar dacă fapta este de o gravitate redusă – de la regula după care orice pedeapsă aplicată pe un teritoriu străin să fie scăzută din pedeapsa aplicată în România, pentru săvârșirea aceleiași infracțiuni, deși, în opinia noastră, această dispoziție nu era absolut necesară, deoarece termenul de „pedeapsă" folosit de legea penală se referă atât la pedeapsa închisorii, cât și la pedeapsa amenzii, noțiunea de „pedeapsă" înglobând ambele pedepse.

Conținutul reglementării. Art. 73 C. pen. reglementează ipotezele referitoare la computarea pedepselor și a măsurilor preventive privative de libertate executate în afara țării din pedepsele aplicate în România, pentru aceleași infracțiuni săvârșite în condițiile prevăzute în art. 8-11 C. pen. În primul rând, ne referim, de exemplu, la

infracțiunea săvârșită în condițiile prevăzute de art. 8 alin. (4) (teritorialitatea legii penale), cu privire la care am dat unele explicații mai înainte. În al doilea rând, legea penală română se poate aplica potrivit principiului personalității legii penale (art. 9), dacă sunt întrunite următoarele cerințe: a) infracțiunile să fie săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean român sau de către o persoană juridică română, dacă pedeapsa prevăzută de legea română este detențiunea pe viață ori închisoarea mai mare de 10 ani; b) în celelalte cazuri, fapta să fi fost prevăzută ca infracțiune și de legea penală a țării unde a fost săvârșită ori dacă a fost comisă într-un loc care nu este supus jurisdicției niciunui stat; c) punerea în mișcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al parchetului de pe lângă curtea de apel competentă potrivit legii sau, după caz, a procurorului general al României. Al treilea caz, potrivit căruia devine posibilă aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării, privește art. 10, care reglementează principiul realității legii penale. Potrivit acestui principiu, legea penală română se aplică cetățeanului străin sau persoanei fără cetățenie, dacă a săvârșit o infracțiune în afara teritoriului țării contra: statului român, cetățeanului român ori a persoanei juridice române. Acțiunea penală se pune în mișcare de către procurorul general al României și numai dacă fapta nu face obiectul unei proceduri judiciare în statul pe teritoriul căruia s-a comis. În fine, ultimul principiu în baza căruia se aplică legea penală română este principiul universalității, prevăzut în art. 11. Potrivit acestui principiu, asemenea celor precedente, pedepsele și măsurile preventive privative de libertate executate în afara teritoriului țării se scad din pedepsele aplicate de instanțele române, pentru alte infracțiuni decât cele prevăzute de art. 10.

Computarea privațiunii de libertate executate în afara teritoriului țării presupune recunoașterea hotărârilor de condamnare străine și a actelor prin care s-a dispus reținerea sau arestarea preventivă. Recunoașterea actelor de urmărire penală și a hotărârii de condamnare a instanței străine, întrucât prezintă interes în soluționarea cauzei, presupune ca instanța judecătorească română să verifice legalitatea acestora și, dacă constată că emană de la organele competente ale țării unde s-a săvârșit infracțiunea, să dispună computarea restului de pedeapsă, precum și a măsurilor preventive privative de libertate din durata pedepsei aplicate în România pentru săvârșirea aceleiași infracțiuni.

Referințe de drept comparat. În art. 138 C. pen. **italian**, care se referă la computarea arestării preventive și a pedepsei pronunțate pentru infracțiunile comise în străinătate, se prevede că, atunci când judecata efectuată în străinătate este luată în considerare în calculul duratei pedepsei aplicate de instanțele italiene, dacă în străinătate s-a luat măsura arestării preventive, se aplică dispozițiile art. 137 C. pen. italian.

Potrivit **Codului penal german**, „dacă un condamnat a fost judecat pentru aceeași faptă în străinătate, în calculul noii pedepse (aplicată de instanțele germane – n.a.) se ia în considerare pedeapsa executată în străinătate" [par. 51 alin. (3)]. În alin. (3) se precizează că, în cazul în care o persoană a fost privată de libertate în străinătate, prin alte mijloace legale (în concret, este vorba de detenția preventivă), se aplică dispozițiile alin. (1).

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL IV (TITLUL III)

Leontin Coraș, *Recunoașterea și executarea hotărârilor penale străine și executarea hotărârilor penale române în străinătate, prin dispozițiile Legii nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală*, în Dreptul nr. 2/2005, p. 24; D. Ghihaniș, *Deducerea arestării preventive în cazul aplicării unei măsuri educative*, în Dreptul nr. 7/1994, p. 63; Ilie-Virgil Jurcă, *O propunere* de lege ferenda *în legătură cu modificarea și completarea art. 88 din Codul penal în vigoare – text care reglementează „computarea reținerii și arestării preventive"*, în Pro Lege nr. 3/1999, p. 55; Radu Lupașcu, *O problema privind un incident în cursul executării pedepsei*, în Dreptul nr. 7/1997, p. 74; Gheorghe Stroe, *Din nou despre computarea detenției preventive*, în RDP nr. 3/1996, p. 100; Corneliu Turianu, Cristiana Turianu, *Notă critică*, dec. pen. nr. 1004/1980, Trib. Mun. București; Corneliu Turianu, *Calculul pedepsei ce se execută prin muncă, fără privare de libertate, în ipoteza în care condamnatul s-a aflat în concediu medical*, Dreptul nr. 5/1992, p. 69 (cele două studii privesc legea penală în vigoare, dar corespund și dispozițiilor art. 71 și ale art. 72 C. pen., care reglementează „Durata pedepsei" și, respectiv, „Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate"); Augustin Ungureanu, Maria Cozma, *Note*, Trib. jud. Bacău, dec. pen. nr. 350/1980, în RRD nr. 3/1981, p. 47.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITARA

Capitolul V

Individualizarea pedepselor

Secțiunea 1

Dispoziții generale

Criteriile generale de individualizare a pedepsei

Art. 74. (1) Stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracțiunii săvârșite și cu periculozitatea infractorului, care se evaluează după următoarele criterii:

a) împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite;

b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;

c) natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;

d) motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit;

e) natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;

f) conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal;

g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială.

(2) Când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedepse alternative, se ține seama de criteriile prevăzute în alin. (1) și pentru alegerea uneia dintre acestea.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal a reglementat criteriile generale de individualizare a pedepsei în art. 74 din Secțiunea 1, intitulată „Dispoziții generale", din cadrul Capitolului V, denumit „Individualizarea pedepselor", în timp ce, în Codul penal anterior, criteriile generale de individualizare a pedepsei erau prevăzute în art. 72 din Secțiunea I din cadrul Capitolului V.

Între cele două moduri de reglementare există unele deosebiri. Astfel, noul Cod penal nu mai menționează printre criteriile de individualizare a pedepsei: dispozițiile Părții generale, limitele de pedeapsă fixate în Partea specială a Codului penal și cauzele care atenuează sau agravează răspunderea penală. S-a considerat, probabil, că ceea ce interesează în procesul de individualizare a pedepsei, în principal, sunt doar acele elemente care urmează a fi avute în vedere la stabilirea pedepsei între limitele speciale prevăzute de lege.

De asemenea, în scopul realizării unei cât mai bune evaluări a gravității infracțiunii comise și a periculozității infractorului, având în vedere și reglementările din unele legi penale străine (Codul penal italian, german, portughez), în noul Cod penal au fost stabilite mai multe criterii generale de individualizare a pedepsei pe

baza cărora judecătorul să poată face o evaluare mai corectă asupra semnificației sociale a infracțiunii comise și a persoanei infractorului.

Conceptul de „criterii de individualizare". Criteriile generale de individualizare sunt prevăzute de lege ca mijloace de care trebuie să se folosească instanța de judecată la individualizarea sancțiunilor de drept penal; ele au caracterul unor reguli generale sau principii privind datele sau elemente de natură să ajute la caracterizarea faptelor penale și a infractorilor.

Criteriile de individualizare sunt **generale** și **speciale.** Criteriile generale sunt incidente, fără excepție, cu ocazia efectuării oricărei operații de individualizare judiciară. Criteriile speciale trebuie luate în considerare doar la individualizarea și aplicarea sancțiunii de drept penal în unele cazuri particulare.

Primele două criterii (dispozițiile Părții generale a Codului penal și limitele de pedeapsă fixate în Partea specială a acestuia), prevăzute în art. 72 alin. (1) și (3) C. pen. anterior și de care nu se poate face abstracție în cadrul operației de individualizare (sub acest aspect, ni se pare discutabilă soluția adoptată de noul Cod penal în art. 74, în sensul de a omite dintre criteriile de individualizare dispozițiile părții generale și limitele de pedeapsă prevăzute în partea specială), erau **criterii de drept**, iar criteriile menționate în art. 74 C. pen. (împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite; starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită; natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii; motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit; natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedentele penale ale infractorului; conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal; nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familiară și socială) sunt **criterii de fapt.**

Potrivit noului Cod penal, criteriile care se aplică persoanei fizice sunt aplicabile și persoanei juridice. De observat că, atât în cazul persoanelor fizice, cât și juridice, pe lângă criteriile generale, devin în anumite cazuri incidente și unele criterii speciale.

După unii autori, criteriul privind dispozițiile Părții generale a Codului penal și criteriul referitor la limitele de sancționare fixate în partea specială ar fi **nespecifice** operației de individualizare propriu-zisă a pedepsei, întrucât se identifică cu baza legală a individualizării. Acesta este și motivul pentru care legiuitorul nu le-a mai prevăzut în noul Cod penal.

Așa cum am mai arătat, soluția ni se pare discutabilă. Individualizarea judiciară nu se poate lipsi de cea legală, deoarece efectele atenuării sau agravării pedepsei concrete pune în discuție limitele legale ale pedepsei, care nu se pot depăși prin individualizarea judiciară, precum și limitele speciale de care trebuie să se țină seama atât în cazul atenuării, cât și al agravării pedepsei concrete.

Celelalte criterii menționate pot fi considerate **specifice** instituției individualizării, căci ele se referă numai la date și elemente care pot caracteriza fapta și persoana făptuitorului.

Cu privire la criteriile generale specifice de individualizare (așa-numitele criterii de fapt), s-a pus întrebarea dacă ele trebuie evaluate în ansamblul lor sau separat, într-o anumită succesiune.

În literatura juridică s-a exprimat părerea că „fapta, făptuitorul și toate împrejurările în care a fost săvârșită infracțiunea – indiferent dacă prin ponderea lor au sau nu caracter de circumstanțe atenuante sau agravante – trebuie analizate în ansamblu, căci ele se condiționează reciproc și, ca atare, își sporesc sau își reduc

gradul de pericol social"[1]. De aceea, nu se poate pune problema de a situa pe primul plan cercetarea faptei sau a persoanei infractorului.

Într-o altă opinie, s-a subliniat că este incontestabil faptul că, la individualizarea pedepsei, trebuie avute în vedere toate criteriile sus-menționate și că sancțiunea aplicată trebuie să reprezinte rezultatul unui examen multilateral[2]. Aceasta nu înseamnă însă că, în cadrul operației de individualizare, aceste criterii și-ar pierde fiecare în parte propria semnificație, ajungând până la urmă să se dizolve și să se confunde într-un criteriu unic, care le-ar cuprinde pe toate. Fapta săvârșită, cu pericolul său social concret, și persoana infractorului, cu periculozitatea sa specifică, au o existență independentă și tot așa – ca realități obiective de sine stătătoare – trebuie luate în considerare și atunci când, în cadrul operației de individualizare, ele urmează să constituie, alături de eventualele circumstanțe atenuante sau agravante, măsura răspunderii penale. Individualizarea pedepsei nu este, în definitiv – așa cum s-a spus – decât „o operație de calcul", nu aritmetic, desigur, ci în sensul „de sistematizare a unei serii de elemente variate a cărei rezultantă trebuie să fie sancțiunea sub îndoitul indice: calitativ și cantitativ"; or, în acest calcul, anumite elemente sunt procurate, distinct, de fapta comisă și altele de persoana infractorului.

În același sens[3], s-a susținut că, „în efectuarea operațiunii de individualizare judiciară a pedepsei, punctul de plecare îl constituie fapta penală în raport cu complexul de date care indică periculozitatea ei socială (gravitate, frecvență, posibilitate de prevenire, mod de săvârșire, urmări), iar ca punct final, situația personală a infractorului privită în raport cu periculozitatea socială a acestuia (rolul avut în săvârșirea faptei, forma și gravitatea vinovăției, starea psihofizică, antecedente etc.)". Această ordine și-ar avea baza legală în prevederile art. 74, care, enumerând criteriile de individualizare, indică mai întâi aspecte privind gravitatea faptei săvârșite și după aceea persoana făptuitorului. S-a subliniat că există însă și un argument dedus din fundamentul și funcțiile sancțiunii penale. Cauza pentru care se aplică o pedeapsă este gravitatea infracțiunii; or, a individualiza sancțiunea înseamnă, așa cum s-a spus, a statornici o ecuație între pedeapsă și cauza ei (infracțiunea). Nimic mai firesc deci, oricât de relativă ar fi această „ecuație", ca operația de stabilire a sancțiunii să înceapă prin luarea în considerare a criteriilor ce privesc gravitatea faptei săvârșite. Odată acest lucru făcut, urmează a fi avute în vedere criteriile privind persoana infractorului, pentru că, deși își are cauza în gravitatea infracțiunii săvârșite, sancțiunea se adresează unui anume infractor, pe care este menită să-l reeduce și a cărei readaptabilitate socială diferă de a celorlalți infractori. Orice deosebire sub aspectul posibilității de îndreptare și reeducare a infractorilor se răsfrânge și asupra duratei sancțiunii ce s-ar stabili în raport cu gradul de pericol social al faptei săvârșite și, astfel, sancțiunea trebuie să fie adaptată și la condițiile readaptabilității sociale a infractorilor condamnați.

Cu privire la modul de folosire a celor șapte criterii specifice de individualizare, după părerea noastră, ordinea lor, fiind stabilită de prevederile art. 74 alin. (1) C. pen., trebuie respectată în procesul de individualizare a sancțiunii. Judecătorul va trebui deci să le analizeze pe fiecare, separat, în ordinea fixată de legiuitor (împre-

[1] Justin Grigoraș, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Științifică, București, 1969, p. 92.

[2] Ioan Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, revăzut și completat de Vintilă Dongoroz ș.a., vol. III, Societatea „Curierul judiciar", București, 1926, pp. 99-106.

[3] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei RSR, București, 1970, p. 125.

jurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite; starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită; natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii; motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit; natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedentele penale ale infractorului; conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal; nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familiară și socială) și să le atribuie semnificația care li se cuvine în dimensiunea sancțiunii.

Necesitatea unor criterii de individualizare a pedepsei. Individualizarea judiciară a sancțiunilor de drept penal completează opera de individualizare legală, ocupând un loc important în cadrul formelor de individualizare. Prin adaptare judiciară a sancțiunii de drept penal, scria profesorul Vintilă Dongoroz, înțelegem „operațiunea judecătorească de determinare a sancțiunii care urmează să fie efectiv aplicată, în limitele impuse de tariful abstract, cu modificările lui legale sau chiar în afara acestor limite, dar în măsura îngăduită de lege"[1].

Din această definiție desprindem ideea că individualizarea judiciară este opera instanței de judecată, prin care se determină sancțiunea concretă pentru infracțiunea comisă, cu respectarea limitelor speciale (minime și maxime) prevăzute de lege și chiar cu depășirea acestor limite, în cazul constatării cauzelor de agravare sau de atenuare.

Trebuie precizat că și această activitate (de depășire a limitelor speciale ale pedepsei) nu se poate înfăptui decât în condițiile și în limitele prevăzute de lege. Desprindem concluzia că individualizarea judiciară a sancțiunii penale, deși este de atributul judecătorului, nu are caracter arbitrar, nu este un act de voință nelimitată a judecătorului, ci se înscrie într-un cadru legal, în anumite coordonate fixate de legiuitor. Ansamblul acestor coordonate alcătuiește cadrul legal al individualizării judiciare.

Astfel, judecătorul trebuie să-și înscrie opera de individualizare în cadrul general al sancțiunilor de drept penal prevăzute de lege (pedepse principale, accesorii și complementare, măsuri de siguranță și măsuri educative) și să țină seama de limitele generale ale acestora; de asemenea, judecătorul trebuie să aibă în vedere felul sancțiunilor de drept penal și limitele speciale ale sancțiunilor de drept penal prevăzute pentru fiecare infracțiune. În sfârșit, judecătorul trebuie să aibă în vedere și modul în care legiuitorul reglementează cauzele modificatoare de pedeapsă. Aceasta subliniază, odată mai mult, eroarea noului legiuitor, care a omis în enumerarea criteriilor de individualizare din art. 74 tocmai prevederile părții generale și limitele din partea specială.

În efectuarea operațiunii de individualizare judiciară a sancțiunii, trebuie să se aibă în vedere, în primul rând, fapta comisă de infractor, privită în raport cu complexul de date care indică periculozitatea ei socială (gravitate, mod de săvârșire, urmări etc.); de asemenea, trebuie să evalueze situația personală a infractorului, privită în raport cu periculozitatea socială a acestuia (forma de vinovăție, antecedentele, starea psihofizică, starea de pericol etc.).

Așadar, individualizarea judiciară a sancțiunii de drept penal este o parte integrantă a activității de aplicare a legii penale, activitate care se desfășoară în cadrul procesului penal, se concretizează în hotărârea instanței de judecată și se sfârșește, de regulă, odată cu rămânerea definitivă a acestei hotărâri.

---

[1] Vintilă Dongoroz, *Drept penal, Tratat*, reeditarea ediției din 1939, Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 543.

Aceste idei au fost însușite (cu observațiile critice de mai sus) și de noul Cod penal, care, prin dispozițiile art. 74, obligă instanța să individualizeze pedeapsa, orientându-se după anumite criterii generale. Aceste criterii se referă la diferite date sau elemente care caracterizează sau sunt de natură să ajute la caracterizarea faptei penale și a infractorilor și care reprezintă deci mijloacele generale de adaptare judiciară a pedepsei.

Însă, criteriile generale nu trebuie să fie confundate cu datele sau elementele la care ele se referă în mod generic. Criteriile indică categoriile de date și elemente, acestea pot fi însă numeroase și variate.

Criteriile generale de individualizare a pedepsei sunt următoarele:

a) Împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite

Orice infracțiune se comite în anumite împrejurări – stări, situații, calități, întâmplări sau alte date ale realității. De regulă, aceste împrejurări stau în afara conținutului esențial al infracțiunii, dar au legătură fie cu fapta săvârșită, fie cu persoana infractorului și sporesc sau atenuează gradul de pericol al faptei ori periculozitatea infractorului, putând determina, datorită acestei influențe, fie o agravare, fie o atenuare a pedepsei concrete. Uneori, aceste împrejurări, în măsura în care au un caracter univoc (monovalent), sunt incluse de legiuitor în conținutul incriminării, făcând parte din conținutul agravant sau atenuant al infracțiunii.

Sfera împrejurărilor de comitere a faptei este foarte variată. Astfel, constituie împrejurări în care fapta a fost comisă: locul și timpul săvârșirii acesteia. De pildă, pericolul social al faptei de lovire sau alte violențe va fi mai mare când s-a comis în public, într-o sală de spectacol, în raport cu situația în care aceasta a fost săvârșită într-un loc privat. De asemenea, pericolul social poate fi diferit în cazul săvârșirii unui furt de obiecte în timpul unei calamități, față de aceeași faptă comisă în afara acestei situații; sau dacă fapta s-a răsfrânt asupra unei singure persoane sau asupra mai multor persoane; ori aceasta a fost săvârșită prin cooperarea mai multor făptuitori etc.

Modul de comitere a faptei presupune, în primul rând, modul în care a fost pregătită săvârșirea faptei (procurarea licită sau ilicită de instrumente, confecționarea, modificarea ori adaptarea instrumentelor, mecanismelor sau dispozitivelor ce vor fi folosite la comiterea faptei, culegerea de informații, date privind locul și timpul săvârșirii infracțiunii ori despre victime, luarea de măsuri pentru îngreunarea descoperirii faptei ce se va comite sau în vederea asigurării folosului rezultat din infracțiune), iar în al doilea rând, modul în care a fost executată fapta (dacă acțiunea sau inacțiunea prevăzută de textul incriminator s-a realizat printr-un singur act sau prin acte repetate; dacă făptuitorul a acționat premeditat sau spontan, singur sau în participație etc.).

Mijloacele folosite pentru comiterea faptei privesc natura obiectelor, instrumentelor, dispozitivelor, a aptitudinii lor de a prezenta sau nu pericol public, precum și măsura în care făptuitorul s-a servit în concret de astfel de mijloace.

b) Starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită

Săvârșirea infracțiunii determinând aplicarea unei pedepse ca forma cea mai severa de sancționare, este evident că între gravitatea infracțiunii și sancțiune există o strânsă și necesară legătură, sancțiunea nefiind, în ultima analiză, decât consecința și măsura gravității infracțiunii săvârșite. Între gravitatea infracțiunii și sancțiune există o legătură indisolubilă, atât în formularea abstractă a normei penale, cât și în

conștiința socială, care leagă întotdeauna noțiunea de „sancțiune" de gravitatea infracțiunii, într-o relație de la efect la cauză.

Cei doi termeni, respectiv gravitatea faptei și sancțiunea, se condiționează reciproc, dând expresie echivalenței ce trebuie să existe între caracterul faptei, pe de o parte, și riposta societății, pe de altă parte.

Pentru a constitui o infracțiune, fapta săvârșită de o persoană trebuie să prezinte un pericol social corespunzător, adică să pună în pericol sau să vatăme efectiv valorile sociale ocrotite de legea penală. Pericolul social se exprimă printr-o stare de neliniște și insecuritate socială pe care o creează orice manifestare de violență, de fraudă sau de indisciplină socială.

În știința dreptului penal și în legislație se face distincție între pericolul social generic (abstract) al infracțiunii și pericolul social specific (concret).

Pericolul social *generic* este evaluat de legiuitor *in abstracto*, pentru a decide, pe de o parte, dacă fapta incriminată prezintă gradul de pericol social corespunzător raportat la importanța valorii ocrotite printr-o anumită incriminare, iar, pe de altă parte, cât de ridicat este acel grad de pericol și deci care ar fi limitele de pedeapsă care ar oglindi corespunzător această gravitate. Legiuitorul face o evaluare generică, folosind datele de care dispune în momentul elaborării legii asupra importanței valorilor sociale ocrotite și care ar fi vătămate sau puse în pericol, gravitatea vătămării posibile, rezultatul posibil, calitatea făptuitorului, frecvența faptei etc. Se folosesc date generale rezultând din statisticile penale, din practica organelor judiciare, din studiile și anchetele criminologice, din experiența acumulată în practica de prevenire și combatere a fenomenului infracțional. Pericolul social generic este exprimat în descrierea faptei într-o normă de incriminare, fiind diferit de la o incriminare la alta și în limitele speciale de pedeapsă prevăzute de lege pentru acea incriminare.

Pericolul social *concret* este pericolul pe care-l prezintă fapta săvârșită și este evaluat *in concreto* de organele judiciare penale, ținând seama de vătămarea sau periclitarea efectivă a valorii sociale, de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce, de împrejurările în care s-a produs fapta incriminată. Pericolul social concret diferă, în cadrul aceleiași incriminări, de la o faptă concretă la alta. Evaluarea pericolului social concret nu are trepte de evaluare și este exprimat prin sancțiunea concretă care se aplică.

În doctrina penală română au fost considerate ca *elementele relevante pentru periculozitatea infracțiunii* ansamblul de date concrete care se referă la elementele constitutive ale infracțiunii, adică la obiectul juridic, la obiectul material, la latura obiectivă și la latura subiectivă a infracțiunii.

c) Natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii

Rezultatul faptei sau urmarea imediată constă în modificarea pe care acțiunea sau inacțiunea făptuitorului o produce în lumea exterioară.

Rezultatul faptei se poate înfățișa ca o urmare imediată naturală sau ca o urmare imediată juridică.

Prin urmare imediată naturală înțelegem modificarea fizică firească pe care activitatea făptuitorului o produce în realitatea obiectivă, adică efectul firesc, concret al acțiunii sau inacțiunii concrete. Această modificare poate lua forma unei schimbări substanțiale (rezultat) sau forma unei schimbări a situației (o stare nouă), aceasta din urmă însemnând o trecere a energiei fizice dintr-o poziție în alta (de exemplu,

prin proferarea de cuvinte injurioase la adresa unei persoane are loc o trecere de la o stare de respect la o stare nouă, contrarie). Ca atare, urmarea naturală poate fi concepută nu numai ca o consecință materială (substanțială), dar și ca o consecință nematerială (stare nouă). Urmarea imediată se răsfrânge asupra unui obiect material, iar cea nematerială (de stare) asupra unui obiect nematerial, având în vedere că urmarea nu este decât o consecință, care se răsfrânge asupra obiectului acțiunii (inacțiunii).

La determinarea gravității concrete a faptei trebuie să se țină seama de aceste urmări materiale sau nemateriale produse prin activitatea infracțională, adică a vătămării aduse obiectului material sau nematerial (cuantumul sumei însușite, în cazuri de infracțiuni contra patrimoniului; gravitatea vătămării corporale, în cazul unei infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății; gravitatea vătămării interesului legal al unei persoane, în cazul infracțiunii de abuz în serviciu contra interesului persoanelor etc.) sau a stării care a fost creată în mod ilicit prin săvârșirea faptei (starea de insecuritatea provocată de divulgarea unui secret de stat ori de o mărturie mincinoasă etc.).

La stabilirea gravității faptei se va avea în vedere prejudiciul efectiv produs prin infracțiune, și nu valoarea câștigului nerealizat pe durata cât partea civilă a fost lipsită de bunul sustras[1]. Dacă prejudiciul produs este redus, instanța poate să aplice o pedeapsă apropiată de minimul special, chiar dacă inculpatul este recidivist – primul termen al recidivei fiind o infracțiune de vătămare corporală[2]. Dimpotrivă, valoarea redusă a prejudiciului și comportarea anterioară bună a făptuitorului nu sunt relevante față de modul de săvârșire a infracțiunii prin acte grave de violență pentru asigurarea scăpării[3]; tot astfel, nu micșorează gravitatea faptei de furt împrejurarea că în portofelul sustras în aglomerație s-a găsit o sumă mai mică decât spera inculpatul[4].

Așadar, la stabilirea sancțiunii, instanțele judecătorești sunt obligate să țină seama și de pericolul social concret al faptei deduse judecății, care în cazul infracțiunilor de prejudiciu, între altele, trebuie raportat și la întinderea pagubei produse în patrimoniul părții vătămate. Astfel, de pildă, chiar dacă inculpatul a săvârșit repetate furturi în dauna avutului particular, fiind recidivist, și a mai comis o infracțiune în timpul liberării condiționate acordate pentru o pedeapsă de 6 ani închisoare, faptele concrete comise ulterior, și anume sustragerea unei perechi de bocanci și a două perechi de cizme folosite din curtea unei persoane nu prezintă un grad de pericol social atât de mare încât să determine privarea acestuia de libertate pe o perioadă de 6 ani – așa cum a hotărât prima instanță[5].

Stabilirea existenței și gravității urmărilor faptei în vederea evaluării gravității acesteia trebuie să aibă loc chiar dacă aceste urmări nu sunt cerute de lege pentru existența infracțiunii sau pentru încadrarea juridică a acesteia. Este cazul infracțiunilor formale, pentru care legiuitorul nu pretinde să existe o urmare imediată. Dimpotrivă, când urmările sunt incluse în conținutul infracțiunii (infracțiuni de

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4213/1969, în R 1, p. 325.
[2] Trib. jud. Vaslui, dec. pen. nr. 113/1982, în RRD nr. 9/1982, p. 75.
[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 4503/2000, în Dreptul nr. 3/2002, pp. 168-169.
[4] Trib. București, s. a II-a pen., dec. nr. 823/1985, în R 3, p. 145.
[5] C. Ap. Ploiești, dec. pen., nr. 861/1998, în *Buletinul Jurisprudenței, Culegere de practică judiciară*, sem. II/1998, Ed. Lumina Lex, București, 2001, pp. 41-49 (instanța de apel a redus pedeapsa la 4 ani închisoare).

rezultat sau materiale), constatarea existenței lor făcându-se cu prilejul verificării conținutului concret al infracțiunii, pe baza acestei constatări se va face și evaluarea acestor urmări care relevă gravitatea faptei săvârșite.

Există însă și infracțiuni care, în realizarea lor concretă, produc uneori, pe lângă urmarea cerută de textul incriminator, și alte urmări care, deși vătămătoare, nu constituie totuși infracțiuni distincte, spre a se putea reține existența unei pluralități de infracțiuni. De pildă, o persoană, conducând în stare de ebrietate autoturismul său, provoacă un accident de circulație în care este avariat un alt autoturism, proprietatea altei persoane. Cum distrugerea din culpă nu constituie infracțiune decât dacă fapta a fost săvârșită prin incendiere, explozie sau prin orice alt asemenea mijloc și dacă rezultă pericol public, se pune problema dacă avarierea autovehiculului poate fi luată în considerare la evaluarea gravității infracțiunii săvârșite, respectiv aceea de conducere a unui autovehicul pe drumurile publice de către o persoană având în sânge o alcoolemie peste limita legală. Deoarece și aceste urmări, care, deși nu sunt cerute de textul incriminator, sunt totuși urmări dăunătoare concrete ale faptei săvârșite și, ca atare, sunt susceptibile să influențeze gravitatea faptei săvârșite, credem că trebuie luate în considerare în procesul de individualizare a pedepsei.

Prin urmarea imediată juridică înțelegem rezultatul care se răsfrânge asupra obiectului juridic specific, adică atingerea adusă valorii sociale ocrotite de legea penală (de exemplu, prin săvârșirea infracțiunii de omor, se aduce atingere acelei valori sociale, care este viața omului).

În doctrina penală română s-a exprimat și părerea că urmarea imediată se poate înfățișa fie sub forma unei vătămări (leziuni), adică a unei atingeri efective a obiectului material, fie sub forma unei amenințări (expunerii unui pericol) a obiectului material[1]. Ca atare, atât rezultatul material, cât și cel nematerial sunt susceptibile de a fi realizate atât prin vătămare, adică printr-o lezare efectivă a obiectului acțiunii, cât și printr-o punere în pericol a obiectului.

Având în vedere că prin lezarea efectivă a obiectului acțiunii sau inacțiunii se aduce atingere, implicit, și valorii sociale ocrotite împotriva actelor de lezare sau punere în pericol, s-ar putea susține că prin urmare imediată naturală se realizează și urmarea imediată juridică. De pildă, acela care suprimă viața victimei (rezultat material sub formă de leziune efectivă) lezează prin aceasta și valoarea socială pe care o constituie viața persoanei al cărei corp a fost vătămat mortal; deci urmarea imediată naturală se răsfrânge apoi, automat, asupra urmării juridice.

d) Motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit

Motivul sau mobilul infracțiunii constituie o componentă a laturii subiective a conținutului generic constitutiv de incriminare și constă în impulsul intern (psihic) al făptuitorului sau sentimentul (dorință, tendință, pasiune) care a determinat luarea deciziei de săvârșire a infracțiunii, acesta constituind cauza internă a actului de vinovăție. De pildă, pot constitui mobiluri ale infracțiunii ura, lăcomia, răzbunarea, gelozia, tendința de îmbogățire fără muncă etc.

Uneori, mobilul poate fi egoist, tinzând la satisfacerea anumitor trebuințe personale de ordin material sau spiritual, alteori este altruist, generos, care vizează satisfacerea unor nevoi ale grupului social sau a altor persoane decât subiectul și în care acesta nu este interesat decât moralmente. Aceste forme ale mobilului pot influența în mod diferit gravitatea faptei săvârșite.

[1] Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, pp. 220-221.

Mobilul săvârșirii infracțiunii este un element necesar pentru cunoașterea actului de conduită și a periculozității infractorului, cu consecințe pe planul adoptării sancțiunilor penale față de acesta.

În cazul tuturor infracțiunilor intenționate săvârșite în concret, organele judiciare au obligația de a stabili mobilul cu care a acționat făptuitorul, întrucât el trebuie avut în vedere la individualizarea pedepsei.

De regulă, mobilul infracțiunii nu este un element constitutiv, care să condiționeze existența faptei incriminate (de exemplu, furtul comis de o persoană disperată pentru a putea supraviețui, ca și furtul comis dintr-un mobil josnic), dar va fi avut în vedere la individualizarea sancțiunii.

La unele infracțiuni, puține la număr, mobilul este prevăzut în norma de incriminare, devenind astfel o componentă obligatorie a laturii subiective (de exemplu: pentru existența infracțiunii de abuz în serviciu prin îngrădirea unor drepturi – art. 297 alin. (2) C. pen., norma de incriminare prevede cerința ca făptuitorul să comită infracțiunea pe temei de rasă, naționalitate, sex sau religie). Dacă nu se stabilește acest mobil, fapta primește altă încadrare juridică, eventual art. 297 alin. (1) C. pen.

Alteori, mobilul faptei poate apărea ca element circumstanțial în conținutul calificat al unei infracțiuni [de exemplu: omorul săvârșit din interes material devine omor calificat – art. 189 alin. (1) lit. b) C. pen.].

Mobilul săvârșirii faptei a constituit circumstanță agravantă generală, cuprins în denumirea generală de „motive josnice" [art. 75 alin. (1) lit. d) C. pen. anterior – lăcomia, ura, răzbunarea, gelozia ș.a.], și a condus la agravarea facultativă a sancțiunilor penale față de cei care au săvârșit fapta din aceste motive josnice.

Scopul este o altă componentă a laturii subiective și constă în finalitatea propusă, din destinația acțiunii ori din rezultatul faptei aflate în reprezentarea făptuitorului.

Scopul se diferențiază de mobil, întrucât el aparține momentului finalizării actului, în timp ce mobilul este legat de momentul inițial al adoptării hotărârii.

Cunoașterea scopului urmărit de infractor este importantă la individualizarea pedepselor, pentru că servește la stabilirea pericolului social concret al faptei.

Ca și în cazul mobilului, scopul nu condiționează existența faptei incriminate.

În legea penală sunt însă și incriminări în care scopul devine un element constitutiv al acestora, cu mai multe semnificații. Într-o primă semnificație, scopul desemnează o finalitate ce se situează în afara infracțiunii, un obiectiv spre care tinde făptuitorul. În acest sens, scopul ca element al infracțiunii se consideră realizat indiferent dacă el a fost atins sau nu prin săvârșirea infracțiunii [de exemplu, la infracțiunea de înșelăciune – art. 244 alin. (1) C. pen. – se cere ca inducerea în eroare să se facă cu scopul de a obține pentru sine sau pentru altul un folos material injust].

Alteori, scopul este folosit în norma de incriminare în înțelesul de a arăta destinația acțiunii (de exemplu, deținerea de secrete în scopul transmiterii acestora unei puteri, organizații străine sau agenților acestora – art. 395 C. pen.). De asemenea, scopul mai este folosit și cu semnificația de rezultat al acțiunii [de exemplu, la infracțiunea de vătămare corporală – art. 194 alin. (2) C. pen.].

Este de precizat că, atunci când scopul are semnificația de finalitate, el influențează elementul subiectiv al infracțiunii. În acest caz, făptuitorul acționează cu

intenție directă calificată prin scop, fiind exclusă intenția indirectă. Dimpotrivă, scopul, cu semnificație de rezultat sau destinație, influențează latura obiectivă a conținutului constitutiv, lăsând nealterat elementul subiectiv (fapta poate fi comisă și cu intenție indirectă).

Când scopul este prevăzut ca element constitutiv al infracțiunii în norma de incriminare, constatarea lui este necesară pentru existența acelei fapte incriminate.

În Codul penal anterior, scopul mai apărea în conținutul normei de incriminare, ca element circumstanțial al variantei agravate a infracțiunii [de exemplu, infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal devine o variantă agravată dacă s-a comis pentru a se pretinde un folos material, în scopul eliberării victimei – art. 189 alin. (2) C. pen. etc.].

e) Natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedentele penale ale infractorului

Un aspect deosebit de important care relevă periculozitatea infractorului îl constituie atitudinea sa din trecut față de exigențele legii penale. De aceea, individualizând pedeapsa, instanța nu poate face abstracție de lipsa sau de existența unor antecedente penale. Se va cerceta mai întâi dacă făptuitorul este la prima infracțiune sau a mai săvârșit și alte infracțiuni (concurs, recidivă) și, în acest din urmă caz, natura infracțiunilor comise și frecvența acestora. Starea de recidivă exprimă un grad sporit de pericol social; dar chiar și în absența stării de recidivă, constatarea unor antecedente penale, sub forma concursului de infracțiuni, este semnificativă în acest sens. De asemenea, contează dacă făptuitorul a executat condamnările anterioare și cum s-a comportat în timpul executării, dacă a beneficiat de vreo amnistie, grațiere ori liberare condiționată sau reabilitare.

Potrivit practicii judiciare, chiar dacă inculpatul a săvârșit furturi repetate în dauna avutului particular și, ca atare, este recidivist și, în plus, a mai săvârșit infracțiuni în timpul liberării condiționate acordate pentru o durată de 6 luni închisoare, sustragerea a două perechi de bocanci și a două perechi de cizme folosite, din care una uzată, din curtea locuinței părții vătămate nu prezintă un grad de pericol social atât de mare încât să determine privarea acestuia de libertate pe o perioadă de 6 ani. Dimpotrivă, este necesară o abordare multilaterală a persoanei infractorului bazată pe evaluarea tuturor factorilor care influențează conduita sa infracțională. De asemenea, nu ar fi justificată o evaluare numai a factorilor subiectivi, fără o examinare și a comportamentului obiectiv al infractorului. În sensul acestei abordări dialectice, s-a decis că, în raport de cazierul deosebit de bogat al inculpatului în vârstă de doar 21 ani și de gravitatea faptei comise (a sustras prin efracție, în timpul nopții, din magazinul părții vătămate 18 telefoane mobile, două încărcătoare și o cartelă reîncărcabilă), nu se justifică aplicarea unei pedepse la limita minimă prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă[1].

Într-adevăr, în spiritul legii noastre penale, examinarea persoanei infractorului se face nu izolat de fapta comisă, ci numai în legătură cu aceasta. Pe de altă parte, gradul de pericol social al infractorului nu poate fi dedus numai din anumite particularități biopsihice ale acestuia privite în sine, ca factori generatori ai unei „stări periculoase", „predispoziții" către săvârșirea infracțiunii etc., ci numai în strânsă legătură cu fapta comisă.

[1] C. Ap. Brașov, dec. pen. nr. 623/R/2002, în *Culegere de practică judiciară pe anul 2002*, p. 70.

f) Conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal

Acest criteriu prezintă interes sub două aspecte: în raport cu atitudinea adoptată după sau în timpul comiterii infracțiunii și în raport cu persoana vătămată. Referitor la primul aspect, este important să se aibă în vedere dacă infractorul a încercat sau nu să se sustragă de la urmărire; a recunoscut sau a negat săvârșirea faptei[1], a colaborat sau nu cu organele de urmărire penală, indicând eventualii participanți sau locul unde se află lucrurile produse ori dobândite prin comiterea infracțiunii; a adoptat o atitudine de regret sau de indiferență față de fapta săvârșită și față de urmările ei. În ceea ce privește atitudinea față de persoana vătămată, este necesar să se cunoască dacă infractorul a reparat paguba pricinuită; dacă, în caz negativ, a recunoscut producerea prejudiciului și a dat asigurări credibile că îl va repara; dacă, în ipoteza cauzării unor vătămări corporale, a acordat asistență victimei, încercând să înlăture starea de pericol creată pentru viața sau sănătatea acesteia[2].

În practica judiciară, s-a decis că în situația în care inculpatul a fost surprins în flagrant, sinceritatea sa nu constituie o circumstanță favorabilă[3].

Dimpotrivă, pot fi reținute ca favorabile împrejurările referitoare la conduita bună a inculpatului anterior săvârșirii infracțiunii, precum și atitudinea acestuia ulterior săvârșirii faptei, constând în poziția procesuală sinceră și prezentarea sa în fața organelor judiciare[4].

g) Nivelul de educație, vârstă, starea de sănătate, situația familială și socială

Pe baza unor cercetări pluridisciplinare, oamenii de știință au reușit să identifice *factorii principali ai dezvoltării personalității*: **ereditatea**, ca factor intern, cu caracter filogenetic, care se interferează în procesul formării personalității cu procesele psihosociale, educaționale și ale experienței individuale ale evoluției ființei umane. Pe scurt, se poate susține că factorii care influențează dezvoltarea personalității sunt: **mediul**, ca factor extern, și **educația**, ca factor mixt, intern și extern.

Asupra ponderii fiecăruia dintre acești factori în procesul educațional există păreri diferite. Astfel, teoriile **ereditariste sau ineiste** susțin că rolul hotărâtor în evoluția ființei umane revine eredității (Platon, Confucius, Schopenhauer, Lombroso, Spencer etc.); teoriile **ambientaliste** susțin că rolul determinant revine mediului, îndeosebi mediului sociocultural, în care este inclusă și educația (Locke, Rousseau, Helvetius, Watson etc.); iar teoriile **triplei determinări** susțin că rolul principal revine eredității, mediului social și educației, aceasta din urmă având un rol precumpănitor (Democrit, Diderot, Herzen, Roșca etc.).

Această ultimă teorie susține că personalitatea este o unitate biopsihosocială, rezultat al interacțiunii celor trei factori – ereditate, mediu și educație –, concepție care constituie teoria modernă despre dezvoltarea personalității și singura de natură să contribuie hotărâtor la dezvoltarea și perfecționarea educației și învățământului.

După părerea dominantă, factorul educațional deține rolul conducător datorită specificului acțiunii sale, specific care se manifestă atât direct, cât și indirect, prin intermediul celorlalți factori. Fără a nega rolul deosebit de important care revine

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 806/1981, nr. 1995/1981, nr. 2298/1981, nepublicate.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2307/1981, nepublicată.

[3] Trib. București, s. a II-a pen., dec. nr. 26/1985, în R 3, p. 145.

[4] C. Ap. Brașov, dec. pen. nr. 148/R/2002, în *Culegere de practică judiciară pe anul 2002*, p. 72; C. Ap. București, dec. nr. 1410/1999, în *Culegere de practică judiciară în materie penală pe anul 1999*, p. 36.

educației în formarea personalității umane, nu trebuie să-l absolutizăm în defavoarea celorlalți factori, după cum nici ponderea acestora nu poate fi absolutizată. Ideea conform căreia factorul ereditar ar avea o influență hotărâtoare asupra comportamentului este la fel de dăunătoare ca aceea a admiterii influenței exclusive a mediului; în realitate, comportamentul este condiționat atât de ereditate, cât și de către mediu și educație.

Prin urmare, unul dintre factorii care influențează comportamentul uman este **nivelul de educație**, iar școala reprezintă un element important al educației sistematice și continue. La nivelul acestei instituții, educația și instrucția ajung într-un stadiu de maximă dezvoltare, prin caracterul programat, planificat și metodic al activităților instructiv-educative. Educația școlară contribuie la formarea și modelarea personalității omului, în contextul condițiilor lui de viață.

Procesul de învățământ are, așadar, pe lângă caracterul său informativ-formativ și de cunoaștere, adică în esență instructiv, și un caracter afectiv-educativ, adică de modelare a unor calități ale elevului și de formare a unui comportament demn și civilizat.

Referitor la criteriul **vârstei**, menționăm că infracțiunea, fiind o faptă prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, trebuie ca infractorul să aibă capacitatea psihică de a înțelege semnificația faptei pe care o comite și de a-și manifesta conștient voința.

Aceasta înseamnă că o persoană, pentru a avea calitatea de subiect activ al infracțiunii, trebuie ca în momentul comiterii faptei să fi dobândit aptitudinea psihofizică de a înțelege semnificația acțiunilor sau inacțiunilor sale și capacitatea de a le stăpâni și dirija în mod conștient. Această capacitate cunoaște o dezvoltare permanentă, pe parcursul vieții, potrivit celor patru etape ale evoluției omului: copilăria, adolescența, maturitatea și bătrânețea, în cadrul cărora se produc transformări în personalitatea biopsihică a fiecărui individ.

Având în vedere particularitățile psihofizice pe care le poate prezenta o persoană în perioada minorității, legea penală română a stabilit că vârsta minimă de la care poate fi angajată răspunderea penală este de 14 ani împliniți. În art. 113 alin. (1) C. pen. se prevede că „minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal", ceea ce înseamnă că minorul sub 14 ani nu poate fi subiect activ al infracțiunii, întrucât nu are capacitatea să înțeleagă semnificația socială a faptelor și să-și manifeste în mod conștient voința.

În favoarea acestui minor operează prezumția absolută de incapacitate penală, în sensul că nu este permis a se face, în niciun caz, dovada contrară.

Minoritatea făptuitorului (sub 14 ani) constituie o cauză de neimputabilitate care înlătură posibilitatea existenței unei infracțiuni (art. 27 C. pen.).

Având în vedere că nici după împlinirea vârstei de 14 ani dezvoltarea biopsihică a persoanei nu este suficientă întotdeauna, în art. 113 alin. (2) C. pen., legiuitorul a prevăzut că „minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ".

Termenul „discernământ" are sensul de însușire a minorului de a înțelege caracterul antisocial al faptei concrete, dar și de a-și manifesta în mod conștient voința.

În cazul minorului între 14 și 16 ani operează o prezumție relativă de incapacitate penală (lipsă de discernământ), prezumție care permite dovada contrară, în sensul

că organele judiciare pot dovedi că în săvârșirea faptei concrete minorul a avut discernământ și, ca atare, poate fi tras la răspundere penală.

Dovada existenței sau inexistenței discernământului se poate face prin efectuarea unui „referat de evaluare" de către Serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul de la locul de domiciliu al minorului și are rolul de a furniza organului judiciar date privind persoana minorului și perspectivele de reintegrare socială ale a acestuia. De asemenea, tot la cererea organelor de cercetare penală se va putea solicita Institutului Medico-Legal sau Laboratorului Medico-Legal efectuarea unei expertize psihiatrice în vederea stabilirii gradului de dezvoltare psihofizică a minorului în raport cu vârsta sa. Rezultatele astfel obținute în baza constatărilor făcute de organele de specialitate vor fi coroborate cu împrejurările concrete în care fapta a fost săvârșită, în raport cu care organul judiciar poate aprecia dacă minorul a săvârșit sau nu fapta cu discernământ. Dacă minorul a comis fapta cu discernământ, va răspunde penal, iar dacă a acționat fără discernământ, el se va bucura de regimul juridic al minorului care a comis fapta la o vârstă sub 14 ani, adică de existența unei cauze de neimputabilitate.

Conform dispozițiilor art. 113 alin. (3) C. pen., minorul care a împlinit vârsta de 16 ani până în momentul săvârșirii faptei răspunde penal potrivit legii, ceea ce înseamnă că, în acest caz, operează prezumția relativă de capacitate penală. Aceasta poate fi combătută prin proba contrarie.

Starea de sănătate, rezultată din starea psihofizică și structura biologică a infractorului, implică aptitudinea acestuia de a înțelege caracterul antisocial al faptei, de a prevedea rezultatul vătămător sau periculos al acesteia și de a-și manifesta în mod liber voința în săvârșirea infracțiunii.

Starea normală psihofizică a infractorului implică, de asemenea, capacitatea de a răspunde penal, adică putința de a fi supus unei sancțiuni. Lipsa totală de discernământ a făptuitorului, din cauza anormalității psihofizice sau vârstei fragede, înlătură caracterul penal al faptei și, prin acesta, răspunderea penală și posibilitatea aplicării vreunei sancțiuni. Dacă discernământul făptuitorului (capacitate penală atenuată sau incapacitate atenuată) este numai diminuat, acesta nu conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei și a răspunderii penale pentru fapta comisă, această împrejurare urmând să fie avută în vedere la individualizarea sancțiunii, în sensul reducerii acesteia[1]. Spre deosebire de legea noastră penală, în legislația italiană există o dispoziție explicită care permite atenuarea sancțiunii în cazul incapacității atenuate (art. 89 C. pen. italian). În legislația penală germană, incapacitatea atenuată constituie o cauză de reducere facultativă a pedepsei, existând o prevedere legală explicită în acest sens (par. 21 C. pen. german). Codul penal francez prevede în art. 22-1 alin. (2) că, dacă tulburarea psihică sau neuropsihică numai a alterat discernământul agentului ori a stânjenit controlul actelor, instanța va avea în vedere această împrejurare la individualizarea pedepsei și a regimului de executare.

Starea psihofizică patologică a persoanei infractorului constituie un indiciu al periculozității acestuia. Un infractor a cărui stare psihofizică este alterată de boală sau de alte cauze – avem în vedere, bineînțeles, acele situații în care responsabilitatea sa subzistă – poate avea o mai redusă capacitate psihică de a înțelege și de

[1] În același sens, a se vedea: Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1941/1980, în RRD nr. 8/1981, p. 68 (instanța supremă a arătat că această stare a făptuitorului va fi avută în vedere la dozarea pedepsei și nu justifică schimbarea încadrării juridice a faptei); C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 700/1999, în *Culegere de practică judiciară în materie penală 1999*, pp. 127-128.

a-și dirigui liber voința[1]. Ceea ce trebuie cercetat în vederea individualizării sancțiunii sunt aceste stări sau cauze care determină doar o relativă inaptitudine psihică a infractorului de a discerne, de a-și dirigui voința (de exemplu, alterarea parțială a facultăților mintale, beția incompletă, slăbirea stării psihofizice din cauza bătrâneții etc.).

Situația familială influențează modul de individualizare a pedepsei, deoarece familia reprezintă un important factor de mediu (mediul nemijlocit), cu implicații în influențarea comportamentului uman. În sânul familiei, copilul învață nu numai primele noțiuni despre bine și rău, dar și primele reguli care există în societate și pe care trebuie să le respecte. Pe drept cuvânt s-a spus că cei care impun copiilor, în primul rând, un model comportamental sunt părinții. În conștiința copilului vor pătrunde adânc unele conduite negative ale părinților (consumul de alcool, viața dezordonată etc.), influențe care se vor repeta mai târziu în comportarea copilului.

Educația familială intervine încă de la o vârstă tânără, când copilul este „maleabil" și poate fi format, dar nu încetează nici după ce copilul a trecut de vârsta copilăriei (când copilul este la grădiniță ori la școală).

S-ar putea afirma chiar că funcția socio-educativă a familiei nu încetează toată viața, căci și atunci când copiii au ajuns adulți, întemeindu-și o familie, influența părinților continuă să se manifeste, chiar dacă are loc pe o scară mai redusă.

Situația socială, respectiv mediul social de existență al infractorului, influențează răspunderea penală, motiv pentru care trebuie să se stabilească mediul în care acesta a crescut și trăit, precum și relațiile sale pe diverse planuri cu ambianță socială.

În cadrul relațiilor infractorului cu mediul social, un loc central îl ocupă gradul integrării sociale sub multiplele sale aspecte: profesională, familială, cultural-obștească etc. Sub raportul integrării profesionale, interesează, desigur, dacă infractorul este integrat în muncă, dacă a dat sau nu dovadă de pricepere în muncă, dacă este conștiincios și disciplinat, dacă schimbă frecvent locul de muncă etc. Integrarea familială presupune stabilirea în cadrul familiei a unor relații la nivelul exigențelor sociale.

Din acest punct de vedere interesează, de pildă, atitudinea infractorului față de ceilalți membri ai familiei, modul în care se îngrijește de creșterea și educarea copiilor minori, atmosfera în cadrul familiei etc. În practica judiciară s-a considerat că greutățile familiale nu constituie un criteriu de individualizare a pedepselor; ca urmare, pedeapsa nu s-ar putea stabili diferențiat în raport cu acest criteriu[2]. Soluția este discutabilă, deoarece chiar greutățile familiale ale inculpatului constituie împrejurări care relevă condițiile în care acesta a săvârșit fapta și, ca atare, trebuie luate în considerare la individualizarea pedepsei.

În ceea ce privește integrarea cultural-obștească, pot interesa, printre altele, nivelul de pregătire culturală, participarea la acțiunile obștești, la viața culturală etc.

---

[1] Instanța supremă a arătat că starea de boală fizică sau psihică constituie un element de apreciere în operația de individualizare a pedepsei (Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1941/1980); în același sens, a se vedea C. Ap. Brașov, dec. pen. nr. 95/R/1997, în CPJP 1994-1998, pp. 39-40 (instanța a considerat că starea de boală a inculpatului – suferă de epilepsie cu crize frecvente și tulburări de comportamente accentuate –, unită cu conduita sa sinceră, justifică recunoașterea de circumstanțe atenuante și aplicarea unei pedepse reduse).

[2] Trib. jud. Botoșani, dec. pen. nr. 510/1983, în RRD nr. 8/1984, p. 69.

În spiritul legii noastre penale, examinarea persoanei infractorului așa cum am mai arătat se face nu izolat de fapta comisă, ci numai în legătură cu aceasta. Gradul de pericol social al infractorului nu poate fi dedus din anumite particularități biopsihice ale acestuia privite în sine, ca factori generatori ai unei „stări periculoase", „predispoziții" către săvârșirea infracțiunii etc., ci în strânsă legătură cu fapta comisă[1].

De asemenea, s-a mai decis că datele ce caracterizează persoana infractorului, ca, de pildă, conduita bună a acestuia înainte de săvârșirea infracțiunii, comportarea sinceră în cursul procesului și situația familială grea trebuie examinate ținând seama de gradul de pericol social al faptei săvârșite, precum și de toate datele privind persoana făptuitorului. Numai în măsura în care aceste din urmă împrejurări nu atribuie faptei supuse judecății o gravitate sporită, împrejurările exemplificate mai înainte au semnificația unor circumstanțe atenuante[2]. Instanța supremă s-a pronunțat, de asemenea, în sensul că evaluarea circumstanțelor favorabile inculpatului, anume faptul că a avut o bună conduită înainte de săvârșirea infracțiunii, că în cursul procesului a fost sincer, iar familia sa are de întreținut 4 copii minori, nu s-a făcut cu luarea în considerare a tuturor datelor cauzei, semnificative sub raportul criteriilor de individualizare a pedepsei. Astfel, s-a arătat că persistența cu care inculpatul a urmărit uciderea victimei, aplicându-i două lovituri cu toporul în direcția capului, precum și alte tăieturi pe suprafața corpului și faptul că a urmărit-o continuu pentru a nu încerca să scape prin fugă, sunt împrejurări ce atribuie faptei o gravitate sporită.

De asemenea, sentimentul de răzbunare (inculpatul bănuia că în urmă cu 30 de ani părintele victimei l-ar fi ucis pe tatăl său) îl caracterizează pe făptuitor ca o persoană ce prezintă un grad accentuat de pericol pentru societate. Față de cele expuse, instanța supremă a reținut că situația familială a inculpatului și conduita anterioară bună nu pot fi considerate circumstanțe atenuante și deci nu justifică coborârea pedepsei sub limita minimă prevăzută de lege, ci constituie date de care trebuie să se țină seama la individualizarea pedepsei în limitele prevăzute de lege.

Tot în practica judiciară s-a decis că neprezentarea inculpatului în instanță pentru a se apăra nu poate constitui, prin ea însăși, motiv de agravare a tratamentului juridic penal, atâta vreme cât, potrivit dispozițiilor legii procesual penale, prezentarea la judecată este un drept al inculpatului, și nu o obligație – cu excepția cazului în care instanța consideră necesară prezența acestuia[3].

O infracțiune amnistiată nu poate fi luată în considerare drept criteriu de individualizare a pedepsei, deoarece, potrivit legii penale, amnistia intervenită după condamnare înlătură, pe lângă executarea pedepsei pronunțate, și celelalte consecințe ale condamnării[4]. Soluția este discutabilă, deoarece, pe de o parte, așa cum am arătat, la individualizarea pedepsei se au în vedere și antecedentele judiciare ale făptuitorului, iar, pe de altă parte, atunci când se apreciază comportarea trecută a făptuitorului, ceea ce interesează sunt faptele materiale de încălcare a legii

---

[1] C. Ap. Brașov, dec. pen. nr. 552/R/2002, în *Culegere de practică judiciară pe anul 2002*, p. 71.

[2] Trib. Suprem, dec. nr. 49/1987, în Ștefan Daneș, *Criterii de individualizare judiciară a pedepselor în lumina jurisprudenței Tribunalului Suprem*, în RRD nr. 2/1989, p. 50. În același sens, a se vedea C. Ap. Brașov, dec. pen., nr. 26/A/2002, în *Culegere de practică judiciară pe anul 2002*, pp. 162-164 (instanța a decis că nu se justifică coborârea pedepsei sub minimul special, în condițiile în care fapta comisă – de omor – prezintă un grad ridicat de pericol social).

[3] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 906/1971, în Vasile Papadopol, *Culegere de practică judiciară penală pe anul 1997*, Ed. Holding Reporter, București 1998, p. 161.

[4] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 647/1998, în Vasile Papadopol, *Culegere de practică judiciară penală pe anul 1998*, Ed. All Beck, București 1999, p. 157.

penale constatate printr-o hotărâre judecătorească, iar nu răspunderea penală care i-a fost atrasă de săvârșirea lor; ca atare, instanța de judecată, individualizând pedeapsa, nu poate face abstracție de acele condamnări în privința cărora a intervenit amnistia[1] și chiar reabilitarea[2].

Dacă, ulterior comiterii infracțiunii pentru care a fost condamnat, inculpatul a săvârșit și alte infracțiuni concurente, această împrejurare va atrage aplicarea art. 39 și art. 40 C. pen.[3]. Într-adevăr, nu trebuie confundat gradul de pericol social pe care îl prezintă infracțiunile aflate în concurs și care este propriu fiecărei fapte cu starea de periculozitate specială pe care o prezintă infractorul; de aceasta se va ține seama la individualizarea pedepsei, așa cum indică art. 74 C. pen., fără ca aceasta să modifice gradul de pericol social pe care-l prezintă fiecare infracțiune. La contopirea pedepselor, unui asemenea infractor i se va aplica însă un plus mai mare de pedeapsă. Împrejurarea că infracțiunea săvârșită constituie al doilea termen al recidivei postcondamnatorii urmează a fi valorificată prin aplicarea art. 43 alin. (1)-(5) C. pen., pedeapsa stabilită pentru a doua infracțiune adăugându-se la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat. Împrejurarea că pedeapsa ce urmează a se aplica va beneficia de grațiere nu trebuie să influențeze individualizarea pedepsei și nici regimul de executare a închisorii[4]. Această soluție este pe deplin justificată, deoarece procesul de individualizare judiciară a pedepsei, implicit alegerea regimului de executare au loc înainte de individualizarea administrativă a pedepsei (aplicarea grațierii).

Tot în legătură cu atitudinea de după săvârșirea infracțiunii, se va ține seama de comportarea infractorului față de persoana vătămată (a reparat prejudiciul, a acordat asistență victimei, depunând stăruință pentru a o pune în afară de pericol, a luat măsuri pentru înlăturarea răului cauzat etc.).

Referințe de drept comparat. Codul penal francez stabilește în art. 132-24 criteriile generale de individualizare, menționând că, „în limitele fixate prin lege, instanța pronunță pedepsele și fixează regimul lor în funcție de circumstanțele infracțiunii și de persoana autorului. Atunci când instanța pronunță o pedeapsă cu amenda, ea determină cuantumul amenzii ținând seama în aceeași măsură de veniturile și de obligațiile autorului infracțiunii". Doctrina franceză apreciază că aceste criterii reprezintă doar niște indicații generale, deoarece judecătorul are o mare libertate de apreciere în stabilirea pedepsei.

Legea penală franceză prevede că instanța pronunță pedepsele în limitele fixate prin lege. De observat însă că legea nu stabilește decât limita maximă specială a pedepsei, iar limita minimă este determinată de minimul general al pedepsei (o zi de întemnițare sau un euro amendă), astfel că instanța urmează să stabilească pedeapsa între aceste limite. În situația în care se reține circumstanțe atenuante, pedeapsa va fi stabilită către minimul general, fără să existe obligația motivării reținerii acestora.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 106/1981, nepublicată.

[2] Vasile Papadopol, *Notă la decizia nr. 647/1998 a Curții de Apel București*, pp. 157-158.

[3] Trib. jud. Timiș, dec. pen., nr. 646/1971, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 325.

[4] Trib. Suprem, sent. pen. nr. 2073/1982, în CD/1982, p. 259; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2258/1981, în RRD nr. 8/1982, p. 61; Trib. jud. Neamț, dec. pen. nr. 296/1982, în RRD nr. 12/1982, p. 72.

Codul penal german, în par. 46, reglementează principiul determinării pedepsei. În alin. (1) se prevede că vinovăția făptuitorilor reprezintă baza determinării pedepsei, însă în evaluarea acesteia trebuie să se țină seama și de efectele pedepsei asupra vieții viitoare a făptuitorului.

Prin urmare, legislația penală germană consacră în mod explicit principiul răspunderii penale subiective, iar vinovăția constituie măsura individualizării pedepsei. Pe lângă vinovăție, se mai ține seama și de efectele pedepsei asupra conduitei viitoare a făptuitorului în societate, aspect ce ne determină să susținem că vinovăția și prevențiunea specială constituie elementele de bază ale individualizării pedepsei în raport cu legea penală germană.

Alin. (2) din cadrul par. 46 prevede că la determinarea pedepsei sunt avute în vedere atât circumstanțele în favoarea făptuitorului, cât și în defavoarea sa, iar în evaluarea acestora se ține seama de: mobilul și scopul făptuitorului, conduita care rezultă din faptă, măsura în care și-a încălcat obligațiile legale, modul în care a fost săvârșită fapta și consecințele acesteia, antecedentele, situația personală și materială a făptuitorului, conduita făptuitorului după săvârșirea faptei, constând în eforturile depuse de acesta pentru a repara paguba pricinuită, precum și eforturile sale pentru a se împăca cu persoana vătămată.

Par. 46 al alin. (3) stabilește că la determinarea pedepsei nu trebuie luate în considerare circumstanțele care constituie deja elemente ale conținutului constitutiv, obiectiv și subiectiv, al infracțiunii.

În doctrina germană, individualizarea pedepsei presupune determinarea consecințelor juridice ale infracțiunii de către judecător, acesta urmând să aleagă soluția cea mai potrivită dintr-o multitudine de posibilități oferite de lege. Individualizarea pedepsei reprezintă o operațiune complexă, care cuprinde nu numai stabilirea pedepsei, ci și suspendarea acesteia sub supraveghere, avertismentul sub rezerva executării pedepsei, renunțarea la pedeapsă, scutirea de pedeapsă, aplicarea măsurilor de îndreptare și de siguranță, confiscarea și preluarea lucrurilor, precum și aplicarea pedepselor complementare. Legea penală germană numai în mod excepțional prevede o pedeapsă determinată (detențiunea pe viață, în cazul infracțiunii de omor), de regulă, existând pedepse relativ determinate, cu limite maxime și minime, în cadrul cărora se va stabili pedeapsa concretă.

Codul penal german concepe individualizarea pedepsei sub două forme: individualizarea legală, care se realizează prin fixarea de către legiuitor a limitelor de pedeapsă corespunzătoare fiecărei infracțiuni, și individualizarea judiciară, pe care o face instanța de judecată în cadrul prevăzut de legiuitor.

În doctrina germană s-a exprimat opinia după care judecătorul stabilește pedeapsa concretă după criterii obiective de evaluare, fiind excluse emoțiile, simpatiile, prejudecățile sale.

Codul penal spaniol nu menționează care sunt criteriile generale de individualizare a pedepsei, dar cuprinde un cadru normativ de pedepse foarte larg, în care judecătorul poate stabili pedeapsa concretă, în raport cu următoarele caracteristici:

a) legea se limitează să fixeze durata minimă și maximă a pedepsei pentru fiecare infracțiune. Există posibilitatea depășirii acestor limite fie în sens de atenuare, fie în sens de agravare;

b) legea permite judecătorului să evalueze liber cuantumul pedepsei, dacă nu există niciun fel de circumstanțe. Prin urmare, atunci când nu se constată și nu se rețin circumstanțe (atenuante și agravante), judecătorii vor individualiza pedeapsa în

limitele fixate de lege, stabilind o durată adecvată în raport cu fapta comisă și cu persoana făptuitorului, motivându-se soluția pronunțată;

c) legea stabilește un catalog de circumstanțe modificatoare ale pedepsei, atenuante și agravante, și fixează efectele lor, aplicând o pedeapsă la jumătatea sa inferioară sau la jumătatea sa superioară;

d) legea fixează efectele punitive pe care le atrage participarea la comiterea unui delict, gradul său de executare sau concursul de delicte (art. 61-63, art. 73, art. 76-78 C. pen. spaniol).

În **dreptul penal american** există sistemul sentințelor obligatorii (*mandatory sentences*), conform căruia judecătorul nu poate să coboare pedeapsa mai jos de un anumit prag. Această modalitate este aplicabilă în toate statele americane și se referă la anumite categorii de infracțiuni, cum ar fi traficul de droguri sau portul ilegal de arme de foc. De pildă, în statul Michigan, pedeapsa este determinată de cantitatea de drog deținută: pentru cantitatea de până la 50 grame, pedeapsa va fi până la 10 ani închisoare; pentru cantitatea mai mare de 50 grame, până la 225 grame, pedeapsa va fi între 10 și 20 de ani închisoare; deținerea unei cantități mai mari de 225 grame, până la 650 grame, atrage o pedeapsă între 20 și 30 de ani închisoare, iar deținerea a peste 650 grame atrage pedeapsa detențiunii pe viață.

Aceste modele de sentințe obligatorii lipsesc pe judecători de libertatea de a dispune o pedeapsă mai redusă decât limitele fixate, atunci când există circumstanțe atenuante.

Specific dreptului penal american este și sistemul liniilor directoare, care fixează pentru fiecare infracțiune o pedeapsă presupusă adecvată și pe care judecătorul este obligat să o aplice, numai dacă nu o sporește sau nu o reduce în raport cu circumstanțele agravante sau atenuante. Principiul liniilor directoare este de a determina durata pedepsei în funcție de doi parametri: acela al gravității delictului și acela al trecutului judiciar al făptuitorului, judecătorul având o libertate redusă de alegere. Acest sistem, numit în doctrină „algebrism penal", este complicat, dar permite să se asigure o deplină egalitate între autorii aceleiași infracțiuni comise în aceleași circumstanțe, fiind declarat constituțional de către Curtea Supremă a SUA.

BCU IASI / CENTRU VECHI

Secțiunea a 2-a
Circumstanțele atenuante și circumstanțele agravante

Circumstanțe atenuante

Art. 75. (1) Următoarele împrejurări constituie circumstanțe atenuante legale:

a) săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau printr-o altă acțiune ilicită gravă;

b) depășirea limitelor legitimei apărări;

c) depășirea limitelor stării de necesitate.

d) acoperirea integrală a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de această circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei. Circumstanța atenuantă nu se aplică în cazul săvârșirii următoarelor infracțiuni: contra persoanei, de furt calificat, tâlhărie, piraterie, fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice, ultraj, ultraj judiciar, purtare abuzivă, infracțiuni contra siguranței publice, infracțiuni contra sănătății publice, infracțiuni contra libertății religioase și respectului datorat persoanelor decedate, contra securității naționale, contra capacității de luptă a forțelor armate, infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, a infracțiunilor privind frontiera de stat a României, a infracțiunilor la legislația privind prevenirea și combaterea terorismului, a infracțiunilor de corupție, infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, a celor împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene, a infracțiunilor privitoare la nerespectarea regimului materiilor explozive, materialelor nucleare sau al altor materii radioactive, privind regimul juridic al drogurilor, privind regimul juridic al precursorilor de droguri, a celor privind spălarea banilor, privind activitățile aeronautice civile și cele care pot pune în pericol siguranța zborurilor și securitatea aeronautică, privind protecția martorilor, privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii, a celor privind traficul de organe, țesuturi sau celule de origine umană, privind prevenirea și combaterea pornografiei și a celor la regimul adopțiilor[1].

[1] Text introdus prin art. 245 pct. 5 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

(2) Pot constitui circumstanțe atenuante judiciare:
a) eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii;
b) împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea infracțiunii sau periculozitatea infractorului.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal reglementează în art. 75 atât circumstanțele atenuante legale, cât și circumstanțele atenuante judiciare. În Codul penal anterior, circumstanțele atenuante legale sunt reglementate separat în art. 73, iar circumstanțele atenuante judiciare în art. 74.

Din examinarea comparativă a art. 75 alin. (1) C. pen. și art. 73 C. pen. anterior rezultă că, în ambele texte, conținuturile primelor trei circumstanțe atenuante legale sunt identice, existând deosebire numai în ceea ce privește succesiunea acestora. Astfel, circumstanța atenuantă legală privind săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă, fiind ultima în Codul penal anterior, a devenit prima în noul Cod penal. Aceasta este urmată în ordine de circumstanțele atenuante legale referitoare la depășirea limitelor legitimei apărări și a stării de necesitate. Cea de-a patra circumstanță atenuantă legală privind acoperirea integrala a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de aceasta circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei, a fost introdusă ulterior în noul Cod penal, prin art. 245 pct. 5 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009.

De asemenea, comparând dispozițiile art. 75 alin. (2) C. pen. cu cele ale art. 74 C. pen. anterior, constatăm că în noua lege penală nu a mai fost menționată, ca circumstanță atenuantă judiciară, conduita bună a infractorului înainte de săvârșirea infracțiunii, urmând ca o asemenea împrejurare să fie avută în vedere în cadrul criteriilor generale de individualizare judiciară a pedepsei. Nu a mai fost menționată ca circumstanță atenuantă judiciară nici atitudinea infractorului după săvârșirea infracțiunii rezultând din prezentarea sa în fața autorității, comportarea sinceră în cursul procesului, înlesnirea descoperirii ori arestării participanților, existând aceeași rațiune.

Conceptul de „circumstanțe". Se știe că termenul de „circumstanță" este folosit pentru a denumi diferite împrejurări, adică stări, situații, calități, întâmplări sau alte date ale realității, care stau în afara conținutului esențial al infracțiunii, dar care, având legătură fie cu fapta săvârșită, fie cu persoana infractorului, sporesc sau atenuează gradul de pericol social al faptei ori periculozitatea infractorului, putând determina, din cauza acestei influențe, fie o agravare, fie o atenuare a pedepsei concrete.

Prin „**stare**" înțelegem modul în care se prezintă o entitate: o persoană (de pildă, starea sănătății, starea intelectuală, starea civilă etc.), un bun (starea materială, starea de uzură, valoarea de întrebuințare etc.), o instituție (utilarea tehnică, sarcinile ce-i revin, reputația acesteia etc.).

„**Situația**" se referă la poziția pe care o persoană, un lucru, o instituție sau altă entitate o are în cadrul relațiilor sociale sau a realității obiective. De exemplu: situația de cetățean sau de străin, de persoană căsătorită, de rudă apropiată, de funcționar; sau situația de bun provenit din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală etc.

„**Calitatea**" exprimă însușirile esențiale ale unor persoane, lucruri, obiecte, fenomene sau procese, în virtutea cărora se deosebesc unele de altele. De exemplu: calitatea de magistrat, calitatea de polițist, calitatea de jandarm, calitatea de părinte, calitatea de soț, calitatea de custode, calitatea de funcționar etc.

„**Întâmplarea**" desemnează însușiri și legături neesențiale, singulare, vremelnice ale obiectelor și proceselor, având însă întotdeauna un caracter obiectiv și o determinare cauzală.

Prin „**orice alte date ale realității**" înțelegem alte date pentru caracterizarea faptei comise sau pentru individualizarea persoanei infractorului (felul de viață, reputație, merite sociale).

Noțiunea de „circumstanțe" se deosebește de **elementele constitutive ale infracțiunii**, adică de acele elemente prin care legiuitorul descrie în norma de incriminare conținutul infracțiunii. Lipsa uneia dintre aceste trăsături înlătură existența infracțiunii respective, fie în sensul că fapta ar putea să constituie o altă infracțiune, fie în sensul că fapta s-ar situa în afara ilicitului penal, putând constitui, eventual, o altă formă de ilicit (ilicit extrapenal) sau să devină o faptă licită. Spre deosebire de elementele constitutive ale infracțiunii, circumstanțele nu influențează existența infracțiunii (în varianta de bază), lipsa lor nu atrage inexistența infracțiunii în forma tipică, ci înlătură caracterul agravat sau atenuat al infracțiunii. Altfel spus, circumstanțele influențează numai calitatea și cantitatea pedepsei care ar putea fi aplicată într-o cauză determinată, nu și existența formei tipice a infracțiunii.

Circumstanțele nu se confundă nici cu **cauzele modificatoare ale pedepsei**, cum ar fi stările de agravare sau stările de atenuare ori de diferențiere a pedepsei. Este adevărat că aceste stări, situații, întocmai ca circumstanțele, nu contribuie la caracterizarea ca infracțiune a faptei și ca infractor a persoanei făptuitorului, deși se răsfrâng asupra persoanei infractorului, sunt relevante pentru periculozitatea socială a acestuia și, implicit, sunt edificatoare cu privire la gradul de pericol social al faptei săvârșite, dar, spre deosebire de circumstanțe, stările de agravare sau de atenuare își exercită aceste influențe în mod autonom, de sine stătător, ca instituții independente create de legiuitor în raport cu obiectivele sale de politică penală; acestea influențează gravitatea faptei și persoana făptuitorului, fără o legătură nemijlocită cu fapta concretă și cu persoana făptuitorului.

Spre deosebire de stările de agravare sau de atenuare, circumstanțele sunt legate de fapta comisă, influențează pedeapsa ca urmare a unor stări, situații, împrejurări care însoțesc fapta săvârșită și care contribuie la determinarea gravității acesteia, precum și a situației infractorului. În acest înțeles, influența circumstanțelor asupra pedepselor se poate adăuga influenței pe care o exercită asupra pedepsei stările de agravare sau stările de atenuare ori de diferențiere pe care le-am menționat.

Dacă, în sens tehnic, înțelegem prin circumstanțe numai acele împrejurări de fapt care modifică limitele speciale de pedeapsă ale unei infracțiuni determinate, trebuie să admitem că, în această sferă, nu pot intra **cauzele care înlătură caracterul penal al faptei**, în primul rând pentru că acestea nu acționează decât indirect asupra pedepsei; în mod direct, aceste cauze înlătură existența infracțiunii și, ca

urmare a acestei influențe, înlătură răspunderea penală și, pe cale de consecință, înlătură pedeapsa. În al doilea rând, aceste cauze, chiar atunci când, indirect, acționează asupra pedepsei, ele nu modifică limitele acesteia, ci înlătură integral pedeapsa. Din aceleași motive, nici cauzele care înlătură răspunderea penală sau cele care înlătură pedeapsa (cauze de nepedepsire) nu au caracter de circumstanță, în sens tehnic, chiar dacă influențează pedeapsa.

Conceptul de „circumstanțe" trebuie deosebit, sub anumite aspecte, și de acela de **element circumstanțial**, deși există o strânsă legătură între cele două concepte.

Elementul circumstanțial este tot o circumstanță, însă se particularizează de aceasta prin două calități, care le deosebesc. Mai întâi, sunt circumstanțe univoce, ceea ce înseamnă că numai acele circumstanțe care s-au dovedit a fi susceptibile de o singură semnificație (fie în sens atenuant, fie în sens agravant) ar putea deveni elemente circumstanțiale. În al doilea rând, trebuie ca aceste circumstanțe univoce să apară ca element constitutiv al conținutului agravat sau atenuat al unei infracțiuni determinate. Uneori, acest conținut (mai frecvent agravat) capătă o denumire proprie, cum este în cazul omorului calificat sau al omorului deosebit de grav ori al distrugerii calificate etc., alteori nu apare cu o asemenea denumire, însă din conținutul incriminării rezultă că fapta apare ca incriminată nu numai într-o variantă tip, ci și într-o variantă normativă agravată sau atenuată; în acest caz, agravarea sau atenuarea este determinată de un anumit element circumstanțial.

Deși conceptele analizate se deosebesc în modul arătat de noțiunea de „circumstanțe" în sens propriu, în sfera de preocupare a lucrării noastre intră și elementele circumstanțiale, deoarece, așa după cum s-a arătat, și acestea sunt în esență circumstanțe, chiar dacă prezintă și unele particularități care le deosebesc de circumstanțele propriu-zise.

Noțiunea de „circumstanță" trebuie deosebită și de **criteriile generale sau speciale de individualizare a pedepsei**. După cum se cunoaște, criteriile generale de individualizare a pedepsei constituie anumite orientări obligatorii pentru instanțele de judecată asupra modului în care trebuie să procedeze ori direcțiile în care trebuie să se îndrepte pentru a identifica elemente de individualizare. De respectarea acestor orientări depinde justa aplicare a pedepsei. Aceste criterii, prevăzute în art. 72 C. pen. anterior și art. 74 C. pen., au caracter general, fiind obligatoriu a fi ținute în seamă în raport cu orice pedeapsă, spre deosebire de criteriile speciale de individualizare a pedepsei, care operează numai în raport cu anumite pedepse.

În rândul criteriilor generale de individualizare, legiuitorul a înscris în Codul penal anterior și împrejurările care atenuează și agravează răspunderea penală.

Termenul de „împrejurări", folosit în art. 72 C. pen. anterior, înfățișa atât situațiile, stările, calitățile care însoțesc săvârșirea faptei sau privesc persoana infractorului în legătură cu manifestarea infracțională, cunoscute în dreptul penal sub denumirea de circumstanțe, cât și stările, situațiile care, fără a fi direct legate de săvârșirea faptei, sunt de natură să caracterizeze gradul de pericol social al acesteia sau periculozitatea socială a infractorului (stările de agravare sau stările de atenuare și cauzele de diferențiere). În felul acesta, circumstanțele apăreau numai ca o parte dintre criteriile generale de individualizare și, totodată, ca o parte a împrejurărilor care atenuează sau agravează răspunderea penală, împrejurări care formau substanța ultimului criteriu general de individualizare.

Clasificări ale circumstanțelor. *Circumstanțele se clasifică, în funcție de anumite elemente care le diferențiază, în următoarele categorii:*

În raport cu **obiectul** la care se referă (faptă sau făptuitor), circumstanțele se împart în circumstanțe reale și circumstanțe personale.

Circumstanțele **reale** sunt împrejurările (stări, situații, calități etc.) care stau împrejurul faptei, implicând o relație de la faptă către ambianța acesteia, evidențiind prin aceasta condițiile concrete în care se săvârșește fapta penală, condiții care influențează modul în care se înfățișează fapta, ca și gravitatea acesteia.

Circumstanțele privitoare la faptă, denumite și reale sau obiective, sunt exterioare persoanei participanților și au în vedere obiectul și latura obiectivă a faptei prevăzute de legea penală. Constituie circumstanțe reale, de exemplu, cele privitoare la mijloacele de săvârșire a infracțiunii, la locul și timpul comiterii acesteia, la situația sau starea persoanei împotriva căreia se săvârșește fapta etc.

Potrivit art. 50 alin. (2) C. pen., circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra autorului și a participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Dacă autorul ori participantul nu a cunoscut o circumstanță reală, aceasta nu îi este aplicabilă (de exemplu, săvârșirea furtului de mai mulți făptuitori, dintre care unul, fără înțelegere cu ceilalți, acționează cu violență față de persoana care încearcă să-l rețină, în timp ce ceilalți participanți se îndepărtau de la locul faptei; în acest caz, fapta constituie infracțiunea de tâlhărie numai pentru cel care a întrebuințat violența spre a-și asigura scăparea, nu și pentru ceilalți, dacă aceștia n-au cunoscut și nici nu au prevăzut modul de comportare al unuia dintre ei. Acești participanți vor răspunde numai pentru infracțiunea de furt calificat[1]).

Cunoașterea sau prevederea va fi dedusă din complexul datelor de fapt care pun în lumină conținutul material și moral al contribuției fiecărui participant; unele dintre aceste date vor putea conduce la constatarea că participantul a cunoscut în mod sigur existența circumstanțelor reale; altele vor putea releva că participantul nu a avut efectiv posibilitatea să cunoască și să prevadă existența sau ivirea circumstanței respective.

În caz de *error in personam*, dacă autorul a lovit sau a ucis o altă persoană decât cea aflată în reprezentarea sa, sau în caz de *aberratio ictus*, când autorul a lovit sau ucis o altă persoană prin devierea acțiunii, instigatorul și complicele vor răspunde în raport cu fapta comisă de autor, întrucât eroarea sau greșeala autorului, în aceste cazuri, neavând caracter esențial, nu influențează regimul juridic aplicabil acestuia, soluția fiind valabilă și pentru participanți.

Potrivit art. 50 alin. (1) C. pen., circumstanțele **privitoare la persoana** autorului sau a unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți, în sensul că nici nu le atenuează, nici nu le agravează situația. Așadar, când se stabilește pedeapsa pentru fiecare autor ori participant, se ține seama de circumstanțele personale ale fiecăruia, făcându-se abstracție de circumstanțele personale ale celorlalți autori ori participanți. În raport cu natura circumstanțelor personale incidente (agravante sau atenuante), se va stabili pedeapsa autorului ori participantului; agravarea sau atenuarea pedepsei pentru un autor ori participant nu va influența pedepsele celorlalți autori ori participanți.

Circumstanțele personale sunt stări, situații, calități, însușiri etc. care stau împrejurul făptuitorului, exprimă o relație de la persoana acestuia către biografia lui și îl caracterizează sub raportul periculozității sale.

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 2062/2003, nepublicată.

Circumstanțele personale sunt deci împrejurări care privesc persoana autorului ori participantului și cuprind atât circumstanțele personale subiective, cât și circumstanțele personale de individualizare.

Circumstanțele personale **subiective** privesc legătura dintre făptuitori și atitudinea lor psihică în efectuarea actelor contributive la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală. Dintre aceste circumstanțe, menționăm: forma de vinovăție cu care a acționat făptuitorul (intenție, culpă, praeterintenție), scopul urmărit, mobilul care l-a determinat, manifestarea dorinței de a se desista, căința activă și alte asemenea atitudini și comportări relevante pentru pericolul social al făptuitorului.

Circumstanțele personale de **individualizare** privesc particularitățile persoanei autorului ori participantului la săvârșirea unei infracțiuni și se referă la: calitățile autorului ori participantului (funcționar, militar, cetățean român, educator etc.), starea civilă a acestuia (căsătorit, văduv, divorțat etc.), antecedentele penale (condamnat, recidivist, amnistiat, grațiat etc.), raporturile sale cu victima (soț, rudă apropiată, prieten, dușman etc.) și orice alte date susceptibile să contribuie la individualizarea persoanei (exemplu: felul de viață, reputația, merite sociale, decorații etc.).

În practica judiciară s-a hotărât că starea de tulburare a mamei pricinuită de naștere constituie o circumstanță personală a acesteia și deci nu se transmite participanților. Instigatorii și complicii la pruncucidere vor răspunde pentru instigare sau complicitate la infracțiunea de omor calificat[1].

De asemenea, constituie circumstanță personală retragerea mărturiei mincinoase de către autor[2] sau împăcarea părților[3].

Uneori, o circumstanță personală poate fi comună numai unora dintre participanți, ca, de exemplu, în cazul mai multor coautori, dintre care numai unii săvârșesc fapta împreună cu un minor. În acest caz, agravanta prevăzută de art. 77 lit. d) C. pen. va fi incidentă numai pentru cei care au acționat împreună cu minorul, iar nu pentru toți participanții.

În cazul faptelor prevăzute de legea penală la care autorul este calificat (funcționar, gestionar, medic, militar), calitatea cerută pentru autor nu mai este relevantă ca circumstanță personală, ci ca element constitutiv al infracțiunii, reprezentând o condiție cerută de lege pentru realizarea acesteia; îndeplinirea acestei condiții față de autor produce efecte față de toți ceilalți participanți (de exemplu, fapta unui gestionar de a-și însuși bunuri din gestiune constituie infracțiunea de delapidare; această încadrare juridică se va răsfrânge asupra tuturor participanților care au acționat în calitate de complici la delapidare).

Sunt situații în care o circumstanță, prin natura ei personală, poate căpăta un aspect obiectiv și se poate converti în circumstanță reală, răsfrângându-se asupra participanților, în măsura în care aceștia au cunoscut-o ori au prevăzut-o. Astfel, premeditarea, fiind o manifestare psihică, este o circumstanță personală; însă aceasta se transformă în circumstanță reală și se răsfrânge asupra participanților, dacă aceștia au contribuit la actele preparatorii, în vederea săvârșirii infracțiunii, cu alte persoane care au cunoscut scopul pregătirii.

O asemenea convertire are loc și în cazul infracțiunii prevăzute în art. 286 C. pen. (înlesnirea evadării); calitatea persoanei care avea obligația de a asigura

[1] Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 2/1976, în CD 1976, p. 44.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1877/1976, în CD 1976, p. 362.
[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 248/1978, în CD 1978, p. 191.

paza, din circumstanță personală, devine circumstanță reală și se răsfrânge asupra celor care au determinat sau au ajutat persoana respectivă să săvârșească înlesnirea evadării.

De asemenea, intoxicația preordinată (când persoana și-a provocat anume starea de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, spre a avea curajul să comită o infracțiune) este o circumstanță agravantă cu caracter personal [art. 77 lit. f)]; însă se poate converti în circumstanță reală atunci când este cunoscută de participanți, care își însușesc scopul urmărit prin provocarea stării de intoxicație.

Circumstanțele personale nu se confundă cu condițiile de incriminare privind calități sau stări personale; acestea din urmă țin de structura internă a infracțiunii, în timp ce circumstanțele personale se situează, așa cum am mai arătat, în afara conținutului de bază al infracțiunii, fiind extrinseci acesteia. Condițiile de incriminare determină însăși existența infracțiunii, în timp ce prezența circumstanțelor nu determină decât gradul concret de pericol social al faptei, având consecințe în ceea ce privește individualizarea pedepsei.

În doctrină, s-a admis că sunt considerate circumstanțe subiective și cauzele de neimputabilitate (constrângerea fizică, constrângerea morală, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea și eroarea), din cauza influenței pe care o produc asupra psihicului persoanei; aceasta este constrânsă să acționeze sub imperiul lor și să săvârșească nejustificat sau fără vinovăție fapte prevăzute de legea penală. De observat că, în cazul fortuit, suntem în fața unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei, producând efecte *in rem*, și nu *in personam*. Spre deosebire de circumstanțele subiective, cauzele justificative (legitima apărare, starea de necesitate, ordinul legii și comanda autorității legitime, consimțământul victimei) sunt circumstanțe reale și, ca atare, se transmit între participanți.

În raport cu efectele pe care le produc asupra persoanei, circumstanțele se clasifică în circumstanțe **atenuante** și **agravante**, după cum ele atrag o ușurare sau o înăsprire a tratamentului sancționator. Această caracterizare a circumstanțelor decurge fie din însăși natura circumstanței, fie din semnificația pe care o are în raport de complexul împrejurărilor în care fapta a fost săvârșită. Atunci când caracterul atenuant sau agravant al unei circumstanțe rezultă din însăși natura circumstanței, aceasta are caracter absolut și este univocă; dimpotrivă, circumstanța are caracter relativ și este echivocă când rezultă din împrejurările în care fapta a fost comisă.

Au caracter absolut și univoc asemenea circumstanțe atenuante, cum ar fi săvârșirea faptei de o persoană cu responsabilitate psihofizică diminuată, ori au caracter absolut, de pildă, săvârșirea faptei în timpul nopții ori de două sau mai multe persoane împreună. Dimpotrivă, au caracter relativ și echivoc asemenea circumstanțe atenuante ca intoxicația ocazională ori au caracter absolut și univoc intoxicația cronică devenită obișnuință ori intoxicația preordinată.

Caracterul relativ și echivoc al circumstanței poate să rezulte și din conținutul faptei; de pildă, sustragerea de medicamente pentru a ajuta o rudă grav bolnavă va constitui o circumstanță atenuantă, în timp ce în raport cu alte infracțiuni (de pildă, în raport cu o infracțiune contra siguranței statului), împrejurarea poate să nu aibă un caracter atenuant, ci să fie indiferentă.

Codul penal român în vigoare a adoptat sistemul enumerării în lege a împrejurărilor care constituie circumstanțe atenuante și circumstanțe agravante.

Astfel, în art. 75 C. pen. sunt enumerate circumstanțele atenuante, iar în art. 77 sunt enumerate circumstanțele agravante.

Atât circumstanțele atenuante, cât și cele agravante pot fi divizate în circumstanțe **legale** (atenuante sau agravante) și circumstanțe **judiciare** (atenuante sau agravante). Din prima categorie fac parte acele circumstanțe al căror caracter atenuant sau agravant este determinat de lege, instanța neavând nicio posibilitate să modifice acest caracter. Dimpotrivă, în cazul circumstanțelor judiciare, caracterul atenuant sau agravant este evaluat de organul judiciar.

În art. 75 alin. (1) sunt enumerate circumstanțele atenuante legale, iar în art. 75 alin. (2) sunt arătate circumstanțele atenuante judiciare. În art. 77 sunt enumerate, după cum s-a arătat, circumstanțele agravante legale, iar circumstanțele judiciare agravante nu mai sunt reglementate de noul Cod penal.

Potrivit art. 75 alin. (1) C. pen., constituie circumstanțe atenuante legale următoarele împrejurări: săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate [lit. a)]; depășirea limitelor legitimei apărări [lit. (b)]; depășirea limitelor stării de necesitate [lit. c)]; acoperirea integrala a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de aceasta circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei, această ultimă circumstanță neaplicându-se în cazul anumitor infracțiuni menționate de legiuitor [lit. d)].

Potrivit art. 75 alin. (2) C. pen., următoarele împrejurări pot constitui circumstanțe atenuante judiciare: eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii [lit. a)]; împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea infracțiunii sau periculozitatea infractorului [lit. b)].

Potrivit art. 77 C. pen., constituie circumstanțe agravante legale următoarele împrejurări: săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună [lit. (a)]; săvârșirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante [lit. (b)]; săvârșirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri [lit. (c)]; săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor [lit. (d)]; săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze [lit. (e)]; săvârșirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii [lit. (f)]; săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență [lit. (g)]; săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte [lit. (h)].

O altă clasificare a circumstanțelor este aceea în raport cu momentul sau intervalul de timp în care a fost săvârșită infracțiunea: circumstanțele se pot clasifica **în anterioare**, **concomitente** sau **subsecvente**.

Oricare dintre circumstanțe, fie reale, personale, atenuante sau agravante, pot intra într-una dintre categoriile de mai sus (anterioare, concomitente sau posterioare), deoarece fiecare dintre ele poate avea o anumită poziție în raport cu momentul sau intervalul în care fapta a fost săvârșită.

Sunt circumstanțe anterioare premeditarea, înțelegerea prealabilă, organizarea, provocarea, antecedentele infractorului etc.; sunt concomitente circumstanțele privitoare la locul, timpul, modul de săvârșire a infracțiunii (loc public, în timpul nopții, în timp de război, prin escaladare, efracție, cu ajutorul armelor etc.); dintre circumstanțele ulterioare menționăm: prezentarea de bunăvoie la organele de urmărire penală și recunoașterea vinovăției, sustragerea de la urmărire penală, atitudinea infractorului față de victimă, repararea de bunăvoie a prejudiciului etc.

În raport cu posibilitatea subiectului de a cunoaște circumstanțele în care acționează, acestea se împart în circumstanțe **cunoscute** și **necunoscute**.

Sunt considerate ca fiind cunoscute infractorului circumstanțele a căror existență el o cunoștea sau a căror ivire trebuia să o prevadă în momentul săvârșirii faptei. De asemenea, sunt considerate ca fiind cunoscute infractorului acele circumstanțe pe care el le-a prevăzut, dar a considerat, în mod neîntemeiat, că nu se vor ivi și de aceea nu a luat măsurile necesare de preîntâmpinare.

Deosebirea dintre circumstanțele cunoscute și cele necunoscute infractorului prezintă interes în ceea ce privește efectele circumstanțelor agravante în cazul erorii de fapt. Potrivit art. 30 alin. (3) C. pen., eroarea asupra unei circumstanțe înlătură caracterul agravant al împrejurării respective. Ca urmare, nu se pune în sarcina inculpatului o circumstanță agravantă pe care acesta nu a cunoscut-o (de pildă, inculpatul nu a știut că victima este chiar tatăl său).

De asemenea, clasificarea de mai sus prezintă interes cu privire la conținutul art. 50 alin. (2) C. pen., care prevede că circumstanțele reale se răsfrâng asupra autorului și a participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau prevăzut ori ar fi putut să le prevadă.

În sfârșit, în cazul infracțiunilor din culpă, circumstanțele agravante necunoscute nu produc efecte decât în cazul în care necunoașterea este rezultatul culpei.

În cazul circumstanțelor atenuante, acestea produc întotdeauna efect atenuant, indiferent dacă au fost sau nu cunoscute de infractor (de pildă, infractorul va beneficia de circumstanța atenuantă judiciară privind valoarea minimă a bunului furat chiar dacă a urmărit să sustragă un obiect foarte valoros).

În raport cu sfera lor de cuprindere, circumstanțele se clasifică în circumstanțe **generale** și circumstanțe **speciale.**

Sunt considerate generale circumstanțele prevăzute în Partea generală a noului Cod penal, respectiv în Titlul III, Capitolul V, Secțiunea a 2-a, cu referire la circumstanțele atenuante și agravante.

Astfel, împrejurările menționate în art. 75 alin. (1) și (2) sunt considerate circumstanțe atenuante generale, iar împrejurările menționate în art. 77 sunt considerate circumstanțe agravante generale.

Circumstanțele speciale se regăsesc în Partea specială a noului Codului penal și sunt prevăzute la anumite infracțiuni, determinând fie forme agravante ale acestora (de exemplu, starea și numărul victimelor, în cazul infracțiunii prevăzute în art. 189 C. pen., consecințele grave ale faptei, în cazul infracțiunii prevăzute în art. 218 C. pen. sau 233 C. pen.), fie forme atenuante [de exemplu, retragerea mărturiei mincinoase în anumite condiții, art. 273 alin. (3) C. pen.].

Este posibil ca aceeași împrejurare să apară atât ca o circumstanță generală de agravare sau atenuare, cât și ca o circumstanță specială. În caz de concurs între o agravantă generală și o agravantă specială, cu aceeași semnificație, nu vor fi aplicate

concomitent, neputându-se valorifica de două ori aceeași împrejurare în sarcina infractorului; ca urmare, va avea prioritate circumstanța agravantă specială.

În cazul în care o faptă este săvârșită atât în condițiile unei agravante speciale, dar și în condițiile unei agravante generale (fiecare având însă o altă semnificație), se aplică ambele circumstanțe. De exemplu, furtul în timpul nopții (agravantă specială) săvârșit în stare de intoxicație preordinată (agravantă generală) va impune aplicarea atât a agravantei speciale [art. 229 lit. b)], dar și a agravantei generale [art. 77 lit. f)]. Însă, potrivit art. 78 alin. (2) C. pen., majorarea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor agravante reținute.

Elementele circumstanțiale. Elementele circumstanțiale sunt tot circumstanțe, cu un anumit specific; ele nu fac parte dintre elementele constitutive ale infracțiunii-tip, ci din conținutul agravat sau atenuat al infracțiunii. Referindu-se la elementele circumstanțiale ale infracțiunii de furt calificat, profesorul Vintilă Dongoroz susținea că aceste circumstanțe nu fac parte dintre elementele esențiale ale infracțiunii, ci provin din convertirea de către legiuitor a unor împrejurări care pot însoți săvârșirea faptei în element constitutiv al infracțiunii; împrejurări care ar fi putut fi simple circumstanțe au devenit, prin voința legii, elemente ale conținutului incriminării, dar fără să-și piardă caracterul lor specific de circumstanțe. Este vorba, așadar, de împrejurări care nu determină existența infracțiunii-tip, deci nu fac parte din conținutul constitutiv al infracțiunii-tip, ci fac parte din conținutul constitutiv al infracțiunii agravate sau atenuate, determinând caracterul agravat sau atenuat al infracțiunii. Deși au acest caracter (de element constitutiv al conținutului agravat, atenuat al infracțiunii), ele își păstrează caracterul de circumstanțe, deoarece rămân mai departe împrejurări care se află împrejurul faptei și al făptuitorului, atenuând sau agravând răspunderea penală a făptuitorului.

Elementele circumstanțiale sunt în măsură să îndeplinească acest rol, deoarece au întotdeauna caracter univoc (monovalent), adică sunt sau numai agravante, sau numai atenuante, acționând numai într-o singură direcție; spre deosebire de alte circumstanțe, care pot avea caracter biunivoc (bivalent), putând fi atât atenuante, cât și agravante, în raport cu împrejurările săvârșirii faptei (de exemplu, intoxicația).

O faptă care prezintă pericol social poate fi prevăzută în lege atât în configurația ei simplă, tipică, cât și în formă calificată (de exemplu: furtul calificat, omorul calificat, omorul deosebit de grav etc.), ori de câte ori în conținutul ei este cuprins un element circumstanțial, a cărui constatare atrage încadrarea obligatorie a faptei potrivit conținutului agravat și aplicarea pedepsei prevăzute de lege pentru forma agravată. De exemplu: tâlhăria care a produs consecințe deosebit de grave sau a avut ca urmare moartea victimei.

Elementele circumstanțiale care **atenuează** răspunderea penală și care fac parte din conținutul atenuant al infracțiunii sunt relativ puține în Partea specială a Codului penal și privesc *obiectul material, subiectul activ, elementul material și forma de vinovăție.*

Elementele circumstanțiale **agravante** care au rolul de a califica fapta și de a agrava pedeapsa sunt numeroase în Partea specială a Codului penal. Elementul circumstanțial care determină agravarea privește obiectul material, elementul material, subiectul activ, situația subiectului pasiv, timpul când s-a comis fapta, locul săvârșirii infracțiunii, mobilul infracțiunii, scopul infracțiunii, rezultatul sau urmarea imediată a infracțiunii, latura subiectivă, pluralitatea infractorilor.

Analiza circumstanțelor atenuante legale

Observăm că prima circumstanță atenuantă legală prevăzută în noul Cod penal constă în **săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă.**

Pentru existența circumstanței atenuante a provocării, prevăzute în art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., trebuie să fie îndeplinite următoarele **condiții:**

a) să existe o faptă prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție. Circumstanța provocării nu poate exista decât în cazul în care se pune problema răspunderii penale a unei persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni. În orice alte situații este exclusă existența acestei circumstanțe legale.

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea provocată trebuie să fi fost săvârșită cu intenție, directă sau indirectă, ori cu praeterintenție; nu subzistă provocarea în cazul infracțiunilor comise din culpă, cum ar fi infracțiunea de vătămare corporală din culpă sau ucidere din culpă[1].

Infracțiunea săvârșită în stare de provocare reprezintă o ripostă conștientă și voită la actul provocator comis împotriva sa sau a altei persoane, ripostă influențată de starea de puternică tulburare sau emoție în care s-a aflat cel provocat. Acesta are o reprezentare a urmărilor firești ale acțiunii sale, pe care le urmărește sau le acceptă prin comiterea faptei.

Săvârșirea în stare de provocare a unei infracțiuni neintenționate ar fi exclusă. În același timp, provocarea nu poate schimba conținutul intenției și, pe cale de consecință, încadrarea juridică a faptei[2].

O problemă discutată în literatura juridică este aceea dacă infracțiunea provocată poate fi săvârșită și cu intenție premeditată, adică dacă este posibilă sau nu coexistența premeditării și a stării de provocare.

Opiniile exprimate au fost diferite, fie că aceste două aspecte se exclud reciproc, fie că ele sunt compatibile sau, într-o altă opinie, că incompatibilitatea operează numai atunci când actul provocator precede reacția premeditată, nu și în cazul în care premeditarea este anterioară provocării. În această din urmă concepție, s-a motivat că ori de câte ori hotărârea de a săvârși infracțiunea este consecința tulburării sau emoției determinate de actul provocator, tulburare sau emoție ce a dăinuit până în momentul comiterii faptei, provocarea, ca stare psihică anterioară, exclude premeditarea. Dacă însă hotărârea de a săvârși infracțiunea a fost luată după ce starea de tulburare sau emoție a trecut, atunci nu se mai poate vorbi de provocare, ci, în raport cu împrejurările concrete, poate exista premeditare[3].

Dacă o persoană, prevăzând că va fi victima unei acțiuni provocatoare, se hotărăște ca în asemenea caz să riposteze, iar previziunea s-a realizat, se pot concepe două subipoteze: a) actul provocator nu a avut niciun efect asupra psihicului său, astfel că acesta a ripostat în deplină luciditate, situație în care va exista numai premeditare, nu și provocare; b) actul provocator a produs în psihicul celui care premeditase o mânie puternică și, sub stăpânirea acestei stări sufletești, el a săvârșit

[1] C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 109/1995, în *Culegere de practică judiciară pe anul 1995*, pp. 133-134; C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 436/1998, în *Culegere de practică judiciară pe anul 1998*, p. 221; Trib. București, s. I pen., dec. nr. 236/1993, în Dreptul nr. 9/1994, p. 93.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2092/1980, în RRD nr. 8/1981, p. 66.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 131/1981, în CD 1981, p. 271.

fapta în condițiile în care o concepuse și o pregătise. Or, în asemenea caz, se poate aprecia că premeditarea a coexistat cu provocarea. Provocarea va exista pentru că, fără actul provocator, nu ar fi putut fi vorba de ripostă sub forma unei fapte prevăzute de legea penală, ripostă comisă sub imperiul mâniei provocate de agentul provocator. Dar există și premeditare, pentru că infractorul și-a conceput dinainte reacția și, cu toată starea de tulburare în care s-a aflat în urma agresiunii, nu și-a pierdut cu desăvârșire cumpătul, nu a uitat ceea ce meditase, ci a reacționat întocmai așa cum era hotărât.

b) infracțiunea să fie săvârșită sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții. Aceasta presupune ca infracțiunea să fie săvârșită într-o stare de surescitare sau încordare nervoasă, de mânie sau indignare care a cuprins întreaga ființă a autorului, acesta acționând sub influența unei emoții puternice.

Tulburările sunt stări psihice ce exprimă neliniște sufletească, îngrijorare, frământare, emoție.

Manifestările determinate de tulburări psihice sunt extrem de variate: impulsivitate, agitație psihomotorie, neliniște generală, impulsul cu mânie și indolență etc.

În cazul provocării, dacă nu s-a creat o stare de surescitare nervoasă, de revoltă, de indignare, de mânie, acțiunea victimei nu poate fi recunoscută ca fiind un act provocator în sensul art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen.[1], după cum o stare de tulburare sau temere de altă natură, oricât de puternice ar fi, sunt irelevante, chiar dacă ar fi rezultatul acțiunii provocatorului[2].

Existența stării de tulburare sau emoție, precum și intensitatea acestor stări nu se deduc pe baza unei prezumții legale, în sensul că ele ar fi implicate în mod necesar de săvârșirea vreuneia dintre acțiunile enumerate în art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., ci trebuie dovedite, în fiecare caz în parte.

Sub acest aspect, în doctrină s-a subliniat că organul judiciar, pentru a constata existența unei stări de tulburare sau emoție, nu trebuie să se raporteze la omul mijlociu, la un tip altruist ca alcătuire, ca echilibru psihic, ci la omul real, la infractorul din speța supusă examinării sale.

Nu este posibilă folosirea numai a unor criterii abstracte pe baza cărora să se decidă, în mod aprioric, dacă acțiunea victimei a produs sau nu, în psihicul inculpatului, o puternică tulburare sau emoție. Existența, intensitatea și durata unei asemenea stări sufletești trebuie verificate de fiecare dată în concret, în raport cu toate datele cauzei, implicit prin analiza particularităților psihice ale infractorului, a relațiilor dintre părți și împrejurărilor comiterii faptei etc.[3].

Absența celui provocat de la locul săvârșirii actului provocator, comis asupra altei persoane, nu exclude posibilitatea ca el să fie puternic tulburat de aflarea faptei petrecute în lipsa sa; în determinarea tulburării și a intensității ei, un rol important îl vor avea în acest caz împrejurările în care infractorul a luat cunoștință despre săvârșirea infracțiunii, conținutul relatărilor ce i s-au făcut cu privire la desfășurarea, gravitatea și consecințele acesteia, legăturile de afecțiune dintre infractor și victima agresiunii. Toate aceste aspecte pot crea o stare sufletească celui care a aflat ulterior de agresiune, încât să-i producă o tulburare intensă, ca și când ar fi fost de față la producerea ei.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1195/1972, în CD 1972, p. 309.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1875/1983, în RRD nr. 9/1984, p. 76; Trib. jud. Hunedoara, dec. pen. nr. 26/1979, în RRD 7/1979, p. 66.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 54/1976, în CD 1976, p. 286; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2552/1982, în CD 1982, p. 225.

c) starea de tulburare sau emoție să fi avut drept cauză o provocare din partea persoanei vătămate. Pentru existența stării de provocare, se impune să se stabilească faptul că actul de provocare din partea victimei a fost de natură ori a avut aptitudinea de a produce în psihicul făptuitorului o tulburare sau emoție care l-a determinat să acționeze.

Între actul provocator și infracțiunea provocată trebuie să existe un raport cauzal. Aceasta înseamnă că starea de tulburare sau emoție generată de actul provocator trebuie să genereze, la rândul său, infracțiunea provocată, care este motorul acțiunii infracționale săvârșite de cel provocat și, implicit, cauza care atrage micșorarea răspunderii.

Pentru a realiza acest rol, starea de tulburare sau emoție creată trebuie să se fi menținut cu o intensitate suficientă până în momentul săvârșirii infracțiunii, întrucât, dacă între timp a dispărut sau și-a pierdut intensitatea, dispare și legătura de cauzalitate între agresiune și ripostă, iar infracțiunea constituie doar un simplu act de răzbunare. În asemenea situație nu s-ar mai justifica atenuarea răspunderii penale.

Privitor la această cerință, în practică s-a pus problema dacă provocarea poate fi condiționată de săvârșirea infracțiunii într-un anumit interval de timp de la săvârșirea actului provocator.

În practica judiciară mai veche a fost acreditată ideea existenței unei relații între trecerea timpului și starea de tulburare sau emoție, în sensul că riposta trebuie să se producă după trecerea unui scurt interval de timp de la comiterea actului provocator[1] sau că agresiunea și riposta trebuie să se desfășoare simultan, ultima apărând ca un reflex față de actul provocator[2]. Ulterior, s-a ajuns la concluzia că trecerea unui interval de timp nu exclude provocarea; sunt și situații în care mânia, indignarea cauzate de actul provocator nu și-au pierdut din intensitate prin trecerea timpului, dimpotrivă, tulburarea sau emoția s-au amplificat și au izbucnit cu putere sporită, generând infracțiunea[3]. Timpul, prin el însuși, nu a fost suficient pentru a face să înceteze efectele pe plan subiectiv ale actului provocator.

Prin urmare, circumstanța atenuantă a provocării fiind intim legată de starea de tulburare sau emoție determinată de agresiune, atunci când prin circumstanțele cauzei și în primul rând din comportarea infractorului după comiterea actului provocator se poate stabili că riposta, deși întârziată, a izvorât totuși din starea de tulburare sau emoție produsă de provocator, condițiile provocării sunt îndeplinite. Incidența circumstanței atenuante încetează numai în momentul în care pe planul proceselor psihice ale infractorului, intervenind din nou calmul, chiar și numai relativ, se poate vorbi de stingerea consecințelor actului provocator.

În practica judiciară s-a decis că, în cazul comiterii unei pluralități de infracțiuni, în aceleași împrejurări, constatarea că una dintre acestea a fost săvârșită în stare de provocare nu atrage, automat, și aplicarea art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen. cu privire la toate infracțiunile, deoarece este posibil ca una sau unele dintre ele să nu se afle în relație cauzală cu actul provocator. Pentru a reține în toate cazurile circumstanța atenuantă, este necesar ca fiecare faptă să fi fost comisă sub stăpânirea unei

---

[1] Trib. popular Lăpuș, sent. pen. nr. 1790/1059, nepublicată.

[2] Trib. Suprem, col. pen., dec. pen. nr. 416/1957, în CD 1957, p. 401.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2279/1986, în RRD nr. 5/1987, p. 73; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2834/1985, în RRD nr. 9/1986, p. 75; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1329/1985, în R 2, p. 237; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 197/1971, în RRD nr. 7/1971, p. 159.

puternice tulburări sau emoții produse de acțiunea ilicită a victimei, iar îndeplinirea acestei cerințe trebuie verificată în concret, în raport cu fiecare dintre infracțiunile săvârșite[1].

Actul provocator săvârșit de victimă să nu fi fost precedat de o agresiune sau de o provocare din partea infractorului.

Dacă actul inițial a constituit un atac material, imediat și injust, față de care victima a reacționat în stare de legitimă apărare, această apărare nu poate justifica o ripostă sub forma săvârșirii unei infracțiuni din partea primului agresor.

Orice act provocator, în sensul art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., este un act nedrept. Or, actele comise în cadrul unei apărări legitime sunt, dimpotrivă, juste, permise de lege[2], astfel că autorul atacului nu se poate socoti sub nicio formă provocat prin actele celui care se apără împotriva agresiunii sale.

Nu se poate considera că infracțiunea comisă în aceste condiții a fost săvârșită în stare de provocare, deoarece un anumit act poate fi considerat provocator numai dacă nu se datorează propriei conduite a celui ce se pretinde provocat. În acest caz, săvârșirea infracțiunii apare ca o continuare a actelor inițiale de agresiune, și nicidecum provocată de atitudinea victimei față de aceste acte.

Un anumit act ilicit poate fi caracterizat ca provocator numai dacă nu este dependent de conduita autorului infracțiunii. Când însă acel act constituie urmarea propriei sale conduite, infractorul nu poate beneficia de circumstanța atenuantă a provocării, pentru că provocatorul propriu-zis este el însuși.

d) provocarea să fi fost produsă de victimă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă. Prin violență se înțelege orice act agresiv de natură să provoace o tulburare sufletească sau o emoție puternică.

Violența se poate manifesta sub forma oricăreia dintre infracțiunile prevăzute în art. 193 C. pen. (lovire sau alte violențe) sau art. 194 C. pen. (vătămare corporală)[3].

În ceea ce privește infracțiunile de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (art. 195 C. pen.) și omor, atât în forma simplă, cât și în forma calificată (art. 188, art. 189 C. pen.), acestea pot fi concepute ca acte de provocare numai în cazul în care au fost săvârșite împotriva altei persoane decât infractorul. De pildă, se consideră că a acționat sub imperiul tulburării inculpatul care a aplicat o lovitură în partea stângă a toracelui victimei, aflând că acesta, sub influența alcoolului, a escaladat gardul și i-a bruscat soția gravidă în luna a noua, apoi a refuzat să iasă din cameră[4].

De asemenea, pot constitui act provocator toate acele infracțiuni în a căror latură obiectivă folosirea violenței se înscrie ca o trăsătură constitutivă, cum sunt: violul (art. 218 C. pen.), șantajul (art. 207 C. pen.), tâlhăria (art. 233 și 234 C. pen.), tulburarea de posesie (art. 256 C. pen.), ultrajul (art. 257 C. pen.), purtarea abuzivă (art. 296 C. pen.).

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1860/1978, în CD 1978, p. 156.

[2] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 26/1980, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea de organizare judecătorească, în RRD nr. 1/1980, p. 70; Trib. Suprem, dec. pen. nr. 54/1976, în CD 1976, p. 286; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2552/1982, în CD 1982, p. 225; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 277/1977, p. 238.

[3] ICCJ, s. pen., dec. nr. 2813/2005, nepublicată.

[4] C. Ap. Bacău, s. pen., dec. nr. 96/1994, nepublicată.

În sensul art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., prin violență se înțelege atât violența fizică, cât și violența psihică, constând în amenințare[1]. Deși cu privire la acest ultim aspect în literatura de specialitate au fost exprimate și păreri contrare, susținem părerea dominantă, întrucât, pe de o parte, amenințarea este o acțiune ilicită la fel de gravă ca lovirea sau insulta, putând genera o stare de provocare, iar, pe de altă parte, nu ar exista nicio rațiune ca cel care a săvârșit infracțiunea sub stăpânirea tulburării sau emoției puternice, determinată de o amenințare, să fie exclus de la beneficiul circumstanței atenuante a provocării. În acest sens s-a decis și în practica judiciară, motivându-se că inculpatul s-a aflat în stare de provocare când a lovit-o pe victimă cu lopata în cap, după ce aceasta l-a amenințat și a proferat insulte la adresa lui[2].

Atingerea gravă adusă demnității persoanei ca act provocator se poate concretiza în orice acțiune ce realizează elementele infracțiunilor de insultă, calomnie, precum și ale altor infracțiuni, de pildă: ultrajul, purtarea abuzivă, care sunt susceptibile să aducă atingere demnității unei persoane și să genereze starea de puternică tulburare sau emoție caracteristică provocării[3].

În literatura de specialitate s-a arătat că, pentru stabilirea faptelor prin care se aduce atingere demnității unei persoane, este necesar să se analizeze dacă afirmația sau imputarea a avut un caracter explicit sau implicit, aluziv; dacă s-a referit direct la persoana celui care a ripostat, la un grup din care făcea parte acesta ori la o altă persoană și, în acest ultim caz, dacă persoana vizată se afla în raporturi apropiate cu infractorul; dacă afirmația sau imputarea a fost făcută în glumă sau cu scopul de a mustra pe cel căruia i-a fost adresată și dacă autorul său i-a atribuit un sens de batjocură ori o semnificație peiorativă.

În practica judiciară s-a decis că nu se poate considera că există o atingere gravă a demnității, de natură să provoace o puternică tulburare sau emoție, atunci când victima i-a cerut scuze infractorului imediat după ce l-a insultat ori când insulta a fost rostită de un iresponsabil[4] și starea sa era cunoscută[5] sau provenea de la o persoană aflată în stare avansată de ebrietate[6].

Prin altă acțiune ilicită gravă, în sensul art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., se înțelege atât o faptă (acțiune sau inacțiune) ce ar cădea sub incidența legii penale, cât și o acțiune ilicită extrapenală[7], cum ar fi o abatere administrativă, un fapt civil prejudiciabil, dar care să prezinte o anumită gravitate, aptă să producă o puternică stare de tulburare, o surescitare nervoasă.

O problemă care suscită interes în doctrina și practica judiciară este dacă poate constitui act provocator și o acțiune ilicită săvârșită din culpă sau fără vinovăție.

În sens pozitiv, doctrina majoritară consideră că art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., enumerând limitativ acțiunile susceptibile de a genera starea de provocare (prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită

---

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 149; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 943/1980, în RRD nr. 4/1981, p. 177; dec. nr. 96/1975, în CD 1975, p. 305.

[2] ICCJ, s. pen., dec. nr. 2813/2005, nepublicată.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2365/1983, nepublicată.

[4] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 155/1970, în RRD nr. 1/1971, p. 157.

[5] Trib. Suprem, col. pen., dec. nr. 1483/1963, în JN nr. 3/1964, p. 169.

[6] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 25/1980, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea de organizare judecătorească, în RRD nr. 1/1980, p. 70.

[7] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 64/1975, în CD 1975, p. 303; C. Ap. București, dec. pen. nr. 619/2004, nepublicată.

gravă), nu cuprinde vreo mențiune legată de latura subiectivă a faptei, ceea ce înseamnă că, în principiu, orice asemenea acțiune, considerată exclusiv sub aspectul său material, obiectiv, poate constitui izvorul stării de provocare, indiferent de ceea ce și-a reprezentat și voit autorul ei[1].

Ceea ce interesează, sub aspectul provocării, nu este atât poziția subiectivă a provocatorului, ci numai dacă activitatea acestuia, concretizată în una dintre faptele prevăzute în art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., a produs efectiv o puternică tulburare sau emoție în psihicul inculpatului, determinându-l astfel să reacționeze[2].

Elementul justificativ al atenuării răspunderii penale în caz de provocare este starea de tulburare a celui provocat, și nu poziția psihică a provocatorului, fiind suficient ca fapta materială a acestuia să fi cauzat starea de tulburare în care a acționat cel provocat.

Așadar, atitudinea psihică a persoanei vătămate nu poate influența incidența prevederilor art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., iar circumstanța atenuantă a provocării poate fi reținută și în cazul unui act provocator comis din culpă sau fără vinovăție.

În practica judiciară s-a decis, de asemenea, că o acțiune ilicită săvârșită de persoana vătămată în stare de intoxicație are aptitudinea de a constitui act provocator, dacă sunt îndeplinite toate condițiile prevăzute de lege[3].

Aceste argumente pledează spre admiterea acelorași soluții în cazul persoanelor care se află în stare de ebrietate.

În sprijinul tezei contrare, s-a invocat argumentul că o faptă comisă din culpă de provocator este mai puțin aptă să genereze starea de tulburare sau de emoție intensă, proprie stării de provocare. O asemenea aptitudine este și mai redusă în cazul în care fapta a fost comisă de un copil sau de un iresponsabil, cunoscut ca atare. Din moment ce persoana provocată și-a dat seama de lipsa de intenție a provocatorului ori de faptul că acesta este un iresponsabil sau un copil, tulburarea sau emoția, chiar dacă s-au produs, sunt de o altă intensitate, mai redusă și, evident, mai puțin susceptibilă să explice infracțiunea ripostă. De aceste realități nu se poate face abstracție atunci când, în asemenea situații, se pune problema aplicării art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen.

Cele două teze care se confruntă în problema ce ne preocupă nu ar putea fi opuse una celeilalte, fiind vorba de situații de fapt diferite. Dacă cel provocat nu cunoaște situația provocatorului, și anume că acesta acționează din culpă sau fără vinovăție, în mod cert nu i se poate reproșa riposta la actul provocator. În asemenea situație, trebuie admis că cel provocat nu are obligația să cerceteze situația psihică a provocatorului, ci va riposta, beneficiind de circumstanța atenuantă a provocării.

Dacă, dimpotrivă, a cunoscut situația provocatorului, și anume că acesta acționează din culpă ori că este un iresponsabil, riposta sa nu va beneficia de circumstanța atenuantă legală a provocării, deoarece starea sa de tulburare ori nu a existat, ori a existat într-o măsură mai redusă, nesusceptibilă să justifice riposta.

Existența provocării nu este condiționată de nicio cerință legată de persoana împotriva căreia s-a îndreptat actul provocator; acesta îl poate viza pe infractor, dar și orice altă persoană, indiferent de raporturile lui cu infractorul[4].

---

[1] Vasile Papadopol, *Examen teoretic al practicii Trib. Suprem în materia dreptului penal. Partea generală*, în RRD nr. 12/1972, p. 124.

[2] Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Ed. Juridică, București, 2003, p. 170; Trib. Suprem s. pen., dec. nr. 896/1971, în R 1, p. 343.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1747/1976, în R 2, p. 328.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 589/1981, în CD 1981, p. 270.

Întrucât actul provocator trebuie să fie o acțiune ilicită gravă, s-a decis că nu constituie un act de provocare imobilizarea făptuitorului, din cauza comportării lui violente, cu scopul de a-l reține până la sosirea organelor de poliție și de a-l împiedica să lovească alte persoane[1].

Este de observat că, în cuprinsul art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., sunt enumerate atât în mod concret actele cu caracter provocator, când este vorba de actele de violență și atingerea gravă a demnității persoanei, cât și în mod generic, când este vorba de alte acțiuni ilicite grave, fiecare dintre acestea din urmă putând lua în concret diferite forme. În toate aceste cazuri, condiția hotărâtoare ca aceste manifestări să capete relevanță penală este ca ele să fi provocat în psihicul inculpatului o puternică tulburare sau emoție. Existența unei asemenea stări psihice este de natură să reducă posibilitățile de autocontrol ale inculpatului și să determine unele reacții, care în condiții normale nu s-ar fi produs.

În măsura în care conduita victimei a contribuit la această stare psihică neobișnuită, de puternică tulburare și emoție, implicit ea s-a înscris printre factorii care au determinat declanșarea ripostei inculpatului.

În adevăr, infracțiunea săvârșită este, într-o anumită măsură, consecința și a comportării nedrepte a victimei, deoarece infractorul, deși vinovat, nu ar fi comis fapta dacă nu s-ar fi găsit într-o stare de puternică tulburare sufletească sau emoție determinată de actul provocator. Evident, infracțiunea săvârșită este și consecința comportamentului greșit al celui provocat, care nu s-a putut stăpâni și a ripostat, săvârșind fapta penală. Așa, de exemplu, există provocare în cazul în care inculpatul, fiind lovit cu cuțitul de către o persoană în stare de puternică tulburare pricinuită de acea lovitură, a aplicat ulterior cu ciomagul o puternică lovitură în capul tatălui acelei persoane, pe care l-a confundat cu agresorul[2].

Împrejurarea că infractorul, deși tulburat, a acționat cu vinovăție, prevăzând și, totodată, urmărind sau acceptând urmările ripostei sale, menține fapta în cadrul ilicitului penal, oricât de grav ar fi fost actul provocator.

Din faptul că esența provocării este o stare psihică (tulburarea produsă de actul provocator), stare care a determinat rezoluția infracțională și voința de a o realiza, rezultă că provocarea, fiind legată organic de latura subiectivă a infracțiunii, este o circumstanță atenuantă personală, cu toate consecințele ce decurg din această caracterizare pentru sancționarea participanților.

e) riposta infractorului la acțiunea provocatoare a victimei trebuie să fie îndreptată împotriva acesteia, iar nu împotriva altei persoane. De esența provocării este ca victima infracțiunii să fie persoana care a săvârșit actul de provocare. De aceea, ori de câte ori infractorul, deși aflat în stare puternică de tulburare sau emoție, comite o infracțiune prin care lezează interesele unei alte persoane decât aceea care, prin fapta ei, i-a cauzat o asemenea stare psihică, nu va putea beneficia de circumstanța atenuantă a provocării.

Ca excepție, poate exista provocare în cazul în care infractorul săvârșește fapta împotriva altei persoane, numai dacă în condițiile concrete în care el a acționat a confundat-o cu provocatorul. În acest caz, se vor aplica regulile erorii de fapt: dacă

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2051/1976, în R 2, p. 328.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 3538/1982, în George Antoniu, Costică Bulai (coordonatori), *Practica judiciară penală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1990, p. 47; ICCJ, s. pen., dec. nr. 2406/2006, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 1878/2006, nepublicată.

eroarea a fost invincibilă, făptuitorul nu va răspunde dacă a ripostat contra altei persoane, pe care a confundat-o cu provocatorul; dacă eroarea era vincibilă, făptuitorul va răspunde pentru o faptă comisă din culpă.

În practica instanței supreme, s-a decis că, atunci când actul concret provocator a fost săvârșit de o persoană membră a unui grup care, în întregul său, s-a manifestat în mod provocator, infracțiunea comisă de cel vătămat poate fi considerată ca săvârșită în stare de provocare, chiar dacă riposta sa a fost îndreptată împotriva altei persoane din acel grup provocator[1].

S-a mai decis că, în cazul în care victima agresiunii a ripostat din eroare împotriva unei alte persoane decât agresorul, circumstanța atenuantă a provocării operează ca și cum riposta s-ar fi comis asupra provocatorului[2]. Soluția este corectă numai dacă este vorba de o eroare invincibilă (a se vedea speța de mai sus).

Îndoiala cu privire la o stare, situație sau împrejurare de care depinde existența sau întinderea răspunderii penale nu echivalează cu eroarea de fapt și nu produce efectele ei[3]. De aceea, dacă în momentul ripostei autorul nu a avut certitudinea că victima este persoana care l-a provocat, ci s-a aflat numai în îndoială, el nu va beneficia de prevederile art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen., neputându-se prevala de dispozițiile din art. 30 C. pen.[4].

În literatura juridică s-a subliniat că, atunci când eroarea asupra persoanei, care, de regulă, nu înlătură caracterul penal al faptei, implică și o eroare asupra calității acelei persoane, această a doua eroare produce efectul prevăzut de art. 30 alin. (1) C. pen.[5].

Nu poate fi reținută circumstanța atenuantă a provocării în favoarea unor inculpați vinovați de săvârșirea infracțiunii prevăzute în art. 371 C. pen., dacă, prin felul în care au răspuns actului provocator, faptele lor nu apar ca simple reacții împotriva unor persoane fizice care l-au provocat, ci au lezat o sferă mult mai largă de valori sociale, au adus atingere liniștii publice și bunelor moravuri, afectând reguli generale de comportare care privesc societatea în întregul ei, depășind astfel cadrul inițial limitat al unui conflict între persoane[6].

f) infracțiunea provocată trebuie să fie comisă întotdeauna după săvârșirea actului provocator. Această caracteristică a infracțiunii săvârșite în stare de provocare distinge provocarea de legitima apărare.

Astfel, fapta celui aflat în legitimă apărare se săvârșește fie în condiții de iminență a actului agresiv, fie în cursul înfăptuirii sale, dar niciodată după consumare, deoarece numai în aceste limite de timp este posibilă o apărare, în timp ce fapta celui provocat, având semnificația unei riposte față de un rău produs, este în mod necesar posterioară agresiunii, niciodată concomitentă cu ea.

Nu se cere ca actul provocator să fie o faptă consumată, ci numai efectiv produsă. Așa, de pildă, o tentativă perfectă, caracterizată prin finalizarea acțiunii, fără producerea rezultatului, poate da naștere stării de provocare.

---

[1] Plen Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 12/1966, în CD 1966, p. 60.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 520/1978, în CD 1978, p. 375; Trib. Suprem, col. pen., dec. nr. 139/1961, în CD 1961, p. 147; Trib. jud. Suceava, sent. pen. nr. 207/1972, în R 1, p. 343.

[3] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 31/1975, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea pentru organizarea judecătorească, în CD 1975, p. 595.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1629/1974, în R 1, p. 342.

[5] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. I, p. 472.

[6] Trib. jud. Suceava, dec. pen. nr. 624/1978, în RRD nr. 2/1979, p. 55.

Legea nu impune nicio condiție cu privire la natura infracțiunii comise în stare de provocare, astfel că dispozițiile art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen. pot fi aplicate în cazul săvârșirii oricărei infracțiuni care, prin natura ei, este susceptibilă de a reprezenta o ripostă la actul provocator.

Nu constituie un act provocator intervenția organelor de poliție pentru a restabili ordinea și a pune capăt scandalului creat de inculpat în interiorul și în afara unui bar și, totodată, pentru imobilizarea acestuia. În speță, cei doi subofițeri de poliție au acționat potrivit atribuțiilor de serviciu[1].

În practica judiciară a fost controversată și problema dacă existența provocării este condiționată de o anumită proporționalitate obiectivă, sub aspectul gravității, între infracțiunea provocată și actul provocator.

Practica Tribunalului Suprem a fost multă vreme în sensul că, deși art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen. nu cere în mod expres ca între actul provocator și infracțiunea ripostă să existe o anumită proporție, totuși, în ceea ce privește gravitatea, este necesară o echivalență, pentru că numai o activitate ilicită de o anumită gravitate poate fi de natură să producă în psihicul inculpatului o tulburare sau emoție atât de puternică încât să explice săvârșirea infracțiunii. Așadar, atunci când replica apare disproporționată față de actul provocator, neputând fi explicată prin gradul de intensitate a tulburării sau emoției cauzate de acesta, condițiile legale ale provocării nu sunt realizate[2].

Pe parcurs însă, practica instanței supreme s-a schimbat, nemaiacordându-se nicio semnificație, în existența provocării, a proporției dintre actul provocator și infracțiunea provocată.

În acest sens, s-a motivat că, pentru existența provocării, interesează starea psihică în care s-a găsit infractorul în momentul ripostei, prezența unei tulburări sau emoții suficient de puternice pentru a explica săvârșirea infracțiunii. Or, apariția și intensitatea acestui element subiectiv depind nu numai de gravitatea actului provocator, dar și de un complex de alți factori, care în parte îi pot anula semnificația, cum ar fi: particularitățile persoanei infractorului, circumstanțele în care s-au comis faptele, relațiile dintre infractor și victimă etc., împrejurări variabile de la caz la caz[3].

Într-o asemenea viziune, se poate spune că aprecierea stării de tulburare sau emoție a infractorului are loc nu numai în raport cu criterii de ordin obiectiv, dar și de factori interni, cum ar fi temperamentul sau sensibilitatea persoanei provocate. Astfel, este posibil ca unele gesturi sau acte ale victimei, ce par a fi neînsemnate, să aibă ca efect producerea unei grave tulburări inculpatului, care ripostează cu agresivitate.

Avem rezerve asupra acestui punct de vedere. Starea de provocare nu poate fi evaluată în raport de posibile hipersensibilități ale celui provocat. Ar însemna să socotim provocare și gesturile cele mai neutre, dacă cel pretins provocat manifestă o atare hipersensibilitate; în acest caz, autorul ripostei ar beneficia pe nedrept de existența circumstanței atenuante a provocării.

---

[1] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 531/1994, în RRD nr. 3/1995, p. 138.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 288/1976, în R 2, p. 329; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2185/1973, în RRD 12/1973, p. 161; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2041/1971, în CD 1971, p. 266.

[3] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 71/1976, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea pentru organizarea judecătorească, în CD 1976, p. 289; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 475/1979, în CD 1979, p. 346.

Condițiile prevăzute de lege pentru existența circumstanțelor atenuante – depășirea limitelor legitimei apărări și a provocării – conduc la excluderea lor reciprocă, ceea ce înseamnă că ele nu pot fi reținute concomitent, în legătură cu aceeași faptă și în favoarea aceluiași infractor[1].

Așa cum se va arăta în continuare, în cazul legitimei apărări, actul săvârșit în apărare, chiar depășită, reprezintă o reacție concomitentă la un atac actual, în timp ce provocarea implică o altă relație între agresiune și ripostă, respectiv actul săvârșit în stare de provocare este întotdeauna posterior actului agresiv, care este un act consumat.

Din punct de vedere subiectiv, depășirea limitelor legitimei apărări presupune absența vreunei tulburări sau temeri, căci, altfel, excesul de apărare ar fi asimilat apărării legitime, potrivit art. 26 alin. (1) C. pen., și deci ar fi exclusă răspunderea penală. Dimpotrivă, provocarea își justifică existența tocmai datorită stării de puternică tulburare sau emoție sub stăpânirea căreia a comis infracțiunea victima actului provocator.

Provocarea poate să fie o ripostă nu numai la violențe din partea victimei, dar și la o atingere gravă adusă demnității inculpatului ori la o altă acțiune ilicită gravă, neviolentă săvârșită asupra acestuia.

Reducerea pedepsei este obligatorie, indiferent dacă instanța reține în favoarea inculpatului existența circumstanței prevăzute în art. 75 alin. (1) lit. a) ori a celei prevăzute în art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen.[2].

Cu privire la această soluție, s-a exprimat părerea că, deși ambele circumstanțe conduc la reducerea pedepsei, aceasta nu înseamnă că, principial, instanța nu ar trebui să se ocupe de stabilirea adevărului, reținând corect faptele, și anume dacă inculpatul a acționat în condițiile art. 75 alin. (1) lit. a) ori în condițiile art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen., mai ales că circumstanțele legale menționate se exclud una pe alta, așa cum s-a demonstrat mai sus.

Cu prilejul soluționării unei excepții de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 75 alin. (1) lit. a) și b) C. pen., despre care se invocase că încalcă dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, Curtea Constituțională a decis respingerea excepției ridicate, cu motivarea că „prevederea de către legiuitor a unor stări, situații, împrejurări care constituie circumstanțe atenuante reprezintă tocmai o garanție a dreptului la viață și la integritate fizică și psihică", astfel încât susținerile conform cărora modul actual de reglementare a circumstanțelor atenuante ar fi contrar prevederilor art. 22 din Constituție și dispozițiilor art. 2 pct. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sunt neîntemeiate[3].

A doua circumstanță atenuantă legală constă în **depășirea limitelor legitimei apărări.**

Condițiile de existență ale acestei circumstanțe vor cuprinde atât condițiile stării de legitimă apărare (stare care trebuie să preceadă cerința excesului de apărare), cât și cerința lipsei temerii și tulburării.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 672/1980, în R 2, p. 49; Trib. Suprem, s. mil., dec. pen. nr. 22/1982, în CD 1983, p. 224.

[2] Trib. jud. Sibiu, dec. pen. nr. 660/1983, în RRD nr. 5/1985, p. 62, cu note: *(I)* Betinio Diamant, Vasile Luncean, *(II)* Andrei Stoicescu, *(III)* George Antoniu.

[3] Curtea Constituțională, Decizia nr. 220 din 11 iulie 2002, publicată în M. Of. nr. 720 din 3 octombrie 2002.

În esență, *condițiile* depășirii legitimei apărări ca circumstanță atenuantă legală sunt: a) să existe un atac material, direct, imediat și injust; b) atacul să fie îndreptat contra unei persoane sau contra drepturilor acesteia ori împotriva unui interes general; c) atacul să creeze pericol pentru persoana celui atacat, a altuia sau pentru drepturile acestora ori pentru un interes general; d) săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, pentru înlăturarea atacului; e) apărarea să fi depășit proporția care trebuia să existe în raport cu gravitatea atacului, fără a fi fost determinată de o tulburare sau temere.

Nu ne propunem să examinăm aceste condiții, deoarece au fost deja analizate în cadrul comentariului efectuat la cauza justificativă privind legitima apărare. Însă simțim nevoia să analizăm mai profund însăși denumirea de „depășire a limitelor legitimei apărări", folosită de legiuitorul român în Codul penal anterior și în Codul penal în vigoare, în cazul acestei circumstanțe atenuante legale. După părerea noastră, denumirea acestei circumstanțe atenuante legale conține sub un anumit aspect o contradicție. La prima vedere, din conținutul denumirii acestei circumstanțe am fi ispitiți să credem că depășirea oricărei limite ale legitimei apărări ar putea constitui depășirea la care se referea art. 44 alin. (2) C. pen. anterior și la care se referă art. 19 alin. (2) C. pen., deși, în realitate, nu este vorba de depășirea oricărei limite, ci numai de depășirea proporției dintre apărare și gravitatea pericolului, precum și față de împrejurările în care s-a produs atacul. Exprimându-se generic, global, „depășirea limitelor", textul lasă să planeze o confuzie asupra căror limite este posibilă o atare depășire, cu consecințele prevăzute în art. 44 alin. (3), art. 73 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior, respectiv art. 26 alin. (1), art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen.

În adevăr, din conținutul art. 44 alin. (2) C. pen. anterior și art. 19 alin. (2) C. pen., rezultă că legiuitorul a exprimat în cuprinsul acestui text de lege două categorii de cerințe constitutive ale legitimei apărări; unele cerințe constitutive se referă la condițiile „stării de legitimă apărare" și a doua serie de condiții se referă la legitima apărare. Din prima categorie de cerințe fac parte: condiția să existe un atac material, direct, imediat și injust; atacul să fie îndreptat contra unei persoane sau contra drepturilor acesteia ori împotriva unui interes obștesc; atacul să creeze un pericol grav pentru persoana celui atacat sau pentru drepturile acesteia ori pentru un interes obștesc și săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, pentru înlăturarea atacului.

Aceste condiții, chiar dacă fac parte și ele din cerințele legitimei apărări, se referă la un anumit segment al acesteia, și anume la starea de legitimă apărare, adică la complexul condițiilor de realizarea cărora depinde în principiu existența legitimei apărări.

Din a doua categorie de cerințe face parte condiția ca apărarea să fie proporțională cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul. Această condiție este numai a legitimei apărări, nu și a stării de legitimă apărare. Specific acestei condiții este că ea trebuie realizată după împlinirea condițiilor stării de legitimă apărare.

O altă particularitate ar fi și aceea că numai în legătură cu îndeplinirea acestei condiții a legitimei apărări se poate vorbi de o depășire a limitelor legitimei apărări. În măsura în care nu ar fi fost îndeplinite condițiile stării de legitimă apărare, ar fi exclusă existența legitimei apărări, aceste condiții fiind necesar să se realizeze cu prioritate pentru a exista această cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei. Prin urmare, nu va exista legitima apărare dacă nu sunt îndeplinite condițiile stării de

legitimă apărare; în acest caz, nu se poate vorbi de o depășire a legitimei apărări, ci de o inexistență a legitimei apărări, prin neîndeplinirea condițiilor stării de legitimă apărare. Aceste condiții, sub un anumit aspect, funcționează și ele ca „limite" ale legitimei apărări, deoarece constituie cadrul legal, limitele legale în care ar putea exista legitima apărare, iar neîndeplinirea acestora ar putea, sub un anumit aspect, să fie la rândul ei denumită ca „depășire a limitelor legitimei apărări".

În concepția legiuitorului român, nu la această modalitate de depășire se referea legea penală în art. 44 alin. (3) și art. 73 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior, respectiv art. 26 alin. (1), art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen., ci exclusiv la îndeplinirea ultimei condiții a legitimei apărări, adică la acea condiție care privește respectarea unei anumite proporții între apărare și gravitatea pericolului, precum și cu împrejurările în care s-a produs atacul. Numai în acest caz se poate vorbi fie de o depășire care poate fi asimilată chiar cu o legitimă apărare (când depășirea s-a produs din cauza tulburării sau temerii), fie cu o circumstanță atenuantă legală, când depășirea s-a produs fără să existe o tulburare sau temere.

Sub acest aspect, avem rezerve în raport cu afirmația care se face în lucrarea *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. I, p. 357, în sensul că depășirea limitelor legitimei apărări, adică a proporției între apărare și atac, ar fi cel mai frecvent caz de depășire a limitelor legitimei apărări. După părerea noastră, nu este cel mai frecvent caz, ci singurul caz în care se poate vorbi despre depășirea limitelor legitimei apărări. O eventuală depășire, în sensul neîndeplinirii condițiilor stării de legitimă apărare, nu ar constitui o depășire a limitelor legitimei apărări, ci cazuri de inexistență a legitimei apărări. Numai nerespectarea (depășirea) proporției dintre apărare și atac poate să înfățișeze un exces de apărare, fie justificat, fie scuzabil.

În raport cu preocupările prezentei analize, am putea susține că depășirea limitelor legitimei apărări suferă de o dublă limitare. Mai întâi, că expresia menționată nu poate fi folosită decât în legătură cu nerespectarea ultimei condiții a legitimei apărări, și anume a proporției dintre apărare și atac, numai în aceste limite s-ar putea vorbi de un exces de apărare; a doua limitare a expresiei este determinată de obiectul lucrării de față, și anume că vom limita analiza numai la excesul de apărare scuzabil, nu și la cel justificat, deoarece numai primul exces de apărare este privit de legiuitorul român ca o circumstanță atenuantă legală[1].

De remarcat că cerința legitimei apărări, și anume aceea a proporționalității dintre apărare și atac, nu apare enumerată alături de ultimele condiții ale legitimei apărări, legiuitorul dorind să facă o demarcație între cerințele stării de legitimă apărare și cele ale legitimei apărări propriu-zise (în conținutul căreia să cuprindă atât condițiile stării de legitimă apărare, cât și condiția proporționalității dintre apărare și atac).

În acest scop, condiția proporționalității a fost exprimată de noul legiuitor nu în continuarea condițiilor privitoare la starea de legitimă apărare și nici într-un alineat al formulării legitimei apărări proprii [art. 44 alin. (3) C. pen. anterior], ci într-un text de lege distinct, respectiv art. 26 C. pen., intitulat „Excesul neimputabil", unde se precizează că „nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana aflată în stare de legitimă apărare, care a depășit, din cauza tulburării sau temerii, limitele unei apărări proporționale cu gravitatea atacului".

[1] Ion Ristea, *Regimul circumstanțelor în dreptul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 142.

În felul acesta, apărarea excesivă a fost desprinsă dintre cerințele stării de legitimă apărare și privită ca o condiție distinctă, care poate fi realizată fie când cel care se apără disproporționat acționează sub influența tulburării sau temerii (excesul justificat), fie fără a se afla sub o atare influență (excesul scuzabil).

Încălcarea cea mai frecventă a cerinței proporționalității între apărare și atac este cea cunoscută sub numele de *excesul de apărare*.

Într-un sens larg, se poate vorbi de un exces de apărare ori de câte ori o persoană se apără fără să existe o stare de legitimă apărare (de pildă, se apără împotriva unui atac nematerial, nonviolent, indirect, prematur sau epuizat ori împotriva unui atac just), adică în situația în care nu sunt întrunite acele condiții ale atacului care conferă ripostei caracter de legitimă apărare (exces extensiv de apărare).

Într-un sens restrâns, când ne referim la excesul de apărare legitimă, avem în vedere ipoteza în care cel care se apără s-a aflat în stare de legitimă apărare, fiind îndeplinite toate cerințele acesteia, dar s-a încălcat cerința proporționalității între apărare și atac (exces intensiv de apărare).

Prima modalitate de exces nu este nevoie să fie reglementată, deoarece, în acest caz, excesul este sancționat în mod firesc prin neîndeplinirea condițiilor stării de legitimă apărare.

Legea noastră penală reglementează numai excesul intensiv de apărare legitimă, în art. 26 alin. (1), sub două forme: una explicită și alta implicită. Prima modalitate a excesului, cea explicită, se referă la situația în care cel care se apără a depășit limitele unei apărări proporționale cu gravitatea atacului, din cauza tulburării sau a temerii provocate de atac. În acest caz, soluția legii penale este asimilarea excesului justificat cu legitima apărare proprie, în sensul că va opera cauza justificativă și în această situație (legitimă apărare improprie). Cea de-a doua modalitate, implicită, este cunoscută sub numele de *exces scuzabil* și se referă la situația în care cel care se apără a depășit limitele apărării, dar nu din cauza tulburării sau a temerii, ci din alte motive. În acest caz, devin aplicabile prevederile art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen.; fapta comisă în aceste condiții nu va beneficia de cauza justificativă a legitimei apărări, ci de o circumstanță legală atenuantă. Legiuitorul a avut în vedere că și în această situație cel care a ripostat s-a aflat în stare de legitimă apărare, deci sub amenințarea unui pericol grav; ca atare, excesul său de apărare, chiar dacă nu este justificat, merită cel puțin indulgența legiuitorului.

Excesul neimputabil, adică legitima apărare improprie, presupune să existe starea de legitimă apărare, adică să existe un atac material, imediat, direct și injust, altfel zis, aplicarea prevederilor art. 26 alin. (1) este condiționată de întrunirea cerințelor din art. 19 alin. (2) C. pen.

În practica judiciară s-a subliniat că depășirea limitelor legitimei apărări din cauza tulburării sau temerii din partea celui care ripostează presupune existența stării de legitimă apărare. Dacă, deși sunt întrunite condițiile din art. 19 alin. (2), cel care ripostează nu se află sub stăpânirea unei tulburări sau unei temeri provocate de atac (exces de apărare scuzabil), sunt aplicabile prevederile din art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen. (depășirea limitelor legitimei apărări), care constituie o circumstanță legală atenuantă. Dacă nu sunt întrunite condițiile din art. 19 alin. (2), riposta inculpatului ar putea să beneficieze de circumstanța atenuantă legală a provocării prevăzută în art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen.[1].

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 1954/1999; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1234/1984; Trib. Suprem s. pen., dec. nr. 1056/1981, în R 3, pp. 178, 179; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2135/1976, în R 2, p. 235.

Constituie legitimă apărare improprie [art. 26 alin. (1)], dacă inculpatul, un om bătrân și bolnav, ripostează cu cuțitul împotriva atacului unui tânăr viguros, cunoscut ca deosebit de agresiv. În motivare se subliniază că inculpatul, din cauza tulburării și temerii, s-a apărat cu ceea ce avea la îndemână împotriva agresiunii tânărului[1].

Constituie legitimă apărare improprie situația în care, fiind urmărit și lovit de trei agresori, inculpatul, din cauza temerii și tulburării, a ripostat, lovind cu cuțitul pe unul dintre aceștia[2].

Nu sunt întrunite cerințele legitimei apărări improprii în situația în care agresorul nu a pus în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul general. În măsura în care nu au fost întrunite condițiile cerute de lege pentru existența stării de legitimă apărare, nu poate fi vorba nici de o apărare legitimă improprie, ci, eventual, ar putea fi aplicate prevederile art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen.[3].

A treia circumstanță atenuantă legală constă în **depășirea limitelor stării de necesitate**. Potrivit dispozițiilor art. 20 C. pen., este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de necesitate, adică pentru ca făptuitorul să salveze de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altei persoane sau un interes general, dacă urmările faptei nu sunt vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat.

Din conținutul prevederilor art. 26 alin. (2) C. pen. rezultă că fapta comisă în aceste condiții constituie totuși infracțiune dacă a pricinuit urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat și dacă, în momentul comiterii, făptuitorul și-a dat seama (a fost pe deplin conștient) de această disproporție. În toate aceste cazuri, depășirea limitelor stării de necesitate constituie o circumstanță atenuantă, prevăzută de art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen., care are drept consecință, în mod obligatoriu, atenuarea răspunderii penale. Așadar, pentru reținerea acestei circumstanțe atenuante, trebuie îndeplinite **patru condiții**, și anume:

a) fapta săvârșită să constituie infracțiune

Această primă condiție, în raport de concepția formală împărtășită de noul Cod penal cu privire la definiția infracțiunii (față de definiția substanțială a Codului penal anterior) presupune existența unei fapte prevăzute de legea penală (tipicitate); fapta să fie săvârșită cu vinovăție; fapta să fie nejustificată, fapta să fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o. Numai dacă sunt îndeplinite aceste trăsături se poate angaja răspunderea penală și se poate aplica circumstanța atenuantă prevăzută de art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen. Nu prezintă relevanță dacă infracțiunea este săvârșită în forma consumată sau a tentativei pedepsibile.

b) fapta să fie săvârșită în condițiile stării de necesitate

Această cerință presupune ca fapta să fie comisă pentru a salva viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia sau un interes general de la un pericol real, imediat, inevitabil și grav. Totodată, săvârșirea faptei să fi fost unica modalitate de înlăturare a pericolului, iar făptuitorul să nu fi avut îndatorirea legală sau profesională de a înlătura pericolul.

Caracterul imediat și inevitabil al pericolului trebuie verificat nu numai obiectiv, ci și în raport cu persoana celui constrâns, întrucât, ceea ce pentru o persoană a

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 3594/2001, în RDP nr. 1/2003, p. 176.
[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 1289/2000, în RDP nr. 3/2001, p. 146.
[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1076/1989, nepublicată.

putut fi un pericol iminent și inevitabil, pentru altă persoană, dimpotrivă, a putut fi un simplu moment de emoție. Totul depinde de temperamentul, curajul, sângele rece, aptitudinile fizice ale persoanei ce s-a găsit surprinsă de necesitate.

c) cauzarea unor urmări vădit mai grave decât cele evitate

O acțiune sau inacțiune, deși comisă în stare de necesitate, pentru a avea relevanță penală (atenuantă), este necesar ca urmările produse să fie vădit mai grave în raport cu urmările evitate.

Această condiție exprimă conținutul excesului intensiv al stării de necesitate.

În literatura juridică se vorbește însă, în ceea ce privește această împrejurare, și de un așa-zis exces extensiv, care ar exista atunci când făptuitorul a săvârșit fapta dăunătoare mai înainte ca pericolul să fi devenit actual sau după ce el s-a consumat. Cum, în această situație, neexistând un pericol iminent sau actual, nu sunt îndeplinite condițiile stării de necesitate, nu se poate reține nici circumstanța atenuantă prevăzută în art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen. Ca urmare, nu poate fi acceptată opinia potrivit căreia textul menționat ar fi aplicabil și în caz de exces extensiv, dacă subiectul a acționat „într-un moment cât mai apropiat de cel al dezlănțuirii unui pericol sau îndată după ce pericolul a luat sfârșit".

Disproporția vădită dintre urmările produse și cele evitate trebuie să aibă, în primul rând, un caracter obiectiv, real, nefiind suficientă doar credința făptuitorului că depășește limitele necesității, fără ca o asemenea depășire să fi avut loc efectiv (disproporție putativă).

Uneori, se poate întâmpla ca urmarea produsă să nu fie mai gravă decât cea care ar fi survenit în cazul în care făptuitorul ar fi rămas inactiv; ca atare, răul cauzat să nu fi fost necesar, în integritatea sa, pentru salvarea valorii aflate în pericol. La întrebarea dacă și în ce caz există o depășire a stării de necesitate și deci o infracțiune, opiniile autorilor au fost diferite, fie în sens afirmativ, fie în sens negativ.

În argumentarea primului punct de vedere, s-a arătat că prevederile art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen. ar putea fi invocate în cazul în care persoana, deși și-a dat seama că sacrifică bunuri vădit mai importante decât cele salvate, continuă acțiunea de salvare, altfel zis, în cazul în care salvarea unor bunuri s-a făcut cu un sacrificiu excesiv de valori, disproporționat față de gravitatea pericolului. S-a arătat că, în aceste situații, nu există acea depășire a stării de necesitate la care se referă art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen.

În argumentarea celei de-a doua variante, se au în vedere prevederile art. 26 alin. (2) C. pen., care exceptează de la înlăturarea caracterului penal numai faptele săvârșite în condițiile stării de necesitate, prin care s-au produs urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat, iar făptuitorul nu și-a dat seama că pricinuiește urmări mai grave.

d) făptuitorul, în momentul comiterii faptei, să-și dea seama de disproporția dintre urmările grave produse și pericolul existent

Pe lângă caracterul său obiectiv, disproporția dintre urmările survenite și cele evitate trebuie să aibă și un caracter subiectiv, adică să se reflecte în conștiința făptuitorului, care, confruntat cu un pericol imediat, a efectuat acțiunea de salvare, dându-și seama că prin aceasta pricinuiește urmări mai grave.

Cerința ca făptuitorul să-și fi dat seama de disproporția dintre urmările evitate și cele produse duce la concluzia că, dacă el nu și-a reprezentat lipsa vădită de proporție dintre aceste urmări, chiar dacă putea să aibă o asemenea reprezentare, se va considera că acțiunea de salvare a fost întreprinsă în limitele necesității și nu va exista infracțiune (starea de necesitate improprie).

O acțiune de salvare întreprinsă, chiar în condițiile unei constrângeri psihice, pentru evitarea unui rău mai mic prin cauzarea conștientă a unui rău mai mare, este o faptă socialmente periculoasă care, dacă este prevăzută de legea penală, trebuie sancționată, însă la individualizarea pedepsei nu se poate face abstracție de împrejurarea că voința făptuitorului nu s-a determinat în condiții normale, ci sub imperiul nevoii de salvare a unor valori sociale importante.

Pentru ca fapta săvârșită prin depășirea stării de necesitate să cadă sub incidența legii penale, este necesar ca făptuitorul să fi acționat cu intenție directă sau indirectă ori din culpă, dar numai în modalitatea ușurinței, pentru că numai în aceste cazuri poziția sa subiectivă implică reprezentarea disproporției vădite dintre cele două categorii de urmări.

Instanța care constată o asemenea circumstanță trebuie să examineze cu atenție nu numai condițiile de existență ale acesteia, dar și mărirea disproporției dintre gravitatea urmărilor cauzate prin săvârșirea faptei și gravitatea urmărilor ce s-ar fi putut produce prin neînlăturarea pericolului, mobilul faptei în raport cu valoarea atribuită de subiect bunurilor salvate cu sacrificarea altora etc. În funcție de rezultatul acestui examen, instanța va trebui să stabilească măsura concretă în care pedeapsa va fi redusă în limitele prevăzute de lege.

Uneori, se poate întâmpla ca urmarea produsă să nu fie mai gravă decât aceea care ar fi survenit în cazul în care făptuitorul ar fi rămas inactiv, dar să fie în schimb mai gravă decât aceea care ar fi fost suficientă pentru înlăturarea pericolului. De exemplu: o ambarcațiune care transportă mărfuri este în pericol de a se scufunda din cauza unei furtuni; făptuitorii, pentru a înlătura pericolul, au aruncat toată încărcătura în apă, deși ar fi fost suficient să fie aruncată numai o parte din aceasta. Se pune întrebarea dacă există o depășire a stării de necesitate și deci o infracțiune. Într-o opinie pe care o împărtășim, s-a considerat că, în astfel de cazuri, dacă cei care au efectuat acțiunea de înlăturare a pericolului nu și-au putut da seama de depășirea necesității, fapta lor va fi socotită ca fiind săvârșită în stare de necesitate; în caz contrar, ei vor beneficia de circumstanța atenuantă legală a depășirii stării de necesitate. Într-o altă opinie, s-a arătat că art. 26 alin. (2) C. pen. exceptează de la înlăturarea caracterului penal numai faptele – săvârșite în condițiile stării de necesitate – prin care s-au produs urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat. Această excepție trebuie interpretată restrictiv; or, în situația în discuție, prin ipoteză, nu s-au produs urmări mai grave decât cele evitate. A susține că totuși fapta săvârșită atrage răspunderea penală numai pentru că pericolul putea fi înlăturat prin cauzarea unor urmări mai puțin grave – deși cele produse nu depășesc limitele proporționalității – înseamnă a adăuga la lege, aspect care nu este permis.

În practica judiciară, cu prilejul soluționării de către instanța supremă a recursului declarat de inculpat (condamnat pentru tentativă la omor calificat), a decis că instanța de control judiciar a procedat corect când a înlăturat aplicarea de către instanța de fond a prevederilor art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen., referitoare la depășirea limitelor stării de necesitate. S-a stabilit că nu se justifică aplicarea acestei circumstanțe (depășirea limitelor stării de necesitate) în situația în care nu a fost realizată premisa aplicării art. 75 alin. (1) lit. c) C. pen., adică a stării de necesitate, în înțelesul art. 20 C. pen., deoarece bunurile inculpatului nu au fost expuse unui pericol iminent, acțiunea sa având ca scop de a riposta asupra celui care îl lovise, și nu de a salva atelajul pe care îl luase tatăl părții vătămate[1].

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 103/2004, nepublicată.

A patra circumstanță atenuantă legală [art. 75 alin. (1) lit. d)] a fost introdusă prin art. 245 pct. 5 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și are următorul cuprins: „acoperirea integrală a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de această circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei. Circumstanța atenuantă nu se aplică în cazul săvârșirii următoarelor infracțiuni: contra persoanei, de furt calificat, tâlhărie, piraterie, fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice, ultraj, ultraj judiciar, purtare abuzivă, infracțiuni contra siguranței publice, infracțiuni contra sănătății publice, infracțiuni contra libertății religioase și respectului datorat persoanelor decedate, contra securității naționale, contra capacității de luptă a forțelor armate, infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, a infracțiunilor privind frontiera de stat a României, a infracțiunilor la legislația privind prevenirea și combaterea terorismului, a infracțiunilor de corupție, infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, a celor împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene, a infracțiunilor privitoare la nerespectarea regimului materiilor explozive, materialelor nucleare sau al altor materii radioactive, privind regimul juridic al drogurilor, privind regimul juridic al precursorilor de droguri, a celor privind spălarea banilor, privind activitățile aeronautice civile și cele care pot pune în pericol siguranța zborurilor și securitatea aeronautică, privind protecția martorilor, privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii, a celor privind traficul de organe, țesuturi sau celule de origine umană, privind prevenirea și combaterea pornografiei și a celor la regimul adopțiilor".

O reglementare asemănătoare, dar, pe de-o parte, cu un conținut mai restrâns, iar, pe de altă parte, mai diferențiat, a existat și în Codul penal anterior (art. 74^1 – text introdus prin Legea nr. 202/2010 privind unele masuri pentru accelerarea soluționării proceselor), care, din cauza ambiguității și impreciziei terminologiei folosite, de natură a lipsi de previzibilitate această normă juridică, afectând și principiul egalității cetățenilor în fața legii, a fost declarată neconstituțională[1].

Prevederea din art. 75 alin. (1) lit. d) menționează ca circumstanță atenuantă legală așa-numita „pocăință activă" a infractorului, manifestată în preocuparea de a înlătura urmările faptei sale prin acoperirea integrală a prejudiciului material cauzat prin săvârșirea infracțiunii. Această comportare a infractorului, confirmată prin acte doveditoare, este considerată de legiuitor ca o dovadă de periculozitate mai redusă a infractorului, existând posibilitatea îndreptării lui printr-o pedeapsă atenuantă[2].

Considerăm însă că natura juridică a acestei circumstanțe este discutabilă. Repararea prejudiciului de către infractor are loc după săvârșirea infracțiunii și reprezintă o împrejurare care nu are o legătură directă cu fapta comisă, ci ea influențează gravitatea acesteia doar pentru că legiuitorul a creat această reglementare din considerente de politică penală (dorința legiuitorului de a se asigura o rapidă reparare a prejudiciului produs prin infracțiunile menționate). Rezultă deci că circumstanța în discuție poate fi calificată mai degrabă ca o cauză de reducere a pedepsei decât ca o circumstanță atenuantă.

[1] Decizia Curții Constituționale nr. 573/2011, publicată în M. Of. nr. 363 din 25 mai 2011.
[2] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 153.

Referințe de drept comparat. Codul penal francez nu reglementează într-un text distinct circumstanțele atenuante. În Partea generală nu sunt enumerate cauzele generale de atenuare a pedepsei, ci numai în Partea specială sunt asemenea referiri; doctrina și jurisprudența recunosc existența unor cauze cu sferă mai generală de atenuare, care, deși nu sunt enumerate de Codul penal, ele operează în raport cu mai multe infracțiuni determinate de lege.

Art. 132-24, care se referă la măsurile de personalizare a pedepselor, prevede că instanța pronunță pedepsele în limitele fixate de lege, în funcție de circumstanțele infracțiunii și personalitatea infractorului. De asemenea, în Capitolul al II-a, Secțiunea a 3-a, sunt reglementate anumite circumstanțe care atrag agravarea, diminuarea sau scutirea de pedeapsă. Circumstanțele care atrag reducerea pedepsei sau scutirea de pedeapsă sunt prevăzute în art. 132-71. În raport cu acest texte de lege, doctrina și jurisprudența franceză recunosc existența următoarelor cauze cu sferă generală de atenuare:

1. minoritatea, în sensul că minorul între 13-16 ani beneficiază obligatoriu de o reducere de pedeapsă, iar dacă a depășit vârsta de 16 ani până la 18 ani, reducerea este facultativă, așa cum prevăd dispozițiile art. 20-2 și art. 20-3 din Ordonanța din 2 februarie 1945 relativ la delincvența infantilă.

2. atitudinea făptuitorului după comiterea faptei, constând din informarea autorităților despre pregătirea unei infracțiuni sau care contribuie la identificarea complicilor și a autorilor.

În doctrina franceză, această cauză legală de atenuare, denumită și „târguire legală", a fost criticată, considerându-se că ea constituie o instigare imorală de denunțare sau că este un mijloc ca infractorii periculoși să se apere, asigurându-și astfel o reducere de pedeapsă.

Aceste critici virulente nu au fost luate în seamă de legea penală franceză în vigoare, care a apreciat că prin aceste dispoziții legale s-a creat un mijloc de combatere a unor infracțiuni cu periculozitate deosebită, cum ar fi traficul de stupefiante, terorism, crimă organizată, evadare, falsificare de monedă.

Efectul juridic al acestei cauze legale de atenuare îl constituie scutirea de pedeapsă ori o reducere cu ½ din pedeapsă, iar în cazul pedepsei pe viață, efectul constă în înlocuirea acesteia cu pedeapsa pe timp limitat de 20 ani.

3. atitudinea victimei, când aceasta are o conduită provocatoare, constituie o cauză legală de atenuare cu o sferă mai redusă, caz în care măsura reducerii de pedeapsă este apreciată de judecător de la caz la caz sau poate conduce la scutire de pedeapsă (de exemplu, injurii provocatoare).

Ca o trăsătură caracteristică a acestor cauze este faptul că, odată constatate, ele se impun obligatoriu judecătorului, urmând ca numai după reducerile efectuate în temeiul acestor cauze să se constate, eventual, și anumite circumstanțe judecătorești.

Codul penal italian reglementează circumstanțele atenuante în art. 62, care prevede: „atunci când nu sunt elemente constitutive sau circumstanțe atenuante speciale, următoarele circumstanțe atenuează infracțiunea: să fi acționat din motive (mobiluri) de o deosebită valoare morală sau socială; să fi reacționat în stare de furie, determinată de o faptă nedreaptă a altuia; să fi acționat la impulsul unei mulțimi agitate, atunci când nu este vorba despre reuniuni sau adunări interzise prin lege sau de autorități și vinovatul nu este un delincvent sau un contravenient obișnuit ori care prezintă un pericol social sau cu înclinații de delincvent; să fi cauzat,

în delictele împotriva patrimoniului sau care aduc atingere patrimoniului, persoanei vătămate prin infracțiune o pagubă patrimonială de mărime mică; înainte de judecată, să fi reparat în întregime paguba prin despăgubirea victimei și, atunci când este posibil, prin restituiri sau, înainte de judecată, să se fi implicat voluntar și eficient pentru înlăturarea sau atenuarea consecințelor păgubitoare sau periculoase ale infracțiunii".

Codul penal spaniol reglementează circumstanțele atenuante legale în art. 21. Potrivit acestui text, sunt circumstanțe atenuante legale: cauzele care exonerează de răspundere penală (prevăzute în art. 19 și art. 20), când nu sunt îndeplinite toate cerințele necesare pentru ca făptuitorul să fie exonerat de răspundere penală în cazurile respective; când învinuitul acționează din cauza consumului de alcool, droguri toxice, stupefiante sau alte substanțe care produc efecte analoage; când învinuitul acționează din cauze sau stimuli atât de puternici încât își pierde controlul sau se produce o tulburare mentală sau orice altă stare pasională similară; când învinuitul își mărturisește fapta în fața autorităților, înainte de a lua cunoștință despre consecințele juridice ale faptei sale; când învinuitul procedează la repararea pagubei provocate victimei sau la diminuarea efectelor acesteia, în orice moment al producerii și anterior încheierii judecății orale.

Codul penal german, în par. 46, cu titlul marginal „Principiile pentru stabilirea pedepsei", alin. (2) prevede că „la stabilirea pedepsei, instanța studiază și circumstanțele în favoarea făptuitorului și cele în defavoarea sa. Pentru aceasta se iau în considerare motivele și scopurile, conduita, așa cum rezultă din faptă, și intenția cu privire la faptă; măsura în care și-a încălcat obligațiile; felul în care a fost săvârșită fapta și consecințele acesteia; antecedentele și situația personală și materială a făptuitorului, precum și conduita acestuia, după săvârșirea faptei, în mod special eforturile depuse de acesta pentru a înlătura paguba pricinuită, cât și eforturile făptuitorului de a ajunge la o înțelegere cu persoana vătămată. Nu trebuie luate în considerare circumstanțele care constituie deja caracteristici ale unei infracțiuni".

Prin urmare, un principiu de bază al doctrinei germane în materie este interzicerea dublei evaluări a aceleiași circumstanțe, în sensul că, dacă una dintre circumstanțe ar constitui un element ce intră în conținutul constitutiv al unei infracțiuni, ea nu mai poate fi evaluată ca circumstanță judiciară.

În par. 46 alin. (2) este reglementată înțelegerea făptuitor – victimă și efectele acesteia. Potrivit acestui text, „dacă făptuitorul a depus eforturi pentru a ajunge la o înțelegere cu persoana vătămată, în totalitate sau în mare măsură, sau dacă s-a străduit în mod real să despăgubească ori a despăgubit persoana vătămată, în totalitate ori în mare măsură".

În cazul infracțiunilor comise din culpă, instanța trebuie să evalueze gradul de diligență sau de non-diligență a făptuitorului, făcând o evaluare a stării de pericol pe care o prezintă acesta.

În acest sens, judecătorul va avea în vedere modul de comitere a faptei și influențele care s-au exercitat asupra făptuitorului în decursul săvârșirii infracțiunii. Sub acest aspect, un interes major prezintă analiza conduitei făptuitorului anterior și posterior comiterii infracțiunii; eforturile sale pentru recuperarea pagubei și îndepărtarea consecințelor produse prin activitatea sa ilicită.

Codul penal danez cuprinde în Capitolul X din Partea generală dispoziții referitoare la circumstanțele atenuante și agravante și la situațiile care pot constitui criterii privind individualizarea pedepsei.

Circumstanțele atenuante sunt prevăzute în dispozițiile art. 82 C. pen. danez: făptuitorul nu împlinise vârsta de 18 ani ori avea o vârstă mai înaintată la data comiterii faptei, iar aplicarea pedepsei între limitele normale nu se impunea sau era dăunătoare; dacă făptuitorul a acționat în necunoștință de cauză sau ca urmare a înțelegerii greșite a regulilor juridice, care împiedică sau impun executarea faptei, ori s-a aflat într-o stare emoțională, de agitație generală provocată de victimă sau de persoane care au legătură cu aceasta, printr-un atac ilegal sau abuz grav; fapta a fost comisă prin constrângere, înșelăciune, prin folosirea propriilor copii sau din cauza unor dificultăți economice ori personale însemnate, profitând de lipsa de experiență, ori din nesocotință; fapta a fost comisă sub influența unui sentiment puternic de compătimire sau tulburare; de asemenea, făptuitorul, din proprie inițiativă, a prevenit sau a încercat să prevină pericolul care a provocat acțiunea culpabilă, s-a predat de bunăvoie și a depus o mărturie completă; a furnizat informații care sunt esențiale pentru clarificarea acțiunilor culpabile comise de către alte persoane; a recuperat sau a încercat să repare prejudiciul cauzat prin fapta sa culpabilă; dacă a trecut o perioadă mai mare de timp de la comiterea faptei penale, iar aplicarea pedepsei nu se justifică.

Analiza circumstanțelor atenuante judiciare. Spre deosebire de circumstanțele atenuante legale, în cazul cărora caracterul atenuant al circumstanței este stabilit de lege și se impune instanței în mod obligatoriu, circumstanțele atenuante judiciare, prevăzute în art. 75 alin. (2) C. pen., sunt împrejurări al căror caracter atenuant este evaluat de judecător prin raportarea faptei concrete la ansamblul împrejurărilor în care aceasta a fost comisă și la persoana infractorului.

Numărul acestor circumstanțe nu este limitat și variază de la caz la caz; de regulă, circumstanțele judecătorești nu au o semnificație univocă, ci echivocă, deoarece aceeași împrejurare, după cum este raportată la situații concrete diferite și la persoane deosebite, poate avea uneori caracter atenuant, alteori poate să fie nesemnificativă, iar în alte cazuri poate avea caracter agravant.

De aceea, legiuitorul nu le poate evalua și enumera, ci lasă constatarea și evaluarea lor la aprecierea instanței de judecată. Ca urmare, caracterul atenuant al acestor împrejurări nu poate fi stabilit decât *a posteriori* de către instanța de judecată, care are obligația, când le reține, să le indice în mod concret și să motiveze caracterul lor.

Împrejurările susceptibile de a constitui circumstanțe atenuante sunt realități obiective care, atunci când există, nu pot fi ignorate, dar constatându-le, instanța nu este obligată să recunoască, în mod automat, caracterul lor ușurător[1].

În doctrina de specialitate s-a arătat că, în general, în stabilirea circumstanțelor atenuante trebuie avute în vedere – deosebit de datele personale ale făptuitorului – și acele împrejurări care pot avea o mai strânsă legătură cu natura infracțiunii săvârșite. Astfel, în cazul infracțiunilor de violență, vor interesa mai ales circumstanțele în care s-a produs atacul; la infracțiunile de fraudă se vor examina în special circumstanțele legate de mijloacele, procedeele și modalitățile de executare.

Recunoașterea „existenței în cauză a circumstanțelor atenuante judiciare" trebuie să fie expresia convingerii instanței de judecată, formată pe baza aprecierii dialectice a tuturor faptelor și în funcție de conștiința juridică a judecătorului. În

[1] Trib. Suprem, în compunerea prevederilor art. 2 și art. 3 din Legea pentru organizare judecătorească, dec. pen. nr. 55/1976, în CD 1976, p. 292; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 156/1983, în RRD nr. 4/1989, p. 71.

formarea convingerii sale cu privire la existența circumstanțelor atenuante, instanța trebuie să țină seama de faptele comise, de gravitatea lor și, totodată, să le raporteze la „cerințele politicii represive față de diferitele genuri de infracțiuni".

Constatarea circumstanțelor atenuante fiind facultativă, instanța, chiar atunci când stabilește existența obiectivă a unei împrejurări invocate ca circumstanță atenuantă, poate refuza aplicarea dispozițiilor art. 75 alin. (2) C. pen., dacă, raportând-o la ansamblul faptei concrete și la persoana infractorului, nu o apreciază ca suficient de ușurătoare pentru a justifica stabilirea pedepsei sub minimul special.

Noul Cod penal enumeră în mod exemplificativ împrejurările care pot fi considerate circumstanțe atenuante, în cuprinsul art. 75 alin. (2), după cum urmează:

a) eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii

Această circumstanță, care înseamnă „căința activă" a infractorului, ar putea consta în acordarea de ajutor victimei unei vătămări corporale sau a unei tentative de omor (dându-i îngrijiri, anunțând un medic, transportând-o la o unitate sanitară etc.), în restabilirea situației de fapt anterioare sau în restituirea lucrului, în plata de bunăvoie a unor despăgubiri bănești etc.

Exprimarea legii, care se referă la înlăturarea sau diminuarea rezultatului, iar nu la împiedicarea producerii acestuia, arată că dispoziția legală are în vedere un rezultat produs, pe care făptuitorul se străduiește să-l anihileze, și nu un rezultat evitat datorită desistării.

După părerea noastră, atunci când actele îndeplinite până în momentul desistării constituie o altă infracțiune, instanța de judecată, stabilind pedeapsa pentru săvârșirea acesteia, în conformitate cu dispozițiile art. 34 alin. (2) C. pen., poate reține ca circumstanță atenuantă judiciară împrejurarea că inculpatul a zădărnicit, în mod voluntar, producerea rezultatului specific infracțiunii a cărei săvârșire o urmărise.

b) împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea infracțiunii sau periculozitatea infractorului

Împrejurările legate de fapta comisă sunt acele date, stări, calități, situații sau circumstanțe de fapt care stau împrejurul faptei, implicând o relație de la faptă către ambianța acesteia, pun în lumină conținutul concret al faptei și-i imprimă acesteia o anumită gravitate, un anumit caracter (penal sau extrapenal), o anumită coloratură și semnificație proprie, specifică. Sfera acestor împrejurări de comitere a faptei este foarte variată. Exemplificăm în acest sens locul și timpul comiterii acesteia. De pildă, pericolul social al faptei de vătămare corporală este mai mic dacă s-a comis într-un loc privat decât dacă ar fi fost săvârșită într-un loc public. De asemenea, pericolul social poate fi mai mic în cazul săvârșirii unui furt de o anumită valoare decât furtul aceluiași obiect, dar săvârșit în timpul unei calamități.

Pot fi avute în vedere și alte împrejurări, ca, de exemplu, dacă fapta s-a răsfrânt asupra unei singure persoane și nu asupra mai multor persoane; sau fapta s-a comis spontan și fără a se lua anumite precauțiuni de zădărnicire a descoperirii acesteia etc.

Împrejurările prevăzute în art. 75 alin. (2) enumerate mai sus au caracter exemplificativ. Ca atare, instanța de judecată va putea reține ca circumstanțe atenuante orice alte împrejurări, care dovedesc un grad de pericol social redus al faptei și al făptuitorului. Astfel, starea de beție accidentală incompletă, cu privire la care nu se face nicio precizare în lege, trebuie considerată, de regulă, ca o

circumstanță atenuantă. De asemenea, starea de beție voluntară completă poate constitui uneori o circumstanță atenuantă (de exemplu, când beția are caracter ocazional, întâmplător).

Așa cum am mai arătat, împrejurările enumerate exemplificativ în art. 75 alin. (2) C. pen. nu obligă instanța de judecată să le considere circumstanțe atenuante și să reducă sau să schimbe pedeapsa principală, recunoașterea unor asemenea împrejurări drept circumstanțe atenuante fiind lăsată la aprecierea judecătorului. În această apreciere, judecătorii vor ține seama de pericolul social concret al faptei, de ansamblul împrejurărilor în care s-a săvârșit infracțiunea, de urmările produse, ca și de orice elemente privitoare la persoana infractorului[1].

Pe această linie de gândire, în practica judiciară s-a decis că, în cazul inculpatului condamnat pentru infracțiunea de tâlhărie, care, în loc public, profitând de aglomerație, a sustras prin violență lănțișorul de aur de la gâtul părții vătămate[2], nu se justifică aplicarea circumstanțelor atenuante din art. 75 alin. (2) C. pen. și, în consecință, nici art. 76 C. pen.[3].

De asemenea, s-a decis că valoarea redusă a bunului sustras prin violență nu poate avea eficiența unei circumstanțe atenuante, potrivit dispozițiilor art. 75 alin. (2) C. pen., având în vedere că inculpatul a comis tâlhăria într-un loc public și, pentru a păstra bunul sustras, a amenințat cu un cuțit pe partea vătămată, iar apoi pe un gardian public care a intervenit în sprijinul acesteia[4]; împrejurarea că inculpații nu au antecedente penale și că prejudiciul a fost parțial reparat nu justifică circumstanțele atenuante în raport cu modul în care a fost concepută infracțiunea de tâlhărie, persistența inculpaților în obținerea de bani sau bunuri de la partea vătămată (un minor de 17 ani), profitând de temeritatea celor patru inculpați, ca și de intensitatea constrângerii morale exercitate asupra victimei[5].

În schimb, s-au apreciat ca justificate circumstanțele atenuante prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. a) și c) C. pen. anterior, în favoarea unei inculpate care a comis o faptă de trafic de droguri, prevăzută de art. 2 alin. (1) și (2) din Legea nr. 143/2000; instanța a decis că modul de comportare al acesteia anterior săvârșirii faptei, lipsa antecedentelor penale, ca și sinceritatea manifestată pe parcursul procesului penal justifică această soluție[6]; de asemenea, instanța a constatat că este justificată micșorarea pedepsei pentru doi inculpați, condamnați pentru săvârșirea infracțiunii de tâlhărie în formă calificată, ținându-se seama că unul dintre aceștia a crescut până la 18 ani în centrul de plasament, ulterior devenind copil al străzii, a absolvit școala profesională, având calificarea de dulgher, și era angajat fără contract de muncă la o societate comercială, iar cu privire la cel de-al doilea inculpat, instanța a avut în vedere că acesta avea o situație familială precară, tatăl decedat, iar mama era șomeră, fără ajutor social, cu încă patru copii, doi dintre ei fiind arestați, iar inculpatul își câștiga existența din spălatul parbrizelor în intersecții[7].

---

[1] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 245/1970, în RRD nr. 7/1970, p. 174.
[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 1080/2003, nepublicată.
[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 625/1979, în RRD nr. 12/1979, p. 62.
[4] CSJ, s. pen., dec. nr. 2040/2000, nepublicată.
[5] ICCJ, s. pen., dec. nr. 1015/2006, în *Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2006*, editat de Curtea de Apel București, 2007, p. 630.
[6] CSJ, s. pen., dec. nr. 106/2003, nepublicată.
[7] ICCJ, s. pen., dec. nr. 4810/2005, nepublicată.

Tot astfel, s-au considerat justificate circumstanțele atenuante în favoarea inculpatului condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de furt calificat, față de buna sa conduită înainte de comiterea faptei, respectiv lipsa antecedentelor penale, atitudinea acestuia după săvârșirea infracțiunii, în sensul recunoașterii faptei comise, achitarea integrală a prejudiciului, precum și împrejurarea că avea în întreținere cinci copii minori[1]; de asemenea, într-o altă cauză, stăruința depusă de infractor pentru înlăturarea rezultatului infracțiunii prin repararea pagubei pricinuite a fost recunoscută în mod justificat ca circumstanță atenuantă, ținându-se seama în aceste cazuri și de împrejurările concrete în care au fost comise faptele[2].

Instanța poate reține existența circumstanțelor atenuante, în speță constatând starea grea de boală a inculpatei, aflată în tratament oncologic, chiar dacă este sesizată pentru recalcularea pedepsei în condițiile art. 37 C. pen.; în acest caz, ar putea menține pedeapsa anterioară[3]. Reținând caracterul atenuant al unei împrejurări, instanța, potrivit art. 37 C. pen., nu va putea aplica inculpatului o pedeapsă mai ușoară decât cea aplicată anterior, chiar dacă, reunind cauzele, va pronunța o nouă hotărâre în raport de toate actele care intră în conținutul infracțiunii, cel mult, în acest caz, va putea menține pedeapsa anterioară.

În practica judiciară, s-a mai decis că circumstanțele atenuante personale trebuie aplicate în raport cu toate infracțiunile aflate în concurs, și nu numai pentru unele dintre acestea, instanța fiind obligată să extindă acest efect asupra tuturor infracțiunilor concurente[4]. Într-o opinie contrară, s-ar putea susține că reținerea unei asemenea circumstanțe pune într-o lumină favorabilă persoana făptuitorului numai în raport cu o infracțiune determinată și cu condițiile obiective în care s-a comis o anumită faptă; această circumstanță nu are caracter absolut, nu produce automat efecte atenuante în raport cu toate infracțiunile concurente. De exemplu, lipsa de experiență a unui gestionar poate constitui o circumstanță atenuantă în raport cu infracțiunea de neglijență în serviciu, pentru care ar fi chemat să răspundă ca gestionar, dar nu și în raport cu o infracțiune de ultraj concurentă, reținută în sarcina sa. Prin urmare, instanța trebuie să examineze, cu privire la fiecare infracțiune concurentă, posibilitatea ca o anumită circumstanță să dobândească sau nu caracter atenuant. Procedând în alt mod, s-ar restrânge nejustificat dreptul de apreciere al judecătorilor, iar analiza concretă și distinctă a fiecărei infracțiuni concurente ar fi înlocuită cu scheme abstracte și concluzii extrapolate din analiza altor situații de fapt.

Referințe de drept comparat. În **Codul penal italian** se prevede că „judecătorul, independent de constatarea uneia din circumstanțele atenuante comune prevăzute în art. 62 C. pen., poate să țină seama și de alte circumstanțe care ar justifica o diminuare de pedeapsă" (art. 62 bis). Dacă sunt mai multe asemenea circumstanțe, ele vor fi tratate ca o singură circumstanță și va putea concura cu una sau mai multe dintre circumstanțele prevăzute în art. 62 C. pen. italian. Dacă este

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 106/2003, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 1077/2005 și nr. 1082/2005, nepublicate.

[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 2803/2003, nepublicată.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1268/1979, în RRD nr. 5/1980, p. 63.

[4] Trib. jud. Hunedoara, dec. pen. nr. 534/1979, în RRD nr. 8/1960, p. 60; C. Ap. Pitești, s. pen., dec. nr. 867/1998, nepublicată; C. Ap. Timișoara, s. pen., dec. nr. 323/2001, nepublicată; C. Ap. Bacău, s. pen., dec. nr. 888/1998, nepublicată; C. Ap. București, s. pen., dec. nr. 1108/2002, nepublicată.

vorba de evaluarea aceleiași împrejurări, fie în cadrul art. 62 C. pen. italian, fie în cadrul art. 62 bis C. pen. italian, diminuarea va avea loc o singură dată.

Codul penal francez, în privința circumstanțelor judecătorești, a lăsat o deplină libertate judecătorului de a fixa pedeapsa concretă. Legea franceză nu a fixat un minim special pentru fiecare infracțiune, înlăturând astfel necesitatea de a preciza în concret circumstanțele judiciare.

Totuși, a prevăzut unele îngrădiri ale acestei libertăți a judecătorului de a stabili, în concret, pedeapsa.

De pildă, în materia criminală, magistratul se poate orienta spre aplicarea pedepsei cu închisoare pe timp limitat, dar nu mai puțin de 2 ani, în locul pedepsei pe viață. Dacă pedeapsa prevăzută de lege este recluziunea criminală sau detențiunea criminală pe timp limitat, pedeapsa minimă este de un an închisoare.

Jurisprudența franceză a stabilit că, dacă pentru infracțiunea săvârșită este prevăzută închisoarea, judecătorul poate aplica pedeapsa cu închisoare, al cărei cuantum să fie mai redus celui prevăzut de lege, dar nu mai puțin de 7 zile închisoare sau, în cazul în care pedeapsa prevăzută de lege este amenda, se poate aplica o amendă inferioară celei prevăzută de lege, dar nu mai puțin de un franc.

Dispozițiile cuprinse în art. 132-24 din Capitolul 2, denumit „Despre modurile de personalizare a pedepselor", prevăd că, „în limitele fixate de lege, instanța aplică pedepsele și fixează regimul lor în funcție de circumstanțele infracțiunii și de personalitatea autorului. Atunci când instanța pronunță o pedeapsă cu amendă, ea stabilește cuantumul, ținând cont, de asemenea, de resursele și sarcinile autorului infracțiunii".

Unele circumstanțe judecătorești au fost prevăzute explicit de lege. Așa este, de pildă, circumstanța atenuantă stipulată în art. 122-1 alin. (2) și care se referă la starea de tulburare fizică sau neuropsihică de care suferea persoana în momentul faptelor, care i-au afectat discernământul sau controlul asupra acțiunilor. În acest caz, se ține seamă de circumstanța respectivă la stabilirea pedepsei și fixarea regimului ei de executare.

Codul penal suedez prevede, în Secțiunea a V-a din Capitolul 29 (care se găsește în partea a 3-a a Codului penal, unde sunt reglementate sancțiunile), că „în determinarea pedepsei potrivite, instanța, pe lângă evaluarea pericolului social al infracțiunii, poate ține seama de:

1. dacă acuzatul a suferit fizic grav ca rezultat al săvârșirii infracțiunii;
2. dacă acuzatul a făcut tot posibilul să prevină, să remedieze sau limiteze consecințele dăunătoare ale infracțiunii;
3. dacă acuzatul s-a desistat de la infracțiune;
4. dacă acuzatul ar suferi mult din cauza expulzării din țară, ca pedeapsă a infracțiunii;
5. dacă acuzatul, ca rezultat al infracțiunii, ar suferi mult din cauza concedierii de la locul de muncă și se va lovi de obstacole mari sau dificultăți speciale în căutarea unei ocupații sau afaceri;
6. dacă acuzatul, din cauza vârstei avansate sau stării de sănătate, ar suferi prea mult dacă s-ar aplica pedeapsa prevăzută pentru acea infracțiune;
7. dacă, având în vedere natura infracțiunii, a trecut prea mult timp de la comiterea ei;
8. dacă există alte circumstanțe care impun o pedeapsă mai mică decât cea prevăzută de lege.

Dacă există orice altă circumstanță decât cele prevăzute mai sus, instanța poate aplica o pedeapsă mai mică decât cea prevăzută de lege, dacă are motive întemeiate".

Codul penal spaniol prevede circumstanțele atenuante legale în primele 5 puncte ale art. 21, iar la pct. 6 prevede posibilitatea reținerii de către instanță și a altor circumstanțe atenuante decât cele prevăzute expres, cu precizarea ca acele circumstanțe să aibă o semnificație analogă celorlalte. Printre circumstanțele atenuante enumerate expres se regăsesc și două împrejurări care, în legislația penală română, sunt asimilate circumstanțelor atenuante judiciare: a) când învinuitul mărturisește fapta în fața autorităților, înainte de a lua cunoștință de consecințele juridice ale faptei sale; b) când învinuitul procedează la repararea daunei provocate victimei sau la diminuarea efectelor acesteia, în orice moment al procedurii și anterior încheierii judecării orale.

Codul penal german, în par. 21, prevede că, „dacă capacitatea făptuitorului de a înțelege caracterul penal al faptei și de a acționa în consecință a fost grav diminuată în momentul săvârșirii faptei, pedeapsa poate fi redusă potrivit art. 49 alin. (1)".

Este vorba de situația în care făptuitorul nu este complet capabil să înțeleagă caracterul penal al faptei și să acționeze în consecință.

Efectele circumstanțelor atenuante

Art. 76. (1) În cazul în care există circumstanțe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc cu o treime.

(2) Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață, în cazul reținerii circumstanțelor atenuante se aplică pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani.

(3) Reducerea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. În noul Cod penal, efectele circumstanțelor atenuante sunt reglementate în mod diferit față de prevederile din Codul penal anterior. În primul rând, existența circumstanțelor atenuante conduce la reducerea cu o treime a limitei speciale maxime și minime ale pedepsei prevăzute de lege. Reducerea atât a limitei speciale minime, cât și a celei maxime a pedepsei conferă judecătorului o mai mare libertate de apreciere în stabilirea concretă a pedepsei, în sensul că nu mai este obligat să aplice, de drept, o pedeapsă sub minimul special, așa cum prevedea legea penală anterioară. Totodată, prin reducerea limitelor speciale ale pedepsei cu o treime, se realizează o determinare proporțională a efectului atenuant, ținând seama de gradul de pericol abstract stabilit de legiuitor pentru o anumită infracțiune.

Circumstanțele atenuante, odată constatate și reținute, duc în mod obligatoriu la reducerea pedepsei.

Acest efect se produce indiferent că este vorba de circumstanțele atenuante legale, prevăzute în art. 75 alin. (1) C. pen., sau de cele judiciare, reglementate în

art. 75 alin. (2) C. pen., în ambele cazuri instanța având obligația de a fixa pedeapsa sub limitele speciale, reducându-le cu o treime sau, în cazul detențiunii pe viață, atunci când legea prevede aceasta, să-i substituie o pedeapsă mai ușoară, respectiv între 10 și 20 ani.

Așadar, legea noastră penală, consecventă principiului pedepselor relativ determinate, nu stabilește pedepse fixe, adică absolut determinate, în cazul constatării circumstanțelor atenuante, ci doar obligă la reducerea pedepsei sub maximul și minimul special. În acest fel, judecătorul are libertatea să aplice o pedeapsă între un nou minim special și un nou maxim special, iar în cazul detențiunii pe viață să se orienteze spre un alt gen de pedeapsă. Aceste noi limite speciale sunt stabilite în raport cu pedeapsa legală, iar măsura în care pedeapsa concretă va fi fixată mai aproape de una dintre ele depinde, de la caz la caz, de influența pe care circumstanțele atenuante reținute au exercitat-o asupra gradului de pericol social al faptei sau asupra infractorului.

Constatarea mai multor circumstanțe atenuante nu duce la tot atâtea reduceri de pedeapsă, ci, considerate în complexul lor, toate circumstanțele atenuante reținute vor determina reducerea o singură dată a pedepsei, între noile limite speciale, dar prezența unei multitudini de asemenea circumstanțe va fi evident de natură să atragă o ușurare mai accentuată a răspunderii penale. În acest sens, în art. 76 alin. (3) C. pen., legiuitorul a prevăzut explicit că „reducerea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute".

În cazul în care, pentru infracțiunea săvârșită, legea prevede pedepse alternative, instanța trebuie să se fixeze mai întâi asupra uneia dintre aceste alternative, după care va stabili efectele circumstanțelor atenuante prin raportare la pedeapsa asupra căreia s-a fixat, făcând abstracție de existența celeilalte alternative.

Circumstanțele atenuante, odată constatate, rămân câștigate cauzei, astfel că în calea de atac a inculpatei nu pot fi înlăturate[1].

Dacă până la judecarea apelului sau recursului intervine o lege nouă care prevede un minim special mai coborât decât legea anterioară, instanța de control judiciar sesizată numai în calea de atac a inculpatului este obligată, dacă instanțele anterioare au constatat existența circumstanțelor atenuante, să reducă pedeapsa sub minimul special stabilit prin legea nouă[2].

În susținerea soluției, s-ar putea adăuga că instanța de control judiciar nu numai că nu poate înlătura, în calea de atac a inculpatului, circumstanțele atenuante constatate de instanța de fond, dar este obligată să le dea eficiență și în raport cu o eventuală modificare a legii intervenită până la judecarea apelului sau recursului, dacă noua lege ar reduce limitele speciale ale pedepsei pentru infracțiunea respectivă.

În cazul infracțiunilor săvârșite în timpul minorității, cauzele de atenuare și agravare sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative și produc efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă (art. 128 C. pen.). În Codul penal anterior, limitele pedepselor se reduceau la jumătate, potrivit dispozițiilor art. 109 alin. (1) C. pen., situație în care, urmare a reținerii circumstanțelor atenuante, coborârea pedepsei se făcea sub minimul special, redus la jumătate. Așa,

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1483/1984, în RRD nr. 10/1985, p. 77.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4/1969, în RRD nr. 7/1969, p. 128.

de pildă, pentru săvârșirea infracțiunii de tâlhărie, prevăzută în art. 211 alin. (2), cu aplicarea art. 99 și urm., art. 74 alin. (1) și art. 76 alin. (1) lit. d) C. pen. anterior, s-a aplicat pedeapsa de 2 ani închisoare[1]. În acest caz, limitele pedepselor cuprinse între 5 ani și 20 ani se reduc la jumătate, fiind cuprinse între 2 ani și 6 luni închisoare și 10 ani închisoare, iar ca urmare a aplicării dispozițiilor art. 74 C. pen. anterior, pedeapsa aplicată se situează sub minimul special redus.

Noul Cod penal nu mai cuprinde *reglementarea de excepție*, care reducea efectul ușurător al circumstanțelor atenuante în cazul săvârșirii anumitor infracțiuni, enumerate limitativ în art. 76 alin. (2) C. pen. anterior.

Potrivit dispozițiilor menționate, în cazul infracțiunilor contra siguranței statului, al infracțiunilor contra păcii și omenirii, al infracțiunii de omor, al infracțiunilor săvârșite cu intenție care au avut ca urmare moartea unei persoane sau al infracțiunilor contra păcii și omenirii ori al infracțiunilor prin care s-au produs consecințe deosebit de grave, constatarea unor circumstanțe atenuante determina stabilirea pedepsei închisorii sub minimul special, însă pedeapsa putea fi redusă cel mult până la o treime din minimul special. Prin aplicarea acestui mecanism se realiza o restrângere a efectelor circumstanțelor atenuante, deoarece pedeapsa la care se ajungea prin reducerea cu o treime a minimului special era întotdeauna de o durată mai mare decât limita minimă de pedeapsă corespunzătoare aceluiași minim special, în condițiile reglementării din art. 76 alin. (1) C. pen. anterior.

Noul Cod penal cuprinde un nou regim special al efectelor circumstanțelor atenuante în cazul pedepsei *detențiunii pe viață*, cea mai grea dintre pedepsele principale prevăzute în Codul penal român și care a fost introdusă în legislația noastră penală prin Decretul-Lege nr. 6/1990, pentru a înlocui pedeapsa cu moartea. Potrivit art. 77 C. pen. anterior, „când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață, dacă există circumstanțe atenuante, se aplică pedeapsa închisorii de la 10 la 25 ani". Noul Cod penal, în art. 76 alin. (2), în cazul reținerii circumstanțelor atenuante, prevede obligația aplicării pedepsei închisorii de la 10 la 20 de ani. Înlocuirea pedepsei în cazul de mai sus are caracter obligatoriu, neputându-se concepe nicio excepție, iar individualizarea pedepsei închisorii, substituită detențiunii pe viață, se face potrivit criteriilor generale de individualizare prevăzute în art. 74 C. pen.

Referințe de drept comparat. În **Codul penal italian**, sub aspectul tratamentului circumstanțelor, este posibil să se ajungă la multiple diferențieri cantitative și calitative în raport cu limitele stabilite pentru infracțiunea de bază. Dacă există o singură circumstanță atenuantă și nu este prevăzut de lege modul de atenuare, atunci poate fi substituită pedepsei pe viață pedeapsa cu închisoarea; celelalte pedepse pot fi micșorate nu mai mult de o treime (art. 65).

Dacă sunt mai multe circumstanțe atenuante, pedeapsa poate fi coborâtă sub 10 ani, când este vorba de închisoarea pe viață prevăzută de lege; celelalte pedepse se diminuează până la ¼ (art. 66). În măsura în care judecătorul nu apreciază că este cazul să depășească limita minimă sau maximă a pedepsei, el are ca orientare legală prevederea din art. 133 C. pen. italian, potrivit căreia instanța trebuie să țină seama, la aplicarea pedepsei în cadrul limitelor legale, de gravitatea faptei și de

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 1462/2003, nr. 1506/2003, nepublicate; ICCJ, s. pen., dec. nr. 158/2006, nepublicată.

capacitatea făptuitorului de a săvârși infracțiunea respectivă. Adică, în limitele legale, judecătorul poate aplica pedepse chiar diferite, cu obligația să arate motivele care l-au condus la stabilirea pedepsei concrete.

Codul penal francez. În ceea ce privește circumstanțele atenuante judiciare, legea a lăsat o deplină libertate judecătorului în fixarea pedepsei. Legea nu a mai fixat un minim legal special în raport cu fiecare infracțiune, minim care și așa nu era respectat, înlăturând prin aceasta necesitatea de a preciza care sunt circumstanțele judiciare. Această libertate deplină a judecătorului în stabilirea pedepsei concrete nu este totuși nelimitată. Legea penală franceză a prevăzut unele limitări în art. 132-24. Astfel, instanțele pot să pronunțe în locul unei pedepse pe viață o sancțiune cu închisoarea pe timp limitat, dar nu mai redusă de 2 ani (art. 132-18).

Codul penal german, în par. 49, a prevăzut efectele în cazul circumstanțelor atenuante legale și speciale. Astfel, în alin. (1) se prevede că, atunci când se acordă sau este permisă o reducere de pedeapsă, aceasta se modifică după cum urmează:

1) pedeapsa detențiunii pe viață este înlocuită cu pedeapsa închisorii de cel puțin 3 ani;

2) în cazul pedepsei închisorii, trebuie să se pronunțe o pedeapsă de cel mult 3 sferturi din maximul pedepsei obișnuite; același principiu se aplică și în cazul amenzii, la numărul maxim de cote zilnice;

3) minimul special al unei pedepse cu închisoarea se reduce:

a) cu 2 ani, în cazul în care minimul este de 10 sau 5 ani;

b) cu 6 luni, în cazul în care minimul este de 3 sau 2 ani;

c) cu 3 luni, în cazul în care minimul este de un an.

Când instanța trebuie să reducă pedeapsa după propria sa apreciere, reducerea poate fi făcută până la minimul legal prevăzut de lege sau se poate înlocui pedeapsa închisorii cu amenda [art. 49 alin. (2)].

Circumstanțe agravante

Art. 77. Următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante:

a) săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună;

b) săvârșirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante;

c) săvârșirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri;

d) săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor;

e) săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze;

f) săvârșirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii;

g) săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență;

h) săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal enumeră în mod limitativ împrejurările care constituie circumstanțe agravante legale, în art. 77, în timp ce Codul penal anterior reglementa aceste circumstanțe în art. 75.

Ca prim element de noutate, se observă că noul Cod penal renunță la categoria circumstanțelor agravante judiciare. S-a avut în vedere modul imprecis al reglementării acestora, lăsând posibilitatea instanței să agraveze răspunderea penală a unei persoane în celelalte împrejurări nedescrise de lege cu claritate.

De asemenea, noul Cod penal face o evaluare a împrejurărilor care au aptitudinea de a evidenția un grad de pericol ridicat, care să justifice reținerea acestora ca circumstanțe agravante legale.

Astfel, s-a extins sfera de aplicare a circumstanței privind comiterea infracțiunii de către o persoană în stare de intoxicație preordinată, care poate fi produsă, pe lângă alcool, și de alte substanțe psihoactive, a căror consumare reprezintă o încălcare a unei interdicții legale sau medicale.

S-a renunțat la agravarea răspunderii penale în cazul comiterii infracțiunii din motive josnice, deoarece conținutul acestei circumstanțe nu a fost niciodată delimitat cu precizie de doctrină și jurisprudență.

A fost introdusă o nouă circumstanță agravantă, constând în săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze, întrucât o astfel de împrejurare evidențiază o gravitate ridicată a infracțiunii, dar și o periculozitate sporită a infractorului.

Analiza circumstanțelor agravante legale. Circumstanțele agravante legale sunt acele împrejurări prevăzute explicit în legea penală, care influențează întotdeauna și în același sens asupra gradului de pericol social al faptei și al făptuitorului, sporind gravitatea acestui pericol și relevând necesitatea ca, în funcție de intensitatea influenței pe care circumstanța agravantă o exercită, să se stabilească o pedeapsă mai severă, care să asigure cu maximă eficiență realizarea funcției sale.

Circumstanțele agravante legale sunt prevăzute în art. 77 C. pen.; enumerarea din text [lit. a)-h)] este limitativă, deoarece numai acestea constituie circumstanțe agravante.

Potrivit textului de lege menționat, următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante legale:

a) săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună

Circumstanța se regăsește în formă identică și în art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior.

Există această agravantă numai dacă acțiunea participanților s-a concretizat în acte concomitente contributive la săvârșirea aceleiași infracțiuni, indiferent de calitatea participanților; numai conlucrarea concomitentă imprimă infracțiunii un grad sporit de pericol social, mărește forța de acțiune a participanților, amplifică curajul și îndrăzneala acestora[1].

Modalitatea de participație este indiferentă pentru existența agravantei; aceasta se aplică tuturor participanților, chiar dacă numai unii dintre ei au calitatea de autori, iar ceilalți pe aceea de instigatori sau complici, cu condiția ca aportul tuturor acestora la săvârșirea infracțiunii să se fi concretizat în acte contributive concomitente[2].

În susținerea acestor soluții, s-ar putea adăuga că, în raport cu prevederile art. 77 lit. a) C. pen., fapta este comisă împreună când, spațial, cel puțin trei sau mai mulți participanți sunt reuniți la locul faptei și cooperează în formele și modalitățile specifice poziției lor la producerea rezultatului. Prezența lor la locul și în momentul săvârșirii faptei este de natură să mărească temerea victimei, să-i paralizeze capacitatea de a se apăra, să ușureze ascunderea urmelor infracțiunii. Chiar și acela care acționează la locul faptei ca instigator ori complice sau instigator care efectuează și acte de complicitate la fața locului va fi inclus în numărul participanților care pot fi avuți în vedere pentru existența agravantei, deși în cazul instigatorului-complice, actele de complicitate vor fi absorbite de cele săvârșite în calitate de instigator.

S-ar putea susține că necesitatea unei conlucrări nu numai concomitente, dar și spațiale este de esența agravantei prevăzute de art. 77 lit. a) C. pen. De aceea, nu ar putea fi admisă posibilitatea unor activități concomitente de la distanță (de exemplu, complicele ține de vorbă victima la telefon). O atare contribuție nu conferă faptei acel pericol sporit avut în vedere de legiuitor prin instituirea agravantei în discuție. După părerea noastră, legiuitorul a înțeles să dea expresiei „trei sau mai multe persoane împreună" un sens restrâns, acela de săvârșire a faptei de trei sau mai mulți participanți care au realizat împreună acțiunea ce constituie elementul material al infracțiunii (autori și complici concomitenți, cel puțin unul fiind autor).

Această soluție se corelează și cu poziția legislației noastre, care nu a admis ca participația să constituie o agravantă generală, spre deosebire, de pildă, de Codul penal italian, care prevede în art. 120 că săvârșirea unei infracțiuni de cinci sau mai multe persoane atrage agravarea pedepsei.

Împotriva soluției s-a exprimat și o altă părere, în sensul că dispoziția din art. 77 lit. a) își găsește aplicarea ori de câte ori o faptă prevăzută de legea penală este săvârșită prin contribuția concomitentă sau nu a cel puțin trei persoane, indiferent de natura contribuțiilor date de acestea. Expresia „săvârșirea faptei împreună" în această părere nu poate avea alt înțeles decât acela de săvârșire a unei infracțiuni în participație, adică prin cooperarea la săvârșirea aceleiași infracțiuni a trei sau mai multe persoane (autori, instigatori sau complici, cel puțin unul dintre ei fiind autor). Folosirea termenului „împreună" a fost necesară, în această opinie, pentru a evita

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 14/1987, în RRD nr. 8/1988, p. 76; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2520/1976, p. 48; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2994/1974, în RRD nr. 9/1975, p. 73; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2062/1974, în CD 1974, p. 309; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2153/1971, în RRD nr. 1/1972, p. 154; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2425/1969, în CD 1969, p. 342; Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 495/1987, în RRD nr. 10/1987, p. 80.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2994/1974, în CD 1974, p. 330, în RRD nr. 9/1975, p. 73; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2153/1971, în RRD nr. 1/1972, p. 154.

confuzia între pluralitatea de făptuitori, pe de o parte, fie sub forma pluralității ocazionale (participație), fie sub forma pluralității ocazionale, suprapusă peste o pluralitate naturală (bilaterală) de infractori, și un simplu lot de infractori, care au săvârșit fiecare în parte infracțiuni distincte, chiar în același loc și în același timp, pe de altă parte.

Pericolul social sporit pe care îl prezintă pluralitatea făptuitorilor rezultă, în această viziune, din numărul de cel puțin trei al acestora, iar nu din prezența a cel puțin trei participanți la locul și în momentul săvârșirii faptei. Ar fi de subliniat, de asemenea, că interpretarea restrictivă a dispoziției din art. 77 lit. a) ar conduce, în practică, la nereținerea acestei agravante în cazul în care existența unui grad sporit de pericol social este evidentă (de exemplu, în cazul infracțiunii de falsificare de monede sau de alte valori, de delapidare săvârșită în mod organizat etc.), chiar dacă nu se verifică niciuna dintre cerințele impuse de interpretarea restrictivă, ceea ce nu ar putea fi considerat că ar reprezenta voința legiuitorului.

Avem rezerve cu privire la această părere, pe care atât doctrina majoritară, cât și practica judiciară au combătut-o. Săvârșirea faptei împreună nu poate avea alt înțeles decât o prezență concomitentă a participanților la locul comiterii faptei.

Numai împreună ei pot intimida victima, se pot stimula unii pe alții, se amplifică forța de acționare la fața locului etc. Dacă există o asemenea conlucrare concomitentă, nu interesează dacă între participanți s-a stabilit o înțelegere explicită sau a existat un acord tacit în acest sens, exteriorizat prin fapte din care să rezulte existența neîndoielnică a acestuia[1], ori dacă unul dintre ei a avut o contribuție mai redusă decât a celorlalți[2].

Nu se va reține această circumstanță în cazul pluralității naturale de infractori, adică în cazul acelor infracțiuni al căror conținut nu poate fi realizat decât prin cooperarea necesară a mai multor persoane. Atunci când, potrivit normei de incriminare, pluralitatea de infractori constituie o condiție constitutivă (de exemplu, infracțiunea de încăierare), incidența agravantei este exclusă; altfel, ar însemna ca aceeași împrejurare – numărul de făptuitori – să constituie un element al infracțiunii și, totodată, o circumstanță agravantă, ceea ce nu ar fi de conceput.

Dacă există un grup infracțional organizat, în sarcina participanților se va reține, pe lângă infracțiunea de constituire a grupului infracțional organizat, și infracțiunea comisă de participanți și care făcea parte din programul de activitate al grupului, aceasta din urmă fiind comisă în condițiile agravante generale prevăzute în art. 77 lit. a) C. pen.

Este necesar ca participanții la săvârșirea faptei să fi acționat împreună, adică toți să contribuie efectiv și concomitent la săvârșirea faptei. Legea se referă la săvârșirea faptei, și nu la săvârșirea infracțiunii, ceea ce înseamnă că nu este necesar ca toți cei trei sau mai mulți făptuitori să aibă și calitatea de infractori. Este suficient ca unul dintre făptuitori să aibă calitatea de infractor care a acționat cu intenție, ceilalți putând să nu aibă o asemenea calitate datorită existenței vreunei cauze care exclude vinovăția (minoritatea, eroarea de fapt, constrângerea etc.). Agravanta există

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1887/1975, în R 1, p. 61; Trib. Militar București, s. a II-a pen., dec. nr. 200/1981, în R 3, p. 37.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4335/1970, în CD 1970, p. 311; CSJ, s. pen., dec. nr. 3317/2003, nepublicată; C. Ap. Timișoara, s. pen., dec. nr. 3812/2003, nepublicată; CSJ, s. pen., dec. nr. 1661/2003, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 1871/2005, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 1699/2004, nepublicată.

indiferent de felul contribuției fiecărui participant, esențial fiind ca aceste contribuții să fie concomitente, deoarece numai acționând astfel ei pot intimida victima, se pot stimula unii pe alții, se amplifică forța cu care acționează la fața locului etc. Contribuția mai redusă poate fi luată în considerare cu prilejul individualizării pedepsei participantului respectiv, dar ea nu influențează existența agravantei pluralității de făptuitori.

Astfel, agravanta prevăzută de art. 77 lit. a) se aplică și în situația în care numai unul sau doi dintre participanții la infracțiune au fost trimiși în judecată ori au fost condamnați pentru infracțiunea comisă sau în cazul infracțiunilor care se urmăresc la plângerea prealabilă și când victima, împăcându-se cu ceilalți inculpați, numai o parte dintre inculpați au fost acționați în judecată[1]. În acest din urmă caz, împăcarea părților înlătură răspunderea penală, însă fapta continuă să aibă caracter penal, să constituie infracțiune săvârșită în participație în condițiile art. 77 lit. a), în raport cu ceilalți participanți. Luând act de împăcarea părților (în ceea ce privește pe doi dintre inculpați) și dispunând încetarea procesului penal cu privire la aceștia, instanța nu putea să dispună automat reținerea agravantei menționate în raport cu cel de-al treilea inculpat, fără să clarifice dacă, efectiv, fapta s-a săvârșit în condițiile agravantei menționate. Aceasta se impunea și pentru că, în speță, persoana vătămată a dat explicații contradictorii în această privință, fiind posibil ca împăcarea să ascundă o recunoaștere indirectă că fapta a fost comisă numai de un singur inculpat, ceilalți doi inculpați neparticipând la agresiune.

Totodată, se consideră săvârșită în condițiile agravantei prevăzute de lit. a) și fapta de tentativă la o infracțiune[2] sau dacă printre participanți se află și un minor, în acest din urmă caz operând concomitent și agravanta prevăzută de art. 77 lit. d) C. pen.[3], deoarece fiecare dintre cele două agravante are temeiuri proprii, iar dispozițiile respective se pot aplica concomitent. La aplicarea pedepsei vor fi avute însă în vedere o singură dată dispozițiile de agravare [art. 78 alin. (2) C. pen.], urmând ca, în cadrul limitelor legale, instanța să țină seama de ambele împrejurări agravante, individualizând pedeapsa concretă în raport cu toate aceste circumstanțe.

S-a mai reținut agravanta analizată și în situația în care numai unele dintre actele componente ale infracțiunii continuate au fost comise în condițiile art. 77 lit. a) ori dacă infracțiunea de tăinuire a fost săvârșită de trei inculpați împreună[4].

De asemenea, agravanta se va extinde și asupra complicilor, instigatorilor care nu au fost de față, dacă au știut sau au prevăzut că fapta se va comite în condițiile menționate[5]. Soluția este corectă, deoarece agravanta prevăzută în art. 77 lit. a) constituie o circumstanță reală (se referă la faptă), comunicabilă între participanți, în măsura în care aceștia au cunoscut-o ori au prevăzut-o.

---

[1] Trib. jud. Suceava, dec. pen. nr. 188/1981, în RRD nr. 6/1987, p. 76; Trib. jud. Constanța, dec. pen. nr. 554/1979, în RRD nr. 2/1980, p. 61; în sens contrar, a se vedea Trib. jud. Bacău, dec. pen. nr. 794/1982, în RRD nr. 11/1983, p. 56, cu notă de Vasile Papadopol.

[2] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 1027/1971; Ioan Bolda, *Aplicarea circumstanței agravante a săvârșirii faptei de două sau mai multe persoane*, în practica Trib. jud. Timiș, în RRD nr. 9/1972, p. 123.

[3] Trib. Militar București, s. I pen., dec. nr. 390/1990, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 1249/2005, nepublicată; CSJ, s. pen., dec. nr. 2237/2003, nr. 2433/2003, nepublicate.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 785/1975, în RRD nr. 2/1976, p. 67; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1869/1980, în RRD nr. 6/1981, p. 80.

[5] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 162; Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 656/1972, în CD 1972, p. 300.

Dimpotrivă, nu operează prevederile art. 77 lit. a), dacă aceeași agravantă apare în conținutul circumstanțial și, prin urmare, nu s-ar putea face aplicarea concomitentă a dispozițiilor din art. 77 lit. a) și a prevederilor din conținutul agravat al diferitelor infracțiuni[1].

Nu există agravanta la care ne referim, dacă inculpații au comis, concomitent, infracțiuni distincte asupra unor victime deosebite[2], chiar dacă acțiunile lor sunt susceptibile de aceeași încadrare juridică, deoarece fiecare inculpat a săvârșit câte o infracțiune autonomă.

Tot astfel, în cazul infracțiunii de încăierare, nu este posibilă reținerea agravantei prevăzute în art. 77 lit. a) C. pen., întrucât această infracțiune presupune existența unei pluralități naturale de infractori, compusă dintr-un număr nelimitat de persoane[3].

Dispozițiile art. 77 lit. a) C. pen. nu se aplică nici în cazul gestionarului care a sustras singur din magazie mai multe mărfuri, pe care apoi le-a depozitat în curte, de unde le-a luat împreună cu alți doi inculpați și le-a valorificat; în acest caz, gestionarul a comis singur infracțiunea de delapidare, iar ceilalți inculpați, care i-au dat ajutorul ulterior, au săvârșit infracțiunea de tăinuire[4].

b) săvârșirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante

Parțial, circumstanța se regăsește în art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior.

Săvârșirea infracțiunii prin acte de *cruzime* este o modalitate de comitere a faptei care implică intenția specială a făptuitorului de a provoca suferințe și chinuri victimelor, fie în mod direct, fie în mod indirect, obligând victima să asiste la chinurile provocate de autor membrilor familiei sau altor persoane de care victima este legată printr-o puternică afecțiune.

În definirea noțiunii de „cruzime", în practica mai veche a instanței supreme s-a exprimat ideea după care au acest caracter acele acte care provoacă indignare, oroare, groază celor din jur[5].

Ulterior, instanța supremă a revenit, considerând că o faptă este comisă prin acte de cruzime atunci când săvârșirea ei are loc prin producerea unor suferințe grele, prelungite victimei, din cauza modului feroce în care inculpatul a înțeles să realizeze infracțiunea[6]; este vorba de „utilizarea unor mijloace și procedee sălbatice, nemiloase"[7] și fără a fi necesare, în mod normal, pentru producerea rezultatului specific infracțiunii săvârșite, indiferent de sentimentul stârnit celor din jur.

Pe drept cuvânt, în doctrină s-a motivat că sentimentul de indignare și oroare stârnit de fapta inculpatului are relevanță asupra încadrării juridice numai dacă se datorează însuși modului feroce în care inculpatul a comis omorul, fiind consecința

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1777/1982, în RRD nr. 6/1983, p. 63; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 251/1975, în RRD nr. 7/1975, p. 73.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 3060/1974, în CD 1974, p. 332.

[3] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 1270/1970; Ioan Bolda, *Aplicarea circumstanței agravante a săvârșirii faptei de două sau mai multe persoane*, în RRD nr. 9/1972, p. 123.

[4] Trib. jud. Constanța, dec. pen. nr. 1037/1983, în RRD nr. 3/1984, p. 73; Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 1257/1970, în RRD nr. 9/1972, p. 123.

[5] Trib. Suprem, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea pentru organizare judecătorească, dec. pen. nr. 18/1980, în CD 1980, p. 265.

[6] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1445/1983, în CD 1983, p. 227; dec. pen. nr. 987/1977, în CD 1977, p. 259.

[7] Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 2305/1982, în CD 1982, p. 268.

directă a acțiunii concrete de ucidere, prin care victimei i s-au provocat suferințe grele și prelungite și unor împrejurări care exced laturii obiective a faptei. Numai acest înțeles dat conceptului de „cruzime" corespunde pe deplin incriminării legale.

Pentru existența agravantei, nu interesează dacă actele de cruzime au dus prin ele însele la producerea rezultatului infracțional sau dacă făptuitorul le-a săvârșit numai pentru a chinui victima înainte sau în timpul comiterii acțiunii nemijlocit generatoare urmării specifice.

Din punct de vedere subiectiv, este neîndoielnic faptul că persoana care a comis fapta prin cruzime trebuie să-și fi reprezentat nu numai rezultatul caracteristic infracțiunii săvârșite, dar și faptul că, folosindu-se de mijloace și procedee chinuitoare, provoacă victimei grele suferințe[1]. În ceea ce privește chestiunea dacă este necesar ca făptuitorul să fi urmărit anume producerea suferințelor sau este suficient să fi acceptat numai survenirea lor, soluția dominantă în practica instanței supreme a fost în sensul primei alternative[2], deși celălalt punct de vedere nu este cu consecvență înlăturat[3].

Agravanta săvârșirii faptei prin cruzime este incidentă, de regulă, în sfera infracțiunilor contra vieții, reprezentând un element circumstanțial al omorului calificat, prevăzută în art. 189 alin. (1) lit. h) C. pen. Dacă ocupă o atare poziție, de element circumstanțial, nu se va mai putea invoca aceeași împrejurare ca circumstanță agravantă în art. 77 lit. b) C. pen.[4]. Așa, de pildă, fapta inculpatului de a aplica repetat multiple lovituri victimei, cu mare intensitate, folosind corpuri dure, într-o zonă vitală a corpului, până la zdrobirea craniului, producându-i grave fracturi ale maxilarului, plăgi numeroase, dovedind o violență excesivă, nemiloasă, ferocitate, constituie acte de „cruzime", potrivit doctrinei și jurisprudenței instanței supreme[5].

Lovirea unei persoane timp de mai multe zile cu pumnii și picioarele, cu o bâtă din lemn și cu vătraiul de foc, prinderea degetelor de la picioare cu un clește metalic, cauzarea de leziuni în special în regiuni anatomice vitale, cum este cea a capului, ruperi de organe interne și alte leziuni grave, leziuni provocate cu cuțitul și cu obiecte incandescente, ce au avut ca urmare moartea victimei, constituie infracțiunea de omor deosebit de grav, prin acte de cruzime[6].

Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime este o circumstanță reală și deci se răsfrânge și asupra participanților care au prevăzut-o sau au cunoscut-o.

O dispoziție cuprinsă alternativ în conținutul art. 77 lit. b) se referă la „supunerea victimei la tratamente degradante".

A supune victima la tratamente degradante înseamnă a o face să sufere, în mod continuu sau cu întreruperi, siluiri, privațiuni, prigoniri etc. care îi pun în primejdie sănătatea, fizic și psihic, prin acțiuni și inacțiuni cu caracter înjositor, umilitor și degradant.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1447/1983, nepublicată; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1442/1971, nepublicată.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1557/1978, în R 2, p. 288; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2464/1983, nepublicată.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 3696/1973, în RRD nr. 4/1974, p. 149.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 15/1977, în CD 1977, p. 261; Trib. Suprem, dec. pen. nr. 1330/1981, în RRD nr. 1/1982, p. 59.

[5] ICCJ, s. pen., dec. nr. 88 din 11 ianuarie 2007, nepublicată.

[6] *Ibidem*.

c) săvârșirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri

Circumstanța se afla și în Codul penal anterior, fiind prevăzută în art. 75 lit. b).

Prin „metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri", în sensul art. 77 lit. c) C. pen., se înțeleg orice metode sau mijloace care, prin folosire, sunt susceptibile de a produce urmări grave pentru un număr nedeterminat de persoane, pentru bunurile acestora ori pentru alte valori sociale importante și de a crea astfel o stare de insecuritate pentru ambianța socială. Asemenea metode sau mijloace pot fi: incendiul, exploziile, răspândirea de substanțe chimice vătămătoare, toxice ori radioactive, infectarea surselor ori rețelelor de apă, declanșarea unor energii distructive, cum ar fi, de exemplu: deschiderea unui baraj și provocarea unei inundații, răspândirea de dăunători într-o cultură. Pentru existența agravantei, nu este necesar ca metodele sau mijloacele folosite de făptuitori să fi produs efectiv urmări grave asupra persoanelor, bunurilor ori asupra altor valori importante; este suficientă potențialitatea producerii unor astfel de urmări pentru securitatea socială și pentru un număr nedefinit de persoane sau pentru alte valori sociale. Dacă folosirea metodelor sau mijloacelor prevăzute în art. 77 lit. c) constituie un element al infracțiunii (de exemplu, în cazul infracțiunii de acte de diversiune – art. 403) sau al conținutului agravat al infracțiunii [distrugerea – art. 253 alin. (4)], atunci această agravantă nu își mai găsește aplicarea.

Această circumstanță are caracter real și se răsfrânge asupra participanților care au cunoscut-o sau au prevăzut-o.

d) săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor

Instituind această împrejurare ca circumstanță agravantă, legea a avut în vedere starea de periculozitate sporită a făptuitorului major, care a atras la săvârșirea infracțiunii un minor. Coruperea minorilor și antrenarea lor la săvârșirea de infracțiuni dovedește o periculozitate sporită a făptuitorului major, mai ales că la o vârstă fragedă influența majorului este foarte puternică și are consecințe pe termen lung. Legiuitorul a urmărit, pe de o parte, protecția minorilor, pentru a preveni ca aceștia să urmeze exemplul celor mai în vârstă, iar, pe de altă parte, ca o reacție față de fapta majorilor, care s-au folosit, în săvârșirea de infracțiuni, de participarea unui minor, profitând de lipsa acestora de experiență.

Această agravantă se aplică în cazul în care instanțele au stabilit că la săvârșirea infracțiunii a existat o cooperare simultană între majori și minori, chiar dacă minorul nu este trimis în judecată pentru că nu răspunde penal, deoarece nu are vârsta răspunderii penale, ori este bolnav psihic sau din alte motive[1]. Existența responsabilității sau a iresponsabilității este o chestiune care îl privește exclusiv pe minor (în raport cu aceasta minorul va suporta sau nu rigorile legii penale), dar ea nu poate influența situația infractorului major, căruia, în oricare dintre cele două ipoteze, agravanta îi va fi aplicată[2].

Împărtășim punctul de vedere exprimat în literatura juridică, în sensul că această soluție, adoptată în general în practica judiciară, în materia participației, ar trebui extinsă și la cazurile de pluralitate naturală și pluralitate constituită.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 93/1978, în RRD nr. 6/1978, p. 65; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 3552/1971, în RRD nr. 5/1972, p. 165; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4993/1970, în RRD nr. 4/1971, p. 140.

[2] Trib. jud. Hunedoara, dec. pen. nr. 1116/1998, în RRD nr. 10/1980, p. 68.

Incidența agravantei nu este condiționată, în caz de participație, nici de calitatea de autor, instigator sau complice, în care majorul și minorul au cooperat la săvârșirea infracțiunii, nici de numărul participanților, fiind necesar doar ca cel puțin unul dintre ei să fie minor.

Fiind vorba de o circumstanță reală, agravanta se va aplica infractorului major numai dacă acesta a cunoscut ori a prevăzut că săvârșește fapta împreună cu un minor, adică numai în condițiile art. 50 alin. (2) C. pen.[1].

Nu operează agravanta, dacă minorul a săvârșit infracțiunea de furt, iar majorul a comis singur o infracțiune distinctă, cum este aceea de tăinuire, fără a fi prezent la locul comiterii faptei[2].

În măsura în care majorul a tăinuit însă, în mod repetat, lucruri provenite din furturi săvârșite de minori, fapta sa trebuie considerată ca o complicitate la furt (complicitate morală), și nu tăinuire; devenind participant la infracțiunea acestuia, i se vor aplica prevederile art. 50 alin. (2) C. pen. și, ca atare, se va extinde asupra sa agravanta prevăzută în art. 77 lit. d), în condițiile de mai sus.

Eroarea făptuitorului major asupra vârstei participantului minor, pe care îl consideră că ar fi împlinit 18 ani, înlătură aplicarea art. 77 lit. d) C. pen., căci, potrivit art. 30 C. pen., o împrejurare pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii nu constituie circumstanță agravantă. O asemenea eroare poate fi determinată, de exemplu, de constituția fizică a minorului și absența altor elemente relevatoare în acest sens, dar pentru a exclude agravarea răspunderii penale, eroarea trebuie să nu fie afectată de dubiu[3]. Dacă făptuitorul major a avut îndoială asupra vârstei minorului, circumstanța agravantă nu va fi înlăturată.

În legătură cu sfera de incidență a agravantei, este de precizat că sunt infracțiuni, cum ar fi: prostituția, mărturia mincinoasă, portul ilegal de uniformă, dezertarea și altele care nu sunt susceptibile de participație sub forma coautoratului, deoarece acțiunea care constituie elementul material nu poate fi comisă în mod nemijlocit decât de o singură persoană (*in persona proprie*). În cazul acestor infracțiuni, săvârșirea atât de către un infractor major, cât și de către un minor, chiar în același loc și timp, a acțiunii ce realizează elementul material al infracțiunii exclude incidența agravantei, pentru că fapta comisă de fiecare autor își are autonomia ei, neputându-se reține coautoratul[4].

În practica judiciară, s-au reținut situații când cel puțin una dintre cele trei sau mai multe persoane, care au comis împreună fapta prevăzută de legea penală, era minor. În asemenea cazuri, privitor la făptuitorul sau făptuitorii majori, agravantele prevăzute de art. 77 lit. a) și lit. d) C. pen. operează cumulativ, pentru că fiecare dintre ele sunt determinate de o situație de fapt diferită și imprimă un plus de pericol social faptei săvârșite. Pedeapsa, ca în toate cazurile în care există mai multe circumstanțe agravante, se stabilește o singură dată, în condițiile prevăzute în art. 78 C. pen., dar cuantumul său trebuie să reflecte existența concursului de circumstanțe, care este de natură să sporească gradul de pericol social al faptei.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 656/1972, în R 2, p. 161; Trib. jud. Brașov, dec. pen. nr. 111/1976, în R 2, p. 49.

[2] Trib. jud. Brașov, dec. pen. nr. 244/1975, în RRD nr. 7/1976.

[3] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 31/1975, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. (2) și (3) din Legea pentru organizarea judecătorească, în CD/ 1975, p. 299.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 5479/1971, în R 1, p. 63.

e) săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze

Această circumstanță nu se regăsește în Codul penal anterior, fiind justificat introdusă în noul Cod penal, întrucât evidențiază o periculozitate ridicată a infracțiunii și a infractorului.

Starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate presupune imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința, implicând o stare de neputință fizică sau psihică, care o împiedică să reacționeze, să se apere în fața agresorului, înlesnind în felul acesta săvârșirea infracțiunii. Se află într-o asemenea împrejurare persoanele de vârstă fragedă, cele epuizate fizic sau la o vârstă înaintată, cele care au o stare a sănătății precară, cele care prezintă infirmități, cele aflate în stare de somn etc. Adeseori, asupra acestor persoane se îndreaptă acțiunile ilicite ale infractorilor, aspect ce relevă pericolul social sporit al faptei comise în asemenea împrejurări.

f) săvârșirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii

Această circumstanță agravantă se regăsește, într-o altă formă, în art. 75 alin. (1) lit. e) C. pen. anterior (săvârșirea infracțiunii în stare de beție anume provocată în vederea comiterii faptei).

În noul Cod penal se are în vedere împrejurarea potrivit căreia săvârșirea infracțiunii s-a produs în timpul cât făptuitorul se afla în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, intoxicație anume provocată pentru comiterea faptei.

Constatăm că textul de lege, așa cum a fost formulat, are în vedere beția determinată de alcool (intoxicație etilică) și așa-numita „beție rece", rezultată din consumarea, sub orice formă, a stupefiantelor (morfină, cocaină, heroină, opiu, haşiș, marijuana etc.).

Indiferent de proveniență, în acest caz suntem în fața unei intoxicații preordinate, adică a unei intoxicații premeditate, pentru ca infractorul să aibă mai mult curaj în săvârșirea faptei ori pentru a invoca starea de intoxicație ca o circumstanță atenuantă.

Intoxicația voluntară preordinată (provocată dinadins) constituie o circumstanță agravantă, caracterizată ca atare de legiuitor, fiindcă are caracter univoc și relevă periculozitatea deosebită a făptuitorului. Starea de periculozitate deosebită a infractorului rezultă în acest caz, pe de o parte, din săvârșirea infracțiunii cu premeditare, dovedită prin însăși provocarea stării de intoxicație în scopul săvârșirii infracțiunii, iar, pe de altă parte, din procedeul folosit în vederea realizării infracțiunii și pentru a obține, eventual, o pedeapsă mai blândă, prevalându-se de intoxicație, decât cea cuvenită în realitate.

Prin natura sa, intoxicația preordinată este o circumstanță personală, dar, ca și premeditarea, pe care o dă în vileag, ea se poate converti în circumstanță reală, atunci când este cunoscută de participanți, care își însușesc scopul urmărit prin provocarea stării de intoxicație.

Legea nu prevede intoxicația preordinată ca element circumstanțial în conținutul vreunei infracțiuni, dar prevede premeditarea ca astfel de element în conținutul infracțiunii de omor calificat [art. 189 alin. (1) lit. a) C. pen.]. Înțelegem că, în cazul acestei infracțiuni, dacă premeditarea este dată în vileag tocmai prin provocarea stării de intoxicație, aceasta din urmă nu mai poate fi reținută și ca circumstanță agravantă.

Spre deosebire de intoxicația preordinată, care are caracter univoc (monovalent), intoxicația voluntară, chiar dacă este completă, nu înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită. Aceasta, în raport cu noile reglementări care au înlăturat circumstanțele agravante judiciare, poate constitui o circumstanță atenuantă, dar nu mai poate constitui circumstanță agravantă.

Pentru a produce efecte atenuante, starea de intoxicație trebuie să fie voluntară, completă și să existe în momentul săvârșirii faptei.

Starea de intoxicație este voluntară atunci când persoana care a ajuns în această stare a consumat cu bună știință alcool sau alte substanțe, toxice sau stupefiante, cunoscând proprietățile acestora și voind să consume cantitățile ingerate, indiferent dacă a voit sau nu să se îmbete; „ceea ce trebuie să fie voluntar, este cauza, iar nu efectul".

Beția voluntară se poate înfățișa sub două aspecte: a) *beția voluntară ocazională*, când o persoană ajunge în această stare în mod întâmplător, ocazional; b) *beția obișnuită*, când o persoană a dobândit năravul de a se îmbăta. Numai beția voluntară ocazională poate constitui o circumstanță atenuantă. Beția involuntară, dar incompletă constituie, de asemenea, o circumstanță atenuantă. Starea de beție este completă, așa cum s-a reținut în practica judiciară, atunci când procesul de intoxicare cu alcool sau cu alte substanțe este atât de avansat încât a dus la „cvasiparalizarea energiei fizice și la totala întunecare a facultăților psihice ale persoanei, aceasta nemaifiind stăpână pe mișcările ei fizice și neavând capacitatea de a înțelege și voi[1]. Cel aflat într-o asemenea situație nu mai este în stare să-și „dea seama pe deplin de actele pe care le comite, de consecințele și de pericolul social al acestora, capacitatea de a-și dirija acțiunile fiind mult stânjenită"[2].

În literatura juridică s-a susținut uneori că în cazul beției voluntare complete, în accepțiunea legii penale, deși energia fizică a făptuitorului este ca și paralizată, iar facultățile psihice sunt grav alterate, există totuși o fărâmă de conștiință și voință, care nu nimicește cu totul, până la completa dispariție, baza subiectivă a răspunderii penale.

Chiar dacă admitem că beția voluntară completă se află, în mod obiectiv, la limita stării de iresponsabilitate, dacă ea nu duce la înlăturarea caracterului penal al faptei, aceasta se datorează împrejurării că mai înainte de a fi ajuns în această stare, adică în tot intervalul ce a premers pierderii capacității de a înțelege și voi, făptuitorul și-a putut da seama de urmările pe care le-ar putea avea pierderea conștiinței și totuși nu a pus capăt consumului de alcool, acceptând producerea acelor urmări. Beția voluntară completă nu se identifică cu beția letargică, comatoasă, pentru că, în această stare, toate funcțiile nervoase sunt abolite, subiectul rămânând insensibil la orice reacție exterioară, reflexele și orice altă mișcare sau contracție musculară sunt desființate; or, în asemenea stare, săvârșirea unei fapte penale este imposibilă. O astfel de beție conduce la iresponsabilitate (*delirium tremens*).

Așa cum s-a mai arătat, instanța de judecată, reținând că inculpatul a comis infracțiunea în stare de beție voluntară completă, este obligată să precizeze motivat ce relevanță atribuie, în speță, stării de beție voluntară completă și să tragă din

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 2982/1974, în CD 1974, p. 335; Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 1668/1982, nepublicată.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 961/1979, în CD 1979, p. 348; Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 549/1971, în CD 1971, p. 265.

aceasta toate consecințele ce se impun sub aspectul tratamentului penal[1]. De pildă, s-a apreciat că nu poate fi invocată circumstanța atenuantă a beției în cazul în care inculpatul, deși știa că, fiind bolnav, îi era interzisă consumarea băuturilor alcoolice, a consumat totuși astfel de băuturi, iar starea în care a ajuns în mod voluntar a contribuit în mod direct la creșterea potențialului său agresiv, săvârșind o tentativă de omor[2]; de asemenea, starea de beție voluntară în care o persoană suferindă de encefalopatie cu potențial epileptogen a săvârșit mai multe infracțiuni nu poate fi asimilată alienației mintale ori altor asemenea cauze sau beției involuntare și nu înlătură răspunderea acelei persoane pentru faptele comise. Ea poate constitui, după caz, fie o circumstanță atenuantă, fie o situație de care se va ține seama la individualizarea pedepsei[3].

g) săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență

Pentru existența acestei circumstanțe agravante, este necesar să se constate că făptuitorul cunoștea existența sau iminența unei calamități, stări de asediu sau a unei stări de urgență și că s-a folosit de situația specială prilejuită de dezlănțuirea sau de amenințarea ivirii acestora.

Prin „situația prilejuită de o calamitate" se înțelege starea de tulburare socială specială pe care o creează existența efectivă sau amenințarea ivirii unei calamități (inundație, incendiu puternic, surpare de teren, cutremur de pământ, catastrofă etc.). A profita de situația prilejuită de o calamitate înseamnă a profita de faptul că anumite bunuri au fost lăsate fără pază și că anumite persoane au rămas fără apărare, că atenția generală este îndreptată spre salvare de la pericolul creat prin calamitate, că mijloacele de alarmare și comunicare nu funcționează sau nu funcționează normal. Cel care săvârșește infracțiunea profitând de această situație face să apară starea sa de periculozitate socială, pe de o parte, pentru că fapta sa lovește în relațiile sociale, într-un moment în care acestea nu pot fi normal ocrotite, iar, pe de altă parte, pentru gradul de perversitate și de decădere morală a făptuitorului, care nu ezită să contribuie în mod conștient la sporirea răului creat de o calamitate.

„Starea de asediu" se caracterizează printr-o restrângere provizorie și proporțională a drepturilor și libertăților, determinată de o amenințare armată din afara granițelor sau din interior, constând în întărirea regimului de poliție al administrației publice și transferul de competențe de la instanțele civile la cele militare.

„Starea de urgență" presupune o restrângere a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale și accentuarea funcției de poliție a administrației publice, fără însă a face transfer de atribuții, ca regulă, de la autoritățile civile la cele militare, fiind determinată de anumite situații ieșite din comun (cutremure, inundații, epidemii).

Împrejurarea privind săvârșirea infracțiunii profitând de o situație prilejuită de o calamitate era prevăzută în Codul penal anterior ca circumstanță agravantă specială (element circumstanțial) în conținutul infracțiunilor de furt calificat, art. 209 alin. (1) lit. h) C. pen., și tâlhărie, art. 211 alin. (2^1) lit. d) C. pen.; în aceste cazuri, nu mai poate fi aplicată agravanta pe care o analizăm.

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 58/1973, în R 1, p. 56.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1640/1976, în R 1, p. 39.
[3] Trib. Suprem, s. mil., dec. pen. nr. 86/1980, în R 2, p. 39.

Noul Cod penal nu mai prevede această împrejurare în conținutul acestor infracțiuni (art. 229 și art. 234), ci o extinde la toate infracțiunile care s-ar putea săvârși în aceste împrejurări.

Agravanta pe care o analizăm operează dacă infractorul și-a dat seama că acționează în condiții de calamitate, stare de asediu sau stare de urgență și s-a folosit de această situație specială pentru a comite infracțiunea. Circumstanța este reală și se răsfrânge asupra participanților în măsura în care aceștia au cunoscut-o și au prevăzut-o.

h) săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte

Prin introducerea acestei agravante, legea penală română a făcut un pas înainte spre a se alinia cerințelor Convenției Internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York, la 21 decembrie 1965, la care România a aderat prin adoptarea Decretului nr. 345/1970, dar și a Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale ale cetățenilor, care în art. 14 reglementează interzicerea discriminării.

În acest sens, a fost adoptată O.G. nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare[1].

Potrivit dispozițiilor art. 2 din actul normativ menționat, „prin discriminare" se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

În înțelesul art. 2 alin. (3) din ordonanță „sunt discriminatorii (...) prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare".

Orice comportament activ sau pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități poate atrage, după caz, fie răspunderea penală, fie răspunderea contravențională, conform prevederilor ordonanței.

Așa cum prevăd dispozițiile art. 2 alin. (10) din ordonanță, eliminarea tuturor formelor de discriminare se realizează prin:

- prevenirea oricăror fapte de discriminare, prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor acțiuni afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor;

[1] Publicată în M. Of. nr. 431 din 2 septembrie 2000; republicată în temeiul art. IV din Legea nr. 324/2006 în M. Of. nr. 99 din 8 februarie 2007, iar ulterior în M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014.

- medierea prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii unor acte sau fapte de discriminare;

- sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile alin. (1)-(7), care atrage răspunderea contravențională sau penală, după caz, în condițiile legii.

În sfera penală, legiuitorul incriminează, pe de o parte, faptele prin care se aduce atingere unor valori supreme, garantate prin lege, cum sunt: demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dar și alte fapte, dacă infractorul s-a folosit de oricare dintre formele de discriminare amintite. În aceste cazuri, prin aplicarea circumstanței agravante prevăzute în art. 77 lit. h) C. pen., în oricare dintre variantele enumerate în textul enunțat, instanța de judecată se va putea orienta spre o pedeapsă mai gravă, în raport cu pericolul sporit al faptei comise în împrejurările de mai sus.

Circumstanța examinată are caracter personal-subiectiv, motiv pentru care nu se răsfrânge asupra participanților, conform art. 50 alin. (1) C. pen.

Referințe de drept comparat. În **Codul penal spaniol** sunt prevăzute, în art. 22 din Capitolul 5, următoarele circumstanțe agravante: a) înfăptuirea cu premeditare a faptei; există premeditare când învinuitul comite oricare dintre delicte împotriva persoanei, folosind în comiterea faptei mijloace, moduri sau forme care, în mod direct și în mod special, au menirea să asigure realizarea faptei, fără ca pentru persoana sa să existe vreun risc cauzat de apărarea părții vătămate; există premeditare în cazul realizării faptei prin deghizare, prin abuz de superioritate sau profitând de circumstanțele de loc, timp sau de ajutorul altor persoane, care slăbesc capacitatea de apărare a părții vătămate sau facilitează nepedepsirea făptuitorului; b) executarea faptei pentru o sumă de bani, recompensă sau promisiune; c) comiterea delictului din motive rasiste, antisemite sau alt tip de discriminare cu privire la ideologia, religia sau convingerile victimei, etnia, rasa sau naționalitatea căreia îi aparține, sexul sau orientarea sexuală, boala sau handicapul de care suferă victima; d) amplificarea suferinței victimei în mod deliberat și inuman, cauzându-i acesteia suferințe inutile pentru înfăptuirea delictului; e) realizarea faptei prin abuz de încredere; f) dacă învinuitul se prevalează de caracterul public al calității pe care o are; g) dacă este recidivist.

Codul penal spaniol prevede în art. 23 o circumstanță mixtă referitoare la legăturile de rudenie. Există această circumstanță care poate atenua sau agrava răspunderea penală, în funcție de natura, motivele și efectele delictului, când este sau a fost vătămat soțul sau persoana care este sau a fost legată de făptuitor într-o formă stabilă printr-o relație de afecțiune similară sau este ascendent sau descendent sau frate natural sau prin adopție al făptuitorului sau al soțului acestuia sau concubinul.

Codul penal francez, în ansamblul dispozițiilor sale, admite existența unor împrejurări care produc efecte juridice, fie în sensul atenuării pedepsei, fie în sensul agravării acesteia.

Codul penal francez prevede o singură posibilitate a agravării pedepsei cu caracter general, și anume recidiva. Alte cauze au caracter special, fiind prevăzute în conținutul agravat al unor infracțiuni. Unele dintre aceste cauze speciale de agravare au caracter real (de exemplu: escaladarea, efracția, violența, săvârșirea faptei de

către o bandă organizată etc.), altele au caracter personal (de exemplu, vârsta etc.), iar altele influențează concomitent atât fapta, cât și persoana făptuitorului (de exemplu: omorul comis de descendentul victimei, omorul comis de medic etc.).

Legea penală franceză prevede un număr extrem de mare de circumstanțe agravante speciale, iar Capitolul 3 din Partea generală a Codului penal definește înțelesul unora dintre „circumstanțe care antrenează agravarea" pedepselor.

Astfel, potrivit art. 132-71, „constituie bandă organizată orice grupare formată sau orice înțelegere stabilită în vederea pregătirii, caracterizată prin una sau mai multe fapte materiale, prin una sau mai multe infracțiuni".

Premeditarea este definită în art. 132-72, ca fiind „planul făcut înaintea acțiunii de a comite o anumită crimă sau un anumit delict".

Art. 132-73 definește efracția, care „constă în forțarea, degradarea sau distrugerea oricărui dispozitiv de închidere sau a oricărui gen de îngrădire. Este asimilată efracției folosirea de chei false, de chei obișnuite pe nedrept sau a oricărui instrument care ar putea fi folosit fraudulos pentru a acționa un dispozitiv de închidere fără a-l forța sau a-l degrada".

De asemenea, în art. 132-74 este definită escaladarea, ca fiind „fapta de a pătrunde într-un loc oarecare, fie pe deasupra unui element de închidere, fie prin orice deschizătură, care nu este destinată să servească drept intrare".

O altă circumstanță agravantă este folosirea armei, definită în art. 132-75, „orice obiect conceput pentru a omorî sau a răni".

Așadar, existența unor cauze legale de atenuare și de agravare evidențiază faptul că și în legislația penală franceză procesul de individualizare a pedepsei se realizează în cadrul unor dispoziții legale, acestea având drept consecință stabilirea unei pedepse a cărei natură, durată și mod de executare să concorde cu circumstanțele concrete în care au fost săvârșite faptele.

În cazul concursului de circumstanțe agravante, dacă este vorba de o agravantă reală sau personală specială, se aplică mai întâi aceasta, iar la limita pedepsei astfel agravată se aplică recidiva, care este o agravantă generală. În cazul concursului între circumstanțe agravante și cauze de atenuare, se ține seama mai întâi de circumstanțele agravante (altele decât recidiva), apoi de cauzele de atenuare și în ultimul rând de recidivă.

În concluzie, observăm că sistemul francez are următoarele caracteristici în ceea ce privește circumstanțele agravante generale: lipsa unei enumerări în Partea generală a Codului penal a circumstanțelor agravante, accentul fiind pus pe circumstanțele speciale, legate de o incriminare concretă sau de un grup de infracțiuni; tratarea recidivei în doctrina penală ca o circumstanță agravantă, și nu ca o formă a pluralității de infracțiuni; definirea în Partea generală a unor circumstanțe agravante legale speciale.

Codul penal italian enumeră în art. 61 următoarele circumstanțe agravante comune (sau generale), riguros determinate de legiuitor, după cum urmează: a) dacă făptuitorul a acționat din motive josnice sau ușuratice, indiferent dacă era conștient sau inconștient de aceasta; b) dacă a săvârșit o infracțiune pentru a comite o altă infracțiune (infracțiune scop) sau pentru a asigura, pentru sine sau altul, produsul, profitul, prețul infracțiunii; nu este necesar să se fi comis infracțiunea scop, fiind suficient este să se fi urmărit săvârșirea ei, însă infracțiunea al cărei produs și

profit urma a fi asigurat trebuia să se fi comis; c) dacă făptuitorul a acționat din culpă cu previziune; d) dacă a săvârșit fapta cu cruzime; cruzimea există și când fapta se produce asupra unor persoane străine de subiectul pasiv al infracțiunii (de pildă, făptuitorul chinuie un copil pentru a o face să sufere pe mamă, pe care dorește să o ucidă); e) dacă făptuitorul a profitat de anumite circumstanțe de timp, loc, de starea victimei pentru a avea condiții mai ușoare de săvârșire a infracțiunii; f) dacă a comis fapta în timpul în care s-a sustras de la urmărire sau arestare pentru o infracțiune anterioară; g) dacă a produs o daună importantă în cazul infracțiunilor patrimoniale sau în cazul altor infracțiuni prin care, într-o formă sau alta, ar aduce prejudicii patrimoniale; h) dacă a încercat sau a reușit ca după săvârșirea infracțiunii să contribuie la agravarea rezultatului; i) dacă a comis fapte prin abuz de putere sau prin încălcarea obligațiilor de serviciu inerente unei funcții publice; j) dacă a comis fapta contra unui funcționar public sau contra unei persoane însărcinate cu prestarea unui serviciu public; k) dacă a comis fapta abuzând de poziția sa dominantă; l) dacă a comis fapta în scop de terorism sau de răsturnare a ordinii democratice (text introdus prin legea din 6 februarie 1980).

Codul penal suedez prevede în Secțiunea a II-a din Capitolul 29 (care se găsește în partea a III-a a Codului penal, unde sunt reglementate sancțiunile) că, „în evaluarea faptei penale, următoarelor circumstanțe agravante li se acordă o atenție specială, pe lângă ceea ce este aplicabil fiecărei infracțiuni: a) dacă acuzatul intenționa ca infracțiunea să aibă consecințe mai grave decât a avut în fapt; b) dacă acuzatul și-a manifestat puternic reaua-credință; c) dacă acuzatul a exploatat vulnerabilitatea sau dificultățile speciale ale unei persoane de a se apăra; d) dacă acuzatul a exploatat grav poziția sa sau a abuzat de încrederea acordată; e) dacă acuzatul a determinat o altă persoană să participe la infracțiune prin constrângere, înșelăciune sau exploatarea tinereții, naivității, lipsei de înțelegere sau dependenței unei persoane; f) dacă infracțiunea a făcut parte dintr-o activitate criminală care a fost planificată atent sau a fost realizată la scară largă și în care acuzatul a avut un rol important; g) dacă motivul infracțiunii a fost insulta adusă unei persoane, unui grup etnic sau unui alt grup similar de oameni, pe motiv de rasă, culoare, origine națională sau etnică, credință religioasă sau alte circumstanțe asemănătoare".

În **Codul penal belgian** se distinge între circumstanțe agravante care sunt elemente constitutive ale infracțiunii și circumstanțele agravante (cauze de agravare) care nu au caracter de element constitutiv al infracțiunii. Circumstanțele agravante pot fi personale sau reale.

Circumstanțele agravante nu sunt prevăzute în Partea generală, ci numai în Partea specială, pe lângă unele infracțiuni determinate. Sunt asemenea circumstanțe premeditarea, dorința de câștig. Acestea sunt atribuite inculpatului numai în măsura în care acesta le-a cunoscut sau acceptat, iar în cazul infracțiunilor praeterintenționate, inculpatul trebuie să fi putut prevedea rezultatul mai grav.

Recidiva este considerată în doctrină ca fiind o circumstanță generală agravantă, deși nu este prevăzută explicit de lege ca având acest caracter.

Efectele circumstanțelor agravante

Art. 78. (1) În cazul în care există circumstanțe agravante, se poate aplica o pedeapsă până la maximul special. Dacă maximul special este neîndestulător, în cazul închisorii se poate adăuga un spor până la 2 ani, care nu poate depăși o treime din acest maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special.

(2) Majorarea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor agravante reținute.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal reglementează efectele circumstanțelor agravante în art. 78, aproape la fel ca în Codul penal anterior. Observăm o primă deosebire prin aceea că, în legea penală nouă, sporul care se poate adăuga, în cazul pedepsei închisorii, este de până la 2 ani, și nu de până la 5 ani, ca în Codul penal anterior.

A fost introdus alin. (2), potrivit căruia majorarea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor agravante reținute. Se constată că textul folosește sintagma „majorarea limitelor speciale", în realitate este vorba numai despre limita specială maximă, nu și limita specială minimă.

Deosebit de efectul circumstanțelor atenuante, care constă în reducerea obligatorie a limitelor speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită cu o treime, circumstanțele agravante nu produc, în mod necesar, un efect simetric, respectiv creșterea acestor limite cu o treime. Instanța, aplicând pedeapsa între limitele speciale prevăzute de lege, o poate situa peste maximul special numai facultativ și condiționat de aprecierea că el este insuficient pentru realizarea scopului urmărit. În caz contrar, pedeapsa urmează a fi stabilită înăuntrul limitelor speciale, însă mai aproape de maximul special decât în cazul în care circumstanțele agravante reținute nu ar exista.

Sistemul pedepselor relativ determinate adoptat, ca regulă generală, de legea noastră penală funcționează și în cazul constatării de circumstanțe agravante, în sensul că, dacă se consideră necesară depășirea maximului special, pedeapsa va putea fi stabilită deasupra acestuia, putându-se adopta un spor de până la 2 ani, care nu poate depăși o treime din acel maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special.

Așa cum s-a arătat, noul Cod penal a renunțat la categoria circumstanțelor agravante judiciare și, drept consecință, acestea nu mai pot fi reținute de către instanța de judecată.

Existența circumstanțelor agravante nu poate duce niciodată la înlocuirea pedepsei prevăzute de lege, respectiv amenda cu închisoarea sau închisoarea cu pedeapsa detențiunii pe viață.

Circumstanțele agravante produc efecte numai asupra pedepselor principale. O pedeapsă complementară, neprevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, nu ar putea deveni incidentă, pe motivul că fapta a fost comisă în circumstanțe agravante.

Dacă pentru infracțiunea reținută în sarcina inculpatului legea prevede pedepse alternative, instanța trebuie, mai întâi, să se fixeze asupra uneia dintre acestea și apoi, raportându-se la pedeapsa aleasă, să determine efectele circumstanțelor agravante.

În conformitate cu dispozițiile art. 78 C. pen., în cazul pedepsei închisorii, dacă se reține circumstanțe agravante, instanța are o dublă posibilitate, la alegere: să aplice o pedeapsă până la maximul special, iar dacă acesta este neîndestulător, poate adăuga un spor până la 2 ani, care nu poate depăși o treime din acest maxim.

La baza opțiunii pentru una dintre aceste alternative trebuie să se afle atât numărul circumstanțelor agravante reținute, cât și gradul de influență al pericolului social sporit al faptei și făptuitorului.

De pildă, pentru săvârșirea infracțiunii de omor calificat prevăzută în art. 175 lit. a) C. pen. anterior, cu aplicarea art. 75 alin. (1) lit. d) C. pen. și alin. ultim C. pen. anterior, raportat la art. 78 C. pen. anterior, instanța a dispus condamnarea inculpatului la pedeapsa de 20 ani închisoare, reprezentând maximul special prevăzut de textul incriminator (faptă comisă în anul 1995), și cum acest maxim a fost apreciat ca neîndestulător, s-a aplicat un spor de 2 ani[1].

Aceste dispoziții legale nu sunt aplicabile dacă instanța a valorificat împrejurările agravante pentru infracțiunea de omor în cadrul limitelor de pedeapsă, neexistând circumstanțe care să justifice depășirea maximului special și, implicit, aplicarea dispozițiilor din art. 78 C. pen. anterior[2].

Soluția este corectă, deoarece, în măsura în care se constată existența unor circumstanțe agravante legale, instanța va stabili pedeapsa în raport cu dispozițiile din art. 78 C. pen. Dacă asemenea împrejurări agravante lipsesc ori au fost valorificate cu prilejul încadrării juridice a faptei, nu vor fi aplicabile nici prevederile art. 78 C. pen.

În cazul în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa amenzii, constatarea circumstanțelor agravante poate avea ca efect, așa cum prevăd dispozițiile art. 78 C. pen., fie aplicarea unei pedepse până la maximul special, fie, dacă acesta ar fi neîndestulător, depășirea maximului special, prin adăugarea unui spor de cel mult o treime din acest maxim.

Ca și în cazul închisorii, instanța poate opta pentru aplicarea unei pedepse mai mult sau mai puțin apropiate de maximul special ori pentru stabilirea unei pedepse dincolo de acest maxim, în limitele sporului legal. La baza acestei opțiuni trebuie să se afle nu numai numărul circumstanțelor agravante, ci și ponderea fiecăreia în complexul elementelor de fapt.

Conform prevederilor art. 78 alin. (2) C. pen., o pluralitate de circumstanțe agravante nu conduce la agravări succesive ale pedepsei, ci la una singură, urmată de aplicarea unui singur spor prevăzut de lege, dar va reprezenta întotdeauna un important element de apreciere atunci când se va lua în considerare necesitatea depășirii maximului special și, în caz afirmativ, la stabilirea sporului. După cum s-a mai arătat, expresia „majorarea limitelor speciale" poate da naștere la interpretări contradictorii, lăsând să se înțeleagă că este vorba despre ambele limite, minimă și maximă, în realitate textul referindu-se numai la limita maximă specială.

Referințe de drept comparat. Codul penal italian prevede că, dacă există o singură circumstanță agravantă și majorarea nu este determinată special de lege, va

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 4403/2003; dec. nr. 6311/2004, nepublicate.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 715/1982, în RRD nr. 3/1983, p. 71.

opera regula generală a majorării pedepsei de până la o treime, aplicabilă pentru infracțiunea săvârșită. Majorarea nu va putea depăși 30 de ani, în cazul în care pedeapsa aplicată va fi recluziunea (art. 64 C. pen. italian).

Dacă sunt mai multe circumstanțe agravante, pedeapsa care se poate aplica nu va putea depăși de 3 ori maximul stabilit de lege, în afară de cazuri speciale, dar și atunci nu poate depăși 30 de ani, dacă este vorba de recluziune (adică pedeapsa de la 15 zile la 24 ani), sau 5 ani, dacă este vorba de arest (privarea de la 5 zile la 3 ani), respectiv plata unei sume de bani diminuate în cazul amenzii.

Codul penal francez prevede că, dacă este vorba de o circumstanță agravantă reală sau personală specială, se aplică mai întâi aceasta, și de la limitele pedepsei astfel agravate, se va aplica recidiva, considerată ca fiind circumstanță agravantă generală.

Potrivit dispozițiilor cuprinse în **Codul penal slovac**, efectul circumstanțelor agravante constă în majorarea cu o treime a limitei inferioare a pedepsei stabilite prin lege pentru infracțiunea comisă; excepțional, reducerea limitei superioare sau majorarea limitei inferioare nu se aplică pentru faptele pentru care în Partea specială a Codului penal este prevăzută pedeapsa închisorii de 25 ani sau închisoare pe viață.

Concursul între cauze de atenuare sau de agravare

Art. 79. (1) Când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect reducerea pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la tentativă, circumstanțe atenuante și cazuri speciale de reducere a pedepsei, în această ordine.

(2) Dacă sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabilește prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiune continuată, concurs sau recidivă.

(3) Când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente una sau mai multe cauze de reducere a pedepsei și una sau mai multe cauze de majorare a pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc conform alin. (1), după care limitele de pedeapsă rezultate se majorează conform alin. (2).

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ion Ristea)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal reglementează concursul între cauze de atenuare sau de agravare în art. 79, într-o formulare superioară, mult mai clară decât cea existentă în art. 80 C. pen. anterior.

Potrivit prevederilor art. 79 C. pen., când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect reducerea pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc prin

aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la tentativă, circumstanțe atenuante și cazuri speciale de reducere a pedepsei, în această ordine.

Dacă sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabilește prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiune continuată, concurs sau recidivă.

Când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente una sau mai multe cauze de reducere a pedepsei și una sau mai multe cauze de majorare a pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la tentativă, circumstanțe atenuante și cazuri speciale de reducere a pedepsei și se majorează prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiunea continuată, concurs sau recidivă.

Menționăm că noțiunea de „cauze de agravare sau de atenuare" este folosită în literatura juridică ca o noțiune mai cuprinzătoare în care intră atât împrejurările care au legătură cu infracțiunea comisă de autor, adică circumstanțele legale atenuante și agravante, cât și anumite împrejurări care, deși nu au legătură cu fapta comisă, influențează gravitatea faptei și periculozitatea făptuitorului, acestea fiind stările de atenuare (tentativa) sau stările de agravare (recidiva, concursul de infracțiuni, infracțiunea continuată).

Așadar, sfera noțiunii de „cauze de agravare și atenuare" este mai mare decât aceea de „circumstanțe" (chiar dacă în vorbirea obișnuită se folosesc uneori cu înțeles similar), circumstanțele fiind numai o parte dintre cauzele de atenuare sau agravare.

Toate cauzele de agravare și atenuare sunt elemente de fapt sau personale, materiale ori psihice, exterioare conținutului infracțiunii. Însă unele dintre acestea, respectiv circumstanțele atenuante și agravante, micșorează sau agravează pedeapsa ca urmare a influenței pe care o exercită asupra gradului de pericol social al faptei concrete săvârșite de infractor și asupra pericolului persoanei acestuia reflectată în fapta concretă.

Stările de atenuare și agravare sunt nu numai exterioare conținutului infracțiunii, dar sunt și extrinseci faptei concrete comise de făptuitor. Ele diminuează sau agravează pedeapsa pentru motive care nu au nicio legătură cu condițiile în care s-a produs executarea ori consumarea infracțiunii, cum ar fi, de exemplu, recidiva. Chiar dacă acestea se referă la persoana infractorului, nu reprezintă o circumstanță agravantă sau atenuantă propriu-zisă, deoarece, după cum s-a mai arătat, deși influențează pericolul social al faptei concrete, comisă de făptuitor, ele sunt instituții penale autonome fără o legătură directă cu fapta și cu făptuitorul acesteia.

În fața unor asemenea entități diferite (neomogene, necomparabile), care influențează pericolul concret al faptei și al persoanei făptuitoare și modul cum se rezolvă concursul între ele, legiuitorul a simțit nevoia să intervină pentru a stabili ordinea lor de aplicare.

Astfel, potrivit art. 79 alin. (1) C. pen., când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect reducerea pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la tentativă, circumstanțe atenuante și cazuri speciale de reducere a pedepsei, în această ordine.

Prin urmare, în caz de concurs între cauzele de atenuare, pedeapsa se stabilește ținându-se seama, în primul rând, dacă este cazul, de prevederile legale care regle-

mentează pedepsirea tentativei. Potrivit art. 33 alin. (1) C. pen., tentativa se pedepsește numai când legea prevede în mod expres aceasta, iar potrivit alin. (2), tentativa se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată, ale cărei limite se reduc la jumătate. Când pentru infracțiunea consumată legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață, iar instanța s-ar orienta spre aceasta, tentativa se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani.

Apoi, sunt aplicabile prevederile art. 76 C. pen. referitoare la efectele circumstanțelor atenuante. Potrivit alin. (1) al acestui text de lege, în cazul în care există circumstanțe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc cu o treime. Conform alin. (2), dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață, se aplică pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani, iar alin. (3) menționează că reducerea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute. În continuare, se aplică dispozițiile legale speciale de reducere a pedepsei, care se regăsesc în Partea specială a Codului penal.

Ori de câte ori se constată existența cumulativă a acestora, instanța are obligația, în procesul de individualizare judiciară a pedepsei, să respecte ordinea în care urmează a se face aplicarea lor, și anume: dispozițiile legale privind tentativa, circumstanțe atenuante și cazuri speciale de reducere a pedepsei, atunci când acestea sunt în concurs[1].

Art. 79 alin. (2) C. pen. reglementează situația existenței cumulative a cauzelor de agravare: dacă sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabilește prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiune continuată, concurs sau recidivă.

Astfel, se aplică prevederile art. 78 C. pen. privind efectele circumstanțelor agravante, prevederile art. 36 care se referă la pedeapsa pentru infracțiunea continuată, art. 39 privind pedeapsa în caz de concurs de infracțiuni și dispozițiile art. 43 referitoare la pedeapsa în caz de recidivă.

Complexitatea împrejurărilor în care este săvârșită o infracțiune poate duce la existența concomitentă atât a unor cauze de atenuare, cât și a unor cauze de agravare a răspunderii penale. Potrivit art. 79 alin. (3) C. pen., când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente una sau mai multe cauze de reducere a pedepsei și una sau mai multe cauze de majorare a pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc conform alin. (1), după care limitele de pedeapsă rezultate se majorează conform alin. (2).

Prin urmare, ori de câte ori se constată existența cumulativă a cauzelor de atenuare și a cauzelor de agravare, instanța are obligația, în procesul de individualizare judiciară a pedepsei, să aplice, în ordine, dispozițiile din art. 79 alin. (1) privind modalitatea de stabilire a pedepsei în cazul concursului între cauzele de atenuare și dispozițiile art. 79 alin. (2) referitoare la stabilirea pedepsei în caz de concurs între cauzele de agravare. În felul acesta, rezultă o nouă limită minimă și maximă a pedepsei, cu întindere mai mare, judecătorul având astfel posibilitatea să facă o corectă individualizare a pedepsei.

Ordinea stabilită de legiuitor, care dă prioritate cauzelor de atenuare, este pe deplin justificată, întrucât instanța trebuie să statueze mai întâi asupra împrejurărilor susceptibile să atenueze fapta și apoi să analizeze împrejurările care agravează fapta.

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 1929/2005, nepublicată.

Astfel, în aplicarea prevederilor din Codul penal anterior, în practica judiciară s-a decis că, în cazul în care inculpatul, aflat în stare de recidivă postexecutorie (condamnat anterior definitiv pentru fapte similare), a comis o sustragere pe timp de noapte, iar în momentul imobilizării a exercitat, în mod repetat, acte de violență în scopul păstrării bunului furat, nu s-ar justifica, chiar în condițiile reținerii circumstanței atenuante prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior (stăruința depusă pentru a repara paguba pricinuită), dar care este în concurs cu recidiva [art. 37 lit. b) C. pen. anterior], coborârea pedepsei aplicate pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 211 alin. (2) lit. b) și alin. (2^1) lit. c) C. pen. anterior[1].

Așa cum s-a arătat, prevederile art. 80 alin. (1) C. pen. anterior și, respectiv, art. 79 C. pen. indică o ordine obligatorie de aplicare a cauzelor de atenuare sau de agravare pe care le menționează, neputându-se concepe o aplicare concomitentă a acestora.

De aceea, nu ni se pare justificată părerea mai veche exprimată în literatura juridică, în sensul că art. 80 alin. (1) ar îndreptăți o soluție care nu ar ține seama de ordinea arătată, iar dispozițiile amintite ar fixa numai limita inferioară (ca urmare a constatării circumstanțelor atenuante) și limita superioară (în raport de maximul de pedeapsă la care s-ar putea ajunge prin efectul circumstanțelor agravantei sau recidivei) a sancțiunii ce s-ar putea pronunța în cazul concursului de cauze de agravare și de atenuare. Această soluție, pe de o parte, ar nesocoti ordinea strictă de aplicare prevăzută în art. 80 alin. (1) C. pen. anterior, iar, pe de altă parte, dispozițiile referitoare la recidivă ar opera numai asupra limitelor legale de pedeapsă la care s-a ajuns prin efectul aplicării, mai întâi, a circumstanțelor agravante și, ulterior, a circumstanțelor atenuante (în cazul în care nu sunt invocate numai unele ori celelalte alături de recidivă). Nu pot fi combinate dispozițiile privind efectele circumstanțelor agravante, atenuante și a stării de recidivă spre a reține numai limita inferioară sau superioară de pedeapsă la care s-ar putea ajunge pe baza lor. Aceasta ar însemna o aplicare concomitentă a cauzelor de agravare și atenuare menționate în art. 79 alin. (1) C. pen., în ciuda deosebirilor calitative care există între ele și care au impus ordinea statornicită de legiuitor în dispoziția examinată.

După cum s-a arătat, în Codul penal anterior, circumstanțele atenuante aveau ca efect reducerea obligatorie a pedepsei sub minimul special. Aplicarea acestei reguli și în cazul în care circumstanțele atenuante coexistă cu circumstanțele agravante ar fi condus la anihilarea efectelor acestora din urmă și, pe cale de consecință, la stabilirea unei pedepse inadecvate gradului de pericol social al faptei săvârșite și periculozității reale a infractorului. Pentru a preveni acest neajuns, s-a prevăzut că prezența, în concurs, a unor circumstanțe agravante și atenuante face ca existența acestora din urmă să nu mai atragă, în mod obligatoriu, coborârea pedepsei sub limita minimă prevăzută de lege [art. 80 alin. (2) C. pen. anterior]. În acest fel, instanța a avut largi posibilități de individualizare, pedeapsa putând fi stabilită între limita minimă rezultată din aplicarea art. 76 C. pen. anterior și limita maximă la care se poate ajunge prin aplicarea art. 78 C. pen. anterior.

Referitor la acest aspect, în practica judiciară s-a decis că, în caz de concurs între circumstanțe agravante și circumstanțe atenuante, coborârea pedepsei sub minimul special nu este obligatorie, chiar dacă circumstanțele agravante nu sunt dintre cele expres prevăzute în dispozițiile art. 75 C. pen. anterior, ci reprezintă alte împrejurări

[1] *Ibidem.*

care imprimă faptei un caracter grav – art. 75 alin. ultim C. pen. anterior[1]; de asemenea, dând eficiență dispozițiilor art. 80 alin. (2) C. pen. anterior, instanțele nu au coborât pedeapsa sub minimul special, în caz de concurs între circumstanțele agravante și atenuante, ținând seama de pericolul social concret al faptei și de împrejurările în care a fost săvârșită[2]; ca urmare, constatăm că greșit în alte situații instanțele, reținând în concurs circumstanțe agravante și circumstanțe atenuante, au aplicat pedepse sub minimul special[3].

În practica judiciară și în literatura juridică au existat controverse în ceea ce privește stabilirea și aplicarea pedepsei în caz de concurs între circumstanțe atenuante și recidivă.

Astfel, într-o părere s-a susținut că prevederile art. 80 alin. (2) C. pen. anterior se refereau numai la concursul între circumstanțe agravante (prevăzute în art. 75 C. pen. anterior) și cele atenuante (prevăzute în art. 73-74 C. pen. anterior), nu și la concursul între circumstanțele atenuante și cauzele de agravare a pedepsei[4].

Ulterior, Tribunalul Suprem, prin decizia de îndrumare nr. 9 din 8 octombrie 1970, a stabilit că, în cazul în care circumstanțele atenuante sunt în concurs cu starea de recidivă, pedeapsa trebuie stabilită în același mod ca în cazul concursului dintre circumstanțe agravante și circumstanțe atenuante și deci coborârea pedepsei sub minimul special prevăzut de lege nu este obligatorie. S-a motivat că excepția de la obligativitatea coborârii pedepsei sub minimul special trebuie extinsă și în cazul concursului între circumstanțele atenuante și recidivă, deoarece efectele agravante ale recidivei sunt mai întinse decât în cazul circumstanțelor agravante. Tot din cuprinsul acestei decizii rezultă că noțiunea de „maxim special" folosită în cuprinsul legii penale nu poate avea decât înțelesul obișnuit, acela de limită maximă a pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, astfel că sporul pentru recidivă nu se poate adăuga decât la maximul de pedeapsă astfel înțeles, și nu la maximul rezultat din aplicarea circumstanțelor atenuante.

Deși obligatoriu pentru instanțele de judecată din acea perioadă, acest punct de vedere al instanței supreme a fost criticat în doctrină, ca nefiind viabil și conducând la o greșită interpretare a legii.

S-a susținut că, în sistemul legislației noastre penale, este obligatorie coborârea pedepsei sub minimul special prevăzut de lege în cazul constatării circumstanțelor atenuante. Acolo unde legiuitorul a voit să deroge de la acest sistem (admițând neobligativitatea coborârii pedepsei sub minimul special, în cazul existenței și a circumstanțelor agravante), a prevăzut aceasta într-o dispoziție explicită a legii [art. 80 alin. (1) C. pen. anterior]. Or, în cazul concursului dintre circumstanțele atenuante și recidivă, o asemenea dispoziție de excepție nu există, astfel încât nu se poate concepe o „neutralizare" a efectului circumstanțelor atenuante ca urmare a recidivei, ci agravarea pentru recidivă va trebui să-și producă efectele după ce circumstanțele atenuante au operat și de la limita efectelor acestora.

---

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 1591/2004, nepublicată.

[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 1990/2003, nepublicată; ICCJ, s. pen., dec. nr. 2401/2004, nr. 2846/2005, nr. 323/2004, nr. 752/2006, nepublicate.

[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 2675/2003, nr. 2135/2004, nr. 2175/2004, nr. 2249/2004, nepublicate; ICCJ, s. pen., dec. nr. 2494/2005, nr. 2737/2005, nr. 2821/2005, nr. 297/2006, nepublicate.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 542/1973, în CD 1973; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1203/1974, în CD 1974.

Potrivit art. 80 alin. (3) C. pen. anterior, în cazul aplicării concomitente a dispozițiilor cu privire la circumstanțe agravante, recidivă și concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 25 de ani, dacă maximul special pentru fiecare infracțiune este de 10 ani sau mai mic, și 30 de ani, dacă maximul special pentru cel puțin una dintre infracțiuni este mai mare de 10 ani. Prin acest text, se stabilesc limitele maxime ale agravării pedepsei în caz de concurs între mai multe cauze de agravare (stări sau circumstanțe). Referirea este expresă la situația în care, la stabilirea pedepsei, vor trebui să se aplice concomitent dispozițiile legale cu privire la circumstanțe agravante, recidivă și concurs de infracțiuni. Desigur, la stabilirea pedepsei pentru concurs de infracțiuni săvârșite în stare de recidivă este posibilă o agravare succesivă a pedepsei prin adăugarea unui spor prevăzut de lege pentru fiecare cauză de agravare. Astfel, la stabilirea pedepsei pentru fiecare infracțiune concurentă în parte, în condițiile constatării circumstanțelor agravante, instanța poate agrava pedeapsa prin adăugarea unui spor de până la 5 ani (fără a depăși o treime din maximul special). Dacă infracțiunile concurente au fost săvârșite în stare de recidivă fie postcondamnatorie, fie postexecutorie, instanța va face aplicarea regulilor de la recidivă pentru fiecare infracțiune în parte, apoi pedepsele astfel stabilite se vor contopi potrivit dispozițiilor privitoare la concursul de infracțiuni, la pedeapsa cea mai grea, putându-se adăuga un spor până la 5 ani.

Uneori, totalul acestor sporuri aplicate pentru circumstanțe agravante pentru recidivă și pentru concurs de infracțiuni ar putea depăși, împreună cu pedeapsa la care se adaugă, durata maximă a închisorii. Însă textul de lege pe care îl analizăm stabilește limita maximă până la care pedeapsa poate fi sporită. Această limită este de 25 ani, dacă maximul special pentru fiecare infracțiune este de 10 ani sau mai mic, și de 30 de ani, dacă maximul special pentru cel puțin una dintre infracțiuni este mai mare de 10 ani.

Însă, oricâte cauze de agravare ar exista și ar acționa concomitent asupra pedepsei, aceasta nu va putea depăși niciodată maximul general al pedepsei închisorii.

Referințe de drept comparat. Codul penal italian, în art. 69, prevede că, atunci când concurează împreună circumstanțele agravante și atenuante, se va aplica de instanță fie regula echivalenței, adică se compensează cele două categorii de circumstanțe, astfel că instanța va aplica pedeapsa concretă, făcând abstracție de existența vreunei circumstanțe, fie regula preponderenței, în sensul că instanța va decide dacă dă curs numai circumstanțelor atenuante (făcând abstracție de cele agravante) ori va da curs circumstanțelor agravante (făcând abstracție de cele atenuante).

În doctrină, s-a atras atenția asupra faptului că acest din urmă principiu deschide calea subiectivismului judecătorilor, cu consecințe foarte importante pentru pedeapsa concretă care ar urma să fie aplicată. Așa, de pildă, în cazul unei infracțiuni pentru care, prin majorarea permisă de circumstanța agravantă, s-ar fi ajuns la o pedeapsă severă, dacă se dă preferință circumstanțelor atenuante, se poate ajunge la o pedeapsă minimă.

Problema care se ridică în materia circumstanțelor, după autorii italieni, este păstrarea unui echilibru rațional între intervenția legiuitorului (menită să împiedică excesul, arbitrariul judecătorului în constatarea și evaluarea circumstanțelor) și necesitățile obiective de a evalua variatele situații, circumstanțele în care se săvârșește infracțiunea pentru o corectă aplicare a pedepsei concrete, operație care nu ar

putea fi efectuată decât de judecător; numai acesta poate aprecia relevanța fiecărei împrejurări, evaluând cu grijă gradul de pericol social al faptei și al persoanei făptuitorului; în felul acesta, rezultând concilierea principiului legalității cu acela al necesității unei mai bune determinări a sancțiunii concrete.

Trebuie făcută precizarea că legea penală italiană face deosebire între concursul omogen (numai circumstanțe atenuante sau numai circumstanțe agravante) și concursul eterogen (atât circumstanțe atenuante, cât și circumstanțe agravante).

În legislația penală franceză, în cazul concursului între circumstanțele agravante și cauzele de atenuare, se va ține seama de următoarea ordine: circumstanțele agravante (altele decât recidiva), cauzele de atenuare și la urmă de starea de recidivă.

Codul penal spaniol prevede la pct. 7 al art. 66 că, la aplicarea pedepsei, judecătoriile sau tribunalele vor respecta următoarea regulă: când concură circumstanțe atenuante și agravante, vor fi evaluate și compensate judicios pentru individualizarea pedepsei. În cazul în care persistă un temei calificat de atenuare, se va aplica pedeapsa inferioară în grad. Dacă se menține un temei calificat de agravare, se va aplica pedeapsa în jumătatea superioară a acesteia.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Secțiunea a 3-a
Renunțarea la aplicarea pedepsei

Condițiile renunțării la aplicarea pedepsei

Art. 80. (1) Instanța poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei dacă sunt întrunite următoarele condiții:

a) infracțiunea săvârșită prezintă o gravitate redusă, având în vedere natura și întinderea urmărilor produse, mijloacele folosite, modul și împrejurările în care a fost comisă, motivul și scopul urmărit;

b) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea unei pedepse ar fi inoportună din cauza consecințelor pe care le-ar avea asupra persoanei acestuia.

(2) Nu se poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei dacă:

a) infractorul a mai suferit anterior o condamnare, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) și lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

b) față de același infractor s-a mai dispus renunțarea la aplicarea pedepsei în ultimii 2 ani anteriori datei comiterii infracțiunii pentru care este judecat;

c) infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților;

d) pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea mai mare de 5 ani.

(3) În caz de concurs de infracțiuni, renunțarea la aplicarea pedepsei se poate dispune dacă pentru fiecare infracțiune concurentă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în alin. (1) și alin. (2).

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 80 C. pen. nu își au corespondent în legea penală anterioară, renunțarea la aplicarea pedepsei fiind o instituție nou-introdusă de legiuitorul român.

Măsura renunțării la aplicarea pedepsei. Caracterizare. Noua instituție constituie o alternativă la pedepsele privative de libertate, a căror eficiență a devenit tot mai discutabilă. Izolarea de societate și de mediul familial a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate, precum și influența negativă exercitată de

mediul penitenciar sunt departe de a contribui la modificarea în sens pozitiv a comportamentului celor aflați în executarea pedepselor.

Instituția renunțării la aplicarea pedepsei are drept temei încrederea – mai întâi a legiuitorului care o instituie și apoi a judecătorilor care o aplică la cazurile concrete – în posibilitățile de îndreptare a persoanei care a săvârșit o infracțiune, fără a i se aplica o pedeapsă.

I. Condițiile renunțării la aplicarea pedepsei. Din prevederile noului Cod penal rezultă următoarele condiții care trebuie îndeplinite pentru a face posibilă renunțarea la aplicarea pedepsei:

1) Infracțiunea săvârșită să prezinte o gravitate redusă, în raport cu natura și întinderea urmărilor produse, cu mijloacele folosite, cu modul și împrejurările în care a fost comisă, precum și cu motivul și scopul urmărit.

Prin lege s-a precizat faptul că instituția renunțării la aplicarea pedepsei poate fi folosită numai în cazul unor infracțiuni de o gravitate relativ redusă, și anume în cazul celor sancționate cu închisoarea până la 5 ani inclusiv. În ceea ce ne privește, considerăm că limita maximă de 5 ani închisoare este prea ridicată, deoarece există multe infracțiuni sancționate cu această pedeapsă, care prezintă o gravitate sporită, cum ar fi: uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă în condițiile prevăzute în art. 200 alin. (1); exercitarea de agresiuni asupra fătului [art. 201 alin. (l)]; infracțiunea de violare de domiciliu comisă de o persoană înarmată, în timpul nopții [art. 224 alin. (2)]; furtul calificat [art. 229 alin. (1)]; infracțiunea de înșelăciune [art. 244 alin. (1) și (2)]; uzurparea de calități oficiale [art.258 alin. (1) și (2)]; sustragerea sau distrugerea de probe ori de înscrisuri [art. 275 alin. (1) și (2)]; supunerea la rele tratamente, cum ar fi supunerea unei persoane la executarea unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță în alt mod decât cel prevăzut de dispozițiile legale [art. 281 alin. (1) și (2)]; represiunea nedreaptă, constând în trimiterea în judecată a unei persoane, știind că este nevinovată [art. 283 alin. (1)] etc., în raport cu care n-ar trebui să opereze instituția pe care o analizăm.

Pe lângă criteriul limitelor de pedeapsă la care ne-am referit mai sus, legiuitorul, pentru a da posibilitatea unei evaluări reale a pericolului social al faptei, a precizat și alte criterii, cum sunt: a) **modul și mijloacele folosite de infractor pentru săvârșirea infracțiunii**, cu alte cuvinte, dacă a comis fapta singur sau împreună cu alte persoane ori dacă furtul unui obiect din curtea locuinței părții vătămate s-a comis prin escaladare sau, dimpotrivă, în condițiile în care poarta gardului sau a zidului care împrejmuia curtea era deschisă sau dacă s-a folosit violența, producând victimei vătămări corporale; b) un alt criteriu îl constituie **întinderea urmărilor produse**, adică valoarea prejudiciului să fie relativ redusă sau dacă piesa care a făcut obiectul infracțiunii de distrugere, deși are o valoare materială relativ mică, lipsa acesteia ar face ca un agregat industrial să nu mai poată funcționa sau să funcționeze la o capacitate redusă; c) **motivul și scopul urmărit** este un alt criteriu de care instanțele judecătorești trebuie să țină seama atunci când se pronunță în legătură cu renunțarea la aplicarea pedepsei. **Motivul sau mobilul infracțiunii**, adică impulsul intern al făptuitorului de a săvârși o anumită activitate ilicită, generat deseori de dorința acestuia de a obține pentru sine anumite lucruri sau avantaje de orice natură, pe căi ilicite, și nu prin prestarea unei activități licite. Stabilirea corectă a mobilului infracțiunii, de pildă, dacă furtul s-a realizat dintr-un sentiment de lăcomie sau, din contră, pentru a suplini lipsa mijloacelor materiale necesare existenței membrilor familiei sale.

Scopul ca element al conținutului subiectiv înseamnă finalitatea urmărită de făptuitor prin săvârșirea infracțiunii. Scopul trădează perversitatea infractorului, gradul lui de înrăire și de nesocotire, de nerespectare a normelor legale și morale de conviețuire socială. Se știe că, în toate cazurile, cunoașterea scopului urmărit de făptuitor este absolut necesară pentru determinarea gradului de pericol social al faptei, pentru cunoașterea periculozității infractorului și pentru stabilirea măsurii de apărare socială adecvate.

Evaluarea globală în lumina tuturor criteriilor enunțate, deși permite o cunoaștere a întregii realități, atât obiective, cât și subiective, nu exclude o anumită ierarhizare și chiar acordarea priorității unor criterii în raport cu altele.

2) Instanța să aprecieze că, în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea urmărilor infracțiunii, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, aplicarea unei pedepse ar fi inoportună din cauza consecințelor pe care le-ar avea asupra persoanei acestuia.

Din datele și elementele prezentate rezultă că cele de la pct. 1) privesc fapta, iar cele de la pct. 2) se referă la persoana făptuitorului. Împletirea celor două categorii de elemente, obiective și subiective, face posibilă evaluarea corectă a măsurii luate de către instanță privind renunțarea la aplicarea pedepsei.

Mai trebuie reținut că și în situația în care sunt îndeplinite toate condițiile legate de faptă și chiar unele condiții privitoare la persoana făptuitorului, ca, spre exemplu, aceea că, anterior săvârșirii infracțiunii, făptuitorul a avut o bună conduită, instanța poate să aplice totuși o pedeapsă inculpatului, cu alte cuvinte, să respingă cererea acestuia de a renunța la aplicarea unei pedepse dacă își formează convingerea că inculpatul nu inspiră încrederea necesară că se va îndrepta fără aplicarea unei pedepse. În opinia noastră, instanța **nu are obligația să motiveze respingerea** cererii inculpatului de a nu i se aplica o pedeapsă, ci **numai măsura luată de renunțare la pedeapsă**, pentru ca instanțele ierarhic superioare să-și poată exercita misiunea de control, în cazul în care procurorul declară apel sau recurs împotriva hotărârii pronunțate. Ca urmare, renunțarea la pedeapsă nu este un drept al inculpatului, ci o **facultate a instanței**, care va lua această măsură numai dacă va aprecia că există elemente suficiente de a ajunge la concluzia că cel în cauză se va îndrepta chiar fără aplicarea unei pedepse și că nu există pericolul ca acesta să săvârșească o nouă infracțiune.

II. Cazuri în care nu se poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei. Potrivit art. 80 alin. (2), nu se poate dispune renunțarea la aplicarea unei pedepse dacă:

a) infractorul a mai suferit anterior o condamnare, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) și lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare [excepțiile de la art. 42 lit. a) și b) privesc faptele care nu mai sunt prevăzute de legea penală ca infracțiuni și faptele amnistiate; la acestea se adaugă, tot ca excepție, cazurile în care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare].

În afară de cazurile de excepție, în restul situațiilor, cei care au suferit o condamnare, indiferent de gravitatea ei, nu mai pot să beneficieze de măsura renunțării la aplicarea pedepsei. Se raționează astfel întrucât, din moment ce prima sancțiune nu și-a atins scopul privind reeducarea condamnatului, este greu de presupus că acesta se va îndrepta, ar adopta o conduită corectă, în viitor, fără a i se aplica o pedeapsă pentru cea din urmă infracțiune.

b) o altă ipoteză când nu se poate renunța la aplicarea pedepsei este aceea în care **același infractor a mai beneficiat de renunțarea la aplicarea pedepsei în ultimii 2 ani anterior datei comiterii infracțiunii pentru care este judecat.** Excepția instituită de legiuitor este corectă; dacă făptuitorul, deși a mai beneficiat de renunțarea la aplicarea pedepsei pentru o infracțiune săvârșită anterior, a perseverat în activitatea sa infracțională, dovedind că măsura privind renunțarea la aplicarea pedepsei de care a beneficiat nu și-a produs efectele educative urmărite de lege, este justificat să nu i se mai aplice aceeași măsură încă o dată. Mai mult, este de reținut că cea de-a doua infracțiune a fost comisă într-un interval relativ scurt de timp de la prima măsură de renunțare la aplicarea pedepsei. Săvârșind din nou o infracțiune, înainte de 2 ani, fără să țină seama de avertismentul dat de lege și de recomandarea instanței ca în intervalul de 2 ani să nu mai comită nicio infracțiune, în mod justificat, infractorul nu mai poate beneficia din nou de o nouă renunțare la aplicarea pedepsei.

c) inculpatul s-a sustras de la urmărirea penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori zădărnicirea identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților. În acest caz, infractorii nu cooperează cu instanța judecătorească, împiedicând înfăptuirea justiției prin sustragere de la urmărire sau judecată ori prin zădărnicirea aflării adevărului ori identificării și a tragerii la răspundere a autorului și a participanților, influențând negativ actul de justiție.

Toate aceste urmări, la care se pot adăuga și alte acțiuni ilicite, fac ca asemenea indivizi să nu merite să beneficieze de o nouă renunțare la aplicarea pedepsei pentru fapta săvârșită, chiar dacă aceasta prezintă un pericol social relativ redus.

d) pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită să fie închisoarea mai mare de 5 ani. Din examinarea noului Cod penal rezultă că faptele sancționate de lege cu pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani prezintă un pericol social ridicat, ceea ce n-ar justifica renunțarea la aplicarea pedepsei. Mai înainte ne-am exprimat părerea că limita maximă de 5 ani prevăzută de lege pentru renunțarea aplicării pedepsei este prea ridicată, deoarece din simpla exemplificare a unor infracțiuni, acolo arătate, rezultă că acele fapte prezintă un pericol social ridicat și, ca atare, s-ar impune aplicarea unei pedepsei.

Ca urmare, după părerea noastră, renunțarea la aplicarea pedepsei ar trebui să opereze numai pentru infracțiunile sancționate cu o pedeapsă mult mai mică (până la 2 ani închisoare), și nu 5 ani, cum este în prezent în noul Cod penal.

III. În caz de concurs de infracțiuni, renunțarea la aplicarea pedepsei se poate dispune dacă, pentru fiecare infracțiune concurentă, sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 80 alin. (1) și alin. (2) C. pen. privind renunțarea la pedeapsă.

Această prevedere este de natură să creeze un echilibru juridic între două situații de fapt diferite, prima vizând o singură infracțiune, iar a doua un concurs de infracțiuni, dar, în ambele cazuri, faptele răspunzând acelorași comandamente ale legii înscrise în art. 80 alin. (1) lit. a) și b). Ceea ce le unește este faptul că prezintă trăsături comune și au aceleași caracteristici, deoarece, în cazul de față, nu numărul lor prezintă relevanță, ci gradul de pericol social redus al acestora, al fiecărei infracțiuni în parte.

Examen comparativ cu alte instituții juridice. Renunțarea la aplicarea pedepsei conține unele date și elemente asemănătoare cu **alte cauze legale de nepedepsire**. De exemplu, prezintă unele aspecte comune cu: **desistarea și**

împiedicarea producerii rezultatului, reglementări prevăzute în art. 34 alin. (1). Potrivit acestui text din noul Cod penal, autorul infracțiunii și oricare alt participant care, înainte ca infracțiunea să fie descoperită, s-a desistat ori a încunoștințat autoritățile de comiterea acesteia pentru a împiedica consumarea faptei sau împiedică el însuși consumarea infracțiunii nu se pedepsește.

Între toate ipotezele menționate în art. 34 există o asemănare importantă, toate faptele descrise sunt infracțiuni și nu dispare caracterul penal al acestora prin desistare ori împiedicarea producerii rezultatului; ceea ce dispare este pedeapsa, legea făcând o „concesie" infractorilor pentru conduita corectă a acestora avută înainte sau după săvârșirea infracțiunii. Ceva le diferențiază totuși, deoarece renunțarea la aplicarea pedepsei operează numai în cazul infracțiunilor sancționate cu pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani, pe când celelalte cazuri de nepedepsire se aplică la toate infracțiunile, fără a fi condiționate de limitele pedepselor acestora.

Referințe de drept comparat. În reglementarea instituției renunțării la aplicarea pedepsei, legiuitorul român s-a inspirat din **Codul penal francez**, care, în Cartea I, Titlul III, Capitolul II, Secțiunea a II-a, subsecțiunea a VI-a, la pct. 4, prevede instituția „scutirea de pedeapsă"; aceasta poate fi acordată atunci când se consideră că persoana vinovată s-a îndreptat, prejudiciul cauzat a fost reparat și când pericolul social rezultând din infracțiune a încetat. Instanța care pronunță scutirea de pedeapsă poate hotărî dacă se va face mențiune despre aceasta în hotărâre și în cazierul judiciar. Scutirea de pedeapsă nu are nicio influență asupra achitării cheltuielilor de judecată.

Potrivit par. 60 **C. pen. german**, „instanța renunță la pronunțarea unei pedepse dacă consecințele faptei nu ar fi așa de grave pentru făptuitor încât pronunțarea unei pedepse ar constitui o greșeală". O atare dispoziție nu se aplică dacă făptuitorul a fost condamnat pentru fapta sa la o pedeapsă cu închisoare mai mare de un an.

Codul penal italian conține prevederi referitoare la renunțarea la condamnare privind pe minorii infractori. Astfel, potrivit art. 169, „dacă pentru infracțiunea comisă de minorul în vârstă de până la 18 ani tribunalul pentru minori apreciază că se poate aplica o pedeapsă privativă de libertate mai mică de 2 ani sau o pedeapsă pecuniară mai mică de 3 milioane de lire italiene, chiar dacă se cumulează cu pedeapsa închisorii, poate renunța la condamnare dacă există prezumția că inculpatul se va abține de la comiterea de infracțiuni în viitor".

Avertismentul

Art. 81. (1) Când dispune renunțarea la aplicarea pedepsei, instanța aplică infractorului un avertisment.

(2) Avertismentul constă în prezentarea motivelor de fapt care au determinat renunțarea la aplicarea pedepsei și atenționarea infractorului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni.

(3) În caz de concurs de infracțiuni se aplică un singur avertisment.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 81 C. pen. nu își au corespondent în legea penală anterioară, fiind o reglementare nou-introdusă.

Avertismentul. Caracterizare. Potrivit legii, când s-a dispus renunțarea la pedeapsă, instanța îi aplică infractorului un avertisment în scopul îndreptării conduitei sale în viitor. Aplicarea avertismentului nu este o operație facultativă a instanței, ci se dispune obligatoriu, ori de câte ori s-a renunțat la aplicarea pedepsei. În sensul legii, avertismentul conține două componente, prima constă în arătarea motivelor de fapt – în cuprinsul hotărârii judecătorești – care au determinat renunțarea la aplicarea pedepsei, iar a doua componentă privește atenționarea infractorului asupra felului greșit de a se fi comportat și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni. Cum de esența avertismentului este atenționarea infractorului de a avea o conduită corectă în societate și de a-i arăta urmările la care se expune dacă mai săvârșește alte infracțiuni, aceasta înseamnă că ceea ce prezintă interes pentru societate este în special a doua componentă la care ne-am referit; prima componentă, constând în arătarea motivelor pentru care s-a aplicat avertismentul după renunțarea la pedeapsă, prezintă mai mult un interes juridic, întrucât folosește doar instanțelor judecătorești superioare, care, pe baza temeiurilor de fapt și de drept și a probelor de la dosar, au posibilitatea să verifice legalitatea și temeinicia hotărârii primei instanțe. Desigur, un anumit efect de influențare educativă o are și prima componentă, în măsura în care se explică celui condamnat că fapta sa constituie o încălcare a legii penale.

O altă trăsătură caracteristică avertismentului privește specificitatea acestuia; instanța, în fiecare cauză penală, modelează avertismentul în raport de conținutul și gravitatea faptei, de atitudinea făptuitorului față de fapta sa și, mai ales, în raport de receptivitatea acestuia la avertismentul aplicat de instanță. Personalizarea avertismentului, adică adaptarea avertismentului la persoana infractorului, conferă o eficiență sporită acestuia în comportarea viitoare a persoanei în cauză.

Dependența aplicării avertismentului de renunțarea la pedeapsă. În noul Cod penal, avertismentul nu este prevăzut în rândul sancțiunilor de drept penal și nu este considerat nici sancțiune având caracter administrativ. Spre deosebire de noul Cod, care nu definește avertismentul din punct de vedere juridic, legea penală anterioară prevedea că avertismentul [mai exact zis „mustrarea cu avertisment" – art. 91 lit. b)] avea caracter administrativ și se aplica în cazul instituției „înlocuirii răspunderii penale", respectiv faptelor care nu prezentau pericolul social necesar unei infracțiuni (art. 18^1). Din interpretarea dispozițiilor art. 81 C. pen. rezultă că avertismentul este absolut dependent de măsura renunțării la pedeapsă, în textul menționat precizându-se că, atunci „când dispune renunțarea la aplicarea pedepsei, instanța aplică infractorului un avertisment". Neavând o valoare cu caracter sancționator, avertismentul nu poate fi consemnat în niciun act judiciar. Numai administrativ se ține seama de avertismentele aplicate persoanelor de către instanțe. În art. 80 alin. (2) lit. b) se prevede că nu se poate dispune renunțarea la pedeapsă dacă „față de același infractor s-a mai dispus renunțarea la aplicarea pedepsei în ultimii 2 ani anteriori datei comiterii infracțiunii pentru care este judecat". Aceasta confirmă faptul că există o evidență a avertismentelor date unei persoane, spre a putea evalua dacă aceasta, în ultimii ani, a mai fost avertizată sau nu. În opinia noastră, textul menționat ar fi fost mai corect redactat dacă ar fi subliniat rolul avertismentului, și nu al renunțării la pedeapsă, deoarece avertismentul este cel care are caracter sancționator, și nu renunțarea la pedeapsă, care constituie un act de clemență. Am sugera următoarea formulare a textului art. 80 alin. (2) lit. b); nu se poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei dacă: „față de același infractor,

instanța a mai aplicat în ultimii 2 ani anteriori infracțiunii pentru care este judecat un avertisment care nu și-a atins scopul urmărit".

Avertismentul în cazul concursului de infracțiuni. Noul Cod penal prevede că avertismentul se aplică și în cazul concursului de infracțiuni. Cu alte cuvinte, infractorul care a săvârșit mai multe infracțiuni concurente nu este exceptat de la beneficiul renunțării la aplicarea pedepsei. În acest caz, instanța, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru fiecare infracțiune, îi aplică un singur avertisment [art. 81 alin. (3)]. Această prevedere rezolvă corect cazurile în care aceeași instanță are de soluționat mai multe infracțiuni concurente comise cu același prilej sau la diferite intervale de timp, dar înainte de a fi condamnat definitiv pentru vreuna dintre ele. În asemenea situații, este greu de imaginat că ar putea exista instanțe care să acționeze sub impulsul „de a aplica câte un avertisment pentru fiecare infracțiune concurentă". Mai greu de rezolvat ne apar însă situațiile în care mai multe infracțiuni concurente sunt judecate de două instanțe sau chiar trei instanțe, fără ca acestea să aibă cunoștință că între infracțiunile judecate există concurs de fapte penale. În asemenea situații, devine posibil ca instanțele să aplice câte un avertisment pentru fiecare infracțiune concurentă judecată. Când se ivesc asemenea situații, singura soluție este aceea ca ultima instanță care a devenit cunoscătoare a întregii realități să desființeze hotărârile pronunțate anterior și să aplice un singur avertisment pentru toate infracțiunile concurente.

Anularea și efectele renunțării la aplicarea pedepsei

Art. 82. (1) Persoana față de care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită.

(2) Renunțarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte asupra executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărâre.

(3) Dacă în termen de 2 ani de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei se descoperă că persoana față de care s-a luat această măsură săvârșise anterior rămânerii definitive a hotărârii o altă infracțiune, pentru care i s-a stabilit o pedeapsă chiar după expirarea acestui termen, renunțarea la aplicarea pedepsei se anulează și se stabilește pedeapsa pentru infracțiunea care a atras inițial renunțarea la aplicarea pedepsei, aplicându-se apoi, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ștefan Daneș)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Una dintre noutățile importante ale noului Cod penal, așa cum am văzut, o constituie renunțarea la aplicarea pedepsei. Dispoziții similare celor din Codul penal anterior, la care ne-am referit în partea finală a comentariului de sub art. 80, nu sunt în totul echivalente cu renunțarea la aplicarea pedepsei. În noul Cod penal se prevăd condițiile care fac

posibilă renunțarea la aplicarea pedepsei, iar judecătorii aplică aceste dispoziții la cazuri concrete, evaluând în care anume ipoteze persoanele vinovate de săvârșirea unor fapte penale sunt îndreptățite să beneficieze de prevederile legii. Art. 82 C. pen., pe care îl analizăm, conține trei alineate. În primul alineat sunt evidențiate efectele pozitive colaterale renunțării la aplicarea pedepsei de care beneficiază persoana în cauză, iar în alin. (2) sunt prevăzute situațiile în care renunțarea la pedeapsă nu produce efecte, iar în alin. (3) sunt arătate cazurile care fac posibilă anularea hotărârii privind renunțarea la aplicarea pedepsei.

1. Efectele renunțării la aplicarea pedepsei. În practica judiciară se întâlnesc uneori cazuri când judecătorii se întreabă cum a fost posibil ca unele persoane trimise în judecată, cu o comportare anterioară exemplară în societate, au ajuns să se facă vinovate de săvârșirea anumitor fapte penale. Nu sunt rare cazurile în care o persoană cu o conduită extrem de corectă, în urma unei provocări grave exercitate asupra sa de către persoana vătămată, și-a pierdut controlul asupra acțiunilor sale, producându-i acesteia, prin loviri date în ripostă, o vătămare corporală gravă, ceea ce i-a atras răspunderea penală. Ținând seama de aceste realități, legiuitorul a prevăzut dreptul instanțelor de judecată de a renunța la aplicarea pedepsei în cazul persoanelor vinovate de săvârșirea unei infracțiuni într-un asemenea context. Judecătorii pot să considere, având în vedere infracțiunea comisă, persoana făptuitorului și conduita acestuia avută anterior și ulterior comiterii faptei, că este suficientă aplicarea unui avertisment, stabilirea și executarea unei pedepse putând fi de natură să producă mai mult rău decât să contribuie la recuperarea inculpatului.

Pentru ca iertarea să fie totală, noul Cod penal prevede că persoana față de care s-a dispus renunțarea la aplicarea unei pedepse nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită. Aceasta înseamnă, de exemplu, că, indiferent de infracțiunea săvârșită, inculpatul nu poate fi decăzut din dreptul de a fi tutore sau curator și nici nu i se poate interzice dreptul de a ocupa o funcție publică ori de a fi decăzut din dreptul de a exercita o anume profesie, pe motiv că a săvârșit o infracțiune.

2. Efecte care nu se produc prin renunțarea la aplicarea pedepsei. Potrivit legii, art. 82 alin. (2) C. pen., renunțarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte asupra executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea judecătorească. Această din urmă prevedere subliniază oarecum natura diferită a pedepsei și a măsurilor de siguranță; deși fiecare dintre acestea sunt menite să înlăture o stare de pericol și să preîntâmpine săvârșirea de noi infracțiuni, nu să exercite o acțiune represivă împotriva făptuitorului care a săvârșit o infracțiune, totuși este de reținut că măsurile de siguranță au în principal caracter preventiv și curativ și doar în subsidiar pot fi considerate măsuri de constrângere; ca atare, ele pot exista indiferent de renunțarea la aplicarea pedepsei. Pe de altă parte, renunțarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte nici asupra obligațiilor civile prevăzute în hotărâre, întrucât persoana sau persoanele care au avut de suferit în urma infracțiunii săvârșite nu pot fi prejudiciate, ele nefiind cu nimic vinovate ca să fie obligate să suporte prejudiciile produse de inculpat, chiar dacă acesta, sub aspect penal, beneficiază de favoarea legii prin renunțarea la aplicarea pedepsei.

O prevedere similară celei menționate, anume aceea că renunțarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte asupra executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile, se regăsește și în cazul amnistiei și reabilitării, considerentele fiind, în linii generale, aceleași, deoarece luarea măsurilor de siguranță este necesară indiferent

dacă celui care a săvârșit o infracțiune i s-a aplicat sau nu o pedeapsă. De altfel, în art. 107 alin. (3) se prevede că „măsurile de siguranță se pot lua și în situația în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă". În ceea ce privește plata despăgubirilor civile, arătăm că niciun obstacol legal sau judiciar nu li se poate opune, dacă despăgubirile provin din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Aceasta explică de ce renunțarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte în cazul obligațiilor civile.

3. Anularea hotărârilor prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei. Într-o primă formă, art. 82 conținea doar două alineate [alin. (1) și (2)], alin. (3) fiind introdus ulterior, cu prilejul dezbaterilor privind definitivarea textului în discuție. Întregirea art. 82 cu acest nou alineat constituie o inițiativă legislativă lăudabilă a legiuitorului nostru, preocupat să dea eficiență maximă instituției renunțării la aplicarea pedepsei, dar întreaga activitate să se desfășoare cu respectarea strictă a dispozițiilor legale în materie, pentru a se evita situații nedorite ca persoane neîndreptățite să beneficieze de renunțarea la aplicarea pedepsei.

Alin. (3) prevede câteva situații pe care urmează să le comentăm, în scopul înțelegerii și aplicării corecte a instituției renunțării la aplicarea pedepsei de către judecători.

Ideea principală ce se desprinde din alin. (3) vizează situația persoanelor care au ascuns comiterea unei alte infracțiuni anterior judecării infracțiunii pentru care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei.

Potrivit legii, anterior rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei, s-a descoperit că persoana care a beneficiat de măsura semnalată mai sus nu a adus la cunoștința instanței faptul că a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a stabilit o pedeapsă.

O altă situație prezentată explicit în alin. (3) se referă la cazul în care prima infracțiune – ascunsă instanței de persoana care a beneficiat de renunțarea la aplicarea pedepsei pentru cea de a doua infracțiune – a fost descoperită în termen de 2 ani de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei.

În fine, potrivit legii, dacă persoana care a beneficiat de măsura renunțării la aplicarea pedepsei a comis o infracțiune ulterior rămânerii definitive a hotărârii pronunțate în favoarea acesteia, instanța va hotărî doar cu privire la cea de a doua infracțiune, singura imputabilă infractorului, deoarece hotărârea prin care s-a renunțat la aplicarea pedepsei a rămas definitivă.

Pentru realizarea situațiilor descrise pe larg în comentariul de față, legiuitorul ne reamintește că hotărârea privind renunțarea la aplicarea pedepsei a devenit vulnerabilă din cauza persoanei care și-a ascuns unele dintre infracțiunile pe care le-a comis. Drept consecință, renunțarea la aplicarea pedepsei se anulează și se stabilește pedeapsa pentru infracțiunea care a atras inițial renunțarea la aplicarea pedepsei, aplicându-se apoi, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

Secțiunea a 4-a
Amânarea aplicării pedepsei

Condițiile amânării aplicării pedepsei

Art. 83. (1) Instanța poate dispune amânarea aplicării pedepsei, stabilind un termen de supraveghere, dacă sunt întrunite următoarele condiții:

a) pedeapsa stabilită, inclusiv în cazul concursului de infracțiuni, este amenda sau închisoarea de cel mult 2 ani;

b) infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) și lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

c)infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității;

d) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea imediată a unei pedepse nu este necesară, dar se impune supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

(2) Nu se poate dispune amânarea aplicării pedepsei dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este de 7 ani sau mai mare sau dacă infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților.

(3) Amânarea aplicării pedepsei închisorii atrage și amânarea aplicării amenzii care însoțește pedeapsa închisorii în condițiile art. 62.

(4) Sunt obligatorii prezentarea motivelor care au determinat amânarea aplicării pedepsei și atenționarea infractorului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal, adoptat prin Legea nr. 286/2009, a introdus o instituție juridico-penală nouă în legea penală, reglementare ce nu exista în Codul penal anterior, și anume „Amânarea aplicării pedepsei".

Această măsură a fost introdusă în Codul penal francez prin Legea nr. 75-624 din 11 iulie 1975 și a fost apreciată pozitiv de Consiliul Europei, care, în cuprinsul Rezoluției (76) 10 asupra unor măsuri de substituire a pedepselor privative de libertate adoptată de Consiliul de Miniștrii la 9 martie 1976, recomanda statelor membre să ia în considerare oportunitatea reglementării unor măsuri similare în legislațiile lor naționale[1].

Introducerea acestei măsuri a constituit o rezolvare a unei probleme resimțite de mult timp în dreptul penal al statelor membre ale UE: lipsa unei alternative la aplicarea pedepsei închisorii. Dacă alternativele la executarea pedepsei închisorii existau (suspendarea executării pedepsei în statele membre UE, iar în România, pe lângă suspendare, exista și executarea pedepsei prin muncă), alternativele la aplicarea pedepsei nu intraseră în ansamblul de măsuri și sancțiuni puse la dispoziția instanței de către legea penală.

2. Conținutul măsurii amânării aplicării pedepsei. Amânarea aplicării pedepsei este o nouă modalitate de individualizare a pedepsei și poate fi aplicată de instanța de judecată, atunci când scopul pedepsei poate fi atins fără executarea acesteia.

Amânarea executării pedepsei se deosebește de renunțarea la pedeapsă, situație în care nici nu se întrevede posibilitatea aplicării unei pedepse, dacă sunt întrunite condițiile legale, pe când, în cazul amânării, există o pedeapsă stabilită a cărei aplicare, adică punere în executare, se amână.

Totodată, se deosebește și de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, în acest din urmă caz instanța, stabilind pedeapsa, dispune suspendarea executării acesteia pe o durată prevăzută de lege, la sfârșitul căreia pedeapsa se consideră executată dacă cel condamnat nu a săvârșit o nouă infracțiune, iar suspendarea nu a fost revocată sau anulată. Amânarea aplicării are ca efect, dacă cel condamnat îndeplinește condițiile legale, neaplicarea pedepsei, și nu considerarea acesteia ca executată.

Amânarea aplicării pedepsei nu trebuie confundată nici cu amânarea executării pedepsei, care este o instituție de drept procesual penal în baza căreia, pentru motivele prevăzute de lege, instanța poate amâna pentru intervale scurte de timp executarea pedepsei.

Instituția pe care o analizăm presupune, așadar, o amânare a aplicării pedepsei, dacă sunt întrunite condițiile legale, instanța stabilind un termen de supraveghere a conduitei condamnatului.

3. Precedente legislative și drept comparat. Textele din care s-a inspirat legiuitorul român sunt mai restrictive decât legea penală română. Astfel, în dreptul penal german este aplicabilă această soluție numai în cazul infracțiunilor pedepsite cu amenda și numai dacă nu există motive care să impună aplicarea acestei sancțiuni[2]. În dreptul penal francez, amânarea aplicării pedepsei nu se poate dispune decât în cazul săvârșirii unui delict sau a unei contravenții[3].

---

[1] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Droit pénal général*, Economica, Paris, 2002, p. 957; Alexandru Rișniță, Ioana Curt, *Renunțarea la aplicarea pedepsei. Amânarea aplicării pedepsei*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 143.

[2] Hans-Heinrich Jescheck, Thomas Weigend, *Tratado de derecho penal. Parte general*, Ed. Comares, Granada, 2002, p. 926.

[3] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 959.

Legiuitorul român a consacrat vocația unei persoane la amânarea aplicării pedepsei în cazul săvârșirii oricărei infracțiuni pentru care legea prevede o pedeapsă mai mică de 7 ani, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de lege[1].

4. Natura juridică a amânării aplicării pedepsei. Nu există un consens cu privire la natura juridică a amânării aplicării pedepsei.

Unii autori consideră că amânarea aplicării pedepsei constituie un mijloc de individualizare a pedepsei în sens larg, care presupune stabilirea obligatorie a unei pedepse, dar fără aplicarea imediată a acesteia[2].

Alți autori au apreciat că amânarea aplicării pedepsei nu reprezintă o veritabilă măsură de individualizare a executării, deoarece pedeapsa nu este aplicată efectiv, ci numai stabilită în cuantumul ei[3].

Într-o altă opinie, s-a considerat că amânarea aplicării pedepsei are o dublă natură: pe planul dreptului material reprezintă o modalitate de individualizare a pedepsei, iar pe planul dreptului procesual penal reprezintă o soluție procesuală nouă și total diferită de soluția condamnării[4].

În sfârșit, s-a exprimat opinia că amânarea aplicării pedepsei poate fi privită ca o măsură de sine stătătoare prin care instanța de judecată hotărăște asupra acțiunii penale. Prin includerea amânării aplicării pedepsei în cadrul soluțiilor la care se poate ajunge în aplicarea acțiunii penale, legiuitorul nostru s-a apropiat de instituția probațiunii în sistemul de drept anglo-saxon, unde condamnarea la probațiune reprezintă o modalitate de sancționare de sine stătătoare (*a sentence on its own right*), și nu o măsură de individualizare a unei sancțiuni deja stabilite[5].

Această din urmă opinie, pe care o considerăm corectă, este susținută și în doctrina penală germană, potrivit căreia o astfel de măsură nu reprezintă nici o pedeapsă, pentru că aceasta este tocmai ce se evită, dar nici o măsură de resocializare, ci, mai degrabă, o sancțiune penală autonomă[6].

5. Condițiile amânării aplicării pedepsei. În esență, condițiile prevăzute de art. 83 C. pen. se referă la gravitatea infracțiunii săvârșite, la cuantumul pedepsei stabilite de instanță, la conduita anterioară a infractorului și la acordul acestuia de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității și aprecierea instanței că aplicarea imediată a pedepsei nu este necesară. Toate condițiile trebuie întrunite cumulativ.

A. Condiții referitoare la infracțiune

a) Infracțiunea săvârșită să facă parte din categoria celor pentru care legea prevede pedeapsa închisorii sub 7 ani.

Această condiție este valabilă și în cazul concursului de infracțiuni.

Dacă pentru una dintre infracțiunile aflate în concurs pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 7 ani sau mai mare, nu mai este posibilă amânarea aplicării pedepsei[7].

---

[1] Ionuț Borlan, *Amânarea aplicării pedepsei în dreptul penal român*, în CDP nr. 1/2014, p. 15.

[2] Mihail Udroiu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 252; Ionuț Borlan, *op. cit.*, p. 14.

[3] Alexandru Rîșniță, *Amânarea aplicării pedepsei în noul Cod penal*, în CDP nr. 2/2013, p. 88.

[4] Daniel Nițu, *Anularea renunțării și amânării aplicării pedepsei. Incongruențe în aplicarea practică*, în C. Jud. nr. 3/2014, p. 162.

[5] Cristian Mitrache, *Considerații privind amânarea aplicării pedepsei*, în Analele Universității București, Supliment 2014, p. 67.

[6] Hans-Heinrich Jescheck, Thomas Weigend, *op. cit.*, p. 922.

[7] Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 68.

În doctrină s-a criticat, în mod justificat, atât redactarea sub forma unei condiții negative a textului, cât și stabilirea limitei superioare a pedepsei sub 7 ani, câtă vreme limitele de pedeapsă stabilite pentru majoritatea infracțiunilor de gravitate redusă, spre medie, în Codul penal în vigoare sunt de la 2 la 7 ani[1].

Chiar dacă infracțiunea săvârșită este în forma tentativei, limita prevăzută de text nu poate fi depășită, întrucât, potrivit art. 187 C. pen., prin pedeapsa prevăzută de lege se înțelege pedeapsa cu textul de lege care incriminează fapta săvârșită în forma consumată, fără luarea în considerare a cauzelor de reducere sau de majorare a pedepsei.

b) Pedeapsa stabilită, inclusiv în cazul concursului de infracțiuni, să fie amenda sau închisoarea de cel mult 2 ani.

Spre deosebire de instituția renunțării la pedeapsă, unde instanța nu stabilește pedeapsa, în cazul amânării este necesar ca instanța să parcurgă această primă etapă în procesul de individualizare, care este stabilirea pedepsei.

Întrucât nu se ajunge la etapa a doua, aplicarea pedepsei, nu putem vorbi de instituția amânării aplicării pedepsei[2] ca despre o modalitate de individualizare a pedepsei, ci de o instituție autonomă.

Așadar, instanța poate stabili pedeapsa închisorii de cel mult 2 ani ori poate stabili în cazul unui eventual concurs de infracțiuni atât pedeapsa închisorii, cât și pedeapsa amenzii.

Discuția cu privire la eventuala comutare a zilelor-amendă în zile de închisoare, ceea ce ar putea duce la o depășire a limitei de pedeapsă de 2 ani prevăzută de lege, este lipsită de suport câtă vreme ambele pedepse sunt doar stabilite, și nu aplicate, iar textul art. 83 alin. (3) prevede că amânarea aplicării pedepsei închisorii atrage și amânarea aplicării amenzii care însoțește pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 C. pen.[3]. Nu există posibilitatea unui regim disociat în sensul de a dispune amânarea aplicării pedepsei închisorii și executarea amenzii care o însoțește sau invers, executarea pedepsei închisorii și amânarea executării amenzii[4].

Pedeapsa stabilită nu trebuie să rezulte din revocarea amânării aplicării pedepsei pentru săvârșirea unei noi infracțiuni, întrucât, potrivit art. 88 alin. (3), instanța revocă amânarea pedepsei, nefiind posibilă o nouă amânare.

De asemenea, pedeapsa să nu rezulte din anularea amânării pentru descoperirea unei infracțiuni comise în timpul minorității pentru care s-a dispus o măsură educativă privativă de libertate, întrucât, în acest caz, amânarea se anulează, conform art. 130 C. pen., iar pedeapsa stabilită potrivit dispozițiilor art. 129 alin. (5) C. pen. nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei[5].

B. Condiții referitoare la infractor

Condițiile care privesc persoana infractorului sunt destinate să contribuie la formarea aprecierii instanței că aplicarea imediată a unei pedepse nu este necesară.

Personalitatea infractorului este elementul esențial în aprecierea posibilității aplicării sau nu a unei pedepse, iar textul art. 83 alin. (1) lit. d) facilitează această

[1] Alexandru Rîșniță, *op. cit.*, p. 92.
[2] Viorel Pașca, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, p. 558.
[3] Alexandru Rîșniță, *op. cit.*, p. 90.
[4] Viorel Pașca, *op. cit.*, p. 560.
[5] Alexandru Rîșniță, *op. cit.*, p. 93.

apreciere prin indicarea unor repere cu caracter obiectiv (conduita anterioară, eforturile depuse pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii), dar și cu caracter subiectiv (posibilitățile de îndreptare ale infractorului).

Condițiile prevăzute de art. 83 alin. (1) lit. b)-d) sunt:

a) infractorul să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii, cu excepția cazurilor prevăzute de art. 42 lit. a) și b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare.

De la principiul ca infractorul să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii, legea stabilește ca excepție faptele care nu mai sunt prevăzute de legea penală, infracțiunile amnistiate sau pentru care a intervenit reabilitarea și s-a împlinit termenul de reabilitare. Legea nu face o referire generică la condamnările care nu atrag starea de recidivă, ci la cele prevăzute de art. 42 lit. a) și b) C. pen. Între acestea nu figurează infracțiunile săvârșite din culpă.

b) infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

Munca în folosul comunității nu este o sancțiune, ci o activitate liber consimțită, menită să strângă relațiile pe care acesta le are cu comunitatea, să faciliteze resocializarea și reinserția sa ulterioară în grupul social din care provine.

În același timp, desfășurarea unei activități utile din punct de vedere social, chiar dacă nu este remunerată, asigură persoanei încrederea în forțele proprii și grăbește evoluția pozitivă a personalității acesteia.

S-a exprimat opinia că acordul nu ar fi trebuit solicitat de instanță, întrucât, prin această solicitare, instanța se antepronunță și că ar fi mai bine să fie solicitat de procurori[1].

Dacă acordul este solicitat *ab initio* tuturor persoanelor care îndeplinesc condițiile prevăzute de lege pentru amânarea aplicării pedepsei, nu poate fi vorba de antepronunțare.

Mult mai important este faptul că, în măsura în care inculpatul nu își manifestă acordul de a presta o muncă în folosul comunității, instanța se află în imposibilitate de a face aplicarea instituției amânării aplicării pedepsei. Credem, alături de alți autori[2], că, *de lege ferenda*, se impune modificarea textului astfel ca să permită instituției să dispună amânarea aplicării pedepsei fără a impune obligarea la prestarea unei munci în folosul comunității, când aceasta nu este posibilă, din motive obiective sau subiective.

c) infractorul să nu se fi sustras de la urmărire penală ori judecată și să nu fi încercat să zădărnicească aflarea adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere a autorului sau a participanților.

Sustragerea de la urmărirea penală sau judecată ori zădărnicirea aflării adevărului sau a identificării ori tragerii la răspundere a autorului sau a participanților evidențiază reaua-credință a infractorului, care nu își asumă infracțiunea săvârșită și nu este gata să răspundă în fața autorităților judiciare pentru consecințele faptelor sale.

În doctrină s-a ridicat problema dacă simpla retractare a unei declarații efectuate în fața instanței cu privire la recunoașterea făcută inițial la procuror este o zădărnicire a aflării adevărului.

---

[1] *Ibidem*, p. 95.

[2] Ionuț Borlan, *op. cit.*, p. 95.

Evident, nu este, dar dacă retractarea recunoașterii efectuată în faza de urmărire penală nu este verosimilă, nu este bazată pe argumente credibile, aceasta dovedește rea-credință din partea făptuitorului și, implicit, instanța poate refuza amânarea aplicării pedepsei[1].

d) instanța să aprecieze că aplicarea imediată a unei pedepse nu este necesară, dar se impune supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

Formarea aprecierii instanței cu privire la inutilitatea aplicării imediate a unei pedepse și necesitatea supravegherii conduitei infractorului pe o perioadă determinată trebuie să se bazeze pe evaluarea persoanei infractorului, pe analiza conduitei sale anterioare, pe evaluarea eforturilor depuse pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii și a posibilităților de îndreptare.

Primele trei elemente pe baza cărora instanța își formează aprecierea au caracter obiectiv, au la bază probele existente la dosarul cauzei, datele rezultate din declarațiile martorilor, ale participanților la infracțiune, precum și ale persoanei vătămate și se întemeiază, de cele mai multe ori, pe fapte petrecute anterior.

Aprecierea posibilităților de îndreptare a infractorului presupune o evaluare complexă, pornind de la comportamentul anterior al acestuia, dar și de la situația sa actuală, ținând seama de criteriile generale de individualizare prevăzute de art. 74 alin. (1) lit. g) C. pen.: nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială.

e) infractorul să fie o persoană fizică.

Această condiție se desprinde din ansamblul reglementării instituției amânării, din care rezultă incompatibilitatea condiției persoanei juridice cu monitorizarea comportamentului acesteia în societate[2].

f) infractorul să fie major.

Această condiție decurge din regimul sancționării minorilor, cărora nu li se pot aplica pedepse, deși în Franța tribunalele pentru minori aplică această măsură ori de câte ori instanța consideră că perspectivele de evoluție a personalității minorului o justifică. Această măsură se aplică chiar în absența unor garanții, cum ar fi îndreptarea minorului sau repararea prejudiciului[3].

g) necesitatea prezenței infractorului în momentul pronunțării hotărârii amânării aplicării pedepsei.

Unii autori au subliniat că obligația instanței de a atenționa infractorul asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere înseamnă, implicit, prezența obligatorie a acestuia în instanță[4].

Alți autori și-au manifestat scepticismul cu privire la această opinie, deoarece revocarea măsurii se face în baza textelor legale încălcate, și nu în baza avertismentului instanței[5].

Este adevărat că avertismentul este cuprins și în textul hotărârii judecătorești, dar dacă inculpatul nici măcar nu face efortul de a fi prezent în instanță, succesul măsurii amânării aplicării pedepsei este pus sub semnul întrebării.

---

[1] Alexandru Rîșniță, Ioana Curt, *op. cit.*, p. 212.

[2] A.C. Vlad, M. Mihăilă, *Le renoncement à la peine et l'ajournement de l'application de la peine – Institutions introduites dans le noveau Code pénal roumain*, în Acta Universitatis Lucian Blaga, 2005, p. 219.

[3] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 865.

[4] Viorel Pașca, *op. cit.*, p. 539.

[5] Alexandru Rîșniță, *op. cit.*, p. 102.

Termenul de supraveghere

Art. 84. (1) Termenul de supraveghere este de 2 ani și se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei.

(2) Pe durata termenului de supraveghere, persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei trebuie să respecte măsurile de supraveghere și să execute obligațiile ce îi revin, în condițiile stabilite de instanță.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Instituția amânării executării pedepsei, fiind nou-introdusă în legislația penală română, nu are precedent în legea penală anterioară. Ca urmare, nici reglementarea termenului de supraveghere nu are corespondent în legea penală anterioară.

Conținutul termenului de supraveghere

Noțiune. Termenul de supraveghere este definit de art. 2 lit. b) din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal[1] ca fiind intervalul de timp în care persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei, liberarea condiționată ori o măsură educativă neprivativă de libertate, în cazul minorilor, trebuie să respecte obligațiile ori măsurile de supraveghere dispuse de instanță în sarcina sa.

În cazul amânării aplicării pedepsei, termenul prevăzut de lege pentru supravegherea condamnatului este de 2 ani și se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Termenul de supraveghere este un termen substanțial[2] și fix, prevăzut de lege în reglementarea unor instituții de drept penal, calculat pe zile pline, ziua în care începe și ziua în care se termină intrând în calculul acestuia[3].

Termenul de supraveghere este o perioadă în care se verifică conduita persoanei, amânarea aplicării pedepsei ori altă măsură neprivativă de libertate[4].

Spre deosebire de Codul penal francez, care în cuprinsul art. 132-60 alin. (2) prevede că instanța fixează în cuprinsul hotărârii data la care urmează să se pronunțe aplicarea pedepsei sau a unei dispense de pedeapsă[5], Codul penal român a ales varianta de a nu se mai pronunța la sfârșitul termenului de supraveghere, cu excepția situației în care este necesară aplicarea unei pedepse[6].

Persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei trebuie să respecte toate măsurile de supraveghere prevăzute de lege și, totodată, să execute obligațiile ce îi revin, în condițiile stabilite de instanță.

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 513 din 14 august 2013.

[2] George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 893.

[3] Alexandru Rîșniță, *op. cit.*, p. 172.

[4] George Antoniu, Costică Bulai, *op. cit.*, p. 896.

[5] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 867.

[6] Ionuț Borlan, *op. cit.*, p. 37.

Această atitudine a condamnatului constituie o garanție a faptului că acesta a înțeles situația în care se găsește și că este hotărât să se îndrepte, fără a mai fi necesară aplicarea unei pedepse.

Legea face distincție între măsurile de supraveghere prevăzute de lege și obligațiile impuse de instanță, subliniind necesitatea respectării atât a unora, cât și a celorlalte, condamnatul manifestând o stare de disponibilitate față de aceste îndatoriri, a căror respectare creează teren favorabil refacerii sale în plan moral-volitiv.

Măsurile de supraveghere și obligațiile

Art. 85. (1) Pe durata termenului de supraveghere, persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa;

c) să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile, precum și întoarcerea;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

(2) Instanța poate impune persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;

b) să presteze o muncă neremunerată în folosul comunității, pe o perioadă cuprinsă între 30 și 60 de zile, în condițiile stabilite de instanță, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă. Numărul zilnic de ore se stabilește prin legea de executare a pedepselor;

c) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;

d) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;

e) să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea;

f) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

g) să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanță;

h) să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte nicio categorie de arme;

i) să nu părăsească teritoriul României fără acordul instanței;

j) să nu ocupe sau să nu exercite funcția, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii.

(3) Pentru stabilirea obligației prevăzute la alin. (2) lit. b), instanța va consulta informațiile puse la dispoziție periodic de către serviciul de probațiune cu privire la posibilitățile concrete de executare existente la nivelul serviciului de probațiune și la nivelul instituțiilor din comunitate.

(4) Când stabilește obligația prevăzută la alin. (2) lit. e)-g), instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei.

(5) Persoana supravegheată trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Fiind vorba de o instituție nouă care nu are corespondent în legea penală anterioară, nici reglementarea măsurilor de supraveghere nu are precedent în Codul penal anterior.

Conținutul reglementării. Persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei are datoria să respecte, pe de o parte, măsurile de supraveghere prevăzute de art. 85 alin. (1), iar, pe de altă parte, trebuie să îndeplinească un număr de obligații prevăzute în art. 85 alin. (2) C. pen.

Respectarea măsurilor de supraveghere se referă la prezentarea condamnatului la serviciul de probațiune la datele fixate, la legătura cu consilierul de probațiune desemnat, la comunicarea unor schimbări intervenite în viața personală (schimbarea locului de muncă, a locuinței, a deplasărilor care depășesc 5 zile) și a informațiilor și documentelor care permit controlul mijloacelor sale de existență.

Măsurile de supraveghere au menirea de a stabili un contact direct, pe toată durata termenului de supraveghere, între persoana față de care s-a dispus amânarea și serviciul de probațiune, care să permită verificarea comportamentului acestuia, respectarea obligațiilor și a interdicțiilor impuse de instanță.

Instanța are obligația să dispună ca persoana față de care s-a luat măsura amânării aplicării pedepsei să respecte întregul pachet de măsuri de supraveghere, fără a reduce sau adăuga alte măsuri. Spre deosebire de obligații, măsurile de supraveghere nu pot face obiectul aprecierii instanței[1].

[1] Alexandru Rișniță, Ioana Curt, *op. cit.*, p. 172.

În afara acestor măsuri pe care instanța le impune persoanei față de care s-a dispus amânarea executării pedepsei, legea prevede un ansamblu de obligații care, integral sau în parte, pot fi impuse celui în cauză.

În aprecierea obligațiilor pe care trebuie să le îndeplinească persoana față de care s-a luat măsura amânării, instanța are libertatea de a decide dacă trebuie să impună o obligație, mai multe, toate obligațiile prevăzute de lege sau niciuna.

Obligațiile prevăzute de art. 85 alin. (2) C. pen. au, pe ansamblu, rolul de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni.

Dintre acestea, un grup de obligații au caracter formativ, în sensul de a obliga pe condamnat să urmeze un curs de pregătire școlară sau profesională, să presteze o muncă neremuneratorie în folosul comunității cu durata între 30 și 60 de zile, în condițiile stabilite de instanță, alte obligații se referă la frecventarea unor programe de integrare socială, la efectuarea controlului sau tratamentului medical indicat de instanță, obligații care urmăresc îndreptarea persoanei în cauză, reintegrarea sa socială și profesională, înlăturarea condițiilor care au favorizat săvârșirea infracțiunii, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Un al doilea grup de obligații au caracter prohibitiv pentru inculpat: în sensul să nu comunice cu victima sau cu apropiații acesteia, să nu frecventeze anumite manifestări sociale, să nu conducă anumite vehicule, să nu dețină arme, să nu părăsească teritoriul României, să nu ocupe poziții profesionale de genul celei de care s-a folosit la săvârșirea infracțiunii. Rolul acestora este de a preveni săvârșirea de infracțiuni de către persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei.

La stabilirea obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2), care vizează reintegrarea socială și profesională a persoanei sau prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, instanța consultă serviciul de probațiune, care formulează recomandări cu privire la conținutul concret al măsurilor de supraveghere, în raport cu mediul socio-profesional în care își desfășoară activitatea cel în cauză.

Legea prevede în mod expres că instanța are obligația să țină seama de împrejurările cauzei atunci când procedează la individualizarea în concret a măsurii de a nu comunica cu victima, cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea.

Instanța are însă o obligație generală de a ține seama de persoana infractorului și de împrejurările cauzei la stabilirea oricăreia dintre măsurile de supraveghere prevăzute de art. 85.

Activitățile cu caracter de durată – urmarea unui curs, prestarea unei activități neremunerate, frecventarea unui program sau urmarea unui tratament – trebuie finalizate cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, permițând serviciului de probațiune să facă o evaluare a conduitei generale a persoanei față de care s-a dispus amânarea pedepsei.

Indiferent de obligațiile stabilite de instanță persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, acesteia îi revine o obligație *ope legis*: îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea judecătorească, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Supravegherea

Art. 86. (1) Pe durata termenului de supraveghere, datele prevăzute în art. 85 alin. (1) lit. c)-e) se comunică serviciului de probațiune.

(2) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. a)-c) și alin. (5) se face de serviciul de probațiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. d)-j) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Serviciul de probațiune va lua măsurile necesare pentru a asigura executarea obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. a)-d), într-un termen cât mai scurt de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(4) Pe durata termenului de supraveghere, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin;

c) persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Această reglementare fiind nouă, nu există niciun precedent al acesteia în Codul penal anterior.

Conținutul măsurii. Persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei are obligația să comunice serviciului de probațiune schimbările intervenite în situațiile prevăzute în art. 85 alin. (1) lit. c)-e): schimbarea locuinței sau orice deplasare care depășește 5 zile, schimbarea locului de muncă, informații și documente care facilitează controlul mijloacelor de existență.

Comunicarea cu promptitudine a acestor schimbări pune în evidență buna-credință a persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei și facilitează verificarea de către organele abilitate a modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. d)-j).

Totodată, serviciul de probațiune trebuie să ia toate măsurile necesare asigurării executării obligațiilor impuse de art. 85 alin. (2) lit. a)-d) și care au drept scop terminarea pregătirii școlare și profesionale, prestarea unei munci neremunerate, pregătirea reintegrării sociale și supunerea la măsurile de control, tratament sau îngrijire medicală.

Serviciul de probațiune are obligația de a sesiza instanța dacă au intervenit motive care justifică modificarea obligațiilor impuse de instanță ori încetarea executării unora dintre acestea.

De asemenea, sesizează instanța în situația în care persoana nu respectă sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin prin hotărârea judecătorească.

În sfârșit, dacă persoana nu a îndeplinit obligațiile stabilite prin hotărâre judecătorească, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, serviciul de probațiune sesizează instanța de judecată în vederea revocării amânării pedepsei.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 87. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse sporite de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, atunci când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Reglementarea fiind nouă, nici această dispoziție nu are un precedent în Codul penal anterior.

Conținutul reglementării. Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 85 de către serviciul de probațiune face posibilă și necesară modificarea obligațiilor impuse persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei de către instanță, în funcție de conduita acesteia.

Observând conduita persoanei, serviciul de probațiune constată dacă au intervenit motive care justifică modificarea obligațiilor existente ori încetarea unora dintre acestea.

Examinând solicitarea serviciului de probațiune, instanța apreciază dacă scopul măsurii amânării aplicării pedepsei poate fi atins prin sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a obligațiilor existente.

Instanța trebuie să-și formeze convingerea că amânarea aplicării pedepsei, însoțită de impunerea unor măsuri de supraveghere, va produce o modificare comportamentală și de durată care va face inutilă aplicarea pedepsei.

Din acest motiv, instanța este datoare să analizeze cu atenție sesizările serviciului de probațiune.

Revocarea amânării aplicării pedepsei

Art. 88. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere persoana supravegheată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse, instanța revocă amânarea și dispune aplicarea și executarea pedepsei.

(2) În cazul când, până la expirarea termenului de supraveghere, persoana supravegheată nu îndeplinește integral obligațiile civile stabilite prin hotărâre, instanța revocă amânarea și dispune aplicarea și executarea

pedepsei, afară de cazul când persoana dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

(3) Dacă după amânarea aplicării pedepsei persoana supravegheată a săvârșit o nouă infracțiune, cu intenție sau intenție depășită, descoperită în termenul de supraveghere, pentru care s-a pronunțat o condamnare chiar după expirarea acestui termen, instanța revocă amânarea și dispune aplicarea și executarea pedepsei. Pedeapsa aplicată ca urmare a revocării amânării și pedeapsa pentru noua infracțiune se calculează conform dispozițiilor privitoare la concursul de infracțiuni.

(4) Dacă infracțiunea ulterioară este săvârșită din culpă, instanța poate menține sau revoca amânarea aplicării pedepsei. în cazul revocării, dispozițiile alin. (3) se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Fiind o reglementare nouă, aceasta nu are niciun precedent în Codul penal anterior.

Conținutul măsurii. Analizând modul cum sunt respectate măsurile de supraveghere de către persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, instanța poate să revoce amânarea și să dispună executarea pedepsei, dacă constată nerespectarea cu rea-credință a obligațiilor impuse.

Nerespectarea măsurilor de supraveghere sau neexecutarea obligațiilor impuse din culpă și din motive ce nu țin de voința condamnatului nu atrag revocarea amânării aplicării pedepsei. Este vorba de o nerespectare cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau de neexecutare a obligațiilor impuse de instanță.

Îndeplinirea obligațiilor civile este un alt criteriu de apreciere a poziției subiective a persoanei față de fapta săvârșită, față de victimă, ce pune în evidență dorința acesteia de a înlătura consecințele infracțiunii.

Din acest motiv, neîndeplinirea obligațiilor civile este un motiv de revocare a amânării aplicării pedepsei, cu excepția situației în care persoana dovedește că a fost în imposibilitate de a le îndeplini.

Săvârșirea cu intenție sau intenție depășită a unei infracțiuni după amânarea aplicării pedepsei, dar descoperită în termenul de supraveghere, pentru care s-a pronunțat o condamnare definitivă după expirarea acestui termen, este un alt motiv de revocare, deoarece relevă carențe comportamentale grave ce nu pot fi corectate prin amânarea aplicării pedepsei, fiind necesară revocarea acestei măsuri și executarea efectivă a pedepsei. Pedeapsa aplicată ca urmare a revocării amânării și prevăzută pentru noua infracțiune se stabilește conform regulilor privitoare la concursul de infracțiuni.

Textul face vorbire de săvârșirea unei noi infracțiuni cu intenție directă sau intenție depășită, situație care impune revocarea amânării aplicării pedepsei și aplicarea regulilor concursului de infracțiuni.

În cazul săvârșirii ulterioare a unei infracțiuni din culpă, revocarea nu mai este obligatorie, ci facultativă: instanța poate menține sau revoca amânarea aplicării pedepsei, în funcție de convingerea pe care i-o creează conduita persoanei cu privire la necesitatea aplicării unei pedepse.

În doctrină[1], motivele de revocare au fost clasificate în motive de revocare obligatorie și motive de revocare facultativă.

În prima categorie intră nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea obligațiilor impuse de instanță.

Reaua-credință presupune un anumit grad de perseverență în atitudinea de nerespectare a măsurilor de supraveghere și de nerespectare a obligațiilor impuse de instanță.

Existența relei-credințe ca o condiție esențială a revocării amânării aplicării pedepsei trebuie apreciată exclusiv de instanță.

În ceea ce privește revocarea facultativă, aceasta se referă la săvârșirea din culpă a unei infracțiuni.

Instanța este cea care trebuie să aprecieze și de această dată dacă săvârșirea infracțiunii din culpă este rezultatul unei culpe simple, ce poate fi întâlnită, în anumite condiții, la orice persoană sau este rezultatul unei atitudini de dispreț și nepăsare față de normele de conduită, care necesită a fi sancționată prin revocare.

Credem că, în raport de aceste criterii, poate fi apreciată revocabilitatea măsurii amânării aplicării pedepsei.

Anularea amânării aplicării pedepsei

Art. 89. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus amânarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, amânarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

(2) În caz de concurs de infracțiuni, instanța poate dispune amânarea aplicării pedepsei rezultante dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 83. Dacă se dispune amânarea aplicării pedepsei, termenul de supraveghere se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anterior amânarea aplicării pedepsei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Amânarea aplicării pedepsei fiind o reglementare nouă, fără precedent în Codul penal, nici reglementarea din art. 89 nu are precedent în Codul penal anterior.

Conținutul măsurii. În cazul în care, pe parcursul termenului de supraveghere sau chiar după expirarea acestui termen, se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune înainte ca hotărârea prin care s-a dispus amânarea să fi rămas definitivă, amânarea se anulează, aplicându-se dispozițiile referitoare la pluralitatea de infracțiuni.

[1] Alexandru Rișniță, Ioana Curt, *op. cit.*, p. 177; Ionuț Borlan, *op. cit.*, p. 56.

Anularea se deosebește de revocare prin aceea că se referă la un eveniment preexistent hotărârii de amânare dispuse de instanță, care, dacă ar fi fost cunoscut, ar fi constituit un impediment la amânare, în timp ce revocarea se referă întotdeauna la cauze intervenite ulterior deciziei instanței.

Legea nu distinge dacă este vorba de o infracțiune săvârșită cu intenție sau din culpă, ceea ce înseamnă că săvârșirea unei infracțiuni, indiferent de forma de vinovăție, înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de amânare a aplicării pedepsei, determină anularea măsurii.

Cu toate acestea, art. 89 alin. (2) lasă instanței dreptul de apreciere asupra posibilității amânării aplicării pedepsei în cazul descoperirii unui concurs de infracțiuni, cu condiția să fie îndeplinite condițiile din art. 83.

O serie de autori[1] au atras atenția asupra inaplicabilității art. 89 alin. (2) C. pen. în condițiile în care hotărârea prin care s-a dispus amânarea se anulează, procedându-se la aplicarea pedepsei amânate, care se contopește cu o pedeapsă concurentă, cu închisoarea, aplicată anterior. În orice situație, pedeapsa rezultantă nu poate fi amânată în condițiile în care pentru infracțiunea anterioară s-a aplicat pedeapsa închisorii sau altă pedeapsă.

Amânarea aplicării pedepsei rezultante ar fi posibilă doar în ipoteza în care pentru infracțiunea săvârșită anterior, dar după pronunțarea hotărârii de amânare, nu s-a aplicat o pedeapsă.

În aceste condiții, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 83 C. pen., instanța poate amâna aplicarea pedepsei rezultante.

Termenul de supraveghere, în situația în care s-au aplicat prevederile concursului de infracțiuni, curge de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anterior amânarea aplicării pedepsei.

Efectele amânării aplicării pedepsei

Art. 90. (1) Persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei nu i se mai aplică pedeapsa și nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită, dacă nu a săvârșit din nou o infracțiune până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea amânării și nu s-a descoperit o cauză de anulare.

(2) Amânarea aplicării pedepsei nu produce efecte asupra executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărâre.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Sima)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Fiind vorba de o reglementare nouă (amânarea aplicării pedepsei), nu există precedent în legea penală anterioară în ceea ce privește reglementarea din art. 90.

Conținutul reglementării. Efectele amânării aplicării pedepsei sunt multiple în raport cu îndeplinirea termenului de supraveghere.

[1] Daniel Nițu, *op. cit.*, p. 166; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 73; Mihail Udroiu, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 361.

Efectele care se produc îndată ce hotărârea de amânare a aplicării pedepsei a rămas definitivă au caracter provizoriu, există doar pe durata termenului de supraveghere:

- persoana față de care s-a dispus amânarea nu va fi condamnată și nu va executa pedeapsa stabilită de către instanță;
- nu i se vor aplica pedepse complementare sau accesorii;
- i se pot aplica măsuri de siguranță care au caracter preventiv și nu sunt condiționate de aplicarea unei pedepse;
- față de persoana cu privire la care s-a dispus amânarea încetează orice măsuri preventive.

Pe durata acestui termen, persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incompatibilități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită.

Efectele care se produc după expirarea termenului de supraveghere au caracter definitiv.

Dacă, până la expirarea termenului de supraveghere, cel în cauză nu a comis o nouă infracțiune și nu s-a dispus revocarea ori nu s-a descoperit o cauză de anulare, persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei nu i se mai aplică pedeapsa și nu suportă nicio consecință ce ar putea decurge din săvârșirea infracțiunii.

Executarea măsurilor de siguranță și a obligațiilor prevăzute în hotărâre nu este afectată de amânarea aplicării pedepsei.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Secțiunea a 5-a

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere

Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 91. (1) Instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dacă sunt întrunite următoarele condiții:

a) pedeapsa aplicată, inclusiv în caz de concurs de infracțiuni, este închisoarea de cel mult 3 ani;

b) infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii mai mare de un an, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

c) infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității;

d) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

(2) Când pedeapsa închisorii este însoțită de pedeapsa amenzii aplicate în condițiile art. 62, amenda se execută chiar dacă executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere.

(3) Nu se poate dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, dacă:

a) pedeapsa aplicată este numai amenda;

b) aplicarea pedepsei a fost inițial amânată, dar ulterior amânarea a fost revocată;

c) infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților.

(4) Este obligatorie prezentarea motivelor pe care s-a întemeiat condamnarea, precum și a celor ce au determinat suspendarea executării pedepsei și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

BCU IASI

COMENTARII (Dr. Adina Vlăşceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie unica formă de suspendare a executării pedepsei reglementată în noul Cod penal, spre deosebire de Codul penal anterior, care reglementa atât suspendarea condiționată a executării pedepsei, cât și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Reglementarea condițiilor suspendării executării pedepsei sub supraveghere cuprinsă în art. 91 C. pen. conține o serie de modificări și completări în raport cu reglementarea cuprinsă în art. 86^1 C. pen. anterior.

Examinarea dispozițiilor art. 91 C. pen. în raport cu dispozițiile art. 86^1 C. pen. anterior relevă următoarele diferențe între cele două reglementări:

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă, conform art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen., dacă pedeapsa aplicată, inclusiv în caz de concurs de infracțiuni, este închisoarea de cel mult 3 ani. Spre deosebire de Codul penal anterior, care prevedea în art. 86^1 alin. (1) lit. a) că suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă dacă pedeapsa aplicată este închisoarea de cel mult 4 ani în cazul săvârșirii unei infracțiuni unice, noul Cod penal, pe de o parte, a redus această limită a pedepsei aplicate la 3 ani închisoare. Pe de altă parte, noul Cod penal a prevăzut aceeași limită a pedepsei aplicate, de 3 ani închisoare, atât în cazul săvârșirii unei infracțiuni unice, cât și în cazul săvârșirii unui concurs de infracțiuni, spre deosebire de Codul penal anterior, care fixa limite diferite ale pedepsei aplicate, de 4 ani închisoare, în cazul săvârșirii unei infracțiuni unice [art. 86^1 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior], și de 3 ani închisoare, în cazul săvârșirii unui concurs de infracțiuni [art. 86^1 alin. (2) C. pen. anterior]. Această din urmă dispoziție, a art. 86^1 alin. (2) C. pen. anterior, nu se regăsește în noul Cod penal.

În art. 91 alin. (1) lit. b) C. pen. se prevede că suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă dacă infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii mai mare de un an, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 C. pen. (condamnări care nu atrag starea de recidivă) sau a condamnărilor pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare. Reglementarea cuprinsă în art. 91 alin. (1) lit. b) C. pen. este corelată cu noua reglementare a recidivei cuprinsă în art. 41 și art. 42 din același cod și menține, în esență, soluția prevăzută în art. 86^1 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior.

Art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen. prevede o condiție nouă a suspendării executării pedepsei sub supraveghere – „infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității" –, condiție corelată cu obligația condamnatului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, instituită prin dispozițiile art. 93 alin. (3) C. pen.

Dispozițiile art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., referitoare la condiția privind aprecierea instanței că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, reiau, într-o formă completată, dispozițiile art. 86^1 alin. (1) lit. c) C. pen. anterior, referitoare la aceeași condiție.

Alin. (2) și (3) ale art. 91 C. pen. cuprind dispoziții noi, care nu au corespondent în prevederile Codului penal anterior.

Astfel, art. 91 alin. (2) C. pen., luând în considerare faptul că noua lege penală reglementează posibilitatea aplicării cumulative a pedepsei principale a închisorii și a pedepsei principale a amenzii, prevede că, atunci când pedeapsa închisorii este însoțită de pedeapsa amenzii aplicate în condițiile art. 62 C. pen., amenda se execută chiar dacă executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere.

Art. 91 alin. (3) C. pen. reglementează cazurile în care suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu poate fi dispusă, și anume: pedeapsa aplicată este numai amenda; aplicarea pedepsei a fost inițial amânată, dar ulterior amânarea a fost revocată; infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților.

Prima parte a art. 91 alin. (4) C. pen. reglementează obligația instanței de a motiva suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, alături de obligația generală a instanței de a motiva hotărârea de condamnare. Obligația instanței de a motiva suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se regăsește în art. 86[1] alin. (4) raportat la art. 81 alin. (6) C. pen. anterior.

Partea a doua a textului art. 91 alin. (4) C. pen. prevede obligația instanței de a atrage atenția condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile care îi revin pe durata termenului de supraveghere.

Noțiunea de „suspendare a executării pedepsei sub supraveghere". Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie o măsură de individualizare judiciară a pedepsei închisorii, din punct de vedere al executării acesteia, care permite instanței de judecată ca, prin hotărârea de condamnare, să suspende executarea efectivă, prin privare de libertate, a pedepsei închisorii aplicate condamnatului.

Această măsură de individualizare judiciară presupune suspendarea executării pedepsei închisorii, pe durata unui termen de supraveghere, pe parcursul căruia persoana condamnată este supusă unui ansamblu de măsuri de supraveghere și obligații. Pedeapsa închisorii se consideră executată la expirarea termenului de supraveghere, dacă pe durata acestuia condamnatul lăsat în libertate ca efect al suspendării a respectat măsurile de supraveghere, a executat obligațiile și nu a săvârșit o nouă infracțiune.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se deosebește de alte două măsuri de individualizare judiciară, și anume renunțarea la aplicarea pedepsei și amânarea aplicării pedepsei. Dacă în cazul renunțării la aplicarea pedepsei instanța nu stabilește și nu aplică o pedeapsă, iar în cazul amânării aplicării pedepsei instanța stabilește o pedeapsă, dar nu o aplică, în ipoteza suspendării executării pedepsei sub supraveghere instanța stabilește și aplică pedeapsa, ceea ce se suspendă fiind numai executarea pedepsei stabilite și aplicate de instanță[1]. În cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, instanța pronunță o soluție de condamnare, în timp ce, în cazul renunțării la aplicarea pedepsei și al amânării

[1] Jean Pradel, *Droit pénal comparé*, 2e ed., Dalloz, Paris, 2002, p. 665; subliniind diferența, din punct de vedere tehnic, dintre probațiunea anglo-americană și suspendarea franco-belgiană, autorul arată că, în timp ce aceasta din urmă constituie o suspendare a executării pedepsei care a fost pronunțată, probațiunea constituie o suspendare a pronunțării pedepsei.

aplicării pedepsei, instanța nu pronunță o soluție de condamnare, ci, conform art. 396 C. pr. pen., renunțarea la aplicarea pedepsei sau, după caz, amânarea aplicării pedepsei.

Deși privește executarea pedepsei închisorii, care a fost aplicată condamnatului, caracterul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, de măsură de individualizare judiciară, decurge din competența exclusivă a instanței de judecată de a dispune suspendarea – fie instanța care a aplicat pedeapsa închisorii, fie o instanță de control judiciar[1].

Aplicabilă în sfera condamnărilor la pedeapsa închisorii de scurtă durată, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere prezintă avantaje atât pentru condamnat, cât și pentru societate. Astfel, condamnatul nu este privat de libertate, iar societatea nu suportă cheltuielile pe care le presupune executarea pedepsei închisorii de către acesta în penitenciar. Reintegrarea socială rapidă a condamnatului aflat în stare de libertate și evitarea contactului acestuia cu mediul penitenciar, care l-ar putea antrena în viitor în săvârșirea de noi infracțiuni, constituie avantaje atât pentru condamnat, cât și pentru societate[2].

Reglementarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Instituția suspendării executării pedepsei sub supraveghere a fost introdusă în Codul penal din 1969 prin Legea nr. 104/1992 (art. 86^1-86^6), după modelul francez al instituției suspendării cu punere la încercare (*sursis avec mise à l'épreuve*)[3], și a fost modificată și completată succesiv prin Legea nr. 140/1996, prin O.U.G. nr. 207/2000 și Legea pentru aprobarea acesteia nr. 456/2001, precum și prin Legea nr. 278/2006.

În noul Cod penal, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este reglementată în art. 91-98, formând obiectul Secțiunii a 5-a din Capitolul V – „Individualizarea pedepselor" al Titlului III – „Pedepsele" din Partea generală a noului Cod penal.

Spre deosebire de Codul penal din 1969, care reglementa atât suspendarea condiționată a executării pedepsei, cât și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, noul Cod penal reglementează numai suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, ca unică formă de suspendare a executării pedepsei[4].

---

[1] Competența exclusivă a instanței de judecată de a dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu înseamnă că, întotdeauna, instanța care a aplicat pedeapsa este și instanța care a dispus suspendarea. Astfel, de exemplu, este posibil ca prima instanță să aplice pedeapsa închisorii și să nu dispună suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, ci executarea acesteia prin privare de libertate, iar instanța de control judiciar poate, menținând pedeapsa închisorii aplicată de prima instanță, să dispună suspendarea executării acesteia sub supraveghere.

[2] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 565; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 6-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 396.

[3] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, pp. 565-566; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 404; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat, Vol. I. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 467; Cristian Mitrache, *Suspendarea executării pedepsei ca formă a probațiunii în dreptul penal român*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, pp. 35-36.

[4] Codul penal din 2004 reglementa trei forme ale suspendării executării pedepsei: suspendarea condiționată a executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității.

În forma reglementată în noul Cod penal, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se apropie de o altă instituție cunoscută în dreptul penal francez, și anume suspendarea cu obligația de a îndeplini o muncă de interes general (*sursis assorti de l'obligation d'accomplir un travail d'intérêt général*), instituție care combină suspendarea cu punerea la încercare și obligația de a îndeplini o muncă de interes general.

Obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității pe parcursul termenului de supraveghere, pentru care persoana condamnată și-a manifestat acordul, constituie unul dintre elementele de noutate pe care le introduce noul Cod penal în reglementarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Din perspectiva legislației Uniunii Europene, hotărârea judecătorească prin care instanța dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie o hotărâre judecătorească în sensul art. 2 pct. 1 lit. b) și pct. 2 din Decizia-cadru 2008/947/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 27 noiembrie 2008, privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești și al deciziilor de probațiune în vederea supravegherii măsurilor de probațiune și a sancțiunilor alternative[1]. În conformitate cu art. 2 pct. 1 lit. b) din Decizia-cadru nr. 2008/947/JAI, „hotărâre judecătorească" înseamnă orice hotărâre judecătorească definitivă sau ordin pronunțat de o instanță judecătorească din statul de condamnare, prin care se stabilește că o persoană fizică a comis o infracțiune și i se aplică o condamnare cu suspendare, iar potrivit art. 2 pct. 2 teza I din aceeași Decizie-cadru, prin „condamnare cu suspendare" se înțelege „o pedeapsă cu închisoarea sau o măsură privativă de libertate a cărei executare este suspendată condiționat, integral sau parțial, în momentul pronunțării sentinței, prin impunerea uneia sau a mai multor măsuri de probațiune". În esență, Decizia-cadru nr. 2008/947/JAI permite ca, în cazul suspendării executării pedepsei, supravegherea „măsurilor de probațiune" impuse condamnatului (măsurile de supraveghere și obligațiile condamnatului) într-un stat membru al Uniunii Europene (statul de condamnare) să fie realizată într-un alt stat membru al Uniunii Europene (statul de executare).

Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere sunt reglementate în art. 91 C. pen. și privesc: I) pedeapsa aplicată; II) infractorul; III) acordul acestuia de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității; IV) aprecierea instanței că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni.

I. Condiții privind pedeapsa aplicată. Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere privind pedeapsa aplicată se referă la natura și durata pedepsei aplicate – elemente de care suspendarea executării pedepsei sub supraveghere era condiționată și sub imperiul Codului penal anterior –, precum și la inexistența unei măsuri inițiale de amânare a aplicării aceleiași pedepse, urmată de revocarea amânării aplicării pedepsei.

[1] Decizia-cadru nr. 2008/947/JAI a Consiliului Uniunii Europene privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești și al deciziilor de probațiune în vederea supravegherii măsurilor de probațiune și a sancțiunilor alternative a fost transpusă în dreptul intern prin Legea nr. 300/2013 pentru modificarea și completarea Legii nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă de către instanță, potrivit art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen., dacă pedeapsa aplicată, inclusiv în caz de concurs de infracțiuni, este închisoarea de cel mult 3 ani.

Din punct de vedere al naturii pedepsei, art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen. reglementează posibilitatea suspendării executării pedepsei sub supraveghere numai în cazul în care pedeapsa principală aplicată este închisoarea, indiferent dacă închisoarea constituie pedeapsa aplicată pentru o singură infracțiune sau pedeapsa rezultantă aplicată pentru un concurs de infracțiuni. Suspendarea executării pedepsei închisorii sub supraveghere poate fi dispusă atât atunci când închisoarea este unica pedeapsă principală aplicată, cât și atunci când închisoarea este însoțită de pedeapsa amenzii, în condițiile art. 62 C. pen.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu poate fi dispusă, conform art. 91 alin. (3) lit. a) C. pen., dacă pedeapsa principală aplicată este numai amenda. În cazul în care pedeapsa închisorii este însoțită de pedeapsa amenzii aplicate în condițiile art. 62 C. pen., amenda se execută, potrivit art. 91 alin. (2) C. pen., chiar dacă executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere. Aplicarea cumulativă a pedepsei principale a închisorii și a pedepsei principale a amenzii este posibilă, așa cum se prevede în art. 62 C. pen., în ipoteza în care prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos material.

Deși art. 91 alin. (2) C. pen. prevede explicit că pedeapsa amenzii se execută numai în cazul în care amenda însoțește pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 C. pen., în opinia noastră, pedeapsa amenzii se execută și în cazul în care amenda se adaugă la pedeapsa închisorii în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e) C. pen., referitor la pedeapsa principală în caz de concurs de infracțiuni, iar executarea pedepsei închisorii aplicată pentru concursul de infracțiuni a fost suspendată sub supraveghere. Opinia se întemeiază pe dispozițiile art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen., care se referă, inclusiv în cazul concursului de infracțiuni, numai la pedeapsa închisorii și, prin urmare, nu creează temeiul legal pentru suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei amenzii care se adaugă la pedeapsa închisorii în cazul concursului de infracțiuni[1]. *De lege ferenda*, textul art. 91 alin. (2) C. pen. ar trebui completat în sensul că nu numai în cazul în care pedeapsa închisorii este însoțită de pedeapsa amenzii aplicate în condițiile art. 62, ci și în cazul în care la pedeapsa închisorii se adaugă pedeapsa amenzii în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e), amenda se execută, chiar dacă executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere, cu atât mai mult cu cât cumulul între pedeapsa închisorii și pedeapsa amenzii în caz de concurs de infracțiuni este obligatoriu ori de către ori instanța a stabilit una sau mai multe pedepse cu închisoare și una sau mai multe pedepse cu amendă.

Din punct de vedere al duratei pedepsei închisorii, art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen. reglementează posibilitatea suspendării executării pedepsei sub supraveghere

[1] O altă soluție – în sensul că suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei închisorii aplicate în caz de concurs de infracțiuni ar atrage și suspendarea executării pedepsei amenzii care a fost adăugată, în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e) C. pen., la pedeapsa închisorii – ar conduce la consecința greu de acceptat că infractorul care a săvârșit o singură infracțiune pentru care i s-a aplicat în mod cumulativ pedeapsa închisorii și pedeapsa amenzii, executând amenda în temeiul art. 91 alin. (2) C. pen., se va afla într-o situație mai grea decât infractorul care a săvârșit mai multe infracțiuni aflate în concurs, pentru care i s-a aplicat tot în mod cumulativ pedeapsa închisorii și pedeapsa amenzii, deși concursul de infracțiuni constituie o cauză de agravare a pedepsei.

numai în cazul în care pedeapsa principală este închisoarea de cel mult 3 ani (inclusiv 3 ani), aplicată pentru o singură infracțiune sau, ca pedeapsă rezultantă, pentru un concurs de infracțiuni.

În raport cu reglementarea cuprinsă în art. 86^1 alin. (1) lit. a) și alin. (2) C. pen. anterior, se remarcă, pe de o parte, faptul că noul Cod penal a redus, în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni, limita maximă a pedepsei închisorii aplicate de instanță pentru care se poate dispune suspendarea executării sub supraveghere de la 4 ani la 3 ani, iar, pe de altă parte, că noul Cod penal prevede aceeași limită maximă a pedepsei închisorii, de 3 ani, indiferent dacă pedeapsa a fost aplicată pentru o singură infracțiune sau pentru un concurs de infracțiuni. Stabilirea condiției ca pedeapsa aplicată să fie închisoarea de cel mult 3 ani, iar nu de cel mult 4 ani, ar putea fi explicată de opțiunea legiuitorului de a reduce limitele speciale ale pedepselor, opțiune reflectată în Partea specială a noului Cod penal, iar unificarea condiției privind durata pedepsei închisorii în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni și al săvârșirii unui concurs de infracțiuni ar putea fi explicată prin adoptarea sistemul cumulului juridic, cu aplicarea obligatorie a unui spor fix, în art. 39 alin. (1) lit. b) C. pen., în cazul în care s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea pentru infracțiunile concurente.

Pentru a se putea dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, nu este suficientă îndeplinirea condiției ca pedeapsa aplicată, inclusiv în caz de concurs de infracțiuni, să fie închisoarea de cel mult 3 ani, ci este necesar ca instanța să nu fi dispus inițial amânarea aplicării acestei pedepsei, iar ulterior revocarea amânării aplicării pedepsei. Este ceea ce rezultă din art. 91 alin. (3) lit. b) C. pen., potrivit căruia suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu poate fi dispusă, dacă aplicarea pedepsei a fost inițial amânată, iar ulterior amânarea a fost revocată. Cazurile de revocare a amânării aplicării pedepsei sunt reglementate în art. 88 C. pen.

Dacă noul Cod penal exclude posibilitatea suspendării executării pedepsei sub supraveghere în cazul în care s-a dispus inițial amânarea aplicării pedepsei, iar ulterior revocarea amânării, noul Cod penal nu exclude posibilitatea instanței de a dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazul în care s-a dispus inițial amânarea aplicării pedepsei, iar ulterior anularea amânării, dacă în urma aplicării dispozițiilor privitoare la concursul de infracțiuni pedeapsa rezultantă aplicată este închisoarea de cel mult 3 ani și sunt îndeplinite celelalte condițiile prevăzute în art. 91 C. pen.

II. Condiții privind infractorul. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este condiționată de inexistența condamnărilor anterioare, de o anumită gravitate, ale infractorului și de conduita acestuia în cursul procesului penal.

În ceea ce privește inexistența condamnărilor anterioare de o anumită gravitate, noul Cod penal menține condiția prevăzută în art. 86^1 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior, stabilind în dispozițiile art. 91 alin. (1) lit. b) că suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă de către instanță, dacă infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii mai mare de un an, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 C. pen. sau a condamnărilor pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare.

Condiția prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. b) C. pen. este corelată cu noua reglementare a recidivei. Astfel, în concepția noului Cod penal, primul termen al recidivei îl constituie existența unei condamnări definitive la pedeapsa închisorii mai

mare de un an și, prin urmare, o condamnare anterioară care poate constitui primul termen al recidivei este un impediment al suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Condamnările anterioare la pedeapsa închisorii mai mare de un an care, prin excepție, nu constituie impedimente ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere sunt condamnările privitoare la faptele care nu mai sunt prevăzute de legea penală, infracțiunile amnistiate și infracțiunile săvârșite din culpă – condamnări de care nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă, potrivit art. 42 lit. a)-c) C. pen. –, precum și condamnările pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare, care, de asemenea, nu atrag starea de recidivă.

Spre deosebire de Codul penal anterior, care includea comportamentul infractorului după comiterea faptei, inclusiv în cursul procesului penal, între criteriile pe baza cărora instanța apreciază că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni – criterii prevăzute în art. 86[1] alin. (1) lit. c) C. pen. anterior, în concepția noului Cod penal, conduita infractorului în cursul procesului penal, constând în sustragerea de la urmărire penală sau judecată ori în încercarea de a zădărnici aflarea adevărului sau identificarea și tragerea la răspundere penală a autorului ori a participanților, constituie un impediment al suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Astfel, în conformitate cu art. 91 alin. (3) lit. c) C. pen., suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu poate fi dispusă, dacă instanța constată că infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților.

Rațiunea care stă la baza acestei dispoziții este aceea că, pe de o parte, sustragerea de la procesul penal, încercarea de a zădărnici aflarea adevărului, identificarea și tragerea la răspundere penală a autorului sau a participanților sunt atitudini care exclud întotdeauna aprecierea instanței că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni. Pe de altă parte, prin aceeași dispoziție a art. 91 alin. (3) lit. c) C. pen., legiuitorul descurajează sustragerea de la procesul penal, încercarea de a zădărnici aflarea adevărului, identificarea și tragerea la răspundere penală a autorului sau a participanților, întrucât infractorul, adoptând această conduită, va pierde vocația de a beneficia de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

III. Acordul infractorului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității. În conformitate cu art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen., suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă de către instanță, dacă infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității. Introducerea acestei condiții a suspendării executării pedepsei sub supraveghere este determinată de introducerea unei noi obligații a condamnatului pe durata termenului de supraveghere, și anume a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen.

Acordul infractorului constituie o condiție esențială pentru executarea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, din perspectiva Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale[1],

[1] Jean Pradel, *op. cit.*, p. 673; referindu-se la munca de interes general (*travail d'intérêt général*), autorul subliniază rolul consimțământului persoanei condamnate, de condiție esențială, conform Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; cu privire la

întrucât, conform art. 4 par. 2 din Convenție, nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie, iar potrivit art. 4 par. 3 lit. a), în domeniul dreptului penal, nu se consideră muncă forțată sau obligatorie numai munca impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din Convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată. La rândul său, Constituția României interzice munca forțată prin dispoziția cuprinsă în art. 42 alin. (1) și, similar cu Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, admite prin dispozițiile art. 42 alin. (2) lit. b) că nu constituie muncă forțată numai munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată – singurele excepții cu relevanță în domeniul dreptului penal.

Alături de funcția de a asigura conformitatea cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și ale Constituției[1], acordul manifestat de infractor pentru a presta o muncă neremunerată în folosul comunității are și o altă semnificație în cadrul suspendării executării pedepsei sub supraveghere. El reflectă voința infractorului de a se reintegra în comunitate, în mijlocul și în folosul căreia va presta o muncă neremunerată[2].

IV. Aprecierea instanței că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni. În conformitate cu art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă dacă, în raport cu persoana infractorului, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii și posibilitățile sale de îndreptare, instanța

---

legislația franceză, autorul arată că munca de interes general este reglementată atât ca pedeapsă autonomă, cât și în cadrul unei modalități a suspendării – suspendarea cu obligația de a îndeplini o muncă de interes general (*sursis assorti de l'obligation d'accomplir un travail d'intérêt général*). Nici pedeapsa muncii de interes general și nici suspendarea cu obligația de a îndeplini o muncă de interes general nu pot fi dispuse de instanță dacă inculpatul le refuză.

[1] Cu privire la sancțiunea contravențională a prestării unei activități în folosul comunității, semnalăm faptul că, prin Decizia Curții Constituționale nr. 1354/2008, s-a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor care prevedeau condiția acordului sau a consimțământului contravenientului și s-a constatat că sintagma „cu acordul acestuia" din art. 9 din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, precum și sintagmele „numai dacă există consimțământul contravenientului", „cu consimțământul contravenientului" și „după luarea consimțământului contravenientului" din art. 1 alin. (3), art. 8 alin. (5) lit. b) și, respectiv, art. 13 din O.G. nr. 55/2002 privind regimul juridic al sancțiunii prestării unei activități în folosul comunității, așa cum a fost modificată prin O.U.G. nr. 108/2003 privind desființarea închisorii contravenționale, sunt neconstituționale. În motivarea deciziei, Curtea Constituțională a reținut faptul că aplicarea sancțiunii obligării la prestarea unei activități în folosul comunității condiționată de acordul contravenientului este de natură a lipsi de eficiență sancțiunea aplicată pentru comiterea unei fapte antisociale, cu consecința încălcării dispozițiilor art. 1 alin. (5) din Constituția României, în conformitate cu care „în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie". În opinia noastră, nici în materie penală și nici în materie contravențională prestarea unei munci sau a unei activități în folosul comunității nu poate fi dispusă fără acordul infractorului ori al contravenientului, decât prin încălcarea art. 4 par. 2 și 3 din Convenție și, implicit, a art. 20 din Constituție, precum și prin încălcarea art. 42 din Constituție.

[2] Ștefan Daneș, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 327; în cadrul comentariului privind suspendarea executării pedepsei sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității, instituție prevăzută în Codul penal din 2004, autorul arată că acordul, consimțământul condamnatului pentru munca în folosul comunității constituie o garanție a îndeplinirii scopului pedepsei.

apreciază că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

Dispozițiile art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., prin care suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este condiționată de aprecierea instanței – întocmai ca și dispozițiile art. 86[1] alin. (1) lit. c) C. pen. anterior –, reflectă faptul că, prin îndeplinirea tuturor celorlalte condiții prevăzute în același text de lege, nu se creează un drept al condamnatului, ci numai o vocație de a beneficia de această măsură de individualizare judiciară[1]. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie o facultate a instanței, care va dispune suspendarea numai dacă va aprecia că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni[2].

Aprecierea instanței nu se realizează însă în mod arbitrar, ci pe baza unui set de criterii, stabilite în art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., cu un grad mai ridicat de precizie decât în reglementarea cuprinsă în art. 86[1] alin. (1) lit. c) C. pen. anterior.

Criteriile pe baza cărora instanța apreciază că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni – sau, dimpotrivă, că aplicarea pedepsei nu este suficientă și, fără executarea acesteia, condamnatul va mai comite alte infracțiuni – sunt: persoana infractorului, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii și posibilitățile infractorului de îndreptare.

Aprecierea instanței, în raport cu persoana infractorului, se poate realiza pe baza elementelor prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. g) C. pen. drept criterii generale de individualizare a pedepsei, și anume nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială. În acest sens, într-o speță, valorificând criteriul situației familiale și sociale, instanța a apreciat că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, reținând, între alte motive, că, anterior comiterii faptei, infractorul era încadrat în muncă, câștigându-și existența și ajutându-și familia, era singurul întreținător al familiei, deoarece tatăl decedase, iar mama sa era pensionată medical, grav bolnavă, suferind de o boală incurabilă[3].

Conduita avută de infractor anterior săvârșirii infracțiunii se referă atât la antecedentele penale ale infractorului, altele decât cele care înlătură vocația infractorului de a beneficia de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere potrivit art. 91 alin. (1) lit. b) C. pen., cât și la atitudinea acestuia în relațiile de familie, în relațiile de muncă și, în general, în întreg contextul relațiilor sociale[4].

Eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii pot consta, în cazul infracțiunilor contra persoanei, în acțiuni de salvare

---

[1] Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 405; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 125.

[2] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 568.

[3] ICCJ, s. pen., dec. nr. 487 din 8 februarie 2008, pe *www.scj.ro*.

[4] ICCJ, s. pen., dec. nr. 2313 din 18 iunie 2009, pe *www.scj.ro*. Potrivit acestei decizii, conduita bună a infractorului înainte de săvârșirea infracțiunii nu presupune numai lipsa antecedentelor penale ale acestuia, ci și atitudinea corectă față de familie, relațiile de muncă și, în general, întreg contextul relațiilor sociale. Deși dec. nr. 2313 din 18 iunie 2009 a Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție privește circumstanța atenuantă judiciară prevăzută în art. 74 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior, care nu mai este prevăzută ca circumstanță atenuantă în noul Cod penal, decizia menționată rămâne valabilă în raport cu dispozițiile noului Cod penal din punct de vedere al elementelor pe baza cărora se apreciază conduita infractorului anterior săvârșirii infracțiunii.

sau de ajutor al victimei, iar în cazul infracțiunilor contra patrimoniului, în înlăturarea sau diminuarea prejudiciului. Acest din urmă criteriu a fost reținut, alături de persoana infractorului și conduita avută de acesta anterior săvârșirii infracțiunii, în practica instanțelor judecătorești referitoare la infracțiunile contra patrimoniului. Astfel, într-o speță, instanța a aplicat pedeapsa rezultantă de 3 ani închisoare și a suspendat executarea acesteia sub supraveghere, ținând seama de poziția procesuală a infractorului, care a recunoscut faptele, a avut o conduită bună înainte de săvârșirea infracțiunilor de înșelăciune, nu are antecedente penale, a achitat integral prejudiciul cauzat societății C., în sumă de 72.000.000 ROL, conform chitanțelor, și societății A., în cuantum de 36.000.000 ROL, conform recipisei de consemnare, are în întreținere un copil minor, în vârstă de 5 ani și care suferă de o infirmitate a aparatului cardio-vascular[1]. În schimb, într-o altă speță, instanța a înlăturat suspendarea executării pedepsei rezultante de 3 ani închisoare sub supraveghere și a dispus ca pedeapsa să fie executată în regim de detenție. Instanța a reținut că modalitatea de organizare și punere în practică a înșelăciunii săvârșite, valoarea substanțială a prejudiciului produs și nerecuperat, atitudinea de negare a faptelor comise în pofida evidenței probelor necesitau o ripostă penală fermă și a apreciat că aplicarea, în speță, a dispozițiilor privind suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este netemeinică, comportamentul social și procesual al infractorului neconstituindu-se într-o garanție că acesta nu va mai săvârși infracțiuni și că avertismentul dat de justiție prin pronunțarea condamnării este suficient pentru reintegrarea sa socială[2].

Posibilitățile de îndreptare a infractorului pot rezulta din încadrarea acestuia într-o formă de învățământ sau în muncă, precum și din perspectivele favorabile ale reintegrării sale în societate, rezultate din referatul de evaluare întocmit de serviciul de probațiune[3].

Dacă sustragerea infractorului de la urmărire penală sau judecată, precum și încercarea acestuia de a zădărnici aflarea adevărului ori identificarea și tragerea la răspundere penală a autorului sau a participanților înlătură vocația infractorului de a beneficia de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, prezentarea infractorului în fața organelor de urmărire penală și a instanței de judecată, recunoașterea faptei în cursul urmăririi penale și al judecății, facilitatea identificării și a tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților constituie elemente pe baza cărora instanța poate aprecia posibilitățile favorabile de îndreptare a infractorului.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă, dacă persoana infractorului, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii și posibilitățile sale de îndreptare, examinate fiecare în parte și evaluate în ansamblu, determină instanța să aprecieze că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

Motivarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Prima parte a textului art. 91 alin. (4) C. pen. prevede obligația instanței de a prezenta motivele

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 638 din 3 februarie 2004, pe *www.scj.ro*.
[2] ICCJ, s. pen., dec. nr. 490 din 27 ianuarie 2004, pe *www.scj.ro*.
[3] ICCJ, s. pen., dec. nr. 3547 din 4 noiembrie 2008, în *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2008*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 787-792.

pe care s-a întemeiat condamnarea și motivele care au determinat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Obligația de motivare a hotărârilor judecătorești constituie o obligație generală a instanței – civile sau penale –, o cerință a procesului echitabil rezultată din art. 6 din Convenție și din jurisprudența CEDO privind motivarea hotărârilor judecătorești (cauza *Ruiz Torija c. Spaniei*, hotărârea din 9 decembrie 1994[1], și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului invocată în cuprinsul acestei hotărâri). Motivarea hotărârilor judecătorești permite realizarea controlului judiciar al acestora, în căile de atac ordinare.

În materia suspendării executării pedepsei sub supraveghere, legea prevede obligația instanței de a prezenta motivele care au determinat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, cu alte cuvinte, obligația de a motiva dispunerea măsurii de individualizare judiciară, iar nu și obligația de a motiva omisiunea de a dispune sau respingerea cererii inculpatului de a se dispune măsura de individualizare judiciară, întrucât suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie o facultate a instanței[2]. Ori de câte ori cererea inculpatului de a se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere constituie motiv de exercitare a căilor de atac ordinare, instanța de control judiciar nu are numai obligația de a motiva dispunerea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ci și obligația de a motiva respingerea cererii inculpatului de a se dispune această măsură, în conformitate cu jurisprudența CEDO privind motivarea hotărârilor judecătorești de către instanțele de control judiciar (cauza *Ruiz Torija c. Spaniei*, hotărârea din 9 decembrie 1994; cauza *Albina c. României*, hotărârea din 28 aprilie 2005, publicată în M. Of. nr. 1049 din 25 noiembrie 2005[3], și cauza *Boldea c. României*, hotărârea din 15 februarie 2007, publicată în M. Of. nr. 615 din 21 august 2008, precum și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului invocată în cuprinsul acestor hotărâri).

Obligația instanței de a prezenta motivele care au determinat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se referă, pe de o parte, la constatarea îndeplinirii condițiilor privind pedeapsa aplicată, prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. a), art. 91 alin. (3) lit. a) și b) C. pen., a condițiilor privind infractorul, prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. b) și art. 91 alin. (3) lit. c) C. pen., și a condiției privind acordul infractorului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen. Pe de altă parte, obligația se referă la prezentarea motivelor privind persoana infractorului, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii și posibilitățile sale de îndreptare, care au determinat instanța să aprecieze, în conformitate cu art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată. Un rol

[1] Hotărârea CEDO din 9 decembrie 1994 se referă la motivarea hotărârii judecătorești într-o cauză civilă, însă are aplicabilitate generală cu privire la motivarea hotărârilor judecătorești, atât în materie civilă, cât și în materie penală.

[2] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 568; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 469; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 126; Ilie Pascu, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 302.

[3] Hotărârea CEDO din 28 aprilie 2005 se referă la motivarea hotărârii judecătorești într-o cauză civilă, în materia revendicării, însă are, de asemenea, aplicabilitate generală cu privire la motivarea hotărârilor judecătorești, atât în materie civilă, cât și în materie penală.

important în motivarea îndeplinirii condiției prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen. îl are referatul de evaluare întocmit de serviciul de probațiune.

Partea a doua a textului art. 91 alin. (4) C. pen. prevede obligația instanței de a atenționa condamnatul asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile care îi revin pe durata termenului de supraveghere, consecințe constând în revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, în condițiile art. 96 C. pen.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazul infracțiunii de abandon de familie. În conformitate cu dispozițiile art. 378 alin. (5) C. pen., în cazul infracțiunii de abandon de familie, dacă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, inculpatul își îndeplinește obligațiile, instanța dispune, după caz, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru aceasta.

Condiția specială prevăzută de lege pentru dispunerea suspendării executării pedepsei sub supraveghere în cazul infracțiunii de abandon de familie – rezultată din art. 378 alin. (4) și (5) C. pen. – constă în îndeplinirea obligațiilor de către inculpat, din momentul terminării urmăririi penale și până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Menționăm că, potrivit art. 378 alin. (4) C. pen., fapta nu se pedepsește dacă, înainte de terminarea urmăririi penale, inculpatul își îndeplinește obligațiile.

În măsura în care condiția specială prevăzută de lege în cazul infracțiunii de abandon de familie este îndeplinită, instanța dispune, după caz, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru aceasta, cu alte cuvinte, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile amânării aplicării pedepsei ori ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere prevăzute în Partea generală a noului Cod penal.

În ceea ce privește suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazul infracțiunii de abandon de familie, în opinia noastră, condițiile prevăzute în Partea generală a noului Cod penal care pot să nu fie îndeplinite sunt condiția privind durata pedepsei aplicate, prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen. (condiție care poate să nu fie îndeplinită numai atunci când există cauze de agravare a pedepsei, cum ar fi recidiva, având în vedere limita maximă specială de 3 ani închisoare prevăzută de lege pentru infracțiunea de abandon de familie), condițiile privind infractorul, prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. b) și art. 91 alin. (3) lit. c) C. pen., și condiția privind aprecierea instanței că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., în acest din urmă caz aprecierea instanței fiind înlocuită cu o apreciere a legiuitorului.

În schimb, în opinia noastră, dacă pedeapsa stabilită este amenda, instanța dispune amânarea aplicării pedepsei, neputând dispune suspendarea executării pedepsei amenzii sub supraveghere cu încălcarea art. 91 alin. (1) lit. a) și art. 91 alin. (3) lit. a) C. pen. – dispoziții legale definitorii pentru caracterul instituției suspendării, de măsură de individualizare judiciară a pedepsei închisorii din punct de vedere al executării acesteia –, iar dacă aplicarea pedepsei a fost inițial amânată, iar ulterior amânarea a fost revocată, instanța nu va putea dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere cu încălcarea art. 91 alin. (3) lit. b) C. pen., întrucât, chiar în cazul infracțiunii de abandon de familie, legiuitorul prevede fie

amânarea aplicării pedepsei, fie suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, dar nu prevede posibilitatea instanței de a dispune, succesiv, ambele măsuri de individualizare.

Condiția privind acordul infractorului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen., trebuie, în opinia noastră, să fie întotdeauna îndeplinită, inclusiv în cazul infracțiunii de abandon de familie, întrucât neîndeplinirea ei ar conduce la încălcarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a Constituției.

Dispozițiile art. 378 alin. (5) C. pen. prevăd suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazul în care inculpatul își îndeplinește obligațiile până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea de abandon de familie, chiar dacă nu sunt întrunite condițiile suspendării. Aceleași dispoziții nu exclud însă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazul în care inculpatul nu își îndeplinește obligațiile până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea de abandon de familie, dacă sunt întrunite condițiile suspendării.

În acest sens, în practica instanțelor judecătorești s-a decis că dispoziția art. 305 alin. (4) C. pen. anterior este derogatorie în favoarea inculpatului și nu permite concluzia că, în cazul în care nu își îndeplinește obligațiile, inculpatul nu ar putea beneficia de măsura suspendării condiționate a executării pedepsei, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 81 din același cod[1]. Soluția își menține caracterul actual în raport cu dispozițiile art. 378 alin. (5) C. pen., cu precizarea că, întrucât art. 305 alin. (4) C. pen. anterior nu prevedea dispunerea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ci a suspendării condiționate a executării pedepsei aplicate inculpatului pentru infracțiunea de abandon de familie, referirile la suspendarea condiționată a executării pedepsei urmează a fi înțelese, după intrarea în vigoare a noului Cod penal, ca referiri la suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Termenul de supraveghere

Art. 92. (1) Durata suspendării executării pedepsei sub supraveghere constituie termen de supraveghere pentru condamnat și este cuprinsă între 2 și 4 ani, fără a putea fi însă mai mică decât durata pedepsei aplicate.

(2) Termenul de supraveghere se calculează de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a rămas definitivă.

(3) Pe durata termenului de supraveghere condamnatul trebuie să respecte măsurile de supraveghere și să execute obligațiile ce îi revin, în condițiile stabilite de instanță.

COMENTARII (Dr. Adina Vlășceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Din punct de vedere al terminologiei, noul Cod penal a înlocuit, prin dispozițiile art. 92, expresia „termen de încercare", utilizată în art. 86^2 C. pen. anterior, cu expresia „termen de suprave-

[1] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 512/1998, în Ioana Cristina Morar, *Suspendarea condiționată a executării pedepsei, Culegere de practică judiciară*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pp. 176-177.

ghere", care corespunde cu însăși denumirea instituției suspendării executării pedepsei „sub supraveghere".

Din punct de vedere al duratei termenului de supraveghere, în concepția noului Cod penal, reflectată în art. 92 alin. (1), durata termenului de supraveghere este cuprinsă între 2 și 4 ani, fără a putea fi mai mică decât durata pedepsei aplicate, spre deosebire de Codul penal anterior, care prevedea în art. 86^2 alin. (1) că termenul de încercare se compune din cuantumul pedepsei închisorii aplicate și un interval de timp cuprins între 2 și 5 ani stabilit de instanță.

Din punct de vedere al calculului termenului de supraveghere, noul Cod penal prevede, în dispozițiile art. 92 alin. (2), că termenul de supraveghere se calculează de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a rămas definitivă, menținând soluția prevăzută în art. 86^2 alin. (2) raportat la art. 82 alin. (3) C. pen. anterior pentru calculul termenului de încercare.

În conținutul art. 92, legiuitorul noului Cod penal a introdus o dispoziție nouă, în sensul că, pe durata termenului de supraveghere, condamnatul trebuie să respecte măsurile de supraveghere și să execute obligațiile care îi revin în condițiile stabilite de instanță, dispoziție care formează obiectul alin. (3) al art. 92.

Noțiunea de „termen de supraveghere". Durata suspendării executării pedepsei sub supraveghere constituie, potrivit art. 92 alin. (1) teza I C. pen., termen de supraveghere pentru condamnat. Reglementarea cuprinsă în art. 92 alin. (1) teza I C. pen. este corelată cu condiția prevăzută în art. 91 alin. (1) lit. d) din același cod, potrivit căreia instanța nu apreciază numai că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, ci și că este necesară supravegherea conduitei condamnatului pentru o perioadă determinată, mai exact, pentru perioada care reprezintă termenul de supraveghere.

Conduita condamnatului trebuie să se conformeze, pe durata termenului de supraveghere, atât cerinței generale de a nu săvârși o nouă infracțiune, cât și cerinței de a respecta măsuri de supraveghere și de a executa obligații – cerință caracteristică instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

În acest din urmă sens, în conformitate cu art. 92 alin. (3) C. pen., pe durata termenului de supraveghere condamnatul trebuie să respecte măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1) și să execute obligațiile care îi revin, potrivit art. 93 alin. (2), (3) și (5), în condițiile stabilite de instanță.

Durata termenului de supraveghere. Potrivit art. 92 alin. (1) teza a II-a C. pen., durata suspendării executării pedepsei sub supraveghere, care constituie termen de supraveghere pentru condamnat, este cuprinsă între 2 și 4 ani, fără a putea fi mai mică decât durata pedepsei aplicate.

Spre deosebire de Codul penal anterior – în reglementarea căruia termenul de încercare se compunea, potrivit art. 86^2 alin. (1), din cuantumul pedepsei închisorii aplicate și un interval de timp cuprins între 2 și 5 ani stabilit de instanță – noul Cod penal, simplificând reglementarea, fixează durata minimă a termenului de supraveghere la 2 ani și durata maximă a acestuia la 4 ani. Instanța care apreciază, conform art. 91 alin. (1) lit. d) C. pen., că este necesară supravegherea conduitei condamnatului pentru o perioadă determinată stabilește și durata acestei perioade (termenul de supraveghere), cuprinsă între 2 și 4 ani, fără a putea fi mai mică decât durata pedepsei aplicate.

Durata minimă și durata maximă a termenului de supraveghere prevăzute în art. 92 alin. (1) C. pen. sunt mai reduse decât durata minimă și durata maximă a

termenul de încercare al suspendării executării pedepsei sub supraveghere prevăzute în art. 86^2 alin. (1) C. pen. anterior. Astfel, durata minimă a termenului de supraveghere este de 2 ani, în timp ce durata minimă a termenului de încercare era de 2 ani și 15 zile (compus din limita minimă generală de 15 zile a pedepsei închisorii și un interval minim de 2 ani), iar durata maximă a termenului de supraveghere este de 4 ani, în timp ce durata maximă a termenului de încercare era de 9 ani (compus din limita maximă de 4 ani închisoare a pedepsei aplicate a cărei executare putea fi suspendată sub supraveghere potrivit Codului penal anterior și un interval maxim de 5 ani). Precizăm că, potrivit dispozițiilor art. 16 alin. (2) din Legea nr. 187/2012, pentru determinarea legii penale mai favorabile cu privire la suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei conform art. 5 din noul Cod penal (aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei), instanța va avea în vedere sfera obligațiilor impuse condamnatului și efectele suspendării potrivit legilor succesive, cu prioritate față de durata termenului de încercare sau supraveghere.

Instanța stabilește durata termenului de supraveghere, cuprinsă între 2 și 4 ani, ca durată pentru care apreciază că este necesară supravegherea conduitei condamnatului, limita fixată de lege în aprecierea instanței fiind aceea ca durata termenului de supraveghere să nu fie mai mică decât durata pedepsei aplicate. În sensul art. 92 alin. (1) C. pen., prin durata pedepsei aplicate se înțelege durata pedepsei aplicate de instanță, iar nu durata pedepsei rezultate în urma deducerii timpului reținerii și al arestării preventive. Această soluție rezultă din practica instanțelor judecătorești, întemeiată pe dispozițiile Codului penal anterior, referitoare la durata pedepsei aplicate, ce constituia în concepția legii penale anterioare una dintre componentele termenului de încercare[1].

În schimb, soluțiile adoptate în practica instanțelor judecătorești, pe baza prevederilor Codului penal anterior, referitoare la efectele grațierii asupra pedepselor a căror executare este suspendată și asupra duratei termenului de încercare, nu rămân valabile în raport cu dispozițiile noului Cod penal, întrucât, pe de o parte, durata pedepsei aplicate nu constituie în concepția noii legi penale o componentă a termenului de supraveghere, iar grațierea nu are efecte, conform art. 160 alin. (4) C. pen., asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere. În consecință, urmează ca, prin actele de grațiere în care se dispune altfel, să se stabilească efectele grațierii asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere și asupra duratei termenului de supraveghere.

Calculul termenului de supraveghere. În conformitate cu art. 92 alin. (2) C. pen., termenul de supraveghere se calculează de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a rămas definitivă. Dispoziția art. 92 alin. (2) C. pen. a menținut soluția prevăzută în Codul penal anterior, în art. 86^2 alin. (2) raportat la art. 82 alin. (3).

---

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 1356 din 13 martie 2002, în *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2002*, Ed. All Beck, București, 2004, pp. 435-436. Prin dec. nr. 1356 din 13 martie 2002 a Secției penale a Curții Supreme de Justiție, s-a stabilit că durata reținerii și a arestării preventive nu se scade din durata termenului de încercare. Timpul reținerii și al arestării preventive se scade din durata pedepsei închisorii numai în cazul în care se revocă suspendarea. În același sens, a se vedea Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2516/1973, în Ioana Cristina Morar, *op. cit.*, pp. 84-85, și Trib. București, s. a II-a pen., dec. nr. 250 din 18 martie 1997, în Ioana Cristina Morar, *op. cit.*, pp. 88-89.

Momentul rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se determină potrivit dispozițiilor cuprinse în legea de procedură penală. De la acest moment inițial al termenului de supraveghere începe și executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, așa cum se prevede în art. 68 alin. (1) lit. b) C. pen.

Termenul de supraveghere, constituind un termen substanțial, se calculează pe zile pline, ziua în care începe să curgă și ziua în care se împlinește socotindu-se în durata termenului de supraveghere[1].

Calculul termenului de supraveghere prezintă o importanță practică deosebită pentru stabilirea incidenței dispozițiilor referitoare la revocarea și anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere[2].

Măsurile de supraveghere și obligațiile

Art. 93. (1) Pe durata termenului de supraveghere, condamnatul trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa;

c) să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

(2) Instanța impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;

b) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;

c) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;

d) să nu părăsească teritoriul României, fără acordul instanței.

(3) Pe parcursul termenului de supraveghere, condamnatul va presta o muncă neremunerată în folosul comunității pe o perioadă cuprinsă între 60 și 120 de zile, în condițiile stabilite de instanță, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, nu poate presta

[1] Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 92.

[2] În acest sens, Curtea de Casație franceză a stabilit că instanța care se pronunță asupra revocării suspendării cu punere la încercare acordată unui condamnat trebuie, în decizia sa, să precizeze că faptele care au condus la a doua condamnare au fost comise în cursul termenului de probă, care începe să curgă din ziua în care hotărârea prin care a fost fixat a devenit definitivă (Cass., Chambre criminelle, 17 mai 1995, în Bulletin Criminel n° 180/1995 p. 498, n° de pourvoi 93-84734, pe *www.legifrace.gouv.fr*).

această muncă. Numărul zilnic de ore se stabilește prin legea de executare a pedepselor.

(4) Pentru stabilirea conținutului obligației prevăzute la alin. (3), instanța va consulta informațiile puse la dispoziție periodic de către serviciul de probațiune cu privire la posibilitățile concrete de executare existente la nivelul serviciului de probațiune și la nivelul instituțiilor din comunitate[1].

(5) Condamnatul trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

COMENTARII (Dr. Adina Vlăşceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile art. 93 C. pen. reglementează măsurile de supraveghere și obligațiile condamnatului pe durata termenului de supraveghere, cu o serie de diferențe în raport cu art. 86^3 alin. (1) și (3) C. pen. anterior.

Conform art. 93 alin. (1) C. pen., pe durata termenului de supraveghere, condamnatul trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

- să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta [art. 93 alin. (1) lit. a) C. pen.], măsură de supraveghere care are corespondent în art. 86^3 alin. (1) lit. a) C. pen. anterior, cu diferența că noul Cod penal stabilește exclusiv serviciul de probațiune ca autoritate în fața căreia trebuie să se prezinte condamnatul, eliminând referirea la judecătorul desemnat cu supravegherea condamnatului;
- să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa [art. 93 alin. (1) lit. b) C. pen.], măsură de supraveghere nouă, care nu era prevăzută în art. 86^3 alin. (1) C. pen. anterior;
- să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile [art. 93 alin. (1) lit. c) C. pen.], măsură de supraveghere care are corespondent în art. 86^3 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior, cu diferențele că noul Cod penal se referă la orice deplasare care depășește 5 zile, în timp ce Codul penal anterior se referea la orice deplasare care depășește 8 zile, și că noul Cod penal nu se referă la anunțarea întoarcerii, în timp ce Codul penal anterior impunea și anunțarea întoarcerii;
- să comunice schimbarea locului de muncă [art. 93 alin. (1) lit. d) C. pen.], măsură de supraveghere care are corespondent în art. 86^3 alin. (1) lit. c) C. pen. anterior, cu diferența că noul Cod penal se referă numai la comunicarea schimbării locului de muncă, iar nu și la justificarea schimbării locului de muncă;
- să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență [art. 93 alin. (1) lit. e) C. pen.], măsură de supraveghere care are corespondent în art. 86^3 alin. (1) lit. d) C. pen. anterior, cu diferența că măsura de supraveghere este prevăzută în noul Cod penal într-o formă completată,

[1] Art. 93 alin. (4) C. pen. este reprodus astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

care impune nu numai comunicarea informațiilor, ci și comunicarea documentelor de natură a permite controlul mijloacelor de existență ale condamnatului.

Potrivit art. 93 alin. (2) C. pen., instanța impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

- să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională [art. 93 alin. (2) lit. a) C. pen.] și să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate [art. 93 alin. (2) lit. b) C. pen.], obligații care înlocuiesc obligația de a desfășura o activitate sau de a urma un curs de învățământ ori de calificare, prevăzută în art. 86^3 alin. (3) lit. a) C. pen. anterior;
- să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală [art. 93 alin. (2) lit. c) C. pen.], obligația care are corespondent în art. 86^3 alin. (3) lit. f) C. pen. anterior;
- să nu părăsească teritoriul României, fără acordul instanței [art. 93 alin. (2) lit. d) C. pen.], obligație care are numai parțial corespondent în art. 86^3 alin. (3) lit. b) C. pen. anterior, care stabilea obligația de a nu schimba domiciliul sau reședința avută ori de a nu depăși limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță.

Obligațiile de a nu frecventa anumite locuri stabilite, de a nu intra în legătură cu anumite persoane și de a nu conduce niciun vehicul sau anumite vehicule, prevăzute în art. 86^3 alin. (3) lit. c), d) și e) C. pen. anterior nu sunt incluse între obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) C. pen., întrucât interzicerea exercitării dreptului „de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță" [art. 66 alin. (1) lit. m) C. pen.], a dreptului „de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea" [art. 66 alin. (1) lit. n) C. pen.] și a dreptului „de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță" [art. 66 alin. (1) lit. i) C. pen.] pot fi aplicate condamnatului ca pedeapsă complementară.

În plus față de diferențele privind conținutul obligațiilor, se remarcă faptul că impunerea uneia sau mai multor obligații persoanei condamnate constituie o facultate a instanței, în concepția art. 86^3 alin. (3) C. pen. anterior, și o obligație a instanței, în viziunea art. 93 alin. (2) C. pen.

Alin. (3), (4) și (5) ale art. 93 C. pen. cuprind dispoziții noi, care nu se regăsesc în Codul penal anterior.

Astfel, prin dispozițiile art. 93 alin. (3) C. pen. este instituită noua obligație a condamnatului pe parcursul termenului de supraveghere, de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

În dispozițiile art. 93 alin. (5) C. pen. se prevede explicit că persoana condamnată trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere. Spre deosebire de Codul penal anterior, în reglementarea căruia îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare nu era prevăzută explicit în art. 86^3, ci existența acestei obligații rezulta din prevederile art. 86^4 alin. (1) referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere raportate la prevederile art. 84 privind revocarea în cazul neexecutării obligațiilor civile, noul Cod penal prevede, în art. 93 alin. (5), îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, ca obligație a condamnatului, și termenul în care această obligație trebuie executată, și anume cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Supravegherea conduitei condamnatului. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se caracterizează prin instituirea, în sarcina condamnatului, a unui complex de măsuri de supraveghere și obligații, care permit supravegherea conduitei condamnatului pe durata suspendării executării pedepsei și participarea condamnatului la reintegrarea sa în comunitate[1].

Măsurile de supraveghere și obligațiile condamnatului prevăzute în art. 93 C. pen. sunt cuprinse în domeniul de aplicare al Deciziei-cadru nr. 2008/947/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești și al deciziilor de probațiune în vederea supravegherii măsurilor de probațiune și a sancțiunilor alternative[2].

Măsurile de supraveghere. Condamnatul trebuie să respecte, pe durata termenului de supraveghere stabilit de instanță, următoarele măsuri de supraveghere, prevăzute în art. 93 alin. (1) C. pen.:

- să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta [art. 93 alin. (1) lit. a)];
- să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa [art. 93 alin. (1) lit. b)];
- să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile [art. 93 alin. (1) lit. c)];
- să comunice schimbarea locului de muncă [art. 93 alin. (1) lit. d)];
- să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență [art. 93 alin. (1) lit. e)].

Sfera măsurilor de supraveghere impuse condamnatului în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere coincide cu cea a măsurilor de supraveghere prevăzute în art. 85 alin. (1) lit. a)-e) C. pen., pe care trebuie să le respecte persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei[3].

În raport cu dispozițiile art. 86^3 alin. (1) C. pen. anterior, există o serie de diferențe în reglementarea măsurilor de supraveghere. Astfel, în timp ce art. 86^3

---

[1] În doctrina penală, supunerea condamnatului la anumite măsuri de supraveghere este considerată de esența suspendării executării pedepsei sub supraveghere (Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 569; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 472; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 127).

[2] Potrivit art. 4 alin. (1) din Decizia-cadru nr. 2008/947/JAI, instanțele pot aplica, între altele, următoarele măsuri de probațiune sau sancțiuni alternative: obligația persoanei condamnate de a informa o anumită autoritate cu privire la orice schimbare a reședinței sau a locului de muncă [lit. a)]; obligația conținând limitări în ceea ce privește părăsirea teritoriului statului de executare [lit. c)]; dispozițiile privind comportamentul, reședința, educația și formarea, activitățile din timpul liber sau conținând limitări privind modalitățile de desfășurare a unei activități profesionale [lit. d)]; obligația de a se prezenta la date stabilite în fața unei anumite autorități [lit. e)]; obligația de a repara din punct de vedere financiar prejudiciul cauzat de infracțiune și/sau obligația de a furniza o dovadă a îndeplinirii acestei obligații [lit. h)]; obligația de a presta activități în folosul comunității [lit. i)]; obligația de a coopera cu un agent de supraveghere (consilier de probațiune) sau cu un reprezentant al unui serviciu social care are responsabilități în ceea ce privește persoanele condamnate [lit. j)]; obligația de a urma un tratament terapeutic sau de dezintoxicare [lit. k)].

[3] Singura diferență între măsurile de supraveghere impuse condamnatului în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere și cele impuse persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei constă în faptul că, potrivit art. 93 alin. (1) lit. c) C. pen., condamnatul trebuie „să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile", iar conform art. 85 alin. (1) lit. c) din același cod, persoana față de care s-a dispus amânarea aplicări pedepsei trebuie „să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile, *precum și întoarcerea*" (s.n.).

alin. (1) lit. a) C. pen. anterior prevedea măsura de supraveghere a condamnatului de a se prezenta, la datele fixate, la judecătorul desemnat cu supravegherea sau la serviciul de probațiune, art. 93 alin. (1) lit. a) C. pen. prevede măsura de supraveghere a condamnatului de a se prezenta numai la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta.

Măsura de supraveghere prevăzută în art. 93 alin. (1) lit. b) C. pen., constând în primirea de către condamnat a vizitelor consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa, nu are corespondent în Codul penal anterior, constituind o măsură de supraveghere nouă. O măsură similară este prevăzută în art. 132-55 alin. (1) pct. 5 C. pen. francez, între măsurile de control impuse condamnatului în cazul suspendării cu obligația de a îndeplini o muncă de interes general.

Măsura de supraveghere prevăzută în art. 86^3 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior, care impunea condamnatului să anunțe, în prealabil, orice schimbare de domiciliu, reședință sau locuință și orice deplasare care depășește 8 zile, precum și întoarcerea, se regăsește, într-o formă modificată, în art. 93 alin. (1) lit. c) C. pen., care impune condamnatului să anunțe, în prealabil, orice schimbare de locuință și orice deplasare care depășește 5 zile. Din punct de vedere al controlului deplasărilor, măsura de supraveghere prevăzută în art. 93 alin. (1) lit. c) C. pen. este, pe de o parte, mai strictă, întrucât implică anunțarea oricărei deplasări care depășește 5 zile, iar nu 8 zile, cât prevedea Codul penal anterior, iar, pe de altă parte, mai puțin strictă, deoarece nu mai impune anunțarea întoarcerii. *De lege ferenda*, art. 93 alin. (1) lit. c) C. pen. ar trebui completat în sensul obligației condamnatului de a anunța întoarcerea, anunțarea serviciului de probațiune cu privire la întoarcere constituind un element ce ține de supravegherea conduitei condamnatului.

Măsura de supraveghere prevăzută în art. 86^3 alin. (1) lit. c) C. pen. anterior, referitoare la comunicarea și justificarea schimbării locului de muncă, se regăsește, într-o formă modificată, în art. 93 alin. (1) lit. d) C. pen., care prevede, ca măsură de supraveghere, numai comunicarea schimbării locului de muncă.

Măsura de supraveghere prevăzută în art. 86^3 alin. (1) lit. d) C. pen. anterior, privind comunicarea informațiilor de natură a putea fi controlate mijloacele de există ale condamnatului, este prevăzută, într-o formă completată, în art. 93 alin. (1) lit. e) C. pen., care impune atât comunicarea informațiilor, cât și a documentelor de natură a permite controlul mijloacelor de existență ale condamnatului.

Condamnatul este obligat să respecte, pe durata termenului de supraveghere, toate măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. a)-e) C. pen., întocmai ca măsurile de supraveghere prevăzute în art. 86^3 alin. (1) lit. a)-d) C. pen. anterior, iar instanța are obligația de a dispune respectarea de către condamnat a tuturor măsurilor de supraveghere. În acest sens, în practica instanțelor judecătorești s-a decis că, în cazul în care se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, condamnatul trebuie să se supună tuturor măsurilor de supraveghere prevăzute în art. 86^3 alin. (1) lit. a)-d) C. pen. anterior și, ca atare, instanța nu are posibilitatea de a alege aplicarea numai a unora dintre aceste măsuri[1].

De asemenea, instanța are obligația de a individualiza, prin hotărârea judecătorească, serviciul de probațiune care are atribuția de a supraveghea respectarea măsurilor prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. a)-e) C. pen.

---

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 1753 din 2 aprilie 2002, în *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2002*, pp. 500-501.

Nerespectarea, cu rea-credință, a măsurilor de supraveghere se sancționează, conform art. 96 alin. (1) C. pen., cu revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Obligațiile condamnatului. Pe durata termenului de supraveghere, condamnatul nu trebuie numai să respecte măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. a)-e) C. pen., ci trebuie și să execute una sau mai multe dintre obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a)-d), obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3), și obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, conform art. 93 alin. (5).

A) În conformitate cu art. 93 alin. (2) C. pen., instanța impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

- să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională [art. 93 alin. (2) lit. a)];
- să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate [art. 93 alin. (2) lit. b)];
- să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală [art. 93 alin. (2) lit. c)];
- să nu părăsească teritoriul României, fără acordul instanței [art. 93 alin. (2) lit. d)].

Spre deosebire de sfera măsurilor de supraveghere, sfera obligațiilor condamnatului prevăzute în art. 93 alin. (2) C. pen. în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere este mult mai restrânsă decât sfera obligațiilor care pot fi impuse, conform art. 85 alin. (2) din același cod, persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei. Explicația acestei diferențe de reglementare constă, pe de o parte, în faptul că impunerea cel puțin a unei obligații dintre cele prevăzute în art. 93 alin. (2) este obligatorie în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, iar impunerea obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) este facultativă în cazul amânării aplicării pedepsei. Pe de altă parte – așa cum se relevă în *Expunerea de motive a noului Cod penal* – obligațiile care pot fi impuse în cazul amânării aplicării pedepsei, prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. e), f), g), h) și j) nu sunt prevăzute în art. 93 alin. (2) ca obligații în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, deoarece ele intră în conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi [art. 66 alin. (1) lit. n), m), i), h) și g)] și pot fi aplicate condamnatului cu acest titlu, iar executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi începe, conform art. 68 alin. (1) lit. b) C. pen., de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

În raport cu dispozițiile art. 86^3 alin. (3) C. pen. anterior, se remarcă o serie de diferențe din punct de vedere al conținutului obligațiilor. Astfel, obligația de a desfășura o activitate sau de a urma un curs de învățământ ori de calificare, prevăzută în art. 86^3 alin. (3) lit. a) C. pen. anterior, a fost înlocuită cu obligația de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. a) C. pen., și cu obligația de a frecventa unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. b) C. pen.

Obligația de a nu schimba domiciliul sau reședința avută ori de a nu depăși limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță, prevăzută în art. 86^3

alin. (3) lit. b) C. pen. anterior, a fost restrânsă la obligația de a nu părăsi teritoriul României fără acordul instanței, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. d) C. pen.

Obligațiile de a nu frecventa anumite locuri stabilite, de a nu intra în legătură cu anumite persoane și de a nu conduce niciun vehicul sau anumite vehicule, prevăzute în art. 86^3 alin. (3) lit. c), d) și e) C. pen. anterior nu se regăsesc între obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) C. pen., având în vedere faptul că interzicerea exercitării dreptului „de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță" [art. 66 alin. (1) lit. m) C. pen.], a dreptului „de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea" [art. 66 alin. (1) lit. n) C. pen.] și a dreptului „de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță" [art. 66 alin. (1) lit. i) C. pen.] pot fi aplicate condamnatului cu titlu de pedeapsă complementară.

Obligația de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării, prevăzută în art. 86^3 alin. (3) lit. f) C. pen. anterior, este prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. c) C. pen., referitor la obligația de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Pe lângă diferențele privind conținutul obligațiilor, există o diferență esențială între reglementarea cuprinsă în art. 86^3 alin. (3) C. pen. anterior și cea cuprinsă în art. 93 alin. (2) C. pen. Impunerea uneia sau mai multor obligații persoanei condamnate constituie o facultate a instanței, în concepția Codului penal anterior[1], și o obligație a instanței, în concepția noului Cod penal. Astfel, potrivit art. 93 alin. (2) C. pen., instanța impune condamnatului cel puțin una dintre obligațiile prevăzute la lit. a)-d) ale aceluiași text de lege, putând să-i impună executarea mai multor obligații sau chiar a tuturor obligațiilor.

Instanța trebuie să nominalizeze, prin hotărârea judecătorească, obligația sau obligațiile impuse condamnatului. Nominalizarea, prin hotărârea judecătorească, a obligației sau a obligațiilor impuse condamnatului prezintă o importanță practică deosebită, întrucât, conform art. 96 alin. (1) din același cod, revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere se dispune dacă persoana condamnată nu execută, cu rea-credință, acelea dintre obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a)-d) care au fost impuse de instanță[2].

B) Obligația condamnatului nou-introdusă prin prevederile art. 93 alin. (3) – care distanțează reglementarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere cuprinsă în noul Cod penal de cea cuprinsă în Codul penal anterior și o apropie de modelul francez al suspendării cu obligația de a îndeplini o muncă de interes general – este aceea de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, pe parcursul termenului de supraveghere.

În cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, impunerea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității de către instanță – în condițiile existenței acordului prevăzut în art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen. – este

[1] Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 473.

[2] În acest sens, Curtea de Casație franceză a decis că instanța chemată să se pronunțe asupra revocării suspendării cu punere la încercare nu trebuie să hotărască decât în raport cu obligațiile legal impuse condamnatului (Cass., Chambre criminelle, 31 martie 2005, în Bulletin Criminel n° 116/1995, p. 403, n° de pourvoi 04-84455, pe *www.legifrace.gouv.fr*).

obligatorie, cu excepția cazului în care, din cauza stării de sănătate, condamnatul nu poate presta această muncă[1]. Spre deosebire de reglementarea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității în cadrul instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere, impunerea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității este facultativă în cadrul instituției amânării aplicării pedepsei, fiind reglementată între obligațiile prevăzute în art. 85 alin. (2) C. pen., pe care instanța le poate impune persoanei față de care s-a dispus amânarea.

În conformitate cu dispozițiile art. 93 alin. (3) C. pen., perioada pentru care instanța impune condamnatului obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității pe parcursul termenului de supraveghere este cuprinsă între 60 și 120 de zile. În cadrul acestor limite, instanța trebuie să stabilească, prin hotărârea judecătorească, numărul de zile pentru care impune condamnatului obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității și condițiile în care condamnatul va presta această muncă[2].

Numărul zilnic de ore pe parcursul cărora se prestează o muncă neremunerată în folosul comunității se stabilește, potrivit acelorași dispoziții ale art. 93 alin. (3) C. pen., prin Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Noul Cod penal nu reglementează obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității numai în cadrul dispozițiilor referitoare la sistemul de supraveghere conceput în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere și al amânării aplicării pedepsei, ci și în cadrul dispozițiilor art. 64 C. pen., care prevăd înlocuirea obligației de plată a amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, cu consimțământul persoanei condamnate, dacă pedeapsa amenzii nu poate fi executată în tot sau în parte din motive neimputabile persoanei condamnate.

Coexistența acestor reglementări poate conduce, în practică, la situații în care condamnatul va executa atât obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen., întrucât executarea pedepsei închisorii este suspendată sub supraveghere, cât și obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 64 din același cod, deoarece

---

[1] Art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen. prevede acordul infractorului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității între condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu prevede nicio excepție de la această condiție. În același timp, art. 93 alin. (3) C. pen. exceptează de la obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității condamnatul care, din cauza stării de sănătate, nu poate presta această muncă. În opinia noastră, textele invocate se interpretează în sensul că, dacă instanța constată pe bază de probe că, deși există acordul prevăzut în art. 91 alin. (1) lit. c) C. pen. de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, condamnatul nu poate presta această muncă, din cauza stării de sănătate, instanța nu dispune obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

[2] Potrivit art. 93 alin. (4) C. pen., pentru stabilirea conținutului obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, instanța va consulta informațiile puse la dispoziție periodic de către serviciul de probațiune cu privire la posibilitățile concrete de executare existente la nivelul serviciului de probațiune și la nivelul instituțiilor din comunitate. Conform art. 404 alin. (2) C. pr. pen., în dispozitivul hotărârii se indică două instituții din comunitate unde urmează să se execute obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, după consultarea listei privind posibilitățile concrete de executare existente la nivelul fiecărui serviciu de probațiune. Consilierul de probațiune, pe baza evaluării inițiale, va decide în care din cele două instituții din comunitate menționate în hotărâre urmează să se execute obligația și tipul de activitate.

persoana condamnată nu poate executa, din motive neimputabile, amenda care însoțește pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 C. pen. În acest caz, în opinia noastră, nu există niciun impediment pentru ca persoana condamnată să execute atât numărul de zile de muncă în folosul comunității stabilit de instanță în temeiul art. 93 alin. (3), cât și numărul de zile de muncă în folosul comunității care înlocuiește zilele-amendă neexecutate potrivit art. 64 alin. (1), cele două obligații de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității neexcluzându-se reciproc și executându-se fiecare cu titlul cu care a fost dispusă.

Neexecutarea, cu rea-credință, a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen. se sancționează, conform art. 96 alin. (1) din același cod, cu revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

În cazul în care instanța a înlocuit, conform art. 64 alin. (1), obligația de plată a amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, neexecutarea acestei din urmă obligații în condițiile stabilite de instanță are drept consecință înlocuirea zilelor-amendă neexecutate prin muncă neremunerată în folosul comunității cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, potrivit art. 64 alin. (5). Înlocuirea pedepsei amenzii neexecutate prin muncă neremunerată în folosul comunității cu pedeapsa închisorii atrage, conform art. 96 alin. (3), revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

C) Legiuitorul noului Cod penal a prevăzut explicit, în dispozițiile alin. (5) al art. 93 – articol consacrat măsurilor de supraveghere și obligațiilor condamnatului care beneficiază de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere – că persoana condamnată trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere. În acest fel, legiuitorul a inclus îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare în cadrul obligațiilor condamnatului, soluție legislativă care nu are numai rolul de a asigura conformarea conduitei persoanei supravegheate cu hotărârea de condamnare, ci și rolul de a asigura protecția victimei, în spiritul Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului și, în special, în spiritul art. 16 alin. (2) al acestei directive, potrivit căruia „statele membre promovează măsurile necesare pentru a-i încuraja pe autorii infracțiunilor să despăgubească în mod corespunzător victimele".

Neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare până la expirarea termenului de supraveghere se sancționează, conform art. 96 alin. (2) C. pen., cu revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, cu excepția cazului în care persoana supravegheată dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

În reglementarea cuprinsă în Codul penal anterior, îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare nu era prevăzută în art. 86^3, care reglementa măsurile de supraveghere și obligațiile condamnatului, existența acestei obligații rezultând din dispozițiile art. 86^4 alin. (1) referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere raportate la prevederile art. 84 privind revocarea în cazul neexecutării obligațiilor civile. Spre deosebire de reglementarea anterioară, noul Cod penal prevede, în art. 93 alin. (5), atât îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, ca obligație a condam-

natului, cât și termenul în care această obligație trebuie executată, și anume cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Reglementarea termenului în care obligația prevăzută în art. 93 alin. (5) C. pen. trebuie executată, reglementare corelată cu dispozițiile art. 94 alin. (4) lit. c) din același cod, care stabilește obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța dacă persoana supravegheată nu a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, rezolvă problema pe care o ridica aplicarea dispozițiilor cuprinse în Codul penal anterior, referitoare la revocarea în cazul neexecutării obligațiilor civile, care prevedea că revocarea intervine dacă, până la expirarea termenului de încercare, condamnatul nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, însă sesizarea instanței după expirarea acestui termen împiedica revocarea[1].

Dispozițiile art. 93 alin. (5), art. 94 alin. (4) lit. c) și art. 96 alin. (2) C. pen. rezolvă această problemă, în sensul că, dacă persoana supravegheată nu a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, serviciul de probațiune sesizează instanța, iar dacă, până la expirarea termenului de supraveghere, persoana supravegheată nu îndeplinește integral aceste obligații civile, instanța sesizată înainte de expirarea termenului de supraveghere revocă la momentul expirării acestuia suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, cu excepția cazului în care persoana supravegheată dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

Supravegherea condamnatului

Art. 94. (1) Pe durata termenului de supraveghere, datele prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. c)-e) se comunică serviciului de probațiune.

(2) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a) și lit. b), alin. (3) și alin. (5) se face de serviciul de probațiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. c) și lit. d) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Serviciul de probațiune va lua măsurile necesare pentru a asigura executarea obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a) și lit. b), precum și alin. (3) într-un termen cât mai scurt de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(4) Pe durata termenului de supraveghere, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

[1] Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 458; autorul semnalează această problemă legată de aplicarea dispozițiilor privind revocarea în cazul neexecutării obligațiilor civile, arătând că sesizarea părții interesate ar trebui făcută anterior expirării termenului de încercare, pentru că, dacă neexecutarea obligațiilor civile este invocată ulterior împlinirii termenului, revocarea nu ar mai putea interveni; în același sens, a se vedea Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 104.

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile care îi revin;

c) persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

COMENTARII (Dr. Adina Vlășceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Spre deosebire de Codul penal anterior, care includea în art. 86^3, consacrat măsurilor de supraveghere și obligațiilor condamnatului, două dispoziții privind realizarea concretă a unora dintre măsurile de supraveghere, supravegherea executării obligațiilor și sesizarea instanței [art. 86^3 alin. (2) și art. 86^3 alin. (4)], noul Cod penal reglementează într-un articol distinct, art. 94, supravegherea condamnatului.

În cadrul acestui articol, legiuitorul noului Cod penal cuprinde, într-o reglementare detaliată în raport cu cea cuprinsă în Codul penal anterior, dispoziții privind modul concret de realizare a unora dintre măsurile de supraveghere, supravegherea executării obligațiilor de către serviciul de probațiune și ipotezele în care serviciul de probațiune are obligația de a sesiza instanța.

Examinarea dispozițiilor art. 94 C. pen. în raport cu legea penală anterioară permite desprinderea a două elemente principale de diferențiere. Un prim element de diferențiere îl constituie atribuirea supravegherii condamnatului și a sesizării instanței în sarcina exclusivă a serviciului de probațiune, iar nu a judecătorului desemnat cu supravegherea sau a serviciului de probațiune. Un al doilea element de diferențiere îl constituie reglementarea cazurilor în care serviciul de probațiune are obligația de a sesiza instanța, și anume: au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse, fie încetarea executării unora dintre acestea, caz prevăzut în art. 94 alin. (4) lit. a) C. pen., corelat cu dispozițiile art. 95 din același cod și neavând corespondent în dispozițiile Codului penal anterior; persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite de instanță, obligațiile care îi revin, caz prevăzut în art. 94 alin. (4) lit. b) C. pen., care se regăsește parțial în dispozițiile art. 86^3 alin. (4) teza a II-a C. pen. anterior, referitoare la obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța în cazul neîndeplinirii obligațiilor; persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, caz prevăzut în art. 94 alin. (4) lit. c) C. pen. și neavând corespondent în dispozițiile Codului penal anterior.

Autoritatea competentă să exercite supravegherea condamnatului. În concepția noului Cod penal, reflectată în dispozițiile art. 94, autoritatea care ocupă rolul central în supravegherea condamnatului este serviciul de probațiune.

Serviciile de probațiune au fost înființate prin O.G. nr. 92/2000, inițial ca „servicii de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate", devenite „servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor" ca urmare a intrării în vigoare a Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor și, ulterior, „servicii de probațiune" ca urmare a intrării în vigoare a Legii nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune.

În prezent, reglementarea serviciilor de probațiune este prevăzută în Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune.

Supravegherea condamnatului. Spre deosebire de Codul penal anterior [art. 86^3 alin. (2) și (4) teza I], care atribuia competența de a exercita supravegherea condamnatului fie judecătorului desemnat în acest scop, fie serviciului de probațiune, noul Cod penal include supravegherea condamnatului – întocmai ca și supravegherea persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei – în sfera atribuțiilor serviciului de probațiune, atât prin dispozițiile art. 93 alin. (1) lit. a) și b) – potrivit cărora, pe durata termenului de supraveghere, condamnatul trebuie să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta și să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa –, cât și prin dispozițiile art. 94 alin. (1), (2) și (3).

Potrivit art. 94 alin. (1) C. pen., pe durata termenului de supraveghere, datele prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. c), d) și e), referitoare la măsurile de supraveghere prevăzute în aceste texte de lege, se comunică serviciului de probațiune. Astfel, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile [date prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. c)] se comunică, în prealabil, serviciului de probațiune, schimbarea locului de muncă [art. 93 alin. (1) lit. d)], precum și informațiile și documentele de natură a permite controlul mijloacelor de existență ale condamnatului [art. 93 alin. (1) lit. e)] se comunică, de asemenea, serviciului de probațiune.

Supravegherea executării obligației de a urma un curs de pregătire școlară sau de calificare profesională, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. a), a obligației de a frecventa unul sau mai multe programe de reintegrare socială, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. b), și a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3), se realizează de serviciul de probațiune, conform art. 94 alin. (2), care va lua măsurile necesare pentru a asigura executarea acestor obligații într-un termen cât mai scurt de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, potrivit art. 94 alin. (3).

Modul de îndeplinire a obligației de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. c), și a obligației de a nu părăsi teritoriul României fără acordul instanței, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. d), se verifică de către organele abilitate – în primul caz, instituțiile sanitare, iar în cel de-al doilea caz, autoritățile de frontieră –, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestor obligații, conform art. 94 alin. (2).

Supravegherea executării obligației prevăzute în art. 93 alin. (5) – referitoare la îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere – este inclusă, de asemenea, în sfera atribuțiilor serviciului de probațiune, potrivit art. 94 alin. (2).

Sesizarea instanței. Dispozițiile art. 94 alin. (4) C. pen. instituie obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța pe durata termenului de supraveghere în trei ipoteze – prevăzute și în cazul instituției amânării aplicării pedepsei –, și anume: dacă au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse, fie încetarea executării unora dintre acestea [art. 94 alin. (4) lit. a)]; dacă persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile care îi revin [art. 94 alin. (4) lit. b)]; dacă persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere [art. 94 alin. (4) lit. c)].

Exercitând supravegherea condamnatului, serviciul de probațiune este autoritatea care poate sesiza instanța cu maximă eficiență în toate ipotezele enumerate.

A) Obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța în cazul în care au intervenit motive ce justifică fie modificarea obligațiilor impuse, fie încetarea executării unora dintre acestea, prevăzută în art. 94 alin. (4) lit. a) C. pen., este corelată cu dispozițiile art. 95 din același cod, care reglementează modificarea și încetarea obligațiilor condamnatului pe parcursul termenului de supraveghere, asigurând caracterul flexibil al sistemului de supraveghere conceput în cazul instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Nici obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța în acest caz și nici reglementarea modificării sau a încetării obligațiilor condamnatului pe durata termenului de supraveghere nu au corespondent în dispozițiile Codului penal anterior, constituind elemente de noutate.

Sesizarea instanței de către serviciul de probațiune în ipoteza prevăzută în art. 94 alin. (4) lit. a) se referă exclusiv la obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) și (3) C. pen., cu privire la care au intervenit motive ce justifică modificarea sau încetarea executării, iar nu și la măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1) ori la îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, prevăzută în art. 93 alin. (5) C. pen. Astfel, de exemplu, serviciul de probațiune sesizează instanța în scopul modificării obligației prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a), dacă persoana supravegheată a finalizat cursul de pregătire școlară și se impune ca aceasta să urmeze un curs de calificare profesională, pentru a i se asigura șanse mai mari de reintegrare socială. Tot astfel, serviciul de probațiune sesizează instanța pentru modificarea obligațiilor prin impunerea noii obligații de a se supune măsurilor de tratament sau, dimpotrivă, pentru încetarea executării obligației de a se supune măsurilor de tratament impusă inițial, dacă pe parcursul termenului de supraveghere starea sănătății condamnatului justifică impunerea sau, după caz, încetarea executării acestei obligații prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. c).

Sesizarea instanței poate fi făcută pe întreaga durată a termenului de supraveghere, oricând serviciul de probațiune apreciază că au intervenit motive care justifică modificarea obligațiilor impuse de instanță sau încetarea executării unora dintre acestea.

B) Obligația de a sesiza instanța în cazul în care persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite de instanță, obligațiile care îi revin este prevăzută în sarcina serviciului de probațiune prin dispozițiile art. 94 alin. (4) lit. b) C. pen., în scopul de a asigura aplicarea efectivă a prevederilor art. 96 alin. (1) referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere în ipoteza nerespectării, cu rea-credință, a măsurilor de supraveghere sau a neexecutării, cu rea-credință, a obligațiilor impuse de instanță ori stabilite de lege.

Sesizarea instanței de către serviciul de probațiune în temeiul art. 94 alin. (4) lit. b) este obligatorie atât atunci când persoana condamnată nu respectă măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1), cât și atunci când aceasta nu execută, în condițiile stabilite de instanță, obligațiile care îi revin potrivit art. 93 alin. (2) și (3) C. pen. Obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța în cazul neîndeplinirii obligațiilor se regăsea în art. 86^3 alin. (4) teza a II-a C. pen. anterior.

Sesizarea instanței poate fi făcută pe întreg parcursul termenului de supraveghere, oricând serviciul de probațiune constată că persoana condamnată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite de instanță, obligațiile care îi revin.

C) Obligația de a sesiza instanța în situația în care persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, este prevăzută în sarcina serviciului de probațiune prin dispozițiile art. 94 alin. (4) lit. c) C. pen., tot în scopul de a asigura aplicarea efectivă a dispozițiilor referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, cuprinse în art. 96 alin. (2), care reglementează revocarea în cazul neîndeplinirii integrale a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța în acest caz nu are corespondent în dispozițiile Codului penal anterior, constituind un element de noutate, care însă nu exclude posibilitatea părții civile, ca parte interesată, de a sesiza instanța cu privire la neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, în scopul revocării suspendării executării pedepsei sub supraveghere, în temeiul art. 583 alin. (2) teza a II-a C. pr. pen.

Dispozițiile art. 94 alin. (4) lit. c) fixează momentul de la care serviciul de probațiune trebuie să sesizeze instanța în cazul neîndeplinirii obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare, și anume cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, neexistând obligația sesizării instanței anterior acestui moment.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 95. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura condamnatului șanse mai mari de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

COMENTARII (Dr. Adina Vlăşceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile art. 95 C. pen., referitoare la modificarea sau încetarea obligațiilor, conțin o reglementare nouă, care nu se regăsea în Codul penal anterior. Prin aceste dispoziții, legiuitorul noului Cod penal a creat temeiul legal pentru modificarea obligațiilor condamnatului și pentru încetarea executării unora dintre obligațiile acestuia, pe parcursul termenului de supraveghere, prin hotărârea instanței.

Modificarea sau încetarea obligațiilor condamnatului. Obligațiile impuse condamnatului de către instanță pe durata termenului de supraveghere nu au numai rolul de a permite supravegherea conduitei condamnatului, ci și rolul de a-l reintegra în comunitate. Îndeplinirea acestui din urmă rol implică un anumit grad de flexibilitate în stabilirea obligațiilor condamnatului, posibilitatea de a le adapta pe parcursul termenului de supraveghere pentru a optimiza șansele condamnatului de reintegrare socială.

În acest scop, noul Cod penal a atribuit instanței, prin dispozițiile art. 95, competența de a dispune modificarea sau încetarea obligațiilor condamnatului pe

parcursul termenului de supraveghere. O reglementare similară este cuprinsă în dispozițiile art. 87 C. pen., referitoare la modificarea sau încetarea obligațiilor persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei.

Noul Cod penal nu limitează numărul intervențiilor instanței asupra obligațiilor. Astfel, instanța face aplicarea dispozițiilor art. 95 ori de câte ori au intervenit motive care justifică modificarea obligațiilor sau apreciază că menținerea unora dintre obligațiile impuse nu mai este necesară, astfel încât pe parcursul termenului de supraveghere pot fi dispuse mai multe modificări succesive ale obligațiilor sau încetarea succesivă a executării mai multor obligații impuse, așa cum pot fi dispuse succesiv modificarea obligațiilor și încetarea executării unora dintre obligațiile impuse.

Reglementarea cuprinsă în art. 95 C. pen. privește exclusiv obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) și (3) din același cod. Ea nu privește măsurile de supraveghere înscrise în art. 93 alin. (1), întrucât textul art. 95 se referă numai la obligații, iar nu și la măsurile de supraveghere.

Reglementarea nu privește nici obligația condamnatului prevăzută în art. 93 alin. (5), de a îndeplini integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, în condițiile prevăzute în acest text de lege, deoarece modificarea acestei obligații ar aduce atingere autorității de lucru judecat a hotărârii definitive de condamnare prin care s-a soluționat acțiunea civilă, iar încetarea executării obligației ar aduce atingere forței obligatorii a hotărârii definitive de condamnare prin care s-a soluționat acțiunea civilă, dincolo de faptul că instanța nu ar putea aprecia niciodată că menținerea ei nu mai este necesară, pentru a putea dispune încetarea executării obligației.

Modificarea obligațiilor condamnatului. În conformitate cu dispozițiile art. 95 alin. (1) C. pen., modificarea obligațiilor condamnatului este dispusă de către instanță, dacă pe parcursul termenului de supraveghere au intervenit motive care justifică modificarea, pentru a asigura condamnatului șanse mai mari de îndreptare.

Modificarea obligațiilor condamnatului poate consta, potrivit acelorași dispoziții, fie în impunerea unor noi obligații (una sau mai multe obligații, dintre cele care nu au fost impuse de instanță inițial ori pe parcursul termenului de supraveghere), fie în sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a obligațiilor impuse (una sau mai multe obligații, dintre cele care au fost impuse de instanță inițial ori pe parcursul termenului de supraveghere).

Modificarea prin impunerea unor noi obligații poate fi concretizată în impunerea oricăreia dintre obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a)-d) C. pen., care nu a fost impusă de instanță. De exemplu, dacă obligația prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. a) nu a fost impusă inițial de instanță, întrucât condamnatul a finalizat studiile și avea calitatea de angajat, pierderea calității de angajat pe parcursul termenului de supraveghere constituie un motiv care justifică impunerea obligației de a urma un curs de calificare profesională, pentru a asigura condamnatului șanse mai mari de reintegrare socială.

Modificarea prin impunerea unor noi obligații poate fi concretizată și în impunerea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, reglementată în art. 93 alin. (3) C. pen. – pentru care există acordul prevăzut în art. 91 alin. (1) lit. c) –, dacă instanța nu a dispus obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, întrucât, din cauza stării de sănătate, con-

damnatul nu putea presta această muncă, dar pe parcursul termenului de supraveghere intervine o schimbare a stării de sănătate a condamnatului care îi permite executarea obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

Modificarea prin sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a obligațiilor poate privi oricare dintre obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a)-c) C. pen., impusă de instanță, însă nu poate privi obligația condamnatului de a nu părăsi teritoriul României fără acordul instanței, prevăzută în art. 93 alin. (2) lit. d), întrucât condițiile de executare a acestei obligații nu sunt susceptibile de sporire sau diminuare. Modificarea prin sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a obligațiilor poate privi și obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen.

Modificarea obligațiilor condamnatului se dispune de către instanță, la sesizarea serviciului de probațiune, care are obligația de a sesiza instanța, conform art. 94 alin. (4) lit. a) C. pen., dacă apreciază că au intervenit motive care justifică o astfel de modificare.

În temeiul dispozițiilor art. 57 alin. (2) raportat la art. 48 alin. (2) din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, sesizarea instanței poate fi făcută și de către judecătorul delegat cu executarea, la cererea persoanei supravegheate sau a persoanei vătămate, după consultarea raportului întocmit de consilierul de probațiune.

Încetarea obligațiilor condamnatului. Potrivit dispozițiilor art. 95 alin. (2) C. pen., încetarea executării unora dintre obligațiile impuse condamnatului este dispusă de către instanță pe parcursul termenului de supraveghere, în cazul în care apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

Încetarea executării unora dintre obligațiile condamnatului poate privi oricare dintre obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a)-d) C. pen., impusă de instanță. Astfel, de exemplu, instanța poate dispune încetarea executării obligației condamnatului de a urma un curs de calificare profesională, impusă acestuia în temeiul art. 93 alin. (2) lit. a), în cazul în care, chiar înainte de începerea executării obligației, condamnatul s-a angajat.

Încetarea executării unora dintre obligațiile condamnatului poate privi și obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen.

La fel ca în cazul modificării obligațiilor condamnatului, încetarea executării unora dintre obligații se dispune de către instanță, la sesizarea serviciului de probațiune, care are obligația de a sesiza instanța, conform art. 94 alin. (4) lit. a) C. pen., dacă apreciază că au intervenit motive care justifică încetarea.

Conform dispozițiilor art. 57 alin. (2) raportat la art. 48 alin. (2) din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, sesizarea instanței poate fi făcută și de către judecătorul delegat cu executarea, la cererea persoanei supravegheate sau a persoanei vătămate, după consultarea raportului întocmit de consilierul de probațiune.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 96. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere persoana supravegheată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse ori stabilite de lege, instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei.

(2) Dacă până la expirarea termenului de supraveghere persoana supravegheată nu îndeplinește integral obligațiile civile stabilite prin hotărâre, instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei, afară de cazul în care persoana dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

(3) Dacă pedeapsa amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 nu a fost executată și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii potrivit art. 63 alin. (2) sau art. 64 alin. (5) și alin. (6), instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei, la care se adaugă pedeapsa închisorii care a înlocuit amenda.

(4) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere cel condamnat a săvârșit o nouă infracțiune, descoperită până la împlinirea termenului și pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen, instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei.

(5) Pedeapsa principală pentru noua infracțiune se stabilește și se execută, după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la recidivă sau la pluralitatea intermediară.

(6) Dacă infracțiunea ulterioară este săvârșită din culpă, instanța poate menține sau revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În cazul revocării, dispozițiile alin. (1), alin. (4) și alin. (5) se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Dr. Adina Vlășceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile art. 96 C. pen. reglementează revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, preluând parțial reglementarea cuprinsă în art. 86^4 C. pen. anterior și diferențiindu-se, în raport cu aceasta, sub anumite aspecte.

Revocarea obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere pentru nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor este reglementată atât în art. 96 alin. (1) C. pen., cât și în art. 86^4 alin. (2) C. pen. anterior.

Revocarea obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere pentru neîndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare este reglementată, de asemenea, atât în art. 96 alin. (2) C. pen., cât și în art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 84 C. pen. anterior, cu mențiunea că noul Cod penal, spre deosebire

de Codul penal anterior, se referă explicit la neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Revocarea obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere pentru neexecutarea pedepsei amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 C. pen. și înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii constituie o nouă cauză de revocare, reglementată în art. 96 alin. (3) C. pen., care nu are corespondent în prevederile Codului penal anterior.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere pentru săvârșirea unei noi infracțiuni este reglementată atât în art. 96 alin. (4)-(6) C. pen., cât și în art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 din Codul penal anterior. În art. 96 alin. (4) și (6), noul Cod penal menține soluția adoptată în art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 alin. (1) și (3) C. pen. anterior, referitoare la caracterul obligatoriu al revocării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni cu intenție sau intenție depășită și caracterul facultativ al revocării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni din culpă.

Condiția privind descoperirea noii infracțiuni până la împlinirea termenului de supraveghere este menținută în art. 96 alin. (4) C. pen., fără a forma însă obiectul unui alineat distinct, ca în legea penală anterioară [art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 alin. (2) C. pen. anterior].

În schimb, spre deosebire de art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 alin. (1) C. pen. anterior, care se referea la pronunțarea unei hotărâri de condamnare indiferent de natura pedepsei aplicate, art. 96 alin. (4) C. pen. condiționează revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere de pronunțarea unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii.

Tot spre deosebire de art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 alin. (1) și (4) C. pen. anterior – conform cărora pedeapsa cu privire la care s-a dispus revocarea suspendării nu se contopește cu pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune, iar la stabilirea pedepsei pentru infracțiunea săvârșită după rămânerea definitivă a hotărârii de suspendare nu se mai aplică sporul prevăzut de lege pentru recidivă –, art. 96 alin. (5) C. pen. prevede că pedeapsa principală pentru noua infracțiune se stabilește și se execută, după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la recidivă sau la pluralitatea intermediară.

Noțiunea și cauzele de revocare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere reprezintă sancțiunea[1] încălcării de către condamnat a cerinței de a respecta măsuri de supraveghere și de a executa obligații sau a cerinței generale de a nu săvârși o nouă infracțiune pe durata termenului de supraveghere – cerințe a căror îndeplinire confirmă că pedeapsa poate fi considerată executată și a căror încălcare indică faptul că pedeapsa trebuie executată prin privare de libertate.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere este reglementată în dispozițiile art. 96 C. pen., potrivit cărora constituie cauze de revocare: nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor [art. 96 alin. (1)]; neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare [art. 96 alin. (2)]; neexecutarea pedepsei amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 C. pen. și

[1] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 563; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 455; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 98; referindu-se la revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei, autorii relevă caracterul sancționator al acesteia.

înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii [art. 96 alin. (3)], precum și săvârșirea unei noi infracțiuni pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii [art. 96 alin. (4)-(6)].

În primele trei ipoteze, revocarea este obligatorie, iar în cea de-a patra ipoteză, revocarea este obligatorie, dacă noua infracțiune a fost săvârșită cu intenție sau intenție depășită, și este facultativă, dacă noua infracțiune a fost săvârșită din culpă.

În acest context, se impune precizarea că cele patru cauze de revocarea a suspendării executării pedepsei sub supraveghere se aplică și în cazul infracțiunii de abandon de familie, prevăzută în art. 378 C. pen., întrucât în cuprinsul acestui text de lege nu a fost reluată dispoziția art. 305 alin. (5) C. pen. anterior, care permitea revocarea suspendării numai în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni de abandon de familie.

Indiferent de cauza revocării suspendării executării pedepsei sub supraveghere, revocarea are ca efect executarea, prin privare de libertate, a pedepsei.

Revocarea pentru nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor[1]. În conformitate cu dispozițiile art. 96 alin. (1) C. pen., instanța revocă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și dispune executarea pedepsei, dacă pe parcursul termenului de supraveghere persoana supravegheată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse ori stabilite de lege.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere întemeiată pe prevederile art. 96 alin. (1) C. pen. intervine, așadar, în cazul în care, pe parcursul termenului de supraveghere, condamnatul nu respectă, cu rea-credință, măsurile de supraveghere prevăzute în art. 93 alin. (1) sau nu execută, cu rea-credință, obligațiile prevăzute în art. 93 alin. (2) impuse de instanță ori obligația stabilită de lege în art. 93 alin. (3), de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

Prevăzută și în dispozițiile art. 86^4 alin. (2) C. pen. anterior, revocarea pentru nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor reglementată în noul Cod penal constituie o ipoteză de revocare obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Pentru a dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, instanța sesizată trebuie să constate că persoana condamnată nu a respectat măsurile de supraveghere sau nu a executat obligațiile impuse de instanță ori stabilite de lege, cu rea-credință. În consecință, instanța sesizată dispune revocarea numai în cazul în care constată reaua-credință a persoanei condamnate în nerespectarea măsurilor de supraveghere sau în neexecutarea obligațiilor, iar nu și în cazul în care constată că, din motive obiective, condamnatul nu a putut respecta măsurile de supraveghere ori nu a putut executa obligațiile. În acest sens, în practica instanțelor judecătorești întemeiată pe dispozițiile Codului penal anterior, într-o speță, instanța a respins cererea de revocare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere, constatând că persoana condamnată nu s-a putut prezenta la termenul fixat la judecătorul desemnat cu supravegherea sa, întrucât a fost în imposibilitate de a se prezenta, fiind plecat în străinătate în interes de serviciu – așa cum rezultă din copia pașaportului și copia unei diplome care certifică efectuarea

[1] Jean Pradel, *op. cit.*, p. 730 – autorul arată că nerespectarea obligațiilor de către condamnat pe durata termenului de probă este întotdeauna sancționată, însă nu întotdeauna în aceeași manieră. În anumite legislații, sancțiunea constă în revocarea suspendării, în timp ce, în alte legislații, nerespectarea obligațiilor constituie o infracțiune autonomă.

unor studii în străinătate în perioada care include termenul fixat –, și nici nu a avut cunoștință despre acest termen[1].

Revocarea pentru neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Instanța revocă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și dispune executarea pedepsei, potrivit art. 96 alin. (2) C. pen., dacă până la expirarea termenului de supraveghere persoana supravegheată nu îndeplinește integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cu excepția cazului în care persoana supravegheată dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

Reglementată și în art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 84 C. pen. anterior, revocarea pentru neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare prevăzută în noul Cod penal constituie o ipoteză de revocare obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere, cu excepția cazului în care condamnatul dovedește că nu a avut nicio posibilitate de a îndeplini obligațiile civile.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere întemeiată pe prevederile art. 96 alin. (2) C. pen. intervine atât atunci când persoana condamnată nu a îndeplinit obligațiile civile, cât și atunci când aceasta a îndeplinit numai parțial obligațiile civile, cu excepția cazului în care dovedește că nu a avut nicio posibilitate să îndeplinească obligațiile civile sau să le îndeplinească integral.

Din punct de vedere al termenelor, art. 93 alin. (5) C. pen. stabilește obligația condamnatului de a îndeplini integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, iar art. 94 alin. (4) lit. c) din același cod stabilește obligația serviciului de probațiune de a sesiza instanța, dacă persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere nu intervine totuși cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere, ci numai dacă persoana condamnată nu a îndeplinit integral obligațiile civile până la expirarea termenului de supraveghere, lăsându-i, practic, posibilitatea de a le îndeplini integral și în intervalul cuprins între momentul sesizării instanței de către serviciul de probațiune și momentul expirării termenului de supraveghere. În temeiul art. 57 alin. (2) raportat la art. 49 alin. (3) din Legea nr. 253/2013, sesizarea instanței se poate face și de către procuror sau de către judecătorul delegat cu executarea, la cererea părții civile, după consultarea raportului întocmit de consilierul de probațiune, iar în temeiul art. 583 alin. (2) teza a II-a C. pr. pen., sesizarea se poate face și de către partea civilă, ca parte interesată. În consecință, revocarea nu poate fi dispusă înainte de expirarea termenului de supraveghere. Această soluție rezultă și din art. 57 alin. (2) raportat la art. 49 alin. (5) din Legea nr. 253/2013.

În raport cu dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen., astfel cum au fost modificate prin Legea nr. 187/2012, revocarea poate fi dispusă după expirarea termenului de supraveghere.

Revocarea pentru neexecutarea pedepsei amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii și înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii. Dispozițiile art. 96 alin. (3) C. pen. reglementează o nouă cauză de revocare obligatorie a

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 3996 din 21 iunie 2006, pe *www.scj.ro*.

suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Astfel, în conformitate cu dispozițiile menționate, dacă pedeapsa amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 din același cod nu a fost executată și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii potrivit art. 63 alin. (2) sau art. 64 alin. (5) și alin. (6), instanța revocă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și dispune executarea pedepsei, la care se adaugă pedeapsa închisorii ce a înlocuit amenda[1].

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere întemeiată pe dispozițiile art. 96 alin. (3) C. pen. intervine, prin urmare, dacă instanța a aplicat condamnatului cumulativ pedeapsa principală a închisorii și pedeapsa principală a amenzii în condițiile art. 62, care se referă la ipoteza în care, prin infracțiunea săvârșită, s-a urmărit obținerea unui folos material, iar pedeapsa amenzii nu a fost executată de condamnat și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii potrivit art. 63 alin. (2) sau art. 64 alin. (5) și alin. (6) C. pen.

Sancțiunea revocării suspendării executării pedepsei sub supraveghere în această ipoteză se justifică prin faptul că înlocuirea amenzii neexecutate cu pedeapsa închisorii, care se execută prin privare de libertate, este incompatibilă cu menținerea suspendării executării pedepsei închisorii, pe lângă care a fost aplicată amenda neexecutată și înlocuită cu pedeapsa închisorii.

Instanța care dispune înlocuirea pedepsei amenzii neexecutate cu pedeapsa închisorii va revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, va dispune executarea pedepsei închisorii a cărei executare a fost inițial suspendată și va adăuga la aceasta, prin cumul, pedeapsa închisorii care a înlocuit amenda.

Situațiile în care se poate dispune înlocuirea amenzii neexecutate cu pedeapsa închisorii sunt prevăzute în art. 63 și art. 64 C. pen.

Dispozițiile art. 63 reglementează înlocuirea pedepsei amenzii neexecutate cu pedeapsa închisorii, în cazul în care persoana condamnată nu execută amenda, în tot sau în parte, cu rea-credință. Conform art. 63 alin. (2), dacă amenda neexecutată a însoțit pedeapsa închisorii, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, care se adaugă la pedeapsa închisorii, pedeapsa astfel rezultată fiind considerată o singură pedeapsă.

Dispozițiile art. 64 reglementează înlocuirea obligației de plată a amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, în cazul în care persoana condamnată nu poate executa amenda, în tot sau în parte, din motive neimputabile, cu excepția cazului în care, din cauza stării de sănătate, persoana condamnată nu poate presta această muncă. Potrivit art. 64 alin. (6), dacă persoana condamnată nu își dă consimțământul pentru prestarea unei munci

[1] Așa cum s-a arătat în cadrul explicațiilor privind dispozițiile referitoare la condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere, deși art. 91 alin. (2) C. pen. prevede explicit că pedeapsa amenzii se execută numai în cazul în care amenda însoțește pedeapsa închisorii în condițiile art. 62, în opinia noastră, pedeapsa amenzii se execută și în cazul în care amenda se adaugă la pedeapsa închisorii în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e), referitoare la pedeapsa principală în caz de concurs de infracțiuni, iar executarea pedepsei închisorii aplicate pentru concursul de infracțiuni a fost suspendată sub supraveghere. În această din urmă ipoteză însă, neexecutarea pedepsei amenzii aplicate în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e) în caz de concurs de infracțiuni și înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii nu atrage revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, întrucât noul Cod penal nu a creat temeiul legal pentru sancțiunea revocării. *De lege ferenda*, textul art. 96 alin. (3) C. pen. ar trebui completat, în sensul de a fi reglementată și ipoteza în care pedeapsa amenzii se adaugă la pedeapsa închisorii în condițiile art. 39 alin. (1) lit. d) și e), iar amenda nu a fost executată și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii.

neremunerate în folosul comunității, amenda neexecutată din motive neimputabile se înlocuiește cu pedeapsa închisorii. În acest caz, revocarea presupune că persoana condamnată, deși și-a manifestat acordul potrivit art. 91 alin. (1) lit. c) pentru a presta o muncă neremunerată în folosul comunității cu titlu de obligație prevăzută în art. 93 alin. (3) C. pen., nu își dă consimțământul pentru prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității care să înlocuiască obligația de plată a amenzii neexecutate.

Potrivit art. 64 alin. (5), în cazul în care obligația de plată a amenzii a fost înlocuită cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, instanța înlocuiește zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, dacă persoana condamnată nu execută obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității în condițiile stabilite de instanță [art. 64 alin. (5) lit. a)] sau dacă persoana condamnată săvârșește o nouă infracțiune descoperită înainte de executarea integrală a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității [art. 64 alin. (5) lit. b)]. În situația reglementată în art. 64 alin. (5) lit. b), dacă noua infracțiune a fost săvârșită pe parcursul termenului de supraveghere și a fost descoperită înainte de executarea integrală a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității și, în același timp, înainte de expirarea termenului de supraveghere, iar instanța a dispus înlocuirea, soluția care s-ar impune ar fi revocarea în condițiile art. 96 alin. (3), iar nu revocarea în condițiile art. 96 alin. (4)-(6) pentru săvârșirea unei noi infracțiuni pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii.

Soluția nu este lipsită de importanță practică. Astfel, potrivit art. 64 alin. (5) lit. b), dacă persoana condamnată săvârșește o nouă infracțiune descoperită înainte de executarea integrală a obligației de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, zilele-amendă neexecutate prin muncă neremunerată în folosul comunității la data condamnării definitive pentru noua infracțiune, înlocuite cu închisoarea, se adaugă la pedeapsa pentru noua infracțiune, iar în temeiul art. 96 alin. (3), instanța care revocă suspendarea dispune executarea pedepsei, la care se adaugă pedeapsa închisorii care a înlocuit amenda. Prin urmare, dacă înlocuirea a operat potrivit art. 64 alin. (5) lit. b) și a atras revocarea în condițiile art. 96 alin. (3), pedeapsa închisorii a cărei executare a fost inițial suspendată se va executa cumulat cu pedeapsa închisorii care a înlocuit amenda și cu pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune, în timp ce, în cazul revocării în condițiile art. 96 alin. (4)-(6), pedeapsa principală pentru noua infracțiune se stabilește și se execută, după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la recidivă (postcondamnatorie) sau la pluralitatea intermediară.

Revocarea pentru săvârșirea unei noi infracțiuni pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii[1]. În dispozițiile art. 96 alin. (4)-(6)

[1] Dispozițiile art. 96 alin. (4) și (5) C. pen. stabilesc condițiile în care săvârșirea unei noi infracțiuni atrage revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și prevăd că, în cazul revocării, instanța dispune executarea pedepsei, iar pedeapsa principală pentru noua infracțiune se stabilește și se execută, după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la recidivă (postcondamnatorie) sau la pluralitatea intermediară. Pe de altă parte, art. 98 alin. (1) C. pen. prevede că, în cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată. În opinia noastră, dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen. se interpretează în sensul că referirea la săvârșirea unei noi infracțiuni privește exclusiv săvârșirea unei noi infracțiuni care atrage revocarea

C. pen., legiuitorul a reglementat revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere pentru săvârșirea unei noi infracțiuni pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii. Revocarea pentru săvârșirea unei noi infracțiuni era reglementată, cu unele diferențe, în art. 86[4] alin. (1) raportat la art. 83 din Codul penal anterior.

Condițiile revocării rezultă din dispozițiile art. 96 alin. (4) C. pen.

O primă condiție constă în săvârșirea unei noi infracțiuni de către persoana condamnată, pe parcursul termenului de supraveghere. Pentru a dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, instanța trebuie să constate că persoana condamnată a săvârșit o nouă infracțiune înăuntrul termenului de supraveghere, după momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și înainte de expirarea termenului de supraveghere[1]. În acest sens, în practica întemeiată pe dispozițiile Codului penal anterior, s-a decis că săvârșirea unei infracțiuni după expirarea termenului de apel privind o sentință de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, apelul împotriva sentinței fiind respins ca tardiv, atrage revocarea suspendării în condițiile prevederilor art. 83 C. pen. anterior[2].

Această condiție este îndeplinită și în cazul în care numai o parte din acțiunile sau inacțiunile care formează conținutul infracțiunii continuate ori o parte din acțiunea sau inacțiunea care constituie elementul material al infracțiunii continue a fost săvârșită înăuntrul termenului de supraveghere[3].

A doua condiție privește descoperirea noii infracțiuni până la împlinirea termenului de supraveghere. În acest sens, în aplicarea dispozițiilor Codului penal anterior, în practică s-a decis că, dacă în cursul termenului de încercare privind pedeapsa a cărei executare a fost suspendată condiționat, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune, suspendarea se revocă numai dacă infracțiunea săvârșită ulterior a fost descoperită înainte de expirarea termenului de încercare[4].

Așa cum rezultă din redactarea art. 96 alin. (4) C. pen., condiția privește descoperirea noii infracțiuni până la împlinirea termenului de supraveghere, iar nu și descoperirea autorului infracțiunii, care poate fi ulterioară împlinirii acestui termen[5].

în condițiile art. 96 alin. (4), chiar după expirarea termenului de supraveghere, și numai o astfel de infracțiune împiedică producerea efectului prevăzut în art. 98 alin. (1) – considerarea pedepsei ca executată. Săvârșirea unei noi infracțiuni nu împiedică prin ea însăși producerea efectelor definitive ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere, dacă ea nu a condus la pronunțarea revocării suspendării. În acest sens au fost interpretate dispozițiile art. 86 C. pen. anterior, în lucrarea *Explicații teoretice ale Codului penal român* (Constantin Bulai, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, ed. a 2-a, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, București, 2003, pp. 179-180).

[1] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 563; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 100.

[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 2131 din 30 septembrie 1997, în Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, *Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000*, Ed. Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2002, pp. 114-116.

[3] Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 456; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 100.

[4] CSJ, s. pen., dec. nr. 1178 din 15 mai 1996, în Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, *op. cit.*, pp. 111-112.

[5] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 563; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 401; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 456; Cristian Mitrache, *op. cit.*, pp. 100-101.

Dacă însă noua infracțiune săvârșită înăuntrul termenului de supraveghere nu a fost descoperită până la expirarea acestui termen, instanța nu poate dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

A treia condiție presupune ca, pentru noua infracțiune, săvârșită și descoperită înăuntrul termenului de supraveghere, să se pronunțe o hotărâre de condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen. Practic, instanța care pronunță hotărârea de condamnare la pedeapsa închisorii pentru noua infracțiune dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Din examinarea comparativă a dispozițiilor art. 96 alin. (4) C. pen. și a dispozițiilor art. 86^4 alin. (1) raportat la art. 83 alin. (1) C. pen. anterior rezultă că, spre deosebire de reglementarea anterioară, care se referea la pronunțarea unei hotărâri de condamnare indiferent de natura pedepsei aplicate, reglementarea cuprinsă în noul Cod penal condiționează revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere de pronunțarea unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii[1].

Noul Cod penal, prin dispozițiile art. 96 alin. (4) și (6), menține soluția adoptată în Codul penal anterior, referitoare la caracterul obligatoriu al revocării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni cu intenție sau intenție depășită și caracterul facultativ al revocării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni din culpă, în acest din urmă caz instanța putând menține[2] sau revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În ambele cazuri, revocarea presupune, desigur, îndeplinirea celor trei condiții – săvârșirea noii infracțiuni pe parcursul termenului de supraveghere, descoperirea infracțiunii înainte de expirarea termenului de supraveghere și pronunțarea unei condamnări la pedeapsa închisorii pentru noua infracțiune, chiar după expirarea termenului de supraveghere.

Instanța, revocând suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, dispune executarea pedepsei atât atunci când revocă suspendarea pentru săvârșirea unei noi infracțiuni cu intenție sau intenție depășită, cât și atunci când optează pentru revocarea suspendării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni din culpă.

Pedeapsa principală pentru noua infracțiune săvârșită cu intenție sau intenție depășită se stabilește și se execută, conform art. 96 alin. (5), după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la recidivă (postcondamnatorie) sau la pluralitatea intermediară, iar pedeapsa principală pentru noua infracțiune săvârșită din culpă se stabilește și se execută, conform art. 96 alin. (6) raportat la alin. (5), potrivit dispozițiilor referitoare la pluralitatea intermediară[3].

---

[1] Dacă pentru noua infracțiune, săvârșită și descoperită înăuntrul termenul de supraveghere, s-a pronunțat o hotărâre de condamnare la pedeapsa amenzii, instanța nu poate dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ci amenda se execută.

[2] Referitor la menținerea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, dispozițiile art. 96 alin. (6) C. pen. nu stabilesc dacă această menținere implică sau nu îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 91 în raport cu noua infracțiune, dacă menținerea presupune suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei aplicate pentru noua infracțiune și nici dacă va fi stabilit și va curge un nou termen de supraveghere în raport cu pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune. *De lege ferenda*, condițiile și consecințele menținerii suspendării executării pedepsei sub supraveghere ar trebui clarificate, prin completarea textului art. 96 alin. (6) C. pen.

[3] Art. 96 alin. (6) C. pen. prevede următoarele: „Dacă infracțiunea ulterioară este săvârșită din culpă, instanța poate menține sau revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. în cazul revocării, dispozițiile alin. (1), alin. (4) și alin. (5) se aplică în mod corespunzător". Aplicarea în mod corespunzător a alin. (4) înseamnă că, pentru a atrage revocarea suspendării și executarea pedepsei, infracțiunea din culpă trebuie să fie săvârșită pe parcursul termenului de supraveghere și trebuie să fie descoperită până la împlinirea termenului de supraveghere, iar pentru această

Dispozițiile art. 43 alin. (1) C. pen., referitoare la recidivă (postcondamnatorie), prevăd că, dacă înainte ca pedeapsa anterioară să fi fost executată sau considerată ca executată se săvârșește o nouă infracțiune în stare de recidivă, pedeapsa stabilită pentru aceasta se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată sau la restul rămas neexecutat din aceasta. Recidiva există, potrivit art. 41 alin. (1), în cazul în care, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de un an și până la reabilitare sau împlinirea termenului de reabilitare, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune cu intenție sau cu intenție depășită, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de un an sau mai mare.

În cazul revocării, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru starea de recidivă, pedeapsa cu privire la care s-a dispus revocarea suspendării se execută cumulat cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune.

Pluralitatea intermediară de infracțiuni există, conform art. 44 alin. (1), în cazul în care după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la data la care pedeapsa este executată sau considerată ca executată, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune și nu sunt întrunite condițiile prevăzute de lege pentru starea de recidivă, iar în temeiul alin. (2) al aceluiași articol, în caz de pluralitate intermediară, pedeapsa pentru noua infracțiune și pedeapsa anterioară se contopesc potrivit dispozițiilor referitoare la concursul de infracțiuni. Dispozițiile art. 39 alin. (1) lit. b) prevăd că, în caz de concurs de infracțiuni, se stabilește pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte și, când s-au stabilit numai pedepse cu închisoare, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite.

În cazul revocării, dacă există o pluralitate intermediară de infracțiuni, se stabilește pedeapsa pentru noua infracțiune și se aplică pedeapsa cea mai grea dintre pedeapsa cu privire la care s-a dispus revocarea suspendării și pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, la care se adaugă un spor de o treime din durata celeilalte.

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 97. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, suspendarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

(2) În caz de concurs de infracțiuni sau pluralitate intermediară, instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei rezultante, dacă sunt îndeplinite con-

---

infracțiune trebuie să se pronunțe o hotărâre de condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen. Aplicarea în mod corespunzător a alin. (5) înseamnă că pedeapsa principală pentru noua infracțiune săvârșită din culpă se stabilește și se execută potrivit dispozițiilor referitoare la pluralitatea intermediară. Nu se înțelege însă în ce ar consta aplicarea în mod corespunzător a alin. (1), care reglementează revocarea pentru nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor.

dițiile prevăzute în art. 91. Dacă se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, termenul de supraveghere se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

COMENTARII (Dr. Adina Vlăşceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile art. 97 C. pen. reglementează anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, reluând, cu unele diferențe, dispozițiile art. 86^5 coroborate cu cele ale art. 85 C. pen. anterior.

Diferențele de reglementare decurg, pe de o parte, din necesitatea corelării prevederilor referitoare la anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere cu reglementarea pluralității intermediare în noul Cod penal și cu noile condiții ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere prevăzute în art. 91 din același cod.

Pe de altă parte, legiuitorul a renunțat la dispozițiile distincte ale art. 86^5 alin. (1) raportat la art. 85 alin. (2) C. pen. anterior – potrivit cărora, anularea suspendării nu are loc, dacă infracțiunea care ar fi putut atrage anularea a fost descoperită după expirarea termenului de încercare –, stabilind chiar în cuprinsul art. 97 alin. (1) din noua lege penală condiția ca pe parcursul termenului de supraveghere să se descopere că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune.

Noțiunea de „anulare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere". Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere constă în desființarea suspendării, pentru existența unei cauze anterioare rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, care ar fi condus la neîndeplinirea condițiilor privind infractorul și care nu a fost cunoscută de instanță[1].

Spre deosebire de revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ale cărei cauze sunt ulterioare rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, cauza anulării suspendării executării pedepsei sub supraveghere este anterioară, preexistentă rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea.

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere este reglementată în dispozițiile art. 97 C. pen., care se regăsesc, cu unele diferențe, în dispozițiile art. 86^5 coroborate cu cele ale art. 85 C. pen. anterior.

În conformitate cu art. 97 alin. (1) C. pen., suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se anulează, dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen.

Așadar, cauza anulării suspendării executării pedepsei sub supraveghere constă în săvârșirea unei infracțiuni de către persoana condamnată, până la momentul rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, cauză a cărei existență nu a fost cunoscută de instanță.

[1] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 564; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 409; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 112.

Condițiile anulării suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere poate fi dispusă dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 97 alin. (1) C. pen., referitoare la săvârșirea de către persoana condamnată a unei infracțiuni diferite de cea pentru care i s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată, până la momentul rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere; la descoperirea, până la expirarea termenului de supraveghere, a faptului că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune și la natura pedepsei aplicate pentru această infracțiune.

Prima condiție a anulării constă în săvârșirea de către persoana condamnată a unei infracțiuni – diferită de cea pentru care i s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată – până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Săvârșirea de către persoana condamnată a unei infracțiuni ulterior rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea atrage revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, în condițiile art. 96 alin. (4)-(6) C. pen., nefiind incidente dispozițiile privitoare la anularea suspendării.

Prin urmare, în funcție de momentul săvârșirii infracțiunii, anterior sau ulterior rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, sunt aplicabile dispozițiile referitoare la anularea suspendării ori cele referitoare la revocarea suspendării. În acest sens, într-o speță, constatând că infracțiunea dedusă judecății a fost săvârșită anterior pronunțării hotărârii prin care s-a dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța a făcut aplicarea dispozițiilor art. 85 C. pen. anterior, referitoare la anularea suspendării, iar nu a dispozițiilor art. 83 din același cod, referitoare la revocarea suspendării[1].

Din dispozițiile art. 97 alin. (1) C. pen., care stabilesc condiția enunțată, rezultă că este posibil ca infracțiunea pentru care s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată și infracțiunea care atrage anularea să fie săvârșite înainte ca făptuitorul să fie condamnat definitiv pentru vreuna dintre ele, situație în care există un concurs de infracțiuni. În acest sens, într-o altă speță, instanța a constatat că infracțiunea dedusă judecății și infracțiunea pentru care inculpatului i s-a aplicat o pedeapsă cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se află în concurs real, deoarece au fost săvârșite de aceeași persoană înainte ca aceasta să fi fost condamnată definitiv pentru vreuna dintre ele și, în consecință, a dispus anularea suspendării condiționate a executării pedepsei, potrivit art. 85 C. pen. anterior[2].

De asemenea, este posibil ca infracțiunea pentru care s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată să fie săvârșită după ce făptuitorul a fost condamnat definitiv pentru infracțiunea care atrage anularea, situație în care poate exista, după caz, recidivă sau pluralitate intermediară de infracțiuni.

A doua condiție a anulării impune ca, pe parcursul termenului de supraveghere, să se descopere că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune.

Condiția este îndeplinită și în cazul în care infracțiunea a fost descoperită înainte de rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, dar

[1] C. Ap. Galați, s. min. fam., dec. nr. 166/R/2008, în *Buletinul Curților de Apel nr. 1/2009*, Ed. C.H. Beck, pp. 57-58.

[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 1812 din 30 iulie 1997, în Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, *op. cit.*, pp. 120-121.

autorul infracțiunii a fost descoperit după rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, pe parcursul termenului de supraveghere.

Dacă, după expirarea termenului de supraveghere, se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune, condiția nu este îndeplinită, iar suspendarea nu se anulează[1].

A treia condiție a anulării presupune ca persoanei condamnate să i se aplice pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii, chiar după expirarea termenului de supraveghere. Aplicarea pedepsei închisorii, după expirarea termenului de supraveghere, este posibilă în cazul în care, pe parcursul termenului de supraveghere s-a descoperit că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune, dar judecata, având ca obiect această infracțiune, nu a fost finalizată prin pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare la pedeapsa închisorii până la expirarea termenului de supraveghere, ci ulterior acestui moment.

Dacă persoanei condamnate i s-a aplicat pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa amenzii, suspendarea nu se anulează. Soluția este rațională, întrucât condamnarea anterioară la pedeapsa amenzii nu constituie, indiferent de cuantumul acesteia, un impediment pentru acordarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și, în consecință, nu atrage nici anularea suspendării acordate.

Efectele anulării suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Instanța, constatând că sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 97 alin. (1) C. pen., dispune anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și, potrivit aceluiași text de lege, aplică dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitatea intermediară, după caz[2].

Instanța, anulând suspendarea, face aplicarea dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, atunci când constată că infracțiunea pentru care s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată și infracțiunea care a determinat anularea au fost săvârșite înainte ca făptuitorul să fie condamnat definitiv pentru vreuna dintre ele. În acest caz, instanța aplică pedeapsa principală conform art. 39 alin. (1) lit. b) C. pen.

---

[1] Spre deosebire de art. 86^5 alin. (1) raportat la art. 85 alin. (2) C. pen. anterior – care prevedea că anularea suspendării nu are loc, dacă „infracțiunea" care ar fi putut atrage anularea a fost descoperită după expirarea termenului de încercare –, art. 97 alin. (1) C. pen. prevede că, dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune, suspendarea se anulează. În raport cu prevederile noului Cod penal, în opinia noastră, pentru a opera anularea suspendării, ceea ce trebuie să se descopere până la expirarea termenului de supraveghere este faptul că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune. Prin urmare, nu este suficientă descoperirea infracțiunii până la expirarea termenului de supraveghere, ci trebuie să se descopere că persoana condamnată este autorul acesteia sau un participant la săvârșirea ei. Concluzia menționată se poate desprinde atât din dispozițiile art. 97 alin. (1) C. pen., cât și din faptul că legiuitorul noului Cod penal nu a preluat dispozițiile separate ale art. 85 alin. (2) C. pen. anterior, care se refereau la descoperirea „infracțiunii", ci a comprimat dispozițiile art. 85 alin. (1) și (2) C. pen. anterior în dispozițiile art. 97 alin. (1) C. pen., care nu se mai referă la descoperirea „infracțiunii", ci la descoperirea faptului că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune.

[2] ICCJ, s. pen., dec. nr. 5037 din 6 noiembrie 2003, în *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2003*, Ed. All Beck, București, 2005, pp. 659-660. Potrivit dec. nr. 5037 din 6 noiembrie 2003 a Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție, pronunțată în temeiul dispozițiilor Codului penal anterior, în cazul în care se dispune anularea suspendării executării pedepsei conform art. 85 alin. (1) și art. 86^5 alin. (1) C. pen., se aplică dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni sau la recidivă.

Instanța anulează suspendarea și face aplicarea dispozițiilor privitoare la recidivă, atunci când constată că infracțiunea pentru care s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată și pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de un an sau mai mare a fost săvârșită cu intenție sau intenție depășită, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de un an, iar această condamnare nu se încadrează în dispozițiile art. 42 C. pen. privind condamnările care nu atrag starea de recidivă. În acest caz, instanța aplică pedeapsa principală conform dispozițiilor art. 43 C. pen., fie conform regulilor privind recidiva postcondamnatorie, fie conform regulilor privind recidiva postexecutorie, după cum pedeapsa anterioară – aplicată pentru infracțiunea care a determinat anularea – a fost sau nu executată ori considerată ca executată.

Instanța anulează suspendarea și face aplicarea dispozițiile privitoare la pluralitatea intermediară de infracțiuni, atunci când constată că infracțiunea pentru care s-a aplicat pedeapsa a cărei executare a fost suspendată fusese săvârșită după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la data la care pedeapsa aplicată prin această hotărâre pentru infracțiunea care a determinat anularea este executată sau considerată ca executată, iar condițiile prevăzute de lege pentru starea de recidivă nu sunt întrunite. În acest caz, instanța aplică pedeapsa principală conform art. 44 alin. (2) raportat la art. 39 alin. (1) lit. b) C. pen.

În practica instanțelor judecătorești, întemeiată pe dispozițiile Codului penal anterior, s-a ridicat problema soluției care se impune în cazul în care instanța este învestită prin același act de sesizare cu judecarea a două infracțiuni intenționate, săvârșite de același făptuitor, dintre care una anterior și cealaltă ulterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, problemă care se poate ridica și în raport cu dispozițiile noului Cod penal.

Problema a fost soluționată prin Decizia nr. 42 din 13 octombrie 2008 a Secțiilor Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, publicată în M. Of. nr. 204 din 31 martie 2009, prin care s-a stabilit că, în acest caz, sunt aplicabile exclusiv dispozițiile art. 85 C. pen. anterior.

Prin aceeași decizie s-a stabilit, de asemenea, modul de determinare a pedepsei care va fi executată și care, în raport cu dispozițiile noului Cod penal, ar fi următorul:

- se vor aplica pedepse pentru fiecare dintre cele două infracțiuni deduse judecății;
- se va dispune anularea suspendării pronunțate anterior;
- se va contopi, potrivit regulilor de la concursul de infracțiuni, pedeapsa a cărei executare a fost inițial suspendată cu pedeapsa care a atras anularea acesteia;
- pedeapsa rezultantă, astfel determinată, se va adăuga la pedeapsa stabilită pentru fapta săvârșită în termenul de supraveghere, conform regulilor prevăzute la recidiva postcondamnatorie, sau se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru fapta săvârșită în termenul de supraveghere, conform regulilor prevăzute la pluralitatea intermediară de infracțiuni.

Suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere. În caz de concurs de infracțiuni sau de pluralitate intermediară, conform art. 97 alin. (2) C. pen., instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere, dacă sunt îndeplinite condițiile art. 91 din același cod.

Așadar, constatând că sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 97 alin. (1) C. pen., instanța anulează suspendarea și aplică, după caz, dispozițiile privitoare la

concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară, dar nu este obligată să dispună executarea pedepsei prin privare de libertate decât în cazul recidivei, care conduce la neîndeplinirea condiției prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. b) și în cazul concursului de infracțiuni sau al pluralității intermediare, dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 91.

În cazul concursului de infracțiuni sau al pluralității intermediare, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 91, instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere. Îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 91 presupune că pedeapsa rezultantă aplicată este închisoarea de cel mult 3 ani [art. 91 alin. (1) lit. a)]; că infractorul și-a manifestat din nou acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității [art. 91 alin. (1) lit. c)]; că, în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunilor, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunilor, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea pedepsei rezultante este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată [art. 91 alin. (1) lit. d)] și că infractorul nu s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau nu a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participaților, în ceea ce privește infracțiunea care a determinat anularea [art. 91 alin. (3) lit. c)]. Condițiile prevăzute în art. 91 alin. (1) lit. b) și cele care rezultă din art. 91 alin. (3) lit. a) și b) sunt îndeplinite prin ipoteză.

Cu privire la termenul de supraveghere, dacă instanța dispune suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere, dispozițiile art. 97 alin. (2) C. pen. prevăd că termenul de supraveghere se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Prin urmare, termenul de supraveghere nu se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anularea suspendării și suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere, ci de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Stabilirea acestei date de la care se calculează termenul de supraveghere nu înseamnă că instanța nu stabilește un nou termen de supraveghere, ci numai că data de la care curge noul termen de supraveghere este cea a rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, iar nu cea a rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei rezultante sub supraveghere.

Din punct de vedere al duratei termenului de supraveghere, instanța poate menține durata stabilită inițial sau o poate majora, iar în cazul în care durata termenului de supraveghere stabilită inițial este mai mică decât durata pedepsei rezultante, instanța este obligată să o majoreze, întrucât art. 92 alin. (1) C. pen. nu permite ca durata termenului de supraveghere, cuprinsă între 2 și 4 ani, să fie mai mică decât durata pedepsei aplicate.

Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 98. (1) În cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată[1].

(2) Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare.

COMENTARII (Dr. Adina Vlășceanu)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Una dintre soluțiile legislative care distanțează reglementarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere în noul Cod penal de reglementarea aceleiași instituții în Codul penal anterior este prevăzută în dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen., referitoare la efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

În concepția noului Cod penal, reflectată în art. 98 alin. (1), care stabilește efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere, în cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată, iar de la momentul împlinirii termenului de supraveghere curge, potrivit art. 167 alin. (4) C. pen., termenul de reabilitare. Spre deosebire de noul Cod penal, în reglementarea Codului penal anterior, cuprinsă în art. 86^6, efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere consta în însăși reabilitarea de drept a persoanei condamnate.

Dispozițiile art. 98 alin. (2) C. pen., conform cărora suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare, mențin soluția consacrată în art. 86^1 alin. (4) raportat la art. 81 alin. (5) C. pen. anterior.

Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere produce două categorii de efecte: efecte provizorii sau imediate și efecte definitive[2].

Efectele provizorii sau imediate se produc de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și durează până la expirarea termenului de supraveghere.

Efectele definitive se produc la expirarea termenului de supraveghere, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 98 alin. (1) C. pen., referitoare la efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

---

[1] Art. 98 alin. (1) C. pen. este reprodus astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

[2] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, pp. 570-571; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 408; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 477; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 93.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu produce efecte, conform art. 98 alin. (2) C. pen., nici provizorii și nici definitive, asupra măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare[1]. Persoana condamnată, care beneficiază de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, trebuie să execute atât măsurile de siguranță, cât și obligațiile civile prevăzute în hotărârea de condamnare.

Efecte provizorii. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere are ca principal efect imediat, care se produce de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus măsura de individualizare judiciară, suspendarea executării pedepsei închisorii aplicate persoanei condamnate. Prin urmare, persoana condamnată nu execută, prin privare de libertate, pedeapsa închisorii aplicată prin hotărârea de condamnare[2].

Începând cu momentul rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, persoana condamnată trebuie să respecte măsurile de supraveghere și să execute obligațiile care îi revin, conform dispozițiilor art. 93 C. pen.

Tot începând cu momentul rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, persoana condamnată execută pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, în conformitate cu art. 68 alin. (1) lit. b) C. pen. Spre deosebire de Codul penal anterior, care prevedea în art. 71 alin. (5) că, pe durata suspendării executării pedepsei închisorii sub supraveghere, se suspendă și executarea pedepsei accesorii, noul Cod penal nu cuprinde o dispoziție similară referitoare la situația pedepsei accesorii. O astfel de dispoziție nu este necesară în raport cu prevederile art. 65 alin. (1) C. pen. [în care se stabilește că, în cazul pedepsei închisorii, pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a), lit. b) și lit. d)-o), a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară] și în raport cu prevederile art. 68 alin. (1) lit. b) C. pen. (în care se stabilește că executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi începe de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere), întrucât din aceste prevederi rezultă că interzicerea exercitării unor drepturi se execută cu titlu de pedeapsă complementară, cât timp persoana condamnată beneficiază de suspendarea executării pedepsei închisorii sub supraveghere, și se execută cu titlul de pedeapsă accesorie, dacă persoana condamnată este privată de libertate.

Efectele provizorii sau imediate ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere se produc pe întreaga durată a termenului de supraveghere. Dacă însă pe durata termenului de supraveghere instanța dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, fără a face aplicarea dispozițiilor art. 97 alin. (2) C. pen., efectele provizorii sau imediate încetează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care

[1] Codul penal anterior prevedea, în art. 86^1 alin. (4) raportat la art. 81 alin. (5), că suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu atrage suspendarea executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare.

[2] Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *op. cit.*, p. 570; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 408; Constantin Butiuc, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, p. 477; Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 93.

instanța a dispus revocarea sau anularea, dacă această dată este anterioară expirării termenului de supraveghere.

Efecte definitive. În conformitate cu dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen. – care reglementează efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere –, în cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată. Efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere constă, în concepția noului Cod penal, în faptul că pedeapsa închisorii aplicată persoanei condamnate se consideră executată și deci nu se mai execută.

Din acest punct de vedere, reglementarea cuprinsă în art. 98 alin. (1) C. pen. se deosebește de cea cuprinsă în art. 86^6 C. pen. anterior, în viziunea căruia efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere consta în reabilitarea de drept a persoanei condamnate. Spre deosebire de Codul penal anterior, noul Cod penal nu prevede reabilitarea de drept a persoanei condamnate, ca efect definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ci pedeapsa se consideră executată, iar de la momentul împlinirii termenului de supraveghere curge termenul de reabilitare, conform art. 167 alin. (4) C. pen.[1].

Deosebirea dintre reglementarea cuprinsă în art. 98 alin. (1) C. pen. și cea cuprinsă în art. 86^6 C. pen. anterior nu este lipsită de consecințe practice. Astfel, dacă potrivit Codului penal anterior o condamnare cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu poate constitui primul termen al recidivei, întrucât persoana condamnată este reabilitată de drept, în concepția noului Cod penal, o condamnare cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, dacă pedeapsa aplicată este închisoarea mai mare de un an, poate constitui primul termen al recidivei. În acest sens, Curtea de Casație franceză, pe baza unei reglementări asemănătoare cu cea a noului Cod penal, pronunțându-se cu privire la efectele suspendării, a stabilit că o condamnare cu suspendare poate constitui primul termen al recidivei[2].

Pedeapsa se consideră executată, conform art. 98 alin. (1) C. pen., în cazul în care: condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare.

Prima condiție pentru producerea efectului definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere presupune că persoana condamnată nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere.

Săvârșirea unei noi infracțiuni descoperite până la expirarea termenului de supraveghere, în sine, nu împiedică producerea efectului definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ci numai săvârșirea unei noi infracțiuni care determină revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere[3]. Astfel, săvârșirea unei noi infracțiuni pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa amenzii, care nu poate determina revocarea potrivit art. 96 alin. (4) sau săvârșirea

---

[1] Mihai Adrian Hotca, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Aspecte diferențiale și situații tranzitorii*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 106 – autorul semnalează această diferență între reglementarea cuprinsă în noul Cod penal și cea cuprinsă în Codul penal anterior.

[2] Cass., avis nº 1, 26 ianuarie 2009, nº de pourvoi 08-00013, în Bulletin des Arrêts, Chambre Criminelle, nº 1, ianuarie 2009, pe *www.courdecassation.fr*.

[3] Constantin Bulai, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, pp. 179-180.

unei noi infracțiuni din culpă, pentru care instanța a menținut suspendarea executării pedepsei sub supraveghere conform art. 96 alin. (6), nu împiedică producerea efectului definitiv al suspendării (în al doilea caz, la expirarea noului termen de supraveghere).

Săvârșirea unei noi infracțiuni care a condus la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere până la expirarea termenului de supraveghere sau după expirarea acestui termen împiedică producerea efectului definitiv al suspendării.

A doua condiție pentru producerea efectului definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere este aceea de a nu se fi dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Așadar, atât revocarea pentru săvârșirea unei noi infracțiuni, cât și revocarea pentru nerespectarea cu rea-credință a măsurilor de supraveghere sau neexecutarea cu rea-credință a obligațiilor, revocarea pentru neîndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare sau revocarea pentru neexecutarea pedepsei amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii și înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii împiedică producerea efectului definitiv al suspendării.

A treia condiție pentru producerea efectului definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere presupune că nu s-a descoperit o cauză de anulare a suspendării. Astfel, dacă persoana condamnată nu mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea sau dacă se descoperă, după expirarea termenului de supraveghere, că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, producerea efectului definitiv al suspendării nu este împiedicată.

Dacă se descoperă, până la expirarea termenului de supraveghere, că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, producerea efectului definitiv al suspendării este împiedicată, atât în cazul în care s-a dispus anularea suspendării până la expirarea termenului de supraveghere, cât și în cazul în care s-a dispus anularea suspendării după expirarea acestui termen. În situația în care instanța a aplicat dispozițiile art. 97 alin. (2) C. pen., efectul definitiv al suspendării executării pedepsei sub supraveghere se produce la expirarea termenului de supraveghere al suspendării executării pedepsei rezultante.

Dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen., care prevăd că pedeapsa se consideră executată – în cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare – privesc pedeapsa principală a închisorii, a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere, iar nu și pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi începe de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, conform art. 68 alin. (1) lit. b) C. pen., și poate continua și după expirarea termenului de supraveghere, ori de câte ori durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi stabilită de instanță depășește durata termenului de supraveghere fixat de instanță.

Secțiunea a 6-a
Liberarea condiționată

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Reglementarea liberării condiționate în noul Cod penal evidențiază numeroase elemente de noutate atât sub aspectul sistematizării, cât și din punct de vedere al conținutului.

Sub aspectul **sistematizării**, spre deosebire de Codul penal anterior, care reglementa liberarea condiționată în două secțiuni distincte, după cum condamnatul se află în executarea pedepsei detențiunii pe viață ori în executarea pedepsei cu închisoarea, noul Cod procedează la reunirea tuturor reglementărilor privind liberarea condiționată în Secțiunea a 6-a din Capitolul V (*Individualizarea pedepselor*). Opțiunea unificării reglementărilor privind liberarea condiționată a fost promovată, de altfel, și de Codul penal adoptat prin Legea nr. 301/2004, care însă includea Secțiunea a 6-a (*Liberarea condiționată*) în Capitolul III (*Regimul de executare a pedepselor principale aplicate persoanei fizice*). Opțiunea legiuitorului de a include reglementarea liberării condiționate în capitolul privitor la individualizarea pedepselor este pe deplin justificată, având în vedere că liberarea condiționată este unanim considerată în doctrină ca fiind un mijloc legal cu ajutorul căruia este posibilă individualizarea pedepselor privative de libertate în cursul executării lor.

Cu privire la natura juridică a liberării condiționate, în literatura juridică de specialitate s-a exprimat opinia că aceasta este un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei (Dongoroz, Pradel, Desportes și Le Gunehec). Argumentele care stau la baza acestei opinii privesc, în primul rând, faptul că liberarea condiționată se dispune întotdeauna *post iudicium*, în cursul executării pedepsei, executare care implică, prin natura sa, preponderent activități administrative. Din acest motiv, punctul de vedere al administrației penitenciarului exprimat de Comisia pentru liberare condiționată într-un proces-verbal este obligatoriu atât în ipoteza în care instanța de judecată se pronunță asupra unei propuneri de liberare condiționată, cât și în situația în care liberarea condiționată este solicitată direct instanței de către condamnat. În ambele situații, aprecierile cuprinse în procesul-verbal întocmit de Comisie sunt, de regulă, decisive pentru fundamentarea soluției pronunțate de instanța de judecată, indiferent dacă soluția este de admitere a propunerii (cererii) sau de respingere a acesteia. Acest lucru este firesc, având în vedere că membrii Comisiei, prin informații directe sau indirecte privitoare la persoana celui condamnat, sunt cei mai în măsură să facă evaluări în cunoștință de cauză cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege și să formuleze aprecieri cu privire la îndreptarea condamnatului, precum și previziuni cu privire la șansele acestuia de reintegrare socială, înainte de executarea integrală și efectivă a pedepsei.

În realitate, liberarea condiționată este, așa cum s-a observat, un mijloc judiciar de individualizare a pedepsei în cursul executării acesteia (Siegfried Kahane, Ion Retca ș.a.). Principalele argumente pe care se întemeiază acest punct de vedere sunt următoarele: în primul rând, este de observat că atât în raportul cu reglementările în vigoare, cât și în raport cu cele cuprinse în Codul penal anterior, decizia de acordare a liberării condiționate, ca și decizia de revocare sau anulare a acesteia, este de competența exclusivă a instanței de judecată (judecătoria în circumscripția căreia se

află locul de deținere). Împotriva soluțiilor pronunțate de aceste instanțe, condamnatul sau procurorul pot formula contestație la tribunalul în a cărui circumscripție se află locul de deținere, conform art. 587 alin. (3) C. pr. pen. Așa fiind, chiar dacă în luarea deciziei cu privire la liberarea condiționată sau, după caz, de revocare a acesteia, instanța de judecată este sesizată și primește informații de la autoritățile administrative, aceasta are dreptul și obligația de a cenzura aceste informații, fie ca urmare a sesizărilor formulate de părțile interesate, fie în virtutea rolului său activ.

Dintr-o altă perspectivă, trebuie subliniat faptul că soluția instanței, prin care aceasta se pronunță asupra unei propuneri sau cereri de liberare condiționată, este întotdeauna dependentă de o hotărâre judecătorească anterioară, hotărâre prin care s-a aplicat pedeapsa din a cărei executare ar urma să se producă liberarea. Orice schimbare, modificare a acestei pedepse, în condițiile prevăzute de lege, antrenează și reevaluarea hotărârii ce privește liberarea condiționată.

Sistemul judiciar instituit în dreptul penal român în materia executării și individualizării pedepselor privative de libertate, inclusiv pe calea liberării condiționate, este întărit ca urmare a modificărilor operate în actele normative care fixează regimul de executare al pedepselor (Legea nr. 254/2013 și Regulamentul de aplicare a acesteia). Aceste modificări au înființat, printre altele, și instituția judecătorului de supraveghere a privării de libertate, căruia i s-au conferit ample competențe în privința regimului de executare al pedepselor și cu privire la soluționarea plângerilor sau sesizărilor formulate de condamnați. Procedând în acest fel, țara noastră răspunde unui deziderat formulat în hotărârile unor organizații internaționale, universale sau regionale, deziderat care cere ca justiția să nu se oprească la porțile penitenciarului.

Sub aspectul **conținutului** reglementării liberării condiționate, noul Cod penal stabilește, într-o succesiune logică, condițiile liberării condiționate în cazul detențiunii pe viață (art. 99); condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii (art. 100); măsurile de supraveghere și obligațiile celui liberat condiționat (art. 101); supravegherea condamnatului (art. 102); modificarea sau încetarea obligațiilor (art. 103); revocarea liberării condiționate (art. 104); anularea liberării condiționate (art. 105) și efectele liberării condiționate (art. 106).

Cadrul legal de funcționare a instituției liberării condiționate prevăzut de noul Cod penal se completează cu dispozițiile Codului de procedură penală (art. 587-588), ale Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate, ale Legii nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, precum și cu alte dispoziții prevăzute în actele normative de organizare și funcționare a unor instituții implicate în îndeplinirea măsurilor de supraveghere și a obligațiilor fixate în sarcina condamnaților pe durata liberării condiționate.

Elementele de noutate aduse de noua reglementare privesc în principal unele modificări în privința condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească cei condamnați la pedepse privative de libertate pentru a beneficia de liberarea anticipată, precum și prevederea prin lege a unor măsuri de supraveghere și obligații ce pot fi impuse condamnatului liberat condiționat pe durata termenului de supraveghere (10 ani, în cazul detențiunii pe viață, și un interval de timp cuprins între momentul liberării condamnatului și momentul în care se împlinește durata pedepsei, în cazul închisorii). Tot ca element de noutate, spre deosebire de Codul penal anterior, noul Cod consacră posibilitatea anulării liberării condiționate.

Liberarea condiționată rămâne și în viziunea noului Cod penal **de aplicabilitate generală**, în sensul că poate fi acordată, în principiu, oricărui condamnat, indiferent de natura sau gravitatea infracțiunii care a atras condamnarea, de felul pedepsei privative de libertate ori de regimul executării acesteia.

Totodată, liberarea condiționată **are un caracter personal**, fiind strâns legată de personalitatea celui condamnat, motiv pentru care va fi precedată de o evaluare riguroasă a personalității acestuia. Această evaluare, de competența instanței de judecată, trebuie să aibă ca rezultat formarea convingerii că scopul și funcțiile pedepsei pot fi realizate și fără executarea efectivă și integrală a acesteia.

Strâns legat de caracterul personal al liberării condiționate, este și **caracterul discreționar** al acesteia, în sensul că liberarea nu se acordă automat, odată ce condițiile par formal îndeplinite, ci numai în măsura în care toate datele și informațiile existente cu privire la condamnat conduc la conturarea unui prognostic favorabil privind îndreptarea și resocializarea acestuia.

În sfârșit, liberarea condiționată **este provizorie**, în sensul că aceasta poate fi revocată până la împlinirea duratei pedepsei, în condițiile legii.

Condițiile liberării condiționate în cazul detențiunii pe viață

Art. 99. (1) Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață poate fi dispusă, dacă:

a) cel condamnat a executat efectiv 20 de ani de detențiune;

b) cel condamnat a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei;

c) cel condamnat a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;

d) instanța are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate.

(2) Este obligatorie prezentarea motivelor de fapt ce au determinat acordarea liberării condiționate și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune, dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori dacă nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

(3) De la data liberării condiționate, condamnatul este supus unui termen de supraveghere de 10 ani.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile cuprinse în art. 99 C. pen. reproduc în parte reglementarea prevăzută în art. 55^1 C. pen. anterior.

Sub aspectul părții din pedeapsă care trebuie executată, noul Cod penal, ca și cel anterior, prevede că cel condamnat la detențiunea pe viață poate fi liberat condiționat după ce a executat 20 de ani din această pedeapsă. Noul Cod nu mai prevede posibilitatea ca partea din pedeapsa ce trebuie executată să fie redusă la

15 ani de detențiune, în raport de condamnații trecuți de 60 de ani, în cazul bărbaților, și de 55 de ani, în cazul femeilor. Renunțarea la această derogare fundamentată în vechiul Cod penal pe considerente umanitare referitoare la vârstă este cel puțin în parte suplinită prin menținerea de către noul Cod a posibilității înlocuirii detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani în raport cu condamnații care au împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei detențiunii pe viață.

Cu privire la comportamentul condamnatului la detențiune pe viață, pe durata părții din pedeapsă care, potrivit legii, trebuie executată, noul Cod prevede generic că cel condamnat trebuie să fi avut o conduită bună pe toată durata executării, fără a face referiri exprese la stăruința în muncă și disciplina dovedite de condamnat. De asemenea, din noul Cod lipsește prevederea conform căreia, la acordarea liberării condiționate, instanța trebuie să țină seama de antecedentele penale ale condamnatului.

Spre deosebire de Codul penal anterior, noua reglementare impune, pentru beneficiul liberării, ca cel condamnat să-și fi îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul în care dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

Noul Cod prevede că liberarea condiționată a celui condamnat la detențiune pe viață nu poate fi acordată decât în cazurile în care instanța are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate integra în societate.

În sfârșit, o prevedere nouă cuprinsă în actuala reglementare este și aceea privitoare la obligația instanței de a prezenta motivele de fapt pe care se întemeiază decizia de acordare a liberării condiționate și de atenționare a condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni ori nu va respecta măsurile de supraveghere sau obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

Justificarea reglementării. Acceptarea din punct de vedere legal a posibilității liberării condiționate a celui condamnat la o pedeapsă privativă de libertate perpetuă (detențiunea pe viață) este o chestiune relativ controversată în doctrină, iar soluțiile adoptate în materie în dreptul pozitiv sunt și ele diferite. Evident că aceste controverse sau diferențieri apar doar în sistemele de drept în care pedeapsa cu detențiunea pe viață este prevăzută.

O soluție de reglementare care exclude posibilitatea liberării condiționate a celui condamnat la o pedeapsă privativă de libertate pe viață ar putea fi susținută pe argumentul că acest gen de pedeapsă (care în multe legislații penale a fost introdusă pentru înlocuirea pedepsei cu moartea) are în primul rând o funcție de eliminare a celui condamnat pentru o infracțiune de o gravitate excepțională și care evidențiază o periculozitate extremă a făptuitorului. Soluția legală care se opune liberării condiționate în aceste cazuri ar fi, prin urmare, în acord cu funcția principală a dreptului penal și, implicit, a pedepsei, aceea de apărare socială, funcție care trebuie să se afle în centrul oricărei politici penale eficiente.

Din punctul de vedere al doctrinei, menținerea în dreptul pozitiv a unor pedepse nesusceptibile de reducere este privită cu multă rezervă (Desportes, Le Gunehec). Această rezervă se datorează în primul rând faptului că acest tip de pedepse sunt incompatibile cu o altă funcție a pedepsei, poate la fel de importantă ca și prima, respectiv aceea de îndreptare și resocializare a celui condamnat.

Cu privire la această funcție a pedepsei, în art. 10-3 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice adoptat de ONU se prevede că regimul peni-

tenciar presupune un tratament al condamnaților al cărui scop principal este îndreptarea și reintegrarea socială a acestora.

De asemenea, în Recomandarea nr. 76/2 a Consiliului Europei se precizează că în mod necesar pedeapsa cu detențiunea pe viață trebuie reglementată în baza acelorași principii care guvernează pedepsele privative de libertate de lungă durată, principii care trebuie să asigure posibilitatea examinării situației condamnaților pentru a se stabili inclusiv posibilitatea ca ei să poată fi liberați condiționat. Reglementarea pedepsei cu detențiunea pe viață, potrivit recomandării, trebuie să asigure inclusiv posibilitatea celui condamnat de a reitera cererea de liberare condiționată.

Din punct de vedere practic, imposibilitatea legală a liberării condiționate a celui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață ridică inconveniente greu de surmontat. Lipsit de orice speranță, condamnatul nu mai are nicio motivație care să-l determine să aibă o bună conduită pe timpul executării pedepsei și nimic nu-l va mai reține în această situație să folosească orice mijloc, inclusiv violența, pentru a-și schimba soarta.

Din punct de vedere juridic, detențiunea pe viață ca pedeapsă incompresibilă implică o eliminare lentă a condamnatului. Sub anumite aspecte, acest tip de pedeapsă este mai crud decât pedeapsa cu moartea și, ca atare, ea pare contrară unor standarde internaționale, inclusiv a celor care interzic tratamentele crude, inumane.

Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească cel condamnat la detențiune pe viață pentru a fi liberat condiționat. Pentru a beneficia de liberare condiționată, cel condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață trebuie să execute o parte din pedeapsă, să aibă o bună conduită pe toată durata executării, să-și îndeplinească obligațiile civile fixate de instanță și să facă dovada îndreptării sale și a posibilităților de reintegrare socială.

a) Executarea efectivă a 20 de ani de detențiune este prima condiție pe care cel condamnat la detențiune pe viață trebuie să o îndeplinească pentru a fi liberat condiționat. Termenul este fix și presupune, de principiu, executarea efectivă în penitenciar a pedepsei fără posibilitatea scurtării lui ca urmare a muncii prestate de cel condamnat în timpul executării pedepsei. Legea nu precizează explicit regimul de executare a pedepsei în care trebuie să fie inclus condamnatul în momentul în care instanța judecă propunerea sau cererea de liberare condiționată, dar trecerea condamnatului de la regimul de maximă siguranță, care se aplică inițial tuturor condamnaților la detențiune pe viață, la un regim de executare mai puțin sever este o chestiune cu relevanță în evaluarea bunei conduite a celui condamnat, care reprezintă o altă condiție necesară liberării, or, în lipsa constatării trecerii condamnatului spre un regim de executare a pedepsei mai puțin sever, se pune în discuție evoluția acestuia sub aspectul comportamentului, a îndreptării și a garanțiilor de resocializare. Fixarea unui cuantum relativ ridicat de detențiune pe care condamnatul trebuie să-l execute efectiv se fundamentează pe considerente care privesc gravitatea extremă a infracțiunii care a atras acest fel de pedeapsă (detențiunea pe viață) și, implicit, periculozitatea deosebită a celui care a săvârșit-o. În al doilea rând, obligarea condamnatului să execute efectiv 20 de ani de detențiune este de natură să asigure ceea ce doctrina numește certitudinea pedepsei, atribut fără de care pedeapsa nu poate să-și atingă scopul și funcțiile ce îi sunt conferite în mod tradițional.

În calculul detențiunii de 20 de ani pe care condamnatul trebuie să o fi executat efectiv, vor fi avute în vedere dispozițiile art. 71, art. 72 și art. 73 C. pen. În raport cu

prevederile din aceste texte, vor fi luate în calcul ziua în care a început executarea, precum și ziua în care se împlinesc cei 20 de ani de detențiune. De asemenea, intră în durata executării perioada în care condamnatul s-a aflat bolnav în spital (în afară de situațiile în care și-a provocat în mod voit boala, iar această împrejurare se constată în cursul executării pedepsei), precum și intervalele de timp corespunzătoare permisiunilor de ieșire din penitenciar, acordate condamnatului în condițiile legii de executare a pedepselor. În calculul duratei detențiunii de 20 de ani executate, se include și perioada în care condamnatul a fost supus unor măsuri preventive, privative de libertate. În sfârșit, în stabilirea părții din pedeapsă care trebuie executată, instanța va lua în calcul și partea din pedeapsă, precum și durata măsurilor preventive privative de libertate executate în străinătate, dacă ulterior s-a aplicat pentru aceeași infracțiune pedeapsa detențiunii pe viață în România.

b) Buna conduită avută pe toată durata executării pedepsei este cea de a doua condiție pe care trebuie să o îndeplinească cel condamnat la detențiune pe viață pentru a fi liberat condiționat. Verificarea acestei condiții presupune evaluarea riguroasă a comportamentului dovedit de condamnat pe toată durata prevăzută de lege. Această evaluare vizează în principal modul în care condamnatul a respectat regimul de executare al pedepsei stabilit de comisia special instituită în acest scop, în fiecare penitenciar (Comisia pentru liberarea condiționată), precum și modul în care cel condamnat a răspuns la programul de resocializare în care a fost inclus, program stabilit și realizat de Serviciile de educație, consiliere psihologică și asistență socială din cadrul penitenciarului, cu participarea consilierilor de probațiune, a voluntarilor, a asociațiilor și fundațiilor, precum și a altor reprezentanți ai societății civile.

O bună conduită presupune, în primul rând, respectarea întocmai a regulilor instituite prin lege cu privire la executarea pedepsei detențiunii pe viață, adică disciplina dovedită de condamnat, condiție menționată *expressis verbis* în vechea reglementare, prevăzută în art. 55^1 C. pen. Buna conduită pe durata executării pedepsei privește, în al doilea rând, atitudinea și rezultatele obținute de cel condamnat în muncă. Chiar dacă noua reglementare nu mai prevede în mod expres străduința în muncă drept o condiție a acordării liberării condiționate, credem că în evaluarea bunei conduite nu se poate face abstracție de acest fapt și, ca atare, instanța trebuie să țină seama în decizia de acordare a liberării condiționate de munca prestată de condamnat, indiferent dacă este vorba de munci gospodărești prestate în interiorul penitenciarului sau de munci prestate pe bază de contract în beneficiul altor persoane juridice. În evaluarea conduitei condamnatului se va ține seama și de comportarea acestuia, atât în raport cu personalul penitenciarului, cu ceilalți deținuți, cât și în raport cu alte persoane, precum și de evoluția sa în raport cu programele sociale în care a fost inclus. Sintetic, o bună conduită presupune în esență o atitudine conformă cu exigențele pe care le implică regimul de executare a pedepsei detențiunii pe viață, exigențe care rezultă în principal din legea de executare a pedepselor privative de libertate, din regulamentul de aplicare a acestei legi și din prevederile regulamentelor de ordine interioară a penitenciarelor în care condamnatul execută cei 20 de ani de detențiune.

c) Îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare este o altă condiție a liberării condiționate a celui condamnat la detențiune pe viață. Includerea în sfera condițiilor liberării condiționate a cerinței referitoare la îndeplinirea obligațiilor civile reprezintă, cum am subliniat, un element de noutate care a fost impus de fundamentele pe care se întemeiază instituția

liberării condiționate în dreptul penal contemporan. Într-adevăr, dacă plecăm de la premisa că liberarea condiționată se fundamentează pe ideea că cei condamnați la pedepse privative de libertate, inclusiv cele perpetue, trebuie stimulați, în sensul îndreptării și resocializării lor prin oferirea șansei de a se libera înainte de ispășirea integrală a pedepsei și transformarea acestei șanse (posibilitate) în realitate, în măsura în care cel condamnat probează că îndreptarea sa este reală, nu putem face abstracție în evaluarea acestui proces de îndreptare de atitudinea condamnatului față de îndeplinirea obligațiilor civile care îi revin în temeiul hotărârii de condamnare pronunțate de instanța de judecată. Este de domeniul evidenței că nu putem vorbi de o îndreptare reală a celui condamnat, căruia instanța i-a stabilit anumite obligații civile, obligații pe care el a omis să le îndeplinească, deși a avut această posibilitate. Omisiunea sa într-o asemenea situație evidențiază o rea-credință care în mod firesc trebuie să îl decadă din vocația liberării condiționate.

Condiția îndeplinirii integrale a obligațiilor civile are un caracter relativ, în sensul că trebuie îndeplinită în limita posibilităților reale de care cel condamnat dispune. *A contrario*, legea prevede expres că această condiție nu e necesar a fi îndeplinită pentru beneficiul liberării condiționate în situațiile în care cel condamnat dovedește că nu a avut nicio posibilitate să o îndeplinească. De observat că, sub imperiul vechiului Cod penal, în situații oarecum similare referitoare la beneficiul suspendării condiționate a executării pedepsei, simple [art. 81 alin. (3)] sau sub supraveghere [art. 86^1 alin. (3)], Curtea Constituțională a pronunțat o decizie de neconstituționalitate (Decizia nr. 463/1997), cu motivarea că prevederile menționate încalcă principiul egalității în drepturi între cetățeni, indiferent de averea lor [art. 4 alin. (2) din Constituția României]. În motivarea deciziei sale, Curtea Constituțională a subliniat că, prin condiționarea accesului la suspendarea executării pedepsei de îndeplinirea obligațiilor civile (repararea prejudiciului), se creează o discriminare între cetățeni, discriminare care contravine art. 4 alin. (2) din Constituție. Ca urmare a acestei decizii, dispozițiile declarate neconstituționale au fost abrogate prin Legea nr. 278/2006.

În raport cu decizia nr. 463/1997, apreciem că introducerea condiției îndeplinirii integrale a obligațiilor civile în formularea consacrată de noul Cod penal nu încalcă principiul constituțional al egalității în drepturi dintre cetățeni indiferent de avere.

Dintr-o altă perspectivă, includerea condiției îndeplinirii obligațiilor civile care izvorăsc din infracțiunea săvârșită și condamnarea pronunțată printre cele de care depinde acordarea liberării condiționate se înscrie în spiritul ideii de justiție, în sensul generic al termenului, și apare ca o modalitate prin care dreptul penal, cu mijloacele sale specifice, asigură efectivitatea normelor juridice care aparțin altor ramuri de drept, în cazul supus analizei, dreptului civil.

Consecvente cu acest spirit, unele legislații penale consacră și posibilitatea revocării liberării condiționate în raport cu acei condamnați care, beneficiind de liberare condiționată, omit să-și îndeplinească obligațiile civile după punerea lor în libertate.

d) În sfârșit, pentru a acorda liberarea condiționată, instanța trebuie să aibă convingerea că **persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate**. Această condiție este, în opinia noastră, similară cu condiția dovezilor temeinice de îndreptare prevăzută de Codul penal anterior.

Evaluarea acestei condiții este strâns legată de conduita bună a condamnatului pe durata executării pedepsei, inclusiv de stăruința în muncă a celui condamnat. Îndreptarea condamnatului este, fără îndoială, fundamentul pe care este clădită și funcționează instituția liberării condiționate, pentru că doar acest fapt probează

realizarea scopului pedepsei în raport cu cel condamnat și justifică punerea în libertate a acestuia înainte de executarea în întregime a pedepsei. Dovezile de îndreptare privesc și alte aspecte ale comportamentului și personalității celui condamnat. Dovezile de îndreptare pot rezulta, spre exemplu, din atitudinea generală a condamnatului față de fapta săvârșită și față de condamnarea primită. Recunoașterea faptei săvârșite, căința sinceră a făptuitorului, preocuparea lui de a înlătura urmările infracțiunii ori de a le atenua, stăruința de a repara prejudiciile cauzate sunt elemente care semnifică un început de îndreptare, care se pot manifesta chiar înainte de condamnare sau de punerea în executare a condamnării, dar aceste atitudini trebuie să se păstreze și pe timpul executării pedepsei. Astfel, existența dovezilor de îndreptare va rezulta și din atitudinea condamnatului față de pedeapsa pe care o execută și justețea acesteia. Răspunsul celui condamnat la tratamentul penitenciar personalizat care i se aplică este esențial în evaluarea măsurii în care el s-a îndreptat.

Participarea la programele de instruire și formare profesională, la activitățile cultural-educative, receptivitatea dovedită și rezultatele obținute în realizarea acestor programe și activități, atitudinea respectuoasă și corectă față de autoritățile din penitenciar sau în raport cu alte persoane, inclusiv în raport cu ceilalți condamnați, preocuparea dovedită față de familie ori alte persoane aflate în grija sa sunt tot atâtea elemente care pot și trebuie să fie avute în vedere pentru a se constata existența unui comportament care certifică o reală îndreptare a celui condamnat și justifică punerea sa anticipată în libertate.

Îndreptarea condamnatului în urma tratamentului penitenciar la care este supus trebuie să fie un obiectiv la realizarea căruia contribuie atât administrația penitenciară, condamnatul, cât și societatea civilă în forme instituționalizate. Competența de a face proba îndreptării celui condamnat aparține în principal, dar nu exclusiv, administrației penitenciare, prin comisia de individualizare a executării pedepsei.

Condiția îndreptării condamnatului față de care se dispune liberarea condiționată este dublată de cerința ca acesta să ofere garanții că se poate reintegra în societate. Chiar dacă, de principiu, condamnatul a făcut proba îndreptării sale și are, teoretic, posibilitatea reintegrării sociale, în practică s-ar putea ivi situații în care, în raport cu anumiți condamnați, premisele reintegrării lor sociale să fie îndoielnice, motiv care ar putea sta la baza respingerii propunerii sau cererii de liberare condiționată.

Deși legea în formularea actuală vorbește de convingerea instanței asupra faptului că cel condamnat s-a îndreptat și are posibilități reale de reintegrare socială, este evident că această convingere nu poate fi de natură subiectivă, ci, dimpotrivă, trebuie fundamentată pe dovezi, pe probe.

În raport cu prevederile Codului penal anterior, în acordarea liberării condiționate, instanța trebuia să țină seama și de antecedentele penale ale condamnatului, deși aceste antecedente nu constituiau, potrivit doctrinei și jurisprudenței, prin ele însele un impediment insurmontabil în acordarea liberării condiționate.

Această prevedere nu a mai fost reținută în mod explicit în noua reglementare a liberării condiționate. În viziunea noului Cod penal, antecedentele penale ale condamnatului constituie un criteriu general de individualizare a pedepsei prevăzut expres în art. 74 alin. (1) lit. e). În raport cu această viziune, natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului vor fi avute în vedere în momentul judecării și condamnării acestuia. Această constatare nu exclude, în opinia noastră, *de plano*, valorificarea aceleiași împrejurări (antece-

dentele condamnatului) de către instanța de judecată și în momentul în care aceasta evaluează propunerea sau cererea de liberare condiționată a unui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață.

Motivarea în fapt a hotărârii de acordare a liberării condiționate și atenționarea condamnatului asupra conduitei viitoare este o altă cerință impusă de lege în mecanismul de funcționare a instituției. Prevederea cuprinsă în art. 99 alin. (2) teza I C. pen., care obligă instanța la prezentarea în cuprinsul hotărârii a motivelor de fapt care au determinat acordarea liberării, nu este o condiție în sine a liberării condiționate, cât un mijloc prin care se urmărește respectarea riguroasă a condițiilor propriu-zise prevăzute în primul alineat al textului de lege menționat.

Cu privire la dispoziția legală supusă analizei, ar putea fi exprimate și unele rezerve. În primul rând, este de reflectat dacă problema motivării în drept și în fapt a hotărârilor pronunțate de instanțele judecătorești în general este o chestiune de drept substanțial sau mai degrabă una de drept procesual penal privitoare la probatoriu. În al doilea rând, socotim că motivele de fapt care stau la baza hotărârii instanței pronunțate în soluționarea propunerii (cererii) de liberare condiționată trebuie arătate nu doar în hotărârile prin care se acordă liberarea condiționată, ci și în raport cu hotărârile de respingere a propunerii sau cererii. Trecând peste caracterul oarecum superfluu al acestei prevederi legale, menționăm că elementele de fapt care fundamentează soluția de admitere sau respingere a unei propuneri sau cereri de liberare condiționată sunt cele care rezultă din dosarul cauzei și din susținerea părților în proces.

În art. 99 alin. (2) teza a II-a se prevede obligația instanței de a-l atenționa pe condamnat asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune, dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere. Această prevedere este menită să-l facă pe condamnatul la detențiune pe viață liberat condiționat să conștientizeze că actul acordării liberării condiționate este o investiție de încredere, care-l obligă la o bună conduită în viitor, care exclude săvârșirea de noi infracțiuni, precum și la respectarea întocmai a măsurilor de supraveghere prevăzute de art. 101 alin. (1) și a uneia sau mai multor obligații dintre cele prevăzute în alin. (2) al aceluiași articol, în măsura în care instanța a impus asemenea obligații prin hotărârea sa. Totodată, instanța îi va pune în vedere condamnatului că, dacă va săvârși o nouă infracțiune ori nu va respecta măsurile de supraveghere și obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere, liberarea condiționată urmează să fie revocată, urmând ca executarea pedepsei detențiunii pe viață în penitenciar să fie reluată.

În ipoteza în care instanța respinge propunerea sau cererea de liberare condiționată, instanța, deși legea nu prevede expres, credem că trebuie să arate motivele pe care se fundamentează soluția și să recomande celui condamnat continuarea eforturilor de îndreptare care vor putea să stea la baza reiterării cererii de liberare condiționată, cu perspectiva unei soluții de admitere a acesteia.

Termenul de supraveghere. În cazul liberării condiționate a condamnatului aflat în executarea pedepsei detențiunii pe viață, termenul de supraveghere este fix, 10 ani, și curge din momentul punerii în libertate a condamnatului în temeiul hotărârii de acordare a liberării condiționate, hotărâre rămasă definitivă.

Referințe istorice. Posibilitatea liberării condiționate a celui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață era consacrată în Codul penal român din 1937. Potrivit acestui Cod, condamnatul la muncă silnică pe viață care a executat 15 ani din pedeapsă, din care 2 ani în regim de izolare celulară, atât pe timp de zi, cât și pe timp noapte, iar restul în regim de muncă în comun, sub regimul tăcerii pe timp de zi și izolare celulară pe timpul nopții, putea fi transferat într-o colonie de muncă penitenciară, iar după 5 ani putea fi liberat condiționat, dacă avea posibilitatea de a-și asigura existența prin muncă, în afara situațiilor în care existența sa putea fi asigurată prin alte mijloace licite. În plus, beneficiarul liberării era condiționat de buna purtare în penitenciar și îndemnul la muncă dovedit, condiții a căror îndeplinire stăteau la baza formării convingerii că cel condamnat s-a corijat și este în situația de a lua, fără pericol, contact cu viața liberă (Vintilă Dongoroz). Instanța putea, de asemenea, să stabilească localitatea în care cel condamnat urma să se stabilească, localitate care putea fi alta decât cea în care locuia partea vătămată. Condamnatul putea fi obligat să nu părăsească localitatea fixată și să muncească în raport cu puterile și aptitudinile sale, dacă existența sa nu era asigurată prin alte mijloace legale.

În raport cu Codul penal din 1969, problema liberării condiționate a celui condamnat la detențiunea pe viață nu s-a pus, deoarece detențiunea pe viață nu era prevăzută ca pedeapsă. Prin Decretul-Lege nr. 6 din 7 ianuarie 1990 s-a abolit pedeapsa cu moartea, care a fost înlocuită cu pedeapsa detențiunii pe viață. În perioada 1990-1996, nu au fost prevăzute reglementări cu privire la liberarea condiționată a celor aflați în executarea pedepsei cu detențiunea pe viață. O asemenea reglementare a fost introdusă prin Legea nr. 140/1996. Potrivit acestei reglementări, cei condamnați la pedeapsa detențiunii pe viață puteau fi liberați condiționat după executarea efectivă a 20 de ani de detențiune, în măsura în care s-au dovedit stăruitori în muncă, au fost disciplinați și au dat dovezi temeinice de îndreptare, urmând ca, la acordarea liberării condiționate, instanța să țină seama și de antecedentele lor penale. Prin derogare de la regulă, în cazul condamnaților bărbați care au împlinit vârsta de 60 de ani sau a femeilor condamnate care au împlinit vârsta de 55 de ani, liberarea condiționată putea fi acordată după împlinirea efectivă a 15 ani de detențiune. După trecerea unui interval de 10 ani de la data liberării condiționate, în măsura în care aceasta nu a fost revocată, pedeapsa se considera a fi executată.

Elemente de drept comparat. Liberarea condiționată a celui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață este consacrată în forme diferite și în legislațiile penale contemporane. În acest sens, **Codul penal elvețian** prevede că cel condamnat la detențiunea pe viață poate fi liberat condiționat după ce a executat 15 ani din această pedeapsă. Celui liberat condiționat din executarea detențiunii pe viață i se fixează o perioadă de probă de 5 ani. Pe această durată, liberatului i se pot fixa anumite reguli de comportare, locul de ședere (domiciliul), obligația de a se supune unor controale medicale, obligația de a nu consuma băuturi alcoolice și de a repara paguba pricinuită. Pe durata perioadei de probă, condamnatul liberat condiționat poate fi supus unui patronaj. La încheierea perioadei de probă, pedeapsa se consideră executată dacă cel condamnat nu a săvârșit o nouă infracțiune și nu a încălcat măsurile și obligațiile impuse în momentul liberării.

Codul penal italian prevede, în art. 176 alin. (3), că cel condamnat la detențiunea pe viață poate fi liberat condiționat după ce a ispășit cel puțin 26 de ani din pedeapsă. Pedeapsa se consideră executată dacă într-un interval de timp de 5 ani de la liberare nu a fost revocată ca urmare a săvârșirii din nou a unei infracțiuni de către condamnat ori a nerespectării măsurilor de supraveghere ce i-au fost impuse. Cel condamnat la detențiune pe viață liberat condiționat și căruia i s-a revocat liberarea în condițiile mai înainte menționate nu mai poate solicita liberarea condiționată. Prin Decizia nr. 161 din 4 iulie 1997, Curtea Constituțională din Italia a declarat neconstituționale dispozițiile prevăzute în art. 776 C. pr. pen. italian (care interzic condamnatului la detențiunea pe viață căruia i s-a revocat liberarea condiționată să solicite din nou liberare condiționată).

Legislația franceză admite, de asemenea, liberarea condiționată a celui condamnat la detențiunea pe viață, dar cuprinde și unele prevederi speciale care, în anumite cazuri, îngreunează sau chiar fac imposibilă liberarea condiționată. Astfel, în cazul unui asasinat (art. 221-3) sau în cazul omorului asupra unui minor care nu a împlinit 15 ani [art. 221-4, alin. (1)], însoțit de viol, tortură sau actele de barbarie, instanța de judecată poate, printr-o decizie specială, să fixeze perioada de siguranță, prin derogare de la dispozițiile art. 132-23, până la 30 de ani, iar dacă a pronunțat pedeapsa cu detențiune pe viață, să decidă că cel condamnat nu poate să beneficieze pe toată durata pedepsei de liberare condiționată ori de alte măsuri sau mijloace de reducere a pedepsei ori de schimbare a regimului de executare a acesteia. În această ipoteză, așa cum s-a observat, cel condamnat este supus unei perioade de siguranță perpetue și își va sfârși viața în penitenciar. Această situație este considerată contrară principiilor fundamentale pe care se întemeiază ordinea judiciară în Franța (Desportes, Le Gunehec). Fiind sesizat, Consiliul Constituțional a evitat să cenzureze textele de lege în discuție, concluzionând că acestea nu sunt „fățiș contrare principiului necesității pedepselor" (Desportes, Le Gunehec).

Situația în discuție poate fi în parte ameliorată, în temeiul art. 720 alin. (2) și alin. (4) C. pr. pen. francez. Potrivit art. 720 alin. (2), perioada de siguranță perpetuă dispusă în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege poate fi redusă ca efect al comutării pedepsei printr-un decret de grațiere. În acest caz, perioada de siguranță va fi egală cu durata pedepsei ce rezultă în urma aplicării grațierii.

În conformitate cu art. 720-4, în situația în care instanța competentă a aplicat o pedeapsă cu detențiunea pe viață și concomitent a decis și o perioadă de siguranță pe toată durata pedepsei, revizuirea acestei situații poate interveni după executarea a 30 de ani din pedeapsă. Judecătorul delegat cu executarea pedepsei, fără a fi competent să decidă, are în aceste cazuri doar posibilitatea de a sesiza un Colegiu de 3 experți medicali desemnați de Biroul Curții de Casație. Acești experți vor decide asupra stării de periculozitate a condamnatului. Punctul lor de vedere este supus examinării unei comisii alcătuite din 5 magistrați ai Curții de Casație, care va aprecia dacă este cazul să înceteze perioada de siguranță perpetuă decisă de Curtea cu Jurați care a aplicat pedeapsa cu detențiunea pe viață.

În **dreptul englez**, în cazul pedepsei cu închisoarea pe viață, liberarea nu poate interveni decât după o perioadă fixată de judecător, în ședință publică, în raport cu exigențele pe care le presupune funcția retributivă și preventivă a pedepsei, în cazul în care aplicarea acestei pedepse este lăsată la aprecierea judecătorului sau a

ministrului de interne, în cazul în care aplicarea pedepsei cu închisoarea pe viață este obligatorie. Dacă liberarea este acordată, condamnatul va fi supus unor măsuri de supraveghere și control pe tot restul vieții (până la terminarea duratei pedepsei).

Liberarea condiționată a celui condamnat la detențiune pe viață este consacrată și în noul **Cod penal al Federației Ruse**, adoptat în 1997, care prevede în art. 79 alin. (5) că cel condamnat la detențiune pe viață poate fi liberat condiționat, dacă a executat cel puțin 25 de ani de detenție și instanța consideră că el s-a îndreptat, nefiind necesar să continue executarea pedepsei. După liberare, condamnatul este supus unui regim de supraveghere din partea unei instituții specializate. Neîndeplinirea obligațiilor ce revin condamnatului pe durata termenului de supraveghere, ca și săvârșirea unei noi infracțiuni determină revocarea liberării condiționate. În ipoteza săvârșirii unei noi infracțiuni, condamnatul a cărui liberare condiționată a fost revocată nu mai poate formula o nouă cerere de liberare, urmând să rămână până la sfârșitul vieții în penitenciar.

Codul penal al Republicii Moldova prevede, în art. 91 alin. (5), că persoana care execută pedeapsa cu detențiunea pe viață, poate fi liberată după executarea efectivă a cel puțin 35 ani de închisoare, dacă instanța de judecată consideră că nu mai este necesară continuarea executării pedepsei.

Condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii

Art. 100. (1) Liberarea condiționată în cazul închisorii poate fi dispusă, dacă:

a) cel condamnat a executat cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin trei pătrimi din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii mai mari de 10 ani;

b) cel condamnat se află în executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis;

c) cel condamnat a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;

d) instanța are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate.

(2) În cazul condamnatului care a împlinit vârsta de 60 de ani, se poate dispune liberarea condiționată, după executarea efectivă a jumătate din durata pedepsei, în cazul închisorii ce nu depășește 10 ani, sau a cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii mai mari de 10 ani, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în alin. (1) lit. b)-d).

(3) În calculul fracțiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (1) se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin jumătate din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani, și a cel puțin două treimi, când pedeapsa este mai mare de 10 ani.

(4) În calculul fracțiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (2) se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin o treime din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani, și a cel puțin jumătate, când pedeapsa este mai mare de 10 ani.

(5) Este obligatorie prezentarea motivelor de fapt ce au determinat acordarea liberării condiționate și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune, dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

(6) Intervalul cuprins între data liberării condiționate și data împlinirii duratei pedepsei constituie termen de supraveghere pentru condamnat.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Principial, noul Cod penal reproduce reglementarea liberării condiționate prevăzută în Codul penal anterior, cu unele simplificări, dar și cu prevederi noi care nu se regăsesc în reglementarea anterioară. Ca și în Codul penal anterior, prima condiție a liberării condiționate se referă la executarea de către cel condamnat a unei părți din pedeapsa pronunțată de către instanța de judecată. Noul Cod, în mod justificat, nu mai prevede dispoziții derogatorii de reducere a fracțiilor pe care cel condamnat la pedeapsa închisorii trebuie să le execute, pe considerentul că infracțiunea care a atras condamnarea a fost săvârșită din culpă ori a fost săvârșită în timpul minorității.

Renunțarea la dispozițiile cuprinse în Codul penal anterior, în art. 59[1] (*Liberarea condiționată în cazul infracțiunii săvârșite din culpă*), se fundamentează, așa cum s-a observat, pe considerentul că forma de vinovăție cu care s-a săvârșit infracțiunea care a atras condamnarea a fost valorificată în operațiunea de individualizare a pedepsei și se reflectă în natura, durata sau modul de executare a acesteia, așa cum s-a stabilit prin hotărârea de condamnare și, ca atare, este greu de identificat rațiunea pentru care aceeași împrejurare să constituie temei pe care să se fundamenteze regimuri diferențiate de acordare a liberării condiționate (Ilie Pascu, Petre Buneci).

Cu privire la dispoziția cuprinsă de Codul penal anterior în art. 60 alin. (2) teza I, care prevede reducerea fracției de pedeapsă ce trebuie executată de cei care au fost condamnați pentru fapte comise în timpul minorității, aceasta a rămas fără obiect, având în vedere faptul că noul Cod penal instituie în raport cu infractorii minori un sistem de sancțiuni alcătuit exclusiv din măsuri educative și, ca atare, aplicarea pedepselor în raport cu infractorii minori nu mai este posibilă după intrarea în vigoare a acestuia.

Ca și Codul penal anterior, noul Cod prevede reducerea fracției de pedeapsă ce trebuie executată de către cei care pot fi liberați condiționat pe motive de vârstă, dar

nu mai face distincție (soluție discutabilă) în raport de sex (55 ani pentru femei și 60 de ani pentru bărbați), instituind o limită de vârstă unică, de 60 de ani. Este, de asemenea, menținută prevederea potrivit căreia, în calculul fracțiunilor de pedeapsă ce trebuie să fie executate de cei care urmează să fie liberați condiționat, se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată, pe baza muncii prestate.

O condiție nou-introdusă este cea privitoare la regimul de executare a pedepsei în care trebuie să se afle condamnatul care, în baza unei propuneri sau cereri, urmează să fie liberat condiționat. Noul Cod prevede că acesta trebuie, în momentul formulării propunerii sau cererii de liberare condiționată, să fie în executarea pedepsei cu închisoarea în regim semideschis sau deschis. Impunerea acestei condiții este menită să substituie cerințele prevăzute de Codul penal anterior cu privire la stăruința în muncă și disciplina dovedită de condamnat pe timpul executării pedepsei. Nu mai este prevăzută expres cerința ca instanța să țină seama de antecedentele penale ale condamnatului, pe rațiuni explicate cu prilejul comentariilor făcute pe marginea art. 99 C. pen.

În sfera condițiilor de acordare a liberării condiționate este prevăzută și în acest caz îndeplinirea integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare și dovezile în acest sens. Condamnatul care nu îndeplinește această condiție va putea beneficia de liberare condiționată dacă dovedește că nu a avut nicio posibilitate să o îndeplinească.

Ca și în cazul liberării condiționate a condamnatului la detențiune pe viață și în raport cu cei liberați din executarea pedepsei închisorii, instanța trebuie să arate motivele de fapt care stau la baza acordării liberării condiționate și să atragă atenția asupra conduitei de urmat pe durata termenului de supraveghere, termen care în acest caz este variabil și coincide cu intervalul de timp cuprins între momentul punerii în libertate a condamnatului și momentul împlinirii duratei pedepsei.

Condițiile în care se dispune liberarea condiționată a celui condamnat la pedeapsa închisorii. Pentru a dispune liberarea condiționată a celui aflat în executarea unei pedepse cu închisoarea, trebuie îndeplinite următoarele condiții: **condamnatul să fi executat o parte din durata pedepsei, să se afle în executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis, să-și fi îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și instanța să-și formeze convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate.**

a) Executarea unei părți din durata pedepsei. Partea din pedeapsa închisorii care trebuie executată pentru ca cel condamnat să poată fi liberat condiționat este fixată sub forma unor fracții, în funcție de durata pedepsei pronunțate de instanța de judecată prin hotărârea de condamnare în executarea căreia se află cel care urmează să beneficieze de liberarea condiționată.

În principiu, cel condamnat trebuie să execute cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin trei pătrimi din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii care depășește 10 de ani. Limitarea la 20 de ani a duratei din pedeapsa pe care cel condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani trebuie să o execute se justifică pentru evitarea unor situații în care cel condamnat la pedeapsa închisorii ar trebui să execute, pentru a beneficia de liberarea condiționată, o perioadă de detenție mai

mare decât cea care este cerută de lege în cazul liberării condiționate din executarea pedepsei cu detențiunea pe viață. O asemenea posibilitate apare ca inacceptabilă, având în vedere că, în sistemul pedepselor principale, detențiunea pe viață este pedeapsa cea mai grea, fiind prevăzută de lege și aplicată de instanțele de judecată numai în raport cu infracțiuni de o gravitate excepțională și numai față de infractorii care evidențiază o periculozitate extremă.

În raport de condamnații care au împlinit vârsta de 60 de ani, durata pedepsei închisorii care trebuie executată efectiv este jumătate din pedeapsa închisorii care nu depășește 10 ani sau cel puțin două treimi din pedeapsa închisorii care depășește 10 ani [art. 100 alin. (2)].

În calculul fracțiunilor de pedeapsă pe care condamnatul trebuie să o execute se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate[1]. În această ipoteză, liberarea condiționată nu poate fi dispusă decât în măsura în care condamnatul a executat efectiv cel puțin jumătate din pedeapsa închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani, și cel puțin două treimi, în cazul în care pedeapsa este mai mare de 10 ani [art. 100 alin. (3) C. pen.]. De munca prestată se ține seama și în raport de condamnații care au împlinit în cursul executării vârsta de 60 de ani. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă decât în măsura în care condamnatul a executat efectiv cel puțin o treime din pedeapsa închisorii care nu depășește 10 ani sau cel puțin jumătate din pedeapsa închisorii mai mari de 10 ani [art. 100 alin. (4) C. pen.].

Analizând aceste dispoziții, trebuie să semnalăm inadvertența cuprinsă în textul prevăzut în alin. (2), care se referă la fracția de pedeapsă pe care trebuie să o execute condamnatul care a împlinit vârsta de 60 de ani, text care prevede că liberarea condiționată a acestuia poate fi dispusă după **executarea efectivă** a jumătate din pedeapsa care nu depășește 10 ani sau cel puțin a două treimi din pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, or, această dispoziție este contrazisă de prevederea cuprinsă în alin. (4) din același articol, care stabilește că în calculul duratei pedepsei pe care trebuie să o execute condamnatul care a împlinit vârsta de 60 de ani se ține seama și de partea din pedeapsă care poate fi considerată ca executată pe baza muncii prestate; în acest caz prevăzându-se că liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin unei treimi din pedeapsa închisorii care nu depășește 10 ani sau a cel puțin jumătate din durata pedepsei mai mari de 10 ani.

De lege ferenda, considerăm că se impune reformularea alin. (2) din art. 100 C. pen., prin renunțarea la cerința ca executarea să fie efectivă, cerință care intră în contradicție cu textul alin. (4) din același articol.

În calculul fracției din durata pedepsei executate se va ține seama și de prevederile cuprinse în art. 71, art. 72 și art. 73 C. pen.[2].

Verificarea împlinirii părții din durata pedepsei ce trebuie executată, parte exprimată sub forma unei fracții, se face prin raportare la durata pedepsei fixate inițial prin hotărârea de condamnare pronunțată de instanța de judecată, în măsura în care aceasta nu a fost modificată ca efect al unui act de grațiere parțială sau al aplicării ulterioare a unei legi mai favorabile, în condițiile prevăzute în art. 6 alin. (1)

[1] Munca prestată de condamnat pe timpul executării pedepsei are ca efect reducerea duratei efective a pedepsei după un mecanism prevăzut în legea de executare a pedepselor și regulamentul de aplicare a acesteia.

[2] A se vedea, în acest sens, comentariul asupra art. 99 C. pen.

C. pen. Dacă durata inițială a pedepsei închisorii a fost redusă ca urmare a unui act de grațiere sau al aplicării unei legi penale mai favorabile, fracția legală din pedeapsă care trebuie executată se stabilește în raport cu durata pedepsei rezultate în urma aplicării actului de grațiere sau a legii mai favorabile.

Dacă pedeapsa închisorii este urmarea înlocuirii detențiunii pe viață, partea de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii (art. 59 C. pen.).

b) Cel condamnat se află în executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis. Sistemul progresiv sau regresiv de executare a pedepselor privative de libertate instituit prin Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal consacră următoarele regimuri de executare a pedepselor privative de libertate: **regimul de maximă siguranță, regimul închis, regimul semideschis și regimul deschis**. Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate cuprind ansamblul de reguli care stau la baza executării acestor pedepse și se deosebesc între ele prin gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor condamnate, modul de desfășurare a activităților și condițiile de detenție. Regimul de executare a pedepselor privative de libertate se stabilește pentru fiecare condamnat de către Comisia de stabilire, individualizare și de schimbare a regimului executării pedepselor din primul penitenciar în care acesta urmează să execute pedeapsa. Regimul inițial poate fi schimbat de către judecătorul delegat cu executarea pedepsei, la cererea condamnatului ori la propunerea Comisiei de individualizare a executării pedepselor. Toate deciziile privind stabilirea sau schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate sunt supuse controlului instanței de executare, adică judecătoriei din circumscripția teritorială în raza căreia funcționează penitenciarul.

Sistemul executării pedepselor privative de libertate după regimuri diferențiate este fundamentat pe ideea că, inițial, condamnatul trebuie să fie supus unui regim de executare mai sever (adesea de maximă siguranță sau închis), cu posibilitatea de a trece ulterior la un regim de executare mai blând (semideschis sau deschis). De aici și denumirea de „sistem progresiv", care este socotit apt a oferi posibilitatea realizării celor două funcții unanim recunoscute ale pedepsei: aceea de constrângere, pe de-o parte, și de resocializare, pe de altă parte. În sistemul progresiv al regimului de executare a pedepselor privative de libertate, liberarea condiționată reprezintă, așa cum în mod just s-a subliniat, ultima etapă în executarea acestor pedepse, etapă destinată să asigure o reinserție socială deplină a condamnatului la împlinirea termenului de supraveghere (Vintilă Dongoroz).

Consacrând drept condiție a liberării condiționate aflarea condamnatului în regim de executare semideschis sau deschis, legiuitorul a renunțat la prevederea condiției bunei conduite dovedite pe durata executării pedepsei, deoarece o asemenea prevedere ar fi apărut de prisos. Este evident că, odată ce condamnatul a ajuns să execute pedeapsa privativă de libertate în regim semideschis sau deschis, acesta a făcut implicit dovada unei bune conduite, pentru că în stabilirea ori schimbarea regimului de executare a pedepsei închisorii (de la unul mai sever la unul mai blând) se ține seama în principal de conduita bună dovedită de cel condamnat și de eforturile serioase pentru reintegrare socială pe care acesta le-a făcut, în special în cadrul activităților educative culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, al instruirii școlare și al formării profesionale, precum și al muncii prestate.

Dacă cel condamnat are pe parcursul executării o rea conduită, în sensul că săvârșește o infracțiune sau o abatere disciplinară gravă ori dacă purtarea sa afectează grav convietuirea normală în penitenciar sau siguranța acestuia, condamnatul nu numai că nu poate fi trecut într-un regim de executare mai puțin sever, dar va fi trecut regresiv, într-un regim de executare mai aspru.

Ca și în ipoteza liberării condiționate a celui aflat în executarea pedepsei cu închisoarea, și în raport cu cel condamnat la detențiune pe viață se cere **condiția îndeplinirii integrale a obligațiilor civile** stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul în care condamnatul dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească și **convingerea instanței că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate**.

Este obligatorie și în acest caz prezentarea motivelor de fapt care au determinat acordarea liberării condiționate și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere[1].

Termenul de încercare. În cazul celui liberat condiționat din executarea pedepsei închisorii, termenul de încercare coincide cu intervalul de timp cuprins între data liberării condiționate și data împlinirii duratei pedepsei. Termenul de încercare poate fi scurtat ca efect al unei grațieri parțiale sau al reducerii pedepsei ca urmare a apariției unei legi mai favorabile intervenite după momentul acordării liberării condiționate.

Examen de practică judiciară. În practica judiciară, instanțele au decis că cererea condamnatului care a îndeplinit fracțiunea de pedeapsă prevăzută de lege, precum și celelalte condiții care privesc stăruința în muncă, disciplina și dovezile temeinice de îndreptare nu poate fi respinsă pe motiv că fracțiunea de pedeapsă executată este prea mică. Fixarea fracțiunii de pedeapsă pe care condamnatul trebuie să o execute pentru a fi liberat condiționat este un atribut al legiuitorului, și nu al judecătorului. Așa fiind, într-o asemenea situație, respingerea cererii de liberare condiționată este ilegală, în măsura în care celelalte condiții sunt îndeplinite. Caracterul discreționar al liberării condiționate, în sensul că poate fi acordată de către judecător, privește evaluarea personalității condamnatului din perspectiva comportamentului său în penitenciar (a fost stăruitor în muncă, a fost disciplinat) și mai ales din aprecierea că prin întreaga sa comportare probează faptul că cel condamnat s-a îndreptat, motiv pentru care menținerea lui în penitenciar nu se mai justifică[2]; sau că cererea de liberare condiționată nu poate fi respinsă pe considerentul că durata pedepsei rămase de executat este mare, dacă fracțiunea prevăzută de lege a fost executată și condamnatul a avut o comportare corespunzătoare, nefiind sancționat disciplinar, și dacă a manifestat receptivitate față de activitățile cultural-educative și nu are antecedente penale[3].

Respingerea cererii de liberare condiționată exclusiv pe considerentul că fracțiunea de pedeapsă prevăzută de lege, deși executată de condamnat, nu este suficientă pentru acordarea liberării condiționate, dacă cel condamnat a fost stăruitor în muncă și a avut o comportare exemplară pe durata executării pedepsei,

[1] Cu privire la analiza acestor aspecte, a se vedea comentariile făcute pe marginea art. 99 C. pen.

[2] Trib. Mun. București, s. II-a pen., dec. nr. 361/1980; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4975/1969.

[3] C. Ap. Constanța, s. pen., dec. nr. 73/1993.

este nelegală[1]. Gravitatea infracțiunii care a atras condamnarea nu poate fi un motiv exclusiv de respingere a cererii de liberare condiționată, în măsura în care toate celelalte condiții sunt îndeplinite[2]. Dispozițiile privitoare la aplicarea legii penale mai favorabile sunt aplicabile și în materia normelor după care se face executarea pedepselor. Așa fiind, instanțele de fond au greșit în situațiile în care au respins cererile de liberare condiționată pe motiv că, după adoptarea Legii nr. 140/1996, fracțiunea de pedeapsă ce trebuia executată este de două treimi, și nu de jumătate, cum era anterior[3], iar la calcularea fracțiunii de pedeapsă executate trebuie să fie avută în vedere, dacă cel condamnat a fost arestat preventiv, și durata arestării preventive în aceeași cauză[4].

În cazul în care condamnatul a executat o pedeapsă cu închisoare contravențională aplicată pentru săvârșirea unei contravenții aflate în strânsă legătură cu o infracțiune în același context (port fără drept de arme albe de către o persoană care pătrunde fără drept în sediul unei instituții publice și săvârșește o tentativă de omor), durata de timp în care făptuitorul a fost deținut ca urmare a executării sancțiunii contravenționale urmează a fi dedusă din pedeapsa închisorii aplicată pentru infracțiunea de **omor**[5].

Munca prestată în timpul arestului preventiv nu poate duce la scăderea fracțiunii de pedeapsă, care reprezintă o condiție a liberării condiționate[6]. Împrejurarea că cel arestat preventiv a solicitat și a prestat o muncă, cu avizul judecătorului delegat, are relevanță în aprecierea conduitei condamnatului ca temei al acordării liberării condiționate. Împrejurarea că pedeapsa în executarea căreia se afla condamnatul care solicită liberarea condiționată este consecința revocării pedepsei cu închisoarea la locul de muncă, din cauza săvârșirii unei noi infracțiuni, nu poate duce automat la respingerea cererii formulate de cel condamnat, dacă sunt îndeplinite condițiile în raport cu ultima pedeapsă în curs de executare[7]. Soluția pronunțată de instanță este, în principiu, corectă sub aspectul supus analizei. Împrejurarea că cel condamnat se află în executarea unei pedepse pronunțate pentru săvârșirea unei infracțiuni, în timpul executării unei alte pedepse cu închisoarea la locul de muncă, pedeapsă revocată, ar putea fi avută în vedere ca antecedent penal și în același timp ca act care pune în lumină o anumită incorigibilitate a celui condamnat, fapt care ar putea justifica, dar nu ca o concluzie automată, amânarea liberării condiționate.

În cazul în care s-a dispus revocarea pedepsei prin muncă, iar condamnatul a continuat să presteze muncă în aceeași unitate, după pronunțarea hotărârii de revocare, chiar și după ce aceasta a devenit definitivă, perioada de muncă astfel prestată urmează să fie dedusă din pedeapsa rămasă de executat în regim de detenție (Trib. jud. Satu Mare, s. pen., dec. nr. 1180/1979, cu notă critică de Dumitru Anițaș, în sensul că, într-o asemenea ipoteză, nu poate fi dedusă din pedeapsa rămasă de executat în urma revocării pedepsei cu închisoarea la locul de muncă decât perioada muncii desfășurate între momentul pronunțării hotărârii de revocare

[1] C. Ap. Pitești, s. pen., dec. nr. 280/1995.
[2] C. Ap. Timișoara, s. pen., dec. nr. 113/1993.
[3] C. Ap. Cluj, s. pen., dec. nr. 90/1997.
[4] Trib. jud. Mureș, s. pen., dec. nr. 1630/1971.
[5] CJS, s. pen., dec. nr. 413/1998.
[6] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 186/1969.
[7] Trib. jud. Dolj, s. pen., dec. nr. 152/1981.

a executării pedepsei prin muncă și momentul în care această hotărâre de revocare a rămas definitivă). Punctul de vedere critic al autorului menționat este, credem, justificat, având în vedere că munca prestată după rămânerea definitivă a hotărârii de revocare a pedepsei cu închisoarea la locul de muncă nu intră sub reglementarea dispozițiilor legale prevăzute pentru executarea pedepsei la locul de muncă și, ca atare, persoana în cauză nu poate fi considerată ca fiind în executarea pedepsei.

Dacă pedeapsa pronunțată inițial a fost redusă ca efect al unei grațieri ori ca urmare a aplicării unei legi mai favorabile, fracțiunea se calculează în raport cu pedeapsa astfel redusă, și nu în raport cu pedeapsa inițial stabilită[1]. Cu privire la aplicarea actelor de grațiere condiționată celor liberați condiționat, unele instanțe au decis că actul de grațiere nu poate fi aplicat celor în raport cu care s-a acordat liberarea condiționată, pe motiv că a proceda altfel ar echivala cu înrăutățirea situației celor în cauză[2]. Alte instanțe au decis, dimpotrivă, că cel condamnat și aflat în stare de liberare condiționată poate beneficia și de efectele grațierii condiționate. În cazul în care, înainte de împlinirea duratei pedepsei, cât și a termenului condiție prevăzut în actul de grațiere, condamnatul săvârșește cu intenție o nouă infracțiune, el pierde beneficiul grațierii și se vor aplica dispozițiile care privesc revocarea liberării condiționate. Dacă cel condamnat săvârșește o infracțiune intenționat, după împlinirea duratei pedepsei din care a fost liberat condiționat, dar înainte de împlinirea termenului condiție prevăzut în actul de grațiere, el pierde beneficiul grațierii, dar acest fapt nu are efecte asupra pedepsei, care se consideră executată.

În sfârșit, în măsura în care cel liberat condiționat și în același timp grațiat condiționat nu comite o altă infracțiune intenționat, nici în intervalul de timp până la împlinirea duratei pedepsei și nici până la împlinirea termenului condiție impus prin actul de grațiere, grațierea își produce toate efectele de la data la care a fost acordată[3].

Soluția are la bază ideea că beneficiul grațierii acordat prin lege nu poate fi refuzat. Pentru a înlătura inconvenientul înrăutățirii situației condamnatului liberat deja condiționat, care beneficiază concomitent de prevederile unui act de grațiere condiționată, doctrina și jurisprudența au promovat constant teza potrivit căreia, în cazul în care cel liberat condiționat beneficiază de o grațiere condiționată și săvârșește o nouă infracțiune, acestuia i se va aplica o pedeapsă pentru noua infracțiune săvârșită, care se va contopi cu restul pedepsei rămase de executat, și nu se va cumula cu acest rest. Altfel spus, într-o asemenea ipoteză, calcularea pedepsei de executat se va face după regulile stabilite pentru revocarea liberării condiționate, și nu în raport cu cele referitoare la pierderea beneficiului grațierii condiționate, care prevede cumularea pedepsei pronunțate pentru noua infracțiune și restul din prima pedeapsă, rămas de executat.

Împrejurarea că cel condamnat se afla, în momentul formulării cererii de liberare condiționată, în stare de libertate ca urmare a întreruperii executării pedepsei nu poate constitui prin ea însăși un motiv de respingere a cererii de liberare condiționată, în măsura în care condițiile cerute de lege, inclusiv aceea privitoare la fracțiunea de pedeapsă care trebuie executată, sunt îndeplinite[4]. Dacă

[1] Trib. jud. Timiș, s. pen., dec. nr. 1068/1982.
[2] Trib. jud. Cluj, s. pen., dec. pen. nr. 601/1973.
[3] Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 2/1987.
[4] Trib. jud. Constanța, s. pen., nr. 33/1978; Trib. Mun. București, s. I pen., dec. nr. 561/1990, cu notă de Corneliu Turianu.

în momentul soluționării cererii de liberare condiționată condiția referitoare la executarea fracțiunii de pedeapsă nu era îndeplinită, însă a fost îndeplinită până la soluționarea recursului declarat în raport cu hotărârea anterioară de respingere, instanța de recurs trebuie să acorde liberarea condiționată în măsura în care celelalte condiții sunt îndeplinite[1].

Pentru a beneficia de o fracțiune redusă din executarea pedepsei, pe considerentul că beneficiarul liberării este un minor, cel condamnat trebuie să aibă acest statut la data la care formulează cererea de liberare condiționată, și nu la data la care se judecă propunerea sau cererea[2].

Referințe istorice. Liberarea condiționată ca modalitate de încetare anticipată și condiționată a executării pedepsei a fost concepută în 1847 de magistratul Bonneville de Marsangy și consacrată în legislația penală franceză în 1885. Concomitent, instituția este experimentată și în dreptul penal englez. Ulterior, liberarea condiționată ca instituție a fost consacrată în legislația penală a celor mai multe țări, indiferent de sistemele de drept de care acestea aparțin.

În România, liberarea condiționată a fost consacrată pentru prima dată prin Legea închisorilor din 1874 pentru condamnații minori, iar apoi, printr-o lege adoptată în 1921, a fost extinsă și în raport de condamnații majori, dar cele două legi nu au fost niciodată aplicate.

O reglementare completă și viabilă a acestei instituții a fost consacrată prin Legea penitenciarelor din 1929. Liberarea condiționată a fost menținută și în Codul penal adoptat în 1937.

În 1950, instituția liberării condiționate a fost înlocuită cu liberarea înainte de termen. Liberarea înainte de termen, menținută până la intrarea în vigoare a Codului penal adoptat în 1969, permitea punerea în libertate a condamnatului înainte de executarea integrală a pedepsei, pe baza rezultatelor obținute de cel condamnat în muncă și în raport de conduita acestuia în penitenciar în conformitate cu prevederile Legii nr. 720/1950. Punerea în libertate a celui condamnat înainte de executarea integrală a pedepsei pronunțate nu era condiționată de comportamentul dovedit după liberare, deoarece, în momentul în care intervenea, pedeapsa era considerată executată.

Liberarea condiționată este reintrodusă în Codul penal adoptat în 1969. Cu modificările ce i-au fost aduse prin Legea nr. 140/1996, instituția a funcționat până la 1 februarie 2014, când a intrat în vigoare noul Cod penal.

Elemente de drept comparat. Liberarea condiționată este reglementată în prezent în legislația penală din aproape toate țările lumii.

Într-o concepție apropiată celei românești, liberarea condiționată este consacrată în sistemul de drept penal francez, cu precizarea că reglementarea este cuprinsă în principal în Codul de procedură penală. Codul penal francez cuprinde în art. 132-23, art. 221-3 și art. 221-4 dispoziții referitoare la așa-numita perioadă de siguranță (*la période de sûreté*). Reglementarea privitoare la perioada de siguranță, pe durata căreia un condamnat nu poate fi eliberat din penitenciar, a fost introdusă în dreptul penal francez printr-o lege din 1978. Adoptarea acestei legi este expresia unei reacții împotriva vechilor reglementări în materie, care îngăduiau judecătorului să pună în libertate pe autorii unor infracțiuni de o gravitate extremă. În motivarea

[1] Trib. jud. Prahova, s. pen., dec. nr. 785/1972.
[2] C. Ap. Brașov, s. pen., dec. nr. 159R/1995.

acestei legi, susținută de partizanii unei politici de apărare socială fermă, s-a arătat că în acest fel se asigură realizarea funcției de intimidare a pedepsei, funcție care este condiționată printre altele și de certitudinea pedepsei. Durata relativ mare a perioadei de siguranță constituie, potrivit unor opinii exprimate în doctrina franceză, un obstacol în calea individualizării pedepselor în curs de executare (Desportes, Le Gunehec).

Legislația franceză distinge între perioada de siguranță prevăzută de lege (*la période de sûreté de plein droit*), care este obligatorie pe durata și în cazurile expres prevăzute de lege, și perioada de siguranță stabilită pe cale judiciară (*la période de sûreté facultative*), care este stabilită de judecător, în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această posibilitate. Durata perioadei de siguranță prevăzută de lege este, după caz, o jumătate din durata pedepsei aplicate sau 18 ani în cazul detențiunii pe viață. Instanța poate spori durata perioadei de siguranță până la două treimi, respectiv 22 ani, iar în cazuri speciale, sub aspectul gravității, poate fi stabilită o perioadă de siguranță egală cu durata pedepsei, inclusiv în cazul detențiunii pe viață. Instanța are în anumite cazuri și posibilitatea de a reduce perioada de siguranță prevăzută de lege.

În ipoteza în care stabilirea perioadei de siguranță este lăsată la aprecierea judecătorului, durata acesteia nu poate depăși două treimi din durata pedepsei sau 22 ani de ani în cazul detențiunii pe viață. Incidența liberării condiționate sau a altor dispoziții legale care au ca efect reducerea perioadei de executare se raportează, în sistemul francez, la partea din pedeapsa pronunțată, care depășește durata perioadei de siguranță.

În unele sisteme penale, liberarea condiționată a fost înlocuită cu liberarea necondiționată sau automată. Asemenea soluții au fost adoptate, spre exemplu, în Olanda și SUA. În sistemul penal olandez după 1986, liberarea condiționată intervine, de principiu, automat, după executarea unei fracțiuni din pedeapsă, fără a se face vreo evaluare asupra comportamentului deținutului în penitenciar. Liberarea condamnatului poate fi refuzată numai în cazuri excepționale (în caz de tulburări psihice de comportament sau în cazul unei conduite extrem de rele pe durata executării pedepsei). După ieșirea din penitenciar, condamnatului nu i se impune nicio condiție de conduită, iar săvârșirea unei noi infracțiuni nu are ca efect revocarea liberării.

Un sistem asemănător a fost introdus în SUA după 1975, printr-o lege adoptată de Guvernul federal, care a suprimat instituția liberării condiționate pentru a consacra un sistem de certitudine a pedepselor. Potrivit concepției care stă la baza noii reglementări, pedeapsa trebuie să fie certă și determinată atât sub aspectul conținutului său, cât și al duratei, chiar în momentul pronunțării. Acest sistem de liberare automată, înainte de executarea integrală a pedepsei (*supervised mandatory release*), coexistă în anumite state americane cu sistemul eliberării condiționate (*discretionary parole release*).

Sistemul liberării automate a produs efecte pe termen scurt, în sensul că a dus la scăderea populației penitenciare, dar pe termen lung nu a avut efectele dorite nici asupra prevenirii infracțiunilor și nici asupra resocializării celor condamnați. Este motivul pentru care în Canada, deși Comisia de determinare a pedepselor a sugerat în 1988 abrogarea liberării condiționate și introducerea liberării automate, s-a păstrat instituția liberării condiționate, neacceptându-se propunerile comisiei.

În sistemul penal englez și, în genere, al țărilor din sistemul *common law* este, de asemenea, consacrată instituția liberării anticipate a celui condamnat, liberare care poate fi automată sau discreționară, în raport cu durata pedepsei aplicate de către instanța de judecată (*tariff period*). În acest sistem, în cazul unor pedepse de scurtă durată (mai mici de 20 luni), condamnatul este liberat automat după ce a executat jumătate din pedeapsă, fără ca pe perioada liberării să fie supus vreunei supravegheri sau să aibă alte obligații speciale.

Dacă durata pedepsei este mai mare (între 20 luni și 4 ani), condamnatul este liberat automat, după ce execută jumătate din pedeapsă, dar este supravegheat de un agent de probațiune în prima parte a duratei liberării.

În ipoteza în care durata pedepsei este mai mare de 4 ani, liberarea poate fi acordată după executarea a jumătate din pedeapsă (discreționară), și este automată în momentul executării a două treimi din pedeapsă, iar condamnatul va fi supravegheat de agentul de probațiune trei pătrimi din durata perioadei cuprinse între momentul liberării și momentul expirării duratei pedepsei.

Există diferențe semnificative între diferite sisteme de drept și în privința procedurii de acordare, precum și a autorităților competente să decidă în privința liberării condiționate ori care au atribuții privind funcționarea acestei instituții.

În privința autorităților competente să acorde liberarea condiționată, soluțiile sunt foarte diferite. În unele sisteme, ca și în România, competența acordării liberării condiționate aparține unei autorități judiciare (instanța de executare). Aceeași soluție este consacrată în codurile penale din Italia, Spania, Portugalia, Germania ș.a. În alte sisteme, liberarea condiționată este de competența unei autorități administrative. Există și sisteme mixte (de exemplu, Franța).

În cazul în care decizia de acordare a liberării condiționate aparține unei autorități judiciare, aceasta poate fi, după caz, instanța de judecată sau judecătorul însărcinat cu executarea pedepsei. Procedura prevăzută în materie poate fi contradictorie, caz în care se asigură participarea tuturor celor interesați (de exemplu, Anglia), sau simplificată, caz în care nu există obligația audierii celor interesați (de exemplu, Franța). De principiu, în toate sistemele penale, soluția pronunțată de autoritatea competentă în fond este susceptibilă de a fi atacată în fața unei instanțe superioare.

Sistemele în care liberarea condiționată este acordată de o autoritate administrativă (de exemplu: Franța, în ipoteza condamnărilor la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani) ori care nu asigură exercitarea unei căi de atac în fața unei instanțe de judecată sunt criticabile, pentru că, potrivit art. 5 par. 4 din Convenție, orice persoană privată de libertatea sa, prin arestare ori prin supunerea la executarea unei pedepse privative de libertate, are dreptul de a introduce un recurs în fața unui tribunal. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat deja soluții de condamnare a unor state pentru încălcarea textului înainte reprodus[1].

Pe lângă dispozițiile care privesc liberarea condiționată, în numeroase țări sunt prevăzute și alte reglementări al căror efect este reducerea pedepsei. În acest sens, spre exemplu, în Franța, în temeiul art. 721 C. pr. pen. francez, judecătorul însărcinat cu aplicarea pedepsei poate dispune reducerea pedepsei celui condamnat care, în timpul executării, dovedește o bună conduită, fără a fi necesară în acest caz o

[1] În acest sens, a se vedea Hotărârea din 25 octombrie 1990, în cauza *Thinne, Wilson și Gunnell c. Regatului Unit al Marii Britanii*.

evaluare a prognosticului de resocializare. Durata reducerii pedepsei este de cel mult 3 luni dintr-un an de pedeapsă privativă de libertate. Această soluție legislativă de reducere a pedepsei, introdusă în Franța printr-o lege din 29 decembrie 1972, este considerată în doctrină ca o adevărată delegare a dreptului de grațiere care, de principiu, aparține șefului statului (J.J. Robert).

Posibilitatea scurtării perioadei de detenție este consacrată și în dreptul penal englez (*remission*). Remisiunea pedepsei în dreptul penal englez este acordată de o autoritate administrativă (*visiting committee*), pentru condamnații din penitenciarele generale, sau de o autoritate compusă în principal din magistrați (*Board of visitors*), pentru condamnații care își execută pedeapsa în penitenciare speciale. Remisiunea poate merge până la o treime din durata pedepsei pronunțate de instanța de judecată.

Reducerea pedepsei, ca mod de individualizare a executării pedepsei, este consacrată explicit sau implicit și în legea penală română. Astfel, în Codul penal român anterior, reducerea pedepsei era prevăzută explicit în raport cu acei condamnați care execută pedeapsa într-o închisoare militară. În acest sens, în art. 62 alin. (2) C. pen. anterior se prevedea că, dacă militarul condamnat a executat jumătate din durata pedepsei și a dat dovezi temeinice de îndreptare, partea din durata pedepsei ce a rămas de executat se reduce cu o treime. Reducerea poate fi mai mare, putând cuprinde chiar tot restul pedepsei, dacă militarul condamnat s-a evidențiat în mod deosebit în timpul executării pedepsei.

Reducerea implicită a duratei pedepsei este posibilă și în baza dispozițiilor cuprinse în legea executării pedepsei cu privire la munca prestată de condamnați pe timpul executării pedepsei. Aceste dispoziții stabilesc și mecanismul după care se produce scurtarea duratei pedepsei, ca efect al muncii prestate.

Soluția reducerii pedepsei cu închisoarea, ca efect al muncii prestate de condamnat, este consacrată și de Codul penal spaniol.

În alte sisteme de drept decât cele occidentale, pot fi întâlnite mecanisme de reducere a pedepsei total diferite. Spre exemplu, în Arabia Saudită, potrivit unui decret regal din 1986, pedeapsa poate fi redusă la jumătate pentru condamnații care, în timpul executării pedepsei, își însușesc preceptele Coranului. În acest scop, deținutul va recita periodic un număr de versete în fața unor institutori ai penitenciarului, până la epuizarea cărții (Pradel).

În cele mai multe legislații contemporane, ca și în legislația penală română pedeapsa efectiv executată se reduce și ca efect al unor ieșiri din penitenciar (învoiri). Ieșirea condamnaților din penitenciar poate avea motivații diferite. Unele ieșiri din penitenciar sunt fundamentate pe considerente strict umanitare (pentru tratamentul medical ori pentru deces în familie), în timp ce alte învoiri pot fi acordate condamnaților pe considerente de ordin social-educativ (de exemplu: învoirile pentru completarea studiilor sau alte stagii de formare profesională ori ca recompensă pentru unele realizări ale deținuților în penitenciare).

În Codul penal elvețian, liberarea condiționată a celor aflați în executarea unei pedepse privative de libertate cu durata determinată este reglementată în art. 38. Potrivit acestui text, condamnatul la o pedeapsă cu recluziunea sau cu închisoare, după ce a executat două treimi din pedeapsă, dar nu mai puțin de 3 luni în cazul condamnării la închisoare, poate fi liberat condiționat, dacă a avut o bună conduită pe durata executării pedepsei și oferă garanții că va avea o asemenea conduită și după ce va fi pus în libertate.

Autoritatea competentă să dispună liberarea trebuie să aibă un aviz pozitiv din partea direcțiunii penitenciarului. Dacă decide liberarea, autoritatea va impune celui liberat o perioadă de probă în care acesta va fi supus unui patronaj. Dacă apreciază ca fiind necesar, autoritatea fixează condamnatului pe durata perioadei de probă anumite reguli de conduită, inclusiv cu privire la serviciul sau profesia sa, locul reședinței, obligația de a se supune unor controale medicale, de a nu consuma băuturi alcoolice sau alte substanțe, precum și obligația de a repara prejudiciile cauzate prin infracțiune. Dacă pe durata de probă condamnatul nu respectă obligațiile ce i-au fost impuse ori săvârșește din nou o infracțiune, legea prevede revocarea liberării, revocare care poate fi obligatorie sau facultativă. Dacă s-a dispus revocarea, condamnatul va fi reîncarcerat.

Dacă revocarea nu a intervenit, cel condamnat va fi avertizat și i se pot fixa noi obligații pe care trebuie să le îndeplinească în perioada de probă ori i se poate prelungi această perioadă.

Dacă până la expirarea perioadei de probă, condamnatul are o bună conduită, liberarea sa devine definitivă.

Într-un alt articol (art. 45), Codul penal elvețian reglementează condițiile în care pot fi liberați condiționat cei care se află în executarea altor sancțiuni penale privative de libertate (măsuri de siguranță sau măsuri care privesc pe infractorii care au probleme de sănătate, sancțiuni prevăzute în art. 42 și art. 43).

Codul penal spaniol reglementează liberarea condiționată în art. 90-93. Liberarea condiționată funcționează în sistemul penal spaniol exclusiv în raport cu condamnații cărora le-au fost aplicate pedepse privative de libertate cu durata limitată în timp.

Pentru a beneficia de liberare condiționată, condamnatul trebuie sa fie în regim de executare a pedepsei privative de libertate semideschis, să fi executat trei sferturi din durata pedepsei și să fi făcut dovada unei bune comportări, care să ofere un prognostic favorabil de reintegrare socială. În plus, trebuie ca cel condamnat să-și fi îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Reglementări derogatorii pentru acordarea liberării condiționate sunt prevăzute de **Codul penal spaniol** în raport cu persoanele care au fost condamnate pentru infracțiuni deosebit de grave, cum ar fi cele de terorism sau crimă organizată.

În intervalul de timp cuprins între data liberării condiționate și data expirării duratei pedepsei, judecătorul de supraveghere a executării pedepselor poate impune condamnatului anumite obligații privind conduita sa. Același judecător poate revoca liberarea, dacă cel liberat a săvârșit o nouă infracțiune, nu a îndeplinit obligațiile ce i-au fost stabilite sau a avut o conduită ce contravine condițiilor prevăzute de lege pentru acordarea liberării condiționate. Perioada scursă din momentul liberării și până în momentul revocării este considerată ca parte executată a pedepsei din care condamnatul a fost liberat.

Codul penal al Republicii Moldova reglementează, în art. 90-95, liberarea condiționată a executării pedepsei în anumite situații.

Potrivit art. 91 (liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen), persoanele care execută pedeapsa cu închisoarea, într-o unitate militară disciplinară sau cu arest, pot fi liberate condiționat înainte de termen, dacă instanța de judecată va considera posibilă corectarea condamnatului fără executarea integrală a pedepsei.

Pentru acordarea liberării condiționate, trebuie îndeplinite următoarele condiții: condamnatul să fi executat cel puțin jumătate din pedeapsa stabilită pentru

infracțiuni ușoare sau mai puțin grave (infracțiuni pentru care legea prevede închisoarea de cel mult 5 ani), cel puțin două treimi din pedeapsa aplicată pentru săvârșirea unei infracțiuni grave (infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea de la 5 la 15 ani) și cel puțin trei sferturi în cazul pedepselor aplicate pentru o infracțiune deosebit de gravă sau excepțional de gravă (infracțiuni săvârșite cu intenție pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea mai mare de 15 ani sau detențiunea pe viață.

Dacă instanța de judecată acordă liberarea condiționată, condamnatul liberat condiționat poate fi obligat să nu-și schimbe domiciliul fără aprobarea autorității competente, să nu frecventeze anumite locuri, să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boala venerică, să acorde o susținere materială familiei victimei, să repare daunele în termenul stabilit de instanță ori să îndeplinească alte obligații care pot contribui la corectarea sa.

Pe durata liberării condiționate, condamnatul va fi supravegheat de autoritățile prevăzute de lege. Dacă în termenul de pedeapsă rămas neexecutat cel condamnat încalcă ordinea publică, fapt pentru care i s-a aplicat o sancțiune administrativă, se sustrage cu rea-credință de la îndeplinirea obligațiilor ce i-au fost fixate de instanță, instanța de judecată, la propunerea autorității însărcinate cu supravegherea, poate decide anularea liberării și supunerea condamnatului la executarea efectivă a pedepsei. De asemenea, liberarea condiționată va fi anulată sau poate fi anulată dacă cel condamnat săvârșește o nouă infracțiune în timpul în care se află în libertate provizorie.

Codul penal al Republicii Moldova prevede și dispoziții speciale cu privire la liberarea condiționată a minorilor infractori (art. 93), liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art. 94) și liberarea de executare a pedepsei în cazul persoanelor grav bolnave (art. 95). De asemenea, prevede posibilitatea ca, în anumite condiții, o parte din pedeapsa cu închisoarea să poată fi înlocuită cu o pedeapsă mai blândă.

Măsurile de supraveghere și obligațiile

Art. 101. (1) Dacă restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare, condamnatul trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele persoanei desemnate cu supravegherea sa;

c) să anunțe, în prealabil, orice schimbare a locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

(2) În cazul prevăzut în alin. (1), instanța poate impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;

b) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;

c) să nu părăsească teritoriul României;

d) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

e) să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea;

f) să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanță;

g) să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte nicio categorie de arme.

(3) Obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. c)-g) pot fi impuse în măsura în care nu au fost aplicate în conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

(4) Când stabilește obligația prevăzută la alin. (2) lit. d)-f), instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei.

(5) Măsurile de supraveghere și obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. a) și lit. b) se execută din momentul acordării liberării, pe o perioadă egală cu o treime din durata termenului de supraveghere, dar nu mai mult de 2 ani, iar obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. c)-g) se execută pe toată durata termenului de supraveghere.

(6) Abrogat[1].

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Codul penal anterior nu cuprindea dispoziții privitoare la măsurile de supraveghere la care urmează să fie supus condamnatul liberat condiționat din executarea unei pedepse privative de libertate (detențiunea pe viață sau închisoarea) și nici obligații care ar putea fi impuse condamnatului până la împlinirea duratei pedepsei (în termenul de supraveghere).

Instituirea prin noua reglementare a liberării condiționate a unor instrumente legale de control a condamnatului liberat condiționat sub forma unor măsuri de supraveghere și, după caz, a unor obligații semnifică o revenire la tradițiile legislației românești în domeniu și, în același timp, o apropiere de reglementările adoptate în materie în majoritatea legislațiilor penale europene.

Măsurile de supraveghere. Aceste măsuri sunt prevăzute expres și limitativ în art. 101 alin. (1) C. pen. În temeiul acestui text, condamnatul trebuie să se supună

[1] Alin. (6) al art. 101 a fost abrogat de pct. 13 al art. 245 din Legea nr. 187/2012.

următoarelor măsuri de supraveghere: **să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta, să primească vizitele persoanei desemnate cu supravegherea sa, să anunțe în prealabil orice schimbare a locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile, să comunice schimbarea locului de muncă și să comunice informații ori documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.**

Măsurile de supraveghere se aplică obligatoriu în cazul celor liberați condiționat din executarea pedepsei detențiunii pe viață, precum și celor liberați din executarea pedepsei închisorii, în măsura în care restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare.

Executarea măsurilor de supraveghere începe din momentul acordării liberării pe o perioadă egală cu o treime din durata termenului de supraveghere, dar nu mai mult de 2 ani. Aceste măsuri sunt destinate să asigure controlul conduitei condamnatului în perioada ce urmează imediat după punerea în libertate, dar și asistența și consilierea lui ori de câte ori acest lucru apare ca necesar.

Măsurile de supraveghere sunt cumulative și, în același timp, imperative pe durata și în condițiile prevăzute de lege.

Obligațiile ce pot fi impuse condamnatului liberat condiționat. Instanța poate impune condamnatului liberat condiționat una sau mai multe dintre următoarele obligații: **să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională; să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate; să nu părăsească teritoriul României; să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice stabilite de instanță; să nu comunice cu victima sau cum membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii sau cu alte persoane stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea; să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanță; să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte nicio categorie de arme.**

Spre deosebire de măsurile de supraveghere care, în condițiile și pe durata prevăzute de lege, se dispun cumulativ și obligatoriu, impunerea uneia sau mai multor obligații dintre cele prevăzute în art. 101 alin. (2) C. pen. rămâne la aprecierea instanței de judecată. Această diferențiere legală între măsurile de supraveghere la care sunt supuși de principiu toți condamnații liberați condiționat și obligațiile care pot fi impuse unor condamnați liberați condiționat se fundamentează pe rațiuni care privesc natura și finalitatea diferită a măsurilor de supraveghere, pe de o parte, și a obligațiilor suplimentare ce pot fi impuse anumitor condamnați, pe durata termenului de supraveghere, pe de altă parte.

Dacă instituirea unor măsuri de supraveghere este impusă de rațiuni general valabile în raport cu toți condamnații liberați condiționat, deoarece în raport cu toți aceștia controlul, asistența și consilierea apar ca necesare, ca element de sprijin în perioada imediat următoare liberării lor din penitenciar, obligațiile prevăzute de lege care pot fi impuse condamnaților liberați condiționat sunt concepute ca mijloace particulare de intervenție post-liberatorie în raport cu natura faptei care a atras condamnarea și modul în care aceasta a fost săvârșită, cu riscurile pe care le implică aflarea condamnatului în anumite locuri, din contactul cu anumite persoane ori din desfășurarea de către acesta a anumitor activități. Când instanța decide să impună condamnatului una sau mai multe dintre obligațiile prevăzute de lege, este necesar

să facă o atentă evaluare a condamnatului, ținând seama de infracțiunea sau infracțiunile care au atras condamnarea, de antecedentele sale și, în general, de cât mai multe informații care privesc personalitatea condamnatului.

Prin conținutul lor, obligațiile ce pot fi impuse condamnatului liberat condiționat implică restrângerea sau interzicerea exercitării unor drepturi, motiv pentru care multe din acestea formează și obiectul pedepsei complementare sau accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi. Având în vedere acest fapt, legea prevede că obligațiile prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. c)-g) pot fi impuse celui liberat condiționat doar în măsura în care acestea nu au fost aplicate în conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Dacă obligațiile prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. c)-g) au fost impuse condamnatului cu titlul de pedeapsă complementară, aceste obligații urmează să fie îndeplinite și pe durata termenului de supraveghere, ca pedeapsă accesorie, în temeiul art. 65 alin. (1) și (3) C. pen. coroborat cu art. 66 alin. (1) lit. h)-i) și d)-l).

Ca și măsurile de supraveghere, obligațiile nu pot fi impuse decât condamnaților care, la data liberării, au un rest de pedeapsă neexecutat de 2 ani sau mai mare. Obligațiile pe care condamnatul trebuie să le îndeplinească trebuie menționate în dispozitivul hotărârii prin care s-a dispus liberarea condiționată și individualizate în conținutul lor, atunci când acest lucru se impune. Sub acest aspect, legea prevede explicit obligația individualizării în conținut a obligației de a nu comunica cu victima, cu membrii de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii sau cu alte persoane. În termeni concreți, individualizarea acestei obligații presupune arătarea concretă în cuprinsul hotărârii a persoanelor cu care cel liberat condiționat nu are voie să intre în legătură ori de care nu are voie să se apropie.

Stabilirea conținutului obligației impuse condamnatului liberat condiționat pare necesară și în alte ipoteze avute în vedere de lege. Spre exemplu, în cazul în care este impusă interdicția pentru condamnat de a se afla în anumite locuri, instanța trebuie să stabilească acele locuri, cel puțin în termeni generici, iar cu privire la interdicția de a conduce anumite vehicule, instanța trebuie să stabilească în concret ce categorie sau categorii de vehicule nu pot fi conduse de cel față de care această măsură este dispusă.

Când instanța decide să-l oblige pe condamnatul liberat condiționat să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională ori să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială, instanța trebuie să stabilească în concret felul cursului școlar ori de formare profesională pe care cel condamnat trebuie să-l urmeze sau să stabilească programul ori programele de reintegrare socială în care acesta va fi inclus. În stabilirea conținutului acestor obligații, instanța va consulta serviciul de probațiune, care este obligat să formuleze recomandări în acest sens.

Atât măsurile de supraveghere la care este supus condamnatul liberat condiționat, cât și obligațiile stabilite de către instanță în sarcina acestuia urmează să fie executate pe parcursul termenului de supraveghere, pe o durată prevăzută de lege. Măsurile de supraveghere prevăzute de art. 101 alin. (1) C. pen., precum și obligațiile prevăzute de art. 101 alin. (2) lit. a)-b) C. pen. se execută din momentul acordării liberării condiționate pe o perioadă egală cu o treime din durata termenului de supraveghere, dar nu mai mult de 2 ani, iar obligațiile prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. c)-g) se execută pe toată durata termenului de supraveghere.

Referințe istorice. Codul penal român din 1937 prevedea măsuri și obligații pe care instanța de judecată putea să le impună condamnatului liberat condiționat.

În acest sens, instanța, prin hotărârea de acordare a liberării, putea, în mod excepțional, să impună celui liberat să-și stabilească reședința într-o altă localitate decât cea în care se află victima, dar numai în cazurile în care considerații temeinice ar fi impus acest lucru. De asemenea, Codul prevedea că cel liberat condiționat putea fi obligat să desfășoare o muncă în raport cu puterile sale pentru a-și asigura cele necesare existenței (în măsura în care existența lui nu era asigurată prin alte mijloace licite), să nu părăsească fără încuviințarea autorității competente localitatea în care i s-a impus reședința sau domiciliul, să se prezinte de două ori pe lună la primăria sau poliția din localitatea în care locuiește, să repare în timpul liberării paguba pricinuită prin infracțiune în cuantumul și condițiile impuse de instanța de judecată (afară de situațiile în care s-ar afla în imposibilitatea de a repara prejudiciul din motive care nu-i sunt imputabile) și să aibă pe toată durata liberării până la împlinirea duratei pedepsei o conduită bună.

În raport cu prevederile Legii nr. 720/1950, problema impunerii unor măsuri de supraveghere sau obligații celui liberat condiționat nu s-a pus, deoarece liberarea condiționată se acorda pe baza și în principal a muncii prestate în timpul executării și devenea definitivă din chiar momentul acordării ei.

În linii mari, această viziune o regăsim și în reglementarea liberării condiționate adoptată de Codul penal din 1969. Acest Cod consacră însă caracterul provizoriu al liberării condiționate până la data împlinirii duratei pedepsei. În acest interval de timp, singura obligație a condamnatului liberat condiționat este aceea de a nu săvârși o nouă infracțiune. Săvârșirea unei noi infracțiuni era, potrivit acestei reglementări, singurul temei al revocării liberării condiționate, cu precizarea că revocarea era obligatorie numai în situația în care s-a săvârșit o infracțiune dintre cele prevăzute în art. 61 alin. (2) C. pen. (contra siguranței statului, contra păcii și omenirii, infracțiuni de omor sau infracțiuni intenționate care au avut ca urmare moartea unei persoane ori infracțiuni care au produs consecințe deosebit de grave). În raport cu celelalte infracțiuni săvârșite de cel liberat condiționat, revocarea era facultativă, rămânând la aprecierea instanței de judecată, care putea dispune motivat fie menținerea liberării condiționate, fie revocarea acesteia.

Elemente de drept comparat. Măsuri de supraveghere sau obligații ce revin condamnatului liberat condiționat sunt prevăzute și în legislația penală a altor țări.

Codul penal spaniol reglementează liberarea condiționată în Capitolul III („Formele substitutive ale executării pedepselor privative de libertate"), capitol care este structurat pe trei secțiuni („I. Suspendarea executării pedepselor privative de libertate"; „II. Înlocuirea pedepselor privative"; „III. Liberarea condiționată"). În art. 90 alin. (2) se prevede că judecătorul de supraveghere a executării pedepselor, dacă a decis liberarea condiționată a condamnatului, poate impune motivat acestuia respectarea uneia sau mai multor reguli de conduită sau măsuri prevăzute în art. 83 (care instituie reguli și măsuri ce trebuie respectate de condamnatul căruia i s-a suspendat executarea pedepsei privative de libertate) sau de art. 96 alin. (3) (care prevede măsurile de siguranță neprivative de libertate).

Art. 83 prevede că instanța poate, atunci când consideră necesar, să impună condamnatului una sau mai multe dintre următoarele obligații: să nu se afle în anumite locuri stabilite, să nu se apropie de victimă, de familia acesteia sau de alte persoane stabilite de instanță, să nu părăsească fără autorizația instanței locul în care își are reședința, să se prezinte în fața judecătorului, a instanței sau a autorității desemnate pentru a informa asupra activităților sale și a le justifica, să participe la

programe formative, de muncă, de educație generală, educație sexuală sau alte programe de reintegrare.

Măsurile de siguranță neprivative de libertate prevăzute în art. 96 alin. (3) care pot fi dispuse față de condamnatul liberat condiționat sunt: interzicerea exercitării unei profesii, expulzarea străinilor care nu locuiesc legal în Spania, obligația de stabilire a reședinței într-un anumit loc, interdicția de a locui la o anumită reședință sau pe un anumit teritoriu, interdicția de a se afla în anumite locuri, teritorii sau la anumite manifestări sportive, culturale ori în localuri în care se consumă băuturi alcoolice ori se practică jocuri de noroc, obligația de a se supune supravegherii familiei în custodia căreia judecătorul de supraveghere l-a încredințat, interdicția de a conduce vehicule cu motor, interdicția de a deține sau purta arme, interdicția de a se apropia de victimă, de familia acesteia sau de alte persoane stabilite de instanță sau de a comunica cu acestea, obligația de a urma un tratament ambulatoriu, într-un centru medical sau stabiliment cu caracter socio-medical și obligația de a urma un program de tip formativ, cultural, educativ, profesional etc.

Codul penal german reglementează liberarea condiționată ca formă de suspendare a executării sub denumirea „suspendarea restului de pedeapsă", în două texte, respectiv §57 (*Suspendarea restului de pedeapsă în cazul închisorii*) și §57b (*Suspendarea restului de pedeapsă în cazul detențiunii pe viață, ca pedeapsă totală*). Pe durata termenului de încercare, care nu poate fi mai mare de 5 ani sau mai mic de 2 ani, instanța îi poate impune condamnatului anumite obligații prevăzute în §56b alin. (2) și în §56c.

Potrivit §56b alin. (2), condamnatul poate fi obligat să înlăture pe cât posibil paguba pricinuită de fapta sa, să plătească o sumă de bani în folosul comunității, să presteze alte servicii în folosul comunității ori să plătească o sumă de bani la bugetul statului. Dintre aceste obligații, cea principală se referă la repararea pagubei, motiv pentru care Codul german prevede că celelalte obligații nu pot fi impuse dacă sunt de natură să-l pună pe condamnat în imposibilitatea de a repara prejudiciul cauzat.

În baza §56c, condamnatul poate fi obligat să respecte dispozițiile instanței privind domiciliul, educația, locul de muncă, petrecerea timpului liber sau câștigarea mijloacelor materiale de existență, să se prezinte în fața instanței sau a unei autorități desemnate, să nu intre în legătură, să nu angajeze, să nu instruiască ori să nu găzduiască anumite persoane dacă acest lucru l-ar putea determina să săvârșească alte infracțiuni, să nu poarte anumite lucruri care ar putea fi folosite ori care l-ar putea determina la săvârșirea altor infracțiuni și să-și achite obligațiile de întreținere ce îi revin. Cu acordul condamnatului, instanța poate decide supunerea acestuia la un tratament sau cură de dezintoxicare ori internarea într-un centru de tratament.

În raport cu obligațiile prevăzute în aceste texte, Codul german prevede că instanța poate să renunțe provizoriu la impunerea lor, dacă cel condamnat promite că va avea o bună conduită în viitor, în măsura în care instanța apreciază că el își va respecta promisiunea.

În **sistemul penal francez**, pe durata liberării condiționate, condamnatul este supus unui regim foarte apropiat de cel al condamnatului căruia i s-a suspendat executarea pedepsei sub supraveghere. El va beneficia de măsuri de asistență, dar va fi supus și unor măsuri de supraveghere și control și, eventual, unor obligații speciale.

Aceste măsuri sunt destinate, după formularea cuprinsă în art. 731 alin. (1) C. pr. pen. francez, să faciliteze și să verifice îndreptarea (reclasarea) condamnatului liberat condiționat.

Măsurile de asistență au ca obiectiv stimularea și susținerea celui condamnat în efortul său de resocializare, în special în plan familial și profesional, și constau într-un ajutor preponderent psihologic, dar în unele situații ajutorul poate fi și material.

Măsurile de control obligatorii sunt: obligarea celui liberat să-și stabilească reședința în locul fixat prin decizia de liberare condiționată, obligația de a se prezenta, atunci când este convocat, în fața judecătorului de aplicare a pedepsei sau a agentului de probațiune, obligația de a primi vizitele agentului de probațiune și de a comunica acestuia documentele utile și necesare verificării sale și obligația de a preveni pe agentul de probațiune asupra schimbării locului de muncă (serviciului).

Obligațiile speciale sunt facultative și vor fi dispuse atunci când instanța le consideră necesare. Aceste obligații sunt aceleași cu cele prevăzute în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Legislația franceză consacră și **obligații speciale aplicabile exclusiv celor liberați condiționat**, cum ar fi, spre exemplu, impunerea unui regim de semilibertate.

În **sistemul penal canadian**, printr-o lege din anul 1992 privind serviciile corecționale, a fost reglementată, pe lângă liberarea condiționată cu regim de supraveghere obișnuit, și un gen de liberare condiționată cu regim de supraveghere intensivă. În al doilea caz, pe lângă măsurile de supraveghere și control obișnuite, autoritățile pot recurge la vizite foarte dese ale agentului de probațiune. După 3 luni de supraveghere intensivă, cel liberat condiționat va fi rechemat în fața comisiei de liberare condiționată, care poate decide trecerea la un regim de supraveghere obișnuită, dacă scopul supravegherii intensive a fost realizat.

Supravegherea condamnatului

Art. 102. (1) Pe durata supravegherii, datele prevăzute în art. 101 alin. (1) lit. c)-e) se comunică serviciului de probațiune.

(2) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. a) și lit. b) se face de serviciul de probațiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. c)-g) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. d) și lit. e) poate fi realizată și printr-un sistem electronic de supraveghere, în condițiile prevăzute de legea specială.

(4) Pe durata supravegherii, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Reglementarea prevăzută în art. 102 C. pen. nu are corespondent în Codul penal anterior și este menită să stabilească modul de executare a măsurilor de supraveghere și a obligațiilor stabilite pentru cei liberați condiționat, precum și responsabilitățile ce revin unor autorități cu competențe în înfăptuirea justiției penale.

Exercitarea supravegherii modului în care condamnatul liberat condiționat respectă măsurile sau obligațiile prevăzute în art. 101 C. pen. este în principal de competența Serviciului de probațiune de pe raza teritorială pe care condamnatul își are domiciliul sau reședința. În acest sens, în art. 102 C. pen. se stabilește că cel liberat condiționat trebuie să comunice serviciului de probațiune, în prealabil, orice schimbare a locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile, schimbarea locului de muncă, precum și informațiile ori documentele de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență. Măsurile de supraveghere prevăzute de art. 101 alin. (1) lit. a)-b) (prezentarea la serviciul de probațiune sau primirea de către cel liberat condiționat a vizitelor celui desemnat cu supravegherea sa) sunt puse în executare tot de către serviciul de probațiune. Același serviciu trebuie să supravegheze activitatea condamnatului implicat în programe de pregătire școlară, de formare profesională ori în programe de reintegrare socială.

Verificarea îndeplinirii obligațiilor prevăzute de art. 101 alin. (2) lit. c)-g) este de competența autorităților abilitate (poliție, jandarmerie, poliție de frontieră), care au obligația să sesizeze serviciile de probațiune ori de câte ori constată încălcarea de către condamnatul liberat condiționat a obligațiilor ce îi revin.

Interdicția impusă condamnatului de a se afla în anumite locuri ori de a comunica cu anumite persoane ori de a se afla în apropierea acestora poate fi controlată și prin sisteme electronice de supraveghere în condiții prevăzute de legea specială.

Cadrul juridic în care se realizează efectiv supravegherea condamnatului liberat condiționat, prevăzut de Codul penal, se completează cu dispozițiile prevăzute în materie de Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

În raport cu dispozițiile prevăzute de această lege, **controlul executării măsurilor de supraveghere și a obligațiilor instituite în privința condamnatului pe durata liberării condiționate** se asigură de serviciile de probațiune sub controlul judecătorul delegat cu executarea pedepselor de la instanța de executare. Consilierul de probațiune desemnat pe caz contactează persoana condamnată și îi pune în vedere măsurile de supraveghere și obligațiile impuse de instanța de judecată, consecințele respectării sau nerespectării acestora, modul în care va fi exercitată supravegherea și faptul că are posibilitatea de a solicita asistență și consiliere și de a face plângere către judecătorul delegat cu executarea pedepsei.

Pe durata liberării condiționate consilierul de probațiune atunci când constatată că se impune modificarea conținutului unora dintre obligații, stabilirea unor noi

obligații sau încetarea executării unora dintre cele dispuse va sesiza instanța potrivit art. 103 Cod penal. Sesizarea instanței poate fi făcută și de către judecătorul delegat cu executarea, la cererea celui liberat sau a persoanei vătămate, după consultarea raportului întocmit de consilierul de probațiune.

Dacă persoana condamnată solicită acordarea de asistență și consiliere, consilierul de probațiune, pe baza evaluării situației persoanei condamnate și de comun acord cu aceasta, stabilește tipul de intervenție necesară și ia măsuri pentru realizarea acesteia.

Unele dintre măsurile de supraveghere și obligațiile impuse condamnatului pentru perioada în care este liberat condiționat sunt asemănătoare în conținut cu cele care pot fi dispuse în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Acest lucru este explicabil având în vedere că între suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și liberarea condiționată există numeroase similitudini. În esență, deosebirea principală între cele două instituții constă în faptul că, în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, condamnatul este în anumite condiții scutit de obligația executării efective a pedepsei privative de libertate în integralitatea sa, fapt care este decis în chiar momentul pronunțării hotărârii de condamnare, în vreme ce, în cazul liberării condiționate, condamnatul este scutit de executarea efectivă a unei părți din pedeapsă, printr-o decizie a instanței pronunțate tot în anumite condiții, decizie care va fi adoptată numai după ce condamnatul la o pedeapsă privativă de libertate **a executat efectiv** o parte din durata pedepsei.

Pe durata supravegherii, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța de judecată (instanța de executare), dacă au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse, fie încetarea executării unora dintre acestea ori dacă cel liberat condiționat nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

În ipoteza în care sesizarea privește nerespectarea măsurilor de supraveghere ori neîndeplinirea în condițiile stabilite a obligațiilor ce îi revin condamnatului, aceasta trebuie să cuprindă mențiuni cu privire la măsurile de supraveghere sau obligațiile în concret încălcate, frecvența acestor încălcări și împrejurările în care s-au produs.

Constatarea serviciului de probațiune privitoare la existența unor motive care impun modificarea obligațiilor ce îi revin condamnatului liberat condiționat ori la faptul că acesta nu respectă măsurile de supraveghere sau obligațiile ce îi revin se poate fundamenta pe informații proprii ori pe informații primite de la alte autorități cu atribuții în legătură cu executarea pedepselor sau de la alte organizații ale societății civile cu preocupări în acest domeniu.

Referințe istorice și de drept comparat. În raport cu prevederile Codului penal din 1937, supravegherea măsurilor și obligațiilor impuse condamnatului liberat condiționat era de competența judecătorului însărcinat cu executarea pedepselor, care realiza supravegherea prin intermediul autorităților desemnate, în funcție de natura măsurilor și obligațiilor ce reveneau celui supus supravegherii. Competențe deosebite în executarea pedepselor, inclusiv pe durata liberării condiționate, erau conferite în special sub aspectul asistenței și consilierii societăților de patronaj înființate, în temeiul art. 50 C. pen. 1937, pe lângă fiecare tribunal.

Toate societățile de patronaj erau conduse de un judecător și funcționau sub supravegherea ministrului justiției, în baza unui regulament special care stabilea modul lor de organizare și modul de exercitare a competențelor ce le erau recu-

noscute în tratamentul penitenciar și post-penitenciar al celor condamnați la pedepse privative de libertate. Fiecare societate de patronaj era reprezentată obligatoriu în comisiile de supraveghere a executării pedepselor ce funcționau la nivelul penitenciarelor, coloniilor de muncă etc.

În legislația altor țări, cel mai adesea, supravegherea este exercitată, ca și în sistemul românesc, de judecătorii cu competențe în legătură cu executarea pedepselor. Aceștia, în exercitarea supravegherii, se folosesc de autorități publice specializate sau de organizații ale societății civile. În acest sens, spre exemplu, în **Elveția**, condamnatul liberat condiționat poate fi pus sub supravegherea unei societăți de patronaj.

În **Germania**, supravegherea este realizată, potrivit §56d, de către o persoană desemnată de către instanța de judecată. Această persoană trebuie să poarte de grijă condamnatului liberat condiționat și să-l ajute în efortul de resocializare și are obligația să informeze periodic instanța de executare, prin rapoarte special întocmite cu privire la modul în care cel liberat condiționat își îndeplinește obligațiile ce îi revin. Instanța poate să îndrume activitatea persoanei însărcinate cu supravegherea prin instrucțiuni speciale. Exercitarea supravegherii de către persoana special desemnată poate fi voluntară ori să îmbrace forma unei activități profesionale.

În **sistemul francez**, supravegherea este realizată de judecătorul de aplicare a pedepsei prin intermediul serviciilor de probațiune și asistență a condamnaților liberați condiționat ori cărora li s-a suspendat sub supraveghere executarea pedepsei privative de libertate.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 103. (1) Dacă pe durata supravegherii au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura condamnatului șanse mai mari de reintegrare socială.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Neprevăzând măsuri de supraveghere sau obligații ce pot fi impuse condamnatului pe durata liberării sale condiționate, Codul penal anterior nu prevedea nici dispoziții privind posibilitatea modificării sau încetării obligațiilor impuse condamnatului prin hotărârea instanței care a dispus liberarea condiționată.

Prevederea cuprinsă în noul Cod penal, în temeiul căreia instanța poate dispune modificarea obligațiilor fixate ori încetarea executării unora dintre ele, este de natură să asigure flexibilitatea și adaptarea regimului juridic impus condamnaților liberați condiționat în efortul realizării unei depline reinserții sociale a acestora.

Modificarea obligațiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. a)-g), impuse inițial condamnatului liberat condiționat, se înfățișează fie sub forma impunerii unor noi obligații, dacă acest lucru apare ca necesar, fie sub forma schimbării conținutului

obligațiilor stabilite inițial ori sub forma încetării executării uneia sau mai multora dintre aceste obligații.

Modificarea obligațiilor, în sensul menționat, ori dispoziția de încetare a executării lor este decisă de instanță la sesizarea motivată a Serviciului de probațiune care exercită supravegherea asupra condamnatului liberat condiționat.

Cererea de modificare a obligațiilor stabilite inițial ori de încetare a executării unora dintre aceste obligații poate fi formulată și de cel condamnat. În acest caz, pentru soluționarea cererii, instanța va solicita un punct de vedere motivat Serviciului de probațiune.

Modificarea sau încetarea obligațiilor ce revin condamnatului liberat condiționat, indiferent că intervine la sesizarea Serviciului de probațiune ori la cererea condamnatului, trebuie motivată în decizia instanței de judecată, pe considerente care privesc în principal șansele mai mari de reintegrare socială, obiectiv central și final al instituției liberării condiționate, privită în ansamblul său.

Revocarea liberării condiționate

Art. 104. (1) Dacă pe durata supravegherii persoana condamnată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse, instanța revocă liberarea și dispune executarea restului de pedeapsă.

(2) Dacă după acordarea liberării cel condamnat a săvârșit o nouă infracțiune, care a fost descoperită în termenul de supraveghere și pentru care s-a pronunțat o condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen, instanța revocă liberarea și dispune executarea restului de pedeapsă. Pedeapsa pentru noua infracțiune se stabilește și se execută, după caz, potrivit dispozițiilor de la recidivă sau pluralitate intermediară.

(3) Dispozițiile alin. (1) și alin. (2) se aplică în mod corespunzător și în cazul liberării condiționate din executarea pedepsei detențiunii pe viață.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Spre deosebire de Codul penal anterior, care reglementa revocarea liberării condiționate în art. 61 (*Efectele liberării condiționate*), noul Cod penal prevede dispozițiile cu privire la revocarea liberării condiționate într-un articol distinct. Noul Cod prevede revocarea liberării condiționate nu doar în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni de către cel liberat condiționat înainte de împlinirea duratei pedepsei, ci și în cazul în care condamnatul nu respectă măsurile de supraveghere ori obligațiile ce i-au fost impuse de către instanță prin hotărârea de acordare a liberării. Revocarea liberării condiționate este, în viziunea noului Cod penal, de principiu, obligatorie atât în cazul neîndeplinirii de către condamnat a măsurilor de supraveghere ori a obligațiilor ce îi revin, cât și în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni.

În raport cu această ultimă ipoteză, noul Cod nu mai face distincție între infracțiunile care atrag obligatoriu revocarea liberării condiționate și infracțiunile în raport cu care revocarea liberării condiționate rămâne la aprecierea instanței de judecată.

Revocarea liberării condiționate ca urmare a nerespectării măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor impuse condamnatului. Supunerea condamnatului liberat condiționat unor măsuri de supraveghere ori stabilirea în sarcina acestuia a unor obligații se justifică pe considerente care privesc, după cum am subliniat, natura juridică și finalitatea instituției liberării condiționate. Respectarea lor este o garanție a realizării procesului de resocializare a condamnatului, proces care continuă și după ce acesta a fost eliberat din penitenciar. Este evident că în situația în care condamnatul, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere ori obligațiile ce i-au fost impuse, el probează că procesul resocializării a eșuat și, ca atare, beneficiul liberării condiționate rămâne fără fundament, urmând ca liberarea condiționată să fie revocată. Revocarea se va dispune, în acest caz, numai în măsura în care nerespectarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor ce îi revin condamnatului se datorează relei sale credințe. *A contrario*, revocarea nu poate fi dispusă dacă nerespectarea se datorează unor motive justificate sau neimputabile condamnatului ori altor împrejurări care exclud reaua-credință a celui liberat condiționat.

Revocarea în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni. Săvârșirea unei noi infracțiuni de către cel liberat condiționat pe durata termenului de supraveghere atrage după sine revocarea obligatorie a liberării condiționate, în principiu, indiferent de natura și gravitatea infracțiunii, forma de vinovăție sau de participație etc. Pentru a constitui temei al revocării liberării condiționate, infracțiunea trebuie să fie săvârșită și descoperită în termenul de supraveghere al liberării condiționate. Pentru infracțiunea respectivă, este necesar să fi intervenit o hotărâre de condamnare la pedeapsa închisorii, în termenul de supraveghere sau chiar după expirarea acestui termen.

Cerința existenței unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii, ca motiv de revocare a liberării condiționate, are o dublă semnificație. Prima semnificație se referă la certitudinea că fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de persoana liberată condiționat, constituie infracțiune, certitudine care lipsește până la pronunțarea unei hotărâri de condamnare. Mai mult, este de observat că o hotărâre de condamnare induce ideea de certitudine doar în momentul în care rămâne definitivă, motiv pentru care textul de lege analizat ar trebui, *de lege ferenda*, modificat în acest sens.

A doua semnificație a cerinței se referă la pedeapsa pronunțată prin hotărârea de condamnare, care trebuie să fie pedeapsa cu închisoarea indiferent de durata acesteia. *A contrario*, revocarea liberării condiționate nu poate interveni dacă, pentru infracțiunea săvârșită, a fost pronunțată o hotărâre de condamnare la pedeapsa amenzii sub forma zilelor-amendă. *A fortiori*, revocarea se impune dacă prin hotărârea de condamnare s-a pronunțat pedeapsa detențiunii pe viață.

Revocarea liberării condiționate, în cele două ipoteze din art. 104 alin. (1) și (2) C. pen., intervine atât în raport cu cei liberați condiționat din pedeapsa închisorii, cât și în raport cu cei liberați condiționat din pedeapsa detențiunii pe viață [art. 104 alin. (3)].

Efectele revocării. Pentru a determina efectele revocării liberării condiționate, trebuie să ne raportăm la motivul în temeiul căruia aceasta s-a dispus.

Dacă revocarea este urmarea nerespectării măsurilor de supraveghere ori a obligațiilor impuse condamnatului liberat condiționat, efectul acesteia constă în obligarea condamnatului la executarea restului de pedeapsă în penitenciar.

În cazul în care revocarea se întemeiază pe faptul săvârșirii unei noi infracțiuni, în condițiile prevăzute de art. 104 alin. (2), cel liberat condiționat va fi, de asemenea, în principiu, obligat să execute în penitenciar restul de pedeapsă rămas neexecutat ca urmare a liberării sale anticipate, dar în acest caz se are în vedere și pedeapsa pentru noua infracțiune săvârșită. Pedeapsa rezultată în acest caz va fi stabilită, după caz, potrivit dispozițiilor prevăzute în cazul recidivei sau al pluralității intermediare de infracțiuni.

Dacă cel căruia i s-a revocat liberarea condiționată a fost liberat din executarea detențiunii pe viață, condamnatul va fi ținut să execute efectiv (în penitenciar) această pedeapsă. Aceeași soluție se impune și față de cel liberat condiționat din executarea pedepsei închisorii, dacă pentru noua infracțiune săvârșită a fost condamnat definitiv la pedeapsa detențiunii pe viață.

Dacă cel liberat condiționat din executarea pedepsei închisorii săvârșește o nouă infracțiune pentru care i se aplică tot pedeapsa cu închisoarea, pedeapsa rezultantă se stabilește prin cumul aritmetic, dacă cel condamnat se află în stare de recidivă, sau prin contopire, în ipoteza în care se reține o pluralitate intermediară de infracțiuni, în condițiile prevăzute de art. 39 C. pen.

Restul de pedeapsă rămas de executat. Stabilirea restului de pedeapsă rămas de executat prezintă o importanță deosebită în cazul revocării liberării condiționate, indiferent dacă acesta s-a dispus ca urmare a nerespectării măsurilor de supraveghere ori obligațiilor impuse condamnatului sau împrejurării că acesta a săvârșit o nouă infracțiune în termenul de supraveghere. Calculul pedepsei rămase de executat este de competența instanței care dispune revocarea și se face, în principiu, prin scăderea din durata pedepsei a părții din aceasta pe care condamnatul a executat-o.

O primă problemă cu privire la calcularea restului de pedeapsă rămas de executat este dacă în calculul părții din durata pedepsei executate se are în vedere doar pedeapsa efectiv executată sau dacă în stabilirea acestei părți se ține seama și de dispozițiile cu privire la luarea în considerare a muncii prestate de condamnat pe durata executării pedepsei, potrivit art. 96 din Legea nr. 254/2013. Având în vedere că în art. 96 alin. (2) din Legea nr. 254/2013 se prevede că reducerea fracțiunii de pedeapsă care este considerată ca executată pe baza muncii prestate sau a instruirii școlare ori formării profesionale nu poate fi revocată, rezultă că în stabilirea restului de pedeapsă rămas de executat se are în vedere pedeapsa considerată executată ca urmare a aplicării acestui text de lege.

A doua problemă este dacă în stabilirea restului de pedeapsă rămas de executat se ține seama de durata de timp care s-a scurs din momentul punerii în libertate provizorie a condamnatului și până în momentul revocării liberării condiționate acordate acestuia. Noul Cod penal, ca și Codul penal anterior, nu prevede o dispoziție expresă în acest sens. În alte sisteme penale, cum ar fi cel elvețian, spaniol sau italian, se prevede că, în caz de revocare, cel liberat condiționat va fi ținut să execute integral restul de pedeapsă rămas de executat. În Italia, Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 282 din 25 mai 1989, a declarat contrare Constituției acele prevederi cuprinse în art. 176 alin. (2) C. pen. italian, care stabilesc că, în caz de revocare a liberării condiționate, condamnatul urmează a fi obligat să execute integral restul de pedeapsă, fără ca autoritatea judiciară să țină seama de intervalul

de timp scurs din momentul punerii în libertate a condamnatului și până în momentul revocării, chiar dacă în acest interval de timp acestuia i s-a restrâns exercitarea anumitor drepturi ca urmare a măsurilor de supraveghere și control la care a fost supus (Carlo Fiore).

În sistemul penal francez, în cazul revocării liberării condiționate, autoritatea competentă să dispună acest lucru nu este ținută să oblige pe condamnat să execute integral fracțiunea de pedeapsă neexecutată, aceasta putând decide ca doar o parte a restului de pedeapsă să urmeze a fi executată de către condamnatul a cărui liberare condiționată a fost revocată.

În raport cu reglementarea liberării condiționate în noul Cod penal român, considerăm că restul de pedeapsă rămas de executat se calculează prin scăderea din durata termenului de supraveghere a perioadei scurse din momentul liberării condamnatului până la momentul în care s-a dispus revocarea liberării condiționate.

Această soluție se fundamentează pe raționamentul că, prevăzând măsuri de supraveghere și obligații ce pot fi impuse condamnatului liberat condiționat, pe durata termenului de supraveghere, legiuitorul promovează implicit concepția că, pe durata termenului de supraveghere în care condamnatul este supus unor măsuri de supraveghere ori obligații dintre cele prevăzute de art. 101 C. pen., el practic se află în executarea pedepsei, dar într-o formă nouă, care, deși nu implică lipsirea efectivă de libertate, presupune restrângerea semnificativă a unor drepturi și libertăți sub aspectul exercitării lor.

Examen de practică judiciară. Liberarea condiționată nu poate fi revocată dacă, înainte de împlinirea duratei pedepsei, cel condamnat comite o nouă infracțiune, în măsura în care infracțiunea care a atras pedeapsa din a cărei executare condamnatul a fost liberat a fost între timp amnistiată[1]. Liberarea condiționată nu poate fi revocată nici în ipoteza în care s-a comis o nouă infracțiune după împlinirea duratei pedepsei, în cazul în care durata pedepsei a fost scurtată ca efect al unui act de grațiere, intervenit după ce condamnatul a fost liberat condiționat[2].

În cazul în care, în perioada liberării condiționate, condamnatul a săvârșit o nouă infracțiune, instanța care judecă noua infracțiune trebuie să se pronunțe și asupra menținerii sau revocării liberării condiționate. Dacă această instanță a omis să facă aplicarea dispozițiilor legale privitoare la revocare, iar hotărârea de condamnare pentru cea de-a doua infracțiune a fost atacată cu recurs numai de inculpat, instanța de recurs care admite recursul va menține liberarea condiționată chiar dacă infracțiunea săvârșită de liberatul condiționat este gravă, deoarece soluția contrară (revocarea) ar agrava situația inculpatului în propria lui cale de atac[3].

Prin contopirea pedepsei pronunțate pentru infracțiunea săvârșită cu restul pedepsei rămas din pedeapsa anterioară și aplicarea unui spor, nu se poate depăși suma aritmetică a celor două pedepse[4].

În situația recidivei postcondamnatorii reținute pentru săvârșirea unei infracțiuni pe durata liberării condiționate, dacă instanța a decis revocarea liberării condiționate, se poate adăuga un spor de pedeapsă, însă cu respectarea regulii de a nu se depăși totalul pedepselor aplicate[5].

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. pen. nr. 1544/1983.

[2] *Ibidem*; în același sens, a se vedea Trib. jud. Timiș, s. pen., dec. pen. nr. 414/1972.

[3] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 556/1996 și dec. pen. nr. 84/1997.

[4] CSJ, s. pen., dec. pen. nr. 452/1997.

[5] C. Ap. Timișoara, s. pen., dec. pen. nr. 33/A/1996; în același sens, a se vedea C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 47/1994 și dec. pen. nr. 204/1994.

Anularea liberării condiționate

Art. 105. (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la acordarea liberării, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, liberarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

(2) În cazul în care, în raport de pedeapsa rezultată, sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 99 sau art. 100, instanța poate acorda liberarea condiționată. Dacă s-a dispus liberarea, termenul de supraveghere se calculează de la data acordării primei liberări.

(3) Când, după anulare, instanța dispune executarea pedepsei rezultante, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data anulării liberării se va executa după executarea pedepsei închisorii.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Anularea liberării condiționate nu era prevăzută în Codul penal anterior. Rațiunea pentru care noul Cod penal instituie o prevedere în temeiul căreia să poată fi anulată liberarea condiționată se fundamentează pe considerente care privesc funcționarea instituției în raport cu natura și finalitățile sale. Este de observat că săvârșirea de către condamnatul liberat condiționat a unei infracțiuni, înainte de obținerea liberării, fapt pe care acesta l-a ascuns, pune în discuție justețea temeiurilor care au stat la baza deciziei instanței de acordare a liberării condiționate. În acest context, prevederea în lege a posibilității de anulare a acestei decizii reprezintă instrumentul juridic necesar pentru remedierea situațiilor în care liberarea condiționată a fost acordată neîntemeiat din motive imputabile condamnatului care, pe nedrept, a fost liberat condiționat. Retragerea beneficiului liberării condiționate în ipoteza supusă analizei este, fără îndoială, pe deplin justificată.

Condițiile anulării liberării condiționate. Pentru a se dispune anularea liberării condiționate, trebuie să fie îndeplinite cumulativ anumite condiții prevăzute de lege.

În primul rând, este necesar ca **cel liberat condiționat să mai fi săvârșit o infracțiune anterior acordării liberării condiționate**. În principiu, nu are importanță natura și gravitatea infracțiunii, forma de săvârșire, de participație ori de vinovăție.

A doua condiție este ca **săvârșirea infracțiunii să fie descoperită pe parcursul termenului de supraveghere**, deci înainte de împlinirea duratei pedepsei. Infracțiunea va fi considerată descoperită în măsura în care autoritățile competente să efectueze urmărirea penală au fost sesizate ori s-au autosesizat.

A treia condiție presupune ca, pentru săvârșirea aceste infracțiuni, condamnatului liberat condiționat **să i se fi aplicat pedeapsa închisorii**, fie înăuntrul termenului de supraveghere, fie chiar după expirarea acestui termen.

Art. 105 alin. (1) C. pen. prevede imperativ că, în măsura în care se îndeplinesc condițiile mai înainte arătate, liberarea condiționată se anulează. Constatarea nulității este de competența instanței de judecată învestite să judece infracțiunea săvârșită de cel liberat condiționat înainte de acordarea liberării.

Pentru constatarea nulității, instanța de judecată trebuie să stabilească dacă fapta prevăzută de lege constituie infracțiune și că în cazul dat nu este incidentă o cauză justificativă, o cauză de neimputabilitate ori o cauză care înlătură răspunderea penală. În plus, pentru infracțiunea ulterior descoperită, instanța trebuie să fi aplicat pedeapsa închisorii indiferent de durata acesteia. Condiția este considerată îndeplinită cu atât mai mult în cazul în care pentru această infracțiune a fost aplicată pedeapsa detențiunii pe viață.

Pronunțând o pedeapsă privativă de libertate pentru infracțiunea ulterior descoperită, instanța trebuie să stabilească și pedeapsa rezultantă, având în vedere, pe de-o parte, pedeapsa pronunțată pentru ultima infracțiune supusă judecății, iar, pe de altă parte, restul de pedeapsă rămas de executat din condamnarea anterioară, din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiționat.

Pedeapsa rezultantă ce urmează să fie executată se stabilește în ipoteza anulării liberării condiționate, după caz, potrivit regulilor prevăzute în cazul recidivei sau pluralității intermediare de infracțiune.

Efectele anulării liberării condiționate. Dacă în raport cu pedeapsa rezultantă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 99 sau art. 100 C. pen., instanța poate acorda din nou liberarea condiționată. Dacă aceasta este soluția instanței (de acordare a liberării condiționate), termenul de supraveghere se calculează de la data acordării primei liberări.

Este de remarcat că dispozițiile cuprinse în art. 105 alin. (2) C. pen. intră în contradicție, cel puțin în parte, cu prevederile cuprinse în alin. (1) al aceluiași articol. Într-adevăr, din economia alin. (1) ar rezulta că, de principiu, în cazul săvârșirii unei infracțiuni de către cel liberat condiționat înainte ca liberarea să-i fi fost acordată, infracțiune descoperită pe durata termenului de supraveghere și pentru care i s-a aplicat o pedeapsă cu închisoarea chiar după expirarea termenului, **liberarea se anulează**.

Efectul acestei anulări ar trebui să se concretizeze în obligarea condamnatului să execute restul de pedeapsă efectiv în penitenciar, or, dispoziția din alin. (2) conferă instanței care judecă infracțiunea ulterior descoperită posibilitatea acordării din nou a liberării condiționate.

De lege ferenda, pentru acuratețea reglementării, s-ar impune reformularea art. 105 alin. (1) și (2) C. pen., în sensul că în alin. (1) ar trebui să se prevadă că *dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârșise o infracțiune până la acordarea liberării, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, liberarea* ***poate fi anulată***, iar în formularea alin. (2) să se prevadă că, *în cazul în care, în raport cu pedeapsa rezultantă, sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 99 sau art. 100, instanța* ***poate acorda din nou liberarea condiționată***.

În raport cu posibilitatea acordării din nou a liberării condiționate, ar putea fi formulate și unele rezerve, în sensul că, în ipoteza revocării liberării condiționate care, în multe situații, poate interveni și din alte motive decât săvârșirea unei noi infracțiuni, condamnatul este pus întotdeauna în situația să execute restul de pedeapsă în penitenciar, în vreme ce acest fapt poate fi evitat față de condamnatul căruia i s-a anulat liberarea condiționată.

Dacă, după anulare, instanța dispune executarea pedepsei rezultante, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, neexecutată la data anulării, se va executa după executarea pedepsei închisorii [art. 105 alin. (3)]. Incidența dispozițiilor prevăzute în acest text se circumscrie cazurilor în care data anulării liberării condiționate este ulterioară momentului împlinirii duratei termenului de supraveghere, deoarece pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi se execută, potrivit art. 68 alin. (1) lit. c), după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate. Așa fiind, executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, în ipoteza în care anularea a intervenit până la data expirării termenului de supraveghere, se va realiza în conținutul și pe durata stabilită în hotărârea de condamnare din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiționat, liberare ulterior anulată.

Efectele liberării condiționate

Art. 106. În cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea liberării condiționate și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Ioan Molnar)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Sub această denumire, noul Cod are în vedere exclusiv efectele definitive ale liberării condiționate. Referirile la revocarea liberării condiționate prevăzute de Codul penal anterior în art. 61 (*Efectele liberării condiționate*) sunt prevăzute de noul Cod penal într-un text distinct, respectiv art. 104.

Efecte provizorii. Deși Codul, cum am arătat, nu se referă în articolul supus analizei decât la efectele definitive, apreciem ca fiind necesar să prezentăm și efectele provizorii ale liberării condiționate, efecte care se produc pe parcursul funcționării instituției potrivit mecanismului prevăzut de lege.

Primul efect provizoriu al liberării condiționate constă în punerea în libertate a condamnatului la o pedeapsă privativă de libertate, în momentul în care hotărârea instanței de judecată prin care s-a acordat liberarea a rămas definitivă.

Al doilea efect al liberării este punerea de îndată în executare a măsurilor de supraveghere prevăzute în art. 101 alin. (1) sau a obligațiilor prevăzute în alin. (2) din același articol, în măsura în care acestea au fost impuse prin hotărârea instanței de admitere a propunerii sau cererii de liberare condiționată a condamnatului la pedeapsa privativă de libertate perpetuă (detențiunea pe viață) ori la o pedeapsă privativă de libertate cu durată determinată (închisoarea). Din același moment se execută de către serviciul de probațiune și de către alte autorități abilitate, supravegherea liberatului prin acțiuni de control și consiliere.

În cazul liberării condiționate a celui condamnat la detențiune pe viață, pedeapsa accesorie constând în interzicerea exercitării dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, prevăzută de art. 66 alin. (1) lit. c) C. pen., pedeapsă care s-a aplicat străinului condamnat la detențiunea pe viață, va fi pusă în executare fie la data acordării liberării condiționate, fie la împlinirea termenului de supraveghere [art. 65 alin. (4) C. pen.].

Interdicția pentru străin de se afla pe teritoriul României nu poate fi executată dacă există motive întemeiate de a se crede că viața persoanei expulzate ar fi pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau la alte tratamente, pedepse inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată. Această soluție se întemeiază pe obligațiile asumate de România, ca parte la Convenția internațională privind interzicerea torturii, pedepselor crude și tratamentelor inumane, Convenție care interzice expulzarea în situațiile în care persoana în raport cu care aceasta se dispune ar fi expusă în țara de destinație unor practici pe care Convenția le interzice. De altfel, interdicția de aplicare a acestei pedepse în ipotezele menționate este prevăzută explicit în raport cu situația în care expulzarea străinului are statutul de pedeapsă complementară [art. 66 alin. (4) C. pen.].

Celelalte pedepse accesorii urmează a fi executate, în condițiile legii, și pe durata termenului de supraveghere.

Efecte definitive. Din momentul împlinirii termenului de supraveghere și sub rezerva îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege, pedeapsa se consideră executată. Altfel spus, liberarea provizorie se convertește într-una definitivă.

Acest efect al liberării intervine în măsura în care sunt îndeplinite anumite condiții. Art. 106 prevede că pedeapsa se consideră executată, dacă până la expirarea termenului de supraveghere condamnatul nu a săvârșit din nou o infracțiune, nu s-a dispus revocarea liberării condiționate și nu s-a descoperit o cauză de anulare.

Formularea textului menționat ni se pare defectuoasă din următoarele motive: în primul rând, apare inutil ca în sfera condițiilor negative de a căror îndeplinire depinde producerea efectelor liberării condiționate să se prevadă atât nesăvârșirea de către condamnatul liberat condiționat a unei noi infracțiuni, cât și condiția privitoare la nerevocarea liberării condiționate. Având în vedere că în ipoteza săvârșirii unei noi infracțiuni, potrivit noii reglementări, revocarea liberării condiționate este obligatorie, considerăm că precizarea privitoare la nesăvârșirea unei noi infracțiuni este de prisos. Din alt punct de vedere, condițiile sunt formulate de o manieră ambiguă, fapt ce poate genera dificultăți în aplicarea lor.

Din considerentele enunțate, considerăm că art. 106 ar trebui, *de lege ferenda*, să aibă următoarea formulare: *dacă până la expirarea termenului de supraveghere nu s-a dispus revocarea sau anularea liberării condiționate, pedeapsa se consideră executată.*

Sintagma „pedeapsa se consideră executată" are în vedere pedeapsa principală din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiționat, precum și pedeapsa accesorie care a însoțit-o.

Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi se execută din momentul împlinirii termenului de supraveghere. Tot din acest moment curge termenul reabilitării.

Limitele efectelor liberării condiționate. Liberarea condiționată nu are efecte nici provizorii și nici definitive asupra drepturilor civile ale părții vătămate, dimpotrivă, cum am arătat, noua reglementare a instituției are ca finalitate, printre altele, și preocuparea de asigurare a îndeplinirii obligațiilor civile stabilite de instanță de către condamnatul care are vocația liberării condiționate.

Liberarea condiționată nu are efecte nici asupra măsurilor de siguranță, datorită naturii și finalității conferite prin lege acestui tip de sancțiuni penale. Măsurile de siguranță privative sau restrictive de drepturi vor fi executate de cel în raport cu care s-au dispus, atât pe durata pedepsei (indiferent dacă cel condamnat o execută în

penitenciar sau în stare de libertate), cât și după împlinirea termenului de supraveghere, dacă temeiurile care le-au impus nu au dispărut și, ca atare, revocarea lor nu a putut fi dispusă.

Examen de practică judiciară. Orice modificare adusă pedepsei din care un condamnat este liberat condiționat, chiar dacă modificarea a intervenit după ce hotărârea prin care s-a acordat liberarea condiționată a rămas definitivă, atrage reexaminarea îndeplinirii condițiilor privind liberarea condiționată. Soluția se fundamentează pe principiul de drept *accesorium sequitur principale*, în sensul că hotărârea prin care se acordă liberarea condiționată este accesorie în raport cu hotărârea prin care s-a pronunțat pedeapsa din executarea căreia condamnatul a fost liberat. În același timp, condițiile de acordare a liberării condiționate depind, cel puțin în parte, de natura și durata pedepsei inițial pronunțate de instanța de judecată. Așa fiind, este firesc ca, în situațiile în care pedeapsa a fost modificată în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală și cu respectarea condițiilor legale, să fie reevaluată hotărârea prin care s-a dispus liberarea condiționată, prin raportare la schimbarea situației atât în fapt, cât și în drept[1].

Data de la care curge termenul de reabilitare este data de la care a luat sfârșit executarea pedepsei principale. În cazul în care condamnatul a beneficiat de întreruperea executării, perioada de întrerupere nu intră în durata de executare. În caz de liberare condiționată, pedeapsa se consideră executată la împlinirea duratei pedepsei și de la această dată curge termenul de reabilitare[2].

Dacă inculpatul a săvârșit o infracțiune care constituie cel de-al doilea termen al recidivei, ulterior liberării condiționate și după împlinirea duratei pedepsei din a cărei executare a fost liberat, se afla în stare de recidivă postexecutorie, și nu postcondamnatorie, așa cum greșit a reținut instanța de fond[3].

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL V, SECȚIUNEA A 6-A (TITLUL III)

D. Adochiței, *Circumstanța atenuantă a provocării în practica judiciară*, în Pro Lege nr. 2/1990, p. 76; Eugen Anton, *Pedepse alternative. Regimul circumstanțelor atenuante*, în RDP nr. 1/2001, pp. 127, p. 129; George Antoniu, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Privire comparativă. Partea generală*, în RDP nr. 4/2004; George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 191-201, 201-222, 238-245, 222-245, 254-257, 257-260; George Antoniu, Costică Bulai, *Practică judiciară penală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1990, pp. 58, 62, 69, 70, 71; George Antoniu, *Vinovăția penală*, Ed. Academiei Române, București, 1995, pp. 298-299; Lidia Barac, *Amânarea executării pedepsei. Soluții din practica judiciară*, în RDP nr. 4/2002, p. 84; Ortansa Brezeanu, *De la individualizarea la personalizarea sancțiunilor*, în RDP nr. 1/2000, p. 47; Ortansa Brezeanu, *Probațiunea în dreptul comparat*, în RDP nr. 1/2009, p. 57; Ludovic Biro, *Aplicabilitatea grațierii pedepsei în perioada liberării condiționate*, în RRD nr. 8/1975, p. 25; Dan Botez, *Dacă agravanta prevăzută de art. 75 lit. a) (din Codul penal) poate fi aplicată inculpaților trimiși în judecată și pentru infracțiunea*

[1] Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 6/1970.
[2] CSJ, s. pen., dec. pen. nr. 5603/2001; dec. pen. nr. 1011/1998.
[3] Trib. jud. Suceava, s. pen., dec. pen. nr. 151/1996.

prevăzută de art. 323 din Codul penal, în Dreptul nr. 4/1999, p. 111; Costică Bulai, *Manual de drept penal*, Ed. All, București, 1997, p. 380; Constantin Bulai, *Aplicarea dispozițiilor privind liberarea condiționată potrivit Legii nr. 140/1996*, în Dreptul, nr. 11/1997, p. 85; Constantin Bulai, *Grațierea condiționată și liberarea condiționată*, în RDP nr. 2/1994, p. 135; Laura-Maria Crăciunean, *Concurs între circumstanțe*, în RDP nr. 4/2003, p. 111; Laura-Maria Crăciunean, *Săvârșirea infracțiunii de către un infractor major împreună cu un minor*, în RDP nr. 4/2004, p. 147; Eugen Crișan, *Modificări legislative referitoare la circumstanțele atenuante cuprinse în noul Cod penal*, în Dreptul nr. 9/2005, pp. 159; p. 491; Iuliana Crișan, Marian Trușcă, *Cauzele de nepedepsire și de reducere a pedepsei prevăzute de Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale*, în Dreptul nr. 6/2006, p. 160; Pierre Couvrat, *De la période de sûreté à la peine incompressible*, în Revue sciences crimminnelles, 1994, p. 356; Arpad Czika, *Omor. Reținerea agravantei prev. de art. 75 alin. ultim din Codul penal. Împrejurări care constituie circumstanțe agravante legale ale infracțiunii. Consecințe*, în Dreptul nr. 2/1995, p. 64; Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, ed. 2-a, Ed. Juridică, București, 2003, pp. 67, 91-150, 29-321; Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 190; Horia Diaconescu, *Unele considerații cu privire la circumstanța atenuantă legală a provocării*, în Dreptul nr. 10/1997, p. 69; Horia Diaconescu, *Din nou cu privire la posibilitatea reținerii circumstanței agravante generale, reglementată de art. 75 lit. b) din Codul penal, în cazul infracțiunii de omor calificat prev. de art. 75 lit. c) din Codul penal*, în Dreptul nr. 12/2003, p. 141; Vintilă Dongoroz, *Drept penal, Tratat* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, pp. 391, 473, 672; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, pp. 160, 117-138; Petre Dungan, *Efectele circumstanțelor atenuante*, în Pro Lege nr. 4/1995, p. 221; Gh. Genuche, *Individualizarea pedepsei în cazul concursului între circumstanțe atenuante și recidivă*, în RRD nr. 3/1970, p. 115; Justin Grigoraș, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Științifică, București, 1969, pp. 91-110, 186; Liviu Herghelegiu, *Concursul între circumstanțele atenuante și starea de recidivă. Limite de pedeapsă*, în Dreptul nr. 3/2004, p. 217; Liviu Herghelegiu, *Amânarea executării pedepsei. Repetare. Invocarea acelorași motive. Inadmisibilitatea*, în RDP nr. 1/2005, p. 155; Adrian Ilie, *Din nou despre posibilitatea aplicării grațierii condiționate în cazul liberării condiționate*, în RRD nr. 1/1987, p. 33; Gheorghe Ivan, *Individualizarea pedepsei*, Ed. C.H. Beck, București 2007, pp. 105-167, 178-198; Gheorghe Ivan, *Criteriile generale și speciale de individualizare a pedepsei*, în RDP nr. 1/2006, p. 99; Gheorghe Ivan, *Cauzele modificatoare de pedeapsă*, în RDP nr. 2/2006, p. 99; Gheorghe Ivan, *O nouă circumstanță agravantă legală*, în RDP nr. 4/2002, p. 70; Siegfried Kahane, *La libération conditionnelle dans le droit pénal roumain, moyen d'individualisation judiciaire de la peine*, în RRSS, Serie de sciences juridique nr. 1/1972, p. 61; Laura Codruța Kovesi, *Cauze de nepedepsire prevăzute în legi speciale din domeniul combaterii criminalității organizate*, în Dreptul nr. 5/2003, p. 94; D. Lăzărescu, *Unele considerații asupra provocării*, în RDP nr. 4/2004, p. 73; Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 41; Constantin Lungu, *Consecințele asupra liberării condiționate a descoperirii unor acte care intră în conținutul aceleiași infracțiuni*, în RRD nr. 9/1974, p. 22; Dan Lupașcu, Gabriel Oprea, *Amânarea și întreruperea executării pedepsei închisorii sau a executării măsurii educative a internării într-un centru de reeducare*, Dreptul nr. 9/1997, p. 58; Radu Lupașcu, *Pedepse cu regim diferit de executare. Contopire*, în Dreptul nr. 7/1998, p. 116; Radu Lupașcu, *Unele probleme privind liberarea condiționată*, în Dreptul nr. 5/1998, p. 91; T. Manea, *Stabilirea pedepsei în cazul existenței concursului între circumstanțele atenuante și starea de recidivă*, în Dreptul nr. 2/1997, p. 91. Teodor Manea, *Aplicarea dispozițiilor referitoare la existența unei cauze de nepedepsire prevăzută de lege*, în Dreptul nr. 11/2005, p. 156; Gheorghe Mărgărit, *Liberarea condiționată*, Ed. Novelnet, Ploiești, 1998; Gheorghe Mărgărit,

Pedepsele accesorii în timpul liberării condiționate, în RRD nr. 6/1969, p. 82; Gheorghe Mărgărit, *Probleme procesuale în materia liberării condiționate*, în RRD nr. 2/1972, p. 70; Sanda Mărgineanu, *Aplicarea pedepsei în cazul concursului între circumstanțele atenuante și starea de recidivă*, în Dreptul nr. 11/1998, p. 98; Pavel Cocoș Mircea, *Liberarea condiționată, teză de doctorat*, 1980, Biblioteca Facultății de Drept, București; Ioan Mirea, *Posibilitatea coexistenței provocării cu premeditarea*, în Dreptul nr. 9/1998, p. 130; Cristian Mitrache, *Suspendarea executării pedepsei ca formă a probațiunii în dreptul penal român*, Ed. Universul Juridic, București, 2008; Constantin Mitrache, *Considerații privind liberarea condiționată*, în Analele Universității București, Seria Drept, 1982, p. 81; Ioan Molnar, *Unele considerații teoretice privind instituția liberării condiționate*, Studiu în volumul „Dreptul mai presus de toate", Ed. Junimea, Iași, 2008, p. 429; Ioan Molnar, *Liberarea condiționată a condamnatului la pedeapsa cu detențiunea pe viață*, în Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir", Seria Drept, 2007, p. 70; Ioana Cristina Morar, *Suspendarea condiționată a executării pedepsei. Culegere de practică judiciară*, Ed. C.H. Beck, București, 2007; V.C. Neagoe, *Cauza de nepedepsire. Evaziunea fiscală*, în RDP nr. 2/2006, p. 82; Valentin Nicolescu, *Liberarea condiționată. Aspecte procesuale*, în RDP nr. 1/2001, p. 123; Costel Niculeanu, *Despre posibilitatea coexistenței premeditării cu dolul repentin*, în Dreptul nr. 12/1995, p. 48; Costel Niculeanu, *Câteva probleme referitoare la amânarea sau întreruperea executării pedepsei pe motiv de boală a condamnatului*, Dreptul nr. 1/2001, p. 115; Costel Niculeanu, *Din nou despre amânarea sau întreruperea executării pedepsei pe motiv de boală a condamnatului*, în Dreptul nr. 11/2002, p. 230; Ion Oancea, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, pp. 317-324; Vasile Papadopol, *Examen teoretic al practicii T.S. în materia dreptului penal, partea generală*, în RRD nr. 12/1972, p. 124; Ilie Pascu, Petre Buneci, *Noul Cod penal, Partea generală și Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Vasile Pătulea, *Regimul sancționator al recidivei în cazul revocării concomitente a grațierii condiționate și a liberării condiționate privind pedepse pronunțate pentru infracțiuni concurente*, în Dreptul nr. 6/1991, p. 51; Mihai Petrovici, *Examen teoretic și practic cu privire la tratamentul sancționator aplicabil concursului formal de infracțiuni în lumina noului Cod penal*, în Dreptul nr. 11/2006, p. 172; Mihai Petrovici, *Noi argumente în legătură cu posibilitatea instanței de judecată de a stabili un termen de reînnoire a cererii de liberare condiționată, independent de cel fixat pe cale administrativă*, în RRD nr. 5/1989, p. 49; V.A. Popa, *Circumstanțele agravante generale. Circumstanțele agravante prevăzute în texte incriminatorii din partea specială a Codului penal. Suprapunerea. Dubla agravare. Infracțiunea de omor comisă asupra unei rude apropiate. Compatibilitatea prevăzută de art. 75 alin. (1) lit. b) și art. 175 lit. c)*, în Dreptul nr. 1/2003, p. 217; V.A. Popa, *Considerații în legătură cu incidența circumstanței agravante generale reglementată de art. 75 alin. (1) lit. b), teza a 2-a, asupra infracțiunii de omor calificat, prevăzută de art. 174, art. 175 lit. c) din Codul penal*, în Dreptul nr. 5/2003, p. 133; Traian Ranga, *Pedeapsă. Întreruperea executării pedepsei în caz de boală. Expertiză sau constatare medico-legală. Consecințe*, în Dreptul nr. 8/1994, p. 74; Octavian Rădulescu *(I)*, Vasile Sopon *(II)*, *Liberare condiționată, autoritate de lucru judecat în cazul când, rejudecându-se cauza, se majorează pedeapsa*, în RRD nr. 10/1988, p. 57; Ilie Răşcanu, *Discuții în legătură cu regimul sancționator aplicate în cazul săvârșirii unei infracțiuni în timpul liberării condiționate*, în Dreptul nr. 3/1998, p. 96; Ion Retca, *Liberarea condiționată. Comisie de propuneri*, în RDP nr. 4/1998; Ion Ristea, *Regimul circumstanțelor în dreptul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 36-87, 139-148; pp. 178-185; pp. 194-220; pp. 223-226, pp. 227-233; Ion Ristea, *Reflecții privind individualizarea pedepselor*, în Pro Lege nr. 3/2008, pp. 65-102; Ion Ristea, *Unele probleme controversate în materia individualizării sancțiunilor de drept penal*, în Dreptul nr. 5/2009, pp. 200-206; Ion Ristea, *Circumstanțe atenuante și agravante – elemente de drept comparat*, în RDP nr. 1/2007, pp. 152-167; Ion Ristea, *Elementele circumstanțiale în dreptul penal român*, în Dreptul nr. 3/2009; Ion Ristea, *Probleme*

controversate în materia circumstanțelor, în RDP nr. 2/2009, pp. 96-104; Ion Ristea, *Reflecții asupra concursului între cauzele de atenuare și de agravare*, în RDP nr. 2/2008; Ion Ristea, *Propuneri de lege ferenda în materia circumstanțelor*, în RDP nr. 2/2008, pp. 186-191; Marcel Ioan Rusu, *Serviciul de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor*, în RDP nr. 1/2008, p. 130; Marcel Ioan Rusu, *Probațiunea. Referatul de evaluare*, în RDP nr. 2/2009, p. 28; Constantin Sima, *Întreruperea executării pedepsei – condiții de acordare și obligații ale instanței*, în Dreptul nr. 11/2009, p. 166; Ilie Stoenescu, Marian Sîrbu, *Calcularea restului de pedeapsă în cazul revocării liberării condiționate*, în RRD nr. 7/1972, p. 91; Alexandra-Mihaela Șinc, *Necesitatea menționării în minută a dispozițiilor art. 74 și 76 din Codul penal, în cazul reținerii circumstanțelor atenuante judiciare*, în Dreptul nr. 4/1999, p. 118; Ioan Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, revăzut și completat de Vintilă Dongoroz ș.a., vol. III, Tipografia „Curierul Judiciar", București, 1926, pp. 99-106; Iancu Tănăsescu, *Circumstanțele atenuante*, în Dreptul nr. 10/1996, p. 78; Grigore Theodoru, *La libération conditionnelle dans le droit pénal roumain*, în Analele Universității Iași, Științe juridice, 1973, p. 27; A. Tilici, *Provocarea. Reflecții critice*, în RDP nr. 3/1998, p. 108; Corneliu Turianu, Costel Niculeanu, *Posibilitatea reținerii circumstanței agravante generale reglementată de art. 75 lit. b) în cazul infracțiunii de omor calificat prevăzut de art. 175 din Codul penal*, în Dreptul nr. 11/2002, p. 132; Corneliu Turianu, *Amânarea executării pedepsei. Cereri succesive. Criterii de admitere sau respingere*, în Dreptul nr. 9/2003, p. 215; Augustin Ungureanu, *Probleme ivite în practica instanțelor din județul Bacău în materia liberării condiționate*, în RRD nr. 11/1971, p. 94; Augustin Ungureanu *(I)*, Dorin Ciuncan *(II)*, *Soluțiile ce pot fi adoptate în cadrul reexaminării situației condamnatului ca urmare a modificării pedepsei după amânarea sau respingerea propunerii cererii de liberare condiționată*, în RRD nr. 7/1987, p. 73; Teodor Vasiliu, *Unele aspecte din practica judiciară privind liberarea condiționată și amânarea executării pedepsei închisorii*, în RRD nr. 6/1970; Eufemia Vieriu, *Considerații generale privind resocializarea infractorului*, în RDP nr. 4/2012, p. 84; Maria Zolyneak, *Unele aspecte teoretice și practice ale liberării condiționate*, în Analele Universității Iași, Științe juridice, 1977, p. 21.

BCU IASI / CENTRALA

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL III

Autori români

George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat, Vol. I. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007; Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, ed. a 2-a, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, București, 2003; Mihai Adrian Hotca, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Aspecte diferențiale și situații tranzitorii*, Ed. Hamangiu, București, 2009; *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2008*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; *Buletinul Curților de Apel nr. 1/2009*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, *Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000*, Ed. Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2002; Dan Lupașcu, Viorica Costiniu, Anca Dicu, Angela Dragne, Violeta Hutopilă, Ionuț Matei, Stan Mustață, Antoaneta Nedelcu, Rodica Aida Popa, Lucian Popescu, Ioana Surdescu, Luminița Zglimbea, *Curtea de Apel București, Practică judiciară penală 2001-2002*, Brilliance, Piatra-Neamț, 2004; *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2002*, Ed. All Beck, București, 2004; *Buletinul Jurisprudenței. Culegere de decizii pe anul 2003*, Ed. All Beck, București, 2005; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 6-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007.

Autori străini

Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Le nouveau droit pénal*, Economica, Paris, 1998. p. 684; Carlo Fiore, *Diritto penale. Parte generale*, volume secondo, Torino, 1995; G. Van Eikema Hommes, P. Tak, *Examen critique de la nouvelle legislation neerlandoise concernant la libération conditionnelle (avance) et le sursis avec mise a l'epreuve*, în Revue sciences crimminnelles, 1988, p. 703; Vincenzo Manzini, *Trattato di diritto penale italiano*, volume secondo, Torino, 1933, p. 228; A. Normandeal, *L'abolition des libérations conditionnelles aux Etats-Unis*, Bilan de recherche, în Revue canadienne de criminologie, janvier, 1994, p. 63; Roger Merle, André Vitu, *Traité du droit criminel*, tome I, Ed. Cujas, Paris, 1997, p. 983; Jean Pradel, *Droit pénal comparé*, 2e éd., Dalloz, Paris, 2002; Jean Pradel, *Manuel de droit pénal général*, Cujas, Paris, 2002; R. Saleilles, *L'individualisation de la peine*, Paris, Felix Alcan Editeur, 1909, pp. 10-11; Michel Fize, *Il y a cent ans... La libération conditionnelle*, în Revue sciences crimminnelles, 1985, p. 733; A. Wisemer, *Le sisteme progresiv dans l'execution des peines*, în Information penitententiares suisses nr. 83/1973, p. 40.

BCU IAȘI

TITLUL IV
Măsurile de siguranță

Capitolul I
Dispoziții generale

Scopul măsurilor de siguranță

Art. 107. (1) Măsurile de siguranță au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

(2) Măsurile de siguranță se iau față de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată.

(3) Măsurile de siguranță se pot lua și în situația în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul reproduce cu unele modificări prevederile art. 111 C. pen. anterior. O primă modificare o prezintă alin. (2) al art. 107 C. pen., care introduce în formularea textului noțiunea de „nejustificată", noțiune asupra căreia s-au exprimat unele rezerve (a se vedea analiza art. 15 C. pen.). A doua modificare se referă la alin. (3) al textului, din care a fost omisă excepția prevăzută în alin. (3) al art. 111 C. pen. anterior. Este vorba de măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități [art. 112 lit. d) C. pen. anterior], care nu putea fi luată decât împotriva unei persoane care a comis o infracțiune (nefiind suficient să fi săvârșit numai o faptă prevăzută de legea penală). Această excepție de la regula după care măsurile de siguranță se iau și în situația în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă nu mai apare în formularea art. 107 alin. (3) C. pen., deoarece noul text nu mai enumeră printre măsurile de siguranță și aceea a interzicerii de a se afla în anumite localități. Potrivit dispozițiilor Codului penal, interzicerea de a se afla în anumite localități stabilite de instanță constituie o pedeapsă complementară, fiind prevăzută în art. 66 alin. (1) lit. l) C. pen.

Noțiunea și caracterizarea măsurilor de siguranță. Cea de a treia categorie de sancțiuni de drept penal o constituie măsurile de siguranță. Măsurile de siguranță sunt reglementate în Titlul IV (art. 107-112[1]) din Partea generală a Codului penal și reprezintă un cadru complementar de mijloace de constrângere cu caracter preponderent preventiv, destinate înlăturării unei stări de pericol și preîntâmpinării săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală. Aceste „stări de pericol" sunt distincte de pericolul social pe care îl prezintă fapta (acțiunea ori inacțiunea), care constituie una dintre trăsăturile esențiale pentru existența infracțiunii, și privesc, în genere, persoana celui care a săvârșit fapta, precum și anumite lucruri având legătură cu fapta.

Prin conținutul și natura lor juridică, măsurile de siguranță apar ca un nou tip de sancțiune de drept penal, destinat să înlocuiască sau să completeze pedeapsa în lupta împotriva criminalității; de aceea, instituția măsurilor de siguranță este cunoscută astăzi practic de toate legislațiile penale.

În doctrina penală română, măsurile de siguranță sunt definite ca sancțiuni de drept penal menite să contribuie la prevenirea săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală. În măsura în care, prin săvârșirea unor astfel de fapte, sunt puse în evidență anumite împrejurări, cum ar fi: starea de nepregătire profesională a făptuitorului, starea de boală ori de intoxicație alcoolică sau alte împrejurări din care rezultă temerea că făptuitorului va comite pe viitor noi fapte prevăzute de legea penală, este justificată luarea unor măsuri de prevenire.

Rezultat al evoluției gândirii juridice și al practicii represive, conceptul de „măsură de siguranță" apare pentru prima dată în operele juriștilor aparținând școlii penale pozitiviste (Lombroso, Ferri, Garofallo), care au făcut observația că există fapte antisociale care sunt generate de anumite stări de pericol ale făptuitorului, stări care nu pot fi eficient combătute și înlăturate prin pedepse. Așa, de pildă, un bolnav mintal ori toxicoman sau o persoană suferind de o intoxicație cronică provenită din consumul de alcool sau stupefiante va continua să comită fapte prevăzute de legea penală din cauza situațiilor de mai sus, chiar dacă ar fi supus(ă) pedepselor. În aceste situații, gravitatea faptei sau pericolul social al făptuitorului nu ar putea justifica aplicarea de pedepse și prevenirea în acest fel a comiterii de fapte antisociale pe viitor, deoarece acestea nu acționează și asupra stărilor de pericol pe care le prezintă făptuitorul, stări generate de bolile de care acesta suferă. Împotriva acestor stări de pericol trebuie folosite alte mijloace, cum ar fi obligarea la tratament medical sau internarea medicală, măsuri care, acționând asupra stării de sănătate a făptuitorului, ar înlătura și starea de pericol a acestuia și, implicit, ar preîntâmpina comiterea pe viitor a unor asemenea fapte.

Aceste stări de pericol, fiind puse în evidență prin săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală sau descoperite cu ocazia urmăririi unor astfel de fapte și implicate în antecedente penale, adică în cauzalitatea unei fapte prevăzute de legea penală, devin obiect de preocupare pentru legea penală. Pe de altă parte, starea de pericol a făptuitorului, izvorând din realități specifice care nu reprezintă încălcări ale legii penale (faptul că o persoană suferă de o boală mintală nu reprezintă o încălcare a legii penale), nu poate fi înlăturată decât prin anumite măsuri, singurele care ar putea fi eficiente și de natură să contribuie la preîntâmpinarea comiterii unor noi fapte antisociale.

Particularitatea acestor măsuri și rolul lor specific în desfășurarea represiunii penale a impus ca, alături de mijloacele de constrângere cu caracter represiv, să se creeze în sistemul sancționator de drept penal un cadru complementar de mijloace

de constrângere cu caracter preponderent preventiv, și anume cadrul măsurilor de siguranță. Așadar, inaptitudinea pedepsei de a asigura apărarea societății împotriva faptelor periculoase comise ca urmare a unor stări de pericol a impus necesitatea luării și aplicării unor noi măsuri, menite să înlăture stările de pericol care ar putea determina comiterea pe viitor de noi fapte prevăzute de legea penală.

Chiar atunci când realitatea care generează starea de pericol se referă la o **situație sau un lucru, pericolul** pe care-l prezintă acestea este **raportat direct la persoana** celui care a săvârșit fapta prevăzută de legea penală; ca urmare, măsura de siguranță păstrează caracterul de măsură luată față de persoana făptuitorului. În acest sens sunt și prevederile din art. 107 alin. (2) C. pen.: „Măsurile de siguranță se iau față de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată".

Măsurile de siguranță, deși au în principal caracterul unor mijloace de prevenire, necesită, în mod firesc, în subsidiar, și impunerea unor privațiuni sau restricții, ceea ce conferă și acestora un caracter de măsuri de constrângere; însă, în timp ce pedepsele au în principal caracterul de mijloc de constrângere și numai în subsidiar pe acela de prevenție, măsurile de siguranță au, **în principal,** caracterul de **mijloc de prevenție** și, **în subsidiar,** caracterul de **mijloc de constrângere**.

De observat, de asemenea, că măsurile de siguranță – intervenind față de aceia care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală și în vederea înlăturării unor stări de pericol – sunt numai sancțiuni de drept penal, pedepsele sunt „sancțiuni penale" și, totodată, sancțiuni de drept penal.

Caracteristic măsurilor de siguranță este și faptul că incidența lor nu este condiționată de existența răspunderii penale, ci de existența stării de pericol relevată prin comiterea acelei fapte. Ca urmare, la **individualizarea** acestor măsuri nu se au în vedere criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute de lege, ci se ține seamă de natura și gravitatea stării de pericol și de posibilitățile de înlăturare a acesteia.

Măsurile de siguranță, ca măsuri de prevenție, fiind dispuse de organele judiciare (organele de urmărire penală și instanțele de judecată), se deosebesc de măsurile de prevenție reglementate de legi extrapenale și care sunt luate pe cale administrativă. Acestea aparțin dreptului administrativ, chiar dacă ar urmări să combată anumite stări preinfracționale, în timp ce măsurile de siguranță, operând după ce s-a comis o faptă prevăzută de legea penală, sunt menite să combată stări postinfracționale.

În sfârșit, măsurile de siguranță, operând numai în legătură cu stările de pericol, stări care, în principiu, durează o perioadă indeterminată, vor avea și ele o **durată indeterminată**, adică vor dura cât durează starea de pericol, putând fi revocate oricând după ce starea de pericol va înceta.

Sursele stării de pericol social al făptuitorului ar putea consta fie în prezența unor anomali psihice, a unei boli grave, a unei intoxicații cronice cu alcool ori stupefiante, fie dintr-o contradicție a făptuitorului cu mediul social, fie din deținerea unor lucruri care, prin natura, destinația sau proveniența lor, ar putea îndemna pe făptuitor să comită noi infracțiuni în viitor. Toate aceste stări de pericol n-ar putea fi combătute prin pedepse, deoarece nu presupun procese care se află sub stăpânirea sau controlul făptuitorului și deci acesta nu poate să-și manifeste liberul-arbitru în a alege între conduita licită și una ilicită.

Diferențele de esență dintre măsurile de siguranță și pedepse conduc la unele consecințe de ordin teoretic și practic. În primul rând, fiind urmarea stării de pericol

a făptuitorului relevată prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, măsurile de siguranță nu sunt consecința răspunderii penale a acestuia și nici nu poate fi justificată luarea lor pe baza vinovăției, deoarece făptuitorul nu poate fi considerat vinovat pentru că au acționat asupra lui acele realități individuale sau sociale care constituie sursa stării de pericol.

Doctrina mai nouă consideră starea de pericol a făptuitorului ca un status, ca un mod de a fi al agentului ori ca o atitudine specifică, o înclinare, o tendință care se situează în afara voinței făptuitorului.

În al doilea rând, la stabilirea și individualizarea măsurilor de siguranță nu se au în vedere criteriile generale care operează în cazul pedepselor, ci se ține seama de natura și gravitatea stării de pericol, dar și de posibilitățile de înlăturare a acesteia.

În al treilea rând, măsura de siguranță nu presupune o judecată etică asupra acțiunii făptuitorului care a ales o conduită socialmente periculoasă, deoarece măsura de siguranță combate o stare de pericol obiectivă, lipsită de orice conținut moral. Ca atare, măsura de siguranță nu urmărește îndreptarea individului, ci punerea lui în imposibilitatea de a mai săvârși o faptă prevăzută de legea penală, realizându-se astfel recuperarea sa socială. Mai mult, măsura de siguranță privește mai mult spre viitor, spre diminuarea stării de pericol, în timp ce pedeapsa se referă la trecut, fiind aplicată în raport cu gravitatea faptei așa cum s-a manifestat în momentul săvârșirii acesteia.

Trebuie menționat, de asemenea, că în timp ce pedeapsa este consecința încălcării unui precept, adică a unei obligații legale, măsura de siguranță privește dincolo de infracțiune, referindu-se la o calitate sau un mod de a fi al făptuitorului, infracțiunea fiind doar un indice relevant al periculozității. Măsura de siguranță nu constituie o ripostă la infracțiune, ci la starea de pericol a făptuitorului. Deși există o legătură între infracțiune și măsura de siguranță, aceasta din urmă nu derivă din prima.

Scopul măsurilor de siguranță. Sub acest aspect, Codul penal, efectuând o reglementare unitară a instituției măsurilor de siguranță, definește, încă din primul articol al Titlului IV al Părții generale, care este scopul acestor măsuri, și anume: „înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală".

Din această formulare rezultă că, prin luarea măsurilor de siguranță, se urmărește intervenția activă a legii penale pentru combaterea și neutralizarea anumitor stări de pericol care creează o temere deosebită că, prin existența, intensitatea și persistența lor, s-ar putea menține un cadru favorabil săvârșirii în viitor și a altor fapte prevăzute de legea penală.

Prin **înlăturarea stării de pericol** (finalitatea imediată, directă) se înțelege îndepărtarea stării de pericol existente, cu alte cuvinte, crearea unei atmosfere de liniște, de siguranță, în locul stării anterioare de incertitudine și pericol.

Prin **preîntâmpinarea săvârșirii altor fapte prevăzute de legea penală** (finalitatea mediată, indirectă) se înțelege realizarea unor obstacole în calea realităților din care ar decurge starea de pericol, mergându-se până la suprimarea definitivă a acestora, făcând imposibilă săvârșirea în viitor a unor fapte prevăzute de legea penală, generate de existența respectivelor stări de pericol.

Starea de pericol pe care legea penală o consideră ca un temei special al luării măsurilor de siguranță nu are în vedere orice fel de pericol, ci un pericol legat de fenomenul infracțional, deoarece numai un asemenea pericol ar justifica intervenția legii penale.

Pe de altă parte, măsurile de siguranță fiind sancțiuni generale, ele pot fi luate în condițiile legii față de orice persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă este adult sau minor. Nu trebuie confundate măsurile de siguranță cu cele educative, care se iau exclusiv față de minorii care răspund penal.

Starea de pericol care poate servi ca temei la luarea unei măsuri de siguranță nu se confundă cu pericolul social pe care îl prezintă fapta prevăzută de legea penală și care, așa cum am mai arătat, constituie una dintre trăsăturile esențiale pentru existența infracțiunii.

În timp ce **starea de pericol** privește persoana, făptuitorul sau anumite lucruri având legătură cu fapta săvârșită de el, constituind o amenințare pentru viitor, **pericolul social al faptei** privește acțiunea sau inacțiunea prin care se realizează fapta respectivă și constituie un aspect al gravității sale concrete. Ca urmare, luarea măsurilor de siguranță fiind distinctă de pericolul social pe care îl prezintă fapta prevăzută de legea penală, implicit aceste măsuri operează indiferent de incidența sancțiunilor penale, adică a pedepsei. Aplicarea unei pedepse nu exclude posibilitatea luării măsurii de siguranță față de făptuitor. Tot astfel, cauzele care determină încetarea executării măsurilor de siguranță sau înlocuirea lor nu au niciun efect asupra pedepselor aplicate aceleiași persoane și viceversa.

Deși săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală constituie temeiul atât pentru aplicarea unei pedepse, cât și pentru luarea unei măsuri de siguranță, în practică se ivesc situații în care fapta comisă atrage fie numai aplicarea unei pedepse, fie numai luarea unei măsuri de siguranță. Așa, de pildă, **dacă fapta prevăzută de legea penală nu constituie în concret o infracțiune** (caracterul penal al faptei fiind înlăturat prin intervenția, de pildă, a constrângerii fizice ori morale, a cazului fortuit, a iresponsabilității ori a erorii de fapt) **sau dacă, deși fapta constituie infracțiune, lipsește răspunderea penală și, ca atare, nu mai este posibilă aplicarea unei sancțiuni penale** (ca urmare a amnistiei, prescripției acțiunii penale, retragerii plângerii penale, împăcării părților), se va putea lua contra făptuitorului **numai o măsură de siguranță** (luarea izolată a măsurii de siguranță). Condiția hotărâtoare pentru luarea unei asemenea măsuri nu poate fi decât starea de pericol a făptuitorului, dată în vileag prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală (chiar dacă nu există infracțiune și nici răspundere penală).

Dimpotrivă, dacă există o faptă prevăzută de legea penală și starea de pericol a făptuitorului, implicit va exista temerea serioasă că, fără luarea promptă a unei măsuri de siguranță, persistă pericolul ca făptuitorul să comită și alte fapte penale, ca atare, se impune luarea măsurii de siguranță pentru înlăturarea stării de pericol și, implicit, pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală. Numai prin comiterea unei fapte prevăzute de legea penală făptuitorul devine subiect de drept penal în acțiunea de prevenire pe care trebuie să o exercite legea penală.

De la această regulă generală există o singură **excepție**, și anume **minoritatea făptuitorului**. În măsura în care făptuitorul nu are vârsta legală pentru a deveni subiect de drept penal și a răspunde penal, măsurile educative și de siguranță față de el vor fi luate **pe cale administrativă**, potrivit legii pentru ocrotirea minorilor.

Există unele excepții și de la regula după care măsurile de siguranță pot fi luate izolat de pedeapsă, dacă nu există răspundere penală. Este vorba de ipoteza când a intervenit **dezincriminarea faptei** și atunci când **a expirat termenul de introducere a plângerii prealabile**, fără a fi intervenit o astfel de plângere. În aceste

situații, este exclusă luarea unei măsuri de siguranță izolat de pedeapsă, lipsind calitatea de subiect de drept penal a făptuitorului[1].

În schimb, posibilitatea luării măsurii de siguranță în cazul în care nu există răspundere penală poate fi **extinsă și la unele ipoteze de nepedepsire** prevăzute în Partea generală a Codului penal, cum ar fi desistarea voluntară și împiedicarea săvârșirii faptei, sau în Partea specială a Codului penal, și anume în cazul nepedepsirii ca urmare a denunțării faptei de complot ori ca urmare a denunțării altor infracțiuni sau ca urmare a unei tăinuiri sau favorizări nepedepsibile; ori ca urmare a neluării de bunăvoie de către făptuitor a îndatoririlor față de persoana pe care o avea sub pază sau în grijă sau ca urmare a surprinderii într-o încăierare a unei persoane atrase împotriva voinței sale sau care a încercat să despartă pe alta ori să respingă un atac sau să apere pe alții sau ca urmare a altor situații.

Luarea în mod izolat a măsurii de siguranță este posibilă și în situația în care există o pluralitate de stări de pericol, ceea ce ar justifica o pluralitate de măsuri de siguranță față de aceeași persoană, precum și în situația acelor măsuri de siguranță care pot fi dispuse în mod provizoriu.

În toate celelalte cazuri, măsurile de siguranță se pot lua împreună cu o pedeapsă, deoarece în aceste cazuri există infracțiune și răspundere penală, ceea ce justifică aplicarea de pedepse, dar există și starea de pericol a făptuitorului, ceea ce justifică luarea unora dintre măsurile de siguranță prevăzute de lege. Esențial este ca, pentru aceeași persoană și aceeași faptă, să se aplice atât sancțiuni penale (pedepse), cât și sancțiuni de prevenire (măsurile de siguranță). Dacă numai unora dintre participanți li s-au aplicat pedepse, iar față de alții s-au luat măsuri de siguranță, aceste din urmă măsuri apar a fi luate izolat de pedepse; la fel, dacă, față de o persoană, pentru anumite fapte s-au aplicat pedepse, iar pentru alte fapte s-au luat măsuri de siguranță. În acest caz, nu există un concurs de infracțiuni, ci un concurs de sancțiuni de drept penal.

În cazul în care măsurile de siguranță însoțesc o pedeapsă, va exista o completă independență între cauzele care pot determina încetarea sau modificarea măsurilor de siguranță și cauzele care atrag stingerea sau modificarea executării pedepsei. De la această regulă face excepție cazul în care legea penală dezincriminează fapta pentru care s-a aplicat o pedeapsă însoțită de o măsură de siguranță; în acest caz, nu se pot aplica nici pedepse și nici măsuri de siguranță. Tot astfel, în caz de deces al făptuitorului, lipsind subiectul pasiv al infracțiunii, este exclusă aplicarea de sancțiuni sau de măsuri de siguranță, deoarece a dispărut persoana asupra căreia s-ar fi operat o pedeapsă sau o măsură de siguranță.

Referințe istorice. Legile penale din Antichitate și Evul Mediu, deși cuprindeau și unele măsuri preventive, acestea nu erau cunoscute sub denumirea de „măsuri de siguranță", ci erau considerate fie *pedepse complementare*, fie simple *consecințe ale condamnării*.

Pravilele lui Matei Basarab și Vasile Lupu reglementau supravegherea de către familie a celui care a săvârșit o infracțiune și era bolnav mintal.

Condica criminalicească a lui Ioniță Sandu Sturdza conținea referiri privind expulzarea străinilor, iar **Codul Știrbei** a introdus *confiscarea specială* (în art. 346, art. 348 și art. 352) și *supravegherea polițienească* drept măsuri preventive.

---

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, p. 282.

Codul penal din 1865 reglementa, în art. 37, *confiscarea specială*. În temeiul acestui text: „judecătorii vor putea ordona să se confiște": lucrurile produse prin crimă, delict sau contravenție; lucrurile care au servit sau care au fost destinate să servească la comiterea vreunei infracțiuni, dacă aceste lucruri vor fi ale autorului infracțiunii sau ale vreunui complice; scrierile, imaginile sau reprezentările care ar prezenta elementele unei acțiuni condamnabile (pentru aceasta se putea ordona în același timp și distrugerea tuturor exemplarelor ce erau găsite, precum și a plachetelor, formatelor sau tiparelor care erau destinate spre a le reproduce).

Confiscarea sau distrugerea erau parțiale, în cazul în care numai unele pasaje sau unele părți vor fi fost contrare legii. În ceea ce privește lucrurile făcute sau menținute în contra regulamentelor polițienești, în cazul în care aceste bunuri ar fi fost considerate vătămătoare pentru sănătatea publică, ele se distrugeau în tot sau în parte. În afară de aceste prevederi generale, Codul penal din 1865, în art. 62, instituia printre măsurile de siguranță pentru minorii care au acționat fără discernământ, *încredințarea lor părinților* ori *internarea lor într-o mănăstire pentru a fi corectați*.

Măsura *interzicerii de a se afla în anumite localități* se lua cu privire la condamnații la o pedeapsă criminală [art. 596 alin. (2) C. pr. pen. 1865].

În Partea specială a Codului penal din 1865, erau incluse și alte prevederi referitoare la confiscarea specială. Spre exemplu, art. **247 prevedea** că oricine va vinde „băuturi prefăcute" și amestecate cu materii vătămătoare sănătății se va pedepsi cu închisoare și cu amendă, „iar prefăcutele băuturi", ce se vor dovedi a fi ale vânzătorului, se vor confisca. De asemenea, în art. 342 din Codul penal din 1865, cu privire la încălcarea unor norme referitoare la protecția dreptului de autor, se prevedea că orice director, orice întreprinzător din domeniul teatrului, orice asociație de artiști care va reprezenta scrieri teatrale fără voia autorului se va pedepsi cu amendă și cu „confiscațiunea" banilor ce vor fi strânși la acea reprezentație. În acest caz, sumele confiscate se plăteau autorului cu titlu de despăgubire.

Codul penal din 1937 a introdus o formă modernă a măsurilor de siguranță, având drept sursă de inspirație rezoluțiile congresului Asociației Internaționale de Drept Penal (Bruxelles, 1926), ale celei de-a doua conferințe internaționale de unificare a dreptului penal (Roma, 1928) și ale Congresului Comisiei Internaționale Penale și Penitenciare (Praga, 1931), reglementând materia măsurilor de siguranță pe baza celor mai avansate idei în materie. Acestea erau prevăzute în Cartea I, Titlul IV, Capitolele I și II, având o reglementare distinctă de aceea a pedepselor. Ca măsuri de siguranță, art. 71 indica: internarea infractorilor alienați într-un ospiciu; internarea infractorilor cu anormalități de ordin fiziologic sau psihologic într-un azil; deținerea infractorilor recidiviști într-un institut special; internarea vagabonzilor și cerșetorilor într-o casă de muncă; internarea infractorilor minori într-un institut de educație corectivă; liberarea supravegheată pentru minori; măsurile tutelare pentru minori; interdicția de a se afla în anumite localități; interdicția de a pătrunde în anumite localuri; interdicția de a exercita o anume profesie sau meserie; expulzarea străinilor; confiscarea specială; cauțiunea de bună purtare; închiderea localului; dizolvarea sau suspendarea unei persoane juridice.

Măsura de siguranță a confiscării speciale era prevăzută în art. 80, în conformitate cu care putea fi dispusă confiscarea:

- lucrurilor produse prin infracțiune;

- lucrurilor care au servit sau care erau destinate să servească la săvârșirea unei infracțiuni (dacă acestea aparțineau autorului infracțiunii sau, în caz de participație, instigatorului sau complicelui).

Pentru aceste categorii de lucruri, confiscarea specială putea fi dispusă doar în caz de condamnare și fără a aduce vreo atingere drepturilor altor persoane decât infractorilor.

- lucrurilor deținute în contra legilor și regulamentelor (arme, alimente, băuturi alterate, substanțe stupefiante etc.). În această situație, confiscarea specială putea fi dispusă chiar și în caz de achitare sau de încetare a procesului penal.

În justificarea introducerii acestor măsuri, s-a precizat că limitele pedepselor arătate de Cod sunt deseori insuficiente, așa încât este necesară introducerea de noi instrumente care să completeze activitatea de corijare și restabilire etică a infractorilor.

A fost înlăturată ideea unor măsuri de siguranță *ante delictum*, măsurile de siguranță putând fi dispuse doar în baza legii și doar dacă s-a comis o faptă prevăzută de legea penală. În principiu, doar instanța de judecată putea dispune luarea acestor măsuri, asociate unei pedepse, dar și de sine stătător, în raport cu starea de pericol a făptuitorului, și nu în funcție de gravitatea faptei și de vinovăția acestuia.

Măsurile de siguranță *privative de libertate*, prevăzute în Codul penal din 1937, erau: internarea infractorilor periculoși din cauza alienației mintale ori din cauza vieții parazitare (vagabonzi, cerșetori), anormalității sau viciilor, internarea infractorilor periculoși din cauza perseverenței lor criminale (infractori din obișnuință, profesioniști). Măsurile de siguranță *restrictive de libertate* vizau interdicția de a intra în anumite localuri de consumație și petrecere, interdicția de a părăsi localitatea sau de a se afla în anumite localități, precum și expulzarea.

Măsurile de siguranță *privative* și *restrictive de drepturi* erau interdicția de a exercita o profesie sau meserie, închiderea localului, dizolvarea sau suspendarea persoanei juridice.

Confiscarea specială și cauțiunea de bună purtare erau măsuri de siguranță cu caracter patrimonial.

Prevederile **Codului penal din 1969**, de asemenea, făceau referire la aplicarea „măsurilor de siguranță" și la „starea de pericol a infractorului". Măsurile de siguranță „se luau" chiar și față de persoanele care, deși au săvârșit fapte prevăzute de legea penală, nu răspundeau penal din cauza alienației mintale sau altor cauze. Aceste persoane nu erau infractori, ci *făptuitori*. Ca urmare, textul ar fi trebuit să se refere la „starea de pericol a făptuitorului, și nu a infractorului".

Principiile de aplicare și executare a măsurilor de siguranță

1. Principiul legalității. În domeniul dreptului penal, principiul legalității exprimă regula după care întreaga activitate de apărare socială împotriva criminalității trebuie să se desfășoare pe baza legii și în conformitate cu legea.

Principiul legalității cunoaște o triplă consacrare: legalitatea incriminărilor, pedepselor și legalitatea procedurilor judiciare.

În ceea ce privește măsurile de siguranță, principiul legalității conduce la următoarele consecințe:

a) nu se pot lua decât acele măsuri de siguranță expres prevăzute de lege;

b) luarea măsurilor de siguranță este permisă numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege. Această obligație privește nu numai natura măsurii de siguranță, ci și durata și regimul acesteia.

2. Principiul umanismului. Reglementarea și aplicarea măsurilor de siguranță urmăresc, pe de o parte, ca în activitatea de legiferare (în sensul prevederii în legea penală a unor măsuri) să nu se aducă o atingere gravă drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei și, pe de altă parte, ca în activitatea de aplicare a măsurilor de siguranță să nu se prejudicieze grav și ireversibil persoana făptuitorului, ci doar să se înlăture starea de pericol și să se preîntâmpine săvârșirea unor noi fapte prevăzute de legea penală.

3. Caracterul postdelictual al măsurilor de siguranță. Art. 107 alin. (2) C. pen. consacră principiul potrivit căruia măsurile de siguranță se iau față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală. Câtă vreme o persoană nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, nu se poate lua împotriva ei o măsură de siguranță. Starea de pericol este deci o realitate obiectivă umană sau socială, pusă în evidență prin conduita persoanei, iar nu periculozitate sau o „stare periculoasă a acesteia în sine".

4. Starea de pericol ca temei al măsurilor de siguranță. Măsurile de siguranță au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

5. Caracterul eminamente preventiv al măsurilor de siguranță. Odată cu înlăturarea unor stări de pericol, măsurile de siguranță vizează preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală. Spre deosebire de pedepse, care au numai în subsidiar caracter preventiv, în principal având un caracter retributiv, măsurile de siguranță au numai în subsidiar o componentă retributivă, scopul principal fiind înlăturarea stării de pericol și, odată cu aceasta, prevenirea săvârșirii de infracțiuni.

6. Măsurile de siguranță – sancțiuni care se iau pe durată nedeterminată, imprescriptibile, dar revocabile. Acțiunea represivă a pedepsei își poate pierde, prin trecerea termenului de prescripție, rolul său retributiv și preventiv, în timp ce măsura de siguranță trebuie să îndeplinească scopul de înlăturare a stării de pericol atâta timp cât aceasta există. Dacă starea de pericol nu mai persistă, măsura de siguranță poate fi revocată.

Revocabilitatea măsurilor de siguranță ori de câte ori au încetat temeiurile care au determinat luarea acestora este deci un alt principiu de reglementare și aplicare a măsurilor de siguranță.

Categoriile măsurilor de siguranță

Art. 108. Măsurile de siguranță sunt:
a) obligarea la tratament medical;
b) internarea medicală;
c) interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii;
d) confiscarea specială;
e) confiscarea extinsă.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. În Codul penal, legiuitorul a trecut unele dintre măsurile de siguranță (interzicerea de a se afla în anumite localități, interzicerea de a reveni în locuința familiei, expulzarea străinilor) în domeniul pedepselor complementare, iar două dintre măsurile de siguranță – obligarea la tratament medical și internarea medicală – au fost reformulate.

Cadrul măsurilor de siguranță. Măsurile de siguranță enumerate limitativ în dispozițiile din art. 108 C. pen. reprezintă, în ansamblul lor, un cadru special de sancțiuni de drept penal, care, alături de cadrul special al sancțiunilor penale (pedepse), formează cadrul general al sancțiunilor de drept penal.

Rigorile impuse de principiul legalității incriminărilor și a sancțiunilor de drept penal au determinat pe legiuitor să stabilească exact categoriile măsurilor de siguranță și regimul juridic propriu fiecăreia, cu indicarea stării de pericol specifice în fiecare caz în parte. Astfel, se creează premisele respectării pe deplin a acestui principiu, atât sub aspectul luării măsurilor de siguranță, cât și sub acela al executării acestora. Aceasta mai înseamnă că vor putea fi luate numai acele măsuri de siguranță anume prevăzute de legea penală și numai atâta timp cât persistă starea de pericol care a determinat luarea acestora.

Sistemul măsurilor de siguranță. Caracteristic pentru acest sistem este că fiecare măsură de siguranță prezintă particularități care o diferențiază de celelalte. Aceste particularități sunt determinate de starea de pericol specifică fiecăreia. Se poate astfel distinge între următoarele trei trăsături caracteristice: prima privește **cauza stării de pericol**, a doua **intensitatea pericolului**, iar a treia **remediul pentru înlăturarea stării de pericol și a cauzei care o generează.** Prin urmare, nu se poate vorbi de o ierarhizare sau de o sistematizare a măsurilor de siguranță, ci de o simplă enumerare a acestora. Aceasta înseamnă că nu există măsuri de siguranță cu caracter principal sau secundar și nici nu se pot stabili diferențieri cantitative în reglementarea acestora care să permită stabilirea unor limite speciale variate, în raport cu fiecare caz în parte, așa cum este în cazul pedepselor.

Pe lângă specificul de mijloace curative de drept penal, fiecare măsură de siguranță implică, pentru a-și putea realiza în concret scopul urmărit, necesitatea unei constrângeri. Ținând seama de natura acestei constrângeri, măsurile de siguranță pot fi împărțite în: **măsuri privative de libertate** (internarea medicală), **măsuri restrictive de libertate** (obligarea la tratament medical), **măsuri restrictive de drepturi** (interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, meserie ori o altă ocupație) și **măsuri de ordin patrimonial** (confiscarea specială). Dacă măsurile de siguranță luate față de făptuitor însoțesc pedeapsa privativă de libertate, în raport cu momentul în care acestea se execută, se disting cele care

trebuie executate înainte de punerea în executare a pedepsei, cele care se execută deodată cu pedeapsa privativă de libertate și cele care se execută după ce pedeapsa a fost executată sau după liberarea condiționată.

De remarcat că, și în cazul măsurilor de siguranță de aceeași natură, fiind vorba de stări de pericol înrudite, când este necesar, acestea se pot înlocui una cu celelalte (de exemplu, obligarea la tratament medical dispusă inițial poate fi înlocuită în anumite condiții cu internarea medicală și invers).

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL I (TITLUL IV)

George Antoniu, *Unele reflecții asupra măsurilor de siguranță*, în RDP nr. 1/2006, p. 9; George Antoniu, *Probleme actuale ale reformei penale în România*, în RDP nr. 1/2007, p. 153; Radu Chiriță, *Câteva considerații în legătură cu temeiul juridic al aplicării măsurilor de siguranță*, în Dreptul nr. 1/1999, p. 49; Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *Noul Cod penal comentat. Partea generala*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 632; Viorel Pașca, *Măsurile de siguranță și aplicarea legii penale în timp*, în RDP nr. 1/1997, p. 37; Viorel Pașca, *Curs de drept penal. Partea generala*, ed. a 2-a, actualizata cu modificările noului Cod penal, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 479; Aurelian Posdarie, *Măsuri de siguranță. Concept. Natură juridică*, în RDP nr. 4/1999, p. 72; Ioan Șandru, *Câteva considerații referitoare la ultimele modificări aduse Codului penal prin Legea nr. 278/2006*, în Dreptul nr. 2/2007, p. 9; Constantin Sima, *Măsurile de siguranță, probleme controversate în practica judiciară*, în Pro Lege nr. 3/1995, p. 31; Constantin Sima, *Măsurile de siguranță. Originea și evoluția conceptului*, în Pro Lege nr. 1/1998, p. 5; Constantin Sima, *Măsurile de siguranță în dreptul penal*, în Pro Lege nr. 3/1998, p. 18; Constantin Sima, *Principiile de reglementare a măsurilor de siguranță în dreptul penal român*, în Pro Lege nr. 1/1999, p. 83; Constantin Sima, *Măsurile de siguranță din dreptul penal român în raport cu alte sisteme și perspectiva evoluției acestora*, Pro Lege nr. 2/1999, p. 5; Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Anda Crișu-Ciocîntă, Mihai Dunea, Ruxandra Răducanu, Sebastian Rădulețu, *Noul Cod penal – Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 207.

BCU IASI / CENTRU

Capitolul II

Regimul măsurilor de siguranță

Obligarea la tratament medical

Art. 109. (1) Dacă făptuitorul, din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive, prezintă pericol pentru societate, poate fi obligat să urmeze un tratament medical până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol.

(2) Când persoana față de care s-a luat această măsură nu urmează tratamentul, se poate dispune internarea medicală.

(3) Dacă persoana obligată la tratament este condamnată la o pedeapsă privativă de libertate, tratamentul se efectuează și în timpul executării pedepsei.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dacă, în Codul penal anterior, cauza generării stării de pericol, în cazul obligării la tratament medical (art. 113), era reprezentată de o boală ori intoxicarea cronică „prin alcool, stupefiante sau alte asemenea substanțe", în Codul penal actual, această cauză are la bază o boală sau o tulburare psihică, inclusiv cea produsă de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive.

În formularea acestei măsuri, în Codul penal se folosește un termen necorespunzător pentru un act normativ, acela de „inclusiv". Formularea corectă ar trebui să fie ori cea din legea penală anterioară, ori „o boală sau o tulburare psihică provocată și de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive".

Deși Codul penal nu dispune nimic în legătură cu luarea provizorie a măsurii de siguranță a obligării la tratament medical, nu înseamnă că aceasta nu poate fi luată în mod provizoriu în faza urmăririi penale sau în timpul judecății. Procedura luării acestei măsuri de siguranță în timpul urmăririi penale sau al judecății urmează a fi rezolvată prin normele procesual penale.

Specificul acestei măsuri. Măsura obligării la tratament medical se diferențiază de celelalte măsuri de siguranță, prin trăsăturile sale caracteristice referitoare la **cauza stării de pericol, felul și intensitatea acestuia și modul adecvat de combatere.**

a) Cauza stării de pericol este reprezentată de condiția psihofizică anormală a persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Această condiție se constată prin examen medical, psihologic sau psihiatric. Pentru a se dispune această măsură de siguranță, este necesar ca boala sau intoxicarea să fie susceptibilă de tratament medical fie în stare de libertate, fie în timpul executării pedepsei, altfel, luarea acestei măsuri s-ar dovedi ineficientă și deci lipsită de temei.

Făptuitorul trebuie să prezinte un pericol social, adică să provoace temerea că ar putea săvârși noi fapte prevăzute de legea penală.

La stabilirea intensității pericolului social, trebuie să se aibă în vedere, pe de o parte, modul în care acesta, existent în stare latentă sau în mod vădit la data săvârșirii faptei, a contribuit la comiterea acesteia. Cu cât pericolul social este mai pregnant în antecedența cauzală a unei fapte prevăzute de legea penală, cu atât mai intens va fi acesta și, pe cale de consecință, mai accentuată temerea menționată.

Pe de altă parte, trebuie evaluată posibilitatea unei agravări progresive a stării psihofizice anormale a făptuitorului și consecințele la care această agravare ar conduce în plan social, în lipsa unui tratament adecvat.

Combaterea stării de pericol se face prin supunerea făptuitorului-pacient la un tratament medical adecvat, în raport cu boala sau cu natura intoxicării cronice. Tratamentul este stabilit de medicii specialiști din unitățile medicale unde se efectuează tratamentul. Măsura de siguranță a obligării la tratament medical se execută, de regulă, în stare de libertate, fără impunerea unor măsuri de precauție sau restricție (de exemplu: izolarea, interdicția de a intra în anumite localuri etc.). Numai în mod excepțional, dacă cel condamnat execută o pedeapsă privativă de libertate, tratamentul se va efectua în timpul executării pedepsei.

Conținutul măsurii. Măsura de siguranță a obligării la tratament medical constă în obligația pentru persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care, din cauza unei boli, a unei tulburări psihice sau a intoxicării cronice cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, prezintă pericol pentru societate de a se prezenta în mod regulat la tratament medical, până la însănătoșire.

Este o obligație-sancțiune impusă pe cale judiciară, făptuitorul-pacient fiind constrâns să se supună unui tratament medical corespunzător stării de pericol pe care o prezintă. Acesta trebuie să se prezinte cu regularitate la locul și datele fixate pentru efectuarea tratamentului medical. Așadar, constrângerea juridică specifică acestei obligații privește două aspecte: în primul rând, pe acela al „prezentării" la tratament medical și, în al doilea rând, pe acela al „regularității" acestei prezentări, încălcarea oricăreia dintre aceste două obligații implicând nerespectarea cerințelor impuse de lege cu consecințele ce decurg de aici.

b) Durata măsurii. Măsura se ia pe *perioadă nedeterminată*, însă va înceta (se va revoca) în caz de însănătoșire. Însănătoșirea, în sensul legii penale, nu înseamnă o completă vindecare, fiind suficientă o ameliorare serioasă și durabilă a condiției psihofizice a făptuitorului-pacient, astfel încât starea de pericol care a determinat luarea măsurii să nu mai subziste.

c) Înlocuirea măsurii. Nerespectarea obligației de a se prezenta în mod regulat la tratament medical poate atrage *înlocuirea* acestei măsuri cu măsura internării. Înlocuirea nu este însă obligatorie, ea se aplică doar atunci când se constată de către medicii specialiști o înrăutățire a stării pacientului, concomitent cu creșterea pericolului pe care acesta îl prezintă pentru societate.

d) Executarea măsurii de siguranță atunci când însoțește o pedeapsă privativă de libertate. Dacă făptuitorul a fost condamnat la o pedeapsă privativă de libertate, tratamentul medical se efectuează și în timpul executării pedepsei, în unități sanitare speciale. Dacă însănătoșirea nu a intervenit până la terminarea executării pedepsei privative de libertate, cel condamnat va continua tratamentul și după ce a executat pedeapsa, terminarea executării pedepsei nedeterminând schimbarea naturii măsurii, ci numai a modului de executare a acesteia.

Luarea măsurii de siguranță a obligării la tratament medical are un caracter facultativ, în sensul că instanța de judecată o poate dispune când o apreciază ca necesară pentru înlăturarea stării de pericol specifice acesteia. Există însă și un caz în

care luarea acesteia devine obligatorie, și anume în cazul săvârșirii infracțiunii de contaminare venerică, prevăzută în art. 353 C. pen.

Examen de practică judiciară. Dacă prin expertiza medico-legală efectuată în cauză s-a recomandat obligarea inculpatului la tratament medical conform art. 113 C. pen anterior, instanța are obligația de a se pronunța asupra acestei cereri[1]. Măsura de siguranță a obligării la tratament medical se poate lua și cu privire la făptuitorii față de care s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală ca urmare a existenței unei cauze de iresponsabilitate, deoarece textul de lege nu face nicio distincție, arătând că această măsură se ia față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală, înțelegându-se prin aceasta și persoane care nu răspund pentru faptele lor în condițiile art. 48 C. pen. anterior[2]. În cazul în care se constată, pe calea unei expertize psihiatrice, că inculpatul, condamnat pentru o infracțiune gravă de violență, suferă de o boală psihică din cauza căreia prezintă pericol pentru societate, instanța trebuie să dispună luarea măsurii de siguranță a obligării la tratament medical până la însănătoșire, inclusiv în perioada executării pedepsei[3]. Condamnatul față de care s-a luat măsura obligării la tratament medical și i s-a aplicat, totodată, pedeapsa închisorii efectuează acest tratament în timpul executării pedepsei; dacă după executarea acesteia condamnatul nu s-a însănătoșit, va continua tratamentul medical, schimbându-se astfel nu natura măsurii, ci modalitatea de executare a acesteia[4]. Măsura de siguranță a obligării la tratament medical, prevăzută în art. 113 C. pen. anterior, nu poate fi substituită pedepsei aplicate inculpatului care a săvârșit fapta cu discernământ[5]. Măsura de siguranță a obligării la tratament medical nu poate fi înlocuită cu măsura internării medicale, decât cu avizul comisiei medicale, întrucât această măsură are un dublu caracter: medical și privativ de libertate, astfel că responsabilitatea izolării bolnavului revine atât medicului, cât și judecătorului, care dispun privarea sa de libertate având în vedere afecțiunile psihice pe care le prezintă și care generează o stare de pericol pentru societate[6].

Internarea medicală

Art. 110. Când făptuitorul este bolnav psihic, consumator cronic de substanțe psihoactive sau suferă de o boală infectocontagioasă și prezintă pericol pentru societate, se poate lua măsura internării într-o unitate sanitară de specialitate, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dacă, în cazul internării medicale, cauza generatoare a stării de pericol pentru societate în Codul penal anterior era reprezentată de toxicomanie sau de o boală mintală, potrivit Codului

[1] C. Ap. Iași, dec. pen. nr. 49/2002, în BJ 2002, p. 62.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2069/1982, în RRD nr. 9/1983, p. 68.
[3] CSJ, Completul de 9 judecători, dec. nr. 53 din 20 mai 2002, în BJ, Baza de date.
[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2/1977, în CD 1977, p. 240.
[5] C. Ap. București, dec. pen. nr. 770/2000, în CPJP 2000, p. 105.
[6] ICCJ, s. pen., dec. nr. 22 din 6 ianuarie 2004, în BJ, Baza de date.

penal actual, această măsură poate fi luată numai dacă făptuitorul este „bolnav psihic" sau „consumator cronic de substanțe psihoactive". În plus, este susceptibil de internare medicală și acela care suferă de o boală infectocontagioasă. Aceste modificări au fost operate în urma consultării și a Institutului Național de Medicină Legală „Mina Minovici".

Deși Codul penal actual nu dispune nimic în legătură cu luarea provizorie a măsurii de siguranță a internării medicale, nu înseamnă că aceasta nu poate fi luată în mod provizoriu în faza urmăririi penale sau în timpul judecății. Procedura luării acestor măsuri de siguranță în timpul urmăririi penale sau al judecății urmează a fi rezolvată prin normele procesual penale.

Specificul acestei măsuri. Măsura internării medicale se caracterizează prin trăsăturile ei specifice privind **cauza pericolului social, felul și intensitatea acestuia și modul adecvat de combatere.**

a) Ca și în cazul măsurii de siguranță a obligării la tratament medical, și în cazul internării medicale, sursa stării de pericol este reprezentată de condiția psihofizică anormală a persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

b) Pericolul pe care făptuitorul îl prezintă este unul cu caracter social, adică unul îndreptat către valorile sociale pe care legea penală le protejează. Intensitatea pericolului social se raportează la imposibilitatea înlăturării acestuia în alt mod decât prin izolarea de societate a persoanei în cauză, prin internarea acesteia într-un spital.

c) Finalitatea imediată a luării măsurii de siguranță a internării medicale constă în împiedicarea făptuitorului de a mai săvârși noi fapte prevăzute de legea penală, prin internarea acestuia într-un spital. Alături de această finalitate imediată, există și una mediată, pe un termen lung, care urmărește combaterea stării de pericol social a făptuitorului, prin supunerea acestuia la un tratament adecvat, până la o vindecare completă sau până la o ameliorare serioasă și durabilă a stării acestuia.

Reglementarea măsurii de siguranță a internării medicale

a) Conținutul măsurii. Măsura de siguranță a internării medicale constă în acea obligație-sancțiune impusă pe cale judiciară persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care, din cauza stării sale psihice, prezintă pericol pentru societate, pe de o parte, de a se supune privării de libertate, prin internarea într-un institut medical de specialitate, și, pe de altă parte, de a se supune unui tratament medical adecvat. Această obligație operează chiar dacă persoana căreia îi incumbă este lipsită de capacitatea de a înțelege și voi.

b) Durata măsurii. Internarea medicală este o măsură fără termen. Ea se poate dispune, potrivit dispoziției cuprinse în art. 110, până la însănătoșire. Termenul „însănătoșire" are același înțeles ca în cazul măsurii de siguranță a obligării la tratament medical. În cazul unei ameliorări serioase și durabile a condiției psihofizice a făptuitorului, se poate dispune fie încetarea internării medicale, dacă pericolul social nu mai subzistă, fie doar înlocuirea acestei măsuri cu obligarea la tratament medical.

Examen de practică judiciară. În interpretarea dispozițiilor art. 162 C. pr. pen. anterior, cu referire la art. 114 C. pen. anterior, s-a decis că: în cazul în care procurorul a dispus scoaterea de sub urmărire penală a învinuitului sau inculpatului, pe motiv de iresponsabilitate, iar față de acesta, în cursul urmăririi penale, nu a fost luată în mod provizoriu măsura internării medicale, această măsură se dispune de

instanța de judecată, la sesizarea procurorului[1]. Dacă inculpatul, autor al unei infracțiuni de tâlhărie, nu este iresponsabil, ci prezintă doar tulburări de comportament pe fond nevrotic și intelect la limită, aplicarea măsurii de siguranță prevăzute de art. 114 C. pen. anterior și scoaterea lui de sub urmărire penală apar ca nejustificate[2]. De vreme ce urmărirea penală a fost efectuată cu învinuitul în stare de libertate, fără a se lua măsura internării provizorii, instanța de judecată nu poate dispune o asemenea măsură în condiții legale[3]. Internarea medicală, ca oricare dintre măsurile de siguranță, nu poate fi dispusă de instanță decât în cazul în care persoana a comis o faptă prevăzută de legea penală, iar nu când a comis o contravenție[4]. Instanța, hotărând asupra confirmării măsurii internării medicale a făptuitorului, dispusă provizoriu de procuror în cursul urmăririi penale, este obligată să asculte concluziile apărătorului, iar dacă cel internat nu are apărător, să-i asigure unul din oficiu. Dacă judecata a avut loc în lipsa apărătorului, hotărârea este supusă casării în temeiul art. 385[9] alin. (1) pct. 6 C. pr. pen. anterior[5]. Instanța de judecată nu este obligată să stabilească prin hotărâre institutul medical de specialitate în care va fi internat făptuitorul, aceasta fiind o chestiune care ține de executarea măsurilor de siguranță și care se face în condițiile prevăzute de art. 432-433 C. pr. pen. anterior[6]. Internarea medicală provizorie dispusă de procuror în urma neînceperii urmăririi penale pentru lipsa discernământului făptuitorului se confirmă de către instanța de judecată pe baza avizului comisiei medicale competente să avizeze internarea bolnavilor mintal și toxicomanilor periculoși, iar nu pe baza adeverinței eliberate de medicul curant de la secția de psihiatrie a spitalului unde cel în cauză se află în tratament[7]. Pentru soluționarea cererii de încetare a internării medicale formulate de persoana internată, în cazul în care avizul unității sanitare la care se referă art. 434 alin. (2) C. pr. pen. anterior și actele medicale depuse nu sunt lămuritoare cu privire la starea sănătății acesteia, se impune efectuarea unei expertize psihiatrice pentru a se stabili dacă cel internat s-a însănătoșit și nu mai prezintă pericol pentru societate, dacă măsura internării poate fi înlocuită cu cea a obligării la tratament medical sau internarea medicală trebuie menținută[8].

Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii

Art. 111. (1) Când făptuitorul a săvârșit fapta datorită incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac inapt pentru ocuparea unei anumite funcții, pentru exercitarea unei profesii sau meserii ori pentru desfășurarea unei alte activități, se poate lua măsura interzicerii exercitării dreptului de a ocupa acea funcție ori de a exercita acea profesie, meserie sau activitate.

[1] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. 13 din 18 februarie 2008, publicată în M. Of. nr. 853 din 18 decembrie 2008.

[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2677/1979, în RRD nr. 7/1980, p. 57.

[3] C. Ap. Timișoara, dec. pen. nr. 608 din 16 iulie 2003, în BJ 2003, p. 371.

[4] CSJ, s. pen., dec. nr. 2583 din 21 iunie 1999, în RDP nr. 1/2002, p. 127.

[5] CSJ, s. pen., dec. nr. 1192 din 7 martie 2003, în BJ, Baza de date.

[6] C. Ap. Craiova, dec. pen. nr. 15 din 17 ianuarie 2001, în BJ 2001, p. 228.

[7] CSJ, s. pen., dec. nr. 1053 din 17 aprilie 1992, în *Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000*, p. 140.

[8] CSJ, s. pen., dec. nr. 2742 din 6 iunie 2003, disponibilă pe *www.scj.ro*.

(2) Măsura de siguranță poate fi revocată la cerere, după trecerea unui termen de cel puțin un an, dacă se constată că temeiurile care au impus luarea ei au încetat. O nouă cerere nu se poate face decât după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Conținutul măsurii de siguranță prevăzut în art. 111 C. pen. este identic, în esență, cu cel din reglementarea penală anterioară. Unele diferențe de exprimare ale legiuitorului sunt fără relevanță sub aspectul înțelesului reglementării.

Specificul acestei măsuri. Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii, prevăzută de dispozițiile art. 111 C. pen., se caracterizează prin trăsăturile care îi sunt specifice și care se referă la **cauza pericolului social, felul și intensitatea acestuia și modul adecvat de combatere.**

a) Cauza stării de pericol. Cauza care generează starea de pericol în cazul acestei măsuri de siguranță o constituie inaptitudinea persoanei de a exercita o anumită activitate potrivit exigențelor cuvenite, săvârșind astfel o faptă prevăzută de legea penală.

Inaptitudinea persoanei de a efectua activitatea în exercițiul căreia a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se poate datora nepregătirii, lipsei de pricepere sau de dexteritate, incapacității psihofizice sau oricăror alte stări care pun acea persoană în situația de a fi socotită improprie pentru exercitarea activității respective.

Ca și în cazul celorlalte măsuri de siguranță, pericolul social este relevat prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Această faptă nu este temeiul în baza căruia se ia această măsură, ci un indiciu relevant al stării de pericol social al făptuitorului, temeiul oricărei măsuri de siguranță. Pentru a evalua corect această stare de pericol social, organele judiciare trebuie să țină seama de împrejurările în care a fost săvârșită fapta, precum și de părerea specialiștilor cu privire la aptitudinea făptuitorului de a exercita activitatea în îndeplinirea căreia a săvârșit fapta.

b) Felul și intensitatea pericolului. Starea de pericol a făptuitorului are caracter social pentru că privește temerea săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală de către acesta, din cauza inaptitudinii de care a dat dovadă în cazul în care i s-ar îngădui în continuare să exercite activitatea pentru care este inapt.

Felul pericolul social variază în funcție de natura și specificul activității; astfel, acesta poate privi fie siguranța persoanelor, fie atât siguranța persoanelor, cât și a bunurilor, fie numai siguranța bunurilor.

Cu privire la intensitatea pericolului social, aceasta trebuie raportată la gravitatea consecințelor ce s-ar putea produce din cauza inaptitudinii făptuitorului de a exercita acea activitate. Intensitatea pericolului va fi maximă atunci când aceste consecințe ar fi ireparabile. În orice caz, pentru a se putea dispune această măsură de siguranță, pericolul social al făptuitorul trebuie apreciat ca grav fie prin prisma mărimii, fie a frecvenței consecințelor inaptitudinii făptuitorului.

Nu este justificată luarea măsurii de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii atunci când consecințele faptei prevăzute de legea penală sunt legate oarecum de riscurile obișnuite ale exercitării respectivei activități. În astfel de cazuri,

pedeapsa pentru fapta săvârșită din culpă constituie un avertisment suficient pentru făptuitor, astfel încât acesta să se comporte în viitor de așa natură încât să nu mai săvârșească alte fapte prevăzute de legea penală.

c) Modul de combatere a stării de pericol. Pentru a fi înlăturată starea de pericol ce decurge din inaptitudinea persoanei de a exercita activitatea în îndeplinirea căreia a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, este necesară interzicerea exercitării de către făptuitor a acelei activități. Acesta este modul în care făptuitorul este pus în imposibilitatea de a mai săvârși pe viitor alte fapte prevăzute de legea penală, deși nu este un mod de a remedia propriu-zis inaptitudinea acestuia. Raportat la caracterul de sancțiune în principal preventivă a măsurii de siguranță, această interdicție impusă făptuitorului îndeamnă și în același timp obligă pe acesta să înlăture inaptitudinea sa, fie printr-o pregătire corespunzătoare, prin deprinderea aptitudinilor necesare, ori printr-un tratament medical adecvat, fie prin orice altă modalitate care să elimine starea de pericol social și care să-l îndreptățească să solicite revocarea măsurii.

Reglementarea măsurii de siguranță a interzicerii unei funcții sau a unei profesii

a) Conținutul măsurii. Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii este o sancțiune impusă pe cale judiciară ce constă în obligația persoanei, dovedită a fi improprie pentru exercitarea activității în îndeplinirea căreia a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, de a se abține de la efectuarea vreunui act care aparține exercitării acelei activități.

Odată cu aplicarea măsurii de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii, are loc și pierderea abilitării formale în temeiul căreia persoana supusă interdicției exercita activitatea în sfera căreia a săvârșit fapta prevăzută de legea penală și în raport cu care s-a stabilit inaptitudinea făptuitorului de a exercita acea activitate.

Conținutul măsurii diferă în funcție de felul activității al cărei exercițiu a fost interzis. În cazul activităților cu multiple posibilități de exercitare, este necesară distincția între inaptitudinea totală de a exercita acea activitate, oricare ar fi modalitățile sale, și inaptitudinea parțială limitată la una sau unele dintre aceste modalități.

b) Condițiile luării acestei măsuri. Pentru a dispune această măsură de siguranță, instanța de judecată trebuie să verifice îndeplinirea următoarelor *condiții*:

- să se fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;
- fapta prevăzută de legea penală să fi fost săvârșită în exercitarea funcției sau profesiei, meseriei sau ocupației făptuitorului;
- fapta săvârșită să se datoreze incapacității, nepregătirii sau altor motive care îl fac impropriu pe făptuitor pentru ocuparea unei funcții, exercitarea unei profesii, meserii sau ocupații;
- exercitarea funcției, profesiei, meseriei și ocupației creează o stare de pericol prin posibilitatea comiterii altor fapte în viitor;
- instanța de judecată să aprecieze că înlăturarea stării de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate realiza prin luarea măsurilor de siguranță prevăzute în art. 111 C. pen.

Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii nu trebuie confundată cu pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi prevăzute în art. 66 lit. g) C. pen., fiindcă temeiul lor este diferit, incidența lor cumulativă nu este legal posibilă. În timp ce pedeapsa complementară prevăzută de art. 66 lit. g) are ca temei vinovăția sporită a făptuitorului, care s-a dovedit nedemn, impropriu din punct

de vedere moral să ocupe acea funcție sau să exercite profesia, meseria sau îndeletnicirea respectivă, măsura de siguranță a interzicerii unei activități are ca temei pericolul pe care îl creează inaptitudinea făptuitorului.

Îndată ce hotărârea instanței prin care s-a luat măsura interzicerii unei funcții sau profesii a rămas definitivă, **făptuitorul are obligația de a se abține să exercite acea activitate** pe toată durata de funcționare a sancțiunii.

În vederea punerii în executare a măsurii interzicerii unei funcții sau profesii, instanța de executare comunică o copie de pe dispozitivul hotărârii organului în drept să ducă la îndeplinire această măsură și să asigure respectarea ei [art. 573 alin. (1) C. pr. pen.]. Acest organ are îndatorirea să asigure executarea măsurii luate și să sesizeze organul de urmărire penală în caz de sustragere de la executarea măsurii de siguranță.

Comunicarea va fi adresată, **de la caz la caz, departamentului care coordonează activitatea respectivă**: Ministerului Învățământului și Cercetării (dacă făptuitorului i s-a interzis să ocupe funcția de profesor); Ministerului Sănătății și al Familiei (când, față de un medic, s-a dispus interzicerea de a continua exercitarea profesiei de medic); Ministerului Administrației și Internelor (dacă instanța a interzis unui conducător de vehicul cu tracțiune mecanică să mai exercite meseria de șofer) etc., care au obligația legală de a asigura executarea efectivă a interzicerii funcției sau profesiei. Aceste organe vor efectua actele necesare și vor lua toate măsurile pentru supunerea subiectului la restricțiile ce decurg din interdicție.

Persoana cu privire la care s-a luat măsura prevăzută în art. 111 alin. (1) C. pen. poate cere instanței de executare revocarea măsurii, în condițiile art. 111 alin. (2) C. pen. Soluționarea cererii se face cu citarea persoanei față de care este luată măsura, după ascultarea concluziilor avocatului acesteia și ale procurorului.

Nerespectarea de către persoana față de care s-a luat măsura de siguranță a obligației de a nu mai exercita activitatea interzisă **atrage sancțiunea prevăzută** în art. 287 raportat la art. 288 alin. (1) C. pen., care incriminează fapta de nerespectare a hotărârilor judecătorești prin sustragerea de la executarea măsurii de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii. Atunci când, prin nerespectarea obligației, s-a săvârșit o altă infracțiune, ca, de exemplu, **uzurparea de calități oficiale** (art. 258 C. pen.), **exercitarea fără drept a unei profesii** (art. 348 C. pen.), **fals în declarații sau privind identitatea** (art. 326, art. 327 C. pen.), cel în cauză va răspunde pentru un concurs de infracțiuni.

c) Durata măsurii. Măsura interzicerii unei funcții sau profesii *se ia pe o perioadă nedeterminată*, însă *poate fi revocată* la cerere după trecerea unui termen de cel puțin un an, dacă se constată că au încetat temeiurile care au impus luarea ei.

În cazul în care cererea de revocare este respinsă, se poate face o nouă cerere după trecerea unui an de la data când respingerea cererii anterioare a rămas definitivă.

Măsura de siguranță a interzicerii unei activități poate însoți, uneori, o altă măsură de siguranță.

Astfel, în cazul în care făptuitorul este socotit ca inapt de a exercita o activitate din cauza stării sale psihofizice poate fi luată, concomitent cu măsura interzicerii exercitării unei anumite activități, și măsura obligării la un tratament medical sau măsura internării medicale.

În acest caz, măsura de siguranță a interzicerii unei activități nu va putea fi revocată decât după ce, în prealabil, va fi revocată măsura de siguranță privitoare la

starea psihofizică, fiindcă, din cauza acestei stări, făptuitorul a fost considerat ca impropriu pentru exercitarea activității respective.

Examen de practică judiciară. Pentru aplicarea măsurii de siguranță prevăzute în art. 115 C. pen. anterior, nu este suficient ca făptuitorul să fi săvârșit o infracțiune de serviciu sau în legătură cu funcția sau profesia sa, ci este necesar ca fapta respectivă să fi fost comisă din cauza incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei anumite funcții ori pentru exercitarea unei profesii, meserii, ocupații[1].

Confiscarea specială

Art. 112. (1) Sunt supuse confiscării speciale:

a) bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;

b) bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

c) bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

d) bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;

e) bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;

f) bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.

(2) În cazul prevăzut în alin. (1) lit. b) și lit. c), dacă valoarea bunurilor supuse confiscării este vădit disproporționată față de natura și gravitatea faptei, se dispune confiscarea în parte, prin echivalent bănesc, ținând seama de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce și de contribuția bunului la aceasta. Dacă bunurile au fost produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală, se dispune confiscarea lor în întregime.

(3) În cazurile prevăzute în alin. (1) lit. b) și lit. c), dacă bunurile nu pot fi confiscate, întrucât nu aparțin infractorului, iar persoana căreia îi aparțin nu a cunoscut scopul folosirii lor, se va confisca echivalentul în bani al acestora, cu aplicarea dispozițiilor alin. (2).

[1] C. Ap. București, dec. pen. nr. 767/2000, în CPJP 2000, p. 78.

(4) Dispozițiile alin. (1) lit. b) nu se aplică în cazul faptelor săvârșite prin presă.

(5) Dacă bunurile supuse confiscării potrivit alin. (1) lit. b)-e) nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora.

(6) Se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea, cu excepția bunurilor prevăzute în alin. (1) lit. b) și lit. c).

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. În privința confiscării speciale, în Codul penal sunt menținute dispozițiile cuprinse în art. 118 C. pen. anterior, cu unele modificări și completări.

În primul rând, la lit. b) a art. 112 C. pen., s-a prevăzut că sunt supuse confiscării speciale și bunurile care au fost „destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor". Textul va opera obiectiv, atunci când bunul a fost anume „produs sau adaptat" pentru a servi ca mijloc sau instrument la săvârșirea infracțiunii, sau și „subiectiv", atunci când făptuitorul și-a procurat un anumit lucru care, într-adevăr, i-ar fi putut fi, eventual, util la săvârșirea faptei, dar la comiterea faptei nu s-a ivit necesitatea de a se servi de acel bun.

Ipoteza în care bunul ar aparține altei persoane, dacă aceasta a cunoscut scopul folosirii lui, nu și-ar găsi justificarea, întrucât o asemenea persoană ar avea calitatea de complice la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, situație acoperită de prima ipoteză.

Potrivit dispozițiilor art. 112 alin. (1) lit. c) C. pen., sunt supuse confiscării speciale „bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor" (a se vedea observația de mai sus). Includerea acestei categorii de bunuri în sfera celor supuse confiscării speciale este reclamată de practica judiciară și de necesitatea combaterii fenomenului criminalității, prin lărgirea sferei bunurilor supuse confiscării speciale, cu referire specială la cele care au fost folosite pentru împiedicarea sau îngreunarea descoperirii infracțiunilor și a asigurării folosului infracțiunii. Astfel, se pune capăt practicii neunitare în ceea ce privește folosirea vehiculului pentru transportul bunurilor sustrase și ascunse în afara unității sau a vehiculului folosit pentru a transporta la domiciliul făptuitorului bunurile sustrase.

De asemenea, prin transpunerea Deciziei-cadru nr. 2005/212/JAI privind confiscarea produselor, instrumentelor și altor bunuri aflate în legătură cu criminalitatea, a fost reglementată pentru prima oară în legislația noastră măsura confiscării extinse, fără a contraveni dispozițiilor constituționale în materie (art. 112^1).

Specificul acestei măsuri. Măsura de siguranță a confiscării speciale se caracterizează, ca și celelalte măsuri de siguranță reglementate de noul Cod penal, prin trăsăturile sale specifice, și anume: **cauza stării de pericol, felul și intensitatea acestuia și modul adecvat de combatere.**

a) Cauza stării de pericol. Ca și celelalte măsuri de siguranță, măsura confiscării speciale își află justificarea în existența unei stări de pericol, care constă în primejdia cu răsfrângeri sociale pe care ar prezenta-o anumite bunuri dacă ar fi lăsate în aria largă a liberei circulații, în sensul că ar putea servi, în diverse moduri, la săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală. Unele dintre aceste moduri sunt primejdioase prin natura lor (de exemplu, arme, substanțe explozive, otrăvuri). Alte bunuri devin primejdioase prin destinația ce li s-a dat sau întrebuințarea pe care au primit-o (materiale pentru falsificare de monede). De asemenea, sunt bunuri cu răsfrângeri primejdioase din cauza provenienței lor ilicite și care, dacă ar fi lăsate în mâinile celor care le dețin, ar constitui o continuă incitare la săvârșirea de infracțiuni; bunuri primite ca plată sau ca răsplată pentru săvârșirea de infracțiuni, ca banii dați de instigator autorului pentru a săvârși infracțiunea, banii dați de mituitor, bani sau alte foloase primite după săvârșirea de infracțiuni drept răsplată etc.

Toate aceste categorii de bunuri, datorită particularităților ce le sunt proprii, constituie cauza stării de pericol social care justifică instituirea măsurii de siguranță a confiscării speciale.

b) Felul și intensitatea pericolului. Pericolul social împotriva căruia este îndreptată măsura de siguranță a confiscării speciale constă în existența unei posibilități sporite de a se săvârși fapte prevăzute de legea penală, dacă anumite bunuri primejdioase ar fi lăsate să circule liber prin diferite mâini.

Pericolul trebuie să se înfățișeze sub forma unei temeri serioase că bunurile considerate primejdioase, dacă nu ar fi scoase din circulație, ar putea servi la săvârșirea de infracțiuni sau ar constitui o incitare, o încurajare la folosirea activităților infracționale ca mijloc lesnicios de realizare a unor profituri ilicite.

Existența stării de pericol trebuie să rezulte din constatarea bazată pe datele concrete ale cauzei, care relevă că anumite obiecte au căpătat caracter de bunuri periculoase în urma săvârșirii de către făptuitor a unei fapte prevăzute de legea penală, folosindu-se de aceste bunuri.

Existența stării de pericol este neîndoielnică, iar intensitatea acesteia este de un grad ridicat în cazul bunurilor vătămătoare sau primejdioase prin întrebuințarea ce li s-a dat; în acest caz, intensitatea pericolului poate prezenta numeroase și variate grade, în raport cu felul bunului și cu destinația lui, cu modul în care a fost dobândit, cu persoana în mâinile căreia s-a aflat, cu rolul acesteia la săvârșirea faptei etc.

c) Modul de combatere a stării de pericol. Împotriva stării de pericol pe care o prezintă anumite lucruri, stare de pericol dată în vileag cu prilejul săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală, nu există un alt mijloc de combatere mai potrivit decât scoaterea acestor lucruri din circulația liberă. Măsura confiscării speciale realizează eficient acest mod de combatere. Efectele măsurii de siguranță a confiscării speciale se limitează, desigur, la starea de pericol pe care o reprezintă lucrurile confiscate efectiv, iar nu și la lucrurile a căror confiscare a fost dispusă, existența lor fiind neîndoielnică, dar care nu au putut fi găsite în cursul desfășurării procesului penal.

Măsura de siguranță a confiscării speciale având incidență obiectivă, ea se duce la îndeplinire și se realizează imediat; de aceea, spre deosebire de celelalte măsuri de siguranță, în cazul confiscării speciale nu există o problemă privind durata, determinată sau nedeterminată, a măsurii. Executarea măsurii este posibilă oricând ar fi descoperite lucruri în privința cărora s-a luat măsura confiscării, dar care nu au putut face încă obiectul executării, din cauză că se aflau ascunse. Tot datorită

specificului său, măsura de siguranță a confiscării speciale, legal luată, nu este susceptibilă de revocare pe motiv de încetare a stării de pericol.

Măsura de siguranță constă în trecerea silită și gratuită în proprietatea statului a anumitor bunuri ce aparțin persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, a căror deținere de către făptuitor, datorită naturii lor ori datorită legăturii acestora cu săvârșirea faptei, prezintă pericolul săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală.

Luându-se cu privire la anumite bunuri măsura arătată, aceasta produce efecte *in rem*, adică bunurile confiscate trebuie predate autorităților indiferent de persoanele care le dețin ca urmare a dobândirii ulterioare a lucrurilor respective.

Obiectul confiscării speciale

Sunt supuse confiscării speciale:

a) bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;

b) bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

c) bunurile folosite imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

d) bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;

e) bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;

f) bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.

Confiscarea specială **are caracterul unei sancțiuni de drept penal**, și nu de despăgubire civilă. Spre exemplu, dacă o infracțiune a fost comisă în participație și folosul a fost împărțit între participanți, aceștia nu pot fi obligați solidar la plata sumelor reprezentând valorile confiscate, ci fiecare va plăti în raport cu partea care i-a revenit.

Condițiile în care bunurile pot fi confiscate:

A. Bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală

Pentru a se dispune confiscarea bunurilor în temeiul art. 112 alin. (1) lit. a) C. pen., este necesar să se constate următoarele condiții:

a) **Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală**. Nu este necesar ca fapta să constituie infracțiune, suficient fiind ca ea să întrunească numai trăsăturile conținutului generic obiectiv al infracțiunii. Este îndeplinită condiția în cazul în care fapta prevăzută de legea penală nu are caracter penal, fiind incidentă vreuna dintre cauzele arătate în art. 18-31 C. pen. (de exemplu: alimentele falsificate, vândute de o persoană care s-a aflat în eroare de fapt asupra împrejurării că alimentele pe care le punea în vânzare erau falsificate).

b) Bunul trebuie **să fie „produs prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală"**. Un bun este produs prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală când a căpătat existență prin efectuarea acțiunii care formează elementul material al faptei săvârșite (monede false, titluri de credit false, arme confecționate ilegal ori materii explozive, alimente, băuturi sau medicamente false).

Se consideră, de asemenea, că sunt produse prin fapta prevăzută de legea penală **bunurile care au căpătat prin săvârșirea unor astfel de fapte o calitate, o poziție de fapt, pe care nu ar fi putut să o dobândească decât pe căi ilegale** (de exemplu, bunurile introduse în țară prin contrabandă, medicamentele conținând o importantă doză de stupefiante preparate pe baza unei prescripții medicale abuzive).

Dacă bunurile produse prin fapta prevăzută de legea penală au fost distruse de inculpat înainte de descoperirea faptei sau au fost consumate de acesta, nu se va putea dispune confiscarea acestora, nici obligarea inculpatului la plata echivalentului bănesc al acestora, deoarece, prin distrugerea bunurilor, a dispărut starea de pericol rezultată din natura intrinsecă a bunului și, implicit, temerea că bunul respectiv ar putea constitui o tentație viitoare pentru a comite noi infracțiuni.

B. Bunurile care să fi fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor

Pentru a lua măsura confiscării speciale potrivit art. 112 alin. (1) lit. b) C. pen., instanța trebuie să constate următoarele condiții:

a) **Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.**

b) **Bunul să fi folosit, în orice mod, sau destinat a fi folosit la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.** Un bun este considerat că a folosit la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală numai dacă a constituit mijloc de comitere a acesteia. Ca mijloace care au folosit la săvârșirea infracțiunii, pot fi menționate: autoturismul de care s-a servit un cetățean străin pentru a introduce în țară o mare cantitate de obiecte în scop de comercializare, ascunse în autoturism; arma de vânătoare care a fost folosită la săvârșirea infracțiunii de braconaj, chiar dacă făptuitorul posedă permis de portarmă; aparatura electronică în cazul răspândirii de materiale obscene.

Dacă bunul nu a constituit un mijloc de săvârșire a infracțiunii, nu se justifică confiscarea lui. În practica judiciară s-a decis că nu se poate confisca un apartament, chiar dacă, ocazional, inculpatul a înlesnit practicarea prostituției în una dintre camere; s-a motivat că apartamentul în întregime nu a servit și nu putea să servească la săvârșirea infracțiunii, neavând în mod obiectiv o atare aptitudine; nici prostituția și nici proxenetismul, deși presupun folosirea unui spațiu de locuit, nu se comit prin intermediul acestui spațiu. De asemenea, nu pot fi confiscate aparatele electrice de uz casnic alimentate cu energie electrică sustrasă de făptuitor, deoarece acestea nu au servit la săvârșirea infracțiunii, ci la consumarea energiei electrice sustrase.

Textul art. 112 alin. (1) lit. b) C. pen., prevede posibilitatea confiscării bunurilor dacă acestea **„au fost folosite, în orice mod"** la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală. Prin urmare, nu are relevanță modul cum au fost folosite bunurile la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, ci numai dacă bunurile au contribuit efectiv la aceasta. În baza acestui mod de a raționa, care corespunde voinței legiuitorului, va constitui obiectul confiscării, de exemplu, camionul în care au fost ascunse drogurile sau alte substanțe interzise, profitând de încărcătura legală.

Din modul de exprimare a legiuitorului în dispozițiile art. 112 alin. (1) lit. b) C. pen., se desprinde concluzia că măsura confiscării, în situația pe care o examinăm, poate fi luată doar în cazul infracțiunilor intenționate, și nu a celor din culpă. Astfel,

spre exemplu, în cazul unei uciderii din culpă, nu se poate considera că autorul a folosit respectivul autovehicul la comiterea infracțiunii, în măsura în care el nu a dorit sau acceptat producerea unui asemenea rezultat.

c) **Bunul să fie al făptuitorului sau, dacă aparține altei persoane, aceasta să fi cunoscut scopul folosirii lui.**

Când bunul aparține făptuitorului, este suficient să se constate că acel bun a folosit, în orice mod, la săvârșirea infracțiunii. Dacă bunul este proprietatea altei persoane și a fost folosit de făptuitor la comiterea infracțiunii, trebuie să se constate că acea persoană a cunoscut scopul folosirii bunului respectiv, fără a fi în vreun fel participant la acea faptă prevăzută de legea penală. Această din urmă ipoteză ar fi greu să fie reținută, pentru că, în realitate, o persoană, dacă știe că bunul său va fi folosit la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală de o altă persoană, devine complice, astfel că bunul este supus confiscării speciale potrivit primei ipoteze (aparține infractorului).

d) **Infracțiunea să nu fi fost săvârșită prin presă.** În art. 112 alin. (4) C. pen. se precizează că **această măsură nu poate fi dispusă în cazul infracțiunilor săvârșite prin presă**. Excluderea infracțiunilor prin presă de la măsura confiscării speciale își găsește temeiul în art. 30 din Constituția României, revizuită, și în art. 10 par. 2 din Convenție.

C. Bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor

Această categorie de bunuri supuse confiscării speciale a fost introdusă la art. 112 alin. (1) lit. c) C. pen. Pentru a lua măsura confiscării speciale în temeiul acestor dispoziții, organul judiciar trebuie să constate întrunirea cumulativă a următoarelor condiții:

a) **Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.** Aceasta înseamnă ca fapta săvârșită să întrunească toate condițiile obiective și subiective cerute de norma de incriminare. Cu alte cuvinte, să existe o concordanță între ceea ce norma de incriminare cere și ceea ce s-a realizat în fapt, incidența vreuneia dintre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (art. 18-31) nu exclude existența faptei în materialitatea ei.

b) **Bunurile care au fost utilizate la comiterea faptei prevăzute de legea penală să fi fost în prealabil produse, modificate sau adaptate** în acest scop. Un bun este produs în scopul comiterii unei fapte prevăzute de legea penală, atunci când a fost construit sau confecționat cu această destinație (de exemplu, o persoană confecționează o cheie pentru a pătrunde într-o încăpere, de unde să sustragă anumite obiecte; sau o persoană construiește un aparat pentru sustragerea de motorină din conducte etc.). Un bun este adaptat sau modificat în scopul de a fi utilizat la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, în ipoteza în care acelui bun, deși construit sau confecționat cu altă destinație, făptuitorul îi aduce unele modificări sau transformări, făcându-l, în acest fel, apt de a fi folosit la săvârșirea infracțiunii. De exemplu, făptuitorul are o cheie, dar aceasta, așa cum este, nu poate fi folosită la pătrunderea într-o încăpere și, în acest caz, acea cheie este modificată; ori făptuitorul posedă un autoturism căruia care îi creează unele spații ascunse pentru transportul unor substanțe interzise; sau transformarea unui instrument de spargere,

care apoi a fost folosit la distrugerea unui sistem de asigurare a unei bănci în vederea sustragerii de valori; ori instalarea unor programe informatice la un computer în vederea utilizării la săvârșirea unei infracțiuni de falsificare de monedă etc.

Așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, încadrarea bunurilor într-una dintre aceste două categorii va trebui făcută de instanță în funcție de anumite criterii. **Un prim criteriu** ar viza măsura în care, în urma modificării sau adaptării, bunul devine impropriu utilizării căreia îi era destinat inițial din construcție. Dacă nu mai corespunde acestei destinații, bunul face parte din categoria celor prevăzute în art. 112 alin. (1) lit. c) C. pen. Spre exemplu, în cazul unui autoturism ale cărui banchete au fost înlăturate și înlocuite cu rezervoare de combustibil, utilizat la săvârșirea furtului de combustibil din conducte, atâta timp cât acel autoturism nu mai poate fi folosit conform destinației sale inițiale – transportul de persoane –, va fi confiscat potrivit dispozițiilor art. 112 alin. (1) lit. c) C. pen.

Un al doilea criteriu se referă la faptul dacă modificarea sau adaptarea bunului a avut loc printr-o faptă ilicită sau licită. Dacă modificarea sau adaptarea bunului reprezintă o faptă ilicită, deși bunul poate fi în continuare utilizat conform destinației sale inițiale, acel bun va fi inclus în categoria celor prevăzute în art. 112 alin. (1) lit. c) C. pen. Spre exemplu, montarea unor anvelope cu alte dimensiuni sau caracteristici decât cele prevăzute în certificatul de înmatriculare sau montarea unor lumini de altă culoare sau intensitate la un autoturism care astfel a devenit apt și a fost utilizat la braconaj. Deși bunul (autoturismul) poate fi în continuare utilizat conform destinației sale inițiale, faptul că simpla modificare sau adaptare este interzisă sugerează starea de pericol a autorului, care recurge la astfel de metode în scopul săvârșirii infracțiunii.

c) **Bunurile să aparțină făptuitorului, iar dacă aparțin altei persoane, aceasta să fi cunoscut scopul folosirii**. După cum se poate observa cu ușurință, distingem două categorii de bunuri: **prima o constituie** bunurile produse, modificate sau adaptate care aparțin făptuitorului, iar determinarea lor nu ridică dificultăți; **a doua** o formează bunurile care aparțin altei persoane, iar modificarea, producerea sau adaptarea a fost efectuată de aceasta sau de făptuitor, dar cu știința ei, caz în care stabilirea acestora ridică unele dificultăți, pentru că, în varianta în care proprietarul bunului produce, modifică sau adaptează bunul în vederea utilizării lui la comiterea infracțiunii, fapta acestuia reprezintă deja un ajutor material la săvârșirea infracțiunii, proprietarul fiind considerat complice, potrivit art. 48 C. pen., punându-se doar problema tipului de complicitate materială sau morală, caz în care ne aflăm în prima ipoteză (când bunurile aparțin infractorului).

Pentru a ne afla în a doua ipoteză, este necesar ca bunul să aparțină altei persoane decât făptuitorul, iar producerea, adaptarea sau modificarea să se fi făcut de către proprietar sau de către făptuitor, dar cu știința proprietarului, fără însă ca acesta din urmă să aibă calitatea de complice, situație care este dificil de imaginat.

D. Bunurile să fi fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor

Pentru a dispune confiscarea specială în baza art. 112 alin. (1) lit. d) C. pen., instanța trebuie să constate următoarele condiții:

a) **Bunurile să fie date în scopul de a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor.** Prin bunuri date pentru **„a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală"** se înțeleg banii sau alte obiecte având valoare patrimonială, care i-au fost remise făp-

tuitorului pentru a-l determina să săvârșească fapta. Aceste bunuri ar putea să fie date înainte de săvârșirea faptei sau promise înainte de comiterea faptei, dar predate efectiv după săvârșirea infracțiunii.

Prin bunuri date pentru **„a răsplăti pe făptuitor"** se înțeleg, de asemenea, bani sau alte obiecte evaluabile economic, care i-au fost remise făptuitorului drept răsplată pentru săvârșirea faptei. Aceste bunuri ar putea fi date chiar după comiterea faptei, însă promise înainte de comiterea infracțiunii. Nu are relevanță dacă bunurile au fost date la inițiativa celui care le-a dat sau la cererea făptuitorului.

b) **Bunurile să fie date voluntar, și nu sub presiunea unei constrângeri.**

c) **Fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală.** Numai în acest caz bunurile, prin conexiunea lor cu fapta săvârșită, relevă existența unei stări de pericol care n-ar putea fi combătută decât prin confiscarea acestor bunuri. Atât în ipoteza bunurilor date pentru a determina săvârșirea faptei, cât și în cazul bunurilor date pentru a răsplăti pe făptuitor, confiscarea specială a acestor bunuri are loc chiar dacă fapta a rămas în forma tentativei sau dacă ea constituie o altă faptă decât cea proiectată de făptuitor.

În varianta bunurilor date pentru a determina săvârșirea faptei, confiscarea are loc chiar dacă cel instigat nu a trecut la executarea faptei sau a denunțat oferta ce i s-a făcut (de exemplu, funcționarul care denunță și face să fie prins în flagrant delict acela care i-a oferit mita).

Măsura confiscării speciale se dispune chiar dacă persoana căreia i s-au dat bunurile pentru a comite fapta nu săvârșește nicio faptă, înșelând pe cel de la care a primit banii. Soluția este justificată, deoarece legea nu condiționează măsura confiscării de săvârșirea faptei prevăzute de legea penală pentru care au fost date sumele ori bunurile respective, ci de existența scopului ca finalitate, în sensul că predarea să se fi făcut în scopul săvârșirii faptei. Dacă persoana care a primit sumele de bani le restituie, nevoind să mai comită fapta, aceste sume tot vor fi confiscate din mâinile celui care le deține.

E. Bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia

Pentru a se lua măsura confiscării speciale în temeiul art. 112 alin. (1) lit. e) C. pen., se impune constatarea următoarelor condiții:

a) **Fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală.** Aceasta presupune ca fapta să întrunească toate elementele normei de incriminare.

b) **Bunul să fie dobândit prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală.** Aceasta înseamnă ca lucrul să aibă drept cauză săvârșirea faptei; o simplă presupunere nu este suficientă. Dovada dobândirii bunului se va putea face cu orice probe sau mijloace de probă.

Prin **„bunuri dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală"** se înțeleg acele lucruri care au ajuns în mâinile făptuitorului prin consumarea activității interzise (lucruri furate, bani sau bunuri delapidate, lucruri obținute prin amenințare, șantaj, înșelăciune, folosire de acte false etc.).

Sunt, de asemenea, considerate ca bunuri dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală bunurile care au luat locul unor bunuri inițial dobândite prin faptă (banii obținuți prin vânzarea lucrurilor furate, obiectele cumpărate cu banii delapidați), întrucât banii sau bunurile substituite sunt deținute fără drept și ilicit, ca și bunurile sau banii cărora li s-au substituit.

Nu interesează dacă bunurile au fost dobândite numai printr-o faptă prevăzută de legea penală, și nu printr-o infracțiune (intervenind o cauză care înlătură vinovăția făptuitorului).

c) **Bunurile să nu fie restituite persoanei vătămate sau să fie în măsură să servească la despăgubirea acesteia.** De regulă, bunurile dobândite direct de infractor prin săvârșirea faptei prevăzute sunt restituite persoanei vătămate.

Se întâmplă însă, uneori, ca această persoană să nu fie cunoscută de organele judiciare (de exemplu, infractorul a sustras bunuri din mai multe autoturisme, dar nu se cunosc toate persoanele vătămate, ori păgubitul se dezinteresează sau are vreun motiv să rămână un anonim sau a decedat, neavând moștenitori). În astfel de cazuri, bunurile nu pot rămâne asupra făptuitorului, ci vor fi confiscate. Alteori, până la descoperirea faptei sau a făptuitorului, a avut loc înstrăinarea bunurilor dobândite de făptuitor, iar aceste bunuri nu se mai găsesc la făptuitor și nici nu se cunosc tăinuitorii, așa încât de o restituire nu poate fi vorba, dar se găsesc în schimb banii sau bunurile dobândite prin efectul înstrăinării; aceste bunuri vor servi la despăgubirea persoanei vătămate, iar ceea ce va prisosi va fi confiscat.

În practica judiciară s-a decis că sunt confiscabile, în temeiul dispozițiilor de mai sus, bunurile sustrase de către inculpat ori suma echivalentă, numai dacă persoana vătămată nu se constituie parte civilă ori dacă partea civilă renunță la orice despăgubiri; sau când partea vătămată nu cere restituirea bunurilor furate sau să fie despăgubită prin echivalent bănesc.

Dacă inculpatul a folosit sumele sustrase pentru cumpărarea de bunuri ori bunurile sustrase au fost transformate în bani, acestea se vor confisca în aceleași condiții, adică în măsura în care nu servesc la despăgubirea părții civile.

Este posibil ca bunul dobândit prin săvârșirea infracțiunii să fie înstrăinat unui dobânditor de bună-credință. În acest caz, bunul nu poate fi confiscat, dar infractorul va fi obligat la plata sumei obținute prin înstrăinarea bunului supus confiscării.

Dacă bunurile sustrase aparțin unei unități de stat, ele vor fi recuperate și restituite părții civile, indiferent cine le-ar deține. Suma de bani obținută de inculpat din vânzarea bunurilor va servi la despăgubirea cumpărătorului de bună-credință, iar dacă nu există un asemenea cumpărător, se va confisca.

F. Bunurile a căror deținere este interzisă de lege

Pentru a se dispune confiscarea specială potrivit art. 112 alin. (1) lit. f) C. pen., este suficient să se constate că deținerea acelui bun este interzisă prin lege.

Prin **„bunuri a căror deținere este interzisă de legea penală"** se înțelege acele lucruri care pot fi deținute, cu condiția să se supună unui regim de autorizare. Regimul de autorizare este introdus tocmai pentru a da posibilitatea organelor de stat competente să verifice dacă persoanele care solicită autorizarea prevăzută în fiecare caz în parte prezintă garanții, în sensul că vor folosi aceste bunuri într-un mod care să nu cauzeze o stare de pericol pentru valorile sociale ocrotite de legea penală și pentru ordinea publică, în general.

Deținerea unor astfel de bunuri de către persoane neautorizate, contrar dispozițiilor legale, creează acea stare de pericol pentru a cărei înlăturare este necesară intervenția organului judiciar prin măsura confiscării bunurilor respective în baza art. 112 alin. (1) lit. f) C. pen. De exemplu, deținerea unei arme de vânătoare nu contravine legii, atâta timp cât posesorul face parte dintr-o asociație de vânători sportivi și deține permisul de armă eliberat de organul de poliție. Pericolul apare

atunci când arma este deținută în scopul săvârșirii unei infracțiuni sau după ce deținătorului i se retrage permisul de armă, măsură justificată de comportamentul acestuia.

Confiscarea specială în baza art. 112 alin. (1) lit. f) C. pen. se dispune întotdeauna, oricare ar fi soluția care s-ar da cauzei sub aspect penal. Această măsură se ia și atunci când făptuitorul este achitat pentru fapta pusă în sarcina sa ori în cazul în care bunul deținut în contra dispozițiilor legale aparține altei persoane decât făptuitorului și chiar dacă această persoană nu a avut niciun amestec la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală (se exceptează, desigur, cazul în care persoana deținea legal acel lucru, care i-a fost sustras sau obținut prin fraudă de către făptuitor).

În practica judiciară penală, s-a decis că sunt confiscabile bunurile a căror deținere este interzisă prin lege, cum ar fi: armele deținute fără drept; materialele explozive și radioactive deținute ilegal; instrumentele și materialele deținute în scopul falsificării de monede sau de alte valori; substanțele toxice; drogurile etc.

În cazul acestor categorii de bunuri, starea de pericol, fiind legal prezumată, nu mai trebuie să fie dovedită în mod special.

În toate cazurile în care organul judiciar va constata existența unui bun care face parte din oricare dintre categoriile de bunuri prevăzute în art. 112 alin. (1) lit. a)-f) C. pen., va dispune confiscarea specială în întregime și în natură a acelui bun.

De la această regulă există o excepție reglementată în alin. (2) al art. 112 C. pen. Potrivit acestui text, în cazul prevăzut în alin. (1) lit. b) și lit. c), dacă valoarea bunurilor supuse confiscării este vădit disproporționată față de natura și gravitatea faptei, se dispune confiscarea în parte, prin echivalent bănesc, ținând seama de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce și de contribuția bunului la aceasta. Dacă bunurile au fost produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală, se dispune confiscarea lor în întregime.

Din examinarea acestor dispoziții, se desprinde concluzia că instanța sau procurorul, în stabilirea proporției bunului care urmează să fie confiscat, va avea în vedere atât natura și gravitatea infracțiunii, cât și contribuția bunului la săvârșirea infracțiunii.

Dacă natura și gravitatea infracțiunii, de principiu, sunt avute în seamă în toate cazurile de individualizare a confiscării speciale, în schimb, contribuția bunului la săvârșirea infracțiunii este un criteriu specific individualizării confiscării speciale în situația pe care o analizăm și aceasta va determina într-o măsură considerabilă întinderea despăgubirii. Spre exemplu, dacă bunul a fost indispensabil în săvârșirea infracțiunii ori infractorul și-a construit întregul plan infracțional în funcție de acest bun, se poate spune că sunt suficiente elemente care să conducă spre ideea confiscării totale sau a unei părți importante din bun.

Cel mai adesea, aceste criterii se pot folosi fără dificultate în cazul infracțiunilor contra patrimoniului. De exemplu, în ipoteza în care s-a săvârșit o infracțiune de distrugere a unui gard al vecinului, autorul, folosind un utilaj aflat în proprietatea sa pentru săvârșirea infracțiunii, se va compara, mai întâi, valoarea bunului distrus cu valoarea utilajului folosit la comiterea infracțiunii, dar pot fi luate în considerare și alte elemente, cum ar fi împrejurările în care s-a săvârșit fapta, locul sau timpul comiterii faptei. De asemenea, în același mod se va proceda și în cazul altor infracțiuni decât cele contra patrimoniului, dacă bunul folosit la săvârșirea infracțiunii este susceptibil de evaluare în bani. De exemplu, dacă la transportul unei cantități

reduse de substanțe interzise s-a utilizat un autocamion, acesta nu va fi confiscat în întregime, ci doar parțial, prin echivalent bănesc, în funcție de cantitatea de substanțe interzise transportate, cât și de valoarea acestora. De asemenea, în cazul unei infracțiuni la regimul protecției mediului săvârșite prin deversarea unor substanțe poluante în apa unui râu, se va lua în calcul, pentru a decide în ce măsură se confiscă autocisterna cu care au fost transportate asemenea substanțe: sumele necesare pentru depoluare, repopulare cu pește a apei respective; costurile pe care ar fi trebuit să le suporte autorul dacă ar fi predat deșeurile în vederea reciclării etc.

Așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, mult mai dificilă se va dovedi soluționarea problemei pe care o examinăm, atunci când infracțiunea comisă nu este susceptibilă de nicio evaluare bănească, directă sau indirectă. De pildă, autorul folosește un autoturism de valoare foarte ridicată pentru a vătăma sau ucide o persoană, în acest caz nu se mai poate pune problema comparării a două valori patrimoniale, pentru că rezultatul produs – vătămarea corporală sau moartea victimei – este incompatibil cu o asemenea abordare. Prin urmare, în aceste cazuri, instanța va trebui să decidă asupra proporției confiscării prin raportare la alte criterii, cum ar fi: împrejurările săvârșirii faptei, mobilul, scopul, persoana și conduita autorului. Fiind vorba de o infracțiune contra vieții sau integrității corporale, în absența unor elemente care să evidențieze un pericol social mai redus, se poate merge până la confiscarea totală, în cazul în care fapta este contra vieții, și se poate recurge la o confiscare parțială, când fapta este îndreptată contra integrității corporale sau sănătății persoanei.

Potrivit art. 112 alin. (5) C. pen., se prevede: „Dacă bunurile supuse confiscării potrivit alin. (1) lit. b)-e) nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora".

Acest text vizează, după modul în care se exprimă legiuitorul, toate ipotezele în care bunul sau bunurile care au făcut obiectul confiscării speciale nu se găsesc în materialitatea lor, fie că au fost distruse de infractor, pentru a șterge urmele infracțiunii, fie că au fost valorificate și este imposibil de identificat terții dobânditori sau chiar dacă au fost identificați, dat fiind buna lor credință, bunul nu poate face obiectul confiscării în natură din cauza protecției oferite terțului de bună-credință.

În Codul penal, la art. 112 alin. (3), a fost reglementată o variantă specială a confiscării prin echivalent. Potrivit acestui text de lege, în cazul în care bunurile care au fost folosite, în orice mod, la săvârșirea unei infracțiuni ori au fost produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii unei infracțiuni, fiind utilizate la comiterea acesteia, nu sunt ale infractorului, ci aparțin altei persoane care nu a cunoscut scopul folosirii lor de către infractor, se confiscă echivalentul în bani al acestora.

În această situație, confiscarea în natură a bunului sau a bunurilor nu poate fi dispusă, deoarece proprietarul, necunoscând scopul utilizării lor, nu poate fi considerat în niciun caz că a participat la săvârșirea infracțiunii, de aceea, bunul poate rămâne în natură mai departe la proprietar, neexistând nicio stare de pericol pentru comiterea, în viitor, a altor infracțiuni.

Potrivit dispozițiilor alin. (6) al art. 112 C. pen., **„se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea"**, cu excepția bunurilor prevăzute în alin. (1) lit. b) și lit. c).

Această nouă soluție în materia confiscării speciale apare ca firească și necesară. Este logic ca și aceste bunuri să facă obiectul confiscării speciale, deoarece trebuie să se limiteze făptuitorului orice posibilitate de a trage vreun folos material

în urma săvârșirii de fapte prevăzute de legea penală, or, aceste bunuri nu constituie decât un astfel de folos, chiar dacă modul lor de obținere, ulterior săvârșirii faptei, este licit. Mai mult, neconfiscarea unor astfel de bunuri ar putea constitui un adevărat îndemn spre comiterea de infracțiuni patrimoniale, infractorul sperând ca, până la descoperirea sa și confiscarea bunului, el să obțină suficiente foloase, în așa fel încât să își asigure un câștig patrimonial.

Această categorie de bunuri supuse confiscării speciale cunoaște, așa cum se precizează în alin. (6) al art. 112 C. pen., o excepție, și anume bunurile prevăzute în alin. (1) lit. b), adică a bunurilor folosite, în orice mod, la comiterea faptei prevăzute de legea penală. Explicația își găsește temeiul în faptul că aceste bunuri aparțin de drept autorului sau participanților la infracțiune și, de aceea, eventualul folos material obținut în urma exploatării sau folosirii acestora este unul firesc, iar dacă nu are legătură cu infracțiunea comisă, nu are de ce să facă obiectul confiscării speciale.

Executarea măsurii confiscării speciale se face în baza prevederilor generale din art. 574 C. pr. pen., care arată că măsura de siguranță a confiscării speciale, luată prin hotărârea instanței de judecată, se execută după cum urmează:

a) **lucrurile confiscate se predau organelor în drept a le prelua sau valorifica potrivit legii;**

b) **când s-a dispus distrugerea bunurilor confiscate, aceasta se va face în prezența** – după caz – **a procurorului sau a judecătorului**, întocmindu-se un proces-verbal care se depune la dosarul cauzei.

În cazul în care lucrurile confiscate se află în păstrarea organelor de poliție sau a altor instituții, judecătorul delegat cu executarea trimite o copie de pe dispozitivul hotărârii organului la care se află. După primirea copiei de pe dispozitiv, lucrurile confiscate se predau organelor în drept a le prelua sau valorifica potrivit dispozițiilor legii.

În cazul în care confiscarea privește sume de bani ce nu au fost consemnate la unități bancare, judecătorul delegat cu executarea trimite o copie de pe dispozitivul hotărârii organelor fiscale, în vederea executării confiscării potrivit dispozițiilor privind creanțele bugetare.

Examen de practică judiciară. Confiscarea are caracterul unei sancțiuni de drept penal, și nu de despăgubire civilă. Caracterul de sancțiune de drept penal al confiscării speciale exclude posibilitatea unei obligații solidare. Dacă o infracțiune s-a comis în participație și folosul a fost împărțit între participanți, aceștia nu pot fi obligați în solidar la plata sumelor reprezentând valorile confiscate, ci fiecare va plăti în raport de partea care i-a revenit[1]. Este inadmisibilă cererea prin care, după executarea pedepsei principale și a măsurii confiscării speciale, se solicită restituirea bunurilor confiscate, pe motiv că fapta pentru care a intervenit condamnarea a fost dezincriminată[2]. Confiscarea specială prevăzută în cuprinsul unei legi speciale se va efectua în temeiul acelei legi, și nu în baza art. 118 C. pen. anterior[3]. Paguba produsă părții vătămate neconstituite parte civilă, al cărei corespondent valoric nu a intrat în patrimoniul făptuitorului, cum este prejudiciul cauzat prin degradarea unui bun al părții vătămate, nu poate face obiect al confiscării prin obligarea făptuitorului la plata echivalentului bănesc al pagubei[4]. Atâta vreme cât în cursul urmăririi penale

[1] C. Ap. Cluj, dec. pen. nr. 11 din 22 ianuarie 2001, în BJ 2001, p. 502.
[2] C. Ap. București, dec. pen. nr. 292/2001, în CPJP 2001-2002, p. 55.
[3] C. Ap. Timișoara, dec. pen. nr. 427 din 8 octombrie 2001, în BJ 2000-2001, p. 329.
[4] CSJ, s. pen., dec. nr. 818 din 16 februarie 2001, în BJ, Baza de date.

persoana vătămată s-a constituit parte civilă cu suma de 8.400.000 de lei, reprezentând valoarea prejudiciului suferit prin infracțiunea de furt, însă ulterior – fiind între timp despăgubită cu suma de 5.700.000 de lei –, în faza cercetării judecătorești, nu a mai solicitat diferența de 2.700.000 lei, instanța de judecată, constatând că valoarea bunurilor sustrase este într-adevăr cea indicată inițial de partea civilă, trebuie să facă aplicarea art. 118 lit. d) C. pen. anterior și să-i oblige pe inculpați a plăti statului, cu titlu de confiscare specială, suma de 2.700.000 de lei[1]. Măsura de siguranță a confiscării speciale a mijlocului de transport se va dispune, în temeiul art. 17 alin. (1) din Legea nr. 143/2000, raportat la art. 118 lit. b) teza I C. pen. anterior, numai în cazul în care se dovedește că acesta a servit efectiv la realizarea laturii obiective a uneia dintre modalitățile normative ale infracțiunilor prevăzute de art. 2-10 din Legea nr. 143/2000, precum și în cazul în care se dovedește că mijlocul de transport a fost fabricat, pregătit ori adaptat în scopul realizării laturii obiective a acestor infracțiuni[2]. Confiscarea lucrurilor care au servit la săvârșirea infracțiunii poate fi dispusă numai în cazul în care aceste lucruri au fost găsite[3]. Atelajele hipo și cele trei cabaline care au servit la săvârșirea infracțiunii nu sunt supuse confiscării speciale, dacă nu s-a făcut dovada că acestea aparțin în exclusivitate făptuitorilor, ci, dimpotrivă, s-a dovedit că aparțin familiilor acestora[4]. În condițiile reglementărilor actuale, ca urmare a modificării art. 118 C. pen. anterior, pot fi supuse măsurii confiscării chiar și bunurile aparținând altei persoane, în măsura în care aceasta a cunoscut scopul utilizării lor ilicite. În cazul în care, pentru a se deplasa la locul infracțiunii, inculpații au folosit autoturisme, iar pentru a comunica între ei cu privire la modul comiterii infracțiunii au folosit telefoane mobile, aceste bunuri nu sunt supuse confiscării speciale, întrucât nu au fost folosite pentru săvârșirea infracțiunii, fapta putând fi comisă și fără folosirea acestora, deci nu erau determinante pentru realizarea activității infracționale[5]. Bunurile care nu au servit la săvârșirea infracțiunii nu pot fi confiscate; astfel, autoturismul folosit la transportul peștelui sustras nu figurează printre uneltele, animalele, ambarcațiunile de pescuit, armele sau alte bunuri indicate de art. 67 din Legea nr. 192/2001 și supuse confiscării speciale[6]. În prezent, ca urmare a modificărilor succesive prin Legea nr. 298/2004 și prin O.U.G. nr. 69/2004, dispozițiile privind confiscarea bunurilor care au servit la săvârșirea infracțiunilor prevăzute de Legea nr. 192/2001 se regăsesc în art. 62[1] al acestei legi. Cum autoturismul inculpatului nu a servit și nici nu a fost destinat să servească la comiterea infracțiunii, ci la luarea și transportarea lucrului sustras din locul unde fusese ascuns după săvârșirea faptei, confiscarea acestuia în baza art. 118 lit. b) C. pen. anterior este nelegală[7].

Referințe de drept comparat. Instituția măsurilor de siguranță și, în special, aceea a confiscării speciale este cunoscută de toate legislațiile moderne, cu soluții de reglementare apropiate de cele ale legii penale române. Unele state europene au

[1] C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 358/1998, în RDP nr. 2/1999, p. 153.

[2] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. XVIII din 12 decembrie 2005, în Recursurile în interesul legii 2004-2006, p. 66.

[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 4638 din 14 decembrie 1999, în Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000, p. 145.

[4] C. Ap. București, dec. pen. nr. 87/2000, în CPJP 2000, p. 31.

[5] C. Ap. Alba Iulia, dec. pen. nr. 295/2003, în RDP nr. 3/2005, p. 141.

[6] C. Ap. Constanța, dec. pen. nr. 81/2004, în BJ 2004, p. 75.

[7] CSJ, s. pen., dec. nr. 684 din 6 iunie 1990, în Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000, p. 146.

operat însă o inversare a sarcinii probațiunii în ceea ce privește dovedirea caracterului licit al dobândirii unor bunuri. Instanța de judecată deține în acest caz forța deplină de apreciere, iar procurorul trebuie să prezinte doar faptul că există unele indicii că bunurile au fost dobândite din comiterea unor infracțiuni sau că ele nu au fost legal dobândite.

Confiscarea specială în dreptul penal francez. În doctrina penală franceză, se arată că, în general, se poate vorbi despre o confiscare generală și una specială, aceasta din urmă având o importanță mult mai redusă decât a celei dintâi.

Confiscarea generală este o pedeapsă complementară facultativă care însoțește unele pedepse principale și care constă în *trecerea în proprietatea statului a unor bunuri ale condamnatului*. Istoria acestei pedepse în Franța a fost destul de tumultuoasă, ea fiind suprimată în anul 1790, după ce fusese folosită intens anterior, reinstaurată după 1792 împotriva emigranților, menținută și în 1810 în caz de crime, delicte contra siguranței exterioare a statului, suprimată din nou în 1814 și reintrodusă în 1918 împotriva trădătorilor, extinsă între 1928 și 1938 împotriva dezertorilor, în 1939 împotriva autorilor atentatelor contra siguranței exterioare a statului în timp de război, în 1944 împotriva autorilor anumitor infracțiuni economice și apoi restrânsă din nou la unele dintre infracțiunile contra siguranței exterioare a statului.

Codul penal francez în vigoare a înțeles să nu mai reinstaureze confiscarea generală, art. 131-21 din acesta reglementând doar confiscarea specială. În același timp însă, *„confiscarea în tot sau în parte"* a bunurilor celui condamnat este menținută în cazul comiterii unor infracțiuni de gravitate deosebită: *infracțiunile contra păcii și omenirii* (art. 213-1 C. pen. francez), *trafic de stupefiante* (art. 222-49 C. pen. francez), *spălare de bani* (art. 324-7 C. pen. francez) sau *constituire de grup infracțional organizat* (art. 450-5 C. pen. francez).

Confiscarea specială a fost caracterizată în doctrina penală franceză de unii dintre autori ca o măsura de siguranță mai mult decât o pedeapsă. În același timp, o altă parte a doctrinei, ca și legea penală însăși, o caracterizează ca o pedeapsă *complementară*.

Măsura se dispune de instanța de judecată (afara de cazul unei dispoziții contrare a legii) și nu poate aduce atingere intereselor terților, cu excepția cazurilor prevăzute de lege [de exemplu, art. 222-49 alin. (1) obligă la confiscarea instalațiilor, a materialelor și a oricărui lucru care a servit direct sau indirect la comiterea infracțiunii de trafic de stupefiante, ca și a oricărui produs provenit din această infracțiune din mâna oricărei persoane căreia i-ar aparține și din orice loc, dacă se stabilește că proprietarul nu putea să ignore originea sau utilizarea frauduloasă a instalațiilor sau materialelor respective]. Totuși, nu pot fi confiscate bunurile susceptibile de restituire, prevedere care se referă la posesorii sau detentorii de bună-credință ai lucrurilor al căror titlu de proprietate, posesie sau detenție este legal.

În Codul penal francez (intrat în vigoare de la 1 martie 1994), există un singur sistem sancționator care include atât pedepsele, cât și măsurile de siguranță, unele, ca și celelalte, putând fi aplicate cumulativ unui infractor. În raport cu pedepsele, *legea penală franceză atribuie măsurilor de siguranță un rol extrem de modest*, singurele care sunt organizate în mod rațional și supuse unor reguli tehnice speciale fiind măsurile de reeducare a minorilor delincvenți. Se recunoaște caracterul de măsuri de siguranță unor măsuri complementare, cum ar fi confiscarea lucrurilor calificate de lege periculoase (art. 131-21, art. 132-38). Același caracter este recu-

noscut de jurisprudență și altor măsuri complementare, cum ar fi interdicția de a se afla în anumite localități, retragerea permisului de circulație, interdicția de a exercita anumite profesii.

Principiul legalității guvernează și materia dispunerii măsurilor de siguranță, nefiind implicată existența vinovăției, alături de principiul ocrotirii demnității persoanei, cu respectarea egalității făptuitorilor în fața legii penale.

În mod special, confiscarea specială este reglementată de art. 131-21 C. pen. francez, care prevede că „pedeapsa confiscării este obligatorie pentru obiectele calificate de lege sau regulament drept periculoase sau dăunătoare". De asemenea, confiscarea se face și asupra bunului care a servit sau era destinat să servească la comiterea infracțiunii sau asupra bunului care este produsul acesteia, cu excepția obiectelor ce pot fi înapoiate persoanei vătămate. Între altele, confiscarea poate avea loc asupra oricărui bun mobil indicat de o lege sau regulament care pedepsește o anumită categorie de infracțiuni.

Bunul care reprezintă obiectul infracțiunii este asimilat lucrului care a servit la comiterea infracțiunii sau care este produsul acesteia. Atunci când lucrul confiscat nu a fost sechestrat sau nu poate fi confiscat în natură, confiscarea se face prin echivalent. Pentru acoperirea sumei echivalente a valorii lucrului confiscat, se poate face apel la prevederile referitoare la constrângerea judiciară, dispoziții ce îi sunt aplicabile. Cu excepția cazului în care există vreo prevedere contrară care să prevadă distrugerea sau atribuirea sa statului, lucrul confiscat rămâne grevat, până la concurența valorii sale, de drepturile reale constituite în mod licit în avantajul terților.

Atunci când lucrul confiscat este un vehicul care nu a fost sechestrat sau depozitat în cursul procedurii, condamnatul trebuie, la ordinul care îi este dat de procuror, să predea acest vehicul serviciului sau organismului însărcinat cu distrugerea sa ori cu valorificarea sa.

Pe lângă confiscarea în condiții generale, Codul penal francez prevede și unele cazuri speciale. Avem în vedere prevederile art. 131-6 C. pen. francez, care prevede că, atunci „când un delict este sancționat cu o pedeapsă cu închisoarea, pot fi pronunțate una sau mai multe pedepse privative sau restrictive de drepturi", și apoi enumeră aceste pedepse între care se află: la punctul *4)* – confiscarea unuia sau a mai multor vehicule aparținând condamnatului; la punctul *7)* – confiscarea uneia sau a mai multor arme al căror proprietar este condamnatul sau de care acesta poate dispune liber; la punctul *10)* – confiscarea lucrului care a servit sau era destinat comiterii infracțiunii sau care a rezultat din aceasta. În finalul său, articolul prevede că măsura nu poate fi luată în materie de delict de presă.

Totodată, art. 131-10 dispune că, atunci când legea penală prevede o infracțiune sau un delict, pot fi sancționate cu una sau mai multe pedepse complementare, care în cazul persoanelor fizice atrag interzicerea, diminuarea, anularea sau retragerea unui obiect, imobilizarea sau confiscarea unui obiect, iar în cazul unei persoane juridice, atrag închiderea unui local, afișarea hotărârii pronunțate sau difuzarea acesteia fie prin presa scrisă, fie prin orice mijloc de comunicare audiovizual.

De asemenea, dispoziții cu privire la confiscarea uneia sau mai multor arme, autovehicule, a unui fond de comerț al unei persoane juridice se întâlnesc în finalul fiecărui capitol care incriminează o anumită faptă sau un anumit grup de fapte.

După cum se poate observa, *în legislația penală franceză, confiscarea unui lucru este o pedeapsă complementară* și se întâlnește atât în reglementarea pedep-

selor privative sau restrictive de drepturi, cât și în cea a pedepselor complementare. De asemenea, există în legislația franceză și posibilitatea ca măsura confiscării să fie luată izolat, fără a însoți o pedeapsă principală (art. 131-11), așa cum se poate și în legislația română.

Confiscarea specială în dreptul penal belgian. În Codul penal belgian, Capitolul al II-lea din Partea generală este intitulat „Despre pedepse", iar în ceea ce privește tipurile de pedepse, în cazul persoanelor fizice, acestea sunt: în materie penală – recluziunea și detenția; în materie corecțională și de poliție: închisoarea, pedeapsa cu munca; în materie penală și corecțională: interdicția anumitor drepturi politice și civile; în materie penală, corecțională și de poliție: amenda și confiscarea specială.

În art. 7 bis, inserat în Codul penal belgian prin Legea nr. L 1999-05-04/60, sunt prevăzute și pedepsele aplicabile infracțiunilor comise de persoanele juridice: *în materie penală, corecțională și de poliție*: amenda; *confiscarea specială*, aceasta, dacă este pronunțată în legătură cu persoanele juridice de drept public, nu poate avea ca obiect decât bunurile care pot fi sechestrate din punct de vedere civil; *în materie penală și corecțională*: dizolvarea; interdicția de a exercita o activitate prevăzută în obiectul de activitate, cu excepția activităților care țin de o misiune de serviciu public; închiderea uneia sau mai multor unități, cu excepția unităților în care sunt exercitate activități care țin de o misiune de serviciu public; publicarea sau difuzarea deciziei.

În temeiul art. 42 C. pen. belgian, confiscarea specială se aplică în cazul: bunurilor care formează obiectul infracțiunii și celor care au servit sau care au fost destinate comiterii, atunci când aparțin condamnatului; bunurilor care au fost produse din infracțiune; avantajelor patrimoniale rezultate direct din infracțiune, bunurilor și valorilor care le-au fost substituite și veniturilor acestor avantaje investite.

Confiscarea primelor două categorii de bunuri intervine, în mod obligatoriu, pentru crimă sau pentru delict (art. 43), dar nu va fi pronunțată pentru contravenții decât în cazurile stabilite de lege. *Pentru ultima categorie de bunuri, confiscarea specială se aplică de judecător numai în măsura în care aceasta este cerută în scris de procuror* (art. 43 bis).

Dacă bunurile nu pot fi găsite în patrimoniul condamnatului, judecătorul va proceda la evaluarea monetară a acestora și confiscarea va avea ca obiect o sumă de bani care este echivalentul acestora. Atunci când bunurile confiscate aparțin părții civile, acestea îi vor fi restituite. Bunurile confiscate îi vor fi, de asemenea, restituite, atunci când judecătorul a dispus confiscarea lor, pe motiv că ele constituie bunuri sau valori ce înlocuiesc bunurile care îi aparțineau părții civile sau constituiau echivalentul acestor bunuri.

Orice alt terț care pretinde a avea vreun drept asupra bunului confiscat va putea valorifica acest drept în cadrul unor termene și modalități stabilite de lege.

Mai mult decât atât, confiscarea specială va putea fi pronunțată și atunci când bunurile se găsesc în afara teritoriului Belgiei.

Bunurile, valorile care le-au fost substituite și veniturile care provin din avantajele investite, găsite în patrimoniul sau în posesia unei persoane, pot, la cererea parchetului, să fie confiscate sau această persoană poate fi condamnată la plata unei sume pe care judecătorul o consideră a corespunde valorii bunurilor, dacă a fost găsită vinovată de anumite infracțiuni de gravitate foarte ridicată (între care se

numără: traficul de stupefiante, traficul de substanțe cu efect hormonal, importul, exportul și tranzitul de arme, de muniții și de materiale folosite în special în scop militar și de tehnologie aferentă).

Aceeași este soluția și în cazul în care făptuitorul a comis mai multe infracțiuni urmărite în mod organizat și a căror gravitate și finalitate permit instanței să decidă cu certitudine că aceste fapte au fost comise în cadrul unor fraude fiscale grave și organizate pentru care au fost utilizate mecanisme sau procedee deosebit de complexe pe scară internațională.

Confiscarea în aceste cazuri poate fi pronunțată împotriva autorilor, coautorilor și complicilor condamnați pentru una sau mai multe infracțiuni de acest tip, în cazul în care condamnatul a dobândit într-o perioadă rezonabilă avantaje patrimoniale suplimentare, atunci când există indicii serioase și concrete că acestea decurg din infracțiunea pentru care a fost condamnat sau din fapte identice și că respectivul condamnat nu a putut să dovedească în mod pertinent contrariul. Indiciile temeinice că bunurile provin din comiterea acestei infracțiuni pot avea în vedere un dezechilibru de un anumit nivel, între creșterea temporară sau constantă a patrimoniului și cheltuielile condamnatului în cursul perioadei de 5 ani.

Atunci când instanța dispune confiscarea specială, aceasta poate decide să nu țină seama de o parte din perioada în cauză sau de veniturile, de bunurile și de valorile pe care le stabilește, dacă ar considera că o astfel de măsură este oportună pentru a nu supune condamnatul la o pedeapsă nerezonabil de grea.

În temeiul art. 64 C. pen. belgian, pedepsele de confiscare specială, pe motivul comiterii mai multor crime, delicte sau contravenții, vor fi întotdeauna cumulate.

Același act normativ cuprinde și alte referiri la măsura confiscării. Astfel, conform art. 123.5, confiscarea lucrurilor care au servit sau care au fost destinate comiterii infracțiunii este întotdeauna pronunțată, precum și confiscarea planurilor, hărților, înscrisurilor, documentelor, copiilor, fotografiilor, vederilor, reproducerilor și a oricăror alte lucruri procurate prin infracțiune.

Art. 302 C. pen. belgian *incriminează fapta celor care desfășoară neautorizat activități de agenți de loterie*. În situația comiterii acestei infracțiuni, legea belgiană prevede că vor fi confiscate obiectele mobiliare puse la loterie și cele care sunt folosite sau destinate acestui serviciu. Când un imobil a fost pus ca garanție la pariuri ilegale, acesta nu va fi confiscat, măsura fiind înlocuită printr-o amendă de la 100 de franci la 10.000 de franci.

De asemenea, art. 503 C. pen. belgian *incriminează unele fapte de falsificare de alimente*, caz în care, în mod obligatoriu, alimentele falsificate găsite în posesia vinovatului vor fi confiscate. Când falsificarea va avea ca efect introducerea acestora în alimentație și, din cauza naturii lor sau a stării lor, nu sunt susceptibile de conservare, ele vor fi distruse după luarea de eșantioane de către agentul care a fost asistat de un funcționar cu activitate în domeniul protecției sănătății consumatorilor. Confiscarea se va pronunța în orice stare.

Legislația specială belgiană, de asemenea, face referiri la confiscarea specială a unor bunuri. Astfel, Legea din 24 februarie 1991 privind traficul de stupefiante și al substanțelor otrăvitoare a instituit posibilitatea confiscării vehiculelor, aparatelor, instrumentelor sau lucrurilor care au servit sau au fost destinate să servească la săvârșirea acestor infracțiuni sau care au făcut obiectul infracțiunilor respective, chiar dacă nu sunt proprietatea condamnatului.

În *doctrina penală belgiană se face deosebire între confiscare ca pedeapsă* și *confiscare ca măsură de siguranță*, măsură care se referă la obiectele periculoase care trebuie retrase din circulație, chiar dacă nu aparțin făptuitorului. În ceea ce privește *confiscarea vamală*, aceasta are un caracter mixt, atât de pedeapsă, cât și de măsură reparatorie față de prejudiciul adus fiscului. Legea asupra vămilor și accizelor (art. 220) prevede posibilitatea confiscării vehiculelor sustrase de la impozitarea vamală sau plata contravalorii vehiculului respectiv.

Confiscarea specială în dreptul penal italian. Legislația italiană clasifică măsurile de siguranță în măsuri de siguranță personale și măsurile de siguranță patrimoniale.

Măsurile de siguranță personale se împart, la rândul lor, în măsuri privative de libertate și măsuri neprivative de libertate (art. 215). *Măsurile privative de libertate* sunt: internarea într-o colonie agricolă sau într-o unitate de muncă, internarea într-un spital de alienați, internarea într-o casă de corecție. Sunt *măsuri de siguranță neprivative de libertate*: libertatea supravegheată, interzicerea de a se afla în una sau mai multe localități sau provincii, interzicerea de a frecventa localurile unde se vând băuturi alcoolice, expulzarea.

În cea de-a doua categorie de măsuri de siguranță, cele *patrimoniale*, se înscriu cauțiunea de bună purtare și confiscarea.

În doctrina italiană, confiscarea este indicată a se pronunța pentru eliminarea lucrurilor care, provenind din fapte ilicite penale sau din acte pregătitoare ale acestora, mențin ideea și atractivitatea infracțiunii. Bunurile care se supun măsurii sunt: bunurile care au servit sau au fost destinate comiterii infracțiunii (de exemplu, instrumente folosite la spargere); bunurile care sunt produse prin infracțiune (de exemplu, alcool distilat în contrabandă); bunurile care reprezintă profit ilicit (de exemplu, orice folos economic realizat ca urmare a săvârșirii infracțiunii); bunurile care constituie prețul infracțiunii (de exemplu: orice folos dobândit pentru a trece la săvârșirea infracțiunii); bunurile a căror fabricare (monedă falsă), uz (acte false), port (arme ascunse), deținere (marfă de contrabandă) sau înstrăinare constituie infracțiune.

Confiscarea este prevăzută în art. 240 C. pen. italian și are, așadar, ca obiectiv să înlăture bunurile care sunt periculoase prin ele însele sau în legătură cu săvârșirea unui fapt concret prevăzut de legea penală. Deși se exercită asupra lucrurilor, se apreciază că acestea sunt periculoase doar în măsura în care ar putea sugera agentului ideea de a comite noi infracțiuni. De la lucruri, starea de pericol se răsfrânge asupra subiectului.

În esență, confiscarea constă în exproprierea în favoarea statului a lucrurilor care au servit ori au fost destinate să servească la săvârșirea de infracțiuni, precum și a lucrurilor care sunt produsul ori folosul rezultat de pe urma infracțiunii. *Este facultativă*, când este lăsată la aprecierea judecătorului (acesta nu poate dispune măsura, decât dacă pronunță o condamnare și dacă lucrul nu aparține unei persoane care nu are legătură cu infracțiunea). Confiscarea *este obligatorie*, când este vorba de lucruri care constituie prețul infracțiunii, lucruri a căror fabricare, folosire, deținere sau înstrăinare constituie o infracțiune, chiar dacă nu s-a pronunțat o hotărâre de condamnare. Confiscarea obligatorie nu se dispune asupra lucrurilor care constituie prețul delictului, dacă acestea aparțin unei persoane care nu are legătură cu fapta.

O altă măsură de siguranță patrimonială în legislația italiană este *cauțiunea de bună purtare* (art. 237 C. pen. italian) și constă în depunerea unei sume de bani

cuprinsă între 103.29 de euro și 2065.83 de euro. În loc de depunere, este permisă furnizarea unei garanții, iar garanția se pierde dacă făptuitorul săvârșește o nouă infracțiune. Această măsură poate fi dispusă pe o durată cuprinsă între unu și 5 ani, iar la expirarea intervalului stabilit, dacă cel în cauză are o bună purtare, suma se restituie. În general, măsura îi vizează pe cei liberați din unitățile de muncă sau din coloniile agricole, dacă judecătorul nu dispune libertatea supravegheată; se mai dispune cu privire la cei care au încălcat obligația de a nu frecventa localurile unde se vând băuturi alcoolice.

Confiscarea specială în dreptul penal suedez. În Codul penal suedez, în Capitolul 36, sunt incluse prevederile care stabilesc regimul „Confiscării proprietății, amenzilor corporative și a altor consecințe speciale juridice ale infracțiunilor". În conformitate cu aceste prevederi legale, bunurile rezultate în urma comiterii unei infracțiuni vor fi confiscate, cu excepția cazului în care acest lucru ar fi în mod manifest nerezonabil. Aceleași dispoziții se aplică și cu privire la bunurile pe care le primește o persoană ca plată pentru costurile rezultate în legătură cu o infracțiune, cu condiția ca dovada de plată respectivă să reprezinte o infracțiune. Bunul respectiv poate fi confiscat și prin echivalent.

Pentru a determina când confiscarea ar fi în mod vădit nerezonabilă, se va lua în considerare, între altele, împrejurarea dacă există motive pentru care răspunderea pentru plata daunelor este impusă sau anulată.

De asemenea, bunurile utilizate ca mijloace de comitere a unei infracțiuni sau care reprezintă rezultatul unei infracțiuni pot fi confiscate dacă se dispune aceasta, pentru a preveni o infracțiune sau pentru alte motive speciale. Aceleași dispoziții se aplică și în cazul în care utilizarea acestor bunuri reprezintă o infracțiune în sine sau utilizarea s-a făcut într-o manieră care reprezintă o infracțiune. Și în aceste cazuri, confiscarea se poate face prin echivalent.

Confiscarea poate fi dispusă și în alte cazuri decât cele descrise anterior, cu privire la obiecte care, din cauza naturii lor sau din alte motive, se poate presupune că: pot fi utilizate în comiterea unui act infracțional; pot fi utilizate ca armă în comiterea unei infracțiuni contra vieții sau sănătății sau creează presupunerea că ar putea fi utilizate într-un astfel de scop; există intenția de a fi utilizate ca instrumente într-o infracțiune pentru distrugerea proprietății și care au fost descoperite în circumstanțe prin care se poate presupune că pot fi utilizate la comiterea unui act infracțional.

În cazul în care, ca rezultat al unei infracțiuni, antreprenorul a beneficiat de avantaje materiale, valoarea acestora va fi confiscată, chiar dacă acest lucru nu este specificat în toate cazurile în care ea este justificată. În evaluarea acestui fapt, se va lua în considerare, între altele, dacă există motive să se presupună că alte obligații de plată a unei sume corespunzătoare avantajelor materiale câștigate pe nedrept în urma unei infracțiuni vor fi impuse antreprenorului sau va fi scutit de la obligația de efectuare a acestor plăți.

Măsura confiscării bunurilor sau a valorii lor, ca rezultat al unei infracțiuni, dacă nu se dispune altfel, poate fi aplicată: *a)* infractorului sau complicelui la infracțiune; *b)* persoanei a cărei funcție a fost ocupată de infractor sau de complicele la infracțiune; *c)* persoanei care a profitat de pe urma infracțiunii; *d)* oricărei persoane care, după comiterea infracțiunii, prin deținerea bunurilor în devălmășie în cadrul căsătoriei, prin moștenire sau prin testament ori donație sau care, după comiterea infracțiunii, a achiziționat bunuri, iar în urma acestui fapt a știut sau a presupus că există dovezi suficiente pentru a se presupune că achiziționarea de bunuri a fost făcută ca urmare a unei infracțiuni.

În cazul în care bunurile nu au aparținut persoanelor indicate anterior, acestea pot a nu fi confiscate și orice drept special cu privire la bunurile care au fost confiscate rămâne în vigoare, dacă acel drept special nu este el însuși ilicit. Un astfel de drept câștigat în urma unei executări sau a unei garanții de plată încetează în cazul în care bunul este confiscat, dacă legea nu prevede altfel.

Confiscarea specială în dreptul penal german. În Codul penal german, măsurile de siguranță sunt reglementate în Titlul III, Secțiunea VI, sub denumirea de „Măsuri de îndreptare și de siguranță" (art. 61-76).

În mod special, confiscarea este fundamentată pe dispozițiile din art. 73 C. pen. german, care prevăd că, dacă un act ilegal a fost comis în conformitate cu o lege care trimite la dispoziția din Cod, instanța poate dispune și confiscarea bunurilor autorului, instigatorului sau complicelui, dacă împrejurările justifică presupunerea că aceste bunuri au rezultat din comiterea actului ilicit sau au fost primite pentru a comite o infracțiune.

Când bunurile, dintr-un motiv sau altul, nu mai pot fi confiscate ca atare, confiscarea se face prin echivalent. Spre deosebire de situația consacrată de Codul penal olandez, în Germania, după emiterea unui ordin de confiscare în considerarea unui anumit act ilicit comis în calitate de autor, instigator sau complice, confiscarea bunurilor care rezultă dintr-o altă faptă decât cea vizată de ordin nu se poate face decât dacă se emite un altul care să vizeze în mod special acel comportament.

Cadrul confiscării este completat și de alte măsuri de siguranță: internarea într-un spital de boli psihiatrice, internarea într-un institut de dezintoxicare, internarea într-un institut socio-terapeutic, internarea într-o unitate cu supraveghere riguroasă, exercitarea unui control asupra comportamentului, retragerea permisului de conducere pentru conducătorii de autovehicule, interdicția de a exercita o profesie.

Ca și în legislația română, unele măsuri de siguranță sunt privative de libertate, iar altele sunt neprivative de libertate.

Măsura confiscării speciale este reglementată în Secțiunea VII, sub titlul „Confiscarea și preluarea lucrurilor". Ca și în legislația română, măsura confiscării din Codul penal german presupune existența unor fapte prevăzute de legea penală, stabilirea vinovăției făptuitorului nefiind necesară, iar din această faptă să se fi obținut vreun avantaj drept răsplată pentru săvârșirea infracțiunii sau orice alt beneficiu, atât pentru autor, cât și pentru ceilalți participanți la infracțiune.

Confiscarea specială în dreptul penal spaniol. Codul penal spaniol cuprinde în Partea generală un capitol distinct, intitulat „Măsuri de siguranță" (*De las medidas de seguridad*). În temeiul art. 95 din acest act normativ, măsurile de siguranță se vor aplica de către instanță, cu informare prealabilă corespunzătoare, persoanelor care se află în anumite cazuri speciale indicate de Cod și când sunt întrunite anumite condiții: subiectul a comis o faptă prevăzută ca delict; din fapta și circumstanțele personale ale subiectului se deduce un prognostic de comportament care să releve posibilitatea comiterii și a altor infracțiuni. Dacă pedeapsa aplicată pentru delictul comis nu a fost privativă de libertate, instanța care a pronunțat sentința va putea dispune numai una sau unele dintre măsurile prevăzute de legea spaniolă.

Codul penal spaniol cunoaște și clasificarea expresă a măsurilor de siguranță, în *privative de libertate* și *neprivative de libertate*. Art. 96 prevede că măsurile de siguranță ce se pot aplica conform Codului spaniol sunt privative de libertate și

neprivative de libertate. *Sunt măsuri privative de libertate*: internarea într-un centru psihiatric; internarea într-un centru de dezintoxicare; internarea într-un centru special de reeducare. *Sunt măsuri neprivative de libertate*: interzicerea de exercitare a profesiei; expulzarea de pe teritoriul național a cetățenilor străini nerezidenți legal în Spania; obligarea de a locui într-un spațiu determinat; interdicția de a locui într-un spațiu sau pe un teritoriu determinat; interdicția de a se deplasa în anumite locuri sau teritorii, de a merge la spectacole sportive sau culturale, de a vizita localuri unde se servesc băuturi alcoolice sau de jocuri; supravegherea familială; interzicerea dreptului de a conduce vehicule cu motor sau ciclomotoare; interzicerea dreptului de a deține sau purta armă; interdicția de a se apropia de victimă sau de membrii familiei acesteia sau de alte persoane determinate de instanță; interdicția de a lua legătura cu victima sau cu membrii familiei acesteia sau cu alte persoane desemnate de instanță; obligarea la tratament în centre medicale sau stabilimente cu caracter socio-sanitar; participarea la programe de tip formativ, cultural, educativ, profesional, de educație sexuală și altele similare.

Codul penal spaniol prevede într-un capitol separat posibilitatea confiscării instrumentelor cu care făptuitorul a săvârșit o infracțiune intenționată, precum și a foloaselor provenite din infracțiune, oricare ar fi transformările pe care bunul le-a suferit, în afară de cazul când aparțin unui terț de bună-credință și care le-ar fi obținut în mod legal. Din vânzarea acestor lucruri se vor acoperi prejudiciile civile ale părții vătămate.

Dacă există o disproporție între valoarea instrumentelor ori a foloaselor confiscate și gravitatea infracțiunii, instanța va putea să nu dispună confiscarea ori ar putea să dispună confiscarea parțială (art. 128). În Partea specială a Codului penal spaniol, se prevede confiscarea sumelor date și primite ca mită ori rezultate din traficul de influență (art. 131).

Confiscarea specială în dreptul penal rus. Codul penal al Federației Ruse prevede, în art. 97, mai multe măsuri de constrângere cu caracter medical. Măsurile pot fi luate împotriva persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală aflate în stare de iresponsabilitate, împotriva celor care, după săvârșirea infracțiunii, au devenit iresponsabile, împotriva persoanelor care au săvârșit faptele în condiții de responsabilitate parțială, precum și împotriva persoanelor în stare de intoxicație alcoolică ori cu stupefiante, dacă există pericolul săvârșirii de noi infracțiuni sau dacă persoanele menționate au devenit periculoase pentru sine sau pentru alte persoane.

Scopul în care sunt luate măsurile este acela de a asigura vindecarea celor în cauză, ameliorarea situației lor și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Între aceste măsuri se numără: supravegherea forțată ambulatorie și supunerea la un tratament psihiatric; obligarea la tratament într-o unitate de psihiatrie cu caracter general; obligarea la tratament medical într-o unitate de psihiatrie cu caracter special; obligarea la tratament medical într-o unitate de psihiatrie de tip special și sub supraveghere deosebită.

În ceea ce privește măsurile preventive cu caracter patrimonial, Codul penal al Federației Ruse nu cuprinde nicio dispoziție în Partea generală care să consacre o astfel de sancțiune. Nici în Partea specială a Codului nu se regăsesc astfel de prevederi, nici chiar în cazul infracțiunilor contra patrimoniului sau infracțiunilor economice ori în legătură cu infracțiunea de luare de mită, dare de mită, contrabandă etc.

În schimb, *în toate cazurile când legea rusă se referă la formele agravate ale unor infracțiuni, se prevede pedeapsa confiscării averii, nu măsura confiscării speciale.*

Confiscarea specială își găsește reglementarea și în Codul de procedură penală, unde se prevede posibilitatea trecerii în proprietatea statului în mod gratuit a lucrurilor care au constituit instrumentele, mijloacele de săvârșire a unei infracțiuni, dacă aparțin făptuitorului, a lucrurilor a căror deținere este interzisă de lege, precum și a lucrurilor (bani sau alte valori) obținute din infracțiune.

De asemenea, unele prevederi referitoare la confiscarea specială există în Codul contravențiilor, dar ca sancțiune administrativă. *Spre exemplu*, art. 24 din acest act normativ prevede printre sancțiunile administrative și luarea (confiscarea) lucrului care a constituit obiectul nemijlocit al săvârșirii faptei, ca și a lucrului care a servit ca mijloc de săvârșire a contravențiilor.

În conformitate cu dispozițiile art. 29 din Codul rus al contravențiilor, confiscarea lucrurilor care au servit ca mijloc al săvârșirii încălcării administrative constă în preluarea fără despăgubire a lucrului în folosul statului. Întotdeauna confiscarea poartă numai asupra lucrului care se află în mâinile celui care a comis încălcarea, excepțiile fiind doar cele prevăzute de lege.

Confiscarea specială în dreptul penal britanic. În Marea Britanie, *Proceeds of Crime Act 2002* este un act de consolidare care înlocuiește mecanismul dual bazat pe *Drugg Trafficking Offences Act* din 1986 și pe *Criminal Justice Act* din 1994.

Partea a II-a a acestui act normativ se aplică asupra oricărei infracțiuni comise la 24 martie 2003 sau după această dată; în cazul infracțiunilor cu desfășurare prelungită în timp de două sau mai multe zile, este considerată că s-a comis în prima zi. Un ordin de confiscare, în considerarea prevederilor din această reglementare poate fi emis numai într-una dintre următoarele situații: ca urmare a unei condamnări în fața instanței superioare (*Crown Court*); ca urmare a unei acțiuni intentate de organele vamale ori ale poliției în fața instanței inferioare (*Magistrates Court*); o ultimă situație nu necesită o condamnare anterioară, iar produsul infracțiunii revine în sarcina procedurii civile, introdusă de Agenția de Recuperare a Bunurilor (*Assets Recovery Agency*).

Instanța superioară (*Crown Court*) *este singura în măsură să dispună confiscarea specială în materie penală*, dispunerea fiind obligatorie atunci când este solicitată de către procuror ori de Agenția de Recuperare a Bunurilor (*Assets Recovery Agency*). Confiscarea specială se poate aplica indiferent de tipul de comportament al inculpatului: *generic* (neavând relevanță data apariției stării infracționale ori trimiterea în judecată a acestuia); *specific* (presupune comiterea unei infracțiuni pentru care inculpatul a fost condamnat și în baza căreia s-a dispus confiscarea). Procedura confiscării ține seama inițial de comportamentul generic, iar dacă stabilirea sa este imposibilă, atunci se va avea în vedere cel specific.

În situația în care s-a statuat că făptuitorul are un comportament infracțional generic, atunci instanța va trebui să stabilească beneficiul concret al făptuitorului, în baza a patru prezumții: orice cheltuială a făptuitorului după începerea activității infracționale este realizată în baza unui bun rezultat din comportamentul generic; orice bun dobândit de făptuitor după începerea activității infracționale este produsul comportamentului generic; bunul a fost dobândit în proprietate la data la care făptuitorul a intrat în posesia sa; bunurile obținute de făptuitor sunt negrevate de vreo obligație.

Anterior modificărilor legislative din anul 2002, aceste prezumții erau obligatorii doar în ceea ce privea traficul de droguri, însă, în prezent, obligativitatea utilizării lor s-a generalizat.

Confiscarea specială în dreptul penal olandez. În Olanda, art. 36 C. pen. prevede la pct. 1 că, la cererea procurorului, instanța poate impune celui condamnat pentru comiterea unei infracțiuni să plătească o anumită sumă de bani în contul statului pentru a compensa unele avantaje obținute ilegal pe această cale. Obligația există și în cazul în care fapta comisă este sancționată numai cu amendă.

De asemenea, la solicitarea parchetului, se poate ca măsura să fie dispusă și împotriva unei persoane care a realizat avantaje prin intermediul unor bunuri rezultând dintr-o faptă prevăzută de legea penală, în legătură cu care există indicii temeinice că ar fi fost comisă de către el.

În același fel, se poate dispune plata unei sume de bani în contul statului pentru a compensa avantajele realizate ilegal dintr-o infracțiune pentru comiterea căreia a fost sancționată printr-o hotărâre judecătorească și împotriva căreia a fost demarată o anchetă penală cu privire la comiterea și a altor fapte, din care se bănuiește că s-au realizat avantaje ilicite. În aceste cazuri, judecătorul olandez trebuie să determine dacă suma ce trebuie plătită este cumva mai mică decât avantajul obținut ilegal. Se ține seama de fiecare dată și de despăgubirile plătite persoanei vătămate, care sunt deduse din sumele estimate a reprezenta avantajului realizat ilicit.

După cum se observă, Codul penal olandez procedează și la o extindere a procedurii de confiscare a bunurilor ce rezultă din comiterea de infracțiuni pentru care a intervenit o hotărâre de condamnare, asupra confiscării bunurilor ce rezultă din fapte asemănătoare cu privire la care există indicii temeinice că ar fi fost comise de către aceeași persoană, fără a mai fi nevoie ca pentru acele fapte să fi fost măcar demarată o procedură penală. În acest caz, legătura dintre suspect și infracțiunea din care au rezultat avantaje ilicite este suficientă pentru a se dispune confiscarea.

Legea olandeză nu precizează dacă cel bănuit de comiterea acestor comportamente ilegale are posibilitatea să aducă probe pentru a combate aceste indicii temeinice invocate de organele judiciare, dar în practică s-a observat că s-au admis asemenea probe, cel puțin pentru a scădea cuantumul sumelor ce urmau a fi confiscate.

Confiscarea specială în dreptul penal danez. În Danemarca, art. 76 din Codul penal prevede că este dispusă o confiscare totală sau parțială a proprietății unei persoane găsite vinovată de comiterea unui act sancționabil, atunci când: 1) actul comis are o natură care permite realizarea unui câștig semnificativ; 2) conform legii, actul comis este sancționabil cu o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin 6 ani sau este o încălcare a legislației privind drogurile.

În conformitate cu același text, când sunt îndeplinite condițiile generale, se poate proceda și la o confiscare a bunurilor soțului sau ale altor persoane care locuiesc cu făptuitorul, cu două *excepții*: *1)* bunurile au fost realizate cu mai mult de 5 ani înainte de actul pe care se bazează confiscarea; *2)* căsătoria sau concubinajul nu existau la momentul achiziționării bunului respectiv.

Într-un paragraf distinct (al 3-lea), Codul penal danez face referire la confiscarea totală sau parțială a bunurilor din patrimoniul unei persoane juridice asupra căreia făptuitorul sau o rudă apropiată a acestuia au avut o influență evidentă. Textul precizează că o astfel de confiscare este posibilă și o extinde și asupra situației în care această persoană a primit o cotă-parte importantă a veniturilor realizate de persoana juridică. Regula este exceptată atunci când transferul de proprietate a avut loc cu mai mult de 5 ani înainte de comiterea actului pe care se fundamentează confiscarea.

Totuși, deși sarcina probațiunii este inversată, Codul penal danez prevede, în art. 76 par. 4, că nu se va mai produce confiscarea în măsura în care cel acuzat aduce dovezi că bunurile sau veniturile au fost realizate pe căi licite. Ca și alte acte normative de acest nivel, Codul danez prevede că se poate dispune și confiscarea prin echivalent.

Confiscarea specială în dreptul penal irlandez. În Irlanda, *The Proceeds of Crime Act* și *Criminal Assets Bureau Act* au fost adoptate în 1996 în scopul combaterii criminalității organizate în mod eficient prin afectarea averilor infractorilor.

Biroul Bunurilor Realizate Ilicit (*Criminal Assets Bureau*) a fost creat ca o agenție multidisciplinară, incluzând polițiști, vameși, specialiști în impozite și taxe, dar și lucrători de protecție socială care își pot folosi capacitățile lor funcționale obișnuite și accesul la diferitele baze de date în exercitarea atribuțiunilor din cadrul biroului. Scopul acestui organism este acela de a identifica și confisca, în tot sau în parte, veniturile derivate sau presupus a fi derivate, direct sau indirect, din activități infracționale sau fructele unor astfel de bunuri, rezultate din comiterea de infracțiuni. În această țară, în conformitate cu Legea veniturilor și a protecției sociale (*Revenue and Social Welfare Act*), *bunurile rezultând din activități infracționale sunt obiect de taxare.*

Legea cu privire la bunurile rezultând din infracțiuni (în forma amendată în 2005) a cuprins și unele dispoziții de drept civil în cadrul său, care privesc confiscarea *in rem*. În acest caz, nu este necesară o condamnare într-un proces penal ca, în asemenea situații, Curtea Supremă să decidă confiscarea temporară sau confiscarea.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL II (TITLUL IV)

George Antoniu, *Unele reflecții asupra măsurilor de siguranță*, în RDP nr. 1/2006, p. 9; George Antoniu, *Probleme actuale ale reformei penale în România*, în RDP nr. 1/2007, p. 153; S. Aragea, *Confiscarea specială în practica judiciară*, în Pro Lege nr. 1/1991, p. 104; Costică Bulai, *Individualizarea măsurilor educative și a măsurilor de siguranță*, în SCJ nr. 3/1981; Dorin Ciuncan, *Aplicarea pedepsei complimentare a confiscării averii la infracțiuni săvârșite în dauna economiei naționale, prin nerespectarea regimului devizelor, sub regimul Codului penal anterior*, în Pro Lege nr. 2/1995, p. 183; Horia Diaconescu, *Despre condițiile procesuale și instanța competentă pentru luarea măsurilor de siguranță a obligării la tratament medical sau a internării medicale*, în Dreptul nr. 1/1995, p. 63; Traian Dima, *Implicațiile Legii nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri asupra măsurilor de siguranță de natură medicală prevăzute în Codul penal*, în Dreptul nr. 1/2003, p. 121; Viorel Găzdac, *Confiscarea specială a lucrurilor destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni în prezent și în perspectiva abrogării art. 18[1] din Codul penal*, în Dreptul nr. 9/2000, p. 87; Ioan Lascu, *Condițiile generale ale măsurilor de siguranță reglementate în noul Cod penal*, în Dreptul nr. 11/2005, p. 158; Ladislau Margocsy, *Regimul juridic al internării medicale*, în Dreptul nr. 9-12/ 1990, p. 164; Lucia Nicoară, *Confiscarea specială. Poziția terților subdobânditori*, în RDP nr. 4/2004, p. 129; Costel Niculeanu, *Confiscare specială. Condiții. Sume obținute prin valorificarea bunurilor dobândite prin comiterea infracțiunii*, în Dreptul nr. 4/1999, p. 138; Alexandru Paicu, Corneliu Turianu, *Confiscare specială. Temei juridic. Confiscarea sumei de bani datorată ca despăgubire persoanei vătămate care nu s-a constituit parte civilă. Admisibilitate*, în Dreptul

nr. 7/1990, p. 69; Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *Noul Cod penal comentat. Partea generala*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 632; Viorel Pașca, *Curs de drept penal. Partea generala*, ed. a 2-a, actualizata cu modificările noului Cod penal, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 494; Viorel Pașca, *Drepturile coproprietarilor asupra vehiculelor confiscate pentru că au servit la săvârșirea unor infracțiuni*, în Dreptul nr. 4/1990, p. 45; Viorel Pașca, *Limitele confiscării prin echivalent a bunurilor care au servit la săvârșirea unei infracțiuni*, în RRD nr. 6/1989, p. 35; Viorel Pașca, *Soluționarea plângerilor împotriva actelor de indisponibilizare în cursul procesului penal a autovehiculelor care au servit la săvârșirea infracțiunii*, în RRD nr. 9-12/1989, p. 84: Viorel Pașca, *Confiscarea specială prin ordonanța procurorului*, în RDP nr. 4/1999, p. 35; Viorel Pașca, *Drepturile coproprietarilor asupra vehiculelor confiscate pentru că au servit la săvârșirea unor infracțiuni*, în Pro Lege nr. 1/1992, p. 17; Vasile Pătulea, *Confiscare specială. Condiții de admisibilitate. Infracțiuni concurente. Înșelăciune la măsurătoare. Creare de plusuri în gestiune (Trib. Jud. Timiș, decizia penală. nr. 710/1987)*, în RRD nr. 1/1988, p. 51; I. Popa, *Măsuri de siguranță. Regimul juridic al internării medicale*, în Dreptul nr. 5/1990, p. 65; Aurelian Posdarie, *Măsura de siguranță a confiscării speciale în dreptul comparat*, în RDP nr. 2/2000, p. 122; I. Sandu, *Câteva considerații referitoare la ultimele modificări aduse Codului penal prin Legea nr. 278/2006*, în Dreptul nr. 2/2007, p. 9; Constantin Sima, *Măsurile de siguranță, probleme controversate în practica judiciară*, în Pro Lege nr. 3/1995, p. 31; T. Sofia, D.A. Crăciunescu, *Aplicarea legii penale în timp. Dezincriminarea faptei intervenită după executarea pedepsei. Efecte asupra confiscării speciale. Admisibilitatea recurgerii la contestația la executare*, în Dreptul nr. 1/1991, p. 56; Claudiu Ecedi-Stoisavlevici, *Confiscarea specială prin echivalent*, în RDP nr. 4/2001, p. 78; Ioan Șandru, *Câteva considerații privitoare la măsurile de siguranță prevăzute de noul Cod penal*, în Dreptul nr. 1/2006, p. 155; Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Anda Crișu-Ciocîntă, Mihai Dunea, Ruxandra Răducanu, Sebastian Rădulețu, *Noul Cod penal – Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 207; Corneliu Turianu, *Sinteză teoretică și practică referitoare la confiscarea vehiculelor care au fost folosite pentru comiterea infracțiunii*, în Dreptul nr. 4/1992, p. 59; Corneliu Turianu, *Confiscarea specială. Condiții de aplicare*, în Dreptul nr. 1/1992, p. 92; Marius Vasile, *Discuții privind competența procurorului de a lua măsuri de siguranță de interzicere a unei funcții sau profesii*, în Dreptul nr. 12/2002, p. 166; Marius Vasile, *Aspecte particulare în materia confiscării speciale în ceea ce privește cazurile de aplicare*, în Dreptul nr. 3/2003 p. 131; A. Vlad, *Unele aspecte privind confiscarea specială în cazul aplicării art. 181 C. pen.*, în Dreptul nr. 10-11/1991, p. 72; M. Zărie, *Inaplicabilitatea măsurii confiscării speciale prevăzute de art. 118 lit. b), c) și d) Cod penal în situația în care faptei îi lipsește gradul de pericol social al unei infracțiuni*, în Pro Lege nr. 2/2004, p. 94.

BCU IASI

Confiscarea extinsă

Art. 112[1]. (1) Sunt supuse confiscării și alte bunuri decât cele menționate la art. 112, în cazul în care persoana este condamnată pentru comiterea uneia dintre următoarele infracțiuni, dacă fapta este susceptibilă să îi procure un folos material și pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 4 ani sau mai mare:

a) infracțiuni privind traficul de droguri și de precursori;

b) infracțiuni privind traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile;

c) infracțiuni privind frontiera de stat a României;

d) infracțiunea de spălare a banilor;

e) infracțiuni din legislația privind prevenirea și combaterea pornografiei;

f) infracțiuni din legislația privind combaterea terorismului;

g) constituirea unui grup infracțional organizat;

h) infracțiuni contra patrimoniului;

i) nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare și al materiilor explozive;

j) falsificarea de monede, timbre sau de alte valori;

k) divulgarea secretului economic, concurența neloială, nerespectarea dispozițiilor privind operații de import sau export, deturnarea de fonduri, infracțiuni privind regimul importului și al exportului, precum și al introducerii și scoaterii din țară de deșeuri și reziduuri;

l) infracțiuni privind jocurile de noroc;

m) infracțiuni de corupție, infracțiunile asimilate acestora, precum și infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene;

n) infracțiuni de evaziune fiscală;

o) infracțiuni privind regimul vamal;

p) infracțiuni de fraudă comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice;

q) traficul de organe, țesuturi sau celule de origine umană.

(2) Confiscarea extinsă se dispune dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

a) valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată, într-o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței, depășește în mod vădit veniturile obținute de aceasta în mod licit;

b) instanța are convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin. (1).

(3) Pentru aplicarea dispozițiilor alin. (2) se va ține seama și de valoarea bunurilor transferate de către per-

soana condamnată ori de un terț unui membru al familiei sau unei persoane juridice asupra căreia persoana condamnată deține controlul.

(4) Prin bunuri, conform prezentului articol, se înțelege și sumele de bani.

(5) La stabilirea diferenței dintre veniturile licite și valoarea bunurilor dobândite se vor avea în vedere valoarea bunurilor la data dobândirii lor și cheltuielile făcute de persoana condamnată, membrii familiei acesteia.

(6) Dacă bunurile supuse confiscării nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora.

(7) Se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea sau folosirea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea.

(8) Confiscarea nu poate depăși valoarea bunurilor dobândite în perioada prevăzută la alin. (2), care excedează nivelului veniturilor licite ale persoanei condamnate.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Alexandru Boroi)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Măsura de siguranță a confiscării extinse este prevăzută în Codul penal actual la art. 112[1], fiind introdusă prin dispozițiile art. II pct. 2 din Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

Confiscarea se numește „extinsă" pentru că se extinde și la alte bunuri decât cele pentru care s-a dovedit legătura cu infracțiunea, precum și la bunurile altor persoane decât cea condamnată, măsura putând fi dispusă dacă sunt îndeplinite condițiile generale necesare dispunerii unei măsuri de siguranță, și anume făptuitorul să fi săvârșit o infracțiune dintre cele enumerate la art. 112[1] alin. (1) lit. a)-q) C. pen., iar acesta să prezinte un pericol pentru societate, în sensul că poate săvârși o nouă infracțiune în viitor, sens în care combaterea stării de pericol să nu fie posibilă doar prin aplicarea unei pedepse, ci prin luarea unei măsuri de siguranță. Pe lângă aceste condiții, în vederea dispunerii măsurii de siguranță a confiscării extinse, conform prevederilor art. 112[1] alin. (2) C. pen., trebuie îndeplinite cumulativ și alte condiții: existența unei hotărâri de condamnare a infractorului; valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată, într-o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței, să depășească în mod vădit veniturile obținute de acesta în mod licit; să existe convingerea instanței că bunurile supuse confiscării extinse provin din infracțiuni de natura celor pentru care este condamnat infractorul, dintre infracțiunile prevăzute în dispozițiile art. 112[1] alin. (1) lit. a)-q) C. pen.

Pentru o apreciere corectă a valorii bunurilor dobândite de persoana condamnată, legiuitorul a considerat necesar să se țină seama și de valoarea bunurilor (sumele de bani sunt considerate tot bunuri) transferate de către persoana condamnată ori de un terț unui membru al familiei sau unei persoane juridice asupra căreia

persoana condamnată deține controlul. La stabilirea diferenței dintre veniturile licite și valoarea bunurilor dobândite, se vor avea în vedere valoarea bunurilor la data dobândirii lor și cheltuielile făcute de persoana condamnată, membrii familiei acesteia.

Practic, vor putea fi confiscate și bunurile aflate în proprietatea altor persoane decât acuzatul, dacă instanțele vor avea convingerea că bunurile respective provin din activități de natura celor care au atras condamnarea.

Specificul acestei măsuri. Măsura de siguranță a confiscării extinse se caracterizează, ca și în cazul măsurii de siguranță a confiscării speciale, prin trăsăturile sale specifice, și anume: **cauza stării de pericol, felul și intensitatea acestuia și modul adecvat de combatere.**

Obiectul confiscării extinse

Sunt supuse confiscării extinse următoarele categorii de bunuri:

a. bunurile supuse confiscării speciale prevăzute expres și limitativ prin prevederile art. 112 C. pen.:

- bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;
- bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;
- bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;
- bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;
- bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte sau pentru a răsplăti pe făptuitor;
- bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;
- bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.

b. alte bunuri decât cele menționate la art. 112 C. pen., prin bunuri înțelegând și sumele de bani dobândite prin săvârșirea infracțiunilor menționate în cuprinsul alin. (1) al art. 112 C. pen.

Condițiile în care bunurile pot fi confiscate:

Pentru dispunerea acestei măsuri de siguranță, este necesar să fie întrunite condițiile generale privind aplicarea unei măsuri de siguranță, precum și unele condiții specifice prevăzute în dispozițiile art. 112[1] alin. (2) C. pen.:

1. Făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Conform dispozițiilor prevăzute la art. 107 alin. (2) C. pen., „măsurile de siguranță se iau față de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată". În ceea ce privește definiția infracțiunii, prevăzută în art. 15 C. pen., se desprind trăsăturile esențiale acesteia, așa cum a înțeles legiuitorul să redefinească această instituție de drept penal, și anume prevederea faptei în legea penală, vinovăția, precum și caracterul nejustificat și imputabil al faptei prevăzute de legea penală. În aceste condiții, caracterul nejustificat al faptei prevăzute de legea penală presupune ca aceasta să nu fie permisă fie de ordinea publică, fie de lege, existând în aceste condiții unele împrejurări care înlătură caracterul nejustificat al faptei, denumite *cauze justificative.*

În această situație, fapta nu va putea fi considerată infracțiune, dacă se dovedește existența unei cauze nejustificate, măsura confiscării extinse neputând fi aplicată în acest caz.

2. Făptuitorul să prezinte pericol pentru societate, combaterea stării de pericol fiind posibilă nu doar prin aplicarea unei pedepsei, ci prin luarea măsurilor de siguranță, deoarece, atât în cazul dispunerii măsurii de siguranță a confiscării speciale, cât și în cazul dispunerii măsurii de siguranță a confiscării extinse, se urmărește înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală, însă, în timp ce măsura confiscării extinse are ca obiect numai „bunuri care provin din săvârșirea anumitor infracțiuni", măsura confiscării speciale are ca obiect „bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni sau din fapte prevăzute de legea penală". Într-o opinie s-a sugerat, de altfel, că, dacă legea a urmărit să supună confiscării extinse bunurile care provin din săvârșirea uneia dintre infracțiunile expres și limitativ enumerate în conținutul art. 112[1] alin. (1) C. pen., în timp ce măsura confiscării speciale se aplică în cazul săvârșirii tuturor faptelor prevăzute de legea penală, se poate considera că însăși denumirea de *confiscare extinsă* este nepotrivită, prin comparație cu măsura confiscării speciale. În aceste condiții, măsura de siguranță a confiscării extinse se aplică asupra bunurilor care provin din săvârșirea uneia dintre infracțiunile expres și limitativ enumerate în conținutul art. 112[1] alin. (1) C. pen., iar măsura confiscării speciale se aplică în cazul săvârșirii tuturor faptelor prevăzute de legea penală, fără limitare.

3. Existența unei hotărâri de condamnare definitivă pentru comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 112[1] alin. (1) C. pen. Ca urmare a faptului că scopul dispunerii măsurilor de siguranță este de a înlătura o stare de pericol pentru ordinea publică și de a preîntâmpina săvârșirea altor fapte prevăzute de legea penală, s-a impus menținerea în textul art. 107 alin. (3) C. pen., ca măsurile de siguranță să se poată dispune chiar dacă făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă, dispozițiile art. 112[1] alin. (1) C. pen. având caracter derogator de la normele generale privind măsurile de siguranță, fiind necesară în acest caz o hotărâre de condamnare pentru săvârșirea uneia dintre infracțiunile enumerate expres și limitativ în conținutul acestui articol.

4. Prin săvârșirea unei infracțiuni dintre cele enumerate expres în conținutul art. 112[1] alin. (1) C. pen. să se fi produs un folos material. În acest caz, obiectul confiscării extinse îl constituie alte bunuri decât cele prevăzute la art. 112 alin. (1) C. pen., bunuri despre care există prezumția că au procurat un folos material persoanei condamnate. În acest caz, fiind vorba despre alte bunuri decât cele supuse confiscării speciale, bunuri care au fost dobândite prin săvârșirea activităților infracționale de natura celor prevăzute la alin. (1), se consideră că vor fi supuse confiscării numai bunurile dobândite ilicit, fapt care rezultă și din prevederile alin. (8) al art. 112[1] C. pen., conform căruia confiscarea nu poate depăși valoarea bunurilor dobândite într-o perioadă de 5 ani înainte, conform prevederilor alin. (2), și care excedează nivelul veniturilor licite ale persoanei condamnate.

Se menține, de altfel, și în cuprinsul art. 112[1] C. pen., dispoziția potrivit căreia instanța poate confisca „și alte bunuri" decât cele care au legătură directă cu infracțiunea, situație care, de asemenea, poate genera abuzuri grave în lipsa unor garanții a dreptului la apărare, cu atât mai mult cu cât se pot confisca și bunurile aflate în posesia altor persoane decât cea condamnată, conform dispozițiilor alin. (3) al acestui articol.

Pe de altă parte, dispoziția potrivit căreia instanța poate confisca „și alte bunuri" decât cele care au legătură directă cu infracțiunea poate fi considerată insuficientă, putând genera abuzuri grave în lipsa unor garanții a dreptului la apărare, cu atât mai mult cu cât se pot confisca și bunurile aflate în posesia altor persoane decât cea condamnată. Cu alte cuvinte, se pot confisca orice bunuri, de la oricine, dacă judecătorul are „convingerea" că acestea provin din activități de natura celor care au atras condamnarea. Considerăm în acest caz că au fost transpuse insuficient dispozițiile corespunzătoare pct. 5 din preambulul Deciziei-cadru 2005/212/JAI, conform cărora „ar trebui să se analizeze eventuala necesitate de adoptare a unui instrument care, luând în considerare cele mai bune practici din statele membre și cu respectarea corespunzătoare a principiilor fundamentale de drept, să prevadă posibilitatea introducerii în dreptul penal, civil sau fiscal, după caz, a unei reduceri a sarcinii probei în ceea ce privește sursa bunurilor deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune ce are legătură cu criminalitatea organizată". Constatăm astfel că dispozițiile cuprinse în textul art. 112[1] C. pen. nu prezintă un „instrument" prin care să se reducă sarcina probei din partea procurorului.

De asemenea, lipsește în textul aceluiași articol și transpunerea art. 4 din Decizie, potrivit căruia „fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a asigura că părțile afectate de măsurile prevăzute la articolele 2 și 3 (cu privire la confiscarea extinsă – n.a.) au la dispoziție căi de atac efective pentru apărarea drepturilor lor", situație în care, în cazul dispunerii unei asemenea măsuri, infractorul să aibă la dispoziție o cale de atac prevăzută de lege.

5. Pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită să fie de 4 ani sau mai mare. Prezenta dispoziție din Codul penal actual urmărește transpunerea exactă în textul legii a prevederilor art. 3 alin. (1) lit. b) din Decizia-cadru 2005/212/JAI, situație în care măsura confiscării extinse se aplică în cazul în care făptuitorul a săvârșit o infracțiune de spălare de bani, pentru care pedeapsa prevăzută de lege este de cel puțin 4 ani, iar în cazul celorlalte infracțiuni, măsura confiscării extinse se dispune dacă pentru infracțiunea săvârșită legiuitorul a prevăzut o pedeapsă privativă de libertate de cel puțin 5 până la 10 ani.

6. Valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată, într-o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței, să depășească în mod vădit veniturile obținute de acesta în mod licit. Comparând reglementarea prevăzută în art. 112[1] alin. (2) lit. a) C. pen. cu termenii Deciziei-cadru, remarcăm că aceștia au fost preluați, dar numai în parte. Astfel, în timp ce art. 3 alin. (2) lit. c) din Decizia-cadru folosește sintagma „valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu veniturile legale ale persoanei condamnate", în Codul penal s-a utilizat sintagma „depășește în mod vădit veniturile obținute de aceasta în mod licit".

De asemenea, nu este precizat temeiul legal în baza căruia legiuitorul a stabilit în mod arbitrar această perioadă de 5 ani înainte de săvârșirea infracțiunii. Ca urmare a acestui fapt, constatăm ridicarea unei excepții de neconstituționalitate, Curtea Constituțională constatând că dispozițiile art. 112[1] alin. (2) lit. a) C. pen. cuprind o soluție legislativă identică cu cea a art. 118[2] alin. (2) lit. a) C. pen. anterior, cele două texte fiind introduse în actele normative anterior arătate prin Legea nr. 63/2012. Având în vedere identitatea de obiect a prezentei excepții cu cea a excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 118[2] alin. (2) lit. a) C. pen. anterior, Curtea Constituțională a considerat că norma privind confiscarea extinsă

prevăzută la art. 112[1] alin. (2) lit. a) C. pen. nu poate depăși limita temporală reprezentată de data intrării în vigoare a Legii nr. 63/2012, neputându-se astfel dispune cu privire la bunurile dobândite de persoana condamnată înaintea datei anterior referite, soluție de principiu reținută și în Decizia nr. 356 din 25 iunie 2014[1]. Prin urmare, Curtea Constituțională a constatat prin Decizia nr. 11 din 15 ianuarie 2015[2] că prevederile art. 112[1] alin. (2) lit. a) C. pen. nu pot depăși limita temporală cu privire la confiscarea bunurilor dobândite înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 63/2012, chiar dacă infracțiunile pentru care s-a dispus condamnarea sunt comise după această dată, soluția contrară încălcând principiul neretroactivității legii, consacrat, de altfel, prin dispozițiile art. 15 alin. (2) din Constituție.

Diferența este evidentă și sub aspectul garanțiilor pe care le oferă acest text de lege inculpatului în procesul penal, cunoscut fiind că, potrivit prevederilor art. 287 alin. (2) C. pr. pen. anterior, „instanța își formează convingerea". Pe de altă parte, modul „vădit" în care valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată (într-o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, și după săvârșirea infracțiunii) depășește veniturile obținute de aceasta în mod licit poate constitui o sursă de incertitudine juridică, dacă este lăsată exclusiv la latitudinea celui care interpretează și aplică legea, aprecierea valorii acestui termen fiind dificil de determinat. Pe de altă parte, este dificil, așa cum este prezentat într-o opinie, ca într-un document precum Decizia-cadru să fie stipulată o dispoziție, chiar și cu titlu de recomandare, care să poată fi aplicată în vederea realizării unui examen de proporționalitate în legislația fiecărui stat, astfel încât aplicarea normelor incidente să fie realizată în mod uniform.

Tot în baza acestei condiții, se pune întrebarea cu privire la posibilitatea dovedirii prin mijloace de probă a veniturilor licite obținute de către infractor, având în vedere că întregul sistem al dreptului penal este construit pe principiul că sarcina probei revine acuzatorului. Deci procurorul trebuie să dovedească în acest caz faptul că un anumit bun are legătură cu o anumită infracțiune, urmând ca abia după aceasta acuzatul să vină și să probeze contrariul.

7. Instanța are convingerea că bunurile supuse confiscării extinse provin din infracțiuni de natura celor pentru care este condamnat infractorul. Comparând reglementarea prevăzută în art. 112[1] alin. (2) lit. b) C. pen. cu termenii Deciziei-cadru, remarcăm că aceștia au fost preluați, dar numai în parte. Astfel, în timp ce art. 3 alin. (2) lit. b) din Decizia-cadru statuează că, în cazul în care instanța este convinsă pe deplin, pe baza unor fapte specifice, că bunurile respective sunt rezultatul unor activități infracționale desfășurate de persoana condamnată, va putea să dispună confiscarea acestora, în textul art. 112[1] alin. (2) lit. b) C. pen. se prevede că doar în cazul existenței convingerii instanței că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni de natura celor prevăzute la alin. (1) se va putea dispune confiscarea bunurilor produse prin săvârșirea acestora. Prin compararea celor două prevederi, constatăm că în legislația internă se face vorbire despre „convingerea instanței", în timp ce în Decizia-cadru este folosită sintagma „convinsă pe deplin". În această situație, apar diferențe de conținut, deoarece părerea instanței se formează pe bază de probe.

8. Pentru determinarea valorii bunurilor dobândite de către persoana condamnată, se va stabili și valoarea bunurilor transferate de către persoana

[1] Publicată în M. Of. nr. 691 din 22 septembrie 2014.
[2] Publicată în M. Of. nr. 102 din 9 februarie 2015.

condamnată sau de un terț altor persoane. Pentru aplicarea prevederilor art. 112[1] alin. (2) lit. a) și b) C. pen., instanța va ține seama și de valoarea bunurilor aflate în proprietatea altor persoane decât acuzatul, dacă instanțele vor avea convingerea că bunurile respective provin din activități de natura celor care au atras condamnarea.

În aceste condiții, a devenit oportună preluarea în cuprinsul normelor de drept penal a confiscării extinse, care presupune reglementarea unor cazuri expres și limitativ prevăzute, așa cum sunt acestea enumerate în cuprinsul art. 112[1] alin. (1) C. pen., în care se suprapun săvârșirii unor infracțiuni cu grad de pericol ridicat unele venituri ilicite, aspect ce a reprezentat pentru legiuitor un probatoriu suficient pentru a permite instanței să constate caracterul ilicit al veniturilor obținute pe perioada săvârșirii infracțiunilor. În sprijinul probatoriului, legiuitorul a instituit și o nouă viziune asupra sarcinii probei în materia dobândirii în mod licit a averii.

În cazul confiscării extinse, inversarea sarcinii probei va putea fi aplicată numai persoanei condamnate pentru comiterea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 4 ani sau mai mare. Or, acești terți nu sunt condamnați. De asemenea, ei nu se află într-un raport juridic penal pentru a li se putea aplica vreo măsură prevăzută în dreptul penal.

Deci care ar fi instrumentul procedural în baza căruia să se aplice dispozițiile de fond privind confiscarea specială, cu alte cuvinte să se confișteaverea terților? Practic, în lipsa unor dovezi că acest terț ar fi săvârșit o infracțiune, nu poate fi pusă în mișcare acțiunea penală împotriva lor. Acest lucru va fi posibil doar pe calea acțiunii civile, însă cine va introduce acțiunea civilă?

Conform prevederilor art. 45 C. pr. civ. anterior, „Ministerul Public poate porni acțiunea civilă ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege".

Prin urmare, ar trebui să existe o lege care să dispună expres admisibilitatea intervenției procurorului în cazul confiscării extinse. Pe de altă parte, ce instrumente de apărare ar avea terții pentru a-și dovedi buna-credință?

Pentru o apreciere corectă a valorii bunurilor dobândite de persoana condamnată, legiuitorul a considerat necesar să se țină seama și de valoarea bunurilor (bunuri sunt considerate și sumele de bani) transferate de către persoana condamnată ori de un terț unui membru al familiei sau unei persoane juridice asupra căreia persoana condamnată deține controlul, potrivit alin. (3), iar la stabilirea diferenței dintre veniturile licite și valoarea bunurilor dobândite se vor avea în vedere valoarea bunurilor la data dobândirii lor și cheltuielile făcute de persoana condamnată și de către membrii familiei acesteia. Se confiscă, de asemenea, potrivit prevederilor alin. (7), bunurile și banii obținuți din exploatarea sau folosirea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea.

Pe de altă parte, confiscarea nu poate depăși valoarea bunurilor dobândite în perioada prevăzută la alin. (2) lit. a) (adică într-o perioadă de 5 ani înainte de săvârșirea infracțiunii), care excedează nivelului veniturilor licite ale persoanei condamnate. După cum se poate observa, calcularea valorilor prezentate mai sus se va putea face în urma unui proces laborios, care presupune ca instanțele să posede resursele necesare pentru a identifica averile asupra cărora să se aplice măsura confiscării extinse, mai ales dacă acestea se află în posesia unor terți, altfel, instituția confiscării speciale nu ar avea nicio eficiență.

În cazul confiscării extinse, ar fi suficient ca o persoană să fi fost condamnată pentru o infracțiune gravă, iar valoarea averii sale să depășească în mod vădit valoarea bunurilor dobândite licit pentru ca judecătorul să prezume că bunurile sunt rezultatul unei activități infracționale. În această situație, el poate să aplice confiscarea extinsă și asupra bunurilor pentru care nu s-a dovedit legătura cu infracțiunea. Practic, este vorba de o **inversare a sarcinii probei**, situație în care nu procurorul va trebui să dovedească primul că averea a fost dobândită prin infracțiune, ci acuzatul va trebui să probeze că a dobândit în mod legal bunurile. În situații concrete, procurorul împreună cu organele de cercetare penală vor fi obligați să strângă probe care să dovedească faptul că o persoană a săvârșit infracțiuni de tipul celor expres și limitativ prevăzute de legiuitor în conținutul prevederilor art. 112[1] alin. (1) C. pen. Și din acel moment instanța de judecată ar putea să prezume faptul că bunurile dobândite sunt rezultatul unor activități infracționale. De altfel, în sensul expunerii de motive la Legea nr. 63/2012, introducerea confiscării extinse ca măsură de siguranță în Codul penal nu este incompatibilă cu prezumția caracterului licit al averii, cuprinsă în art. 44 pct. 8 din Constituția României, republicată, considerând că sunt suficiente condiții în textul prezentului articol pentru a răsturna prezumția, fără a se încălca principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii.

Se impunea adoptarea unor măsuri legislative care să fie în acord cu prevederile legislației Uniunii Europene, mai exact, în cazul confiscării extinse, în acord cu dispozițiile Deciziei-cadru 2005/212/JAI. Însă au fost omise prevederile pct. 5 din preambulul Deciziei sus-amintite, conform cărora „ar trebui să se analizeze eventuala necesitate de adoptare a unui instrument care, luând în considerare cele mai bune practici din statele membre și cu respectarea corespunzătoare a principiilor fundamentale de drept, să prevadă posibilitatea introducerii în dreptul penal, civil sau fiscal, după caz, a unei reduceri a sarcinii probei în ceea ce privește sursa bunurilor deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune ce are legătură cu criminalitatea organizată".

Or, dispozițiile cuprinse în Legea nr. 63/2012 nu reprezintă un „instrument" prin care să reducă sarcina probei din partea procurorului, deși din text se poate deduce că ar trebui să existe și proceduri în acest sens. Pe de altă parte, lipsește și transpunerea art. 4 din Decizie, potrivit căruia: „Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a asigura că părțile afectate de măsurile prevăzute la articolele 2 și 3 au la dispoziție căi de atac efective pentru apărarea drepturilor lor". De asemenea, trebuie menționat că în sensul dispozițiilor art. 3 alin. (2) lit. c) din Decizie, statele membre sunt încurajate să permită confiscarea acolo unde se stabilește că valoarea proprietății este disproporțională față de veniturile licite ale persoanei condamnate, iar o instanță națională, în baza anumitor fapte, este pe deplin convinsă că proprietatea în cauză a provenit din activitatea infracțională a persoanei condamnate.

De altfel, această tendință nu este una exclusiv europeană, ci face parte, mai degrabă, din tendința existentă la nivel internațional de a transforma metodele menite să creeze instrumente eficiente care să contribuie la diminuarea infracțiunilor grave, în acest context înscriindu-se și probațiunea și inversarea sarcinii probei, motiv pentru care prezentăm tendințele existente în câteva state europene.

În **Italia**, sarcina probei caracterului licit al proveniență bunurilor revine inculpatului în situația în care acuzarea dovedește existența unei discrepanțe între bunurile inculpatului și veniturile sau economiile acestuia. Această regulă se aplica întregului patrimoniu al inculpatului, și nu doar asupra acelor bunuri care sunt

obținute din săvârșirea infracțiunii pentru care acesta este urmărit penal, bunurile putând fi puse sub sechestru în baza dispozițiilor art. 321 C. pr. pen. italian.

În **Olanda**, pentru a permite o răsturnare parțială a sarcinii probei în ceea ce privește proveniența ilicită a bunurilor obținute prin comiterea mai multor infracțiuni, legiuitorul a modificat dispozițiile art. 36 C. pen. olandez. Pentru aplicarea acestei prevederi, acuzarea trebuie să demonstreze că bunurile sunt obținute din săvârșirea unor infracțiuni similare sau din infracțiuni pentru care este, de asemenea, posibilă aplicarea unei amenzi maxime, chiar dacă inculpatul nu a fost pus sub acuzare pentru acele infracțiuni.

În **Ungaria**, Legea nr. IV/1978 privind modificarea Codului penal în domeniul confiscării prevede în art. 77/B alin. (4) inversarea sarcinii probei pentru toate bunurile care au fost dobândite în timpul în care gruparea de crimă organizată a săvârșit infracțiuni. În acest caz, inculpatul trebuie să demonstreze că organizația nu deține controlul asupra respectivelor bunuri sau că acestea au o proveniență licită.

Spre deosebire de prevederile Codului de procedură penală român anterior, unde nu existau dispoziții privind confiscarea extinsă, deși acestea fuseseră introduse prin prevederile art. I pct. 2 din Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, în Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, legiuitorul a reglementat și dispunerea măsurii confiscării extinse.

Bunurile care au fost produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală ori cele care au servit ori au fost destinate să servească la săvârșirea infracțiunii au și calitatea de corpuri delicte, adică sunt mijloace materiale de probă, deoarece ele pot să conțină sau să poarte o urmă a faptei săvârșite (de exemplu, cuțitul cu care s-a comis omorul) și, ca atare, pot servi la aflarea adevărului. Având această calitate, bunurile de mai sus pot fi ridicate chiar înainte de rămânerea definitivă a hotărârii.

Măsura de siguranță a confiscării extinse dispusă prin hotărârea instanței de judecată se va pune în executare potrivit dispozițiilor art. 574 C. pr. pen. Astfel, lucrurile confiscate se vor preda organelor în drept a le prelua sau valorifica potrivit dispozițiilor legii, iar când s-a dispus distrugerea bunurilor confiscate, aceasta se va face doar în prezența judecătorului delegat cu executarea, dar nu și în prezența procurorului, întocmindu-se în acest sens un proces-verbal, care se depune la dosarul cauzei.

Examen de practică judiciară. Măsura de siguranță a confiscării extinse cunoaște unele limitări determinate de prevederile art. 112[1] alin. (2) lit. a) C. pen. Astfel, în aplicarea prevederilor alin. (2), nu se va putea dispune măsura confiscării extinse, dacă valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată într-o perioadă de 5 ani înainte de data săvârșirii infracțiunii depășește veniturile obținute de aceasta în mod licit. Pe de altă parte, în cazul în care organele judiciare apreciază că este necesar, se va putea aplica această măsură și pentru bunurile dobândite de către persoana condamnată după momentul săvârșirii infracțiunii și până la data emiterii rechizitoriului de către procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală.

Astfel, într-o speță, pentru prima dată după dispunerea măsurii confiscării extinse prin dispozițiile Codului penal actual, în cazul vameșului acuzat de fapte de corupție (infracțiunea de luare de mită în formă continuată), Parchetul DNA a propus confiscarea extinsă a averii dobândite de acesta, deși prin sentința Tribunalului Timiș din 21 martie 2013, nepublicată, instanța a dispus condamnarea

inculpatului la 2 ani închisoare (iar în baza art. 110 C. pen. anterior, suspendarea condiționată a executării pedepsei) și confiscarea sumei de 19.545 de euro, valoare care depășește valoarea veniturilor realizate de acesta în mod licit.

Referințe de drept comparat. Considerând că instrumentele juridice existente în acest domeniu nu au contribuit în mod eficient la asigurarea unei cooperări transfrontaliere în materia confiscării produselor infracțiunilor și că unele state membre ale Uniunii Europene nu erau încă în măsură să confișteprodusele având legătură cu infracțiunile pentru care pedeapsa prevăzută de lege era închisoarea cu o durată mai mare de un an, s-a dispus instituirea unor prevederi în cuprinsul Deciziei-cadru 2005/212/JAI, care să faciliteze misiunea autorităților statelor membre de a confisca și recupera profiturile realizate de infractori din activitățile grave de criminalitate. Prin aceasta s-a urmărit să se protejeze economia licită împotriva infiltrărilor rețelelor infracționale și corupției și să restituie profiturile provenite din activitățile infracționale autorităților publice care furnizează servicii cetățenilor.

Confiscarea extinsă în dreptul penal francez. În **Codul penal francez**, principiul legalității este cel care guvernează dispunerea măsurilor de siguranță, respectându-se în același timp principiul egalității făptuitorilor în fața legii penale. Sancțiunea generală a confiscării se aplică tuturor bunurilor a căror origine nu poate fi justificată de o persoană condamnată pentru o infracțiune sau un delict pedepsit cu cel puțin 5 ani închisoare și care au adus un profit direct sau indirect. Astfel, prin Circulara din 22 decembrie 2010 privind prezentarea dispozițiilor specifice Legii nr. 2010-768 din 9 iulie 2010 care vizează posibilitatea executării transfrontaliere a confiscărilor în materie penală, au fost realizate o serie de precizări, inclusiv cu privire la dispozițiile aplicabile în Franța ca urmare a transpunerii prevederilor Deciziei-cadru 2005/212/JAI privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea prin intermediul Legii nr. 2007-297 din 5 martie 2007 privind prevenirea delincvenței.

Această lege a modificat și completat dispozițiile relative la confiscare, prevăzute în cuprinsul art. 131-21 din Codul penal francez, astfel încât prevederile legislației franceze în materia confiscării să fie în perfect acord cu dispozițiile acestei decizii. Astfel, măsura confiscării se aplică tuturor bunurilor mobile și imobile, indiferent de natura acestora, divizibile sau indivizibile, care au servit la comiterea infracțiunii sau care erau destinate comiterii infracțiunii, atunci când originea acestora nu poate fi dovedită, dacă infracțiunea a generat profit pentru infractor, condamnatul fiind proprietar al bunurilor respective sau sub rezerva drepturilor proprietarului de bună-credință asupra cărora are libera dispoziție, și dacă pedeapsa ce se poate dispune pentru infracțiunea respectivă este închisoarea. În Cartea a V-a, „Procedura de executare", în Titlul I, „Despre executarea sentințelor penale", la Capitolul al III-lea, intitulat „Cooperarea internațională în materia punerii în executare a deciziilor de confiscare", art. 713 -1 alin. (3) C. pr. pen. francez, sunt enumerate bunurile care fac obiectul confiscării extinse, așa cum sunt prevăzute în dispozițiile Deciziei-cadru. Pe cale de consecință, în cazul săvârșirii următoarelor infracțiuni: contrafacere de monedă euro, sprijin pentru sejur sau tranzit ilegal, trafic de ființe umane, exploatarea sexuală a copiilor și pedo-pornografie, trafic de stupefiante și spălarea banilor, precum și pentru cele ce constituie acte de terorism, se dispune o confiscare generală, care permite confiscarea în tot sau în parte a bunurilor autorului acestor

infracțiuni, confiscare ce este mai cuprinzătoare decât cele trei mecanisme prevăzute de Decizia-cadru, dintre care cel puțin unul trebuie pus în aplicare. În schimb, delictele de presă nu pot antrena măsuri de confiscare.

Confiscarea extinsă în dreptul penal belgian. În Belgia, îndoctrina penală se face deosebirea între confiscarea ca pedeapsă și confiscarea ca măsură de siguranță, măsură care se referă la obiectele periculoase care trebuie retrase din circulație, chiar dacă nu aparțin făptuitorului.

Prin prevederile art. 42-43 patru din cadrul Subsecțiunii III, intitulată „Confiscarea specială", Codul penal belgian răspundea în mare măsură exigențelor dispuse prin prevederile Deciziei-cadru în materia confiscării extinse, însă pentru a complini cerințele acesteia și a asigura o conformitate perfectă, aceste dispoziții au fost completate cu prevederile art. 390 din Legea 2006-12-27/32, prin care se introduce alin. (1) bis la art. 43 patru, prin care se enumeră toate tipurile de infracțiuni cărora li se aplică confiscarea extinsă.

Confiscarea extinsă în dreptul penal olandez. În **Codul penal olandez**, s-au modificat prevederile art. 36 din prima secțiune (*Sechestrul, ridicarea foloaselor dobândite ilegal și despăgubirea daunelor*) din Titlul II A, în sensul unei răsturnări parțiale a sarcinii probei în ceea ce privește proveniența ilegală a bunurilor provenind din infracțiuni. Pe lângă faptul că este permisă confiscarea bunurilor provenind din infracțiunile pentru care o persoană a fost condamnată, este permisă și confiscarea bunurilor „care probabil provin din alte activități infracționale".

Confiscarea extinsă în dreptul penal german. În Germania, conform prevederilor §73 C. pen. german, confiscarea se poate dispune în legătură cu bunurile dobândite în cazul săvârșirii unei infracțiuni sau care au rezultat din săvârșirea unei infracțiuni, în timp ce preluarea bunurilor dispusă prin §74 face referire la trecerea în proprietatea statului a bunurilor care au fost produse sau care au fost folosite la săvârșirea infracțiunii. De asemenea, se poate lua una dintre aceste măsuri sub forma echivalentului bănesc, în cazul în care bunurile nu pot fi confiscate sau preluate din cauză că nu se găsesc. În privința legiuitorului german, putem spune că dispozițiile actuale ale Codului penal au fost completate în totalitate în conformitate cu prevederile Deciziei-cadru, existând pe lângă măsura confiscării speciale și prevederi referitoare la confiscarea extinsă.

Astfel, prin prevederile art. §73 d, intitulat „Măsura confiscării în vederea recuperării cu sferă lărgită", „în cazul săvârșirii unei infracțiuni prevăzute de o lege care face referire (deci este vorba aici și de o lege specială de incriminare a infracțiunilor), instanța dispune confiscarea în vederea recuperării lucrurilor de la făptuitor sau participant și în cazul în care acestea au fost obținute pentru sau prin săvârșirea infracțiunii. Dispoziția de la propoziția 1 se aplică și în cazul unui lucru care nu-i revine sau nu-i aparține făptuitorului sau participantului, numai datorită faptului că lucrul respectiv a fost obținut pentru sau prin săvârșirea unei infracțiuni". Această măsură poate fi luată dacă sunt îndeplinite anumite condiții (prevăzute la art. §74, intitulat „Condițiile confiscării"): lucrurile respective se află, la momentul pronunțării hotărârii, în posesia făptuitorului sau participantului sau aparțin acestora sau lucrurile respective, în funcție de caracteristicile acestora și de împrejurări, reprezintă un pericol pentru societate sau pot fi folosite la comiterea altor infracțiuni. De asemenea, măsura confiscării poate fi dispusă și atunci când făptuitorul a săvârșit infracțiunea din culpă.

Confiscarea extinsă în dreptul penal spaniol. În Spania, în scopul înlesnirii aplicări măsurii confiscării extinse, se stabilește o prezumție conform căreia se confiscă bunurile provenite din activități infracționale, în situația în care valoarea patrimoniului este disproporționată raportată la veniturile obținute în mod licit cu privire la fiecare persoană condamnată pentru săvârșirea unor infracțiuni în cadrul unei organizații sau grupări criminale.

Totodată, judecătorii și instanțele pot încuviința confiscarea în situația în care s-a săvârșit o infracțiune din culpă pentru care legea prevede aplicarea unei pedepse privative de libertate de cel puțin un an.

De asemenea, instanța poate dispune confiscarea extinsă în cazul infracțiunilor de crimă organizată și terorism, conform prevederilor art. 127 alin. (2) din Titlul VI, „Confiscarea specială", din Codul penal spaniol, iar dacă confiscarea nu este posibilă, se va putea dispune confiscarea altor bunuri de o valoare echivalentă, care aparțin părților răspunzătoare penal pentru fapta comisă. În acest caz, confiscarea prin echivalent apare ca o soluție găsită de legiuitor pentru a complini cadrul normei juridice ce reglementează măsura confiscării. Și de această dată, la dispozițiile care reglementează confiscarea în cazul în care se aplică o pedeapsă pentru săvârșirea unei fraude cu intenție sau din culpă, se va putea adăuga pierderea bunurilor care provin din aceste delicte, precum și a bunurilor, mijloacelor sau instrumentelor cu care s-a pregătit sau s-a săvârșit infracțiunea, precum și a câștigurilor provenite din delicte săvârșite cu intenție sau din culpă, oricare ar fi transformările suferite de aceste bunuri.

În aceste cazuri, dispunerea măsurii confiscării se va putea aplica de către organele judiciare, atât în faza de urmărire penală, de către judecător, cât și în faza de judecată, de către instanța de judecată, chiar dacă nu se va aplica și o pedeapsă persoanei care a săvârșit infracțiunea, ca urmare a faptului că este exonerată de răspundere penală sau prin intervenția prescripției răspunderii penale pentru fapta săvârșită.

Ca o prevedere suplimentară în textul de lege, la alin. (3) se prevede că bunurile care au fost confiscate pot fi supuse vânzării, dacă confiscarea a intervenit pentru bunuri care provin din comerțul licit, suma obținută fiind destinată acoperirii responsabilității civile a condamnatului (acoperirea cheltuielilor de judecată), iar dacă bunurile provin din comerțul ilicit, acestea vor putea fi distruse.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA ART. 112[1] C. PEN.

Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 371; Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală. Conform noului Cod penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 144; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 324; Mirela Gorunescu, Costin Toader, *Confiscarea extinsă – din contencios constituțional, în contencios administrativ și fiscal spre contencios penal*, în Dreptul nr. 9/2012, p. 98; Christian Hennau, Jacques Verhaegen, *Droit pénal général*, Bruxelles, 1995, p. 355; Mihai Adrian Hotca, *Neconstituționalitatea și inutilitatea dispozițiilor care reglementează confiscarea extinsă*, 2012, p. 6, documentul este disponibil online la adresa *www.juridice.ro*; Guillermo Jorge, *Cadrul legislativ din*

România privind îmbogățirea ilicită, Abba – Ceeli România, iulie 2007, document disponibil online pe *www.mpublic.ro*; Harro Otto, *Grundkurs Strafrecht*, Berlin, 1982, p. 4; Viorel Pașca, *Curs de drept penal. Partea generala*, ed. a 2-a, actualizata cu modificările noului Cod Penal, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 507; Jean Pradel, *Droit pénal général*, Cujas, Paris, 1991, p. 224; Marieta Safta, *Prezumția dobândirii licite a averii și confiscarea averilor ilicit dobândite în jurisprudența Curții Constituționale a României. Cadrul constituțional de referință pentru reglementarea confiscării extins*, pp. 124-125, document disponibil online pe *www.tribunajuridică.ro*; Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Anda Crișu-Ciocîntă, Mihai Dunea, Ruxandra Răducanu, Sebastian Rădulețu, *Noul Cod penal – Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 212.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL V
Minoritatea

Capitolul I
Regimul răspunderii penale a minorului

Limitele răspunderii penale

Art. 113. (1) Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.

(2) Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.

(3) Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile art. 113 C. pen. privitoare la limitele răspunderii penale a minorilor sunt identice cu cele ale art. 99 C. pen. anterior, ceea ce înseamnă că legiuitorul noului Cod penal a considerat ca fundamentate științific și justificate sub raportul politicii penale limitele de vârstă pentru răspunderea penală a minorilor în Codul penal din 1969.

Reglementările în acest domeniu fiind identice în cele două coduri penale, în situații tranzitorii nu se pune problema legii penale mai favorabile.

Compararea dispozițiilor din cele două coduri poate fi făcută însă numai la nivelul celor ale art. 113 C. pen., dar și la acela al întregului grup din care ele fac parte. Specificul dispozițiilor art. 113 C. pen., ca și al celor ale art. 99 C. pen. anterior este dat de faptul că aparțin unui grup aparte de dispoziții legale, care reglementează, pe planul dreptului penal substanțial, răspunderea penală a minorilor. Astfel, dispozițiile Titlului V al Părții generale a Codului penal, intitulat „Minoritatea" și conținând articolele 113-134, corespund dispozițiilor Titlului V al Părții generale a Codului penal anterior, intitulat, de asemenea, „Minoritatea" și conținând arti-

colele 99-110[1]. Cele 22 de articole care alcătuiesc Titlul V al Părții generale a Codului penal sunt grupate în 4 capitole și privesc: regimul răspunderii penale a minorului (art. 113-116), regimul măsurilor educative neprivative de libertate (art. 117-123), regimul măsurilor privative de libertate (art. 124-127) și dispoziții speciale privind răspunderea penală a minorilor. La rândul lor, cele 15 articole care alcătuiesc Titlul V al Părții generale a Codului penal anterior cuprindeau dispoziții privitoare la limitele și consecințele răspunderii penale a minorilor, la măsurile educative (art. 99-108) și la pedepsele pentru minori (art. 109-110[1]).

Ambele coduri prevăd un regim sancționator special pentru infractorii minori și acesta este elementul comun principal al lor. Sub raportul conținutului însă, reglementările în acest domeniu diferă uneori esențial, așa cum va rezulta din analiza dispozițiilor respective. Astfel, de exemplu, sub raportul sancțiunilor, în timp ce Codul penal anterior prevedea, pe lângă măsuri educative, dintre care unele privative de libertate, și pedepse aplicabile minorilor, Codul penal prevede numai măsuri educative, privative și neprivative de libertate. Prin instituțiile nou-create în această materie, legiuitorul Codului penal exprimă tendința de a pune în valoare experiența și rezultatele pozitive obținute pe plan internațional în combaterea delincvenței juvenile.

Așadar, pentru cunoașterea deosebirilor de reglementare privind răspunderea penală a minorilor între Codul penal și Codul penal anterior, trebuie să se țină seama de ansamblul reglementărilor privind minoritatea din cele două coduri.

2. Regimul special de sancționare a minorilor. Negând tradiția existentă la noi în ceea ce privește reglementarea răspunderii penale a minorilor, legiuitorul Codului penal a concentrat în Titlul V al Părții generale a acestuia toate normele de drept substanțial privitoare la **regimul sancționator specific minorilor delincvenți,** deosebit față de regimul sancționator comun, aplicabil unor infracțiuni comise de adulți. Sub acest aspect, Codul penal român se înscrie printre sistemele de drept penal în care regimul sancționator specific infractorilor minori este prevăzut în Codul penal (cum sunt codurile penale italian, elvețian, rus, codurile penale ale fostelor țări socialiste din Europa Centrală și de Est și altele) și se deosebește de alte sisteme de drept penal, cum sunt sistemele francez, spaniol, german, belgian și altele, în care răspunderea penală a minorilor este reglementată prin legi speciale (de exemplu, Ordonanța nr. 45-174 din 2 februarie 1945 privind delincvența infantilă în Franța, Legea din 8 aprilie 1964 privind protecția tineretului în Belgia, Legea pentru minori din 1923 în Germania, Legea din 2000 privind răspunderea penală a minorilor în Spania etc.).

Făcând abstracție de toate aceste deosebiri de tehnică legislativă, sistemele menționate, ca și majoritatea sistemelor contemporane de drept penal au în comun aceeași orientare de politică penală, care recunoaște necesitatea unui regim sancționator special pentru infractorii minori, deosebit de sistemul comun, destinat adulților. Fundamentarea științifică a acestei politici este dată de cercetările criminologice asupra delincvenței juvenile, care scot în evidență **particularitățile personalității minorului infractor,** caracterizat printr-o insuficientă formare și dezvoltare biopsihică, ce se reflectă în luarea și punerea în executare a hotărârii de săvârșire a unei acțiuni ilicite. Având în vedere aceste particularități, reacția de apărare socială împotriva delincvenței juvenile nu se poate înfăptui rațional și eficient prin același tip de sancțiuni ca în cazul infractorilor adulți. De aceea, față de infractorii minori, se impune aplicarea unui sistem aparte de sancțiuni de drept penal, alcătuit în

principal din sancțiuni cu caracter predominant educativ și numai în mod subsidiar din sancțiuni cu caracter represiv, cum sunt pedepsele. Acestea din urmă, prin condițiile în care urmează să fie aplicate și executate, trebuie să conducă însă tot la reeducarea și resocializarea infractorilor minori. Totodată, este de reținut că progresele realizate atât în criminologie, cât și în alte științe penale, cum sunt penologia și știința penitenciară, au impus noi orientări cu privire la sistemul sancționator penal în general, vizând diversificarea pedepselor, orientarea semnificativă către pedepsele neprivative de libertate și diversificarea mijloacelor de individualizare și personalizare a pedepselor.

Toate aceste mutații în politica penală privind reacția antiinfracțională în general nu puteau să rămână fără urmări asupra sistemului sancționator pentru minori, cu atât mai mult cu cât noile orientări își găsesc aplicarea cu prioritate în cadrul acestui sistem. Legiuitorul Codului penal român din 2009 nu este nici el străin de aceste tendințe, de vreme ce a prevăzut un sistem sancționator pentru minori **alcătuit exclusiv din măsuri educative**, chiar dacă unele dintre aceste măsuri sunt privative de libertate.

3. Documentele internaționale privind răspunderea penală a minorilor. Afirmațiile de mai sus sunt confirmate de faptul că legiuitorul Codului penal a așezat la temelia reglementărilor sale privind răspunderea penală a minorilor cele mai noi date ale științei și politicii penale în domeniu, exprimate în diferite reguli sau principii directoare, adoptate în cadrul diferitelor Congrese ale Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților[1]. Dintre regulile și principiile adoptate la aceste congrese, reținem în mod special atenția **Regulile de la Beijing**, un ansamblu de reguli minimale cu privire la administrarea justiției pentru minori. Proiectul acestor reguli a fost elaborat la reuniunea internațională a specialiștilor din 1984 de la Beijing și a fost adoptat la Congresul al VII-lea al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Milano în 1985. Ele au fost apoi aprobate de Organizația Națiunilor Unite la sesiunea a 96-a a Adunării Generale din 29 noiembrie 1985, prin Rezoluția nr. 40/33, care reproduce în anexă aceste reguli[2]. De asemenea, reținem atenția așa-numitele **Principii directoare de la Riyadh**, elaborate la Reuniunea internațională de experți de la Riyadh, Arabia Saudită, în 1990, și **adoptate la cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților**, care a avut loc la Havana, Cuba, între 27 august și 7 septembrie 1990. Principiile de la Riyadh, devenite principii directoare ale Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile, recomandă elaborarea unor politici educaționale adecvate nevoilor și intereselor persoanelor tinere, atât la nivelul comunității, cât și la acela al structurilor guvernamentale și neguvernamentale. În fine, trebuie să fie menționate și așa-numitele **Reguli de la Tokio**, reprezentând regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate, adoptate la cea de-a

[1] Congrese organizate de Consiliul Economic și Social al ONU (ECOSOC) pe diferite teme de politică penală și care se țin cu regularitate din 5 în 5 ani, începând din 1955, când a avut loc primul Congres la Geneva.

[2] *Règles de Beijing. Ensemble de règles minima des Nations Unies concernant l'administration de la justice pour mineurs. Nations Unies, Département de l'Information*, New-York, 1986. A se vedea și Ortansa Brezeanu, *Minorul și legea penală*, Ed. All Beck, București, 1998, p. 67.

45-a sesiune a Adunării Generale a ONU. Comitetul pentru prevenirea crimei și lupta împotriva delincvenței a recomandat ca aceste reguli să fie numite **Regulile de la Tokio**, după numele localității unde au fost elaborate[1].

La elaborarea Codului penal au fost avute în vedere, așa cum am mai arătat, toate aceste documente internaționale privind prevenirea și combaterea delincvenței juvenile, documente care, fiind aprobate de Adunarea Generală a ONU, au caracterul unor norme de recomandare pentru toate statele membre. Trebuie menționat, totodată, că în preambulul Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 20 noiembrie 1989[2], sunt menționate Regulile de la Beijing. De asemenea, este demn de subliniat că regulile și principiile directoare ale Națiunilor Unite pentru prevenirea și combaterea delincvenței juvenile sunt aplicabile și prin intermediul Consiliului Europei, în special prin recomandările Comitetului de Miniștri, care sunt obligatorii pentru guvernele statelor membre. Aceste recomandări se bazează și pe concluziile desprinse din cercetările criminologice și sociologice privind delincvența juvenilă, efectuate sub egida Consiliului Europei, în special în rândul minorilor și tinerilor care provin din familii de emigranți sau din populația autohtonă minoritară. Sunt semnificative, în acest sens, Recomandarea nr. R/87/20 cu privire la „Reacția socială la delincvența juvenilă", adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 17 septembrie 1987, sau Recomandarea nr. R/88/6 privind „Reacțiile sociale la comportamentul deviant al tinerilor proveniți din familii de emigranți", adoptată la 18 aprilie 1988. La acestea se adaugă însă numeroase alte recomandări adoptate în anii 1985-1991, cu implicații asupra problemelor delincvenței juvenile[3].

Reglementările din Codul penal privitoare la infractorii minori au fost elaborate în concordanță și cu regulile și principiile menționate mai sus.

4. Limitele răspunderii penale a minorilor. Art. 113 C. pen. privitor la limitele răspunderii penale a minorului are nu numai aceeași denumire marginală ca art. 99 C. pen. anterior, dar și același conținut. Prin dispozițiile sale, sunt reglementate, ca și în Codul penal anterior, limitele răspunderii penale a minorilor în raport cu vârsta și cu discernământul acestora. Termenii „minor" și „minoritate" au înțelesul stabilit de legea civilă. Potrivit dispozițiilor art. 38 C. civ.[4], capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră [alin. (1)], iar persoana devine majoră la împlinirea vârstei de 18 ani [alin. (2)]. Întrucât legiuitorul Codului penal folosește termenii „minor" și „stare de minoritate" în înțelesul folosit de legea civilă, ar fi greșit să se folosească termenii de „minoritate penală" sau de „majorat penal" sau „în dreptul penal".

Pentru determinarea limitelor și a condițiilor răspunderii penale a minorilor, legiuitorul penal are în vedere, pe de o parte, faptul că în general răspunderea penală presupune capacitatea persoanei de a înțelege caracterul antisocial al faptelor sale și de a-și stăpâni și dirija în mod conștient actele sale de conduită, iar, pe de altă parte, împrejurarea că persoana nu dobândește această capacitate în mo-

[1] Regulile de la Tokio, în Revista de Știință Penitenciară nr. 1-2/1993, p. 38.

[2] Ratificată de Statul Român prin Legea nr. 18/1990, republicată în M. Of. nr. 314 din 13 iunie 2001.

[3] Ortansa Brezeanu, *op. cit.*, pp. 77-79.

[4] Codul civil a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, și a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. Codul civil a fost republicat în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

mentul nașterii sale, **ci în mod treptat, în procesul de creștere și dezvoltare biopsihică.** După cum este cunoscut, viața persoanei parcurge, în general, patru etape sau faze principale: copilăria, adolescența, maturitatea și bătrânețea, fiecărei etape fiindu-i caracteristice anumite particularități biopsihice, care se răsfrâng asupra însușirilor necesare pentru existența capacității juridice de drept penal, adică a capacității de a răspunde penal și de a înțelege sensul reacției sociale față de actele de conduită ale persoanei. De aceea, legiuitorul trebuie să stabilească din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile necesare pentru a putea răspunde penal. În mod practic, problema vizează numai etapele copilăriei și adolescenței, cunoscute ca etape de formare a personalității biopsihice, deoarece în etapa maturității persoana posedă, în mod normal, acele însușiri care condiționează capacitatea penală, însușiri ce se mențin și în etapa bătrâneții, din care cauză nu se pune problema unei limite de vârstă dincolo de care persoana să nu poată răspunde penal.

În ceea ce privește **etapa copilăriei**, aceasta se caracterizează printr-o incapacitate psihofizică normală a minorului de a înțelege exigențele legii penale și de a-și manifesta conștient voința în sensul acestor exigențe, incapacitatea minorului, aflat în perioada copilăriei, de a răspunde penal decurgând din starea sa naturală, de persoană insuficient dezvoltată biopsihic. De aceea, s-a admis întotdeauna și pretutindeni că minorul aflat în perioada copilăriei, chiar dacă limita superioară a acesteia a fost și este în prezent variabilă de la un sistem de drept penal la altul, **nu poate fi niciodată subiect al răspunderii penale.**

În **etapa adolescenței** (de la 12-13 ani la 18-20 ani), deși persoana are, în general, aptitudinea de a înțelege caracterul faptelor sale și de a se autodirija, se constată totuși, mai ales în prima parte a adolescenței, așa-numita preadolescență (12-15 ani)[1], că minorul are o **capacitate psihofizică incompletă**, din care cauză, în anumite situații, poate să-și dea seama de caracterul faptelor sale și să fie stăpân pe ele, iar în alte situații, să fie lipsit de această capacitate. Dimpotrivă, în partea a doua a adolescenței, adică în adolescența deplină, persoana dispune, în general, de **capacitate penală deplină**. În stabilirea limitelor și a condițiilor răspunderii penale a minorilor, legiuitorul a ținut seamă de aceste date ale psihologiei vârstelor, prevăzând, pe de o parte, limita de vârstă maximă a copilăriei până la care minorul este presupus, *iuris et de iure*, ca fiind lipsit de capacitatea de a înțelege pe deplin caracterul socialmente periculos al faptelor sale și de a fi stăpân pe ele, deci de capacitatea de a răspunde penal, iar, pe de altă parte, a prevăzut limita minimă de vârstă de la care adolescentul este presupus, de asemenea, *iuris et de iure*, că are capacitatea de a răspunde penal, fiind asimilat, sub acest aspect, cu majorul. Între cele două limite de vârstă, minorul, în funcție de natura și semnificația socială a faptelor săvârșite și în raport cu gradul său **de dezvoltare, de instrucție și de experiență de viață**, poate să aibă capacitatea de a înțelege caracterul antisocial al faptelor și de a fi stăpân pe ele, deci de a răspunde penal, sau, dimpotrivă, să fie lipsit de această capacitate și deci de răspundere penală. În consecință, minorul aflat la această vârstă intermediară este presupus, *iuris tantum*, deci până la proba contrară, ca fiind lipsit de capacitatea de a răspunde penal. Această **prezumție de lipsă a capacității** minorului de a răspunde penal **poate fi răsturnată**, dovedindu-se, pe baza argumentelor menționate, că minorul a avut în momentul

[1] Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros, București, 1978, p. 150.

săvârșirii faptei capacitatea de a răspunde penal, iar dacă s-a făcut această dovadă, **răspunderea minorului aflat în această situație este obligatorie.**

Situația descrisă mai sus este reglementată prin dispozițiile art. 113 C. pen. În dispoziția din alin. (1) se prevede că minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal, stabilind astfel la 14 ani limita maximă a copilăriei, limită până la care minorul se bucură de o **prezumție absolută de iresponsabilitate**, care nu poate fi răsturnată prin proba că, în fapt, minorul avea capacitatea de a înțelege caracterul faptelor sale și de a fi stăpân pe ele. Se continuă astfel tendința de ridicare a limitei superioare a copilăriei, în vederea scoaterii din sfera de incidență a legii penale a unei categorii cât mai largi de minori. Aceasta corespunde, de altfel, tradiției și condițiilor geografice specifice țării noastre și este, totodată, în concordanță cu Regulile de la Beijing, care prevăd că „statele sunt încurajate în a stabili o vârstă minimă rezonabilă care să aibă aplicabilitate internațională[1]. În ceea ce privește limita minimă de la care minorul este considerat responsabil penal ca majorul, în dispozițiile din alin. (3) al art. 113 C. pen. se prevede că **minorul care a împlinit vârsta de 16 ani** răspunde penal potrivit legii, adică în aceleași condiții **ca adultul**. Având în vedere dezvoltarea biopsihică și experiența de viață ale minorului în condițiile societății noastre, legiuitorul român a considerat că, la vârsta de 16 ani împliniți la data săvârșirii faptei, minorul are posibilitatea deplină de a-și da seama de semnificația antisocială a faptei sale și de a-și dirija actele sale de conduită întocmai ca un adult. Apare astfel o categorie de minori în vârstă de 16 ani împliniți la data săvârșirii infracțiunii, care răspund penal întotdeauna, fiind prezumați, *iuris et de iure*, ca având capacitatea de a răspunde penal ca majorii.

În fine, cu privire la minorii aflați la vârsta intermediară între aceea a iresponsabilității, adică sub 14 ani, și aceea a responsabilității, de la 16 ani în sus, dispozițiile din alin. (2) al art. 113 C. pen. prevăd că minorul care a împlinit vârsta de 14 ani, dar nu a împlinit vârsta de 16 ani la data săvârșirii faptei, răspunde penal numai **dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ**. Întrucât minorul aflat la această vârstă nu este responsabil decât în anumite situații și în raport cu anumite fapte, răspunderea sa penală este condiționată de constatarea, în fiecare caz în parte, a discernământului minorului, adică a capacității lui de a-și da seama de caracterul antisocial al faptei pe care a săvârșit-o și de a-și manifesta conștient voința, capacitate privită nu în general, ci **raportată la fapta concretă. Discernământul** apare, așadar, ca fiind capacitatea minorului de a-și da seama de caracterul social periculos al faptei sale și de a-și manifesta conștient voința raportată la un fapt concret. Existența discernământului nu înseamnă existența în general a capacității psihofizice a persoanei, ci numai existența acestei capacități în cazul dat. De asemenea, existența discernământului în comiterea unei fapte prevăzute de legea penală nu înseamnă și existența vinovăției, ci numai o premisă pentru aceasta. Fără dovada existenței discernământului, făcută de organele de urmărire penală, nu poate exista răspunderea penală a minorului care a împlinit vârsta de 14 ani, dar nu și vârsta de 16 ani la data săvârșirii faptei. Se poate afirma că minorul aflat la această vârstă intermediară se bucură de o **prezumție relativă de iresponsabilitate**, deoarece, câtă vreme această prezumție nu este răsturnată prin proba contrară, pe care trebuie să o facă acuzarea, nu poate avea loc răspunderea sa penală, acest minor fiind asimilat, sub acest aspect, cu minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani.

[1] Anca Ghideanu, în Maria Coca-Cozma, Cristiana-Mihaela Crăciunescu, Lavinia Valeria Lefterache (coord.), *Justiția pentru minori*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 92.

Din examinarea de ansamblu a dispozițiilor art. 113 rezultă că, sub aspectul răspunderii penale, se face distincție între două categorii de minori: **minori care nu răspund penal**, în care se includ minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani și minorii între 14 și 16 ani, în privința cărora nu s-a făcut dovada că au săvârșit fapta cu discernământ, și **minorii care răspund penal**, în care se includ minorii între 14 și 16 ani, în privința cărora s-a făcut dovada că au acționat cu discernământ, și minorii care aveau vârsta de 16 ani împliniți la data săvârșirii faptei. Prima categorie de minori rămâne în afara preocupărilor legiuitorului penal, scopul delimitării ei fiind tocmai acela de a scoate din câmpul de incidență a legii penale această categorie de minori care nu răspund penal. În determinarea acestui statut, legiuitorul Codului penal nu se limitează la identificarea respectivei categorii de minori, în cadrul limitelor răspunderii penale (art. 113 C. pen., respectiv art. 99 C. pen. anterior), ci face din minoritatea făptuitorului care nu răspunde penal una dintre cauzele de neimputabilitate (art. 27 C. pen.), respectiv una dintre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (art. 50 C. pen. anterior). În cadrul acestui statut, minorul care la data comiterii faptei prevăzute de legea penală nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal nu poate fi subiect activ al unui raport juridic penal și deci nu interesează legea penală. Reacția socială față de faptele săvârșite de această categorie de minori, reacție care, în concordanță cu Regulile de la Beijing și cu celelalte documente internaționale la care ne-am referit, nu poate consta decât în măsuri de ocrotire, este reglementată nu de Codul penal, ci de o lege extrapenală, și anume de Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului[1]. Codul penal se limitează, în acest caz, la stabilirea limitelor de vârstă ale acestei categorii de minori, prin dispozițiile art. 113 pe care le-am analizat. În mod practic, pentru delimitarea categoriei minorilor care nu răspund penal, trebuie să se constate existența în fapt a condițiilor prevăzute de lege, adică să se stabilească data săvârșirii faptei prevăzute de legea penală și vârsta mai mică de 14 ani a făptuitorului. Dacă minorul avea vârsta de 14 ani, dar nu împlinise 16 ani la data săvârșirii faptei, trebuie să se constate că organele de urmărire penală nu au dovedit, potrivit legii, că fapta a fost săvârșită cu discernământ. Nu interesează din ce cauză nu s-a făcut această dovadă.

Tot din analiza dispozițiilor art. 113 rezultă că singura categorie de minori care interesează legea penală este aceea a **minorilor care răspund penal**. La această categorie de subiecți de drept penal se referă dispozițiile din Titlul V al Părții generale a Codului penal și regimul sancționator specific pe care acestea îl prevăd. Fiind vorba de un regim sancționator diferit de acela pentru majori, pentru incidența lui este firesc ca, și cu privire la această categorie de minori, să se țină seama de delimitările de vârstă prevăzute de lege, respectiv să se constate că minorul între 14 și 16 ani a săvârșit fapta cu discernământ sau că minorul avea vârsta de 16 ani împliniți la data comiterii faptei. În cazul infracțiunilor de durată, cum sunt **infracțiunile continue sau continuate**, care sunt săvârșite în etape diferite ale minorității, unele în etapa în care minorul era lipsit de discernământ, iar altele într-o etapă în care avea discernământ, se ține seama numai de faptele săvârșite cu discernământ. În conținutul aceleiași infracțiuni continui sau continuate nu pot intra decât acele acte de executare care au fost săvârșite cu discernământ și care exprimă, ca

[1] Publicată în M. Of. nr. 557 din 23 iunie 2004, republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014. Măsurile de ocrotire specifice sunt prevăzute în Capitolul V, intitulat „Protecția copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal", cuprinzând art. 84-88.

săvârșite, celelalte acte de executare, unitatea de rezoluție infracțională în săvârșirea infracțiunii respective. Dacă o infracțiune continuă sau continuată a fost săvârșită în întregime în perioada minorității, chiar dacă a fost săvârșită de minorul între 14 și 16 ani care a acționat cu discernământ și o altă parte după ce acesta a împlinit vârsta de 16 ani, ea va fi supusă regimului sancționator specific pentru minori. Dimpotrivă, atunci când aceste infracțiuni de durată sunt săvârșite parte în epoca minorității și parte după ce minorul a împlinit vârsta de 18 ani, întrucât ele se consumă la data când făptuitorul este major, regimul sancționator este cel comun.

5. Soluții din practica judiciară. În practica judiciară s-a decis că existența unui discernământ diminuat, pe fondul unui psihic imatur afectiv și volițional, nu echivalează cu lipsa totală de discernământ și nu exclude răspunderea penală a inculpatului – minor între 14 și 16 ani – pentru infracțiunea comisă. Împrejurarea că inculpatul nu a fost lipsit de discernământ în raport cu infracțiunea săvârșită rezultă, în speță, nu numai din expertiza psihică efectuată, ci și din declarațiile deosebit de coerente ale acestuia, prin care minorul a descris în detaliu modul cum a acționat[1].

De asemenea, s-a hotărât că minora care se căsătorește înainte de împlinirea vârstei de 16 ani, deși dobândește capacitatea deplină de exercițiu a drepturilor civile, răspunde penal în raport cu vârsta sa[2].

Minorul între 14 și 16 ani, chiar dacă a săvârșit fapta cu discernământ, nu poate fi subiect activ al infracțiunii de cerșetorie, deoarece nu are capacitatea integrală de exercițiu al dreptului la muncă pentru a se putea încadra în muncă, în acest caz fiind necesar consimțământul reprezentantului legal al minorului și avizul medicului[3].

Fapta săvârșită imediat după expirarea zilei în care făptuitorul a împlinit vârsta de 18 ani, calculată la expirarea zilei corespunzătoare aceleia în care făptuitorul s-a născut, constituie o faptă săvârșită de un major[4]. Săvârșirea unor acțiuni, componente ale infracțiunii continuate, ca minor și altele ca major atrage răspunderea penală ca major pentru întreaga infracțiune continuată[5]. Minorul de 14 ani și o zi care, din răzbunare, aruncă de la mică distanță o vergea metalică în capul victimei, provocându-i moartea, răspunde penal pentru infracțiunea săvârșită dacă din actele medicale rezultă că are discernământul corespunzător vârstei sale, că funcțiile sale mentale sunt dezvoltate și că, în raport cu instruirea și experiența sa de viață, posibilitățile sale intelectuale nu sunt alterate[6].

Consecințele răspunderii penale

Art. 114. (1) Față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate.

(2) Față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a

[1] Trib. Mun. București, s. pen., dec. nr. 470/1992.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 405/1979.
[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 569/1972.
[4] Trib. jud. Timiș, s. pen., dec. nr. 899/1974.
[5] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 46/1973.
[6] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 80/1972.

cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 114 C. pen. corespund parțial celor ale art. 100 C. pen. anterior, care poartă aceeași denumire marginală, deși au un nou conținut normativ parțial diferit. Astfel, în timp ce în Codul penal anterior se prevedea că față de minorul care răspunde penal se poate lua o măsură educativă ori se poate aplica o pedeapsă, în Codul penal se prevăd ca sancțiuni aplicabile minorului infractor numai măsuri educative, chiar dacă unele dintre acestea sunt privative de libertate. Codul penal prevede astfel că față de minorul între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate, dar că, în funcție de antecedentele minorului și de gravitatea infracțiunii săvârșite, se poate lua față de acesta o măsură privativă de libertate. Ținând seama de deosebirea calitativă, sub aspectul gravității lor, între măsuri educative și pedepse, se poate aprecia că, în situații tranzitorii, dispozițiile din Codul penal, care nu prevăd pedepse pentru minori, sunt mai favorabile infractorului minor.

2. Cadrul sancțiunilor pentru minorii infractori. Elementul de noutate pe care îl aduce Codul penal prin dispozițiile din art. 114 privește tocmai cadrul de sancțiuni aplicabile minorului, ca o consecință a stabilirii răspunderii penale a acestuia, cadru alcătuit exclusiv din măsuri educative. Trebuie precizat însă că, în dreptul nostru penal, acest sistem de sancționare a minorilor infractori nu reprezintă o noutate absolută, deoarece el a mai funcționat din anul 1977 până în anul 1994. Într-adevăr, prin Decretul nr. 218/1977 au fost instituite ca unice sancțiuni aplicabile minorilor infractori două măsuri educative, una neprivativă de libertate, constând în încredințarea minorului colectivului în care muncește sau învață, pe durată de la unu la 2 ani, și alta privativă de libertate, constând în trimiterea minorului într-o școală de muncă și reeducare pe durată de la 2 la 5 ani. Acest sistem a funcționat de la 17 iulie 1977, data intrării în vigoare a Decretului nr. 218/1977, și până la 1 octombrie 1992, când acesta a fost abrogat prin Legea nr. 104/1992 pentru modificarea Codului penal și s-a revenit la sistemul inițial de sancționare mixt, alcătuit din măsuri educative și pedepse. Abrogarea Decretului nr. 218/1977 a fost motivată cu argumentul că măsurile educative singure nu ar fi suficiente pentru combaterea delincvenței juvenile în noile condiții, în special a faptelor grave săvârșite de minori. Așa cum s-a remarcat în literatura de specialitate[1], cu toate lipsurile sale, sistemul sancționator al minorilor instituit prin Decretul nr. 218/1977 a constituit un pas important și curajos în evoluția legislației penale în domeniu, iar aplicarea lui a reprezentat o experiență utilă ce ar putea fi valorificată.

S-ar putea spune că, prin prevederea în Codul penal a sistemului de sancțiuni pentru minori, alcătuit numai din măsuri educative, a avut loc, într-un anume fel, o valorificare a experienței menționate și, totodată, a celor mai noi date ale cercetărilor

[1] Ortansa Brezeanu, *op. cit.*, p. 50.

criminologice asupra delincvenței juvenile. În același timp însă, trebuie subliniat că legiuitorul Codului penal nu a preluat nici măcar formal vechile măsuri educative.

Potrivit dispozițiilor din alin. (1) al art. 114, măsurile educative instituite, fiind consecințe ale răspunderii penale, se adresează minorului care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, deci minorului infractor, în condițiile prevăzute în articolul precedent. Regula instituită este că, față de acest minor, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Prin dispozițiile alin. (2) ale aceluiași articol se prevede, ca excepție de la regula menționată, posibilitatea luării față de minorul infractor a unei măsuri educative privative de libertate, în vreunul dintre cele două cazuri prevăzute de text. Primul caz este referitor la antecedentele penale ale minorului, și anume la situația în care acesta a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat. Situația dovedește periculozitatea minorului care persevereză pe calea infracțiunii și ineficiența, față de el, a unei măsuri educative neprivative de libertate. Al doilea caz privește gravitatea infracțiunii săvârșite de minor, exprimată în gravitatea pedepsei prevăzute de lege pentru aceasta, și anume închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. Față de gravitatea unei astfel de infracțiuni și de periculozitatea infractorului, chiar dacă, sau poate tocmai pentru că este minor, nu se poate reacționa cu o simplă măsură educativă neprivativă de libertate, deoarece aceasta ar genera un sentiment de insecuritate socială, câtă vreme făptuitorul nu este pus în imposibilitate de a continua sau repeta atitudinea infracțională.

În aplicarea dispozițiilor din art. 114, instanța are sarcina de a stabili, pe baza criteriilor prevăzute de aceste dispoziții, dacă față de minorul infractor este suficientă luarea acestei măsuri educative neprivative de libertate sau dacă, dimpotrivă, este necesară o măsură educativă privativă de libertate. Pentru aceasta, este necesară o cunoaștere exactă a activității minorului infractor și a personalității acestuia, precum și a naturii și gravității infracțiunii săvârșite de el, a împrejurărilor în care a acționat etc.

Măsurile educative

Art. 115. (1) Măsurile educative sunt neprivative de libertate sau privative de libertate.

1. Măsurile educative neprivative de libertate sunt:

a) stagiul de formare civică;

b) supravegherea;

c) consemnarea la sfârșit de săptămână;

d) asistarea zilnică.

2. Măsurile educative privative de libertate sunt:

a) internarea într-un centru educativ;

b) internarea într-un centru de detenție.

(2) Alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor se face, în condițiile art. 114, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 115 C. pen. au corespondent parțial în dispozițiile art. 101 C. pen. anterior, care, sub aceeași denumire marginală ca în noul Cod penal, enumera măsurile educative

neprivative de libertate și privative de libertate aplicabile minorilor infractori, în condițiile sistemului sancționator mixt, alcătuit din măsuri educative și pedepse. Sub raportul conținutului lor, dispozițiile din cele două coduri se deosebesc însă radical, mai ales în privința măsurilor educative neprivative de libertate. Ca și în cazul dispozițiilor din articolul precedent, în situații tranzitorii, dispozițiile din art. 115 C. pen. apar ca fiind favorabile infractorului minor.

2. Măsurile educative neprivative de libertate. În art. 115 consacrat măsurilor educative, Codul penal nu prevede niciuna dintre cele două măsuri educative neprivative de libertate prevăzute în art. 101 C. pen. anterior, adică mustrarea și libertatea supravegheată. În schimb, Codul penal prevede patru noi măsuri educative neprivative de libertate, inexistente până acum în dreptul nostru, dar care figurează în alte legislații europene, în special cele care reglementează prin legi speciale regimul sancționator al minorilor infractori. Aceste noi măsuri educative exprimă, prin natura, numărul și diversitatea lor, o inovație în politica de prevenire a faptelor antisociale săvârșite de minori, în care accentul este pus pe educația personalizată și atentă a minorului delincvent. Criminologic, aceste măsuri se bazează pe concepția că principala cauză a delincvenței juvenile o constituie gravele deficiențe în educația copiilor și tinerilor, iar calea firească pentru combaterea acestei cauze nu este alta decât activitatea educativă în vederea resocializării tinerilor cu conduită deviantă.

Deși toate sunt neprivative de libertate, cele patru măsuri prevăzute în alin. (1) pct. 1 lit. a)-d) din art. 115 C. pen. se deosebesc între ele sub aspectul severității lor, ceea ce a făcut posibilă ierarhizarea și enumerarea lor în ordine progresivă, de la cea mai ușoară, care este stagiul de formare civică, până la cea mai severă, care este asistarea zilnică. Această ierarhizare permite înlocuirea unei măsuri educative cu alta în cursul executării lor, în special înlocuirea unei măsuri cu alta mai severă, în caz de nerespectare de către minor a condițiilor de executare a măsurii respective.

3. Măsurile educative privative de libertate. Spre deosebire de măsurile educative neprivative de libertate, care sunt cu totul noi față de cele din Codul penal anterior, cele privative de libertate se regăsesc parțial în acest cod. În opoziție cu acesta, Codul penal nu mai prevede măsura educativă a internării minorului într-un institut medical educativ. În ceea ce privește măsura internării într-un centru de reeducare, prevăzută în art. 101 C. pen. anterior, aceasta este asemănătoare cu internarea într-un centru educativ, prevăzută în art. 115 alin. (2) C. pen., cu precizarea că, în raport cu durata și modul de executare, în situații tranzitorii, dispozițiile din legea penală anterioară ar putea fi mai favorabile infractorului. În schimb, măsura educativă a internării într-un centru de detenție, prevăzută în art. 115 alin. (2) lit. b) C. pen., este specifică acestuia și se aplică în cazul săvârșirii de către minor a unei infracțiuni grave sau deosebit de grave și pe durată care poate ajunge până la 15 ani. Prin regimul de executare și mai ales prin durata ei (între 2 și 5 ani, în cazul infracțiunilor grave, și între 5 și 15 ani, în cazul infracțiunilor deosebit de grave), măsura educativă a internării într-un centru de detenție este destinată, probabil, să răspundă criticilor aduse sistemului sancționator alcătuit numai din măsuri educative, în sensul că acesta nu ar fi în măsură să asigure o reacție corespunzătoare în cazul săvârșirii de către minor a unor infracțiuni grave și deosebit de grave.

S-ar putea obiecta că o privare de libertate de o asemenea durată (15 ani) n-ar mai putea fi denumită măsură educativă, având în vedere caracterul predominant

represiv. S-a avut însă în vedere, pe de o parte, faptul că acțiunea trebuie să corespundă gravității deosebite a unor infracțiuni săvârșite de minor, iar, pe de altă parte, că regimul de executare a măsurii educative, deosebit de acela al închisorii, poate nu numai atenua caracterul coercitiv al privațiunii de libertate, dar poate contribui mai mult la reeducarea minorului.

4. Alegerea măsurii educative aplicabile. Potrivit dispozițiilor din art. 115 alin. (2) C. pen., alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor se face, în condițiile art. 114 privitor la consecințele răspunderii penale a minorului, pe baza criteriilor generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. a)-g) C. pen. Aceste criterii trebuie să fie folosite mai întâi pentru a decide care dintre cele două categorii de măsuri educative este aplicabilă în cauză și apoi pentru alegerea și individualizarea măsurii aplicabile. Cu privire la măsurile educative privative de libertate, hotărâtoare sunt condițiile prevăzute în art. 114 alin. (2), atât pentru opțiunea în favoarea acestui grup de măsuri, cât și pentru alegerea uneia dintre cele două măsuri prevăzute de lege, urmând ca la individualizarea măsurii alese să se folosească cu precădere criteriile generale de individualizare.

Referatul de evaluare

Art. 116. (1) În vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.

(2) Referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse se întocmește de către serviciul de probațiune în toate cazurile în care instanța dispune asupra măsurii educative ori asupra modificării sau încetării executării obligațiilor impuse, cu excepția situației prevăzute la art. 126, când acesta va fi întocmit de către centrul educativ ori de detenție.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 116 C. pen. privitoare la referatul de evaluare nu au corespondent în Codul penal anterior, care nu conținea nicio referire la un asemenea act. Legiuitorul Codului penal a considerat însă necesar să reglementeze sistemul sancționator pentru minori nu numai prin prevederea măsurilor educative aplicabile acestora, dar și prin desemnarea organelor implicate și a mijloacelor juridice care pot fi utilizate de acestea pentru luarea și executarea acestor măsuri. Printre aceste mijloace, un loc aparte este rezervat de legiuitor referatului de evaluare prevăzut în articolul comentat. Dispozițiile acestui articol, fiind legate de noul sistem de sancțiuni aplicabile minorilor infractori, în situații tranzitorii, vor fi considerate mai favorabile, în aceleași condiții.

2. Referatul de evaluare și importanța acestuia pentru luarea și executarea măsurilor educative. Potrivit dispozițiilor din art. 33 din Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune[1], evaluarea inculpatului minor se realizează la solicitarea organelor judiciare, potrivit legii, de către consilierul de probațiune din cadrul serviciului de probațiune competent, datele obținute în cadrul evaluării fiind consemnate într-un referat de evaluare. Acest referat de evaluare conține date privind mediul familial și social al minorului, situația educațională și profesională, conduita generală a minorului, analiza comportamentului infracțional, riscul de săvârșire a unor infracțiuni, precum și orice alte date relevante pentru situația minorului. De asemenea, referatul de evaluare poate face referire și la starea de sănătate, la evoluția minorului din punct de vedere fizic, afectiv, moral și intelectual, în măsura în care acestea au influențat sau pot influența comportamentul infracțional, cuprinde și propuneri motivate privind măsura educativă considerată a fi potrivită pentru minor, cu referire la natura și durata programelor de reintegrare socială, precum și la alte obligații care pot fi impuse acestuia, în vederea reducerii riscului de săvârșire de infracțiuni.

Pentru obținerea datelor necesare evaluării inculpatului minor, consilierul de probațiune poate colabora cu asistenți sociali, psihologi, consilieri școlari, pedagogi, medici sau alți specialiști, iar la solicitarea consilierului de probațiune, instituțiile și organizațiile în evidența cărora s-a aflat sau se află minorul pentru îngrijire, tratament sau protecție socială ori educație pun la dispoziția consilierului de probațiune, în termen de 7 zile, informațiile care prezintă relevanță pentru procesul de evaluare.

Evaluarea minorului are un caracter personal și se realizează în baza uneia sau mai multor întrevederi între consilierul de probațiune și inculpatul minor și a datelor obținute din alte surse de informații.

În cazul în care inculpatul minor nu colaborează la realizarea evaluării, consilierul de probațiune întocmește referatul de evaluare și menționează, în cuprinsul acestuia, refuzul de colaborare a minorului. La referatul de evaluare este atașată declarația minorului cu privire la refuzul de colaborare.

Atunci când inculpatul minor nu este găsit sau locuiește într-un alt stat și întrevederea de evaluare nu poate fi realizată, consilierul de probațiune încunoștințează organul judiciar printr-o adresă despre imposibilitatea întocmirii referatului de evaluare. Adresa va conține datele obținute și va fi însoțită de dovezi care să ateste situația de fapt constatată, precum și demersurile efectuate în acest sens, inclusiv cele referitoare la colaborarea cu organele de poliție și cu membrii familiei minorului, în vederea contactării acestuia.

În cazul întocmirii unui referat față de un inculpat minor care se află, în același timp, în executarea unei măsuri educative, prevederile de mai sus se aplică în mod corespunzător, referatul de evaluare cuprinzând și mențiuni referitoare la respectarea condițiilor de executare a măsurii și a obligațiilor impuse, atunci când este cazul.

Așa cum se prevede în alin. (1) al art. 116 C. pen., în vederea evaluării minorului, pe baza criteriilor generale de individualizare a răspunderii penale, instanța trebuie să solicite serviciului de probațiune întocmirea unui referat de evaluare care

[1] Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune a fost publicată în M. Of. nr. 512 din 14 august 2013 și a intrat în vigoare la 1 februarie 2014.

să cuprindă și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță. Legiuitorul a avut în vedere atribuțiile stabilite în sarcina serviciilor de probațiune de a iniția și derula programe speciale de reintegrare socială, inclusiv pentru minorii care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală și față de care s-au luat măsuri educative neprivative de libertate. Aceste programe, ca și executarea măsurilor educative luate față de minori se derulează sub supravegherea permanentă a serviciului de probațiune care, prin consilierul de probațiune, poate întocmi referate de constatare asupra modului cum sunt respectate de către minor obligațiile impuse acestuia de către instanță, precum și atunci când sunt necesare modificări în executarea măsurilor educative. De aceea, legea prevede, în alin. (2) al articolului comentat, că referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse minorului se întocmește în toate cazurile în care instanța urmează să dispună asupra măsurilor educative ori asupra modificării sau încetării obligațiilor impuse, precum și la terminarea executării măsurii educative. Referatul de evaluare apare astfel ca mijlocul obișnuit prin care se exprimă ajutorul acordat de serviciul de probațiune instanței de judecată în aplicarea și executarea măsurilor educative neprivative de libertate.

Potrivit art. 41 din Legea nr. 252/2013, evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative se realizează la solicitarea instanței de judecată sau a judecătorului delegat cu executarea sau, după caz, la inițiativa consilierului de probațiune manager de caz, în următoarele situații:

a) dacă, pe durata executării unei măsuri educative neprivative de libertate, au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor, prin impunerea de noi obligații, sporirea sau diminuarea condițiilor de executare existente, fie încetarea executării unora dintre obligații;

b) dacă, pe durata executării unei măsuri educative neprivative de libertate, persoana supravegheată nu respectă condițiile de executare sau nu își îndeplinește obligațiile;

c) la înlocuirea unei măsuri educative privative de libertate cu măsura educativă a asistării zilnice;

d) la acordarea liberării dintr-un centru educativ sau centru de detenție.

Rezultatele acestei evaluări se consemnează într-un referat de evaluare, care cuprinde date privind respectarea condițiilor de executare a măsurii și a obligațiilor impuse, precum și actualizarea datelor prevăzute în precedentul referat de evaluare, dacă este cazul.

În situațiile prevăzute la art. 41 lit. a) și b), referatul de evaluare conține propuneri motivate care să sprijine instanța de judecată în luarea unei decizii care să asigure condițiile potrivite de executare a măsurii educative și creșterea șanselor de îndreptare a persoanei supravegheate.

În situațiile prevăzute la art. 41 lit. c) și d), referatul de evaluare conține propuneri cu privire la obligațiile prevăzute la art. 121 alin. (1) C. pen. privind obligațiile ce pot fi impuse minorului, pe care instanța le poate impune în funcție de particularitățile cazului.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL I (TITLUL V)

Matei Basarab, Matei Mircea Basarab, *Reflecții asupra unor măsuri educative*, în RDP nr. 2/2002, p. 19; Ortansa Brezeanu, *Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România (I)*, în RDP nr. 2/1995, p. 83; Ortansa Brezeanu, *Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România (II)*, în RDP nr. 1/1996, p. 85; Ortansa Brezeanu, *Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în legislația penală română (III)*, în RDP nr. 2/1996, p. 66; Ortansa Brezeanu, *Minorul delincvent în documentele ONU și ale Consiliului Europei*, în RDP nr. 3/1996, p. 39; Ortansa Brezeanu, *Reeducarea minorului infractor*, în RDP nr. 4/2005, p. 30; Alexandru Boroi, Georgeta Ștefania Ungureanu, *Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană*, în RDP nr. 2/2002, p. 30; Versavia Brutaru, *Tratamentul penal al minorului. Drept comparat*, în RDP nr. 1/2009, p. 171; Versavia Brutaru, *Practica judiciară în materia tratamentului penal al minorului*, în RDP nr. 2/2009, p. 142; Constantin Butiuc, *Răspunderea penală a minorilor*, în RDP nr. 4/2002, p. 32; Magdalena Iordache, *Evoluția sistemului sancționator al minorului infractor*, în Dreptul nr. 6/2010, p. 190; F. Ivan, *Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul infractorilor minori*, în RDP nr. 3/1995, p. 124; Magdalena Iordache, *Despre regimul sancționator al minorilor infractori în lumina noului Cod penal*, în Dreptul nr. 5/2005; Ilie Pascu, *Răspunderea penală a infractorilor minori în Codul penal în vigoare. Elemente de drept comparat și perspective legislative*, în Pro Lege nr. 3-4/2006, p. 60; Ilie Pascu, *Minor. Contopirea închisorii cu măsura educativă*, în RDP nr. 3/2008, p. 32; Laura Popoviciu, Elena Ana Mihuț, *Considerații în legătură cu situația copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal*, în Dreptul nr. 12/2007, p. 203; Marcel Ioan Rusu, *Probațiune. Referatul de evaluare*, în RDP nr. 2/2009, p. 28; Gabriel Salontai, Alexandru Salontai, *Unele aspecte teoretice privind drepturile infractorilor minori*, în Dreptul nr. 2/2005, p. 146; Dan Semenescu, Elena Maria Semenescu, *Delincvența juvenilă între răspunderea penală și garantarea drepturilor minorilor*, în RDP nr. 2/2009, p. 48.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul II

Regimul măsurilor educative neprivative de libertate

Stagiul de formare civică

Art. 117. (1) Măsura educativă a stagiului de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-i ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

(2) Organizarea, asigurarea participării și supravegherea minorului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 117 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară, deoarece ele instituie o măsură educativă nouă, necunoscută până acum în dreptul nostru penal. De aceea, aceste dispoziții nu pot fi aplicate, în situații tranzitorii, faptelor săvârșite anterior intrării lor în vigoare, decât dacă ar fi socotite mai blânde.

2. Conținutul și caracterizarea măsurii educative a stagiului de formare civică. În viziunea legiuitorului Codului penal, stagiul de formare civică este conceput ca cea mai ușoară dintre cele patru măsuri educative neprivative de libertate și constă în obligația minorului de a participa la un program educativ elaborat de serviciul de probațiune, pe o durată de cel mult 4 luni, durata minimă fiind lăsată la aprecierea instanței, scopul măsurii fiind acela de a responsabiliza pe minor cu privire la comportamentul său viitor. Acest program se desfășoară în afara programului școlar sau profesional al minorului și fără a-l afecta în vreun fel. La întocmirea programului de formare civică urmează să se țină seama de persoana minorului, de comportamentul lui în săvârșirea infracțiunii și de deficiențele din educația sa care au condus la comiterea faptei prevăzute de legea penală. Așa cum prevede legea, programul de formare civică astfel personalizat trebuie să conțină elemente care să-l ajute pe minor să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii infracțiunii și necesitatea evitării pe viitor a acestei comportări. Garanția desfășurării eficiente a acestui program este dată de faptul că aceasta are loc sub supravegherea serviciului de probațiune.

Fiind o măsură nouă, necunoscută până acum în dreptul nostru, urmează să fie urmărită atent eficiența acesteia, având în vedere că există minori scăpați de sub supraveghere care pot săvârși infracțiuni și față de care măsura educativă examinată ridică serioase dificultăți de aplicare.

Supravegherea

Art. 118. Măsura educativă a supravegherii constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 118 C. pen. au un corespondent aproximativ în cele ale art. 103 C. pen. anterior privitoare la libertatea supravegheată, dar măsura educativă la care cele două coduri se referă este reglementată în mod diferit în fiecare dintre ele. În Codul penal, supravegherea minorului nu este încredințată de instanță unor persoane fizice (părinți naturali sau adoptivi, tutori), ca în legea penală anterioară, ci este dată prin lege serviciului de probațiune, iar obligațiile ce pot fi impuse minorului, care sunt și ele diferite, nu sunt prevăzute special pentru această măsură educativă, ci într-un articol aparte și pentru toate măsurile educative neprivative de libertate. Prin conținutul său și prin durata mai redusă pe care poate fi luată această măsură în Codul penal, dispozițiile art. 118 C. pen. pot apărea, în situații tranzitorii, ca fiind mai favorabile minorului infractor în raport cu cele din art. 103 al legii penale anterioare. A se vedea observația de la art. 117 C. pen.

2. Conținutul și caracterizarea măsurii educative a supravegherii. Așa cum rezultă din dispozițiile articolului comentat, conținutul acestei măsuri educative corespunde denumirii sale, deoarece pe durata stabilită de instanță, între două și 6 luni, minorul este supravegheat, adică controlat și îndrumat în cadrul programului său zilnic, sub coordonarea serviciului de probațiune. Scopul urmărit prin această supraveghere strictă este acela de a asigura participarea minorului la cursurile școlare sau, după caz, la cele de formare profesională și, totodată, de a-l împiedica să desfășoare activități nepermise ori să intre în legătură cu persoane certate cu legea, care l-ar putea influența negativ și l-ar putea împiedica să se îndrepte. Prin acest control și această îndrumare zilnică, precum și prin durata ei mai mare, măsura educativă a supravegherii este mai severă decât aceea a stagiului de formare civică, ceea ce explică așezarea ei după aceasta din urmă.

Consemnarea la sfârșit de săptămână

Art. 119. (1) Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

(2) Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 119 C. pen. instituie o măsură educativă restrictivă de libertate, necunoscută până acum în dreptul nostru. De aceea, ele nu pot fi aplicate în situații tranzitorii dacă ar fi considerate favorabile infractorului.

2. Conținutul și caracterizarea măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână. Măsura educativă a consemnării minorului la sfârșit de săptămână este, așa cum s-a arătat, o măsură restrictivă de libertate, deoarece lipsește temporar pe minor de libertatea de a părăsi locuința în zilele de sfârșit de săptămână. Spre deosebire de celelalte măsuri educative examinate anterior, consemnarea sau arestul la sfârșit de săptămână, cum mai este numită, urmărește influențarea conduitei minorului prin constrângerea nu numai fizică, dar și morală pe care o reprezintă pentru el acest arest la sfârșit de săptămână. De aceea, pentru realizarea scopului urmărit, o importanță deosebită o reprezintă individualizarea acestei măsuri educative, atât sub aspectul duratei între 4 și 12 săptămâni, cât și sub acela al obligațiilor impuse minorului.

Această individualizare implică o cunoaștere temeinică a faptei și a personalității minorului, cu ajutorul serviciului de probațiune. Totodată, se impune luarea în considerare a eventualelor obligații impuse de instanță minorului. Legea însăși prevede că măsura consemnării la sfârșit de săptămână nu se poate suprapune peste programele la care minorul este obligat să participe sau peste activitățile pe care instanța le-a ordonat. Măsura consemnării la sfârșit de săptămână trebuie, așadar, să fie corelată cu obligațiile și activitățile pe care instanța le impune condamnatului, în așa fel încât acesta să nu fie pus în imposibilitatea de a respecta aceste obligații și activități. Consemnarea minorului la sfârșit de săptămână se face sub supravegherea coordonată de serviciul de probațiune.

A se vedea observația de la art. 117 C. pen.

Asistarea zilnică

Art. 120. (1) Măsura educativă a asistării zilnice constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.

(2) Măsura educativă a asistării zilnice se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 120 C. pen. instituie, de asemenea, o măsură educativă nouă, necunoscută anterior în dreptul nostru. De aceea, în situații tranzitorii, aceste dispoziții nu pot fi aplicate minorului, decât dacă instanța ar aprecia utilitatea acestora pentru reeducarea minorului.

2. Conținutul și caracterizarea măsurii educative a asistării zilnice. Așa cum rezultă din dispozițiile art. 120 C. pen., această măsură constă în obligația impusă minorului de a respecta un program riguros, stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile în care urmează să fie desfășurate activitățile minorului și interdicțiile impuse acestuia. Latura coercitivă a acestei măsuri este constituită de obligația impusă minorului de a respecta riguros acest program care îi este impus, fie că este vorba de activitățile pe care el trebuie să le desfășoare, fie de a respecta interdicția de a desfășura altele, iar toate acestea sub supravegherea și coordonarea serviciului de probațiune. Dacă se adaugă și durata acestei măsuri, care urmează să fie stabilită de instanță între 3 și 6 luni, se înțelege de ce asistarea zilnică apare ca cea mai severă dinte măsurile educative neprivative de libertate prevăzute de Codul penal. Pentru reușita măsurii educative examinate, este necesară o corectă individualizare a acesteia, atât sub aspectul duratei acesteia, cât și sub acela al activităților, obligațiilor și interdicțiilor impuse minorului.

A se vedea observația de la art. 117 C. pen.

Obligații ce pot fi impuse minorului

Art. 121. (1) Pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;

b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;

c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;

e) să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

(2) Când stabilește obligația prevăzută în alin. (1) lit. d), instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei.

(3) Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

(4) Pe durata executării măsurii educative neprivative de libertate, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 121 C. pen. nu au corespondent direct în Codul penal anterior, ci sunt doar comparabile cu unele dispoziții din art. 103, referitoare la unele obligații pe care instanța le putea impune minorului față de care s-a luat măsura educativă a libertății supravegheate. Textul din Codul penal prevede însă și alte obligații ce pot fi impuse minorului față de care s-a luat vreuna dintre cele patru măsuri educative neprivative de libertate prevăzute în acest cod. În situații tranzitorii, aceste obligații nu pot fi evaluate ca favorabile sau nefavorabile minorului infractor decât împreună cu măsurile educative pe lângă care s-au aplicat.

2. Obligații ce pot fi impuse minorului. În dispozițiile din art. 121 alin. (1) se prevede că, pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre obligațiile enumerate la lit. a)-f) din același alineat. Din analiza textului examinat rezultă că unele dintre aceste obligații privesc procesul educativ al minorului care execută o măsură educativă și se referă fie la pregătirea școlară sau la formarea lui profesională, cum este obligația de a urma un curs de pregătire școlară sau de formare profesională [lit. a)], fie îngrijirea sănătății minorului, cum este obligația de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală [lit. f)], fie la supravegherea conduitei lui, cum este obligația de a se prezenta la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta [lit. e)]. Celelalte obligații ce pot fi impuse minorului au drept scop să prevină săvârșirea de către acesta a unor noi abateri de la normele de conviețuire socială. Aceasta este rațiunea obligației de a nu depăși, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță [lit. b)], de a nu se afla în anumite locuri, la anumite manifestări publice stabilite de instanță [lit. c)] ori să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea

infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță [lit. d)]. La impunerea acestei din urmă obligații de la alin. (1) lit. d), instanța are obligația, potrivit dispoziției din alin. (2) al articolului comentat, de a individualiza, în concret, conținutul obligației, ținând seama de împrejurările cauzei. De altfel, trebuie subliniat că eficiența obligațiilor impuse de instanță minorului depinde în mare măsură de individualizarea acestora în raport cu fapta săvârșită de acesta, precum și cu personalitatea lui. De mare importanță, în acest sens, este activitatea serviciului de probațiune, atât în ceea ce privește cunoașterea personalității minorului, cât și sub aspectul supravegherii activității acestuia.

3. Incidente ivite în timpul executării măsurii educative și a obligațiilor impuse minorului. Numărul relativ mare de măsuri educative neprivative de libertate și de obligații ce pot fi impuse minorului infractor permite instanței nu numai să aleagă de la început, pe baza criteriilor generale de individualizare, măsura educativă și obligația sau obligațiile pe care le consideră cele mai potrivite pentru reeducarea minorului, dar și să modifice această alegere pe durata executării, în funcție de situațiile nou-ivite între timp sau de comportarea minorului. Instanța poate valorifica această posibilitate de readaptare a măsurilor educative și a obligațiilor numai cu ajutorul serviciului de probațiune, care are sarcina de a coordona supravegherea permanentă a executării măsurilor educative și a obligațiilor impuse minorului. Într-adevăr, potrivit dispozițiilor din alin. (4) al art. 121, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța dacă, pe durata executării măsurii educative neprivative de libertate, constată că au intervenit motive care justifică modificarea obligațiilor impuse de instanță sau încetarea executării unora dintre acestea ori că persoana supravegheată nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau că nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile impuse. Pe baza acestor sesizări, instanța urmează să decidă asupra readaptării măsurii educative sau a obligațiilor respective.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 122. (1) Dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 122 C. pen. nu au corespondent în Codul penal anterior. Ele constituie o continuare a reglementărilor din articolul precedent privitor la obligațiile ce pot fi impuse minorului și, de aceea, în raport cu legea penală anterioară, ocupă aceeași poziție. În conținut, ele prevăd modul în care instanța poate proceda la modificarea sau la încetarea obligațiilor impuse minorului, pe baza sesizărilor primite de la serviciul de probațiune.

2. Modificarea obligațiilor impuse minorului. Așa cum s-a arătat în comentariul de la articolul precedent, potrivit dispozițiilor din art. 121 alin. (4) lit. a), serviciul de probațiune sesizează instanța de judecată atunci când constată că au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea. În articolul pe care îl comentăm, legiuitorul prevede tocmai condițiile în care instanța, considerând întemeiată sesizarea și propunerea serviciului de probațiune, poate dispune, după caz, fie modificarea obligațiilor, fie încetarea executării unora dintre acestea. Prin dispozițiile din alin. (1), legiuitorul reglementează cazurile în care instanța procedează la modificarea obligațiilor, și anume atunci când, potrivit sesizării serviciului de probațiune, au intervenit motive care justifică fie impunerea unei noi obligații, fie sporirea sau diminuarea corespunzătoare a obligațiilor, adică fie impune noi obligații, fie modifică, diminuându-le sau sporindu-le, condițiile de executare a obligațiilor existente, toate în scopul asigurării unor șanse mai mari de îndreptare a minorului.

3. Încetarea obligațiilor impuse minorului. Când sesizarea făcută de serviciul de probațiune se referă la existența unor motive care justifică încetarea unora dintre obligațiile impuse minorului, iar instanța apreciază aceste motive ca întemeiate și că menținerea unora dintre obligații nu mai este într-adevăr necesară, ea dispune încetarea acestora. Scopul este același ca cel de mai sus, și anume de a asigura minorului șanse mai mari de îndreptare. Este posibil chiar ca menținerea acestor obligații să se dovedească nu numai inutilă, dar chiar stânjenitoare pentru procesul de îndreptare a minorului, ceea ce ar constitui un motiv în plus pentru încetarea de îndată a obligațiilor în discuție.

Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate

Art. 123. (1) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța dispune:

a) prelungirea măsurii educative, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;

b) înlocuirea măsurii luate cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;

c) înlocuirea măsurii luate cu internarea într-un centru educativ, în cazul în care, inițial, s-a luat măsura educativă neprivativă de libertate cea mai severă, pe durata sa maximă.

(2) În cazurile prevăzute în alin. (1) lit. a) și lit. b), dacă nici de această dată nu sunt respectate condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța înlocuiește măsura educativă neprivativă de libertate cu măsura internării într-un centru educativ.

(3) Dacă minorul aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța dispune:

a) prelungirea măsurii educative luate inițial, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;

b) înlocuirea măsurii luate inițial cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;

c) înlocuirea măsurii luate inițial cu o măsură educativă privativă de libertate.

(4) În cazurile prevăzute în alin. (1) lit. a) și lit. b), precum și în alin. (3) lit. a) și lit. b), instanța poate impune noi obligații în sarcina minorului ori sporește condițiile de executare a celor existente.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 123 sunt, ca și cele ale articolului precedent, o continuare a reglementărilor anterioare privitoare la consecințele pe care le poate atrage prezența unor incidente survenite în cursul executării măsurilor educative neprivative de libertate și a obligațiilor impuse minorului. De data aceasta, este vorba despre consecințele pe care le poate atrage nerespectarea condițiilor de executare a măsurilor educative sau neexecutarea, în condițiile stabilite, a obligațiilor impuse. Ca și dispozițiile articolului precedent, nici acestea nu au corespondent în Codul penal anterior și nu pot fi apreciate, în situații tranzitorii, decât împreună cu cele privitoare la măsurile educative neprivative de libertate și la obligațiile ce pot fi impuse minorului.

2. Măsuri dispuse în caz de nerespectare a condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse minorului. Prin dispozițiile din alin. (1) al articolului comentat, sunt prevăzute măsurile pe care instanța le poate dispune în urma sesizării primite de la serviciul de probațiune cu privire la nerespectarea cu rea-credință de către minor a condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse acestuia. Potrivit legii, dacă instanța consideră sesizarea ca justificată și în funcție de conduita concretă a minorului, dispune una dintre următoarele măsuri: a) prelungirea duratei măsurii educative luate față de minor, fără a depăși maximul prevăzut de lege pentru această măsură (respectiv 4 luni, în cazul stagiului de formare civică, 6 luni, în cazul supravegherii, 12 săptămâni, în cazul consemnării la sfârșit de săptămână, și 6 luni, în cazul asistării zilnice); b) înlocuirea măsurii educative luate cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă (a stagiului de formare civică cu supravegherea, a supravegherii în consemnarea la sfârșit de săptămână, iar a acesteia cu asistarea zilnică). Potrivit dispozițiilor din alin. (2), dacă nici după luarea uneia dintre măsurile examinate minorul nu respectă condițiile de executare a măsurii educative și obligațiile impuse, instanța înlocuiește măsura educativă neprivativă de libertate cu măsura internării într-un centru educativ. De asemenea, potrivit dispozițiilor din alin. (4), în aceste cazuri, instanța poate impune noi obligații în sarcina minorului sau poate spori condițiile de executare a celor existente; c) înlocuirea măsurii educative luate cu internarea minorului într-un centru educativ, în cazul în care, inițial, s-a luat față de minor măsura educativă a asistării zilnice pe durata maximă, adică de 6 luni. Este de observat că, în toate cazurile de neexecutare cu rea-credință de către minor a măsurilor educative neprivative de libertate sau a obligațiilor impuse, acesta este sancționat fie prin prelungirea duratei măsurilor, fie prin înlocuirea lor cu o măsură educativă privativă de libertate.

3. Măsuri dispuse în cazul săvârșirii de către minor a unei infracțiuni sau al judecării lui pentru o infracțiune concurentă anterioară. O situație specială

se creează atunci când minorul, aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate, săvârșește o nouă infracțiune sau când este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior. În acest caz, potrivit dispozițiilor din alin. (3) al articolului comentat, instanța dispune, în funcție de situația de fapt și pe baza criteriilor generale de individualizare, vreuna dintre următoarele măsuri prevăzute de lege: a) prelungirea duratei măsurii educative luate inițial, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege, așa cum s-a arătat la pct. 2; b) înlocuirea măsurii educative luate inițial cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate, ca în cazul menționat mai sus – în ambele cazuri menționate, potrivit acelorași dispoziții din alin. (4) al articolului comentat, instanța poate impune minorului noi obligații ori să sporească condițiile de executare a celor existente; c) înlocuirea măsurii luate inițial cu o măsură educativă privativă de libertate. O importanță deosebită are, în procesul de individualizare a sancțiunilor aplicabile minorului, gravitatea infracțiunilor săvârșite de acesta fie anterior, fie în timpul executării măsurii educative. Așa cum se prevede în art. 129 alin. (1) C. pen., în caz de concurs de infracțiuni săvârșite în timpul minorității, se stabilește și se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele, pe baza criteriilor generale de individualizare. Desigur, această unică măsură poate fi una dintre cele privative de libertate, în funcție de gravitatea infracțiunii sau infracțiunilor săvârșite.

A se vedea și observațiile precedente.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL II (TITLUL V)

Georgina Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole (art. 1-446)*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 281-288; Claudia Roșu, Adrian Fanu Moca, *Reglementarea minorității și a regimului sancționator al acesteia în noul Cod penal în comparație cu actualul Cod penal*, în Dreptul nr. 5/2010, p. 75.

BCU IASI / CENTRU UNIVERSITAR

Capitolul III

Regimul măsurilor educative privative de libertate

Internarea într-un centru educativ

Art. 124. (1) Măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială.

(2) Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între unu și 3 ani.

(3) Dacă în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța poate menține măsura internării într-un centru educativ, prelungind durata acesteia, fără a depăși maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție.

(4) În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;

b) liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

(5) Odată cu înlocuirea sau liberarea instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 până la împlinirea duratei măsurii internării.

(6) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

(7) În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune:

a) executarea restului rămas din durata măsurii internării inițiale, cu posibilitatea prelungirii duratei acesteia până la maximul prevăzut de lege;

b) internarea într-un centru de detenție.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 124 C. pen. au corespondent indirect în dispozițiile din art. 104, 106-108 C. pen. anterior privitoare la măsura internării intr-un centru de reeducare. Spre deosebire de acesta, Codul penal concentrează într-un singur articol toate dispozițiile privitoare la condițiile de luare și executare a măsurii educative a internării într-un centru educativ, cauzele de agravare și de atenuare a răspunderii minorului prin modificarea condițiilor de executare a măsurii respective, în sensul sporirii sau diminuării acestora, ori prin înlocuirea măsurii cu o alta mai severă ori mai ușoară. O atenție specială este acordată individualizării și personalizării condițiilor de executare a măsurii educative. Sub acest aspect, Codul penal asigură condiții mai eficiente pentru realizarea scopului acestei măsuri educative.

2. Noțiunea și caracterizarea măsurii educative a internării într-un centru educativ. Internarea într-un centru educativ este prima dintre cele două măsuri educative privative de libertate prevăzute în art. 115 alin. (1) pct. 2 C. pen., cea de-a doua fiind internarea într-un centru de detenție. Spre deosebire de măsurile educative neprivative de libertate, care se iau în mod obișnuit față de minorii care răspund penal, cele privative de libertate pot fi luate, așa cum se prevede în art. 114 alin. (2), numai în două cazuri, și anume: a) dacă minorul a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă care a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat; b) când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. Deși legea nu prevede explicit, se înțelege că, pentru luarea măsurii internării minorului într-un centru educativ, care este cea mai ușoară dintre măsurile educative privative de libertate, trebuie să existe primul dintre cele două cazuri prevăzute de lege, și anume ca minorul să mai fi săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă care a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat, și pentru niciuna dintre infracțiunile săvârșite legea să nu prevadă pedeapsa închisorii de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, caz în care măsura aplicabilă este internarea într-un centru de detenție.

Ca măsură privativă de libertate, internarea într-un centru educativ constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor delincvenți, în cadrul căreia el este obligat să urmeze un program de pregătire școlară și profesională potrivit aptitudinilor sale. De asemenea, minorul internat este obligat să urmeze programe educative în vederea reintegrării sociale, sub îndrumarea unor cadre specializate. Deși privativă de libertate, măsura internării într-un centru educativ este o măsură educativă, în cadrul căreia preponderent este programul formativ și educativ, având ca obiectiv resocializarea minorului. Durata acestei măsuri educative este stabilită de instanță, pe baza criteriilor generale de individualizare a

pedepsei prevăzute în art. 74 C. pen., între unu și 3 ani, și nu este influențată de împlinirea de către minor a vârstei de 18 ani, ca în legea penală anterioară.

3. Prelungirea sau înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ. Potrivit dispozițiilor din alin. (3) al articolului comentat, dacă în perioada internării în centrul educativ minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța de judecată, ținând seama de gravitatea infracțiunii concrete anterioare sau a celei săvârșite din nou, în cursul executării, poate proceda fie la menținerea și prelungirea duratei măsurii internării în centrul educativ, fie la înlocuirea acestei măsuri cu internarea într-un centru de detenție. Instanța va proceda la menținerea și prelungirea internării în centrul educativ atunci când, față de gravitatea infracțiunilor și de împrejurările în care au fost săvârșite, de conduita generală a minorului, apreciază că acesta se poate îndrepta în cadrul centrului educativ, cu prelungirea duratei internării, fără depășirea maximului de 3 ani prevăzut de lege.

Dimpotrivă, față de gravitatea infracțiunii concurente anterioare sau a noii infracțiuni săvârșite pe perioada internării, dacă prelungirea duratei internării nu mai este posibilă, instanța va proceda la înlocuirea acestei măsuri cu internarea într-un centru de detenție, în condițiile prevăzute de lege.

4. Înlocuirea internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice și impunerea de obligații minorului. Sunt măsuri pe care instanța de judecată le poate dispune față de minor în situația specială în care acesta dovedește o bună conduită în perioada internării într-un centru educativ. Potrivit dispozițiilor din alin. (4) al art. 124 C. pen., o astfel de situație se creează în cazul în care, pe perioada internării într-un centru educativ, minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale în vederea reintegrării sale sociale. În această situație, legea prevede că, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune fie înlocuirea internării în centrul educativ cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni (care reprezintă, așa cum s-a arătat în contextul art. 120 de mai sus, durata maximă a acestei măsuri educative neprivative de libertate), dacă minorul internat n-a împlinit vârsta de 18 ani, fie liberarea lui din centrul educativ, dacă a împlinit vârsta de 18 ani. Legea prevede, totodată, că, atât față de minorul cu privire la care s-a dispus înlocuirea măsurii internării în centrul educativ cu măsura asistării zilnice, cât și față de cel care a împlinit vârsta de 18 ani și pentru care a dispus liberarea din centrul educativ, instanța, potrivit dispoziției din alin. (5) al articolului comentat, impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 alin. (1) lit. a)-f), examinate în comentariul de la acel articol, până la împlinirea duratei măsurii internării în centrul educativ. Prin impunerea acestor obligații, instanța continuă să mențină sub controlul său, respectiv al serviciului de probațiune, până la expirarea duratei internării în centrul educativ, atât pe minorul care execută măsura neprivativă de libertate a arestării zilnice, cât și pe cel care a împlinit vârsta de 18 ani și se află în stare de libertate. De aceea, potrivit dispozițiilor din alin. (6) al articolului comentat, dacă minorul ori fostul minor nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice și, respectiv, obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii, în cazul minorului, ori asupra liberării, în cazul fostului minor, și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

5. Consecințele săvârșirii unei noi fapte până la împlinirea duratei internării într-un centru educativ. Potrivit dispozițiilor din alin. (7) al articolului comentat, în cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune fie executarea restului rămas din durata internării inițiale, cu posibilitatea prelungirii duratei acesteia până la maximul prevăzut de lege, respectiv până la 3 ani, fie internarea într-un centru de detenție, în condițiile prevăzute de lege pentru această măsură.

Așa cum se poate observa, legiuitorul se referă la consecințele săvârșirii unei noi infracțiuni de către cel care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus, potrivit alin. (4), înlocuirea internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, nu și la cel care a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus, prin aceeași hotărâre a instanței, liberarea din centrul educativ, cu impunerea de obligații până la împlinirea duratei măsurii internării. Această omisiune nejustificată a legiuitorului vine în contradicție cu voința sa de a ține sub control nu numai pe minorul față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării cu cea a asistării zilnice, dar și pe cel care a împlinit vârsta de 18 ani, pe care l-a liberat din centrul educativ, cu impunerea de obligații până la împlinirea duratei internării. Și așa cum, prin dispozițiile din alin. (6), îi sancționează pe aceștia în caz de nerespectare, cu rea-credință, a obligațiilor impuse, era logic ca, prin dispozițiile din alin. (7) pe care le examinăm, să fie sancționați amândoi, adică nu numai minorul aflat în executarea măsurii asistării zilnice, dar și cel supus obligațiilor, pentru săvârșirea unor noi infracțiuni până la împlinirea duratei internării. Considerăm deci necesară intervenția legiuitorului pentru completarea textului cu referiri la sancționarea fostului minor pentru săvârșirea infracțiunii până la împlinirea duratei internării din care fusese liberat și supus obligațiilor prevăzute în art. 121 C. pen. A se vedea observațiile precedente.

Internarea într-un centru de detenție

Art. 125. (1) Măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale.

(2) Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

(3) Dacă în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța prelungește măsura internării, fără a depăși maximul prevăzut în alin. (2), determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracțiunile săvârșite. Din durata măsurii educative se scade perioada executată până la data hotărârii.

(4) În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;

b) liberarea din centrul de detenție, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

(5) Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121, până la împlinirea duratei măsurii internării.

(6) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru de detenție.

(7) În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru de detenție cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune:

a) executarea restului rămas din durata măsurii internării într-un centru de detenție;

b) prelungirea duratei acestei internări în condițiile prevăzute în alin. (3).

✍ COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Internarea într-un centru de detenție este, prin durata și condițiile ei de executare, cea mai gravă sancțiune aplicabilă infractorilor minori potrivit Codului penal. Dispozițiile din art. 125 nu au corespondent în legea penală anterioară, care nu prevedea o măsură educativă privativă de libertate de natura acesteia. Întrucât Codul penal nu prevede pedepse pentru minori, ci numai măsuri educative, chiar privative de libertate, indiferent de durată, în situații tranzitorii, dispozițiile sale sunt mai favorabile infractorului.

2. Noțiunea și caracterizarea măsurii educative a internării într-un centru de detenție. Întocmai ca și internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de detenție constă și ea în internarea minorului infractor într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, însă în condiții mai severe decât cea dintâi. Minorul internat aici este supus unui regim de pază și supraveghere și obligat să urmeze programe intensive de reintegrare socială, pe lângă obișnuitele programe de pregătire școlară și de formare profesională potrivit aptitudinilor sale. Așa cum s-a

arătat, măsura internării minorului într-un centru de detenție, ca cea mai grea sancțiune aplicabilă infractorilor minori, se ia în cazul săvârșirii de către aceștia a unei infracțiuni grave sau foarte grave, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cel puțin 7 ani sau pedeapsa detențiunii pe viață. Corespunzător gravității infracțiunii săvârșite, legea prevede și durata măsurii internării în centrul de detenție, și anume între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea în centrul de detenție se dispune pe o durată cuprinsă între 5 și 15 ani. La determinarea concretă a duratei internării, între limitele prevăzute de lege, instanța ține seama de criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 74 alin. (1) lit. a)-g) pentru individualizarea pedepselor și se bazează pe cunoașterea exactă a datelor realității la care se referă criteriile respective. Oricare ar fi însă durata și condițiile de executare a internării într-un centru de detenție, această sancțiune este o măsură educativă, și nu o pedeapsă, și, de aceea, are un caracter eminamente educativ și preventiv, iar nu represiv, ca în cazul pedepsei.

3. Prelungirea măsurii internării. Ca și în cazul internării într-un centru educativ, legea prevede și în cazul internării într-un centru de detenție o agravare a acestei măsuri în cazul în care, în perioada internării, minorul a săvârșit din nou o infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior. Întrucât minorul a săvârșit și urmează să răspundă pentru două infracțiuni, este firesc ca el să suporte o agravare a măsurii educative aplicabile. De aceea, potrivit dispozițiilor alin. (3) al articolului comentat, într-o astfel de situație, instanța prelungește durata măsurii internării în centrul de detenție, fără a depăși maximul prevăzut în alin. (2) al aceluiași articol, determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracțiunile săvârșite. Limitele maxime prevăzute de lege nu pot fi depășite în cazul prelungirii. Legea prevede că din durata măsurii educative astfel stabilite se va scădea perioada executată de minor până la data hotărârii prin care a fost sancționat pentru infracțiunile săvârșite.

4. Înlocuirea internării într-un centru de detenție cu măsura asistării zilnice, liberarea din centrul de detenție și impunerea de obligații minorului sau fostului minor. Ca și în cazul internării într-un centru educativ, Codul penal prevede și pentru internarea într-un centru de detenție măsuri de ușurare a sancțiunii și de stimulare a minorului internat care dovedește interes pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale. Astfel, potrivit dispozițiilor din alin. (4)-(6) din articolul comentat, dacă constată această situație, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune fie înlocuirea măsurii internării în centrul de detenție cu măsura neprivativă de libertate a asistării zilnice, pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni (care este durata maximă a acestei măsuri), dacă minorul nu a împlinit vârsta de 18 ani, fie liberarea din centrul de detenție, dacă cel internat a împlinit vârsta de 18 ani. Tot ca în cazul internării într-un centru educativ, legea prevede că, odată cu liberarea din centru, instanța impune minorului care execută măsura asistării zilnice și, respectiv, celui care a împlinit vârsta de 18 ani și care a fost liberat din centrul de detenție respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121, până la împlinirea duratei măsurii internării. Și de această dată, legiuitorul a înțeles să mențină atât pe minorul care execută măsura educativă neprivativă de libertate a asistării zilnice, cât și pe fostul minor liberat din centrul de detenție înainte de expirarea duratei

acesteia, sub supravegherea serviciului de probațiune, cu posibilitatea sancționării acestora în caz de nerespectare a condițiilor de executare de către minor și de către ambii a obligațiilor impuse de instanță. Într-adevăr, potrivit dispozițiilor din alin. (6) al articolului comentat, dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse lui ori dacă fostul minor liberat din centrul de detenție nu-și respectă, cu rea-credință, obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea de către minor sau, respectiv, de către fostul minor care fusese liberat a restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru de detenție.

5. Consecințele săvârșirii unei noi infracțiuni până la împlinirea duratei internării într-un centru de detenție. Dispozițiile din alin. (7) al art. 125, privitor la internarea într-un centru de detenție, sunt corespunzătoare celor din alin. (7) al art. 124, privitor la internarea într-un centru educativ. Ca și acestea din urmă, ele se referă la consecințele săvârșirii unei noi infracțiuni până la împlinirea duratei internării, de data aceasta, într-un centru de detenție. Din păcate însă, legiuitorul se referă, și în cazul internării într-un centru de detenție, numai la săvârșirea unei noi infracțiuni de către minorul față de care, pe când era internat în centrul de detenție, s-a dispus, ca urmare a bunei sale conduite și după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, înlocuirea acestei măsuri cu măsura asistării zilnice, cu impunerea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 alin. (1) lit. a)-f) C. pen., nu și la cel față de care, prin aceeași hotărâre a instanței și în aceleași condiții, s-a propus liberarea din centrul de detenție, deoarece împlinise vârsta de 18 ani, odată cu impunerea uneia sau mai multora dintre obligațiile menționate până la împlinirea duratei internării din care tocmai a fost liberat. Or, acesta din urmă, fiind supus obligațiilor impuse de instanță până la împlinirea duratei internării în centrul de detenție și, prin aceasta, supravegherii exercitate de serviciul de probațiune, se află în aceeași situație juridică ca cel dintâi. Și așa cum, potrivit dispozițiilor din alin. (6), este supus sancțiunii în caz de nerespectare, cu rea-credință, a obligațiilor impuse, tot așa și chiar cu atât mai mult el trebuie să fie supus răspunderii penale în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni în această perioadă, adică până la împlinirea duratei măsurii internării într-un centru de detenție, din care fusese liberat anticipat și supus obligațiilor prevăzute de lege.

Ignorând această situație, legiuitorul se referă în alin. (7) al art. 125 C. pen. numai la săvârșirea unei infracțiuni de către minorul față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru de detenție cu măsura asistării zilnice, prevăzând că, față de acesta, instanța revine asupra înlocuirii și dispune fie executarea restului rămas din durata internării în condițiile mai severe, fie prelungirea duratei în aceleași condiții examinate la pct. 3 de mai sus. Omisiunea legiuitorului de a se referi și la fostul minor internat și ulterior liberat anticipat pentru bună purtare, cu impunerea de obligații, în condițiile legii, este nejustificată și face necesară, ca și în cazul internării în centrul educativ, intervenția legiuitorului în vederea reparării acesteia. Nu se poate justifica această omisiune cu argumentul că liberarea din centrul de detenție a fostului minor care a împlinit vârsta de 18 ani ar echivala cu executarea măsurii educative respective, câtă vreme liberarea s-a făcut anticipat, ca urmare a bunei conduite, dar și condiționat de respectarea obligațiilor impuse de instanță până la împlinirea duratei internării și sub supravegherea și controlul serviciului de probațiune. A se vedea și observațiile precedente.

Schimbarea regimului de executare

Art. 126. Dacă în cursul executării unei măsuri educative privative de libertate persoana internată, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 126 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară. Ele completează regimul măsurilor educative privative de libertate, prevăzând posibilitatea continuării acestora într-un penitenciar, cu titlu de sancțiune pentru cel internat, care a împlinit vârsta de 18 ani și care, în cursul executării măsurii educative, are un comportament negativ și împiedică procesul de recuperare și reinserare socială a celorlalte persoane internate. Întrucât se referă la regimul măsurilor educative, în situații tranzitorii nu se pune problema determinării legii penale mai favorabile în legătură cu aceste dispoziții.

2. Continuarea executării măsurilor educative privative de libertate într-un penitenciar. Potrivit dispozițiilor art. 126 C. pen., față de persoana internată într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, care a împlinit vârsta de 18 ani și care, în cursul executării măsurii educative, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar. Această măsură are ca scop să asigure, pe de o parte, desfășurarea normală a procesului de recuperare socială și de reintegrare a persoanelor internate în centrul educativ sau de detenție, iar, pe de altă parte, un regim de executare corespunzător pentru cel obligat să continue executarea măsurii educative într-un penitenciar. Schimbarea regimului de executare a măsurii educative privative de libertate la care se referă legea privește deci numai persoana internată cu comportament negativ și care a împlinit vârsta de 18 ani. Legea nu prevede criterii precise de evaluare, lăsând la aprecierea instanței și, desigur, a conducerii centrului respectiv atât comportamentul negativ al persoanei respective, cât și necesitatea schimbării executării de către aceasta a măsurii educative prin continuarea executării ei într-un penitenciar. Cu privire la condițiile acestei executări, textul trimite, în fapt, la legea privind executarea pedepselor și a altor măsuri dispuse de instanță.

Soluția adoptată de legiuitorul Codului penal privind executarea măsurilor educative privative de libertate în penitenciar, cu titlu de sancțiune, este însă generatoare de îndoieli și critici. Mai întâi, se pune întrebarea dacă executarea măsurii educative într-un penitenciar nu devine pedeapsă, mai ales în lipsa unor reguli speciale privind executarea în penitenciar a unei astfel de măsuri. Apoi, se poate discuta dacă însăși respingerea noțiunii de „pedeapsă pentru minori" este justificată, având în vedere și faptul că, așa cum s-a arătat în comentariul la art. 125 C. pen., este îndoielnic dacă o măsură privativă de libertate pe durată de 15 ani poate fi considerată măsură educativă.

Credem că o rezolvare, cel puțin în parte, a acestor contradicții s-ar fi putut realiza prin prevederea în legea privind executarea pedepselor a unui regim special de executare a măsurilor educative privative de libertate, esențial deosebit de acela al pedepselor.

Art. 45 alin. (8) din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal prevede că este interzisă transferarea în penitenciare, pentru o perioadă mai mare de 10 zile, a persoanelor care execută măsura educativă a internării într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, în acest timp persoanele în cauză fiind supuse măsurilor de siguranță specifice regimului închis, care se aplică persoanelor condamnate, altele decât cele din regimul de maximă siguranță, transferate temporar într-un alt penitenciar, pentru prezentarea în fața organelor judiciare. Rezultă că o intersectare, fie și parțială, a regimului de executare a pedepselor cu regimul de executare a măsurii educative a internării într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, tot se realizează, chiar și pentru o perioadă limitată de 10 zile. Legea nr. 254/2013 prevede în Titlul V, intitulat „Dispoziții privind executarea măsurilor educative privative de libertate", regimul aplicabil minorilor aflați în situația de a executa măsurile educative privative de libertate. Se observă însă că se precizează încă din primul său capitol, art. 134, faptul că principiile prevăzute în Titlul I, cuprinzând dispozițiile generale privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, și dispozițiile prevăzute în Titlul II, privind judecătorul de supraveghere a privării de libertate, se aplică în mod corespunzător și în cazul executării măsurilor educative privative de libertate, ceea ce arată că diferențele dintre regimul de privare de libertate prin executarea unei pedepse și regimul de executare a măsurilor educative privative de libertate sunt, în principal, sub aspectul locului diferit de realizare și al oferirii mai multor facilități și avantaje în cazul minorilor, diferență de regim care exista, chiar dacă nu sub toate aceste forme, și sub regimul impus de Codul penal anterior, când minorii executau pedepse.

Se prevede în lege că regimurile de executare a măsurii educative a internării într-un centru de detenție sunt regimul închis și regimul deschis, aplicarea acestor regimuri făcându-se după reguli asemănătoare celor de stabilire a regimului executării pedepsei.

Sancțiunile care pot fi aplicate minorilor în cazul săvârșirii abaterilor disciplinare includ suspendarea dreptului de a presta o muncă; suspendarea dreptului de a primi și de a cumpăra bunuri, cu excepția celor necesare pentru igiena individuală și exercitarea drepturilor la apărare, petiționare, corespondență și asistență medicală; separarea de colectiv, pentru o durată de cel mult 4 ore pe zi, dar nu mai mult de 5 zile consecutive, iar persoanelor majore internate li se pot aplica sancțiunile disciplinare aplicabile minorilor, precum și suspendarea dreptului de a primi vizite, pe o perioadă de cel mult 2 luni, și izolarea, pentru maximum 10 zile. Rezultă că diferențele dintre măsurile educative privative de liberate și pedepse nu sunt atât de tranșante, unele dintre măsurile educative fiind, practic, pedepse considerate mai blânde, deși uneori nici acest termen nu se potrivește, sancțiunea izolării ducându-ne cu gândul la carceră, care a fost considerat tradițional ca cel mai aspru regim de pedeapsă.

Calculul duratei măsurilor educative

Art. 127. În cazul măsurilor educative privative de libertate, dispozițiile art. 71-73 se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 127 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară. Ele completează reglementările privitoare la măsurile educative privative de libertate cu dispozițiile privind modul de calculare a duratei acestora. În situații tranzitorii, nu se pune problema determinării legii mai favorabile.

2. Modul de calculare a duratei măsurilor educative privative de libertate. Pornind de la asemănarea dintre măsurile educative privative de libertate și pedepse, sub aspectul duratei acestora, dispozițiile din art. 127 C. pen. trimit, în ceea ce privește modul de calculare a duratei măsurilor educative, la dispozițiile art. 71-73 privitoare la calculul duratei pedepselor, cu precizarea că și durata executării măsurii educative privative de libertate se socotește din ziua în care minorul a început executarea hotărârii definitive prin care s-a dispus această măsură, ziua în care încetează socotindu-se în durata executării. Dacă împotriva minorului a fost luată o măsură preventivă privativă de libertate, durata acesteia se scade din durata măsurii privative de libertate, inclusiv în ipoteza în care măsura preventivă a fost executată în afara teritoriului țării.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL III (TITLUL V)

Georgina Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole (art. 1-446)*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 281-288; Teodor Dascăl, *Minori. Aplicarea legii penale mai favorabile. Noul Cod penal*, RDP nr. 2/2010, pp. 107-109.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul IV

Dispoziții comune

Efectele cauzelor de atenuare și agravare

Art. 128. În cazul infracțiunilor săvârșite în timpul minorității, cauzele de atenuare și agravare sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative și produc efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 128 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară. Ele cuprind reguli speciale privind răspunderea penală a minorilor sub aspectul efectelor cauzelor de atenuare și de agravare a acestei răspunderi. Întrucât aceste dispoziții se referă la alegerea măsurilor educative prevăzute în Codul penal, problema aplicării lor în situații tranzitorii se pune și se rezolvă în aceleași condiții ca și cele privitoare la măsurile educative.

2. Efectele cauzelor de atenuare și agravare asupra măsurilor educative. Potrivit dispozițiilor articolului comentat, prevederile din art. 75-79 C. pen. privitoare la cauzele de atenuare și agravare sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative aplicabile și la individualizarea acesteia sub aspectul determinării duratei sale, iar efectele lor se produc în limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură în parte. Astfel, în cazul circumstanțelor atenuante, limitele duratei măsurilor educative se reduc cu o treime, o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute. În cazul circumstanțelor agravante, durata măsurilor educative poate fi sporită până la maximul ei, indiferent de numărul circumstanțelor reținute. Aceste efecte se raportează la măsura educativă aleasă, ținând seama de cauzele de atenuare și de agravare existente în cauză. Alegerea privește mai întâi categoria de măsuri, neprivative sau privative de libertate, iar apoi una dintre măsuri, respectând, desigur, dispozițiile speciale din art. 114 C. pen. Potrivit legii, efectele se produc între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă astfel aleasă.

Pluralitatea de infracțiuni

Art. 129. (1) În caz de concurs de infracțiuni săvârșite în timpul minorității se stabilește și se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele, în condițiile art. 114, ținând seama de criteriile prevăzute în art. 74.

(2) În cazul săvârșirii a două infracțiuni, dintre care una în timpul minorității și una după majorat, pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, după care:

a) dacă măsura educativă este neprivativă de libertate, se execută numai pedeapsa;

b) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat;

c) dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această pedeapsă;

d) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta.

(3) În cazul prevăzut în alin. (2) lit. b), din durata pedepsei aplicate se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârșirii infracțiunii comise după majorat până la data judecării.

(4) În cazul săvârșirii după majorat a două sau mai multor infracțiuni concurente se aplică mai întâi regulile referitoare la concursul de infracțiuni, după care se face aplicarea dispozițiilor alin. (2).

(5) Pedeapsa stabilită potrivit dispozițiilor alin. (2) lit. b) nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 129 C. pen. nu au un corespondent direct în legea penală anterioară. Ele se referă la stabilirea sancțiunilor legale în cazul săvârșirii unui concurs de infracțiuni în timpul minorității și după majorat. Întrucât Codul penal nu prevede pedepse pentru minori, ci numai măsuri educative, în situații tranzitorii, dispozițiile sale apar, în principiu, ca mai favorabile infractorului.

2. Concursul de infracțiuni săvârșite în timpul minorității. Potrivit dispozițiilor din alin. (1) al articolului comentat, față de minorul care a săvârșit două sau mai multe infracțiuni se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele. Problema principală care trebuie soluționată în acest caz este aceea a alegerii măsurilor educative aplicabile, ținând seama de dispozițiile din art. 114 privitoare la măsurile educative posibile și la condițiile cerute pentru luarea acestora și folosind criteriile generale de individualizare a pedepselor prevăzute în art. 74 C. pen., care se aplică în mod corespunzător și la individualizarea măsurilor educative. Dispozițiile din art. 114 sunt obligatorii pentru alegerea între măsuri educative neprivative de libertate și privative de libertate, pentru acestea din urmă fiind necesară existența vreuneia dintre măsurile prevăzute la art. 129 alin. (2) lit. a) sau b). În continuarea procesului de individualizare, instanța urmează să aleagă, pe baza criteriilor generale de individualizare, una dintre cele patru măsuri educative neprivative de libertate, dacă s-a optat pentru acestea, și să determine concret durata acesteia. Dacă s-a

optat, în condițiile legale menționate, pentru măsuri educative privative de libertate, instanța urmează să aleagă una dintre cele două măsuri, să-i determine concret durata, pe baza criteriilor menționate, între unu și 3 ani, în cazul internării într-un centru și, respectiv, între 2 și 5 ani sau între 5 și 15 ani, în cazul internării într-un centru de detenție. Între limitele astfel stabilite, urmează să se dea efect circumstanțelor atenuante sau agravante reținute în cauză.

3. Săvârșirea unei infracțiuni în timpul minorității și a alteia după majorat. Problemele mai complicate ce se pot ivi sunt în cazul săvârșirii unei infracțiuni în epoca minorității și a alteia după ce făptuitorul a devenit major. Acestea vor fi soluționate după regulile înscrise în alin. (2) și (3) ale articolului comentat. Regula generală prevăzută în Codul penal este că, și în acest caz, se aplică făptuitorului o singură sancțiune, care poate fi pedeapsă sau o măsură educativă privativă de libertate, aleasă pe baza legii. Astfel, potrivit dispozițiilor din alin. (2), pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, potrivit legii, după care instanța dispune executarea uneia dintre sancțiuni, în raport cu situațiile prevăzute la lit. a)-d) din același alineat. Astfel, dacă măsura educativă stabilită este neprivativă de libertate, legea prevede că se execută numai pedeapsa. Dacă însă măsura educativă luată este privativă de libertate, iar pedeapsa stabilită este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat. Potrivit dispoziției din alin. (3), din durata pedepsei aplicate se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârșirii infracțiunii comise după majorat până la data judecării. De asemenea, potrivit dispoziției din alin. (5), pedeapsa astfel stabilită nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere. Dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această pedeapsă. În fine, dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta.

4. Săvârșirea după majorat a două sau mai multor infracțiuni concurente. În completarea dispozițiilor din alin. (2) al articolului comentat, referitoare, așa cum s-a arătat la articolul anterior, la stabilirea și aplicarea sancțiunilor în cazul săvârșirii unei infracțiuni în timpul minorității și a alteia după majorat, dispozițiile din alin. (4) al aceluiași articol stabilesc reguli cu privire la stabilirea și aplicarea sancțiunilor în cazul săvârșirii după majorat a două sau mai multor infracțiuni concurente. Potrivit acestor dispoziții, în astfel de situații, instanța trebuie să aplice mai întâi regulile referitoare la concursul de infracțiuni, după care să facă aplicarea dispozițiilor alin. (2), examinate la numărul 3. Prima regulă impusă instanței este să judece infracțiunile concurente, să stabilească pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte, după care să aplice o singură pedeapsă, conform prevederilor art. 39 și, eventual, ale art. 45 C. pen. A doua regulă obligă instanța să facă, în raport cu pedeapsa rezultantă pentru concursul de infracțiuni, aplicarea dispozițiilor din alin. (2) lit. a)-d), care au fost, de asemenea, analizate la articolul precedent. Deosebirea față de dispozițiile din alin. (2) este că, de data aceasta, pedeapsa ce se compară cu măsurile luate nu este aplicată pentru o singură infracțiune, ci pentru două sau mai multe infracțiuni concurente.

Descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității

Art. 130. Dacă pe durata termenului de supraveghere al amânării aplicării pedepsei, al suspendării sub supraveghere ori al liberării condiționate se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune în timpul minorității pentru care s-a luat, chiar după expirarea acestui termen, o măsură educativă privativă de libertate, amânarea, suspendarea sau liberarea se anulează, aplicându-se în mod corespunzător dispozițiile art. 129 alin. (2)-(4).

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 130 C. pen. nu au corespondent direct în legea penală anterioară. Ele reglementează situația unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității, dar descoperită pe perioada termenului de supraveghere al amânării aplicării pedepsei, al suspendării sub supraveghere a executării pedepsei ori al liberării condiționate a persoanei respective, pentru care s-a luat, chiar după expirarea termenului, o măsură educativă privativă de libertate. Întrucât aceste consecințe privesc instituțiile menționate, așa cum sunt prevăzute în Codul penal, nu se pune problema stabilirii, în situații tranzitorii, a legii penale mai favorabile.

2. Efectele descoperirii unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității în cazul amânării aplicării pedepsei, al suspendării executării pedepsei sub supraveghere și al liberării condiționate a unei persoane. Pentru incidența dispozițiilor art. 130 C. pen. privitoare la descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții: a) să fie vorba despre o persoană față de care instanța judecătorească a dispus fie amânarea aplicării pedepsei stabilite pentru săvârșirea unei infracțiuni sau a unui concurs de infracțiuni, în condițiile art. 83 C. pen., fie suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, în condițiile art. 91 C. pen., fie liberarea condiționată, în condițiile art. 99-100 din același cod; b) pe durata termenului de supraveghere al amânării aplicării pedepsei (2 ani, potrivit art. 84 C. pen.), al suspendării executării pedepsei sub supraveghere (între 2 și 4 ani, potrivit art. 92 C. pen.) sau al liberării condiționate [intervalul cuprins între data liberării condiționate și data împlinirii duratei pedepsei, potrivit dispoziției din art. 100 alin. (6)], să se descopere că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune în timpul minorității, pentru care s-a luat, chiar după expirarea termenului de supraveghere, **o măsură educativă privativă de libertate**. În aceste condiții, descoperirea săvârșirii de către persoana respectivă a unei infracțiuni în timpul minorității are ca efect, potrivit legii, anularea, după caz, a amânării aplicării pedepsei, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau a liberării condiționate și aplicarea, în mod corespunzător, a dispozițiilor din art. 129 alin. (2)-(4) privitoare la pluralitatea de infracțiuni săvârșite de minor sau de fostul minor. Pedeapsa care se compară cu sancțiunile aplicate este, după caz, pedeapsa a cărei aplicare a fost amânată [amenda sau închisoarea de cel mult 2 ani (art. 83

C. pen.)], pedeapsa a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere [închisoarea de cel mult 3 ani (art. 91 C. pen.)] sau închisoarea cuprinsă între data liberării și data împlinirii duratei pedepsei, în cazul liberării condiționate [art. 100 alin. (6) C. pen.].

Prescripția răspunderii penale a minorilor

Art. 131. Termenele de prescripție a răspunderii penale, prevăzute în art. 154, se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 131 C. pen. au corespondent în dispozițiile art. 129 C. pen. anterior, care prevedeau că termenele de prescripție a răspunderii penale și a executării pedepsei se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori. Dispozițiile din Codul penal nu se referă la termenele de prescripție a executării pedepsei, deoarece Codul penal nu mai prevede pedepse pentru infractorii minori. În schimb, în Codul penal se precizează că termenele de prescripție se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori, explicându-se astfel regula prevăzută implicit în Codul penal anterior.

Întrucât în ambele coduri penale se prevede aceeași regulă a reducerii la jumătate a termenelor de prescripție a răspunderii penale a minorului, iar potrivit dispozițiilor art. 154 C. pen. și a celor ale art. 129 C. pen. anterior, termenele de prescripție a răspunderii penale sunt aceleași, în situații tranzitorii nu se pune problema aplicării legii penale mai favorabile.

2. Prescripția răspunderii penale a minorilor. Prescripția, ca una dintre cauzele care înlătură răspunderea penală, acționează în același mod ca și în cazul răspunderii penale a minorilor, făcând ca, odată cu trecerea timpului de la săvârșirea unei infracțiuni fără ca făptuitorul să fie tras la răspundere și sancționat pentru aceasta, să dispară necesitatea socială a tragerii la răspundere a acestuia după trecerea unui anumit termen prevăzut de lege. Prin dispozițiile din art. 131 C. pen. și prin cele ale art. 129 C. pen. anterior se consacră regula tradițională că termenele de prescripție a răspunderii penale se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori. Regula are ca temei specificul infracțiunilor săvârșite de minori, periculozitatea mai redusă a acestora, rezonanța socială mai mică și, în genere, posibilitatea ca fapta săvârșită de minor să dispară mai repede din conștiința colectivității. Aceleași rațiuni care justifică renunțarea la pedeapsă ca sancțiune pentru infracțiuni săvârșite de minori sunt invocate în general și cu privire la reducerea termenelor de prescripție a răspunderii penale a acestora. În schimb, așa cum se subliniază în dispozițiile din art. 131 C. pen., cauzele de întrerupere sau de suspendare a cursului prescripției răspunderii penale, ca și efectele acestora sunt aceleași și cu privire la prescripția răspunderii penale a minorilor.

Prescripția executării măsurilor educative

Art. 132. (1) Măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate.

(2) Măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

(3) Termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

(4) În cazul înlocuirii măsurilor educative, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea și curge de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 132 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară, care se referea numai la prescripția executării pedepsei și a sancțiunilor cu caracter administrativ aplicate prin hotărâri judecătorești, nu și la prescripția măsurilor educative, care sunt strict legate de epoca minorității și nu se mențin după împlinirea vârstei de 18 ani decât în cazuri excepționale. Așa fiind, în situații tranzitorii, legea penală nouă, care prevede această cauză de stingere a executării măsurilor educative, apare ca fiind mai favorabilă infractorului.

2. Condițiile și termenele de prescripție a executării măsurilor educative. Aceste condiții și termene de prescripție a executării sunt diferite în cazul măsurilor educative neprivative de libertate față de cele privative de libertate. Primele se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate, în timp ce măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata lor (între unu și 3 ani, în cazul internării într-un centru educativ, și între 2 și 5 ani, respectiv între 5 și 15 ani, în cazul internării într-un centru de detenție), dar nu mai puțin de 2 ani. În cazul înlocuirii unei măsuri educative neprivative de libertate cu una privativă de libertate, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea, iar termenul de prescripție curge de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea. Potrivit dispozițiilor legale, termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori (art. 163 și art. 164 C. pen.).

Efectele măsurilor educative

Art. 133. Măsurile educative nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 133 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară. Ele subliniază o trăsătură caracteristică a măsurilor educative ca sancțiuni de drept penal deosebite

de pedepse, chiar atunci când sunt privative de libertate. Incidența dispozițiilor art. 133 este legată de aceea a celorlalte dispoziții privitoare la măsurile educative, astfel încât, în situații tranzitorii, pun aceleași probleme ca cele dintâi.

2. Efectele măsurilor educative. Textul articolului comentat subliniază faptul că măsurile educative, atât cele neprivative, cât și cele privative de libertate, nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități pentru cei față de care au fost luate. Această caracteristică a măsurilor educative decurge din însăși natura lor ca sancțiuni de drept penal, care se deosebesc de pedepse prin faptul că nu au caracter represiv, ci eminamente educativ, și cu atât mai puțin pot avea consecințele extrapenale ce decurg din condamnare. Ca urmare, nu atrag, pentru cel față de care au fost luate, statutul de condamnat, din care decurg anumite incapacități, decăderi sau interdicții prevăzute în diferite legi pentru foștii condamnați. Legiuitorul Codului penal, care nu mai prevede pedepse pentru minori, ci numai măsuri educative, a ținut să sublinieze acest caracter al măsurilor educative, chiar atunci când acestea sunt privative de libertate. Trebuie menționat în legătură cu aceasta că în Codul penal anterior, care prevedea pedepse pentru minori, se preciza în art. 109 alin. (4) că nici condamnările pronunțate pentru fapte săvârșite în timpul minorității nu atrăgeau incapacități sau decăderi. Cu atât mai mult nu puteau fi admise astfel de incapacități, decăderi sau interdicții pentru minorul sau fostul minor față de care s-a dispus prin hotărâre judecătorească luarea unei măsuri educative, chiar privative de libertate. Ideea de politică penală care stă la baza acestor reguli este aceea că sancțiunile aplicate infractorilor minori nu trebuie să împiedice, ci, dimpotrivă, să înlesnească reinserarea în societate a minorului sau fostului minor, prin ștergerea cât mai grabnică a consecințelor penale sau extrapenale ale faptelor săvârșite de aceștia.

Minorul devenit major

Art. 134. (1) Dispozițiile prezentului titlu se aplică și majorilor care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

(2) Când, la data pronunțării hotărârii prin care s-a luat o măsură educativă privativă de libertate, infractorul a împlinit vârsta de 18 ani, instanța, ținând seama de posibilitățile sale de îndreptare, de vârsta acestuia, precum și de celelalte criterii prevăzute în art. 74, poate dispune executarea măsurii educative într-un penitenciar.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Costică Bulai, conf. univ. dr. Bogdan Nicolae Bulai)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 134 C. pen. nu au corespondent în legea penală anterioară. Ele completează reglementările cuprinse în Titlul V al Părții generale a Codului penal cu unele reguli privind aplicarea acestor reglementări și față de majorii care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta între 14-18 ani, precum și cu privire la executarea în penitenciar a măsurilor educative privative de libertate. Fiind legate organic de dispozițiile privitoare la răspunderea penală a minorilor, pe care le completează, incidența

dispozițiilor din articolul comentat, în situații tranzitorii, se soluționează în aceleași condiții ca cele dintâi.

2. Aplicarea regimului răspunderii penale a minorilor față de majorii care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta între 14 și 18 ani. Regula înscrisă în alin. (1) al art. 134 C. pen., la care ne-am referit la numărul 1, are la bază particularitățile criminologice ale infracțiunilor săvârșite de minori, care au făcut necesar un regim sancționator special pentru infractorii minori. Aceste particularități nu dispar prin faptul că, la data la care este judecat pentru infracțiunea săvârșită, făptuitorul a devenit major și, de aceea, ar fi nefiresc ca el să fie judecat și sancționat în același fel ca majorii pentru infracțiuni comise în epoca minorității. Pe de altă parte, măsurile educative, în special cele privative de libertate, nu pot fi executate decât în perioada minorității, iar legea nu permite înlocuirea lor cu pedepse. De aceea, în articolul comentat a fost prevăzută regula că dispozițiile din Codul penal privitoare la răspunderea penală a minorului se aplică și majorilor care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori.

Dispozițiile din alin. (2) al art. 134 instituie o regulă specială privind luarea măsurilor educative privative de libertate față de infractorul care a împlinit vârsta de 18 ani. Astfel, legea prevede că, dacă la data pronunțării hotărârii prin care s-a luat una dintre măsurile educative privative de libertate, făptuitorul a împlinit vârsta de 18 ani, instanța poate dispune executarea măsurii educative într-un penitenciar. Pentru a dispune aceasta, instanța trebuie să țină seama de vârsta persoanei, de posibilitățile de îndreptare și de celelalte criterii generale de individualizare a pedepsei, prevăzute în art. 74 C. pen. Aceste dispoziții sunt în concordanță cu cele ale art. 126, comentate mai sus, privitoare la schimbarea regimului de executare a unei măsuri educative privative de libertate, cu privire la persoana internată într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, care a împlinit vârsta de 18 ani și care are un comportament negativ. În cazul prevăzut în alin. (2) al art. 134 C. pen., legea prevede posibilitatea ca instanța să dispună, încă de la data pronunțării hotărârii prin care a luat măsura educativă privativă de libertate, ca aceasta să fie executată într-un penitenciar, dacă apreciază, pe baza criteriilor menționate, că persoana respectivă are mai mari posibilități de îndreptare dacă măsura respectivă se execută într-un penitenciar. În ambele cazuri însă, Codul penal trimite la dispozițiile legii privind executarea pedepselor cu privire la executarea în penitenciar a măsurilor educative privative de libertate. A se vedea și observațiile anterioare de la art. 126.

BCU IASI / C

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL V

Autori români

George Antoniu, Constantin Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, Vasile Papadopol, Cristiana Filișanu, *Practica judiciară penală, Vol. II. Partea generală (art. 52-154)*, Ed. Academiei, București, 1990, pp. 122-139; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ed. a 4-a, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pp. 274-310; vol. II, pp. 365-368; Ortansa Brezeanu, *Minorul și legea penală*, Ed. All Beck, București, 1998; Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Curs de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, pp. 599-613; Maria Coca-Cozma, Cristiana-Mihaela Crăciunescu, Lavinia Valeria Lefterache (coord.), *Justiția pentru minori*, București, Ed. Universul Juridic, București, 2003; Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, București,1939, pp. 403-415, 661-668; Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, reeditare, Ed. Societății Tempus, București, 2000, pp. 324-334, 524-532; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970, pp. 229-269; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române și Ed. All Beck, București, 2002, pp. 218-254; Narcis Giurgiu, *Drept penal general, doctrină, legislație, jurisprudență*, Ed. CDRMD, Iași, 2005, pp. 337-344; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală. Conform noului Cod penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 417-437; Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 269-272; Ilie Pascu, Vasile Drăghici, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, pp. 426-445; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, pp. 474-492; Constantin G. Rătescu, I. Ionescu Dolj, Gr. Perieșeanu, Vintilă Dongoroz, Traian Pop, Mihail I. Papadopol, N. Pavelescu, *Codul penal Carol al II-lea, adnotat, Vol. I. Partea generală*, Ed. Librăriei Socec et Co, București, 1937, pp. 345-372; Iancu Tănăsescu, Cristian Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, *Drept penal general*, ed. a 2-a, Ed. All Beck, București, 2003, pp. 725-803; Corneliu Turianu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, pp. 369-384; Augustin Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, pp. 369-384; Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămurescu, *Codul penal al R.S.R., comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972, pp. 522-573; Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici, *Drept penal*, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1999, pp. 336-365.

Autori străini

Francesco Antolisei, *Manuale di diritto penale. Parte generale*, Giuffré Editore, Milano, 1994, pp. 570-574; Giuseppe Bettiol, *Diritto penale. Parte generale*, CEDAM, Padova,1973, pp. 393-398; Richard J. Bonnie, Anne M. Coughlin, John C. Jegffries jr., Peter W. Low, *Criminal law*, The Foundation Press Inc., New-York, 1997, pp. 420-445; Francisco Munoz Conde, Rescedes Garcia Aran, *Derecho Penal. Parte general*, Edita Tirant Jo Blanch, Valencia, pp. 374-377; Giovani Fiandaca, Enzo Musco, *Diritto penale. Parte generale*, Zanicheli Editore, Bologna, 1995, pp. 289-290; Günther Jacobo, *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Walter de Gruyter*, Berlin, New-York, 1991, pp. 517-521; Hans-Heinrich Jescheck, *Lehrbuch des Strafrecht, Allgemeiner Teil, Dunker and Humblot*, Berlin, 1988, pp. 89-98, 390, 689, 701, 729, 731; Michael Köhler, *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Springer*, Berlin, 1997, pp. 85-86, 678-680; Fernando Mantovani, *Diritto penale. Parte generale*, CEDAM, Padova,1992, pp. 669-670; Santiago Mir Puig, *Derecho penal. Parte general*, Editorial Reppertor, Barcelona, 2002, pp. 577-581; Jean Pradel, *Droit pénal général*, Cujas, Paris, 2002, pp. 539-541; Gonzalo Quintero Olivares, Fermin Morales Prats, J. Miguel Prats Cannt, *Manual de derecho penal. Parte general*, Aranzadi Editorial, Eleano (Novarra), 2001, pp. 559-561.

TITLUL VI
Răspunderea penală a persoanei juridice

Capitolul I
Dispoziții generale

Condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice

Art. 135. (1) Persoana juridică, cu excepția statului și a autorităților publice, răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice.

(2) Instituțiile publice nu răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce nu poate face obiectul domeniului privat.

(3) Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la săvârșirea aceleiași fapte.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Spre deosebire de Codul penal anterior, în care dispozițiile privitoare la răspunderea penală a persoanei juridice erau dispersate în titluri diferite (Titlul II – „Infracțiunea"; Titlul III – „Pedepsele"; Titlul VII – „Cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării"), în noul Cod penal, toate dispozițiile care reglementează această răspundere sunt grupate într-un singur titlu, anume Titlul VI, intitulat „Răspunderea penală a persoanei juridice".

Titlul VI din noul Cod penal este divizat în trei capitole, după cum urmează: Capitolul I – „Dispoziții generale" (art. 135-137); Capitolul II – „Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice" (art. 138-145); Capitolul III – „Dispoziții comune" (art. 146-151).

Primul capitol cuprinde trei articole, și anume: art. 135 – „Condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice"; art. 136 – „Pedepsele aplicabile persoanei juridice"; art. 137 – „Stabilirea amenzii pentru persoana juridică".

Al doilea capitol cuprinde opt articole, și anume: art. 138 – „Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice; art. 139 – „Dizolvarea persoanei juridice"; art. 140 – „Suspendarea activității persoanei juridice"; art. 141 – „Neaplicarea dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice"; art. 142 – „Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice"; art. 143 – „Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice"; art. 144 – „Plasarea sub supraveghere"; art. 145 – „Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare".

Al treilea capitol cuprinde șase articole, și anume: art. 146 – „Recidiva în cazul persoanei juridice"; art. 147 – „Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice"; art. 148 – „Prescripția răspunderii penale"; art. 149 – „Prescripția executării pedepsei"; art. 150 – „Reabilitarea persoanei juridice"; art. 151 – „Efectele comasării și divizării persoanei juridice".

În ceea ce ne privește, credem că împărțirea materiei în cele trei capitole menționate nu se justifică și, mai mult, că ea s-a făcut arbitrar, fără metodă. În acest sens, am sesiza, mai întâi, că denumirea primului capitol diferă de denumirea celui de al treilea capitol doar formal, nu și ca sens – căci formulele „Dispoziții generale" și „Dispoziții comune" au un identic sens. Iar apoi, am sesiza că ambele denumiri sunt contrare realității, deoarece, departe de a fi „generale" (ori „comune"), dispozițiile care reglementează răspunderea penală a persoanei juridice sunt dispoziții speciale, care derogă de la principiile dreptului penal și care se aplică exclusiv unei anumite categorii de subiecte de drept, acelea denumite „persoane juridice" (ori „persoane morale" – denumire pe care o considerăm mai potrivită, deoarece, așa cum observa profesorul Mircea Djuvara, în realitate, toate subiectele de drept sunt „persoane juridice", adică au personalitate juridică).

Nici denumirea marginală atribuită primului articol (art. 135) din Titlul VI nu este în afara criticii. Privitor la acest prim articol, noul Cod penal a menținut denumirea folosită de Codul anterior (art. 19[1]), aceea de „Condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice", deși această denumire este foarte largă și nu exprimă semnificația exactă a textului (ea ar putea fi folosită, la fel de bine, ca denumire a întregului titlu). În realitate, art. 135 nu fixează toate condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice, ci stabilește, în mod exclusiv, domeniul sau sfera de incidență a acestei răspunderi, adică arată care sunt categoriile de persoane juridice care răspund penal, precum și infracțiunile pentru care intervine această răspundere. În alin. (1) se stabilește regula că persoanele juridice răspund pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice. În alin. (2) se stabilește regula răspunderii penale limitate a instituțiilor publice (instituțiile publice răspund penal numai pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce „poate face obiectul domeniului privat"). Iar în alin. (3) se stabilește regula după care răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la săvârșirea aceleiași fapte.

2. Referințe istorice asupra noțiunii de „autor" al infracțiunii. În 1912, profesorul Ioan Tanoviceanu scria că, spre deosebire de vechiul drept, dreptul modern este mult mai restrictiv în privința condițiilor răspunderii penale, fiindcă el considera infractor („subiect activ al infracțiunii") numai „omul fizic și conștient", în timp ce vechiul drept considera că infractor poate fi și un obiect sau o colectivitate.

Sub acest aspect, datele științifice arată, într-adevăr, că viața preistorică a umanității a fost dominată de o concepție animistă, în virtutea căreia se intentau procese

Mioara-Ketty Guiu

lucrurilor (copaci, pietre, animale etc.), ca și de numeroase practici magice pentru identificarea vinovaților, în virtutea cărora răspunderea era adesea extinsă asupra întregii colectivități (familie, sat, cetate etc.) din care făcea parte autorul unui fapt socialmente neconvenabil.

Cu toate acestea, nu au existat reguli privind pedepsirea colectivităților, a corporațiilor sau a persoanelor morale. Dimpotrivă, primele coduri ale omenirii, apărute cu circa 2000 de ani î.Hr., au impus, se știe, regulile talionului („ochi pentru ochi, dinte pentru dinte") și compoziției, fie facultativă, fie obligatorie (răscumpărarea răului provocat prin predarea unor vite, bani sau alte obiecte), încercând astfel să limiteze răspunderea la persoana vinovatului și să înlăture excesele vindicative ale celor vătămați, inclusiv tragerea la răspundere a lucrurilor ori a colectivităților. După părerea generală a doctrinei, în dreptul roman, cel puțin, persoanele morale nu puteau fi subiect activ al unei infracțiuni.

Răspunderea penală a persoanelor morale a fost consacrată mult mai târziu, în dreptul canonic, „de unde a trecut apoi și în dreptul comun" (Ioan Tanoviceanu), dăinuind până spre finele veacului al XVIII-lea, motiv pentru care ea poate fi socotită o formă de răspundere specifică dreptului medieval.

După revoluția franceză (1789), această răspundere a fost abolită pretutindeni, cu excepția Angliei, Americii de Nord, Chinei și țărilor musulmane.

În secolul al XIX-lea, discuțiile pe tema răspunderii penale a persoanelor morale au reînceput. În condițiile în care exista deja un consens asupra faptului că persoanele morale pot fi trase la răspundere civilă pentru pagubele cauzate de prepușii lor și se admitea, de asemenea, existența unor „delicte corporative" în materie administrativă, mulți autori (Gierke, Mestre, Hafter, Bierling ș.a.) s-au pronunțat deschis în sensul reintroducerii răspunderii penale a persoanelor morale.

Mai mult, după cum scria profesorul Ioan Tanoviceanu, fiind destul de numeros, grupul susținătorilor acestei răspunderi se împărțise: unii cereau ca persoana morală să răspundă singură, iar alții cereau ca, alături de persoana morală, să răspundă și conducătorii ei.

Cât privește felul în care își motivau poziția, partizanii răspunderii penale a persoanelor morale susțineau, în esență, următoarele:

- „din moment ce admitem că o colectivitate poate acționa, trebuie să admitem că ea este capabilă de delict și deci că există «infracțiuni colective» sau «delicte corporative»";

- persoana morală are capacitate juridică și deci poate fi ținută responsabilă pentru acțiunile sale;

- pedeapsa aplicată colectivității poate avea efect intimidant, fiindcă ea se răsfrânge, în mod indirect, asupra membrilor corporației, producând o reacție în voința lor, ceea ce va conduce la o nouă voință a persoanei juridice;

- condițiile unei răspunderi colective în materie penală ar fi similare celor prevăzute în materie civilă ori administrativă.

Însă doctrina majoritară considera că, în dreptul modern, nu se poate admite răspunderea penală a persoanelor morale. După Feuerbach, persoanele morale nici nu pot comite infracțiuni (*societas delinquere non potest*), fiindcă ele sunt „persoane" (subiecte de drepturi și obligații) numai în raport cu scopul pentru care au fost înființate; dar, când cei care le compun lucrează pentru alte scopuri, atunci ele nu mai sunt „persoane". Sau, după Garraud, persoanele juridice nu pot comite infracțiuni, fiindcă nu au o existență fizică, ci doar o existență abstractă, iar o realitate

abstractă nu poate acționa. În opinia sa, persoanele morale reprezintă doar mijloace sau instrumente care servesc indivizilor reali pentru satisfacerea unor interese patrimoniale comune. Conferind personalitate juridică colectivităților, legea recunoaște existența unor interese patrimoniale distincte de interesele personale ale celor care o compun, iar acest fapt explică de ce, sub aspect patrimonial, persoana morală dobândește un rol analog cu acela al persoanei fizice (ea poate fi proprietară, debitoare sau creditoare) și poate fi ținută responsabilă, pentru prejudiciile cauzate de administratorii sau angajații săi, prin încălcarea atribuțiilor care le-au fost conferite ori prin neîndeplinirea acestor atribuții. O atare răspundere, sublinia autorul, are însă caracter obiectiv și deci nu este admisibilă în dreptul penal, unde răspunderea nu poate fi concepută altfel decât ca o răspundere subiectivă. Or, după Alimena și Florian, persoanele morale nu pot răspunde penal, fiindcă s-ar nesocoti atât principiul vinovăției (într-un asemenea caz, pedeapsa ar lovi și pe membrii nevinovați, care nu au fost consultați și nu au participat la actul pedepsibil), cât și scopul de prevenție al pedepsei (întrucât persoana morală nu are o conștiință proprie, pedeapsa aplicată acesteia nu poate avea efect intimidant).

Pe scurt, în timp ce partizanii *teoriei realității* (după care persoana juridică este o realitate concretă) susțineau că persoana juridică poate fi subiect activ al unei infracțiuni, doctrina majoritară, adeptă a *teoriei ficțiunii* (după care persoana juridică este doar o creație a legii), susținea contrariul, anume că persoana juridică nu poate fi subiect activ al unei infracțiuni.

Pentru a pune capăt disputei, în 1929, Asociația Internațională de Drept Penal a luat în dezbatere problema răspunderii penale a persoanelor morale, recomandând, în cadrul celui de-al II-lea Congres internațional de drept penal (București, 6-12 octombrie), introducerea în legislațiile interne a unor „măsuri eficace de apărare socială contra persoanelor morale", pentru infracțiunile comise în scopul satisfacerii interesului colectiv al acestora sau cu mijloace furnizate de ele. Conform acestei recomandări, măsurile de siguranță – prevăzute deja ca sancțiuni de drept penal, în virtutea rezoluțiilor adoptate de congresul internațional de la Bruxelles din 1926 (primul congres AIDP) și de conferința internațională pentru unificarea dreptului penal, ținută la Roma în 1928 – urmau a se aplica inclusiv persoanelor juridice.

Iar, în felul acesta, „cele două teze s-au găsit reduse la un numitor comun" (Vintilă Dongoroz), deoarece, pe de o parte, se admitea o formă de răspundere penală a persoanelor juridice și, pe de altă parte, se evita pedepsirea acestor persoane, cu toate inconvenientele sesizate de doctrina majoritară (lipsa vinovăției, nesocotirea caracterului retributiv al pedepsei etc.). Căci, deși măsurile de siguranță sunt, și ele, sancțiuni de drept penal, totuși, spre deosebire de pedepse, acestea nu se mai întemeiază pe ideea de vină și, implicit, nu mai au caracter retributiv; din contră, așa cum se arăta în expunerea de motive la art. 70 C. pen. 1937, ele sunt concepute ca „măsuri de prevenție postdelictuală", care se pot lua „pentru simpla eventualitate a unei noi infracțiuni", pentru a combate „relele înclinații și deprinderi ale infractorului, obișnuindu-l cu altele bune".

3. Evoluția legislației române în materie

A. Aliniindu-se rezoluțiilor adoptate în cadrul congreselor și conferințelor internaționale desfășurate până atunci, Codul penal român din 1937 (Codul penal Carol al II-lea) a prevăzut în art. 71 un număr de 15 măsuri de siguranță, dintre care trei se puteau lua doar împotriva persoanelor morale, și anume: închiderea localului; dizolvarea; suspendarea.

Măsura închiderii localului era reglementată în art. 84 C. pen. 1937. Potrivit primului alineat al acestui text, instanța putea ordona închiderea unui local industrial sau comercial, în cazurile expres prevăzute de lege, și în măsura în care ar fi constatat că această măsură este necesară pentru a împiedica noi infracțiuni. Măsura se putea lua pe o durată de la o lună la un an [alin. (2)], dar numai în caz de crime sau delicte; în materie contravențională, măsura închiderii localului nu putea fi pronunțată decât la a doua recidivă (a treia contravenție), pentru o identică faptă, pe o durată de la o zi la o lună [alin. (3)]. În conformitate cu art. 89 C. pen. 1937, această măsură devenea revocabilă de îndată ce înceta starea de pericol (profesorul Vintilă Dongoroz dădea următorul exemplu: dacă s-a pronunțat închiderea unei fabrici, fiindcă nu are instalații de prevenire a accidentelor, din care cauză patronii au fost pedepsiți pentru omucidere sau răniri culpoase, măsura va fi revocată în momentul în care se face dovada că s-au introdus instalațiile necesare).

Măsura dizolvării sau suspendării persoanei juridice era reglementată în art. 85 C. pen. 1937. O asemenea măsură se putea lua împotriva oricărei persoane juridice private (societate, asociație, corporație), în măsura în care erau îndeplinite următoarele condiții:

- directorii sau administratorii au comis o crimă sau un delict pedepsit de lege cu minimum un an închisoare corecțională;
- făptuitorii au lucrat în numele persoanei juridice și cu mijloacele procurate de ea („în exercițiul atribuțiunilor lor și pe contul persoanei juridice, folosind fondurile, scriptele, personalul ori raporturile acesteia");
- instanța a aplicat făptuitorilor o pedeapsă (în opinia profesorului Dongoroz, condamnarea făptuitorilor nu era absolut necesară, fiind suficient ca ei să fi fost găsiți vinovați);
- instanța să aprecieze și să „motiveze" (precizarea aparține unui raportor și a fost făcută în Senat, cu ocazia dezbaterii proiectului Codului din 1937) că, prin continuarea activității acelei persoane juridice, se creează un pericol grav pentru morala sau ordinea publică („acest pericol – scria profesorul Dongoroz – trebuia să-și găsească prima prezumție în faptul penal al conducătorilor, fiindcă fără o atare corelație nu putea fi aplicată măsura de siguranță din legea penală").

Dacă toate aceste condiții erau îndeplinite, în temeiul art. 85 C. pen. 1937, instanța putea dispune fie dizolvarea persoanei juridice (care, conform legii din 1924 asupra persoanelor juridice, atrăgea lichidarea bunurilor acesteia), fie suspendarea acesteia [„încetarea oricărei activități a persoanei juridice, chiar sub alt nume și cu alți directori sau administratori" – art. 85 alin. (3)], pe o durată de cel mult 2 ani.

Textul menționat (art. 85 C. pen. 1937) era inspirat din proiectul din 1933 de revizuire a Codului penal francez (care nu a mai fost adoptat) și a suscitat numeroase discuții, îndeosebi fiindcă el crea riscul ca dizolvarea, care este un act esențialmente de natură civilă, să se dispună fără citarea și ascultarea persoanei juridice interesate.

B. Codul penal român din 1969 nu a menținut prevederile Codului penal din 1937, care stabileau măsuri de siguranță împotriva persoanelor morale.

Ca urmare, începând cu data de 1 ianuarie 1969 și până la data de 1 iulie 2004, în România, persoanele morale au putut fi trase exclusiv la răspundere civilă sau contravențională; tragerea lor la răspundere penală, sub orice formă, era inadmisibilă. O tentativă de introducere, în această legislație, a regulii răspunderii penale a persoanei morale a fost făcută prin Legea nr. 301/2004 (Codul penal), dar

intrarea în vigoare a acestei legi a fost de mai multe ori amânată și, în cele din urmă, ea a fost abrogată. Abia după doi ani, Parlamentul României a adoptat o lege de modificare și completare a Codului penal din 1969, Legea nr. 278/2006, care a instituit, pentru prima oară în țara noastră, regula răspunderii penale a persoanei morale.

Totuși, perioada 2004-2006 poate fi considerată ca o perioadă de tranziție de la regula inadmisibilității răspunderii penale a persoanei juridice la regula opusă, existentă azi. În această perioadă, răspunderea penală a persoanei juridice a fost admisă, dar numai în mod limitat, exclusiv pentru infracțiunile de falsificare de monede sau alte valori. Mai precis, la 1 iulie 2004 a fost publicată Legea nr. 299/2004 privind răspunderea penală a persoanelor juridice pentru infracțiunile de falsificare de monede sau alte valori, această lege rămânând în vigoare până la data de 12 octombrie 2006.

4. Problematica răspunderii penale a persoanei juridice în documentele internaționale. Admisă astăzi în numeroase state (Franța, Belgia, Olanda, Finlanda, Danemarca ș.a.), regula răspunderii penale a persoanelor morale a făcut în anii 1981 și 1988 obiectul Recomandărilor nr. 12 și 18 ale Comitetului de miniștri al Consiliului Europei privind criminalitatea economică și a afacerilor.

Aceste două recomandări au fost urmate de multe alte texte internaționale, având un obiect identic. De exemplu, cel de-al doilea Protocol al Convenției relative la protecția intereselor financiare ale Comunităților Europene, semnat la 19 iunie 1997, prevede în art. 3-1 obligația statelor membre de a lua măsurile necesare pentru a asigura răspunderea persoanelor morale în cazul infracțiunilor de fraudă, corupție activă sau spălare de capitaluri, inclusiv în cazul actelor de participație la asemenea infracțiuni; Convenția penală privind corupția, adoptată de Consiliul Europei la 27 ianuarie 1999, prevede în art. 18 obligația statelor membre de a lua măsuri care să asigure tragerea la răspundere a persoanelor morale pentru infracțiunile de corupție activă, trafic de influență și spălare de capitaluri. De asemenea, Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului, adoptată de Organizația Națiunilor Unite la 9 decembrie 1999, prevede în art. 5 obligația statelor de a angaja răspunderea persoanelor morale, atunci când directorul sau administratorul unei asemenea persoane a comis, în această calitate, vreuna dintre infracțiunile arătate în art. 2.

România, ca membră a organizațiilor internaționale menționate, și-a asumat la rândul ei obligații în sensul arătat, instituind regula răspunderii penale a persoanelor morale.

Cu toate acestea, doctrina română și-a exprimat rareori poziția cu privire la necesitatea acestei reguli. În pofida faptului că instituția răspunderii penale a persoanei juridice figurează în legislația noastră de aproape 10 ani, numărul autorilor care s-au aplecat asupra ei a rămas destul de redus.

Mai mult decât atât, în legătură cu modul în care s-ar putea justifica o atare răspundere, opiniile autorilor sunt destul de diferite.

Într-o opinie (Virgil Mancaș), se susține că „cea mai mare parte a delictelor economico-financiare comise de persoanele fizice nu pot fi realizate fără ca acestea să se servească de o întreprindere"; că inclusiv „organismele crimei organizate acționează în cazuri din ce în ce mai frecvente sub acoperirea unor societăți comerciale"; și că principiul *societas delinquere non potest* nu ar putea să mai servească „în epoca contemporană drept suport pentru eficiența luptei împotriva criminalității economico-financiare" – de unde s-ar desprinde concluzia că scopul

acestei răspunderi este acela de a stopa fenomenele de criminalitate economică și crimă organizată, aflate în ascensiune.

Într-o altă opinie (Anca Jurma), se susține că „voința de a supraviețui cu orice preț în piața concurențială face ca unele întreprinderi, care au constatat că utilizarea mijloacelor legale nu este întotdeauna suficientă, să se orienteze spre mijloace ilicite pentru a reuși să-și mențină sau să-și sporească profitul. Astfel, se ajunge la practici directe anticoncurențiale (ca, de exemplu, spionajul industrial, falsificarea unor licitații), practici împotriva consumatorilor (de exemplu, punerea în vânzare a unor mărfuri dăunătoare sănătății sau folosirea unor mijloace de publicitate care induc în eroare) sau practici împotriva colectivității în general (ca poluarea mediului înconjurător)". Din aceste argumente s-ar desprinde concluzia că, prin instituirea răspunderii penale a persoanelor juridice, s-a urmărit o creștere a autocontrolului întreprinderilor asupra diverselor activități pe care le desfășoară – ceea ce ridică însă întrebarea dacă nu cumva există și alte mijloace juridice, mult mai adecvate, de a atinge acest scop.

Faptul că nu există un punct de vedere clar și unitar cu privire la rațiunile care au impus introducerea răspunderii penale a persoanelor juridice nu este însă întâmplător. Așa cum am arătat și cu alte ocazii, necesitatea acestei răspunderi nu a reieșit din realitățile vieții sociale, ci din preocupări pur speculative. Mai exact, ea a fost derivată din definiția infracțiunii economice ca „infracțiune de corporație". Pornind de la observația că termenul „economie" desemnează, în ultimă instanță, caracterul organizat al unor activități umane (diviziunea muncii între mai mulți indivizi), ca și de la observația că acest caracter este specific activității corporațiilor (persoanelor morale, în general), o parte a doctrinei occidentale (americană, germană ș.a.) a ajuns să definească infracțiunea economică ca „infracțiune de corporație". Iar, odată primită, această definiție a infracțiunii economice a evidențiat, prin ea însăși, nevoia de a se introduce răspunderea penală a subiectelor colective de drept; și, mai departe, nevoia de a se renunța la criteriul tradițional de sistematizare a infracțiunilor (acela al „obiectului juridic" sau al „scopului de protecție" al normei), urmând să se procedeze la o resistematizare a materiei, în raport cu subiectul activ al infracțiunii.

Însă, așa cum se poate constata, nenumăratele eforturi depuse în direcția delimitării unui așa-numit drept penal al întreprinderii au fost, toate, sortite eșecului – ceea ce arată limpede că această definiție a infracțiunii economice este greșită. O atare definiție este excesiv de largă, fiind de natură să cuprindă în grupul infracțiunilor economice fapte dintre cele mai diverse, inclusiv fapte de omucidere – ceea ce pune sub semnul îndoielii atât datele conținute în statisticile oficiale (care, de regulă, nu disting între infracțiunile comise de indivizi și cele comise de corporații), cât și valabilitatea diverselor studii privitoare la geneza și evoluția criminalității economice, destinate să fundamenteze politicile de prevenire și combatere a acestei criminalități. În plus, o atare definiție creează confuzie între infracțiunile economice și acelea cuprinse sub denumirea generică de „crimă organizată". În Belgia, de pildă, legea relativă la organizațiile criminale (10 ianuarie 1999) a impus o strictă separare între „crima organizată", bazată pe economia ilegală (care cade sub incidența dreptului penal comun) și infracțiunile comise de întreprinderile legale pe piața legală („criminalitatea de organizare") – deși, în practică, o asemenea separare s-a dovedit imposibilă.

Or, atâta vreme cât suscită discuții însăși definiția din care a fost derivată, se înțelege că necesitatea instituirii unei răspunderi penale a persoanei juridice rămâne, la rândul ei, discutabilă.

5. Justificarea răspunderii penale a persoanei juridice. Cu privire la modul în care se justifică răspunderea penală a persoanelor morale, se confruntă două teze, anume teza răspunderii indirecte, prin ricoșeu (sau reflexie), și teza răspunderii directe (sau primare).

Conform primei teze, răspunderea penală a persoanei morale este o răspundere indirectă, pentru fapta altuia, reprezentând o răsfrângere a actelor ilicite comise, cu intenție sau din culpă, de persoanele fizice care au calitatea de prepuși ai persoanei morale. Această teză, inspirată din dreptul englez și, mai precis, din teoria identificării sau teoria *alter ego* (deoarece identifică prepusul cu persoana morală, considerând că manifestarea obiectivă și subiectivă a acestuia reprezintă manifestarea obiectivă și subiectivă a persoanei morale înseși), are drept consecință că răspunderea persoanei morale poate fi angajată numai dacă a fost identificat individul care a comis fapta ilicită, în persoana căruia se analizează existența vinovăției (a intenției sau a culpei). În acest sens, în jurisprudența engleză (decizia din 1972 a Camerei Lorzilor, pronunțată în cauza *Tesco Supermarketts Ltd c. Nattrans*) s-a motivat că „o persoană fizică, spirit capabil de cunoaștere, de voință sau de neglijență, are mâini pentru a-și realiza intențiile. O persoană morală nu are nimic de acest fel: ea trebuie să acționeze prin intermediul persoanelor fizice (...). Dar persoana care acționează nu o face ca prepus (...). Ea este întruparea societății (...) și voința sa este voința societății. Dacă voința sa este vinovată, societatea este vinovată".

Conform celeilalte teze, răspunderea penală a persoanei morale este o răspundere directă, pentru fapta proprie – de exemplu, pentru o anumită „politică deliberată a întreprinderii" (cum s-a exprimat o instanță franceză). În opinia partizanilor ei, această teză ar fi mai eficace, având în vedere că identificarea persoanei fizice vinovate se poate dovedi extrem de dificilă, îndeosebi în cazul marilor societăți; or, teza răspunderii directe permite tragerea la răspundere penală a persoanei morale ori de câte ori s-a comis o infracțiune, indiferent dacă a fost sau nu identificată persoana fizică care a comis fapta ilicită și indiferent dacă această persoană a fost sau nu găsită vinovată.

Referindu-se la consecințele modului în care se justifică răspunderea penală a persoanei morale, un autor francez (Jean Pradel) arată, la rândul său, că, în virtutea tezei răspunderii prin ricoșeu, urmărirea penală a persoanei morale trebuie să fie concomitentă cu urmărirea penală a persoanei fizice care a săvârșit infracțiunea (pentru infracțiune sunt urmărite două persoane, anume atât persoana fizică, cât și persoana morală); în schimb, în virtutea tezei răspunderii directe (sau primare), urmărirea penală a persoanei morale poate fi independentă și exclusivă.

În fapt însă, majoritatea legislațiilor europene îngăduie o urmărire independentă și exclusivă a persoanei morale – soluție care a fost recomandată chiar de Consiliul Europei. Prin Recomandarea nr. R (88) din 20 octombrie 1988, Consiliul Europei a invitat statele membre să admită răspunderea penală a persoanelor morale, „indiferent dacă a fost sau nu identificată persoana fizică care a comis faptele sau omisiunile ce constituie infracțiune" –, ceea ce s-ar putea interpreta, totodată, ca o recomandare adresată statelor membre de a concepe răspunderea penală a persoanei morale ca o răspundere directă, pentru fapta proprie, iar nu ca o răspundere pentru fapta altuia (așa cum ar presupune teza opusă, a răspunderii prin ricoșeu).

Dar această soluție nu este, nici ea, lipsită de neajunsuri.

Din moment ce elementul subiectiv al infracțiunii se apreciază în raport cu un individ anume, înseamnă că, dacă autorul faptei nu a fost identificat, existența elementului subiectiv va fi apreciată în raport cu un alt individ, astfel că, în final, răspunderea penală a persoanei morale va interveni pentru o altă faptă. Acest lucru rezultă, de altfel, cât se poate de limpede, din expunerea de motive a legii belgiene din 1999 (lege care, potrivit doctrinei, cuprinde o consacrare netă a principiului răspunderii directe), în care se arată că elementul subiectiv se apreciază în persoana aceluia care îndeplinește „o funcție de conducere" în cadrul persoanei morale, după cum urmează: în cazul infracțiunilor intenționate, persoana fizică care deține această funcție trebuie să fi avut cunoștință de intenția comiterii infracțiunii și să fi consimțit la aceasta sau să fi incitat, ea însăși, la comiterea infracțiunii; iar în cazul infracțiunilor culpoase, această persoană trebuie să fi cunoscut riscul de a se săvârși infracțiunea și să fi neglijat să ia măsuri de evitare a acesteia.

Această expunere de motive arată, cu alte cuvinte, că diferența esențială dintre cele două teze rezidă în modul în care ele concep așa-numita „infracțiune de corporație" (*corporate crime*), pentru care intervine răspunderea penală a persoanei morale. Potrivit tezei răspunderii prin ricoșeu, infracțiunea de corporație se identifică cu activitatea infracțională (de autorat, instigare sau complicitate) desfășurată de prepusul persoanei morale; pe când, potrivit tezei răspunderii directe, infracțiunea de corporație apare ca o faptă ilicită autonomă, care constă într-o activitate de instigare sau de complicitate a conducătorului unității la infracțiunea comisă de prepus sau într-o neglijență a acestuia, dar care se impută persoanei morale, ca un „viciu de organizare" (Fr. Vingano) sau ca un „deficit de control" (C.E. Palliero) al ei.

Reflectând mai atent asupra acestui din urmă mod de a concepe infracțiunea de corporație, observăm însă că nu este deloc limpede dacă numitul „viciu de organizare", care se impută persoanei morale, mai trebuie sau nu să fie prevăzut expres de lege ca infracțiune – așa cum ar pretinde principiul legalității. După cum nu este deloc limpede în ce calitate răspunde persoana morală, atunci când conducătorul unității a comis acte de instigare sau de complicitate la o infracțiune săvârșită nemijlocit de un alt agent, fie el prepus sau terț. Iar, considerând că persoana morală răspunde în calitate de participant accesoriu (deci pentru faptele comise de conducătorul ei), se ridică întrebarea dacă această calitate (de participant accesoriu) este compatibilă cu ideea răspunderii independente și exclusive a persoanei morale.

În ceea ce ne privește, ni se pare că asemenea neajunsuri se explică printr-o abatere de la concepția inițială: în realitate, promotorii tezei răspunderii directe nu au dorit să dea o astfel de accepțiune infracțiunii de corporație, ci doar să restrângă sfera de incidență a răspunderii penale a persoanei morale, impunând ca, pe lângă comiterea unei fapte penale de către un prepus al acesteia, să se dovedească existența unei contribuții indirecte a organelor de conducere la comiterea infracțiunii (existența unui „viciu de organizare" al persoanei morale). Iar, în acest chip, pe de o parte, ar fi fost înlăturată (în parte, cel puțin) obiecția că răspunderea care intervine este o răspundere pentru fapta altuia și, pe de altă parte, s-ar fi putut admite (forțând întrucâtva lucrurile) ca răspunderea penală a persoanei morale să fie independentă și exclusivă, adică să intervină și în ipoteza în care, dintr-un motiv sau altul, autorul nemijlocit al infracțiunii nu poate fi tras la răspundere penală.

Pornind de la o asemenea premisă, devine însă necesar să sesizăm două aspecte: pe de o parte, faptul că Recomandarea nr. 88-18 a Consiliului Europei, deja evocată,

prevede, și ea, că „întreprinderea va trebui să fie exonerată de răspundere, în cazul când conducerea sa nu este implicată în infracțiune și a luat toate măsurile necesare pentru a preveni comiterea acesteia"; și, pe de altă parte, faptul că, în majoritatea lor, legislațiile europene nu au ținut seama de această recomandare și deci nu prevăd necesitatea de a se dovedi, distinct de existența infracțiunii, existența unei contribuții indirecte, secundare, a organelor de conducere la comiterea acesteia.

De unde s-ar putea deduce că, în realitate, nicio legislație europeană nu consacră teza răspunderii directe. Dimpotrivă, majoritatea acestora consacră teza răspunderii penale indirecte (prin ricoșeu sau reflexie), și aceasta fără a mai ține seama de faptul că această teză este incompatibilă cu regula răspunderii independente și exclusive a persoanei morale. De altfel, tocmai acesta pare a fi motivul pentru care, cu timpul, a devenit din ce în ce mai greu să se precizeze semnificația sintagmei „infracțiune de corporație" – anume că, pretutindeni, legislațiile au pornit de la o teză și au sfârșit prin a consacra reguli corespunzătoare celeilalte teze.

În fine, în ceea ce privește poziția legiuitorului român, trebuie să menționăm că, în expunerea de motive a noului Cod penal, se susține că legiuitorul român ar fi optat pentru modelul de răspundere directă a persoanei juridice, dar această susținere apare ca lipsită de temei, atât pentru motivele anterior expuse, cât și pentru că se dă acestei susțineri o explicație eronată, conform căreia „răspunderea penală a persoanei juridice poate fi antrenată de orice persoană fizică ce acționează în condițiile prevăzute de lege (art. 136 – n.a.), și nu doar de acțiunile organelor sau reprezentanților acesteia".

6. Persoanele juridice responsabile. Delimitarea persoanelor juridice responsabile din punct de vedere penal constituie una dintre chestiunile cele mai controversate.

În principiu, sunt responsabile penal persoanele juridice așa-numite „de drept privat".

Cu toate acestea, în fapt, doctrina nu a adoptat o identică poziție față de toate persoanele juridice astfel denumite. Dacă, în cazul persoanelor juridice cu scop lucrativ (societăți, regii autonome etc.), regula răspunderii penale a fost admisă fără rezerve, în schimb, în cazul persoanelor juridice fără scop lucrativ (instituții – *lato sensu*, asociații, culte religioase, fundații) au existat întotdeauna discuții. Iar dacă, în cele din urmă, răspunderea penală a acestor persoane juridice a fost totuși admisă, faptul se explică aproape exclusiv prin nevoia de a da satisfacție principiului egalității în fața legii. Deși multe legislații, inclusiv cea română, au instituit pentru o serie de persoane juridice fără scop lucrativ (partide, sindicate, instituții de presă ș.a.) un tratament penal privilegiat (vom reveni asupra acestei chestiuni ceva mai departe).

În ceea ce privește persoanele juridice așa-numite „de drept public" (statul și unitățile administrativ-teritoriale), doctrina penală dominantă a considerat multă vreme că acestea nu pot fi trase la răspundere penală, atât pentru că, logic, este inacceptabil ca statul, care este titularul dreptului de a pedepsi, să se autodeclare infractor și să se supună propriei represiuni, cât și pentru că, în aceste condiții, statul nu și-ar mai putea îndeplini atribuțiile, astfel că existența sa nu s-ar mai justifica.

Însă, cu timpul, criticile la adresa tezei iresponsabilității penale a statului și a unităților administrativ-teritoriale s-au intensificat, mulți autori susținând că nu există argumente convingătoare care să justifice de ce răspunderea acestora, admisă în alte materii (de exemplu, în materie civilă), să nu fie admisă și în materie penală; sau, invocând împotriva acestei teze faptul că, destul de adesea, legile penale califică drept circumstanță agravantă calitatea de funcționar public deținută de agent.

Mioara-Ketty Guiu

Drept urmare, teza iresponsabilității penale a persoanelor juridice de drept public a fost abandonată – cel puțin, în parte. În majoritatea legislațiilor în vigoare (Australia, Marea Britanie, Franța, Belgia ș.a.), numai statul a rămas exclus de la răspunderea penală, și aceasta în special de teama de a nu se anula principiul separației puterilor în stat. În schimb, unitățile administrativ-teritoriale răspund penal, chiar dacă, cel mai adesea, e vorba de o răspundere limitată, care intervine exclusiv pentru infracțiunile comise în cadrul unor activități considerate ca specifice sectorului privat concurențial.

În acest sens, art. 121-2 alin. (2) C. pen. francez prevede că unitățile administrativ-teritoriale răspund penal pentru infracțiunile comise în exercițiul unei activități susceptibile de a face obiectul unei convenții de delegare de serviciu public – ceea ce a generat însă numeroase discuții în doctrină și jurisprudență. Pe de o parte, doctrina (a se vedea raportul grupului prezidat de M.J. Massot, 1999) a sesizat faptul că dispoziția menționată [alin. (2) al art. 121-2) creează o situație de inegalitate între funcționarii publici: ca o consecință a faptului că statul nu răspunde penal, funcționarii acestuia răspund întotdeauna individual, în caz că sunt găsiți vinovați de comiterea unei infracțiuni; pe când funcționarii teritoriali nu răspund individual, afară de cazul în care organul de urmărire penală apreciază ca insuficientă răspunderea penală a unității administrativ-teritoriale. Pe de altă parte, în jurisprudență au apărut numeroase discuții legate, în special, de delimitarea activităților care pot face obiectul unei convenții de delegare de servicii publice. De exemplu, s-a pus întrebarea dacă o activitate socio-educativă, constând în antrenarea copiilor din școli în preocupări de descoperire a naturii, face parte dintre serviciile sociale ce pot fi delegate unor terți și care, în consecință, sunt de natură să atragă răspunderea penală a unei comune (în această speță, Tribunalul de Mare Instanță din Grenoble a decis, în 1997, că sunt imputabile comunei rănirea și moartea involuntară a șase școlari, deoarece primarul trebuia să se asigure că activitatea a fost organizată în așa fel încât să nu comporte riscuri pentru sănătatea și securitatea copiilor; dar, în anul 2000, Curtea de Casație a schimbat soluția, motivând că activitatea de educație ecologică nu ar fi, prin natura sa, susceptibilă de a face obiectul unei convenții de delegare de servicii publice).

Ținând seama de asemenea discuții, legiuitorul român a decis, după cât se pare, să urmeze modelul acelor legislații (daneză, finlandeză etc.) care nu mai instituie nicio excepție de la regula că persoana juridică răspunde penal. În consecință, dacă legislația franceză exceptează statul de la regula răspunderii penale, legislația română, dimpotrivă, admite răspunderea penală a statului – deși, trebuie să subliniem aceasta, numai în mod limitat, pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce poate face obiectul domeniului privat.

Dispoziția legală care consacră această limită nu se referă anume la stat, ci folosește o formulă mult mai largă, aceea de „instituții publice". Reluând într-o formă mai explicită textul art. 19^1 alin. (1) C. pen. anterior, noul Cod penal român prevede, într-un alineat distinct [alin. (2) al art. 135], că „instituțiile publice nu răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce nu poate face obiectul domeniului privat". Ceea ce arată limpede că, în concepția legii române, regula răspunderii penale limitate se aplică nu numai statului, ci și unităților administrativ-teritoriale, ca și oricărei alte persoane juridice (chiar constituită din fonduri private), dacă și în măsura în care aceasta poate fi caracterizată ca o „instituție publică".

În același timp însă, primul alineat al art. 135 C. pen. (la fel ca și Codul anterior – art. 19[1]) folosește o exprimare inspirată din legislația franceză, prevăzând că „persoana juridică, cu excepția statului și a autorităților publice, răspunde penal (...)". Or, în opinia noastră, s-ar impune ca expresia „cu excepția statului și a autorităților publice" să fie înlăturată, ea fiind în evidentă contradicție cu dispoziția din alin. (2) al art. 135. În concepția noului Cod penal, toate persoanele juridice pot fi trase la răspundere penală, dar cu unele nuanțări: în timp ce unele persoane juridice răspund penal fără nicio restricție (sau limită), alte persoane juridice (instituțiile – *lato sensu*) răspund penal cu restricții, în mod limitat.

O ultimă chestiune asupra căreia trebuie să ne oprim aici privește răspunderea penală a persoanelor juridice străine. Consacrând regula răspunderii penale a persoanei juridice, textul art. 135 nu distinge între persoanele juridice române sau străine, astfel că acestea din urmă pot fi, de asemenea, trase la răspundere penală, în condițiile art. 8-14 C. pen., privitoare la aplicarea legii penale în spațiu. Totuși, după cum au observat unii autori (Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec), răspunderea penală a persoanelor juridice străine comportă uneori importante dificultăți. De pildă, se pune întrebarea dacă dobândirea personalității juridice de către o grupare străină se apreciază în raport cu legea română sau în raport cu legea națională a grupării respective (autorii menționați consideră că, dintre diversele soluții preconizate, cea mai simplă ar fi aceea de a aprecia acest aspect în raport cu legea statului care exercită represiunea, fiind suficient ca gruparea să poată fi calificată ca subiect de drept civil, în raport cu această lege). Sau se pune întrebarea dacă răspunderea penală ar putea fi angajată și în sarcina unei instituții publice străine (aceiași autori observă că, deși am fi tentați să admitem o astfel de posibilitate, în realitate, acest lucru nu este cu putință, fiindcă s-ar ajunge, de fapt, la condamnarea statului străin – ceea ce este exclus, în virtutea principiilor dreptului internațional public). Or, se pune întrebarea cum se va pune în executare pedeapsa pronunțată împotriva unei persoane juridice străine, în cazul în care aceasta nu are niciun sediu în țară (această dificultate practică, spun autorii menționați, ar putea fi atenuată prin semnarea unor convenții internaționale privind executarea hotărârilor penale pronunțate împotriva persoanelor morale).

7. Infracțiunile imputabile persoanei juridice. Pornind de la premisa că nu orice infracțiune poate atrage răspunderea penală a persoanei juridice, doctrina penală a depus mari eforturi în vederea identificării unui criteriu convingător de delimitare a infracțiunilor imputabile acestei persoane, denumite și „infracțiuni de corporație".

Cu toate acestea, asupra criteriului infracțiunii de corporație există și azi o doctrină diversă.

În această privință, am arătat deja, atunci când ne-am referit la modul în care se justifică răspunderea penală a persoanei juridice, că este controversată însăși natura actelor pe care le implică așa-numita infracțiune de corporație: potrivit tezei răspunderii prin ricoșeu, infracțiunea de corporație se identifică cu activitatea infracțională (de autorat, instigare sau complicitate) desfășurată de prepusul persoanei morale, pe când, potrivit tezei răspunderii directe, infracțiunea de corporație apare ca o faptă ilicită autonomă, care constă fie într-o activitate de instigare sau complicitate a conducătorului unității la infracțiunea comisă de prepus, fie într-o neglijență oarecare a conducătorului, dar care se impută persoanei morale, ca un „viciu de organizare" (Fr. Vingano) sau ca un „deficit de control" (C.E. Palliero) al ei.

Însă, în acest context, se impune să subliniem faptul că, indiferent de modul în care concep fapta însăși, toți autorii consideră că, pentru a putea fi imputată persoanei morale și a deveni astfel o „infracțiune de corporație", este necesar să existe o legătură între această faptă și persoana juridică trasă la răspundere penală pentru săvârșirea ei.

Inițial, după cum relevă cele două teze, această legătură a fost înțeleasă ca o legătură personală (*in personam*), decurgând din împrejurarea că, la momentul acțiunii, făptuitorul deținea o anumită calitate, în raport cu persoana juridică – de exemplu, avea calitatea de „organ" al persoanei juridice.

Totuși, doctrina penală și-a îndreptat prea puțin atenția asupra acestei legături, fiind preocupată, cu deosebire, de un aspect colateral, anume dacă răspunderea penală a persoanei juridice ar trebui să fie angajată numai pentru infracțiunile comise de organele ei de conducere ori, dimpotrivă, ar trebui să fie angajată pentru orice infracțiune comisă de un organ al acesteia, indiferent dacă e vorba de un organ de conducere ori de unul de execuție. Ceea ce a avut drept consecință că legislațiile penale diferă în special sub acest aspect. Așa, de pildă, în Anglia, capacitatea de a angaja răspunderea penală a persoanei morale este asociată doar posturilor mai înalte, cu atribuții de control (persoana morală răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite de așa-numiții *controlling officers*), considerându-se că celălalt sistem prezintă dezavantajul că îngăduie să se coboare foarte jos în organigrama persoanei morale, urmând ca aceasta să răspundă penal chiar și pentru fapta „lampistului". În schimb, în Olanda (art. 51 C. pen. olandez), persoana morală răspunde penal pentru infracțiunea comisă de prepusul său, indiferent de locul pe care-l ocupă acesta în organigramă, considerându-se că acest sistem prezintă avantajul că evită discuțiile privind calitatea organelor, ca și riscul ca persoana juridică să se organizeze în așa fel încât să eludeze răspunderea penală (de pildă, lărgind competențele organelor sale de rang secund).

Discuțiile asupra acestui aspect colateral au creat însă o aparență înșelătoare, fiindcă, în realitate, doctrina penală nu a reușit să cadă de acord asupra faptului dacă este într-adevăr necesar ca făptuitorul (ori făptuitorii) să aibă calitatea de „organ" al persoanei juridice responsabile, fie el de conducere ori de execuție. Dimpotrivă, asupra acestui aspect există în continuare foarte multe controverse – după cum evidențiază faptul că, pentru desemnarea calității cerute făptuitorului, autorii folosesc noțiuni dintre cele mai variate, care diferă nu doar formal, dar și ca semnificație. Așa, de pildă, noțiunile de „organ" și de „funcționar" (sau „prepus"), deși sunt folosite adesea ca sinonime, totuși nu coincid decât în parte, în măsura în care prin funcționar (sau prepus) înțelegem un individ care este cuprins, cu o însărcinare sau un rol anume, în organigrama unei persoane morale. Dincolo de această ipoteză, cele două noțiuni nu mai coincid, atât pentru că noțiunea de funcționar (prepus) poate să desemneze, de asemenea, un individ care, fără a fi cuprins în structura organizatorică a persoanei juridice, lucrează în numele acesteia (ca intermediar ori reprezentant) ori lucrează în interesul persoanei morale (în calitate de comisionar), cât și pentru că noțiunea de „organ" nu desemnează, neapărat, un singur funcționar, ci poate să desemneze și un grup de funcționari – așa cum demonstrează însăși distincția care se face între „organe unipersonale de conducere" (directorul general, președintele etc.) și „organe colective de conducere" (adunarea generală, consiliul de administrație etc.). Mai mult decât atât, de regulă, nici legislațiile pozitive nu consacră noțiunea de „organ", ci pe aceea de „funcționar" (ori de „prepus" – care

este mult mai largă); sau, în unele legislații, așa cum este cazul celei franceze, noțiunea de „organ" este consacrată alternativ cu noțiunea de „reprezentant" (potrivit art. 121-2 C. pen. francez, pentru a atrage răspunderea penală a persoanei juridice, infracțiunea trebuie să fi fost comisă de un „organ" sau de un „reprezentant" al acesteia).

Revenind însă la chestiunea criteriului infracțiunii de corporație, trebuie să arătăm că, foarte curând, doctrina penală a sesizat că, indiferent cum ar fi înțeleasă, legătura personală nu poate să justifice, singură, angajarea răspunderii penale a persoanei juridice, astfel că se impune ca ea să fie dublată de o legătură reală, obiectivă – așa cum prevăd, de altfel, și legislațiile civile [de exemplu, art. 1.373 alin. (1) C. civ. român], în care, pe lângă cerința ca fapta să fi fost comisă de un prepus, apare și cerința ca fapta să fi fost săvârșită în legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.

Totuși, chiar în materie civilă, cerința ca fapta ilicită (delictul) să fi fost săvârșită în exercițiul funcției încredințate a primit interpretări diferite: în timp ce unii autori au interpretat această cerință în sensul că este suficient ca delictul să fi fost prilejuit (ocazionat) de exercitarea unei atribuții de serviciu, indiferent de scopul urmărit de agent, alți autori au interpretat-o în sensul că este necesar ca agentul să fi lucrat „în interesul" persoanei juridice, adică în scopul îndeplinirii atribuțiilor sale de serviciu – fără a observa că, în acest din urmă sens, răspunderea penală a persoanei juridice ar fi limitată la delictele (infracțiunile) comise din culpă profesională; și că, pe lângă aceasta, nici nu ar mai fi vorba de o cerință obiectivă (reală), ci tot de una personală (în această din urmă interpretare, legătura dintre persoana juridică și delictul care i se impută ar trebui să constea, de fapt, în două circumstanțe personale, dintre care una este de individualizare și privește calitatea deținută de agent, iar alta este subiectivă și privește scopul urmărit de agent).

Ca o consecință a discuțiilor pe această temă, legislațiile penale au consacrat soluții diverse. Unele, cele mai multe, condiționează răspunderea penală a persoanei juridice atât de o legătură personală (*in personam*), cât și de o legătură obiectivă (*in rem*). Așa, de pildă, în Olanda, infracțiunea poate atrage răspunderea penală a persoanei juridice, numai dacă ea s-a săvârșit de către un prepus al persoanei juridice și numai dacă ea are legătură cu obiectul social – de exemplu, persoana morală răspunde penal, în cazul în care șeful de personal refuză să angajeze o femeie, deoarece este africană; și nu răspunde, în cazul în care angajatul vinde droguri (fiind vorba de intervenția într-un domeniu complet străin obiectului de activitate). Tot astfel, în Anglia, infracțiunea poate atrage răspunderea penală a persoanei juridice, numai dacă ea s-a săvârșit de către un funcționar (cu funcție de conducere) și numai dacă acesta a acționat în cadrul funcției sale. Alte legislații, în schimb, par să condiționeze răspunderea penală a persoanei juridice de două circumstanțe personale. Așa, de pildă, art. 121-2 alin. (1) C. pen. francez pretinde, pe de o parte, ca infracțiunea să fi fost comisă de un organ sau de un reprezentant al persoanei morale, iar, pe de altă parte, ca infracțiunea să fi fost comisă „pe seama" persoanei morale – formulă din care doctrina franceză a desprins, cu oarecare greutate (căci formula este destul de vagă), două concluzii: aceea că răspunderea persoanei morale va fi angajată ori de câte ori infracțiunea s-a comis în interesul (profitul) ei, indiferent dacă e vorba de un interes (profit) financiar ori de altă natură; și aceea că răspunderea persoanei morale nu va fi angajată, atunci când persoana fizică a acționat în interes personal ori în interesul unui terț.

Or, pornind de la aceste modele și observând, totodată, că există o anumită identitate între legătura personală și cea obiectivă, legiuitorul român a decis să renunțe la cerința legăturii personale și să condiționeze răspunderea penală a persoanei juridice exclusiv de existența unei legături reale, obiective, între persoana juridică și infracțiunea ce i se impută – ceea ce, în opinia noastră, reprezintă soluția cea mai rațională, deoarece permite legiuitorului să fixeze în limite mult mai precise sfera infracțiunilor ce pot fi imputate persoanei juridice.

Din păcate însă, modul defectuos în care a fost exprimată cerința legăturii obiective, anume prin trei cerințe alternative, relevă o insuficientă analiză a diverselor circumstanțe și explică pe deplin de ce textul care o consacră a generat deja unele interpretări eronate.

Astfel, reluând prevederile art. 19¹ C. pen. anterior, noul Cod penal prevede, în art. 135 alin. (1), că „persoana juridică (...) răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice". De unde, la o primă vedere, s-ar deduce că, într-adevăr, așa cum se susține în expunerea de motive, în legislația română răspunderea penală a persoanei juridice poate fi antrenată de „orice persoană fizică" și că, în această legislație, nu se mai ridică problema delimitării organelor care, prin faptele lor, pot atrage răspunderea penală a persoanei juridice.

Totuși, reflectând mai atent asupra textului menționat [art. 135 alin. (1) C. pen.], constatăm că situația se prezintă altfel. Așa, de pildă, putem observa că prima cerință alternativă, aceea ca infracțiunea să fi fost săvârșită „în realizarea obiectului de activitate" al persoanei juridice, presupune că, la momentul săvârșirii infracțiunii, agentul se afla în exercițiul unei atribuții de serviciu și că, prin urmare, el deținea fie calitatea de „organ", fie calitatea de „reprezentant" al persoanei juridice. Tot astfel, putem observa că analiza ultimei cerințe, aceea ca infracțiunea să fi fost săvârșită „în numele" persoanei juridice, ne conduce la o identică concluzie, având în vedere faptul că nu poate acționa „în numele" persoanei juridice decât acela care are o împuternicire în acest sens, lucrând iarăși fie în calitate de „organ", fie în calitate de „reprezentant" al ei. Iar ținând seama de asemenea observații, trebuie să conchidem, contrar celor susținute în expunerea de motive, că nici în legislația română răspunderea penală a persoanei juridice nu poate fi antrenată de orice persoană fizică (cel puțin, nu în toate situațiile); dimpotrivă, pentru a antrena răspunderea persoanei juridice, este necesar ca acela care acționează să aibă calitatea de „prepus" – sau, ceea ce este același lucru, calitatea de „organ" sau de „reprezentant" al persoanei juridice. Mai mult decât atât, trebuie să conchidem că în legislația română se ridică, de asemenea, problema delimitării categoriei de organe (de conducere sau de execuție) care, prin faptele lor, pot angaja răspunderea penală a persoanei juridice; după cum se ridică și o altă problemă, anume aceea a delimitării categoriei de reprezentanți (direcți sau indirecți) care, prin faptele lor, pot angaja răspunderea penală a persoanei juridice – de pildă, se pune problema dacă răspunderea persoanei juridice poate fi angajată și atunci când infracțiunea a fost comisă de un comisionar, deci de un „reprezentant indirect" care lucrează în nume propriu, dar pe socoteala persoanei morale (cu mijloacele oferite de ea), făcând acesteia un serviciu oarecare (de exemplu, încheie, în nume propriu, un contract de transport pentru marfa care aparține persoanei juridice comitente).

Cu toate acestea, susținerea care se face în expunerea de motive ar putea fi primită, în măsura în care ne îndreptăm atenția asupra celei de a treia cerințe alter-

native (în text, a doua) – aceea ca infracțiunea să fi fost săvârșită „în interesul" persoanei juridice. O atare cerință poate fi interpretată atât într-un sens subiectiv, ca făcând trimitere la scopul urmărit de agent, cât și într-un sens obiectiv, ca făcând trimitere la un profit (avantaj) pe care persoana juridică l-a obținut deja de pe urma săvârșirii infracțiunii.

Dar, în oricare dintre aceste interpretări, devine posibil, într-adevăr, ca răspunderea penală a persoanei juridice să fie antrenată și de alte persoane fizice, iar nu doar de acelea care acționează în calitate de organe sau de reprezentanți. Interpretată în sens subiectiv, cerința menționată impune să se dovedească, în mod exclusiv, faptul că agentul a lucrat cu intenție calificată, în scopul de a asigura persoanei juridice un anumit profit, material sau moral (fără a interesa dacă scopul urmărit a fost sau nu atins); or, evident, într-o asemenea interpretare, devine lipsit de importanță faptul dacă, la momentul săvârșirii infracțiunii, făptuitorul deținea o anumită calitate sau, dimpotrivă, era o persoană complet străină, fără nicio legătură cu persoana juridică responsabilă. Interpretată în sens obiectiv, aceeași cerință impune să se dovedească, în mod exclusiv, faptul că persoana juridică a obținut un avantaj (profit), material sau moral, de pe urma săvârșirii infracțiunii, cu consecința că devine, iarăși, lipsit de importanță faptul dacă, la momentul infracțiunii, agentul deținea sau nu vreo calitate.

Totuși, criteriul interesului rămâne incert și incapabil să servească scopului de delimitare a infracțiunilor de corporație. Un atare criteriu fie restrânge excesiv, fie extinde excesiv domeniul de responsabilitate al persoanei juridice – ceea ce arată că folosirea lui este discutabilă. De altfel, este momentul să sesizăm că, dacă în sens subiectiv ar părea că acest criteriu restrânge domeniul de responsabilitate al persoanei juridice (la infracțiunile comise în interes colectiv, în scopul anume de a favoriza persoana juridică), în realitate nu este deloc sigur ce efect va avea folosirea lui, atâta vreme cât nu se pot separa printr-o linie precisă interesele colective de cele individuale. Iar în celălalt sens (obiectiv) vedem că el lărgește domeniul de responsabilitate al persoanei juridice, cu consecința că aceasta poate fi făcută răspunzătoare de orice infracțiune, chiar fără nicio legătură cu ea, în simpla considerare a faptului că, pentru respectiva persoană juridică, infracțiunea a creat un avantaj (de exemplu, i-a permis să avanseze într-un clasament ori să scape de un competitor) – ceea ce este discutabil.

Textul pe care îl analizăm aici [art. 135 alin. (1)] rămâne criticabil, chiar dacă se renunță la cerința interesului cu care s-a comis infracțiunea – deoarece, fiind prevăzute alternativ, celelalte două cerințe lasă loc ideii că legiuitorul român nu s-a decis în legătură cu faptul dacă răspunderea penală a persoanei juridice poate să fie antrenată de orice reprezentant al acesteia (direct sau indirect) sau poate să fie antrenată numai de către un reprezentant direct. În orice caz, dacă prima cerință, aceea ca infracțiunea să se fi săvârșit „în realizarea obiectului de activitate", poate fi interpretată în sensul că orice reprezentant poate angaja răspunderea penală a persoanei juridice, în schimb, cealaltă cerință, aceea ca infracțiunea să fi fost săvârșită „în numele" persoanei juridice, exclude, indiscutabil, infracțiunile comise de reprezentanții indirecți (care lucrează în nume propriu), limitând răspunderea persoanei juridice la infracțiunile comise de un reprezentant direct, care lucrează în numele persoanei juridice.

De unde se înțelege că, mai întâi, legiuitorul român trebuie să ia o decizie în chestiunea menționată (a categoriei de reprezentanți care poate angaja răspunderea

penală a persoanei juridice), iar apoi să elimine din text cealaltă cerință care nu corespunde acestei decizii (de pildă, dacă decide că persoana juridică trebuie să răspundă și pentru infracțiunea comisă de un reprezentant indirect, legiuitorul român va trebui să renunțe la cerința ca infracțiunea să fi fost săvârșită „în numele" persoanei juridice și să păstreze doar cerința ca fapta să fi fost săvârșită „în realizarea obiectului de activitate").

În fine, un ultim aspect pe care se impune să-l subliniem aici este acela că, în concepția legii române, infracțiunea este imputabilă persoanei juridice, indiferent dacă ea îmbracă formă consumată ori forma unei tentative pedepsibile și indiferent dacă este vorba de acte de autorat, respectiv de coautorat (ceea ce presupune săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane juridice împreună), de acte de instigare ori de acte de complicitate.

8. Răspunderea limitată a instituțiilor publice. Regula răspunderii penale limitate a instituțiilor publice se deduce din dispoziția înscrisă în alin. (2) al art. 135, potrivit căreia „instituțiile publice nu răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce nu poate face obiectul domeniului privat".

Această dispoziție restrânge, strict în privința acelor persoane juridice care intră în categoria „instituții publice", sfera infracțiunilor imputabile. Dacă, în conformitate cu regula generală înscrisă în primul alineat al art. 135, persoana juridică răspunde penal pentru orice infracțiune săvârșită în realizarea obiectului de activitate, în interesul ori în numele ei, în schimb, în conformitate cu regula specială (derogatorie) din alin. (2) al aceluiași articol, instituțiile publice răspund penal numai dacă infracțiunea întrunește, pe lângă una dintre cerințele de mai sus, o cerință suplimentară, anume aceea ca ea să fi fost săvârșită în exercitarea unei activități ce poate face obiectul domeniului privat.

Aplicarea regulii răspunderii penale limitate a instituțiilor publice nu este însă posibilă, fără a clarifica, în prealabil, două chestiuni esențiale, și anume: a) ce se înțelege prin „instituție publică"; b) ce se înțelege prin infracțiune săvârșită în exercitarea unei activități ce „poate face obiectul domeniului privat".

a) Prima chestiune aparține dreptului civil. Dar, din păcate, doctrina de drept civil nu ne oferă un răspuns clar cu privire la semnificația sintagmei „instituție publică".

În ceea ce privește atributul „public", observăm că, încă din secolul al XIX-lea, profesorul F. Laurent afirma că legea recunoaște și acordă personalitate doar acelor corpuri (stat, comună, biserică, spital etc.) care servesc unor interese generale și prezintă utilitate publică. De unde putem deduce că încă de atunci atributul „public" putea fi atașat oricărei persoane juridice, iar nu doar acelora constituite și finanțate din bugetele publice; și că, în consecință, pentru a răspunde la cea dintâi chestiune, este suficient să vedem care sunt acele persoane juridice pe care doctrina civilă le denumește „instituții".

Problema este însă că doctrina civilă nu oferă un răspuns clar cu privire la criteriul după care putem distinge categoria persoanelor juridice instituții de alte categorii de persoane juridice.

În opinia unor autori români (Constantin Stătescu, Gheorghe Beleiu ș.a.), persoanele juridice s-ar clasifica în două mari categorii în raport cu criteriul „modului de alcătuire a colectivului lor", și anume: persoane juridice instituții (*lato sensu*), al căror colectiv este format din persoane fizice angajate prin contracte de muncă; și persoane fizice asociații, al căror colectiv este format din persoane fizice ce au

calitatea de membri. Totuși, aceiași autori pretind că termenul „instituție" ar avea și un sens restrâns, în care el ar desemna exclusiv acele persoane juridice care nu desfășoară nemijlocit o activitate economică (fără a fi totuși asociații). Or, prin această completare, ei pretind, în fond, că există nu unul, ci două criterii după care putem distinge instituțiile de alte persoane juridice: pe de o parte, criteriul modului de alcătuire a colectivului lor (colectivul instituției este alcătuit, în totul sau în parte, din angajați), pe de altă parte, criteriul scopului în care a fost constituită persoana juridică (instituția nu are niciodată scop lucrativ) – ceea ce este, logic, inacceptabil (fiecare criteriu este un divizor, iar o împărțire nu poate avea doi divizori).

În realitate, o clasificare a persoanelor juridice trebuie să înceapă de la criteriul scopului urmărit. În raport cu acest criteriu, se disting două mari categorii de persoane juridice, și anume: persoane juridice cu scop lucrativ și persoane juridice fără scop lucrativ. Aceste două mari categorii de persoane juridice se clasifică, la rândul lor, în patru subclase, în raport cu un alt criteriu, subsidiar, care privește modul lor de constituire. Astfel, în raport cu modul lor de constituire, persoanele juridice cu scop lucrativ se împart în două subclase, și anume: societăți – care se constituie prin voința membrilor fondatori; și regii autonome – care se constituie prin lege (în sens larg). Tot astfel, în raport cu modul lor de constituire, persoanele juridice fără scop lucrativ se împart în două subclase, și anume: asociații – care se constituie prin voința membrilor fondatori; și instituții – care se constituie prin lege (în sens larg).

De unde rezultă că sunt „instituții publice" și intră sub incidența alin. (2) al art. 135, în primul rând, „Autoritățile publice" arătate în Titlul III din Constituție (Președintele, Guvernul, Parlamentul, organele administrației publice centrale și locale, instanțele judecătorești, Ministerul Public, Consiliul Superior al Magistraturii) și organele de specialitate aflate în subordinea acestora sau constituite ca autorități autonome; iar în al doilea rând, alte persoane juridice lipsite de scop lucrativ și care sunt constituite prin lege (universități, biblioteci, spitale etc.).

b) A doua chestiune aparține, în egală măsură, dreptului comercial, civil și administrativ, deoarece ea pretinde să se precizeze care sunt activitățile care fac obiectul așa-numitului domeniu privat (urmând ca, pe această bază, să delimităm infracțiunile care atrag răspunderea penală a instituțiilor).

Dar, în condițiile în care nici legea și nici doctrina nu arată care sunt activitățile ce pot face obiectul „domeniului privat", nu ne rămâne decât să presupunem că legiuitorul noului Cod penal a avut în vedere, de fapt, acele activități pe care o instituție le-ar putea delega unui particular (persoană fizică sau persoană juridică) – de unde rezultă că regula înscrisă în alin. (2) al art. 135 poate fi reformulată după cum urmează: *instituția răspunde penal, dacă infracțiunea a fost săvârșită cu ocazia desfășurării unei activități ce poate face obiectul unei delegări de atribuții în favoarea unui particular*; și, invers, *instituția nu răspunde penal, dacă infracțiunea a fost săvârșită cu ocazia desfășurării unei activități ce nu poate face obiectul unei asemenea delegări.*

Totuși, chiar reformulată astfel, regula instituită de alin. (2) al art. 135 rămâne greu de aplicat, atâta vreme cât legea nu arată, în mod explicit, activitățile pe care o instituție nu le poate delega particularilor (fiind deci obligată să le exercite ea însăși) și cât, asupra acestei chestiuni, părerile autorilor sunt extrem de diferite. Așa, de pildă, referindu-se la autoritățile administrației publice, un autor român (profesorul Antonie Iorgovan) arăta că acestea desfășoară două mari tipuri de activități – anume activități de menținere a ordinii și activități de prestare de servicii publice –, lăsând

să se înțeleagă că numai aceste din urmă activități pot fi delegate, adică pot fi înfăptuite și de o regie ori de o societate înființată de autoritatea publică; cu toate acestea, după cum arăta același autor, în unele țări se experimentează chiar efectuarea pedepsei privative de libertate în închisori private (fără a mai interesa deci că activitatea de administrare a unui penitenciar face parte din atribuțiile de ordine publică și care, în consecință, nu ar putea face obiectul unei delegări de atribuții).

De aceea, aproape cu certitudine, aplicarea regulii menționate va ocaziona o practică judiciară contradictorie, așa cum se întâmplă, de altfel, și în celelalte state care au instituit o asemenea regulă. După cum arată unii autori (Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec), în Franța, însuși Consiliul de Stat s-a pronunțat (în 1986), în sensul că învățământul public și, în special, supravegherea elevilor nu se numără printre serviciile publice pe care comuna le poate încredința (delega) unor persoane private – ceea ce a constituit unul dintre principalele motive pentru care, în cazul anterior citat, al morții celor șase școlari, Curtea de Casație a modificat decizia Tribunalului corecțional din Grenoble, hotărând că moartea copiilor nu este imputabilă comunei. Sau, după cum arată un alt autor (Jean Pradel), în Olanda, jurisprudența a mers până acolo, încât a dispus condamnarea unei autorități publice care a comis un delict cu ocazia îndeplinirii unei atribuții pe care trebuia să o execute ea însăși (eliberarea unui pașaport).

În atari condiții, mai devreme sau mai târziu, va trebui să se renunțe la regula răspunderii penale limitate a instituțiilor publice (ea nefiind susceptibilă de aplicații univoce) și să se instituie răspunderea penală deplină a tuturor persoanelor juridice, inclusiv a tuturor autorităților publice, indiferent dacă ele aparțin puterii legislative, executive sau judecătorești – ceea ce va comporta însă alte neajunsuri, incomparabil mai grave.

9. Tratamentul persoanei fizice. În conformitate cu dispoziția înscrisă în alin. (3) al art. 135, „răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la săvârșirea aceleiași fapte".

Acest text inspirat din Codul penal francez [art. 121-2 alin. (3)] poate fi interpretat în două sensuri diametral opuse.

Într-o primă interpretare, care predomină atât în doctrina franceză, cât și în doctrina noastră, un atare text ar consacra regula cumulului de răspunderi, impunând ca răspunderea penală a persoanei juridice să se cumuleze cu răspunderea penală a persoanei fizice „care a contribuit la săvârșirea aceleiași fapte". Această interpretare se sprijină însă pe argumente de echitate, iar nu de text. Așa, de pildă, profesorii Frédéric Desportes și Francis Le Gunehec invocă faptul că, răspunderea penală a persoanei juridice fiind dependentă de săvârșirea de către persoana fizică a unei infracțiuni, se impune, de la sine, ca persoana fizică să fie, la rândul ei, trasă la răspundere; sau invocă faptul că, în interpretarea opusă, persoana fizică ar urma să beneficieze de o imunitate pe care legea nu o prevede; ori invocă faptul că orice excepție de la regula cumulului (chiar limitată la infracțiunile comise din culpă) ar aduce atingere principiului egalității cetățenilor în fața legii.

Într-o altă interpretare, pe care o împărtășim, un atare text consacră regula răspunderii penale independente și exclusive a persoanei juridice. Lăsând deoparte argumentele pe care mulți autori le invocă împotriva posibilității de a cumula cele două răspunderi (încălcarea principiului *non bis in idem*; sau faptul că, astfel, s-ar asimila acest caz celor de coautorat, deși în situația analizată nu există un asemenea caz – fiindcă nu se poate vorbi de coautorat între un individ și un concept, așa cum

este acela de „persoană juridică") –, ca și faptul deja menționat, anume că inclusiv documentele internaționale se referă la necesitatea instituirii unei răspunderi penale independente și exclusive a persoanei juridice, trebuie să sesizăm că, în virtutea principiului legalității, avem obligația de a ține seama de sensul textului, indiferent dacă, în opinia noastră, concluzia care se desprinde din acesta corespunde sau nu exigențelor comune de justiție. Or, ni se pare evident că dispoziția din alin. (3) al art. 135 nu stabilește regula cumulului de răspunderi, deoarece ea folosește o formulă negativă („nu exclude") din care nu se poate nicicum deduce că organul judiciar ar fi obligat să tragă la răspundere penală ambele persoane (atât persoana fizică, cât și persoana juridică). Dimpotrivă, dintr-o atare formulare se deduce că răspunderea penală a persoanei juridice se poate cumula cu răspunderea penală a persoanei fizice, dar că, la fel de bine, ea poate fi independentă și exclusivă – ceea ce înseamnă că textul analizat [alin. (3) al art. 135] se prezintă ca o normă permisivă.

De altfel, o identică concluzie desprindem, ținând seama de ceea ce scria profesorul Giorgio Del Vecchio, anume că o normă permisivă poate avea doar două rațiuni de existență: fie aceea de a consacra un drept subiectiv, fie aceea de a institui o excepție de la regula prevăzută într-o altă normă. Astfel, vedem că textul analizat [alin. (3) al art. 135] este singular, fără legătură cu vreo altă normă și că, în aceste condiții, nu se poate susține că el ar institui o excepție de la o regulă prevăzută în altă normă. De aceea, nu ne rămâne decât să conchidem că el consacră dreptul organului judiciar de a decide dacă aplică regula cumulului de răspunderi ori stabilește răspunderea penală exclusiv în sarcina persoanei juridice.

Pe lângă aceasta, mai putem observa că, dacă legiuitorul ar fi dorit într-adevăr să instituie regula cumulului de răspunderi, nimic nu-l împiedica să arate acest lucru clar, fără echivoc.

10. Chestiunea capacității de acțiune a persoanei juridice. După cum observa profesorul Dongoroz, în această chestiune, poziția doctrinei penale este influențată, în mod decisiv, de concepția doctrinei civile dominante, cu privire la fundamentul persoanei morale.

Timp de aproape două secole (din secolul al XVIII-lea și până în a doua jumătate a secolului al XX-lea), doctrina civilă a fost dominată de *teoria ficțiunii*, potrivit căreia persoana morală nu este o realitate, ci o creație artificială a statului, menită să satisfacă anumite interese sociale. Iar, pornind de la o asemenea premisă, doctrina penală majoritară afirma atunci că persoanele morale nu pot comite infracțiuni, fiindcă ele nu au o existență fizică, ci doar o existență abstractă, iar o realitate abstractă nu poate acționa (*societas delinquere non potest*).

Astăzi, doctrina penală majoritară susține, din contră, că persoanele morale pot acționa și pot comite infracțiuni (*societas delinquere potest*), iar acest fapt arată că doctrina civilă dominantă a abandonat teoria ficțiunii în favoarea *teoriei realității*, potrivit căreia persoana morală este o „realitate concretă" și, mai precis, o colectivitate umană, cu o gândire și un comportament propriu, care nu se confundă cu gândirea și comportamentul indivizilor care o compun.

Aceste teorii sunt însă, ambele, discutabile: pe de o parte, ideea că persoana morală ar fi o creație artificială a dreptului este contrazisă de viața însăși, care arată că orice concept juridic, inclusiv acela de persoană morală, își găsește premisa într-un aspect anume al practicii sociale; pe de altă parte, ideea că persoana morală ar fi o realitate concretă (o colectivitate umană) omite faptul că dreptul nu lucrează cu fapte brute, ci cu noțiuni, cu concepte construite, elaborate în raport cu exigen-

țele de justiție ale epocii. Altfel spus, dacă este adevărat că noțiunile dreptului au întotdeauna un substrat real – motiv pentru care este greșit a pretinde că ele ar desemna pure ficțiuni –, totuși nu este mai puțin adevărat că noțiunile juridice creează o realitate normativă, care coincide numai în parte cu realitatea concretă, fizică ori psihică de la care se pornește în construcția lor. Vedem, de altfel, că normele așa-numite *explicative* sau *interpretative*, care formează o mare parte a dreptului și care servesc la formularea regulilor de conduită, nu se limitează la simple descrieri ale unor stări de lucruri, ci cuprind, întotdeauna, o serie de elemente de apreciere sau de evaluare, realizând astfel ceea ce profesorul Paul Georgescu numea o „transcriere ordonatoare și schematizantă a faptelor". După cum spunea acest autor, definițiile juridice „reduc realitatea, o condensează și o raționalizează oricât de confuză și abundentă ar fi ea", cu consecința că niciun fapt nu pătrunde în drept altfel decât transfigurat.

Așa, de pildă, cu privire specială la conceptul juridic de „persoană", mulți autori au sesizat faptul că acest concept, indiferent dacă se referă la persoana fizică sau la cea morală (ori juridică), desemnează doar „o unitate de drepturi și obligații" (Hans Kelsen), iar nicidecum un individ sau un grup de indivizi. Așa-numita personalitate juridică (calitatea de subiect de drept), care se acordă fie individului, fie grupului, nu înseamnă altceva decât faptul că, prin norme, i-a fost stabilită fiecăruia o sferă de drepturi și obligații. De aceea, un alt autor (Del Vecchio) ținea să precizeze că persoanele juridice au „o realitate nu sensibilă, ci inteligibilă, așa cum sunt în genere realitățile dreptului".

De aici rezultă că, atunci când legile penale definesc infracțiunea ca o faptă a unei „persoane", ele nu au în vedere sensul juridic, ci sensul comun al acestui termen – acela de *individ*. În sens juridic, termenul de *persoană*, indiferent dacă se referă la persoana fizică sau la cea morală, exclude ideea de infracțiune (de act ilicit, în general). În acest din urmă caz, el desemnează doar titularul unui complex de drepturi și obligații; or, nimeni nu are dreptul (sau obligația) de a comite o faptă ilicită (oricare ar fi natura ei).

O identică concluzie putem desprinde, de altfel, ținând seama de diviziunea dreptului în „drept determinator și drept sancționator" (Mircea Djuvara). Vedem astfel că dreptul determinator, acela care determină ce trebuie să facă persoanele (subiectele de drept), se dezvoltă în jurul conceptului generic de *licit*, în timp ce dreptul sancționator, acela care organizează sancțiunile, se dezvoltă în jurul conceptului generic de *ilicit*. De unde urmează că, în drept, individul poate fi socotit „persoană" doar în limitele în care actele sale rămân licite, constituind, după caz, exercițiul unui drept sau îndeplinirea unei obligații (mai precis, individul este socotit persoană fizică, dacă actul său reprezintă exercițiul unui drept sau îndeplinirea unei obligații proprii, și este socotit „organ" sau „persoană juridică", dacă actul său reprezintă exercițiul unui drept sau îndeplinirea unei obligații care, potrivit legii, aparține subiectului colectiv de drept). Din contră, dacă individul depășește aceste limite, săvârșind un act ilicit, el încetează, strict cu privire la acel act, de a mai fi „persoană" (fizică sau juridică) și devine, după caz, „delincvent", „contravenient", „infractor" etc. Cu alte cuvinte, în limbaj juridic, noțiunile de „persoană" și „delincvent" au semnificații diametral opuse și deci nu se pot aplica simultan, cu privire la un identic făptuitor și la o identică faptă – fiindcă nu există decât această alternativă: fie acțiunea individului este licită și, în acest caz, el are calitatea de „persoană" (fizică sau juridică, după caz); fie acțiunea individului este ilicită și, în acest din urmă caz, el are calitatea de „delincvent", „infractor" etc.

Distinct de cele de mai sus, o altă concluzie care se poate desprinde din asemenea observații este aceea că regula *societas delinquere non potest*, deși corectă, este totuși prea îngustă. Din moment ce numai indivizii pot comite delicte, iar nu și „persoanele" (fie morale, fie fizice), înseamnă că regula menționată ar fi trebuit să primească o altă formulare, mult mai largă, potrivit căreia persoanele (subiectele de drept) sunt incapabile de delict – *personas delinquere non potest.*

Cu toate acestea, așa cum se știe, în fapt, nici măcar regula *societas delinquere non potest* nu a fost admisă în orice materie, ci exclusiv în materie penală. În dreptul civil ori în cel administrativ, această regulă nu a funcționat, considerându-se deci că, dincolo de dreptul penal, ea nu mai este valabilă.

Cât privește diversele argumente ce s-au adus cu privire la necesitatea de a limita sfera de incidență a acestei reguli la materia dreptului penal, acestea nu au fost, se pare, suficient de convingătoare, din moment ce, cu timpul, regula a fost schimbată, în sensul că societățile pot comite infracțiuni (*societas delinquere potest*), și din moment ce, în prezent, răspunderea penală a persoanei morale este consacrată în numeroase legislații.

În aceste condiții, se pune întrebarea de ce, strict cu privire la această formă de răspundere juridică, continuă să se manifeste o extrem de puternică opoziție și de ce nu s-a manifestat o asemenea opoziție și față de răspunderea civilă și administrativă a persoanelor morale – care, de asemenea, contravin regulii *societas delinquere non potest.*

Pentru a răspunde la această chestiune, vom porni de la o observație de ordin istoric, anume că împăcarea (care este recunoscută și azi, în cazul anumitor infracțiuni) derivă din vechiul sistem al „compozițiilor", în virtutea căruia vinovatul putea să evite pedepsirea, oferind victimei o despăgubire (în bani, arme, animale etc.). Or, dacă ținem seama de faptul că împăcarea constituie nu numai o cauză de înlăturare a răspunderii penale, ci și o cauză de stingere a acțiunii civile, putem deduce că însăși răspunderea civilă a derivat din vechiul sistem al compozițiilor, ea constituind, la origine, o formă alternativă de răspundere, cu caracter reparator, care înlătura pedeapsa („răzbunarea") și se răsfrângea asupra drepturilor patrimoniale ale vinovatului, deosebindu-se astfel net de răspunderea penală (de pedeapsă), care avea caracter retributiv și se răsfrângea asupra drepturilor absolute, intransmisibile ale vinovatului (dreptul la viață, la integritate fizică, la libertate etc.). Cu alte cuvinte, încă de la început, aceste două forme de răspundere au îndeplinit funcții diferite – ceea ce explică de ce, așa cum sesiza profesorul Giuseppe Bettiol, în dreptul civil, principiul vinovăției nu mai are același înțeles ca în dreptul penal.

Întrucât dreptul civil îndeplinește, în principal, o funcție reparatorie, singura condiție esențială a răspunderii civile a rămas aceea ca cel făcut răspunzător să aibă un activ patrimonial, astfel că, în această materie, alături de răspunderea pentru vinovăție, a putut fi admisă atât o răspundere obiectivă, pentru simpla comitere a unei fapte ilicite (așa cum este cazul răspunderii incapabilului), cât și o răspundere bazată pe prezumții legale de culpă, de lipsă de supraveghere (așa cum este cazul răspunderii pentru fapta lucrului ori pentru fapta altuia). Și, tot de aceea, în această materie, răspunderea persoanelor morale (mai exact, răspunderea comitentului pentru fapta prepusului – care este o formă de răspundere pentru fapta altuia) a putut fi admisă fără dificultăți, mai ales că, de regulă, persoanele morale au un activ patrimonial considerabil.

Dreptul penal, în schimb, îndeplinește, în principal, o funcție retributiv-preventivă. Iar, ca urmare, el a evoluat într-un sens diametral opus, acordând o importanță tot mai mare ideii de vinovăție, îndeosebi din momentul în care studiile privitoare la fundamentul pedepsei au pus în evidență legătura indestructibilă existentă între funcțiile retributivă și de prevenție ale pedepsei și capacitatea individului de a înțelege și de a urma regulile. Astfel, observându-se cazurile în care aceste funcții devin irealizabile, a fost creat un sistem al cauzelor care înlătură vinovăția, iar, pe lângă aceasta, s-au depus mari eforturi pentru a integra conceptul de *vinovăție* într-o teorie generală a infracțiunii, ca și pentru a se preciza și defini formele de vinovăție.

Este drept că, dată fiind dificultatea problemelor pe care le ridică asupra conceptului penal de *vinovăție*, domnesc încă numeroase neclarități și că, în aceste condiții, unii autori au căutat chiar motive de a înlătura acest concept; la o analiză mai atentă, se dovedește însă că acest lucru nu este cu putință. După cum am arătat și cu alte ocazii, conceptul de *vinovăție* nu denumește un element oarecare al infracțiunii, ci denumește ceva infinit mai important, anume o condiție de existență a dreptului însuși, o „judecată de valoare" asupra rațiunilor practice aflate în conflict. Judecata de vinovăție sau nevinovăție pune în balanță valoarea rațională a actului (legitimitatea acțiunii) și valoarea rațională a normei (legitimitatea imperativului juridic), iar, prin aceasta, ea cuprinde în sine însuși principiul care stă la baza evoluției istorice a dreptului și care rezidă, în fond, într-o permanentă confruntare între rațiunile practice comune, exprimate în normă, și rațiunile practice individuale, care stau la baza actului ilicit. Pe scurt, progresul juridic este dependent de funcția educativ-preventivă, moralizatoare a dreptului, iar, pentru ca dreptul să-și poată îndeplini această funcție de ridicare a individului și a societății la o gândire etică, este esențial ca răspunderea penală, cel puțin, să rămână o răspundere pentru vinovăție, pentru fapta și rațiunile proprii.

De altfel, toate teoriile și regulile dreptului penal au fost astfel construite încât ele se pot aplica doar individului, nu și persoanei morale. Chiar dacă formulele „infracțiune de corporație" și „culpă de corporație" au pătruns deja în limbajul juridic, în realitate, așa cum au observat mulți autori, acestea sunt formule goale, lipsite de conținut și care induc în eroare, creând impresia că ar fi vorba de o răspundere pentru fapta proprie, când, de fapt, răspunderea care intervine este o răspundere pentru fapta altuia. Din moment ce individul este acela care a săvârșit infracțiunea și a dat, astfel, dovadă de lipsă de raționalitate, de „o voință reprobabilă", se înțelege că putem vorbi doar de o culpă individuală, iar nicidecum de o culpă „de corporație", colectivă. Iar apoi, nu se poate admite ca reprosul de vinovăție să se adreseze colectivității, sub pretextul că aceasta ar fi trebuit să cenzureze gândurile și comportamentul membrilor săi. Lăsând deoparte faptul că societatea nu poate institui o asemenea cenzură decât încălcând drepturile și libertățile individuale, în atari condiții, conceptul penal de *vinovăție* nu mai poate exprima vreo judecată de valoare asupra rațiunilor practice aflate în conflict; din contră, în astfel de condiții, el se reduce la falsa idee de justiție, potrivit căreia vinovați sunt toți, cu excepția, eventual, a aceluia care a săvârșit direct și nemijlocit infracțiunea.

În concluzie, deși a fost deja admisă regula *societas delinquere potest* și deși au fost deja imaginate diverse pedepse aplicabile persoanei morale, s-ar putea considera că a rămas totuși acest impediment insurmontabil și care ar explica pe deplin opoziția ce se manifestă față de răspunderea penală a persoanei morale,

anume că această răspundere n-ar putea fi concepută decât ca o răspundere subiectivă, în care reprosul de vinovăție ar privi, în principal, caracterul reprobabil al motivelor individuale ale acțiunii ilicite.

Rămâne ca doctrina să reflecteze în continuare asupra problemei în discuție, aceea a legitimității răspunderii penale a persoanei juridice.

Pedepsele aplicabile persoanei juridice

Art. 136. (1) Pedepsele aplicabile persoanei juridice sunt principale și complementare.
(2) Pedeapsa principală este amenda.
(3) Pedepsele complementare sunt:
a) dizolvarea persoanei juridice;
b) suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;
c) închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;
d) interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o durată de la unu la 3 ani;
e) plasarea sub supraveghere judiciară;
f) afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 136 C. pen. își găsește corespondent în textul art. 53[1] C. pen. anterior, intitulat „Felurile pedepselor aplicabile persoanei juridice". Noua denumire a textului – aceea de „Pedepsele aplicabile persoanei juridice" – ni se pare însă mai potrivită, având în vedere că dispozițiile în cauză nu stabilesc doar felurile pedepselor aplicabile persoanei juridice, ci și limitele acestora.

Privitor la conținutul textului, trebuie să arătăm că, față de art. 53[1] C. pen. anterior, art. 136 C. pen. aduce două modificări notabile:

a) acest text nu mai stabilește limitele amenzii – fapt explicabil prin aceea că, potrivit art. 137 C. pen., cuantumul amenzii se stabilește de către instanță, prin sistemul zilelor-amendă;

b) acest text introduce o nouă pedeapsă complementară, anume „plasarea sub supraveghere" [art. 136 alin. (3) lit. e)].

Pe lângă acestea două, textul analizat aduce și o altă modificare, anume că schimbă denumirea ultimei pedepse complementare, din „afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare" [art. 53[1] alin. (3) lit. e) C. pen. anterior] în „afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare" [art. 136 alin. (3) lit. f) C. pen.]. Dar această modificare ni se pare discutabilă. Semnificația noii sintagme, aceea de „publicarea hotărârii", nu este deloc diferită de semnificația sintagmei „difuzarea hotărârii", folosită de Codul anterior; iar, pe lângă aceasta, nu se vede motivul pentru care denumirea acestei pedepse trebuie să cuprindă două cuvinte („afișarea" și „publicarea"), din moment ce termenul „afișare" se include în acela, mai larg, de „publicare".

2. Explicații complementare. Dispozițiile înscrise în art. 136, la fel ca și celelalte dispoziții cuprinse în Titlul VI din noul Cod penal, sunt dispoziții speciale, care se aplică exclusiv persoanelor juridice și care se pot completa cu alte dispoziții

din Partea generală, numai în măsura în care acestea din urmă nu derogă de la dispozițiile cuprinse în Titlul VI (*generalia specialibus non derogant*).

Ca urmare, persoanelor morale nu li se pot aplica alte pedepse decât acelea prevăzute expres și limitativ în art. 136 (de pildă, persoanelor juridice nu li se pot aplica pedepse accesorii), după cum nu li se pot aplica nici alte sancțiuni de drept penal (prevăzute pentru persoana fizică), decât în măsura în care legea specială prevede expres aceasta [de pildă, în temeiul art. 147 alin. (3), față de persoana juridică se poate lua măsura de siguranță a confiscării speciale].

Conform textului analizat, în cazul săvârșirii unei infracțiuni, persoanei juridice i se aplică pedeapsa amenzii; iar, în caz că gravitatea infracțiunii impune aceasta, persoanei juridice i se poate aplica, alături de pedeapsa amenzii – care este pedeapsa principală – una sau mai multe dintre pedepsele complementare enumerate în art. 136 alin. (3) lit. a)-f). Cu alte cuvinte, fiind prevăzută ca pedeapsă principală, pedeapsa amenzii poate fi pronunțată și aplicată singură, pe când celelalte pedepse prevăzute în art. 136 (dizolvarea, suspendarea etc.), întrucât sunt prevăzute ca pedepse secundare (mai exact, ca pedepse complementare), nu pot fi pronunțate și aplicate decât alături de pedeapsa amenzii.

Ar mai fi de menționat și că prevederile art. 136 sunt aplicabile oricărei infracțiuni săvârșite de o persoană juridică, indiferent dacă infracțiunea săvârșită de aceasta este prevăzută în Codul penal sau într-o lege specială.

Stabilirea amenzii pentru persoana juridică

Art. 137. (1) Amenda constă în suma de bani pe care persoana juridică este condamnată să o plătească statului.

(2) Cuantumul amenzii se stabilește prin sistemul zilelor-amendă. Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 100 și 5.000 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 600 de zile.

(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă ținând cont de criteriile generale de individualizare a pedepsei. Cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se determină ținând seama de cifra de afaceri, în cazul persoanei juridice cu scop lucrativ, respectiv de valoarea activului patrimonial în cazul altor persoane juridice, precum și de celelalte obligații ale persoanei juridice.

(4) Limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între:

a) 60 și 180 de zile-amendă, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii;

b) 120 și 240 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani, unică sau alternativ cu pedeapsa amenzii;

c) 180 și 300 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani;

d) 240 și 420 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 20 de ani;

BCU IASI

e) 360 și 510 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani sau detențiunea pe viață.

(5) Când prin infracțiunea săvârșită persoana juridică a urmărit obținerea unui folos patrimonial, limitele speciale ale zilelor-amendă prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă se pot majora cu o treime, fără a se depăși maximul general al amenzii. La stabilirea amenzii se va ține seama de valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul mai sus citat nu are corespondent în Codul penal din 1969.

În Codul anterior (art. 53^1), pedeapsa amenzii aplicabile persoanei juridice avea fixată o limită maximă generală (2.000.000 de lei) și o limită minimă generală (2.500 de lei), cuantumul amenzii fiind stabilit între aceste limite.

În noul Cod penal (art. 137), pedeapsa amenzii se stabilește prin sistemul zilelor-amendă – ceea ce înseamnă că nivelul amenzii se determină de către judecător, între 30 de zile și 600 de zile-amendă, suma corespunzătoare fiecărei zile-amendă fiind între 100 și 5.000 de lei.

În acest sistem, judecătorul stabilește cuantumul amenzii prin trei operații succesive: prima operație este aceea de stabilire a numărului zilelor-amendă, ca pedeapsă pentru infracțiunea comisă de făptuitor; a doua operație este aceea de stabilire a sumei corespunzătoare unei zile-amendă; a treia operație este aceea de determinare a cuantumului total al amenzii.

2. Numărul zilelor-amendă. Cu privire la numărul zilelor-amendă, noul Cod penal stabilește limite generale și limite speciale.

Conform art. 137 alin. (2), numărul zilelor-amendă nu poate fi mai mic de 30 de zile și nici mai mare de 600 de zile. Acestea constituie limite generale, care nu pot fi depășite ca efect al unor cauze de agravare sau de atenuare a pedepsei.

Conform art. 137 alin. (4), limitele speciale ale zilelor-amendă se determină pentru fiecare infracțiune în parte, în raport cu pedepsele speciale prevăzute pentru persoanele fizice, după cum urmează:

- dacă dispoziția de incriminare prevede, pentru persoana fizică, pedeapsa amenzii, numărul zilelor-amendă este de minimum 60 de zile și de maximum 180 de zile;
- dacă dispoziția de incriminare prevede, pentru persoana fizică, pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani sau amendă, numărul zilelor-amendă este de minimum 120 de zile și de maximum 240 de zile;
- dacă dispoziția de incriminare prevede, pentru persoana fizică, pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani, numărul zilelor-amendă este de minimum 180 de zile și de maximum 300 de zile;
- dacă dispoziția de incriminare prevede, pentru persoana fizică, pedeapsa închisorii de cel mult 20 ani, numărul zilelor-amendă este de minimum 240 de zile și de maximum 420 de zile;

- dacă dispoziția de incriminare prevede, pentru persoana fizică, pedeapsa închisorii mai mare de 20 ani sau detențiunea pe viață, numărul zilelor-amendă este de minimum 360 de zile și de maximum 510 de zile.

Conform art. 137 alin. (3), la stabilirea, în concret, a numărului zilelor-amendă, instanța trebuie să țină seama de criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74 C. pen., și anume:

a) împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite;

b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;

c) natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;

d) motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit;

e) natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;

f) conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal;

g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială.

În fine, conform art. 137 alin. (5), în cazul în care, prin săvârșirea infracțiunii, persoana juridică a urmărit obținerea unui folos patrimonial, limitele speciale ale zilelor-amendă se pot majora cu o treime, fără a se depăși „maximul general al amenzii" (nu se poate depăși, de fapt, numărul maxim al zilelor-amendă, care este de 600 de zile). Ceea ce înseamnă că art. 137 alin. (5) stabilește o circumstanță agravantă legală, aplicabilă exclusiv persoanei juridice.

Într-un asemenea caz, pe lângă criteriile generale de individualizare, instanța trebuie să țină seama și de valoarea folosului patrimonial urmărit sau obținut – care apare astfel ca un criteriu specific de individualizare a pedepsei.

3. Valoarea unei zile-amendă. În conformitate cu dispoziția înscrisă în art. 137 alin. (2) C. pen., suma corespunzătoare unei zile-amendă este cuprinsă între 100 și 5.000 de lei.

Din economia textului se deduce că aceste limite sunt fixe, astfel că instanța nu le poate depăși. Drept urmare, în cazul reținerii unor cauze de atenuare a pedepsei, instanța nu poate să coboare valoarea corespunzătoare unei zile-amendă sub limita minimă de 100 lei; iar, în cazul reținerii unor cauze de agravare a pedepsei, instanța nu poate să ridice valoarea corespunzătoare unei zile-amendă peste limita maximă de 5.000 de lei.

Între aceste limite, instanța este liberă să fixeze suma corespunzătoare unei zile-amendă, ținând însă seama de criteriile arătate în art. 137 alin. (3) teza a II-a, și anume:

- cifra de afaceri și celelalte obligații ale persoanei juridice – în cazul persoanelor juridice cu scop lucrativ;

- valoarea activului patrimonial și celelalte obligații ale persoanei juridice – în cazul altor persoane juridice.

4. Determinarea cuantumului amenzii. În conformitate cu dispozițiile art. 137 alin. (2), pentru a stabili cuantumul amenzii la care condamnă persoana juridică, instanța trebuie să înmulțească numărul zilelor-amendă (determinat potrivit regulilor expuse la pct. 2) cu suma corespunzătoare unei zile-amendă (determinată potrivit regulilor expuse la pct. 3), urmând să menționeze în hotărârea sa rezultatul final.

5. Explicații complementare. În majoritatea statelor europene (Germania, Franța, Belgia ș.a.), ziua-amendă constituie o pedeapsă de sine stătătoare (pedeapsă

principală), a cărei instituire a fost determinată de necesitatea de a crea un substituent pentru pedeapsa închisorii.

Legiuitorul noului Cod penal român [art. 137 alin. (2)] a transformat ziua-amendă, din pedeapsă, într-un sistem de determinare a cuantumului amenzii, astfel că instanțele sunt obligate să recurgă, în toate cazurile, la acest sistem, chiar dacă aplicarea lui este extrem de anevoioasă. De aceea, este, poate, util să arătăm că, deși ziua-amendă nu se deosebește, prin natura ei, de amenda clasică, totuși jurisprudența occidentală a recurs rareori la pedeapsa zilelor-amendă, date fiind dificultățile pe care ea le comportă – aspect ce se impunea a fi avut în vedere și de legiuitorul român, atunci când a decis să adopte un asemenea sistem de determinare a cuantumului amenzii.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL I (TITLUL VI)

George Antoniu, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, în RDP nr. 1/1996, pp. 9-17; Bernard Bouloc, *Généralités sur les sanctions applicables aux personnes morales*, în Revue des sociétés, 1993, p. 364; Costel Căşuneanu, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007; Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Peines applicables aux personnes morales*, în Semaine Juridique, 1993, I, 219; Horia Diaconescu, *Este răspunderea penală a persoanei juridice în dreptul penal român o răspundere pentru fapta altuia?*, în Dreptul nr. 12/2005; George Dimofte, Ciprian Rus, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, în RDP nr. 1/2005; Vintilă Dongoroz, *Comentare la art. 70 din Codul penal „Regele Carol II", Vol. I. Partea generală*, Ed. Socec, Bucureşti, 1937, pp. 164, 174, adnotat de Constantin G. Rătescu, H. Aznavorian, I. Ionescu-Dolj, Tr. Pop, I. Gr. Perieţeanu, Mihail I. Papadopolu, Vintilă Dongoroz, N. Pavelescu; Elisabeta Drăguţ, *Sancţiunile aplicabile persoanelor juridice în lumina noului Cod penal*, în Dreptul, nr. 12/2005; Mioara-Ketty Guiu, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, în Dreptul nr. 8/2005; Mioara-Ketty Guiu, *Răspunderea penală între personalism şi corporatism*, în Dreptul nr. 12/2009; Nicoleta Iliescu, *Comentarii la art. 45 din noul Cod penal*, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. I, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006, pp. 458-501; Anca Jurma, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, în RDP nr. 1/2003, pp. 109, 114-115; Anca Jurma, *Răspunderea penală a persoanei juridice. Practică judiciară*, în RDP nr. 2/2010; Ioan Lascu, *Răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noilor modificări ale Codului penal*, în RDP nr. 4/2007, pp. 71-72; Ioan Lascu, *Pedepsele aplicabile persoanelor juridice în cazul săvârşirii de infracţiuni*, în Dreptul nr. 3/2007, p. 113; Ramiro Virgil Mancaş, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, în RDP nr. 3/1998, p. 69; Achille Mestre, *Les personnes morales et le problème de leur responsabilité pénale*, Paris, A. Rousseau, 1899; Valerica Mirea, *Persoana juridică – subiect activ al infracţiunii*, în Dreptul nr. 12/2005; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Răspunderea penală a persoanei juridice în perspectiva adoptării unui nou Cod penal român*, în Pro Lege nr. 4/2004; Florin Streteanu, Radu Chiriţă, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2002, pp. 93, 97, 138-141; Florin Streteanu, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. II, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008, pp. 45-48.

Capitolul II

Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice

Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice

Art. 138. (1) Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare se dispune atunci când instanța constată că, față de natura și gravitatea infracțiunii, precum și de împrejurările cauzei, aceste pedepse sunt necesare.

(2) Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare este obligatorie când legea prevede această pedeapsă.

(3) Pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-f) se pot aplica în mod cumulativ.

(4) Executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 138 C. pen. reproduce, cu fidelitate, prevederile art. 53^2 C. pen. anterior, inclusiv în ceea ce privește denumirea marginală.

Textul stabilește regulile de aplicare și de executare ale pedepselor complementare în cazul persoanei juridice. Aceste reguli sunt destul de asemănătoare cu cele prevăzute în art. 67-68, care privesc aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei fizice.

2. Aplicarea pedepselor complementare. Cu privire la aplicarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice, art. 138 C. pen. stabilește două reguli: prima regulă este că pedepsele complementare se pot cumula; a doua regulă este că aplicarea pedepselor complementare este facultativă.

Prima regulă se deduce din art. 138 alin. (1), care face referire la „aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare". De la această regulă există o excepție, care se deduce din art. 138 alin. (3) și privește pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice. Astfel, prin derogare de la regulă, dizolvarea nu se poate cumula cu nicio altă pedeapsă complementară.

Totuși, textul art. 138 alin. (3) ni se pare discutabil, atât în ceea ce privește modul de formulare a excepției menționate, cât și în ceea ce privește necesitatea instituirii acestei excepții. În ceea ce privește formularea, putem observa că, în loc de a arăta explicit excepția pe care o stabilește (ceea ce se impunea, în virtutea regulii că excepțiile sunt de strictă interpretare – *exceptio est strictissimae interpretationis*), alin. (3) al art. 138 se limitează la a repeta regula cumulului, care rezulta deja din alin. (1), adăugând precizarea că regula operează doar în cazul pedepselor complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-f) – de unde, *per a contrario*, rezultă că pedeapsa complementară a dizolvării nu se poate cumula cu o altă pedeapsă com-

plementară. În ceea ce privește necesitatea instituirii acestei excepții, putem observa, mai întâi, că nu era nevoie de o intervenție a legiuitorului, din moment ce, logic, este imposibil ca pedeapsa dizolvării să se cumuleze cu pedeapsa suspendării activității, a închiderii unor puncte ori a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice (întrucât persoana juridică intră în lichidare, este de la sine înțeles că activitatea acesteia încetează, că se închid toate punctele sale de lucru și că, neexistând, persoana juridică nu mai poate participa la vreo procedură de achiziții). Observăm, de asemenea, că nu există argumente rezonabile pentru a justifica de ce s-a interzis cumulul între pedeapsa dizolvării și pedeapsa publicării hotărârii de condamnare (în ceea ce ne privește, credem că ar trebui ca aceste două pedepse complementare să se poată cumula).

A doua regulă se deduce tot din art. 138 alin. (1), în care se arată că instanța poate aplica una sau mai multe pedepse complementare, numai dacă ea constată că „față de natura și gravitatea infracțiunii, precum și de împrejurările cauzei, aceste pedepse sunt necesare". Prin excepție, art. 138 alin. (2) prevede că aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare este obligatorie atunci când norma de incriminare prevede expres o asemenea pedeapsă pentru persoana juridică.

3. Executarea pedepselor complementare. Privitor la executarea pedepselor complementare, în cazul persoanei juridice, art. 138 stabilește regula că executarea acestor pedepse începe „după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare" [alin. (4)]. Cu alte cuvinte, potrivit noului Cod penal, pedepsele complementare nu se mai execută separat de pedeapsa principală (așa cum prevedea, de pildă, art. 66 C. pen. anterior), ci concomitent cu aceasta (pedepsele complementare însoțesc pedeapsa principală a amenzii).

Dar, această regulă, care constituie o inovație a noului Cod penal (o identică regulă este prevăzută pentru persoanele fizice), ridică cel puțin două chestiuni: aceea de a preciza dacă, în noua concepție, se mai justifică distincția între pedepsele complementare și cele accesorii (după părerea noastră, în aceste condiții, trebuia să se renunțe la pedepsele accesorii); și aceea de a stabili consecințele pe care le antrenează noua regulă, în ceea ce privește reabilitarea – chestiune la care ne vom referi în comentariul de la art. 150.

Alte reguli privind executarea pedepselor complementare sunt prevăzute în art. 34 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Conform textului menționat, „în situația dispunerii unei pedepse complementare în cazul persoanei juridice, judecătorul delegat cu executarea comunică o copie de pe dispozitiv, în funcție de persoana juridică vizată, după cum urmează:

a) Oficiului Național al Registrului Comerțului, pentru cazul în care persoana juridică respectivă este societate comercială, în vederea înscrierii mențiunii în Registrul comerțului computerizat pentru persoane juridice și persoane fizice;

b) Ministerului Justiției, pentru cazul în care persoana juridică se încadrează în prevederile Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 246/2005, cu modificările și completările ulterioare, în vederea înscrierii mențiunii în Registrul național al persoanelor juridice fără scop patrimonial – asociații, fundații și federații;

c) Tribunalului București, pentru cazul partidelor, în vederea înscrierii mențiunii în Registrul partidelor politice;

d) judecătoriei în circumscripția căreia își are sediul sindicatul, pentru cazul în care aceasta se încadrează în prevederile Legii dialogului social nr. 62/2011, republicată, cu modificările ulterioare, în vederea înscrierii mențiunii în Registrul special;

e) judecătoriei în circumscripția căreia își are sediul societatea, pentru cazul în care aceasta se încadrează în prevederile Legii nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură, cu modificările ulterioare, în vederea înscrierii mențiunii în Registrul societăților agricole;

f) instituției sau autorității publice competente cu înregistrarea activității respective, pentru persoanele juridice înființate prin acte normative;

g) Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, Băncii Naționale a României și Autorității de Supraveghere Financiară, în cazul în care persoana juridică a fost condamnată pentru săvârșirea unor infracțiuni privind spălarea banilor ori finanțarea actelor de terorism;

h) inspectoratului județean de poliție în a cărui circumscripție se află sediul persoanei juridice, pentru a verifica respectarea interdicției dispuse".

Dizolvarea persoanei juridice

Art. 139. (1) Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice se aplică atunci când:

a) persoana juridică a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni;

b) obiectul său de activitate a fost deturnat în scopul comiterii de infracțiuni, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea mai mare de 3 ani.

(2) În caz de neexecutare, cu rea-credință, a uneia dintre pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-e), instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

(3) Abrogat[1].

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 139 C. pen. reproduce textul art. 71^2 C. pen. anterior, intitulat „Conținutul pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice".

Totuși, sub aspect formal, noul text ni se pare mai adecvat, atât pentru că i s-a dat o denumire mai concisă, cât și pentru că s-au numerotat alineatele și au fost subliniate cazurile de aplicare a pedepsei dizolvării, prin enumerarea acestora sub litere sau în alineate diferite.

2. Cazurile în care se aplică dizolvarea. Potrivit legislației civile, dizolvarea reprezintă un mod de încetare a persoanei juridice, care are drept efect intrarea persoanei juridice în lichidare, în vederea realizării activului și a plății pasivului.

Aplicată ca pedeapsă complementară, dizolvarea are, pentru persoana juridică, aceeași semnificație pe care o are, pentru individ, pedeapsa cu moartea, fiindcă ea

[1] Alin. (3) al art. 139 a fost abrogat de pct. 16 al art. 245 din Legea nr. 187/2012.

pune capăt ființei juridice, chiar împotriva voinței membrilor ei. De aceea, ținând seama de gravitatea ei, art. 139 limitează aplicarea acestei pedepse complementare la următoarele trei cazuri:

- când persoana juridică a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni [alin. (1) lit. a)];
- când obiectul social a fost deturnat în scopul săvârșirii de infracțiuni [alin. (1) lit. b)];
- când persoana juridică nu a executat, cu rea-credință, una dintre pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (1) lit. b)-e) [alin. (2)].

Cel dintâi caz presupune să se facă dovada că, încă de la început, fondatorii persoanei juridice au avut un plan delictual, care urma a fi realizat prin intermediul acestei persoane. Însă, este extrem de dificil de a face o asemenea dovadă; iar în ceea ce privește condițiile de existență ale unui asemenea caz, s-au exprimat opinii diverse. Așa, de pildă, în jurisprudență, se consideră că este suficient, de regulă, ca realizarea planului delictuos să fi constituit unul dintre motivele care au determinat înființarea persoanei juridice, în timp ce, în doctrină, predomină părerea[1] că ar fi necesar ca realizarea planului delictuos să fi constituit motivul principal care a determinat înființarea persoanei juridice. Tot astfel, s-au exprimat opinii diferite în legătură cu faptul dacă este sau nu necesar ca planul delictuos să fi fost cunoscut și împărtășit de toți fondatorii persoanei juridice[2]. Se discută, de asemenea, dacă planul delictuos care a condus la înființarea persoanei juridice este sau nu compatibil cu infracțiunile din culpă și dacă pedeapsa dizolvării s-ar putea pronunța și în cazul condamnării persoanei juridice exclusiv pentru o astfel de infracțiune (Frédéric Desportes și Francis Le Gunehec consideră că o persoană juridică nu ar putea fi creată în scopul de a comite imprudențe și că, în consecință, infracțiunile din culpă nu se subsumează cazului pe care îl analizăm aici).

O altă chestiune care se ridică în acest caz este aceea dacă asociații care au stabilit sau care au contribuit la realizarea planului delictuos răspund sau nu pentru „crimă organizată", adică pentru săvârșirea infracțiunii de asociere pentru săvârșirea de infracțiuni ori pentru săvârșirea unei infracțiuni similare. Un autor român[3], a cărui opinie o împărtășim, consideră că răspunsul la această chestiune trebuie să fie afirmativ. Totuși, în cadrul organismelor internaționale pare să predomine opinia contrară, anume că acești asociați, întrucât au acționat la adăpostul unei întreprinderi legal constituite, nu pot fi trași la răspundere pentru o infracțiune specifică fenomenului de crimă organizată. De altfel, tocmai acesta pare a fi motivul pentru care a devenit necesar să se facă distincție între „crima organizată" și „crima de organizare" („infracțiunea de corporație"), ajungându-se la bine-cunoscutele clasificări ale grupurilor infracționale în „organizații legale" și „organizații ilegale" ori în „economie ilegală" și „economie paralelă"[4].

În fine, se mai ridică chestiunea de a ști dacă pedeapsa dizolvării persoanei juridice se poate pronunța pentru orice infracțiune comisă de aceasta, chiar având o gravitate redusă sau, din contră, ea se poate pronunța numai în cazul săvârșirii de

---

[1] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 852; Paul Le Cannu, *Dissolution, fermeture d'établissement et interdictions d'activités*, în Revue des sociétés, 1993, p. 341.

[2] În sens afirmativ, a se vedea Jean Pradel, *Le nouveau Code pénal*, Dalloz, Paris, p. 204.

[3] Florin Streteanu, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 179.

[4] Ph. Broyer, *op. cit.*, p. 8.

către persoana juridică a uneia sau mai multor infracțiuni grave. În legătură cu această chestiune, legiuitorul francez a considerat că pedeapsa dizolvării nu poate fi pronunțată decât pentru infracțiuni de o anumită gravitate și, ca urmare, prin dispoziția înscrisă în art. 131-39 alin. (1) C. pen. francez, el a prevăzut că această pedeapsă se poate aplica numai dacă norma de incriminare stabilește pentru persoana fizică pedeapsa închisorii de 3 ani sau mai mare. Legiuitorul român, în schimb, nu s-a pronunțat asupra acestui aspect, astfel că, în tăcerea legii, trebuie să conchidem că pedeapsa dizolvării persoanei juridice poate fi atrasă chiar de infracțiuni de mică gravitate – cum ar fi, de pildă, falsul material în înscrisuri oficiale.

Cel de-al doilea caz presupune să se facă dovada că, fără să fi urmărit de la început comiterea de infracțiuni, totuși, de la un anumit punct al existenței sale, persoana juridică s-a abătut de la obiectul social declarat, manifestând o înclinație vădită spre comportamente infracționale. Așa cum observă profesorii Desportes și Le Gunehec, noțiunea folosită de legiuitor, aceea de *deturnare a obiectului de activitate*, sugerează o modificare profundă și durabilă a obiectului social; ca urmare, s-ar putea susține că pedeapsa dizolvării nu se poate aplica în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni, oricât de gravă ar fi aceasta. Aplicarea acestei pedepse s-ar justifica doar în cazul în care persoana juridică a săvârșit o pluralitate de infracțiuni (sub forma concursului ori a recidivei). Am fi de acord și dacă s-a comis o singură infracțiune, dar în forma continuată și care să cuprindă un mare număr de acte materiale.

Cel de-al treilea caz, prevăzut distinct în art. 139 alin. (2), presupune că persoana juridică s-a sustras de la executarea unei hotărâri anterioare de condamnare, prin care i s-a aplicat una dintre pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-e) (suspendarea activității, închiderea unor puncte de lucru, interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice, plasarea sub supraveghere judiciară). Într-un asemenea caz, instanța este obligată să înlocuiască pedeapsa complementară dispusă anterior cu pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice. Dar cu o condiție, anume ca, în prealabil, să se fi stabilit că neexecutarea pedepsei anterioare se datorează relei-credințe a acestei persoane – de unde, *a contrario*, rezultă că instanța nu poate dispune dizolvarea pe acest temei, dacă neexecutarea pedepsei complementare dispuse anterior nu este imputabilă persoanei juridice, ci s-a datorat unor împrejurări obiective, independente de voința acesteia.

3. Explicații complementare. În opinia noastră, textul art. 139 este discutabil sub mai multe aspecte.

În primul rând, din primul alineat al art. 139 s-ar deduce că, odată ce a constatat existența unuia dintre cele trei cazuri menționate, instanța este obligată să dispună dizolvarea persoanei juridice (textul prevede că dizolvarea „**se aplică**"), deși o asemenea concluzie contravine în mod vădit regulii că aplicarea pedepselor complementare este facultativă, afară de cazul când norma de incriminare prevede expres aplicarea unei asemenea pedepse.

În al doilea rând, dispoziția înscrisă în art. 139 alin. (2) se prezintă ca o dispoziție de incriminare, care stabilește o pedeapsă pentru o faptă subsecventă condamnării, anume pentru fapta de a nu executa una dintre pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-e). Însă, acest fapt ni se pare extrem de discutabil, cel puțin pentru faptul că locul unei asemenea dispoziții este în Partea specială, nicidecum în Partea generală a Codului penal.

În al treilea rând, dacă ținem seama că fapta menționată, prevăzută în art. 139 alin. (2), atrage exclusiv pedeapsa dizolvării persoanei juridice, trebuie să conchidem că, în acest caz, dizolvarea încetează de a mai fi o pedeapsă complementară și devine o pedeapsă principală, de sine stătătoare – ceea ce nesocotește dispoziția din art. 136 alin. (2), potrivit căreia, pentru persoana juridică, singura pedeapsă principală este amenda.

În al patrulea rând, nu este deloc limpede care este domeniul de incidență al art. 139 alin. (2). Textul se referă la neexecutarea pedepselor complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)-e), dar în art. 144 alin. (2) se arată că, dacă persoana juridică nu a luat măsurile necesare în vederea prevenirii comiterii de noi infracțiuni (deci nu execută pedeapsa complementară a plasării sub supraveghere judiciară), această pedeapsă complementară (plasarea sub supraveghere judiciară) se înlocuiește cu pedeapsa complementară a suspendării activității, iar nu cu pedeapsa complementară a dizolvării. Cu alte cuvinte, art. 144 alin. (2) împiedică aplicarea art. 139 alin. (2).

După părerea noastră, s-ar impune ca legiuitorul să renunțe la norma înscrisă în art. 139 alin. (2) și, totodată, să reformuleze primul alineat, în așa fel încât acesta să nu mai contravină regulii după care pedepsele complementare au caracter facultativ [s-ar putea folosi, de pildă, formularea din art. 81 alin. (1) al Legii nr. 301/2004[1]].

4. Punerea în executare a pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice. Cu privire la executarea pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice, art. 35 din Legea nr. 253/2013(privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal) prevede următoarele:

„(1) Copia dispozitivului hotărârii de condamnare se comunică, la data rămânerii definitive, de către judecătorul delegat cu executarea persoanei juridice condamnate, precum și organului care a autorizat înființarea persoanei juridice, respectiv organului care a înregistrat persoana juridică, solicitându-se totodată informarea cu privire la modul de aducere la îndeplinire a măsurii.

(2) La data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare la pedeapsa complementară a dizolvării, persoana juridică intră în lichidare. Lichidarea persoanei juridice trebuie finalizată în cel mult 2 ani de la data dizolvării. În acest scop, judecătorul delegat cu executarea desemnează un lichidator din rândul practicienilor în insolvență, în vederea îndeplinirii procedurii de lichidare.

(3) Lichidatorul desemnat potrivit alin. (2) aplică în mod corespunzător dispozițiile legale specifice privind lichidarea persoanelor juridice".

Suspendarea activității persoanei juridice

Art. 140. (1) Pedeapsa complementară a suspendării activității persoanei juridice constă în interzicerea desfășurării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea,

(2) În caz de neexecutare, cu rea-credință, a pedepsei complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. f), instanța dispune suspendarea activității sau a

[1] Publicată în M. Of. nr. 575 din 29 iunie 2004, în prezent abrogată.

uneia dintre activitățile persoanei juridice până la punerea în executare a pedepsei complementare, dar nu mai mult de 3 luni.

(3) Dacă până la împlinirea termenului prevăzut în alin. (2) pedeapsa complementară nu a fost pusă în executare, instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 140 C. pen. diferă de textul art. 71^3 C. pen. anterior, exclusiv sub aspect formal.

Sub acest aspect, principalul element de diferență constă în denumirea textului: art. 140 C. pen. se intitulează „Suspendarea activității persoanei juridice", în timp ce art. 71^3 C. pen. anterior se intitula „Conținutul pedepsei complementare a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice".

Există și un alt element de diferență, de însemnătate încă mai redusă, anume că, modificându-se numerotarea articolelor, noul Cod penal face trimitere la art. 136 alin. (3) lit. f), în timp ce Codul penal anterior făcea trimitere la art. 53^1 alin. (3) lit. e).

2. Condiții de aplicare. Cu privire la condițiile de aplicare a pedepsei complementare a suspendării activității, art. 140 alin. (1) face o singură precizare, anume pretinde ca infracțiunea să fi fost săvârșită în realizarea activității a cărei suspendare se dispune. În alți termeni, textul instituie cerința ca fapta pentru care se aplică această pedeapsă să aibă legătură cu obiectul social.

Totuși, această cerință nu poate fi analizată ca o cerință specifică pedepsei complementare a suspendării activității, din moment ce, potrivit prevederilor art. 135 alin. (1), ea reprezintă o condiție comună de existență a infracțiunilor de corporație. În consecință, trebuie să conchidem că, spre deosebire de pedeapsa dizolvării, această pedeapsă complementară se poate pronunța pentru orice infracțiune imputabilă persoanei juridice, fără a mai fi necesară îndeplinirea vreunei cerințe suplimentare.

În opinia noastră, însăși definiția dată acestei pedepse este criticabilă. Textul art. 140 alin. (1) definește pedeapsa suspendării activității ca „interzicerea desfășurării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea", iar de aici se deduce că instanța ar putea să interzică doar o anumită activitate desfășurată de persoana juridică – ceea ce poate conduce la consecințe absurde. Așa, de pildă, dacă infracțiunea imputată persoanei juridice este o infracțiune de fals în evidențele contabile, în virtutea acestei definiții, instanța ar putea să interzică doar activitatea contabilă a unității, nesocotind astfel prevederile imperative ale Legii contabilității (nr. 82/1991, republicată), care obligă orice persoană juridică să organizeze și să conducă contabilitatea proprie. Pe lângă aceasta, o atare definiție are efect discriminant, fiindcă ea ar favoriza societățile care au prevăzute în obiectul social activități multiple, dar ar pune în dificultate celelalte societăți (cum sunt, de pildă, cele specializate în producerea anumitor mărfuri), care ar fi nevoite, de fapt, să-și închidă porțile (reamintim că, potrivit art. 136, suspendarea activității se poate dispune pe o durată de până la 3 ani).

De aceea, credem că definiția acestei pedepse ar trebui modificată [în acest sens, legiuitorul s-ar putea inspira din prevederile art. 85 alin. (3) C. pen. 1937, potrivit cărora „suspendarea constă din încetarea oricărei activități a persoanei

juridice, chiar sub un alt nume și cu alți directori sau administratori"], iar conținutul textului ar trebui completat cu unele condiții speciale de aplicare a acestei pedepse (de pildă, durata acestei pedepse; sau obligația prevăzută în art. 82 din Legea nr. 301/2004, de comunicare a unei copii de pe hotărâre către autoritățile care au autorizat sau înregistrat persoana juridică, la care s-a renunțat, în mod nejustificat).

3. Cazul de aplicare prevăzut în art. 140 alin. (2). Potrivit dispoziției din art. 140 alin. (2), în caz de neexecutare, cu rea-credință, a pedepsei complementare a afișării sau publicării hotărârii de condamnare, instanța dispune suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice până la punerea în executare a pedepsei complementare, dar nu mai mult de 3 luni.

Acest text, fiind foarte asemănător cu textul art. 139 alin. (2), ni se pare susceptibil de critici similare. Astfel, la fel ca și textul art. 139 alin. (2), textul art. 140 alin. (2) se prezintă ca o dispoziție de incriminare, care prevede o pedeapsă pentru fapta de a nu executa pedeapsa complementară a afișării sau publicării hotărârii de condamnare, pronunțată printr-o hotărâre anterioară. Mai mult, întrucât această faptă atrage exclusiv pedeapsa suspendării activității persoanei juridice, trebuie să conchidem că, în acest caz, suspendarea activității încetează de a mai fi o pedeapsă complementară și devine o pedeapsă principală, de sine stătătoare – ceea ce nesocotește dispoziția din art. 136 alin. (2), potrivit căreia, pentru persoana juridică, singura pedeapsă principală este amenda. De asemenea, observăm că, potrivit dispoziției din alin. (3) al art. 140, dacă până la împlinirea termenului prevăzut în alin. (2) pedeapsa complementară nu a fost pusă în executare, instanța este obligată să dispună dizolvarea persoanei juridice – ceea ce arată că, pentru infracțiunea din art. 140 alin. (2), a fost creată și o variantă agravată. În fine, observăm că, în ceea ce privește durata suspendării, același text prevede o durată maximă de 3 luni – ceea ce contravine prevederilor art. 136 alin. (3) lit. b), potrivit cărora limitele generale (care nu pot fi depășite) ale pedepsei suspendării activității sunt de minimum 3 luni și de maximum 3 ani.

Prin urmare, s-ar impune, pe de o parte, ca dispozițiile penale generale să fie strict separate de dispozițiile penale speciale (dispozițiile de incriminare), iar, pe de altă parte, ca orice dispoziție de incriminare să se subordoneze, în mod strict, regulilor stabilite prin dispozițiile generale.

4. Punerea în executare a pedepsei complementare a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice. Cu privire la executarea pedepsei complementare a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice, art. 36 din Legea nr. 253/2013(privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal) prevede următoarele:

„(1) Punerea în executare a pedepsei complementare a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice se face prin efectuarea comunicării prevăzute la art. 34. Totodată, judecătorul delegat cu executarea comunică o copie de pe dispozitiv organelor de poliție în a căror circumscripție se află punctele de lucru ale persoanei juridice, pentru verificarea respectării măsurii dispuse.

(2) La sfârșitul perioadei dispuse prin hotărârea judecătorească, instituțiile prevăzute la art. 34 radiază din registre mențiunile specifice efectuate, iar organul de poliție informează instanța de executare cu privire la respectarea interdicției dispuse.

(3) În cazul în care, pe parcursul duratei pentru care a fost aplicată pedeapsa complementară, organul de poliție constată nerespectarea acesteia, sesizează de îndată judecătorul delegat cu executarea, care va proceda potrivit art. 503 din Legea nr. 135/2010".

Mioara-Ketty Guiu

Neaplicarea dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice

Art. 141. (1) Pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. a) și lit. b) nu pot fi aplicate instituțiilor publice, partidelor politice, sindicatelor, patronatelor și organizațiilor religioase ori aparținând minorităților naționale, constituite potrivit legii.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 141 C. pen. își găsește precedent în art. 71^4 C. pen. anterior, care avea un identic conținut și purta o identică denumire.

Singurul element de diferență între cele două texte constă în faptul că, în urma renumerotării articolelor, noul Cod penal face trimitere la art. 136 alin. (3) lit. a) și b), în timp ce Codul penal anterior făcea trimitere la art. 53^1 alin. (3) lit. a) și b).

2. Persoanele juridice exceptate de la dizolvare sau suspendare. În virtutea textului analizat (art. 141), sunt exceptate de la aplicarea pedepsei dizolvării, ca și de la aplicarea pedepsei suspendării activității un număr de șapte categorii de persoane juridice, și anume:

- instituțiile publice;
- partidele politice (constituite potrivit legii);
- sindicatele (constituite potrivit legii);
- patronatele (constituite potrivit legii);
- organizațiile religioase (constituite potrivit legii);
- organizațiile aparținând minorităților naționale (constituite potrivit legii);
- persoanele juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

Aceste șapte categorii de persoane juridice pot fi însă restrânse la trei categorii, mai largi, și anume: persoane juridice instituții; persoane juridice asociații și persoane juridice care activează în domeniul presei.

Cea dintâi mare categorie de persoane juridice exceptată de la aplicarea celor două pedepse complementare (dizolvarea și suspendarea activității) o formează instituțiile publice – *lato sensu*. Atunci când am analizat regula răspunderii penale limitate a instituțiilor publice, am arătat că instituțiile sunt persoane fără scop lucrativ, care se înființează prin lege (prin aceasta, instituțiile se deosebesc de asociații, care, și ele, sunt persoane fără scop lucrativ, dar care se constituie prin voința membrilor fondatori). De asemenea, am arătat că, în raport cu aceste două criterii, trebuie considerate „instituții publice" următoarele categorii de persoane juridice:

- „Autoritățile publice" (Președintele, Guvernul, Parlamentul, organele administrației publice centrale și locale, instanțele judecătorești, Ministerul Public, Consiliul Superior al Magistraturii);
- organele de specialitate aflate în subordinea acestora sau constituite ca autorități autonome;
- alte persoane juridice care întrunesc cele două criterii, indiferent dacă sunt constituite din fonduri publice ori din fonduri private (universități, biblioteci, spitale etc.).

Privitor la persoanele juridice instituții, trebuie să reamintim că, în conformitate cu dispoziția din art. 135 alin. (2), răspunderea penală a acestora este limitată la infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce poate face obiectul domeniului privat. Totodată, trebuie să subliniem că, potrivit textului pe care îl analizăm (art. 141), în situația că răspund penal, acestor persoane juridice nu li se poate aplica nici pedeapsa complementară a dizolvării, nici pedeapsa complementară a suspendării activității.

Rațiunea excluderii acestor persoane juridice de la aplicarea celor două pedepse complementare este dificil de precizat, atâta vreme cât intră în această categorie nu numai statul și unitățile administrativ-teritoriale, dar și alte persoane juridice, chiar constituite din fonduri private. Or, excluderea acestor din urmă persoane juridice (de pildă, a instituțiilor de binefacere) ni se pare discutabilă, atâta vreme cât și ele pot fi înființate în scopul comiterii de infracțiuni.

Cea de a doua mare categorie de persoane juridice exceptată de la aplicarea celor două pedepse complementare o formează persoanele juridice asociații. De remarcat că art. 141 nu exclude de la aplicarea pedepsei dizolvării sau suspendării activității toate persoanele juridice asociații, ci doar unele dintre acestea, și anume: partidele politice, sindicatele, patronatele, organizațiile religioase și organizațiile aparținând minorităților naționale, constituite potrivit legii. Acest fapt se explică prin aceea că dizolvarea sau suspendarea activității acestor persoane juridice ar putea aduce atingere unor principii constituționale. De exemplu, dizolvarea sau suspendarea acestor persoane juridice ar putea avea drept consecință o încălcare a prevederilor art. 40 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora cetățenii se pot asocia liber în partide, sindicate, patronate sau alte forme de asociere. Sau dizolvarea ori suspendarea unei organizații religioase ar putea avea drept consecință o încălcare a prevederilor art. 29 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. Cu toate acestea, exceptarea acestor persoane juridice de la aplicarea celor două pedepse complementare suscită, de asemenea, discuții, atâta vreme cât este posibil, așa cum rezultă chiar din prevederile constituționale [art. 40 alin. (2)], ca ele să se abată de la scopul inițial, militând împotriva pluralismului politic ori a principiilor statului de drept – situație în care s-ar putea vorbi de o deturnare a obiectului lor de activitate „în scopul comiterii de infracțiuni" [art. 139 alin. (1) lit. b) C. pen.].

Cea de a treia mare categorie de persoane juridice exceptată de la aplicarea celor două pedepse complementare (dizolvarea și suspendarea activității) o formează persoanele juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei și care sunt persoane juridice cu scop lucrativ. Exceptarea acestor persoane juridice de la aplicarea pedepsei dizolvării sau a suspendării activității este conformă principiului înscris în art. 30 alin. (4) din Constituție, potrivit căruia nicio publicație nu poate fi suprimată. Cu toate acestea, nici această excepție nu poate fi socotită în afara discuțiilor, atâta vreme cât, respectând principiul egalității în drepturi, este greu de explicat de ce, prin derogare de la regula răspunderii penale depline a oricărei persoane juridice cu scop lucrativ, persoanele juridice din domeniul presei beneficiază de un tratament privilegiat.

Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice

Art. 142. (1) Pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice constă în închiderea unuia sau mai multora dintre punctele de lucru aparținând persoanei juridice cu scop lucrativ, în care s-a desfășurat activitatea în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea.

(2) Dispozițiile alin. (1) nu se aplică persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile art. 142 C. pen. sunt identice, sub aspectul conținutului lor, cu dispozițiile art. 71^5 C. pen. anterior.

Totuși, spre deosebire de Codul penal anterior, în care aceste dispoziții erau cuprinse sub denumirea, mult prea largă, de „Conținutul pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice", noul Cod penal a restrâns această denumire la aceea, mai concisă, de „Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice".

2. Domeniul de aplicare. Textul analizat (art. 142) completează dispoziția din art. 136 alin. (3) lit. c), care stabilește durata pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice (3 luni la 3 ani), în sensul că el fixează domeniul de aplicare al aceleiași pedepse.

În acest scop, prin dispoziția înscrisă în primul său alineat, art. 142 C. pen. stabilește următoarele două reguli:

- pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru se poate aplica numai persoanelor juridice cu scop lucrativ;
- pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru se poate aplica numai cu privire la punctul sau punctele de lucru „în care s-a desfășurat activitatea în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea".

În ceea ce privește prima regulă, aceasta pretinde să se observe atât distincția care se face în dreptul civil între persoane juridice cu scop lucrativ (economic) și persoane juridice fără scop lucrativ (neeconomic), cât și faptul că cele două scopuri nu se exclud cu desăvârșire, astfel că încadrarea persoanei juridice într-o categorie sau alta urmează a se face de la caz la caz, ținând seama de scopul principal în care a fost înființată persoana juridică. În fapt însă, delimitarea persoanelor juridice cu scop lucrativ este destul de simplă, având în vedere că, potrivit legislației actuale, aceste persoane juridice se pot organiza exclusiv sub două forme, anume: fie ca societăți, fie ca regii autonome.

În ceea ce privește a doua regulă, aceasta pretinde, în primul rând, să se țină seama de locul în care și-a desfășurat activitatea individul care a săvârșit infracțiunea – după cum se deduce din faptul că textul se referă la închiderea unuia sau mai multora dintre punctele de lucru „în care s-a desfășurat activitatea în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea". Această formulă a legii lasă să se înțeleagă că, dacă infracțiunea a fost săvârșită de un singur individ, instanța trebuie să dispună numai închiderea punctului de lucru în care și-a desfășurat activitatea acest individ; iar dacă infracțiunea a fost săvârșită prin contribuția mai multor indivizi și aceștia

și-au desfășurat activitatea în puncte de lucru diferite, instanța trebuie să dispună închiderea tuturor punctelor de lucru în care și-au desfășurat activitatea aceștia.

Aceeași regulă pretinde, în al doilea rând, ca persoana juridică să aibă constituite mai multe puncte de lucru. Altfel spus, potrivit acestei reguli, pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru nu se poate aplica oricărei persoane juridice cu scop lucrativ (societate sau regie autonomă), ci exclusiv acelei persoane juridice care are o organizare complexă, dispunând de mai multe puncte de lucru (sedii), situate la adrese diferite. Ceea ce este, de altfel, lesne de înțeles, în măsura în care observăm că, în cazul în care persoana juridică ar dispune de un singur punct de lucru, iar instanța ar dispune închiderea acestuia, pedeapsa închiderii unor puncte de lucru s-ar confunda cu pedeapsa suspendării activității – care, în concepția legii române, constituie o pedeapsă complementară mai severă.

Dar această concepție devine îndoielnică în momentul în care observăm că pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru s-ar confunda cu pedeapsa complementară a suspendării activității și în cazul în care instanța ar dispune închiderea tuturor punctelor de lucru ale persoanei juridice (această posibilitate nu poate fi exclusă, atâta vreme cât textul nu o interzice în mod expres – *ubi lex non distinguit, nec nos distinquere debemus*). Ceea ce conduce la concluzia că, pe de o parte, pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru nu constituie o pedeapsă diferită, mai blândă decât pedeapsa complementară a suspendării activității, ci, dimpotrivă; iar, pe de altă parte, că aplicarea acestor două pedepse va ocaziona o practică judiciară contradictorie, cu efecte discriminatorii pentru persoanele juridice supuse pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru.

Într-o altă ordine de idei, mai sesizăm că, fiind formulat în termeni imperativi, textul art. 142 lasă să se înțeleagă că aplicarea pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ar fi întotdeauna obligatorie, ceea ce, evident, este discutabil, față de prevederile art. 138, după care aplicarea pedepselor complementare este facultativă (afară de cazul când legea prevede expres o pedeapsă complementară pentru persoana fizică).

3. Persoanele juridice exceptate de la aplicarea pedepsei închiderii unor puncte de lucru. Potrivit dispoziției din art. 142 alin. (2), pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru nu se poate aplica persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

Exceptarea persoanelor juridice din domeniul presei de la aplicarea pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru se întemeiază, la fel ca și exceptarea acelorași persoane de la aplicarea pedepsei complementare a dizolvării ori a suspendării activității, pe prevederile art. 30 alin. (4) din Constituție, potrivit cărora nicio publicație nu poate fi suprimată.

Totuși, în acest caz, exceptarea este încă mai discutabilă, având în vedere că, pe lângă faptul că se încalcă regula răspunderii penale depline a oricărei persoane juridice cu scop lucrativ, închiderea unui punct de lucru al unei asemenea persoane juridice nu mai semnifică, în mod necesar, o „suprimare" a publicației, din moment ce, așa cum am arătat anterior, pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru se poate dispune numai față de persoanele juridice care își desfășoară activitatea în mai multe centre (puncte de lucru), fiind deci posibil ca publicația să-și continue activitatea într-un alt centru (punct de lucru).

4. Executarea pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice. Cu privire la executarea pedepsei complementare a închi-

derii unor puncte de lucru ale persoanei juridice, art. 37 din Legea nr. 253/2013 prevede următoarele:

„(1) În cazul dispunerii pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice, judecătorul delegat cu executarea comunică o copie de pe dispozitiv organului de poliție în a cărui circumscripție se află punctul de lucru al persoanei închise, pentru verificarea îndeplinirii măsurii.

(2) În cazul în care constată neexecutarea pedepsei complementare dispuse, organul de poliție îl informează de îndată pe judecătorul delegat cu executarea, pentru a sesiza instanța în vederea aplicării prevederilor art. 503 din Legea nr. 135/2010".

Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice

Art. 143. Pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice constă în interzicerea de a participa, direct sau indirect, la procedurile pentru atribuirea contractelor de achiziții publice, prevăzute de lege.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispoziția din art. 143 C. pen. își găsește corespondent în art. 71^6 C. pen. anterior.

Față de Codul penal anterior, noul Cod penal aduce o singură modificare, care se referă la schimbarea denumirii marginale a textului, din aceea de „Conținutul pedepsei complementare a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice" în aceea de „Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice".

2. Domeniu, conținut. În timp ce art. 136 alin. (3) lit. d) fixează durata acestei pedepse complementare (ea se poate dispune pe o durată de la unu la 3 ani), textul analizat (art. 143) fixează, în mod explicit, conținutul pedepsei complementare a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice, iar, în mod implicit, domeniul de aplicare al acestei pedepse.

Textul precizează că interzicerea privește participarea la procedurile pentru atribuirea „contractelor de achiziții publice prevăzute de lege", astfel că din el se desprind două reguli:

- pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice se aplică numai persoanelor juridice cu scop lucrativ („operatorilor economici" – cum îi numește O.U.G. nr. 34/2006);
- pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice se referă strict la acele tipuri de contracte pe care legea le califică drept „contracte de achiziție publică".

Întrucât, potrivit legislației noastre în vigoare (O.U.G. nr. 34/2006), există doar trei tipuri de „contracte de achiziție publică" – anume contractul de lucrări, contractul de furnizare și contractul de servicii –, rezultă că interzicerea nu privește și alte contracte finanțate din fonduri publice.

Relativ la conținutul acestei pedepse complementare, dispoziția din art. 143 arată că persoanei juridice condamnate la pedeapsa interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice îi este interzis, pe durata pedepsei, să participe, direct sau indirect, la o asemenea procedură.

Deși clară, această dispoziție ridică totuși o chestiune, anume aceea de a ști ce se înțelege prin participarea în mod „indirect" la o procedură de achiziție publică. În legătură cu această chestiune, s-a susținut de către un autor[1] că, prin referirea la participarea indirectă, textul ar avea în vedere exclusiv simulația prin interpunere de persoane (textul ar interzice doar ca persoana juridică condamnată să participe la o procedură de achiziție publică, prin depunerea ofertei în numele altei persoane juridice), iar nu și cazul în care persoana juridică condamnată ar beneficia, în calitate de subcontractant, de pe urma unui contract de achiziție publică încheiat de o altă persoană juridică. Noi credem însă că interdicția privește și acest din urmă caz, având în vedere că rațiunea unei asemenea pedepse nu poate fi decât aceea de a împiedica accesul persoanei juridice condamnate la fondurile publice. Or, dacă persoana juridică ar putea continua să participe, în calitate de subcontractant, la o procedură de achiziție publică, pedeapsa interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice și-ar pierde orice justificare – și aceasta fiindcă subcontractantul primește, în mod indirect, o parte din fondurile publice care au fost alocate pentru executarea contractului.

Interdicția privește doar dreptul de a obține în viitor, pe durata pedepsei, un contract de achiziție publică; altfel spus, aplicarea pedepsei interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice nu poate avea drept efect rezilierea unui asemenea contract, pe care persoana juridică l-a încheiat anterior condamnării sale la această pedeapsă. În acest sens este și alin. (2) al art. 38 din Legea nr. 253/2013.

3. Executarea pedepsei complementare a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice. Cu privire la executarea pedepsei complementare a interzicerii dreptului de a participa la procedurile de achiziții publice, art. 38 din Legea nr. 253/2013 prevede următoarele:

„(1) În cazul dispunerii pedepsei complementare a interzicerii dreptului de a participa la procedurile de achiziții publice, judecătorul delegat cu executarea trimite o copie de pe dispozitiv și administratorului sistemului electronic de achiziții publice.

(2) Punerea în executare a pedepsei complementare nu aduce atingere derulării contractelor de achiziții publice deja încheiate la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, dar împiedică încheierea unor acte adiționale care să prelungească valabilitatea unor contracte deja încheiate.

(3) În cazul nerespectării interdicției impuse, orice persoană poate încunoștința judecătorul delegat cu executarea pentru a sesiza instanța în vederea aplicării prevederilor art. 503 din Legea nr. 135/2010.

(4) La împlinirea duratei pedepsei complementare dispuse prin hotărârea judecătorească, instituțiile prevăzute la art. 34, precum și administratorul sistemului electronic de achiziții publice radiază din registre mențiunile specifice efectuate".

Plasarea sub supraveghere judiciară

Art. 144. (1) Pedeapsa complementară a plasării sub supraveghere judiciară presupune desfășurarea sub supravegherea unui mandatar judiciar a activității care a ocazionat comiterea infracțiunii, pe o perioadă de la un an la 3 ani.

(2) Mandatarul judiciar are obligația de a sesiza instanța atunci când constată că persoana juridică nu a

[1] Florin Streteanu, *op. cit.*, vol. II, p. 185.

luat măsurile necesare în vederea prevenirii comiterii de noi infracțiuni. În cazul în care instanța constată că sesizarea este întemeiată, dispune înlocuirea acestei pedepse cu pedeapsa prevăzută la art. 140[1].

(3) Plasarea sub supraveghere judiciară nu se aplică în cazul persoanelor juridice menționate în art. 141.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispoziția din art. 144 C. pen. nu-și găsește corespondent în Codul penal din 1969.

Plasarea sub supraveghere judiciară reprezintă o pedeapsă complementară nouă, necunoscută în dreptul românesc până la apariția noului Cod penal.

La redactarea textului art. 144, legiuitorul noului Cod penal pare să fi avut ca sursă de inspirație dispozițiile înscrise în art. 131-39 pct. 3 și art. 131-46 C. pen. francez, care prevăd, printre pedepsele aplicabile persoanelor morale, și o asemenea pedeapsă.

2. Explicații complementare. După cum arată Frédéric Desportes și Francis Le Gunehec[2], în Franța, plasarea sub supraveghere judiciară a fost instituită prin legea din 17 iunie 1998 relativă la prevenirea și combaterea infracțiunilor sexuale și la protecția minorilor, inițial, ea fiind concepută ca o sancțiune *sui generis*, distinctă atât de pedepsele complementare, cât și de măsurile de siguranță (legiuitorul francez a evitat să precizeze natura acestei sancțiuni). Abia în anul 2004, Curtea de Casație a calificat această sancțiune drept „pedeapsă complementară", pronunțându-se în sensul inadmisibilității unei aplicări retroactive a acesteia (Crim., 18 févr. 2004). Cât privește scopul instituirii acestei sancțiuni, s-a avut în vedere, așa cum lasă să se înțeleagă însăși denumirea legii franceze din 1998, necesitatea de a preveni recidiva în cazul infracțiunilor privitoare la viața sexuală, prin punerea condamnatului sub un fel de tutelă și obligarea lui la tratament medical.

Prevederea acestei sancțiuni printre pedepsele aplicabile persoanei morale a constituit totuși, după cum arată aceiași autori, o noutate legislativă, doctrina franceză observând că această sancțiune pare a fi, mai degrabă, o amânare cu punere sub probă a aplicării pedepsei, menită să îngăduie controlul activității persoanei juridice condamnate și să prevină recidiva – de exemplu, prin obligarea acestei persoane de a se conforma dispozițiilor legale privind protecția și securitatea muncii.

3. Conținut și durată. Cu privire la conținutul acestei pedepse complementare, art. 144 alin. (1) precizează că plasarea sub supraveghere judiciară „presupune desfășurarea sub supravegherea unui mandatar judiciar a activității care a ocazionat comiterea infracțiunii".

Până la modificarea adusă textului prin Legea nr. 187/2012, plasarea sub supraveghere judiciară era definită ca „desemnarea de către instanță a unui administrator judiciar sau mandatar judiciar" – formulă pe care noi am criticat-o, observând că nu poate fi calificată drept pedeapsă simpla desemnare a unei persoane, într-o asemenea calitate.

---

[1] Alin. (1) și (2) ale art. 144 au fost modificate de pct. 17 al art. 245 din Legea nr. 187/2012.

[2] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, pp. 824-825.

Cu privire la aplicarea pedepsei complementare a plasării sub supraveghere, art. 144 enunță două reguli.

Prima regulă privește durata acestei pedepse, care este de la un an la 3 ani.

A doua regulă privește activitatea ce urmează a fi supravegheată. În acest sens, textul precizează că supravegherea se limitează la activitatea „ce a ocazionat comiterea infracțiunii"; cu alte cuvinte, supravegherea nu se poate extinde asupra altor activități ale persoanei juridice condamnate. Această din urmă regulă va comporta, foarte probabil, numeroase discuții, având în vedere că nu este posibilă o delimitare precisă a unei activități de alta, din moment ce activitatea principală a oricărei persoane juridice se întrepătrunde cu alte activități, conexe.

Textul nu definește noțiunea de „mandatar judiciar", dar, din conținutul său, se deduce că mandatarul judiciar este persoana desemnată de instanță să asigure supravegherea activității persoanei juridice.

„Supravegherea" unei activități implică o verificare a conformității acelei activități cu prevederile legale în materie – ceea ce înseamnă că instanța nu ar putea desemna, într-o atare calitate, decât un specialist în domeniu, adică o persoană care posedă o foarte bună cunoaștere a respectivei activități, ca și a legislației aplicabile.

Pe lângă obligația de supraveghere, în virtutea alin. (2) al art. 144, mandatarul judiciar are și obligația „de a sesiza instanța atunci când constată că persoana juridică nu a luat măsurile necesare în vederea prevenirii comiterii de noi infracțiuni".

Din modul de redactare a celei de a doua obligații se deduc unele cerințe care aparțin conținutului pedepsei și care au fost omise cu ocazia redactării primului alineat. Mai precis, de aici se deduce că pedeapsa plasării sub supraveghere presupune nu numai desemnarea mandatarului judiciar, ci și stabilirea unui program de măsuri pe care trebuie să le ia persoana juridică, în scopul de a preveni comiterea „de noi infracțiuni", deoarece numai astfel s-ar putea explica obligația care revine administratorului sau mandatarului judiciar de a sesiza instanța atunci când constată că persoana juridică nu a luat asemenea măsuri.

Dar textul este deficitar și dintr-un alt motiv, anume că lasă nelămurită chestiunea, care era esențială, de a ști cărei persoane îi revine obligația de a stabili acel program de măsuri: instanței, mandatarului judiciar ori persoanei juridice condamnate. În ceea ce ne privește, suntem de părere că obligația de a stabili așa-numitul „program de conformare cu legislația" (cum îl numește doctrina occidentală) ar trebui să revină persoanei juridice condamnate, urmând ca ea să supună propriul program controlului mandatarului judiciar, atât sub aspectul legalității, cât și sub aspectul modului de ducere a lui la îndeplinire.

În fine, mai observăm că, potrivit aceleiași dispoziții [alin. (2) al art. 144], în caz că persoana juridică nu întocmește sau nu respectă programul de măsuri destinat prevenirii comiterii de noi infracțiuni, instanța, la sesizarea mandatarului judiciar, trebuie să înlocuiască pedeapsa plasării sub supraveghere judiciară cu pedeapsa suspendării activității persoanei juridice și, mai departe, dacă persoana juridică nu execută nici pedeapsa suspendării activității, instanța trebuie să dispună dizolvarea persoanei juridice [art. 140 alin. (3)]. Or, așa cum am arătat și în cazul altor dispoziții asemănătoare [art. 139 alin. (2), art. 140 alin. (2)], din moment ce înlocuirea pedepsei survine pentru o faptă subsecventă condamnării și din moment ce noua faptă atrage o nouă pedeapsă, mult mai gravă, înseamnă că vorbim nu de o dispoziție generală, ci de o dispoziție de incriminare, care trebuie să își găsească loc în Partea specială, iar nu în Partea generală a Codului penal. Pe de altă parte, întrucât

textul prevede, pentru noua faptă, o pedeapsă unică – în cazul de față, pedeapsa suspendării activității persoanei juridice –, înseamnă că, în acest caz, pedeapsa suspendării activității persoanei juridice încetează de a mai fi o pedeapsă secundară (complementară) și devine o pedeapsă principală. Ceea ce contravine dispoziției din art. 136 alin. (2), potrivit căreia, pentru persoana juridică, singura pedeapsă principală este amenda.

4. Persoanele juridice exceptate. Potrivit dispoziției din alin. (3) al art. 144, pedeapsa complementară a plasării sub supraveghere judiciară nu se poate aplica persoanelor juridice menționate în art. 141.

Aceasta înseamnă că sunt exceptate de la aplicarea pedepsei complementare a plasării sub supraveghere judiciară următoarele persoane juridice: instituțiile publice, partidele politice, sindicatele, patronatele, organizațiile religioase ori aparținând minorităților naționale, precum și persoanele juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei, dacă și în măsura în care acestea au fost constituite potrivit legii.

În ceea ce privește rațiunile care justifică exceptarea acestor persoane juridice de la aplicarea pedepsei complementare a plasării sub supraveghere judiciară, acestea sunt identice cu acelea care au determinat exceptarea acelorași persoane de la aplicarea pedepsei complementare a dizolvării ori a suspendării activității, motiv pentru care trimitem la explicațiile de la art. 141.

5. Executarea pedepsei complementare a plasării sub supraveghere judiciară. Cu privire la executarea pedepsei complementare a plasării sub supraveghere, art. 39 din Legea nr. 253/2013 prevede următoarele:

„(1) În cazul aplicării pedepsei complementare a plasării sub supraveghere judiciară, judecătorul delegat cu executarea desemnează un mandatar judiciar din rândul practicienilor în insolvență sau al experților judiciari și trimite acestuia o copie de pe dispozitivul hotărârii. Nu poate fi desemnat mandatar judiciar practicianul în insolvență care a fost mandatar cu drept de reprezentare a aceleiași persoane în cursul procesului penal.

(2) Onorariul mandatarului judiciar este stabilit de judecătorul delegat, fără a putea depăși remunerația acordată de respectiva persoană juridică unui cenzor în anul anterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. Plata onorariului mandatarului judiciar se face din fondurile persoanei juridice.

(3) Atribuțiile mandatarului judiciar privesc doar supravegherea activității ce a ocazionat comiterea infracțiunii și nu conferă un drept de decizie în gestionarea respectivei activități a persoanei juridice. Mandatarul judiciar are dreptul să participe, fără drept de vot, la orice reuniune a organelor de conducere ale persoanei juridice în care se discută aspecte legate de activitatea în cauză și are acces în toate punctele de lucru în care se desfășoară aceasta.

(4) Mandatarul judiciar este obligat la respectarea confidențialității datelor de care a luat cunoștință în exercitarea atribuțiilor, divulgarea fără drept a acestora atrăgând răspunderea sa.

(5) În caz de împiedicare de către persoana juridică a exercitării atribuțiilor mandatarului judiciar, acesta îl va informa de îndată pe judecătorul delegat cu executarea, în vederea sesizării instanței pentru înlocuirea pedepsei complementare dispuse cu cea prevăzută la art. 140 din Legea nr. 286/2009, cu modificările și completările ulterioare.

(6) Dacă mandatarul judiciar nu își mai poate exercita atribuțiile ce i-au fost stabilite, înlocuirea acestuia se dispune de către judecătorul delegat cu executarea ".

Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare

Art. 145. (1) Afișarea hotărârii definitive de condamnare sau publicarea acesteia se realizează pe cheltuiala persoanei juridice condamnate.

(2) Prin afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare nu poate fi dezvăluită identitatea altor persoane.

(3) Afișarea hotărârii de condamnare se realizează în extras, în forma și locul stabilite de instanță, pentru o perioadă cuprinsă între o lună și 3 luni.

(4) Publicarea hotărârii de condamnare se face în extras și în forma stabilită de instanță, prin intermediul presei scrise sau audiovizuale ori prin alte mijloace de comunicare audiovizuală, desemnate de instanță.

(5) Dacă publicarea se face prin presa scrisă sau audiovizuală, instanța stabilește numărul aparițiilor, care nu poate fi mai mare de 10, iar în cazul publicării prin alte mijloace audiovizuale durata acesteia nu poate depăși 3 luni.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispoziția din art. 145 C. pen. își găsește corespondent în art. 71^7 C. pen. anterior, care avea un conținut identic.

Totuși, spre deosebire de Codul penal anterior, în care textul era cuprins sub denumirea de „Conținutul pedepsei complementare a afișării sau difuzării hotărârii de condamnare", noul Cod penal a inclus același text sub o denumire marginală mai concisă, aceea de „Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare".

Noul Cod penal a adus și o altă modificare, și anume a schimbat denumirea acestei pedepse complementare din „afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare" [art. 53^1 alin. (3) lit. e) C. pen. anterior] în „afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare" [art. 136 alin. (3) lit. f) C. pen.].

2. Domeniu, conținut, durată. Spre deosebire de celelalte pedepse complementare, pedeapsa afișării sau publicării hotărârii de condamnare se poate aplica oricărei persoane juridice, fără nicio excepție. Aceasta este singura pedeapsă complementară care se poate aplica inclusiv persoanelor juridice menționate în art. 141, respectiv instituțiilor publice, partidelor politice, sindicatelor, patronatelor, organizațiilor religioase ori aparținând minorităților naționale, precum și persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei, constituite potrivit legii.

De asemenea, pedeapsa afișării sau publicării hotărârii de condamnare se poate aplica pentru orice infracțiune, indiferent de gravitatea acesteia și indiferent dacă a fost săvârșită cu intenție sau din culpă.

Conform art. 145 alin. (1), afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare trebuie să se facă, numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare (textul se referă la afișarea sau publicarea „hotărârii definitive"). Totuși, în opinia noastră, această precizare constituie o precauție nejustificată a legiuitorului, fiindcă,

în dispoziția din art. 138 alin. (4), el precizase deja că executarea oricărei pedepse complementare începe doar după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Textul art. 145 alin. (1) ni se pare însă discutabil și sub un alt aspect, anume că, în loc de a începe prin formularea unor reguli relative la conținutul pedepsei afișării sau publicării hotărârii de condamnare, textul începe, la fel ca și cel din art. 131-35 C. pen. francez, prin a prevedea că afișarea sau publicarea hotărârii se realizează pe cheltuiala persoanei juridice condamnate. Or, în aceste condiții, este greu să se evite întrebarea dacă nu cumva, sub denumirea de „Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare", se ascund două pedepse diferite: una de natură patrimonială, care afectează interesele economice ale persoanei juridice condamnate și care constă în obligarea acestei persoane de a suporta cheltuielile de afișare sau publicare; și alta de natură morală, care afectează imaginea publică a persoanei juridice și care constă în obligația de afișare sau publicare a hotărârii de condamnare. De altfel, spre deosebire de textul francez, textul art. 145 nu mai stabilește limita maximă a cheltuielilor de afișare sau publicare, astfel că, în legislația noastră, devine posibil ca valoarea cheltuielilor de afișare sau publicare să depășească cuantumul pedepsei amenzii.

Alin. (2) al art. 145 ni se pare, de asemenea, discutabil. Textul art. 131-35 alin. (3) C. pen. francez stabilește regula că, prin afișarea sau difuzarea hotărârii, nu poate fi dezvăluită identitatea victimei, afară de cazul când aceasta sau reprezentantul ei legal și-a dat acordul în acest sens. În schimb, art. 145 alin. (2) C. pen. român stabilește regula că, prin afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare, „nu poate fi dezvăluită identitatea altor persoane" – ceea ce înseamnă că, în legislația noastră, nu numai identitatea victimei, dar nici identitatea persoanei sau persoanelor fizice care au săvârșit infracțiunea n-ar putea fi dezvăluită. Această preocupare a legiuitorului român de a proteja imaginea publică a persoanei fizice care a săvârșit infracțiunea ni se pare imposibil de justificat.

Alin. (3) al art. 145 se referă la afișarea hotărârii de condamnare. Conform textului, hotărârea se afișează „în extras" (se afișează deci numai dispozitivul hotărârii), în locurile stabilite de instanță (de exemplu, la sediul persoanei juridice), pe o durată de la o lună la 3 luni. De asemenea, instanța stabilește „forma" afișului, adică materialul din care se realizează afișul și modul în care se imprimă, pe acest material, extrasul din hotărârea de condamnare.

Alin. (4) și (5) ale art. 145 se referă la publicarea hotărârii de condamnare. Astfel, publicarea hotărârii de condamnare se face tot „în extras" (deci se publică numai dispozitivul hotărârii) și „în forma" stabilită de instanță. În acest caz, instanța trebuie să stabilească, mai precis, dacă publicarea extrasului din hotărâre se va face prin presa scrisă (în Monitorul Oficial, în ziare sau în alte publicații), prin cea audiovizuală (la un post de radio sau de televiziune) ori „prin alte mijloace audiovizuale" (de exemplu, se publică pe Internet).

În cazul publicării în presa scrisă, instanța trebuie să stabilească numărul aparițiilor, care nu poate fi mai mare de 10.

În cazul publicării în presa audiovizuală ori în alte mijloace audiovizuale, instanța trebuie să stabilească durata transmiterii, care nu poate fi mai mare de 3 luni.

Se pune însă întrebarea dacă afișarea și publicarea hotărârii de condamnare, ca modalități alternative de executare a acestei pedepse, se pot sau nu cumula. În această privință, în Franța, Curtea de Casație a decis (Crim. 13 mai 1997) că

reprezintă o violare a principiului legalității faptul că instanța de apel a ordonat atât afișarea hotărârii de condamnare, cât și publicarea ei în presă, din moment ce textul art. 135-35 prevede afișarea „sau" difuzarea hotărârii de condamnare[1]. În ceea ce ne privește, socotim totuși că soluția instanței de apel era legală. În acest sens, s-ar putea invoca atât faptul că legea nu exclude, în mod expres, posibilitatea cumulului între cele două modalități de executare a acestei pedepse, cât și faptul că legea precizează expres că pedepsele complementare se pot cumula. De unde, *a fortiori*, rezultă că, dacă instanța poate mai mult (să cumuleze pedepse complementare diferite), implicit, ea poate și mai puțin (să cumuleze modalități diferite ale aceleiași pedepse complementare) – *Qui potest plus, potest minus*.

Dar, pentru a evita asemenea discuții, s-ar impune, credem, ca legiuitorul să renunțe la posibilitatea executării acestei pedepse prin afișare, mai ales că aceasta reprezintă un mod de publicitate rudimentar.

3. Executarea pedepsei complementare a afișării hotărârii de condamnare. Cu privire la executarea pedepsei complementare a afișării hotărârii de condamnare, art. 40 din Legea nr. 253/2013 prevede următoarele:

„(1) În cazul aplicării pedepsei complementare a afișării hotărârii de condamnare, judecătorul delegat cu executarea comunică un extras al hotărârii de condamnare persoanei juridice condamnate, care este obligată să îl afișeze în forma, locul și pentru perioada stabilite de instanță, respectiv secției de poliție în circumscripția căreia se află locul unde urmează a se face afișarea, în vederea verificării îndeplinirii obligației.

(2) În cazul în care, după afișare, dar înainte de împlinirea perioadei stabilite de instanță, afișul este sustras, distrus sau deteriorat, organul de poliție solicită persoanei condamnate reafișarea, care trebuie realizată în termen de 24 de ore.

(3) În cazul neîndeplinirii obligației de afișare sau a obligației de înlocuire a afișului potrivit alin. (2), organul de poliție îl va informa pe judecătorul delegat cu executarea, în vederea sesizării instanței, pentru aplicarea dispozițiilor art. 140 alin. (2) din Legea nr. 286/2009, cu modificările și completările ulterioare".

4. Executarea pedepsei complementare a publicării hotărârii de condamnare. Cu privire la executarea pedepsei complementare a publicării hotărârii de condamnare, art. 41 din Legea nr. 253/2013 prevede următoarele:

„(1) În cazul aplicării pedepsei complementare a publicării hotărârii de condamnare, judecătorul delegat cu executarea comunică un extras al hotărârii de condamnare, în forma stabilită de instanță, persoanei juridice condamnate, care este obligată să îl publice pe cheltuială proprie, prin intermediul presei scrise sau audiovizuale ori prin alte mijloace de comunicare audiovizuale, desemnate de instanță.

(2) Persoana juridică condamnată înaintează judecătorului delegat cu executarea dovada executării publicării hotărârii de condamnare, în termen de 30 de zile de la comunicarea extrasului.

(3) În situația în care publicarea s-a dispus a fi efectuată prin afișarea pe o pagină de internet, extrasul trebuie publicat în termenul prevăzut la alin. (2), iar persoana condamnată va comunica judecătorului delegat, în termen de 5 zile de la începerea publicării, dovada punerii în executare a hotărârii. Perioadele în care, din motive tehnice, extrasul publicat nu a fost accesibil nu se socotesc în durata publicării stabilită de instanță.

[1] Decizia este citată în *Code pénal, Nouveau Code pénal – Ancien Code penal*, Dalloz, Paris, 2002, p. 156.

(4) Judecătorul delegat cu executarea verifică periodic îndeplinirea obligației de publicare în condițiile alin. (1), până la împlinirea duratei stabilite de instanță.

(5) În cazul constatării neîndeplinirii obligației de publicare, judecătorul delegat cu executarea va proceda la sesizarea instanței, în vederea aplicării prevederilor art. 140 alin. (2) din Legea nr. 286/2009, cu modificările și completările ulterioare".

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL II (TITLUL VI)

Bernard Bouloc, *Généralités sur les sanctions applicables aux personnes morales*, în Revue des sociétés, 1993, p. 364; Paul Le Cannu, *Dissolution, fermeture d'établissement et interdictions d'activités*, în Revue des sociétés, 1993, p. 341; *Code pénal, Nouveau Code pénal – Ancien Code penal*, Dalloz, Paris, 2002, p. 156; Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Peines applicables aux personnes morales*, în Semaine Juridique, 1993, I, 219; Henri Donnedieu de Vabres, *Les limites de la responsabilité pénale des personnes morales*, în Revue internationale de droit pénal, 1950, p. 342; Vintilă Dongoroz, *Comentare la art. 70 din Codul penal „Regele Carol II", Vol. I. Partea generală*, Ed. Socec, București, 1937, pp. 164, 174, adnotat de Constantin G. Rătescu, H. Aznavorian, I. Ionescu-Dolj, Tr. Pop, I. Gr. Perieteanu, Mihail I. Papadopolu, Vintilă Dongoroz, N. Pavelescu, pp. 171-175; Sofie Geeroms, *La responsabilité pénale des personnes morales: une etude comparative*, în Revue international de droit comparé, 1996, p. 533; Jean Pradel, *Le nouveau Code pénal (partie générale), Actualité legislative*, Dalloz, Paris, 1993, pp. 203-205; J.-H. Robert, *La responsabilité pénale des personnes morales en droit anglais*, în Revue Droit pénal nr. 30/1995; Stuyk Chr. Denis, *Les sanctions communautaires*, în lucrarea *La justice pénale en Europe*, Bruylant, Bruxelles, 1996, pp. 423-462; Florin Streteanu, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 176-179, 188-190.

BCU IASI / CENTRALA

Capitolul III

Dispoziții comune

Recidiva în cazul persoanei juridice

Art. 146. (1) Există recidivă pentru persoana juridică atunci când, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la reabilitare, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune, cu intenție sau cu intenție depășită.

(2) În caz de recidivă, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru noua infracțiune se majorează cu jumătate, fără a depăși maximul general al pedepsei amenzii.

(3) Dacă amenda anterioară nu a fost executată, în tot sau în parte, amenda stabilită pentru noua infracțiune, potrivit alin. (2), se adaugă la pedeapsa anterioară sau la restul rămas neexecutat din aceasta.

(4) Dispozițiile art. 42 se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 146 C. pen. își găsește corespondent în art. 40^2 C. pen. anterior, care purta aceeași denumire („Recidiva în cazul persoanei juridice").

Sub aspectul conținutului lor, cele două texte sunt sensibil diferite, fiindcă noul Cod penal dă recidivei o definiție diferită față de aceea prevăzută în Codul penal anterior. Totodată, noul Cod penal stabilește, strict pentru această formă a pluralității de infracțiuni, reguli speciale de pedepsire [pentru concursul de infracțiuni nu sunt prevăzute reguli speciale, ci se aplică regulile stabilite pentru persoana fizică – art. 147 alin. (1)].

2. Condițiile recidivei. Potrivit definiției din art. 146 alin. (1), în cazul persoanei juridice, recidiva constă în săvârșirea unei noi infracțiuni, cu intenție sau cu intenție depășită, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la reabilitare.

Din această definiție rezultă că, în cazul persoanei juridice, la fel ca și în cazul persoanei fizice, recidiva are doi termeni: primul termen este constituit de o hotărâre definitivă de condamnare; al doilea termen este constituit de o nouă infracțiune (sau mai multe).

Cu privire la primul termen al recidivei (hotărârea definitivă de condamnare), definiția din alin. (1) al art. 146 nu cuprinde nicio condiție specială. Dar, fiindcă art. 146 alin. (4) face trimitere la dispozițiile art. 42 C. pen., putem deduce că nu pot constitui primul termen al recidivei următoarele hotărâri de condamnare, chiar rămase definitive:

- cele privitoare la fapte dezincriminate [„care nu mai sunt prevăzute de legea penală" – art. 42 lit. a)];
- cele privitoare la „infracțiunile amnistiate" [art. 42 lit. b)];

- cele privitoare la „infracțiunile săvârșite din culpă" [art. 42 lit. c)]. Ca urmare, vor constitui un prim termen al recidivei infracțiunile săvârșite cu intenție și cu praeterintenție.

Cu privire la al doilea termen al recidivei, definiția din alin. (1) al art. 146 cuprinde două condiții:

- noua infracțiune să fi fost săvârșită în intervalul de timp de la rămânerea definitivă a hotărârii anterioare de condamnare și până reabilitare;

- noua infracțiune să fi fost săvârșită cu intenție sau cu intenție depășită (praeterintenție).

Condiția ca noua infracțiune să fi fost săvârșită „după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la reabilitare" reprezintă una dintre inovațiile noului Cod penal și a fost înscrisă, mai întâi, în art. 41 alin. (1) C. pen., care definește recidiva în cazul persoanei fizice. Observăm însă că, spre deosebire de art. 146 C. pen., art. 41 C. pen. prevede că noua infracțiune se poate săvârși fie „până la reabilitare", fie „până la împlinirea termenului de reabilitare" – ceea ce lasă loc ideii că art. 146 alin. (1) C. pen. este incomplet. Iar dacă reflectăm mai atent, ajungem la concluzia că, într-adevăr, textul este incomplet, fiindcă, din interpretarea logică, *a contrario*, a dispoziției din art. 42 C. pen., rezultă că termenul-limită până la care se poate săvârși noua infracțiune nu este marcat, exclusiv, de intervenția reabilitării ori de împlinirea termenului de reabilitare; din contră, acest termen poate fi marcat și de intervenția unei legi de dezincriminare sau de amnistie. Din moment ce, potrivit art. 42, nu pot constitui primul termen al recidivei condamnările care privesc fapte (infracțiuni) dezincriminate sau amnistiate, înseamnă că dezincriminarea și amnistia pot marca, și ele, termenul-limită până la care poate săvârși noua infracțiune, pentru a putea constitui al doilea termen al recidivei – mai ales că, prin ipoteză, dezincriminarea și amnistia intervin ulterior condamnării definitive, la fel ca și reabilitarea ori împlinirea termenului de reabilitare.

Însă, din păcate, art. 42 C. pen. este, și el, lacunar, fiindcă nu menționează, printre condamnările (definitive) care nu pot constitui primul termen al recidivei, și pe acelea pentru care a intervenit reabilitarea ori în privința cărora s-a împlinit termenul de reabilitare – și aceasta deoarece, cum am arătat deja, legiuitorul noului Cod penal a considerat că, spre deosebire de dezincriminare și amnistie, reabilitarea și împlinirea termenului de reabilitare ar reprezenta niște simple limite de timp până la care se poate săvârși noua infracțiune. Or, aceasta constituie o eroare, atât pentru că termenul-limită până la care se poate săvârși noua infracțiune poate fi marcat, repetăm, și de intervenția dezincriminării sau a amnistiei, cât și pentru că dezincriminarea, amnistia și reabilitarea (inclusiv împlinirea termenului de reabilitare) reprezintă, toate, cauze de excludere a recidivei și, mai exact, cauze de inexistență a primului termen al recidivei.

Suscită discuții și condiția ca noua infracțiune să fi fost săvârșită cu intenție sau cu intenție depășită (praeterintenție). În acest sens, se poate observa că art. 42 C. pen. include, printre condamnările care nu atrag starea de recidivă, și pe acelea privitoare la „infracțiuni săvârșite din culpă" – formulă prin care, într-o anumită interpretare, se înțeleg și infracțiunile săvârșite cu „praeterintenție" (sau „intenție depășită"), având în vedere că, în cazul acestora, rezultatul mai grav se impută agentului, cu titlu de culpă. Iar, în virtutea acestei interpretări, se poate ajunge la o situație contradictorie: infracțiunile praeterintenționate nu vor putea da naștere primului termen al recidivei, dar, în conformitate cu dispoziția din art. 146, ele vor

putea da naștere celui de-al doilea termen al recidivei. Or, deși se poate concepe existența stării de recidivă, chiar atunci când ambele infracțiuni au fost săvârșite din culpă (ținând seama de faptul că agentul persistă în atitudinea sa neglijentă, superficială), totuși ni se pare inacceptabil ca o identică infracțiune (infracțiunea praeterintenționată) să nu poată constitui prim termen al recidivei, dar să poată constitui al doilea termen al recidivei (o asemenea situație este de natură să pună sub semnul îndoielii fundamentul rațional al reglementărilor în materie).

3. Tratamentul recidivei. Așa cum se desprinde din prevederile art. 146 alin. (2) și (3), recidiva constituie o cauză de agravare obligatorie a pedepsei principale care se aplică persoanei juridice. În conformitate cu dispoziția din art. 146 alin. (2), în caz de recidivă, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru noua infracțiune „se majorează cu jumătate" (în mod obligatoriu), fără a se depăși maximul general al pedepsei amenzii.

Această prevedere suscită însă discuții. În aceste condiții, instanța este privată de dreptul său de a individualiza pedeapsa și nu se vede care mai este utilitatea stabilirii unor criterii de individualizare a răspunderii penale pentru aceste persoane. Iar apoi, sensul formulei „fără a depăși maximul general al pedepsei amenzii" este foarte greu de înțeles, atâta vreme cât noul Cod penal a desființat limitele generale ale acestei pedepse, impunând stabilirea cuantumului acestei pedepse de la caz la caz, prin sistemul zilelor-amendă.

Foarte probabil, prin referirea la „maximul general al pedepsei amenzii" s-a avut în vedere rezultatul unui calcul, respectiv rezultatul înmulțirii sumei maxime corespunzătoare unei zile-amendă (5.000 de lei) cu numărul maxim al zilelor-amendă (600 de zile). Dar acest sistem de determinare a „maximului general" ni se pare, la fel ca întregul sistem de calcul al cuantumului pedepsei, extrem de neconvenabil, fiindcă datoria instanței este aceea de a judeca faptele deduse judecății, în raport cu regulile juridice existente, iar nu aceea de a se pierde în operații aritmetice.

Astfel, pentru a calcula cuantumul amenzii pentru noua infracțiune, instanța trebuie să țină seama atât de dispozițiile art. 137, privind stabilirea amenzii, cât și de dispozițiile art. 146 alin. (2), potrivit cărora limitele speciale ale pedepsei se majorează cu jumătate. De unde se înțelege că instanța trebuie, în primul rând, să majoreze cu jumătate limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru persoana fizică; în al doilea rând, pornind de aici, să determine numărul zilelor-amendă, ținând seama atât de criteriile generale de individualizare a pedepsei, cât și de criteriul specific (valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit); în al treilea rând, să fixeze suma corespunzătoare unei zile-amendă, ținând seama de cifra de afaceri, de valoarea activului patrimonial ori de celelalte obligații ale persoanei juridice; iar în al patrulea rând, să înmulțească numărul zilelor-amendă cu suma corespunzătoare unei zile-amendă.

Mai mult, așa cum rezultă din dispozițiile art. 146 alin. (3), instanța trebuie să facă distincție, după cum persoana juridică a executat sau nu pedeapsa anterioară. Mai exact, în caz că persoana juridică nu a executat, în tot sau în parte, amenda anterioară, instanța trebuie să cumuleze (aritmetic) cuantumul amenzii pentru noua infracțiune cu cuantumul amenzii neexecutate din pedeapsa anterioară.

Or, toate aceste complicații ne determină să susținem că s-ar impune revederea, în întregime, a reglementării cuprinse în art. 146.

Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice

Art. 147. (1) În caz de concurs de infracțiuni, de pluralitate intermediară sau de cauze de atenuare ori agravare a răspunderii penale, persoanei juridice i se aplică regimul amenzii prevăzut de lege pentru persoana fizică.

(2) În caz de pluralitate de infracțiuni, pedepsele complementare de natură diferită, cu excepția dizolvării, sau cele de aceeași natură, dar cu conținut diferit, se cumulează, iar dintre pedepsele complementare de aceeași natură și cu același conținut se aplică cea mai grea.

(3) În caz de pluralitate de infracțiuni, măsurile de siguranță luate conform art. 112 se cumulează.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 147 C. pen., intitulat „Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice", nu-și găsește corespondent în Codul penal din 1969.

Unele dintre regulile stabilite în art. 147 C. pen. erau prevăzute și în Codul penal anterior, dar ele erau dispersate, fiind prevăzute în texte diferite – de exemplu, în art. 40, intitulat „Pedeapsa în unele cazuri când nu există recidivă"; Codul penal din 1969 stabilea tratamentul penal al pluralității intermediare, în cazul persoanei juridice [alin. (2)]; sau, în art. 40^1, intitulat „Pedeapsa în caz de concurs de infracțiuni săvârșite de persoana juridică"; același Cod stabilea tratamentul penal al pluralității de infracțiuni, sub forma concursului.

Art. 147 C. pen. se referă însă, în general, la cauze de atenuare sau agravare a răspunderii penale (evident, cu excepția stării de recidivă, ale cărei efecte sunt reglementate distinct în art. 146). De unde se înțelege că regulile de sancționare pe care le stabilește art. 147 au o sferă de incidență foarte largă, nemaifiind limitate la cazul pluralității de infracțiuni, sub forma pluralității intermediare ori a concursului; dimpotrivă, ele devin incidente în toate situațiile în care instanța reține existența unor stări de atenuare a pedepsei (de exemplu, tentativa) sau a unor circumstanțe atenuante, ca și în toate situațiile în care instanța reține existența unor stări de agravare a pedepsei (de exemplu, infracțiunea continuată) sau a unor circumstanțe agravante.

Pe de altă parte, regulile de sancționare prevăzute în art. 147 nu se mai limitează la acelea privitoare la stabilirea pedepsei principale, ci cuprind, de asemenea, reguli de stabilire a pedepselor complementare, ca și reguli de stabilire a măsurii de siguranță a confiscării speciale, în caz de atenuare sau agravare a răspunderii penale a persoanei juridice.

Cuprinderea tuturor acestor reguli într-un singur text este însă criticabilă.

După părerea noastră, cele două categorii de cauze (de atenuare și de agravare) având, după cum arată însăși denumirea lor, efecte diametral opuse asupra răspunderii penale, se impunea ca aceste efecte să fie prevăzute în texte distincte. De altfel, chiar și denumirea acestui text, aceea de „Atenuarea și agravarea răspun-

derii penale a persoanei juridice", arată, de la bun început, că acest text a fost redactat în grabă, fără a se ține seama de efectele specifice ale celor două categorii de cauze.

În plus, în alin. (2) și (3), art. 147 stabilește, cum am arătat, efectele unor asemenea cauze asupra pedepselor complementare și măsurilor de siguranță, fără a ține seama de faptul că efectele menționate se produc doar cu privire la pedepsele principale (căci celelalte sancțiuni de drept penal se pot cumula, chiar în lipsa unor cauze de atenuare sau agravare a răspunderii).

2. Reguli privind stabilirea pedepsei principale. Privitor la stabilirea pedepsei principale, în situația intervenției unor cauze de atenuare sau agravare a pedepsei, art. 147 alin. (1) dispune că „persoanei juridice i se aplică regimul amenzii prevăzut de lege pentru persoana fizică".

Textul analizat trimite deci la prevederile art. 61 C. pen. („Stabilirea amenzii"), potrivit cărora, în cazul persoanei fizice, amenda se stabilește, de asemenea, prin sistemul zilelor-amendă – însă, în limite mult mai reduse (suma corespunzătoare unei zile-amendă este cuprinsă între 10 și 500 de lei, iar numărul zilelor-amendă este cuprins între 30 și 400 de zile).

Dar, dacă acest mod de stabilire a pedepsei amenzii poate fi socotit îndreptățit, în caz că instanța reține existența unor cauze de atenuare a pedepsei, în schimb, în caz că ea reține existența unor cauze de agravare a pedepsei [de pildă, „concurs de infracțiuni" sau „pluralitate intermediară" – la care art. 147 alin. (1) se referă în mod expres], acest mod de stabilire a pedepsei principale devine total inacceptabil. O asemenea prevedere [art. 147 alin. (1)] incită, în fond, la săvârșirea de cât mai multe infracțiuni, din moment ce, pentru persoana juridică, tratamentul penal este mai blând în caz de concurs de infracțiuni sau de intervenție a altor cauze de agravare a răspunderii. În orice caz, art. 147 alin. (1) omite că în obiectul său de reglementare intră, pe lângă cauzele de atenuare, și cauzele de agravare a pedepsei (altele decât recidiva), astfel că el impune, pentru toate aceste cauze, un unic regim sancționator, anume „regimul amenzii prevăzut de lege pentru persoana fizică".

De aceea, este, poate, util să reamintim că, fiind complet diferite, efectele cauzelor de atenuare a pedepsei trebuie prevăzute distinct de efectele cauzelor de agravare a pedepsei și, totodată, că, pentru stabilirea pedepsei principale în caz de pluralitate de infracțiuni (concurs, recidivă, pluralitate intermediară), legiuitorul penal trebuie să aleagă unul dintre cele trei sisteme posibile: sistemul cumulului aritmetic; sistemul absorbției; ori sistemul cumulului juridic.

3. Reguli privind stabilirea pedepselor complementare. Privitor la stabilirea pedepselor complementare, în situația intervenției unor cauze de atenuare sau agravare a pedepsei, art. 147 alin. (2) formulează două reguli:

a) pedepsele complementare de natură diferită, ca și cele de aceeași natură, dar cu conținut diferit, se cumulează – cu excepția dizolvării;

b) dintre pedepsele complementare de aceeași natură și cu același conținut se aplică cea mai grea.

Dar aceste două reguli nu se pot aplica pentru simplul motiv că, nici în lege și nici în doctrină, nu există o clasificare a pedepselor complementare, fie ea după natura ori conținutul acestora, fie după vreun alt criteriu. Și apoi, distincția între „natura" și „conținutul" pedepsei este, și ea, discutabilă, fiindcă prin „natura" unui lucru se înțelege ceea ce ține de esența lui, ceea ce îi este propriu și formează conținutul lui; cu alte cuvinte, termenii „natură" și „conținut" au un înțeles identic.

Desigur, noi am putea propune totuși o clasificare a pedepselor complementare, spunând că, în raport cu natura sau conținutul lor, acestea se împart în următoarele patru categorii: pedepse privative de drepturi (dizolvarea); pedepse restrictive de drepturi (suspendarea activității, închiderea unor puncte de lucru, interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice); pedepse care implică obligații de a face (plasarea sub supraveghere judiciară); și pedepse care afectează reputația (afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare).

Chestiunea este însă că o atare clasificare nu este obligatorie, după cum nu este nici măcar suficientă pentru a permite aplicarea celor două reguli.

De altfel, este momentul să sesizăm că cea din urmă regulă, potrivit căreia „dintre pedepsele complementare de aceeași natură și cu același conținut se aplică cea mai grea", este complet obscură. De fapt, ea pare fără sens, fiindcă nu se vede cum am putea alege pe „cea mai grea" din mai multe pedepse identice.

Cât privește prima regulă, potrivit căreia pedepsele complementare, cu excepția dizolvării, se cumulează, aceasta era deja prevăzută în art. 138 alin. (3) [art. 147 alin. (2) repetă deci, în mod inutil, această regulă – n.a.].

4. Reguli privind stabilirea măsurilor de siguranță. Din prevederile art. 147 alin. (3), potrivit cărora, în caz de pluralitate de infracțiuni, măsurile de siguranță luate conform art. 112 se cumulează, se deduc trei reguli:

- față de persoana juridică se poate lua doar măsura de siguranță a confiscării speciale;
- dacă persoana juridică a săvârșit o singură infracțiune, față de aceasta se poate lua o singură măsură de confiscare specială;
- dacă persoana juridică a săvârșit o pluralitate de infracțiuni, față de aceasta se pot lua mai multe măsuri de confiscare specială, care se cumulează.

Cea de a doua regulă este însă discutabilă. Potrivit reglementărilor în vigoare, regula cumulului măsurilor de confiscare specială operează și în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni – căci instanța poate dispune, de pildă, confiscarea specială a anumitor lucruri, ca fiind dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală [art. 112 alin. (1) lit. e)], și confiscarea specială a altor lucruri, ca fiind lucruri care au fost folosite, în orice mod, la săvârșirea faptei [art. 112 alin. (1) lit. b)].

Dar, dacă ținem seama de inexistența unor critici, cu privire la regula menționată (a cumulului măsurilor de confiscare specială, în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni), putem deduce că noul Cod penal nu și-a propus să schimbe această regulă și că dispoziția din art. 147 alin. (3) reprezintă doar o altă eroare care s-a strecurat în noul Cod penal. Mai exact, la redactarea textului analizat [alin. (3) al art. 147] nu s-a observat că, prin precizarea că măsurile de siguranță se cumulează „în caz de pluralitate de infracțiuni", implicit, s-a exclus posibilitatea ca regula cumulului să mai opereze în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni.

În consecință, s-ar putea renunța și la dispoziția din art. 147 alin. (3), mai ales că regula potrivit căreia măsura de siguranță a confiscării speciale se poate lua și față de persoana juridică se deduce din însuși faptul că această măsură, spre deosebire de celelalte, nu mai este incompatibilă cu persoana juridică.

Prescripția răspunderii penale

Art. 148. Răspunderea penală a persoanei juridice se prescrie în condițiile prevăzute de lege pentru persoana fizică, dispozițiile art. 153-156 aplicându-se în mod corespunzător.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 148 C. pen. își găsește corespondent în art. 122 alin. (3) C. pen. anterior, potrivit căruia „răspunderea penală a persoanei juridice se prescrie în condițiile prevăzute de lege pentru persoana fizică, dispozițiile prevăzute în art. 121-124 aplicându-se în mod corespunzător".

În Codul penal anterior, dispoziția mai sus citată era cuprinsă sub denumirea de „Termenele de prescripție a răspunderii penale", ceea ce se explică prin aceea că dispoziția mai sus citată era precedată de o alta, care era înscrisă în alin. (1^1) [lit. a) și b)] al art. 122 și care stabilea termenele de prescripție a răspunderii penale, în cazul persoanei juridice (termenul de prescripție a răspunderii penale era de 10 ani, când legea prevedea pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani; și de 5 ani, când legea prevedea pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani sau amenda).

Revenind însă la dispoziția din art. 122 alin. (3) C. pen. anterior, trebuie să arătăm că, în mod greșit, aceasta făcea trimitere la toate condițiile prescripției răspunderii penale prevăzute pentru persoana fizică. În realitate, sub aspectul termenelor, trimiterea nu putea să opereze, fiindcă nu se puteau aplica, concomitent, atât termenele de prescripție prevăzute pentru persoana fizică [art. 122 alin. (1)], cât și termenele de prescripție prevăzute pentru persoana juridică [art. 122 alin. (1^1)]. De aceea, în mod justificat, noul Cod penal a renunțat la dispoziția din art. 122 alin. (1^1), care stabilea termenele de prescripție a răspunderii penale în cazul persoanei juridice, menținând doar dispoziția din art. 122 alin. (3).

2. Explicații complementare. Dispoziția din art. 148 C. pen. nu cuprinde vreo reglementare, ci trimite la dispozițiile art. 153-156, care reglementează efectele, domeniul și cursul prescripției răspunderii penale, în cazul persoanei fizice (prescripția răspunderii penale are deci o identică reglementare, indiferent dacă infracțiunea s-a săvârșit de o persoană fizică sau de o persoană juridică).

De aceea, nu mai intrăm în amănunte cu privire la instituția prescripției răspunderii penale, ci ne limităm la unele explicații complementare.

În acest scop, vom începe prin a sublinia trei aspecte.

Cel dintâi este acela că, în materie penală, instituția prescripției se justifică la fel ca și în celelalte ramuri de drept (drept civil, dreptul muncii etc.).

Cel de-al doilea este acela că, în doctrina penală occidentală, se face distincție între prescripția acțiunii publice – care stinge dreptul Ministerului Public sau al părții vătămate de a sesiza instanța penală – și prescripția pedepsei – care stinge dreptul instanței de a pune în executare pedeapsa și, în mod implicit, obligația condamnatului de a suporta pedeapsa. În același sens, în cursul său din 1939, profesorul Vintilă Dongoroz arăta următoarele: „Prescripția, adică trecerea unui interval de timp, însoțită de anumite condițiuni, constituie o cauză care înlătură: fie *aplicarea* sancțiunilor de

drept penal, fie *executarea* lor; în primul caz, se spune că avem o *prescripțiune a acțiunii penale* (a dreptului de a aplica pedeapsa), iar în al doilea caz, o *prescripțiune a pedepsei* (a dreptului de a pune în executare condamnațiunea)"[1] (s.n.).

Cel de-al treilea este acela că, în Occident, codurile penale reglementează exclusiv prescripția executării pedepsei, lăsând în seama codurilor de procedură penală sarcina de a reglementa prescripția acțiunii penale.

În raport cu aspectele anterior menționate, observăm însă că prevederile noului Cod penal român ridică, cel puțin, două întrebări, și anume: ce se înțelege prin „prescripția răspunderii penale"; și de ce această prescripție este reglementată, la fel ca și prescripția pedepsei, prin prevederile Codului penal.

Ca urmare, devine necesar să arătăm că, în această materie, noul Cod penal a menținut teza, proprie Codului penal român din 1969, potrivit căreia dreptul penal ar cuprinde, pe lângă instituțiile infracțiunii și pedepsei, o a treia instituție, anume instituția răspunderii penale. Iar, în virtutea acestei teze, el a fost nevoit să mențină și instituția prescripției răspunderii penale, care este cuprinsă sub denumirea generică de „Cauzele care înlătură răspunderea penală" (Titlul VII din noul Cod penal).

În opinia noastră, teza mai sus evocată este discutabilă, fiindcă ea pare să nu corespundă adevărului decât prea puțin. Astfel, deși este adevărat că dreptul penal este constituit nu din două, ci din trei mari instituții, totuși, după părerea noastră, aceste instituții nu sunt infracțiunea, răspunderea penală și pedeapsa. În realitate, cea de a doua mare instituție a dreptului penal este instituția infractorului – așa cum demonstrează însuși faptul, bine cunoscut, că, pentru a aplica unui individ calificativul de „infractor" (de „subiect activ al infracțiunii"), nu este suficient ca acesta să fi comis o infracțiune. Dimpotrivă, pentru aceasta este necesar, în plus, să se facă dovada că acest individ îndeplinește condițiile generale cerute pentru a răspunde penal (că, altfel spus, în ceea ce îl privește, nu operează vreo „cauză care înlătură vinovăția"); după cum este necesar ca vinovăția lui să fi fost stabilită de organul competent, în condițiile prescrise de legea de procedură penală. De altfel, cei mai mulți penaliști români tratează, în mod distinct, instituția infractorului – dar, din păcate, fără a sesiza că, adăugând această instituție celorlalte trei (infracțiunea, răspunderea penală și pedeapsa), ajungem să vorbim nu de trei, ci de patru mari instituții ale dreptului penal.

Renunțarea la teza menționată s-ar impune însă și dintr-un alt motiv, anume că sintagma „răspundere penală" desemnează, în ultimă instanță, doar obligația infractorului de a suporta pedeapsa ori alte sancțiuni de drept penal, astfel că nu se poate pretinde că răspunderea penală ar fi o „instituție juridică".

Cât privește așa-numita prescripție a răspunderii penale, observăm că semnificația acestei formule este neclară și devine încă mai neclară în condițiile în care trebuie să distingem între această prescripție și prescripția pedepsei.

Dacă pornim de la premisa că poziția doctrinei penale occidentale este îndreptățită – că vorbim, de fapt, de prescripția acțiunii penale și, așadar, de o chestiune de ordin procedural – atunci s-ar impune, credem, ca dispoziția din art. 148, împreună cu dispozițiile prevăzute în art. 153-156, la care se face trimitere, să fie transferate în Codul de procedură penală, acolo unde este locul lor firesc (mai ales că România și-a asumat obligația de a participa la eforturile generale de armonizare a legislațiilor).

[1] Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 713.

Prescripția executării pedepsei

Art. 149. (1) Termenul de prescripție a executării pedepsei amenzii aplicate persoanei juridice este de 5 ani.

(2) Executarea pedepselor complementare aplicate persoanelor juridice se prescrie într-un termen de 3 ani, care curge de la data la care pedeapsa amenzii a fost executată sau considerată ca executată.

(3) Dispozițiile art. 161, art. 162 alin. (2), art. 163 și art. 164 se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispoziția înscrisă în art. 149 C. pen. își găsește corespondent în art. 126 alin. (1^1) C. pen. anterior, cu unele modificări.

Aceste modificări se referă atât la denumirea, cât și la conținutul celor două texte.

Sub aspectul denumirii, observăm că, în timp ce art. 149 C. pen. se intitulează „Prescripția executării pedepsei", alin. (1^1) al art. 126 C. pen. anterior era cuprins sub denumirea de „Termenele de prescripție a executării pedepsei". Tot astfel, sub aspectul conținutului, observăm că, pe de o parte, art. 149 C. pen. cuprinde o prevedere în plus, cea din alin. (3); iar, pe de altă parte, că dispoziția din alin. (2) diferă de dispoziția corespunzătoare din Codul penal anterior, prin aceea că termenul de prescripție pe care îl stabilește (de 3 ani) se aplică tuturor persoanelor juridice, iar nu exclusiv persoanelor juridice exceptate de la pedeapsa dizolvării sau suspendării activității.

2. Prescripția pedepsei principale. În conformitate cu dispoziția din primul alineat al art. 149, în cazul persoanelor juridice, executarea pedepsei principale a amenzii se prescrie în termen de 5 ani (pentru aceste persoane, termenul de prescripție a executării pedepsei amenzii este deci mai mare decât acela prevăzut pentru persoanele fizice, în cazul cărora noul Cod penal a menținut termenul de prescripție de 3 ani).

Termenul de mai sus se socotește de la data când hotărârea de condamnare a rămas definitivă [art. 149 alin. (3), coroborat cu art. 162 alin. (2)]. Altfel spus, termenul de prescripție începe la data nașterii dreptului statului de a pune în executare pedeapsa și sfârșește la data împlinirii termenului de 5 ani – dată la care acest drept încetează, iar obligația persoanei condamnate de a executa pedeapsa principală este înlăturată [art. 149 alin. (3), coroborat cu art. 161 alin. (1)]. De unde se vede clar motivul pentru care prescripția este analizată ca o sancțiune juridică și, mai precis, ca o sancțiune care duce la pierderea unui drept (în cazul de față, la pierderea de către stat a dreptului de a obține plata amenzii de la persoana juridică condamnată).

În cazul anumitor infracțiuni, limitativ prevăzute de lege, prescripția nu operează (de pildă, în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război – care sunt prevăzute în Partea specială, Titlul XII). Aceasta înseamnă că, pentru o asemenea infracțiune, pedeapsa este imprescriptibilă și poate fi pusă oricând în executare [dreptul statului nu se stinge prin prescripție – art. 149 alin. (3), coroborat cu art. 161 alin. (2)].

În ceea ce privește cursul prescripției executării pedepsei, din prevederile art. 149 alin. (3), coroborate cu prevederile art. 163-164, reiese că acest curs poate fi întrerupt sau suspendat.

Criteriul distincției între întreruperea și suspendarea cursului prescripției este însă incert. Potrivit doctrinei civile, acest criteriu l-ar constitui efectele celor două categorii de cauze: întreruperea ar șterge prescripția începută înainte de ivirea cauzei de întrerupere, făcând să curgă o nouă prescripție, pe când suspendarea ar opri cursul prescripției, pe timpul cât durează anumite situații, care îl pun pe titularul dreptului în imposibilitate de a acționa[1], după care prescripția își reia cursul.

Totuși, asemenea explicații nu sunt deloc clare. În definitiv, problema care se pune aici este aceea dacă termenul de prescripție curge în orice condiții sau, dimpotrivă, în anumite situații, acest termen nu curge. Considerând că acesta din urmă este răspunsul corect și deci că există anumite situații în care prescripția nu curge (fie nu poate începe, fie se oprește, se întrerupe), se pune întrebarea de ce nu cuprindem toate aceste situații sub o identică denumire și de ce mai facem distincție între „întreruperea" și „suspendarea" cursului prescripției.

La originea acestei distincții a stat, se pare, ideea că ar trebui să separăm situațiile în care imposibilitatea de a acționa în care se află titularul dreptului se datorează unor cauze obiective (cauze de „suspendare" – care împiedică începerea și curgerea termenului de prescripție) de situațiile în care imposibilitatea titularului dreptului de a acționa se datorează unei fapte ilicite a aceluia căruia îi revine obligația corelativă (cauze de „întrerupere" – care fac să curgă un nou termen de prescripție).

În opinia noastră, nevoia acestei separări este discutabilă. Mai întâi, s-a omis că prescripția este o sancțiune juridică și, ca urmare, întreruperea a fost considerată ca fiind, ea însăși, o sancțiune juridică – această sancțiune ar interveni pentru o faptă ilicită distinctă, comisă de debitorul obligației corelative (în cazul prescripției executării pedepsei, ar fi vorba de o faptă a condamnatului care, în calitatea sa de debitor al obligației de a executa pedeapsa, încearcă, pe căi ilicite, să împiedice punerea în executare a hotărârii de condamnare). Apoi, s-a omis că, în limbajul comun, termenii „întrerupere" și „suspendare" au același sens, astfel că ei nu puteau dobândi, în plan juridic, sensuri diferite, decât în măsura în care interveneau anumite judecăți de valoare, expres arătate – ceea ce nu s-a întâmplat (căci nu a fost justificată necesitatea de a distinge între întrerupere și suspendare).

În orice caz, în măsura în care s-ar fi pornit de la premisa că, fiind o sancțiune juridică, prescripția nu ar putea să opereze împotriva aceluia care se află în imposibilitate obiectivă de a-și exercita dreptul, s-ar fi putut lesne vedea că orice asemenea imposibilitate trebuie analizată ca o cauză de suspendare a prescripției și că, așadar, nu este nevoie să facem distincție între suspendarea și întreruperea prescripției.

Pe de altă parte, dacă ne îndreptăm atenția asupra dispozițiilor art. 163-164 și art. 149 C. pen., sesizăm o serie de alte erori relative la cursul prescripției executării pedepsei.

Astfel, observăm că noul Cod penal (art. 163) a menținut dispozițiile Codului penal anterior (art. 127), potrivit cărora săvârșirea unei noi infracțiuni ar constitui o

[1] În acest sens, a se vedea Aurel Pop, Gheorghe Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, Universitatea din București, 1980, pp. 488, 499-450.

cauză de întrerupere a cursului prescripției – deși săvârșirea de către condamnat a unei noi infracțiuni nu poate fi analizată ca o situație de imposibilitate în care s-ar afla organele competente ale statului de a pune în executare pedeapsa anterioară.

De asemenea, observăm că noul Cod penal [art. 163 alin. (3)] introduce o nouă cauză de întrerupere, constând în înlocuirea obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității – deși schimbarea modalității de executare a pedepsei nu poate fi, nici ea, analizată ca o situație de imposibilitate în care s-ar afla organele competente ale statului de a pune în executare pedeapsa (doar sustragerea de la executare creează o asemenea imposibilitate, iar aceasta era deja prevăzută ca o cauză de întrerupere).

Tot astfel, observăm că noul Cod penal (art. 164), în loc de a arăta care sunt cauzele de suspendare a cursului prescripției executării pedepsei, trimite la dispozițiile Codului de procedură penală, cu mențiunea că prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare – ceea ce este de neînțeles (între altele, nu se vede rațiunea pentru care noul Cod penal arată explicit numai cauzele de întrerupere, iar nu și pe cele de suspendare a prescripției executării pedepsei).

De asemenea, observăm că art. 149 alin. (3) C. pen. face trimitere la toate dispozițiile cuprinse în art. 163, inclusiv la dispoziția menționată anterior [alin. (3) al art. 163], fără a ține seama de faptul că, în cazul persoanei juridice, nu se poate dispune înlocuirea obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității – fiindcă nu s-a prevăzut expres că amenda s-ar putea executa și prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității.

3. Prescripția pedepsei complementare. În conformitate cu dispoziția din alin. (2) al art. 149, executarea pedepselor complementare aplicate persoanelor juridice se prescrie într-un termen de 3 ani, care curge de la data la care pedeapsa amenzii a fost executată sau considerată ca executată – ceea ce înseamnă că, pentru pedepsele complementare, termenul de prescripție este diferit de acela prevăzut pentru pedeapsa principală.

O atare dispoziție este însă discutabilă, fiindcă, neavând autonomie (pedepsele complementare au caracter secundar), aceste pedepse ar trebui să urmeze soarta pedepsei principale și, ca atare, ar trebui să se prescrie odată cu pedeapsa amenzii. Pe lângă aceasta, o reglementare care tinde să confere autonomie pedepselor complementare (așa cum este și reglementarea de față) riscă să transforme aceste pedepse din pedepse secundare în pedepse principale, cu consecința că ele nu se mai pot cumula și nici alătura pedepsei principale, decât nesocotind principiul unicității pedepsei (*non bis in idem*), înscris în art. 4 din Protocolul adițional nr. 7/1984 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Dar textul art. 149 alin. (2) este discutabil și sub un alt aspect. Astfel, el precizează că, pentru pedepsele complementare, termenul de prescripție curge de la data la care pedeapsa amenzii a fost executată sau considerată ca executată – ceea ce este, iarăși, de neînțeles. Din moment ce, potrivit dispoziției din art. 138 alin. (4), executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare (la fel ca pedeapsa amenzii), stabilirea unui moment ulterior acestei date, pentru începerea cursului prescripției, echivalează cu instituirea unei cauze *sui generis* de suspendare a prescripției, care, spre deosebire de celelalte cauze de suspendare, nu se mai justifică prin imposibilitatea titularului dreptului de a acționa.

În ceea ce ne privește, credem însă că ar trebui să se renunțe nu numai la această precizare, ci la întreg alin. (2) al art. 149.

Reabilitarea persoanei juridice

Art. 150. Reabilitarea persoanei juridice are loc de drept dacă, în decurs de 3 ani de la data la care pedeapsa amenzii sau pedeapsa complementară a fost executată sau considerată ca executată, aceasta nu a mai săvârșit nicio altă infracțiune.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispoziția din art. 150 C. pen. își găsește corespondent, cu unele modificări, în art. 134 alin. (2) C. pen. anterior, potrivit căruia „reabilitarea persoanei juridice are loc de drept dacă în decurs de 3 ani, de la data la care pedeapsa amenzii sau, după caz, pedeapsa complementară, a fost executată sau considerată ca executată și persoana juridică nu a mai săvârșit nicio altă infracțiune".

În principal, noua reglementare diferă de cea veche, prin aceea că a fost cuprinsă într-un text separat și sub o altă denumire (în Codul anterior, textul era cuprins sub denumirea, mai largă, de „Reabilitarea de drept", fapt explicabil prin aceea că prevederile relative la reabilitarea persoanei juridice erau precedate de altele, relative la reabilitarea persoanei fizice).

În secundar, noul text diferă de cel vechi, prin formularea care i s-a dat și care este mai adecvată (conținutul a fost însă păstrat).

2. Explicații complementare. Art. 150 C. pen. fixează forma, termenul și condițiile reabilitării în cazul persoanei juridice.

Potrivit textului, în cazul persoanei juridice, reabilitarea operează de drept, adică prin lege (*ope legis*), ea intervenind automat, fără a fi necesară vreo formalitate, în momentul îndeplinirii următoarelor trei condiții (cerute cumulativ):

- persoana juridică a executat toate pedepsele (principale sau complementare) la care a fost condamnată sau executarea lor s-a prescris, astfel că aceste pedepse se consideră ca executate;

- au trecut 3 ani de la data când a luat sfârșit executarea ultimei pedepse ori de la data când aceasta se consideră ca executată;

- în intervalul de 3 ani, persoana juridică nu a mai săvârșit altă infracțiune.

Cea dintâi condiție este însă discutabilă.

O asemenea condiție readuce în discuție chestiunea efectelor reabilitării, obligându-ne să observăm că, la noi, această chestiune stă, întru câtva, sub semnul incertitudinii. În această privință, cei mai mulți autori români[1], după ce evocă dispozițiile în materie ale Codului penal [art. 133 alin. (1) C. pen. anterior, devenit art. 169 alin. (1) C. pen.] – potrivit cărora reabilitarea înlătură decăderile, interdicțiile și incapacitățile care decurg din condamnare, fără a avea însă efecte asupra măsurilor de siguranță –, adaugă, de regulă, o singură precizare, anume că reabilitarea înlătură atât consecințele penale ale condamnării (aceasta nu mai constituie ante-

[1] A se vedea Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal*, Ed. Trei, București, 2001, p. 266; Narcis Giurgiu, *Drept penal general*, Ed. Cantes, Iași, 2000, pp. 661-662; Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinoiu, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal*, Ed. Europa Nova, București, 2001, pp. 246-247.

cedent penal), cât și unele consecințe extrapenale (de exemplu, interdicția de a ocupa funcția de judecător, procuror, gestionar etc.).

Dar, după cât se pare, asemenea explicații nu sunt suficiente, din moment ce noul Cod penal a prevăzut în art. 138 alin. (4) că executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, iar în art. 150 a prevăzut că termenul de reabilitare începe să curgă de la data când a luat sfârșit executarea tuturor pedepselor aplicate ori de la data când acestea se consideră ca executate.

Pentru a lămuri în ce constă eroarea, este necesar să sesizăm că termenii „decăderi" și „interdicții", folosiți în art. 169 alin. (1) C. pen. [care reia dispozițiile art. 133 alin. (1) C. pen. anterior], se referă, în principal, la pedepsele complementare. După cum arăta profesorul Vintilă Dongoroz, în cursul său din 1939[1], reabilitarea constituie „un mijloc legal de înlăturare a pedepselor complementare" și a consecințelor perpetue ale condamnării, producând aceleași efecte ca și amnistia ori prescripția.

Or, dacă pornim de la premisa că reabilitarea are drept efect imediat pe acela că înlătură executarea pedepselor complementare, devine evident că nu se poate institui, ca o condiție a reabilitării, cerința ca pedepsele complementare să fi fost executate ori considerate ca executate. Reabilitarea poate avea acest efect numai dacă se pornește de la ipoteza că pedeapsa complementară nu a fost încă executată și nici nu poate fi considerată ca executată.

În opinia noastră, legiuitorul noului Cod penal român are următoarea alternativă: fie modifică textul art. 169, restrângând efectele reabilitării la cele extrapenale (ceea ce ar plasa însă România pe o poziție singulară); fie renunță atât la regula că executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare [art. 138 alin. (4)], cât și la cerința potrivit căreia termenul de reabilitare curge de la data la care a luat sfârșit executarea unei asemenea pedepse (art. 150).

Efectele comasării și divizării persoanei juridice

Art. 151. (1) În cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare intervenită după comiterea infracțiunii/răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja:

a) în sarcina persoanei juridice create prin fuziune;

b) în sarcina persoanei juridice absorbante;

c) în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate.

(2) În cazul prevăzut la alin. (1), la individualizarea pedepsei se va ține seama de cifra de afaceri, respectiv de valoarea activului patrimonial al persoanei juridice care a comis infracțiunea, precum și de partea din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune.

[1] Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, p. 736.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Mioara-Ketty Guiu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 151 C. pen. nu au corespondent în Codul penal din 1969.

Introducerea lor se datorează, foarte probabil, comentariilor pe marginea Legii nr. 301/2004, în cadrul cărora unii autori[1] au sesizat că legislația penală română nu prevede elemente care să servească la determinarea colectivităților cuprinse sub denumirea de „persoană juridică" și nici nu reglementează situațiile de transformare a persoanei juridice.

Față de asemenea comentarii, legiuitorul noului Cod penal român a adoptat o poziție diferită: pe de o parte, el a considerat că nu este necesară o definiție penală prin care să dea noțiunii de „persoană juridică" un înțeles diferit de acela pe care i-l conferă dreptul civil (cu privire la începutul și sfârșitul capacității persoanei juridice rămân deci aplicabile regulile dreptului civil); dar, pe de altă parte, el a considerat că ar fi totuși necesară o reglementare a situațiilor de transformare (sau reorganizare) a persoanelor juridice, menită să împiedice sustragerea acestor subiecte de drept de la urmărirea penală sau de la judecată – ceea ce ar explica introducerea textului analizat (art. 151).

În ceea ce ne privește, ni se pare că textul nu se justifică.

În primul rând, stabilind regula transmiterii răspunderii penale de la persoana juridică dispărută la persoana juridică succesoare, acest text contravine vechii reguli potrivit căreia moartea infractorului înlătură răspunderea penală (împiedică punerea în mișcare sau continuarea acțiunii penale) – fiindcă încetarea persoanei juridice are, în drept, aceeași semnificație ca și moartea individului (în acest sens, art. 40 din Decretul nr. 31/1954 dispunea că „persoana juridică încetează de a avea ființă prin comasare, divizare sau dizolvare", iar art. 244 C. civ. dispune că „persoana juridică încetează, după caz, prin constatarea ori declararea nulității, prin fuziune, divizare totală, transformare, dizolvare sau desființare ori printr-un alt mod prevăzut de actul constitutiv sau de lege"). De unde se înțelege că, impunând transmiterea răspunderii penale (mai exact, a calității de învinuit sau inculpat) de la persoana juridică vinovată de săvârșirea infracțiunii la persoana juridică succesoare, textul analizat (art. 151) nesocotește regula menționată și, odată cu ea, funcțiile retributivă și de prevenție ale pedepsei, în virtutea cărora a fost formulat principiul *nulla poena sine culpa*[2].

În al doilea rând, în favoarea acestui text nu s-ar putea aduce nici argumente de drept comparat. Și aceasta fiindcă legislațiile occidentale nu îngăduie înlocuirea persoanei juridice învinuite sau inculpate cu o altă persoană juridică (succesoare), ci prevăd doar posibilitatea exercitării acțiunii penale, chiar după intrarea persoanei juridice în dizolvare, pentru recuperarea amenzii și a cheltuielilor judiciare ori pentru executarea confiscării, pe parcursul operațiilor de lichidare [a se vedea, de pildă, art. 133 alin. (1) C. pen. francez sau art. 20 C. pen. belgian]. Mai mult decât atât, în Franța, Curtea de Casație s-a pronunțat expres, în sensul că societatea absorbantă sau rezultată prin fuziune nu răspunde penal pentru infracțiunile comise de persoanele juridice absorbite sau care au fuzionat[3].

---

[1] A se vedea Nicoleta Iliescu, *op. cit.*, pp. 485, 490.

[2] Bernard Bouloc, *op. cit.*, p. 402.

[3] Crim. 20 iunie 2000 – decizia este citată de Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 588.

În al treilea rând, suscită discuții însăși denumirea textului, aceea de „Efectele comasării și divizării persoanei juridice". Trecând peste faptul că această denumire se referă la o chestiune de drept civil, iar nu de drept penal, ea nu corespunde, nici măcar în parte, reglementării cuprinse în text [denumirea menționată nu are legătură nici cu regula din alin. (1) și nici cu dispozițiile cuprinse în cel de-al doilea alineat al art. 151 – care reiterează, fără sens, unele dintre criteriile de individualizare prevăzute în art. 137 alin. (3)].

2. Răspunderea persoanei juridice succesoare. Potrivit art. 151 alin. (1), în caz de comasare sau divizare, răspunderea penală se stabilește, după caz, în sarcina persoanei juridice create prin fuziune, în sarcina persoanei juridice absorbante ori în sarcina persoanelor juridice create prin divizare.

Cu alte cuvinte, regula înscrisă în art. 151 alin. (1) ne obligă să revedem teoria dreptului civil privind efectele reorganizării persoanei juridice.

În consecință, trebuie să reamintim că reorganizarea nu are întotdeauna efect extinctiv (nu duce, invariabil, la încetarea persoanei juridice) și că, tocmai de aceea, a fost necesar să se țină seama de forma pe care o îmbracă reorganizarea, respectiv dacă, în concret, e vorba de comasare (fuziune, absorbție) ori de divizare.

Comasarea, indiferent dacă se face prin fuziune ori prin absorbție, are întotdeauna efect extinctiv. În caz de fuziune, își încetează existența toate persoanele juridice care au fuzionat și se creează o nouă persoană juridică – situație în care, conform art. 151 alin. (1) lit. a), răspunderea penală urmează să se stabilească în sarcina acestei noi persoane create prin fuziune. În caz de absorbție, își încetează existența numai persoana juridică absorbită – situație în care, conform art. 151 alin. (1) lit. b), răspunderea penală urmează să se stabilească în sarcina persoanei juridice absorbante.

Divizarea, în schimb, nu are efect extinctiv, decât atunci când e vorba de o divizare totală. În acest caz, persoana juridică divizată dispare, iar patrimoniul ei este împărțit și transmis altor persoane juridice deja constituite sau care se creează în urma divizării – situație în care, conform art. 151 alin. (1) lit. c), răspunderea penală urmează să se stabilească în sarcina persoanelor juridice care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei juridice divizate ori care au fost create prin divizare.

Dimpotrivă, în caz de divizare parțială, persoana juridică divizată continuă să fiinţeze (cu un patrimoniu diminuat) și, ca urmare, ea este ținută să răspundă penal pentru infracțiunea sau infracțiunile comise. În acest caz, conform regulii din art. 151 alin. (1) lit. c), persoana juridică divizată nu răspunde singură, ci, alături de ea, va fi ținută să răspundă penal și persoana juridică care a primit o fracțiune din patrimoniul ei inițial.

Totuși, art. 151 C. pen. nu arată cum se stabilește pedeapsa în sarcina persoanei sau persoanelor juridice succesoare, ci se mulțumește să prevadă, în alin. (2), că, la individualizarea pedepsei, se ține seama de cifra de afaceri, respectiv de valoarea activului patrimonial al persoanei juridice care a comis infracțiunea, precum și de partea din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune.

Or, lăsând deoparte faptul că prevederea din alin. (2) are valabilitate doar în cazul comasării (în cazul divizării, această prevedere nu se poate aplica, fiindcă nu se poate ține seama, concomitent, și de valoarea activului patrimonial al persoanei divizate, dar și de valoarea fracțiunii de patrimoniu care a fost transmisă persoanei juridice succesoare), se ridică, mai întâi, chestiunea de a ști care este temeiul răspunderii penale a persoanei juridice succesoare, iar apoi, chestiunea de a ști cum se execută, în caz de divizare, pedeapsa amenzii ori pedepsele complementare.

În opinia noastră, asemenea chestiuni nu pot primi un răspuns convingător, oricâte eforturi s-ar depune, astfel că s-ar impune ca legiuitorul să renunțe la regula transmiterii răspunderii penale, înlocuind-o cu alta, privind, de exemplu, răspunderea penală a persoanei juridice aflate în curs de formare sau de dizolvare.

3. Chestiuni complementare. După cum am arătat în considerațiile anterioare, unii autori români consideră că ar fi necesar ca legiuitorul să precizeze dacă în dreptul penal noțiunea de „persoană juridică" își păstrează sau nu înțelesul pe care i-l conferă dreptul civil.

De aceea, trebuie să arătăm că opiniile în acest sens sunt determinate de faptul că, în doctrina occidentală, s-au exprimat puncte de vedere diferite, cu privire la acest aspect, ca și de faptul că legislațiile înseși au adoptat poziții diverse.

Așa, de pildă, potrivit art. 5 alin. (3) C. pen. belgian, „sunt asimilate persoanei morale: a) asociațiile momentane sau în participație; b) societățile comerciale vizate de art. 2 alin. (3) din legile coordonate asupra societăților comerciale și societățile comerciale în formare; c) societățile civile care nu au luat forma unei societăți comerciale". Sau, potrivit art. 51 §3 C. pen. olandez, se asimilează persoanei morale „societatea care nu are personalitate juridică".

Asemenea soluții teoretice și legislative ni se par discutabile, atâta vreme cât ele se referă, în mod indiferent, la societățile aflate în curs de constituire și la cele create de fapt (ori similare). După părerea noastră, s-ar putea admite o răspundere penală a persoanelor juridice aflate în curs de constituire (care beneficiază de capacitate de folosință anticipată), având în vedere că legea permite acestora ca, între anumite limite, să dobândească drepturi și să-și asume obligații – ceea ce creează, de exemplu, posibilitatea ca reprezentanții să primească, pentru formarea patrimoniului inițial, fonduri care provin din săvârșirea unei infracțiuni. Dar nu s-ar putea admite o răspundere penală a așa-numitelor societăți create de fapt sau a asociațiilor în participație, fiindcă „o societate fără personalitate juridică" nu reprezintă un subiect de drept de sine stătător și, în consecință, răspunderea care intervine nu poate fi decât o răspundere personală a acelora care au săvârșit infracțiunea. Oricum, într-o asemenea situație, o răspundere colectivă nu ar putea fi concepută decât ca o răspundere solidară, în virtutea căreia s-ar ajunge la soluția – inacceptabilă în dreptul penal – ca pedeapsa (amenda) să fie suportată în întregime de un singur „asociat", care ar avea, la rândul său, acțiune în regres împotriva celorlalți. Și apoi, eventuala aplicare a unor pedepse complementare ar fi lipsită de orice eficiență, căci ce valoare ar putea avea, de pildă, dizolvarea sau suspendarea unei „societăți care nu are personalitate juridică" și care, din punct de vedere legal, nu există. Mai mult, întrucât pedeapsa s-ar aplica „societății", iar nu indivizilor, așa-numiții asociați și-ar putea continua activitatea, lucrând fie singuri, fie în asociere cu terțe persoane.

Un punct de vedere similar este susținut, de altfel, și în doctrina franceză, unde s-a arătat că, „în această materie, nu se simte nevoia ca dreptul penal să-și manifeste autonomia"[1] – fiindcă, pe de o parte, nu este posibilă condamnarea unei persoane fără identitate și fără existență juridică, iar, pe de altă parte, nu se vede interesul unei asemenea condamnări. În consecință, pornind de la observația că, în perioada constituirii, se poate vorbi doar de o persoană juridică „virtuală", care ar putea să nu se nască niciodată[2], art. 121-2 C. pen. francez prevede, exclusiv, răspunderea penală a grupărilor înzestrate cu personalitate juridică deplină.

[1] Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *op. cit.*, p. 586.
[2] *Ibidem*, p. 587.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA CAPITOLUL III (TITLUL VI)

Bernard Bouloc, *Généralités sur les sanctions applicables aux personnes morales*, în Revue des sociétés, 1993, p. 364; Costel Căşuneanu, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007; Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Peines applicables aux personnes morales*, în Semaine Juridique, 1993, I, 219; Elisabeta Drăguţ, *Sancţiunile aplicabile persoanelor juridice în lumina noului Cod penal*, în Dreptul nr. 12/2005; Ioan Lascu, *Pedepsele aplicabile persoanelor juridice în cazul săvârşirii de infracţiuni*, în Dreptul nr. 3/2007, p. 113; Nicoleta Iliescu, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. I, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006, pp. 458-501; Florin Streteanu, în lucrarea colectivă *Noul Cod penal*, vol. II, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008, pp. 200-201.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL VI

Autori români

George Antoniu, *Vinovăția penală*, Ed. Academiei Române, București, 1995; George Antoniu, *Contribuții la studiul esenței, scopului și funcțiilor pedepsei*, în RDP nr. 2/1998; George Antoniu, *Infracțiunea și pedeapsa între aparență și realitate*, în RDP nr. 1/2000; Lidia Barac, *Răspunderea și sancțiunea juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 1997; Gheorghe Beleiu, *Drept civil, Persoanele*, Universitatea din București, 1982; Costică Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, pp. 299-302; Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal*, Ed. Trei, București, 2001; Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, ed. a 2-a, Ed. Juridică, București, 2003; Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All, București, 1995; Mircea Djuvara, *Eseuri de filozofie a dreptului*, Ed. Trei, București, 1997; Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Narcis Giurgiu, *Drept penal general*, Ed. Cantes, Iași, 2000; Mioara-Ketty Guiu, *Criza dogmaticii penale și teoria vinovăției*, în *Studii juridice în onoarea prof. dr. George Antoniu*, Ed. Hamangiu, București, 2009; Mioara-Ketty Guiu, Adriana Camelia Voicu, *Drept penal economic european*, Ed. Sitech, Craiova, 2009; Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, Ed. Nemira, București, 1996; Gheorghe Ivan, *Cauzele modificatoare de pedeapsă*, în RDP nr. 2/2005; Dan Lupașcu, *Noul Cod penal (Legea nr. 301/2004)*, Ed. Rosetti, București, 2006; Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinoiu, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal*, Ed. Europa Nova, București, 2001; Aurel Pop, Gheorghe Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, Universitatea din București, 1980; Ioan Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, ed. a 2-a, vol. I (*Dreptul penal român*) și vol. III (*Despre pedepse*), Tipografia „Curierul Judiciar", București, 1924.

Autori străini

Giuseppe Bettiol, *Diritto penale. Parte generale*, Padova, 1973; Bernard Bouloc, *Droit pénal général*, Dalloz, Paris, 2005; Ph. Broyer, în lucrarea colectivă *Criminalité financière*, Edition d'Organization, Paris, 2002; Giorgio Del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, București, 1995; Frédéric Desportes, Francis Le Gunehec, *Droit pénal général*, Economica, Paris, 2006; Giovanni Fiandaca, Enzo Musco, *Diritto penale. Parte generale*, Bologna, 2001; Roger Garraud, *Précis de droit criminel*, Paris, 1909; Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Ed. Humanitas, București, 2000; François Laurent, *Principes de droit civil*, Bruylant – Christophe, Bruxelles, 1893; Franz Von Liszt, *Traité de droit pénal allemand*, Giard-Briere, Libraires-Éditeurs, Paris, 1911; F.A. Mori, *Teorica del codice penale toscano*, Firenze, 1854; Edmond Picard, *Le droit pur*, Flammarion, Paris, 1912; Louis Proal, *Le crime et la peine*, Librairie Felix Alcan, Paris, 1911; Jean Pradel, *Droit pénal comparé*, Dalloz, Paris, 2002; Jean Pradel, Geert Corstens, *Droit pénal européen*, Dalloz, Paris, 2002; Jean Pradel, *Le nouveau Code pénal (partie générale), Actualité législative*, Dalloz, Paris, 1993; Jacques-Henri Robert, *Droit pénal général*, PUF, Paris, 1988.

TITLUL VII

Cauzele care înlătură răspunderea penală

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

Legiuitorul a inclus în acest titlu amnistia (art. 152), prescripția răspunderii penale (art. 153-156), lipsa și retragerea plângerii prealabile (art. 157-158) și împăcarea părților (art. 159), reglementări care se înscriu în sfera cauzelor care înlătură răspunderea penală. Se știe că răspunderea penală, consecință a săvârșirii unei infracțiuni, poate fi înlăturată în anumite situații pentru a da satisfacție unei juste și utile represiuni[1]. S-a spus, pe drept cuvânt, că înlăturarea răspunderii penale nu este un act de voință arbitrar, ci determinat de o realitate obiectivă, cum ar fi stingerea rezonanței sociale a infracțiunii, dispariția sentimentului de insecuritate socială, restabilirea ordinii sociale odată cu trecerea timpului, ca și producerea anumitor schimbări în viața social-politică, în relațiile intervenite între infractor și persoana vătămată[2]. Toate aceste realități pot justifica la un moment dat înlăturarea răspunderii penale, chiar dacă prin aceasta nu se înlătură și caracterul penal al faptei.

Efectele amnistiei

Art. 152. (1) Amnistia înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie.

(2) Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Textul art. 152 este preluat din Codul penal anterior (art. 119), cu două modificări – în primul rând, în loc de **„fapta săvârșită"** din Codul penal anterior, noul Cod penal folosește

[1] Vintilă Dongoroz, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, p. 235.
[2] Costică Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, p. 235.

expresia „infracțiunea săvârșită"; în al doilea rând, au fost eliminate din alin. (2) măsurile educative, considerându-se că aceste măsuri trebuie să beneficieze de amnistie.

2. Referințe istorice. Amnistia este un cuvânt din limba greacă – *amnesia* –, care înseamnă *uitare*.

Legiuitorul antic folosea deseori această măsură de clemență pentru a sublinia importanța scurgerii timpului în cazul faptelor antisociale; acestea puteau să-și piardă din importanță dacă s-a scurs o lungă perioadă de la comiterea lor și au dispărut din memoria cetățenilor. Această practică legislativă a continuat și în secolele următoare. Amnistia era cunoscută și în vechiul drept românesc, dar era rar aplicată[1]. Regulamentul Organic din 1832 prevedea, de asemenea, că **„domnul va putea ierta unele întâmplări"**.

Constituția din 1866 (art. 93) și Constituția din 1923 (art. 88) acordau suveranului dreptul ca, prin Decret Regal, să dispună amnistierea unor fapte, dar numai în materia infracțiunilor politice. Această limitare a dreptului Regelui s-a menținut și în art. 172 C. pen. 1937, ceea ce a determinat pe unii autori să susțină că, în materia infracțiunilor de drept comun, amnistia trebuia considerată ca inadmisibilă[2].

Într-o altă opinie, urmată și de practica legislativă, s-a susținut că amnistia, fiind acordată prin lege și numai ca o excepție prin Decret Regal, în materia infracțiunilor politice aceasta a însemnat că amnistia putea fi acordată în orice situație. De observat că legea penală din 1865 nu cuprindea norme legale privind reglementarea amnistiei.

Constituția Regală din 1938 nu conținea prevederi exprese privind amnistia, regula dominantă fiind aceea că amnistia putea fi acordată pentru orice infracțiune. Pentru a înlătura orice neclaritate în materie, legea din 24 septembrie 1938 a modificat art. 172 C. pen., înlăturându-se alin. (4) care provocase discuția semnalată mai sus.

Constituțiile din 1948 și 1952 confereau prerogativa acordării amnistiei Prezidiului Marii Adunări Naționale, organ colectiv învestit cu funcția de șef al statului. Constituția din 1965 a acordat, de asemenea, această prerogativă Marii Adunări Naționale (art. 43 pct. 9), iar în intervalul dintre sesiunile acesteia, **amnistia** putea fi acordată de către Consiliul de Stat [art. 64 alin. (1) pct. 5], organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă.

Codul penal din 1969 conținea o reglementare mai precisă a amnistiei, incluzând-o printre cauzele care înlătură răspunderea penală și consecințele condamnării; totodată, erau enumerate efectele acesteia.

În perioada 1953-1989, au fost emise 6 acte de amnistie și 16 acte mixte de amnistie și grațiere.

Constituția din 1991 a stabilit, prin art. 72 alin. (3) lit. g), că Parlamentul acordă amnistia sau grațierea colectivă prin lege organică, prevedere menținută și de Constituția din 2003, în art. 73 alin. (3) lit. i).

Curtea Constituțională a statuat în sensul că, de principiu, Guvernul poate legifera chiar amnistia prin ordonanțe de urgență, deoarece și aceasta se acordă printr-o lege organică, soluție considerată de doctrină ca discutabilă, fiind greu de admis procedura recurgerii la ordonanțe de urgență în materia amnistiei[3].

---

[1] Vladimir Hanga, *Istoria statului și dreptului RPR*, vol. I, Ed. Universitatea Cluj, 1957, pp. 482-484.

[2] Viorel Pașca, *Ordonanțele de urgență – izvoare de drept penal*, în RDP nr. 2/1999.

[3] Viorel Pașca, *Ordonanțele...*, *op. cit.*

O atare procedură ar putea fi justificată cel mult în situații cu adevărat excepționale în care Parlamentul nu ar putea fi convocat, situație care până în prezent nu a existat. În general, șeful statului și Parlamentul nu abuzau prin edictarea de legi de amnistie, dat fiind caracterul acestora de slăbire a autorității de lucru judecat a hotărârilor definitive și de subminare a influenței puterii judecătorești. Se citează, în această ordine de idei, faptul că, în 40 de ani de domnie, Carol I a acordat 15 amnistii[1], iar în perioada 1953-1989 au fost emise 6 acte de amnistie și 16 acte mixte – amnistie și grațiere[2].

3. Amnistie. Caracterizare. Se știe că rolul normelor juridice este acela de a ordona și disciplina raporturile sociale, de a garanta securitatea și siguranța juridică, de a înlătura posibilele conflicte, făcând să se instaureze liniștea și stabilitatea[3]. Securitatea juridică desemnează acea stare de siguranță a indivizilor și a societății conferită de normalitatea juridică prin respectarea prescripțiilor sale[4].

Uneori, în viața social-politică, datorită unor împrejurări speciale, este posibil ca săvârșirea unor infracțiuni să nu mai prezinte un grad de pericol social deosebit sau cei care le-au săvârșit să nu mai apară ca fiind deosebit de periculoși pentru societate[5] și, ca atare, statul ar putea să aibă o atitudine mai generoasă față de unii infractori și să ierte faptele acestora.

Amnistia este un act politic și juridic, o măsură obiectivă, reală, impersonală, care operează de regulă *in rem* (cu privire la anumite infracțiuni); în mod excepțional, amnistia poate avea efect și *in personam*, când este condiționată de anumite cerințe relative la persoana condamnatului și acestea ar trebui să fie îndeplinite pentru a putea să beneficieze de amnistie[6].

Amnistia este un act de clemență al Parlamentului României [conform art. 73 alin. (3) lit. i) din Constituție], având ca obiect înlăturarea răspunderii penale pentru infracțiunile săvârșite până la data intrării în vigoare a actului de clemență.

Amnistia nu constituie o cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei, cel care beneficiază de amnistie fiind considerat mai departe ca infractor, adică o persoană care a săvârșit o infracțiune, situație care nu este lipsită de consecințe juridice. Chiar dacă o asemenea persoană nu va fi considerată recidivistă, în cazul în care mai comite o infracțiune, situația de mai sus va fi avută în vedere la individualizarea pedepsei pentru nouă infracțiune. De asemenea, un atare condamnat nu poate să ocupe timp de 2 ani o funcție de gestionar (Legea nr. 22/1969).

Amnistia nu poate fi echivalentă nici cu o dezincriminare, deoarece fapta ca atare, cu încadrarea ei juridică, subzistă și produce unele consecințe juridice.

Prin **actul de clemență** sunt avute în vedere numai infracțiunile săvârșite până în ziua intrării în vigoare a **acestuia**, dacă legea nu prevede o altă dată anterioară intrării în vigoare a legii. **Infracțiunile săvârșite în ziua intrării în vigoare a legii de amnistie**, precum și cele săvârșite ulterior nu beneficiază de actul de clemență.

Amnistia are un caracter obligatoriu, fiind acordată prin lege, beneficiul ei nu poate fi refuzat de cel care a săvârșit infracțiunea, cel mult acesta poate cere, în

---

[1] Gheorghe Nedelcu, *Dreptul Capului Statului de amnistie și de a evita sau micșora pedepsele*, 1996, p. 46.

[2] Ion Mândru, *Amnistia și grațierea*, Ed. All Educațional, București, 1998, pp. 82-84.

[3] Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1996, p. 223.

[4] Ion Craiovan, *Finalitatea dreptului*, Ed. Actami, București, 1996, p. 223.

[5] Vintilă Dongoroz, *Drept penal...*, *op. cit.*, p. 334.

[6] Aurel Dincu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universitatea București, 1975, pp. 58-59.

temeiul art. 18 C. pr. pen., continuarea procesului penal pentru ca, eventual, să se constate nevinovăția și să se pronunțe achitarea. Dacă se va consta totuși vinovăția, inculpatului i se va aplica amnistia.

Infracțiunile continue și continuate intră sub incidența amnistiei numai dacă ultima acțiune sau inacțiune s-a produs înainte de intrarea în vigoare a actului de clemență. În cazul infracțiunilor continue, dacă inculpatul nu a încetat activitatea infracțională până la adoptarea actului de clemență, de exemplu, inculpatul a continuat să nu achite pensia de întreținere în condițiile art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen. și după adoptarea legii de amnistie, el nu va beneficia de amnistie[1].

Amnistia are în vedere limitele de pedeapsă precizate de lege pentru infracțiunea consumată. Ca atare, vor beneficia de amnistie și cei care au săvârșit o tentativă la infracțiunea respectivă ori au avut contribuție de coautor, instigator sau complice.

De menționat că **amnistia nu se extinde asupra favorizatorilor sau tăinuitorilor** ori omisiunii denunțării, decât dacă aceste infracțiuni sunt prevăzute în mod expres în actul de clemență.

4. Clasificarea amnistiei. În doctrina penală se face deosebirea între **amnistia necondiționată**[2] (aplicarea legii nefiind supusă niciunei condiții) și **amnistia condiționată**, când aplicarea ei presupune îndeplinirea unor condiții (de exemplu: infractorul să nu fie recidivist, cuantumul pedepsei prevăzut de lege să nu fie mai mare de un anumit prag, cuantumul prejudiciului să nu depășească o anumită sumă etc.).

O altă împărțire este în **amnistia generală**, când amnistia privește toate infracțiunile săvârșite până la data acordării ei, indiferent de natura, gravitatea lor și dacă infracțiunea este prevăzută în Codul penal sau în legi speciale, și în **amnistia specială** (care se referă la anumite infracțiuni determinate). Amnistia se mai clasifică în amnistia intervenită **înainte de condamnarea definitivă** și **amnistia** intrată în vigoare **după condamnarea definitivă**.

5. Efectele amnistiei intervenite înainte de condamnarea definitivă. În faza de urmărire penală, procurorul face aplicarea legii și dispune, în temeiul art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen., **neînceperea urmăririi penale**, dacă cercetarea penală se află în faza actelor premergătoare, **sau dispune încetarea urmăririi penale**, dacă era începută urmărirea penală ori era pusă în mișcare acțiunea penală.

Când amnistia a intervenit în faza de urmărire penală, inculpatul va putea solicita continuarea procesului penal, în temeiul art. 18 C. pr. pen. Dacă procurorul constată vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 16 alin. (1) lit. a)-d) C. pr. pen., dispune scoaterea de sub urmărire penală.

Dacă nu se constată vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 16 alin. (1) lit. a)-d) C. pr. pen., procurorul dispune încetarea urmăririi penale.

Instanța de judecată face aplicarea actului normativ de amnistie și, în baza art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen., încetează procesul penal, adică nu mai aplică pedepse principale, complementare sau accesorii.

Aceste efecte se extind la toți participanții. Dacă inculpatul cere instanței continuarea procesului penal în baza art. 18 C. pr. pen. și cererea este întemeiată,

---

[1] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 825/1971, în RRD nr. 8/1971.

[2] Costică Bulai, *op. cit.*, p. 459; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 274.

instanța pronunță achitarea. Dacă cererea nu este întemeiată, instanța pronunță încetarea procesului penal.

Instanța va soluționa acțiunea civilă pentru infracțiunea amnistiată, efectuând în acest scop cercetarea judecătorească, pentru a stabili dacă se dovedește existența faptei, dacă a fost săvârșită de inculpat, precum și forma de vinovăție a acestuia. În practica judiciară s-a decis că instanța este obligată să se pronunțe asupra acțiunii civile chiar dacă face aplicarea unui act de amnistiere, iar nu să îndrume partea civilă să introducă acțiune separată în fața instanței civile[1].

Dacă există concurs de infracțiuni, efectele amnistiei vor opera separat pentru fiecare infracțiune care corespunde condițiilor actului de clemență. Aplicarea amnistiei se va face în raport cu fiecare dintre infracțiunile concurente, și nu în raport cu pedeapsa rezultantă, care poate fi mai mare decât maximul special care conferă vocație la amnistie[2].

Pentru infractorii minori la data săvârșirii infracțiunii se pot aplica doar măsuri educative neprivative de libertate sau măsuri educative privative de libertate; aceste măsuri beneficiază de amnistie.

Când beneficiul amnistiei ar fi subordonat unor condiții personale, ea va opera numai față de cei care îndeplinesc aceste condiții (exemple: dauna să fi fost reparată, făptuitorul să nu fi fost condamnat anterior, să nu se fi sustras de la executarea pedepsei). În acest caz, amnistia produce efecte *in personam.*

6. Efectele amnistiei intervenite după condamnarea definitivă. Potrivit art. 152 alin. (1) C. pen., amnistia înlătură răspunderea penală și executarea pedepsei, oricare ar fi stadiul acestei executări, precum și celelalte consecințe cu caracter penal ale condamnării. Pedepsele complementare, în măsura în care nu au fost executate, nu se mai execută; infracțiunea amnistiată nu poate constitui prim termen al recidivei sau temei pentru aplicarea unui spor de pedeapsă în caz de concurs de infracțiuni ori motiv pentru revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei ș.a.[3].

Așa cum se precizează în partea finală a alin. (1) din art. 152 C. pen., amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie, pentru că amnistia stinge consecințele care ar urma să fie suportate, iar nu pe cele care s-au stins deja prin executare. Nici asupra **pedepsei executate** amnistia nu mai poate avea vreun efect.

Amnistia produce efecte imediate sau pentru trecut, având un caracter retroactiv, spre deosebire de reabilitare, care produce efecte numai pentru viitor. Ca exemplu de efecte imediate ale amnistiei sunt dispozițiile din art. 15 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 290/2004, care prevăd că persoanele care au beneficiat de amnistie se scot imediat din evidența cazierului judiciar.

Cererea de reabilitare judecătorească nu poate fi respinsă ca fără obiect dacă s-a aplicat amnistia[4], deoarece sunt situații când reabilitarea produce efecte mai profunde decât amnistia, de pildă, prin reabilitare se înlătură imediat interdicția de a ocupa funcția de gestionar, pe când pentru cel amnistiat trebuie să treacă o perioadă de 2 ani (Legea nr. 22/1969). Tot astfel, scoaterea din evidența cazierului

[1] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 2513/1987, în RRD nr. 7/1998, p. 70.

[2] Trib. Bihor, dec. pen. nr. 640/1979, în RRD nr. 8/1980, p. 60.

[3] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, 1970, p. 340.

[4] Trib. Timiș, dec. pen. nr. 78/1978.

judiciar are loc imediat în caz de reabilitare și după 2 ani în caz de amnistie (art. 12 din Legea nr. 7/1972, în prezent abrogată).

7. Limitele efectelor amnistiei. Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și, ca urmare, măsura de siguranță rămâne a fi executată[1].

De asemenea, amnistia **nu produce efecte asupra drepturilor persoanei vătămate**, respectiv asupra drepturilor civile sau asupra cheltuielilor judiciare stabilite prin hotărâre definitivă, pentru că amnistia privește numai raportul juridic de drept penal, iar nu și raportul juridic de drept civil.

Cheltuielile judiciare avansate de stat rămân în sarcina acestuia, inclusiv plata onorariului pentru apărătorul din oficiu[2].

Când partea vătămată solicită plata cheltuielilor de judecată, infracțiunea fiind amnistiată, instanța va stabili întâi existența infracțiunii, culpa inculpatului, după care va rezolva cererea părții vătămate[3].

Deoarece prin amnistie nu se operează o *restitutio in integrum*, nu sunt înlăturate alte consecințe, cum ar fi răspunderea disciplinară a făptuitorului și anumite interdicții sau decăderi din drepturi ale acestuia.

De exemplu, dacă i s-a desfăcut contractul de muncă din cauza săvârșirii infracțiunii chiar amnistiate, unitatea nu poate fi obligată să-l încadreze în funcția avută anterior[4].

Amnistia nu produce efecte nici asupra pedepselor complementare, de exemplu, degradarea militară (art. 69 C. pen.), deoarece se consideră executată la data rămânerii definitive a hotărârii.

Amnistia are uneori efecte mai restrânse decât reabilitarea, de aceea, nu se poate înlocui cererea de reabilitate prin constarea că fapta a fost amnistiată[5].

Dacă în cursul termenului de reabilitare condamnatul săvârșește o infracțiune amnistiată, **nu este admisibilă cererea de reabilitate a acestuia**, deoarece nu este îndeplinită condiția să fi avut o bună conduită, chiar dacă răspunderea penală a fost înlăturată.

Prescripția răspunderii penale

Art. 153. (1) Prescripția înlătură răspunderea penală.

(2) Prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul:

a) infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise;

b) infracțiunilor prevăzute la art. 188 și 189 și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei.

(3) Prescripția nu înlătură răspunderea penală nici în cazul infracțiunilor prevăzute la alin. (2) lit. b) pentru care nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții.

---

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 342.

[2] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 8/1972, în RRD nr. 4/1973, p. 134.

[3] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 178/1969, în RRD nr. 6/1969, p. 157.

[4] Alexandru Boroi, *Drept penal*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 173.

[5] Radu Chiriță, *Amnistia și reabilitarea judecătorească*, în RDP nr. 3/1998, p. 60; Ioan Lascu, Laura Codruța Lascu, *Reabilitare. Amnistie*, în RDP nr. 4/2000, p. 122.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul text reproduce art. 121 C. pen. anterior, cu singura deosebire că a fost înlocuită sintagma „contra păcii și omenirii" cu sintagma „genocid, contra umanității și de război", dar conținutul este același.

2. Referințe istorice. În dreptul roman, o primă reglementare a prescripției a fost în *Lex Iulia de adulteris* și se referea numai la prescripția acțiunii publice, nu și la prescripția pedepsei[1].

Prescripția executării pedepsei a fost legiferată pentru prima dată în Codul penal francez din 1791, apoi de Codul penal francez din 1810, cod care a constituit sursa de inspirație pentru codurile penale europene.

În vechiul drept românesc, prescripția acțiunii penale era prevăzută în pravile și ulterior în legile penale din secolul al XIX-lea. Codul penal român din 1937 a prevăzut că prescripția stinge incriminarea.

Primele referiri la infracțiunile imprescriptibile denumite „crime împotriva păcii și omenirii" sunt în statutele tribunalelor militare internaționale de la Nürnberg și Tokio, create după al Doilea Război Mondial.

Ulterior, Adunarea Generală a ONU a adoptat la 26 noiembrie 1968 **Convenția** privind obligația statelor de a înscrie în legile lor penale principiul imprescriptibilității crimelor contra păcii și omenirii, iar România a ratificat această **Convenție** prin Decretul nr. 547 din 29 iulie 1969 și, în consecință, a înscris în Codul penal anterior incriminările privind infracțiunile contra păcii și omenirii și caracterul imprescriptibil al acestora (art. 121 alin. (2) C. pen. anterior, art. 161 alin. (2) C. pen.

Legiuitorul român a avut în vedere semnificația politică și istorică a infracțiunilor contra umanității care lezează popoarele lumii și pun în primejdie însăși civilizația umană, fapte care nu se pot șterge sau da uitării prin trecerea timpului, deci cei care le-au săvârșit trebuie pedepsiți, indiferent de perioada scursă de la comiterea lor.

3. Prescripția răspunderii penale. Concept. Infracțiunea, ca faptă socialmente periculoasă, creează o tulburare socială, aduce atingere valorilor sociale ocrotite de legea penală, precum și ordinii juridice instaurate în stat.

Pentru înlăturarea acestor consecințe ale infracțiunii și pentru prevenirea generală și specială a săvârșirii unor asemenea fapte, cei care au săvârșit infracțiuni trebuie trași la răspunderea penală cu promptitudine și în timp util[2]. **Beccaria** considera că una dintre cele mai puternice frâne ale infracțiunilor nu este cruzimea pedepselor, ci promptitudinea și inevitabilitatea lor[3].

După trecerea unui lung interval, aplicarea sau executarea pedepsei, chiar dacă ar da satisfacție ideii abstracte de dreptate, ar fi ineficientă în raport cu realizarea scopului sancțiunilor penale, deoarece, în această lungă perioadă de timp, reacția conștiinței sociale s-a neutralizat, iar eficacitatea sancțiunii și a exemplului a dispărut[4].

---

[1] Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. II, Ed. Socec, București, 1912, p. 527.
[2] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 354.
[3] Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 32.
[4] Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 714.

Pe de altă parte, traiul în neliniște și chinurile conștiinței celui vinovat, supliciul așteptării iminentei judecăți și sancționări sunt pedepse îndestulătoare pentru a ispăși infracțiunea. Atunci când aceste chinuri au durat ani în șir cu sabia justiției deasupra capului, prescripția pune capăt acestor suferințe[1].

Rațiunea prescripției răspunderii penale este și aceea că societatea, după trecerea unui timp, uită infracțiunea urmărită, iar o urmărire și o pedepsire așa de tardivă nu mai are rost (Traian Pop)[2].

Prescripția este o cauză de înlăturare a răspunderii penale, fără a se cere îndeplinirea unei condiții active – cum ar fi buna conduită a făptuitorului ori repararea daunelor cauzate prin infracțiune –, se cere doar o condiție pasivă – trecerea unui anumit termen de la săvârșirea infracțiunii[3].

Prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege[4]. Prin prescripție nu se înlătură însă caracterul penal al faptei comise.

Prescripția are un caracter general, deoarece operează în legătură cu orice infracțiune și pentru orice infractor, diferențiate doar prin termenele de prescripție prevăzute în art. 154 C. pen., cu excepția infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, care sunt imprescriptibile. Prescripția operează din oficiu la data împlinirii ei, iar nu în ziua când este soluționată cauza de către organele judiciare.

Spre deosebire de art. 121 alin. (2) C. pen. anterior, imprescriptibilitatea răspunderii penale în cazul infracțiunii de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, în art. 153 alin. (2) C. pen. a fost eliminată sintagma „omor deosebit de grav", întrucât în art. 188 și art. 189 C. pen. nu se reglementează și omorul deosebit de grav.

Dar dispozițiile art. 153 alin. (2) lit. b) teza I C. pen. sunt aplicabile și infracțiunilor care includ omorul (de exemplu, ultrajul prin omor, ultrajul judiciar sau actele de terorism prevăzute în art. 32 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 535/2004.

Infracțiunile de loviri sau vătămările cauzatoare de moarte, lipsirea de libertate [art. 205 alin. (4)], violul prevăzut în art. 218 alin. (4), agresiunea sexuală [art. 219 alin. (3)], tâlhăria sau pirateria urmată de moartea victimei (art. 236) ori tortura, toate acestea, dacă au ca urmare praeterintenționată moartea unei persoane, sunt imprescriptibile.

Sunt imprescriptibile, potrivit art. 153 alin. (3) C. pen., infracțiunile prevăzute în art. 153 alin. (2) lit. b) C. pen. pentru care nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la 1 februarie 2014, când a intrat în vigoare noul Cod penal. Imprescriptibilitatea răspunderii penale a operat de la data intrării în vigoare a Legii nr. 27/2012 pentru infracțiunile de omor (omor calificat, omor deosebit de grav) și infracțiunile intenționate urmate de moartea victimei, pentru care nu se împlinise termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a Legii nr. 27/2012. Astfel fiind, între data intrării în vigoare a Legii nr. 27/2012 și data de

[1] Cicero, Seneca, citați de Ioan Tanoviceanu, *Curs...*, *op. cit.*, vol. II, p. 527.

[2] H. Aznavorian, Vintilă Dongoroz, I. Ionescu-Dolj, Mihail I. Papadopolu, Nicolae Pavelescu, Traian Pop, Gr. Perieteanu, Constantin G. Rătescu, *Codul penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Socec, București, 1937.

[3] Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Virgil Rămureanu, *Codul penal, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 633.

[4] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 358.

1 februarie 2014, nu se putea împlini termenul de prescripție generală sau specială pentru omor (omor calificat și omor deosebit de grav) și infracțiunile intenționate urmate de moartea victimei – săvârșite anterior intrării în vigoare a Legii nr. 27/2012 –, întrucât, prin efectul acestei legi, răspunderea penală în cazul acestor infracțiuni a devenit imprescriptibilă[1].

Măsurile de siguranță se pot lua chiar dacă făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă, prevede art. 107 alin. (3) C. pen.; ca urmare, instanța poate dispune luarea unei măsuri de siguranță, chiar dacă, răspunderea penală fiind prescrisă, s-a dispus încetarea procesului penal în temeiul art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. pentru infracțiunea respectivă.

Prescripția răspunderii penale prevalează asupra prevederilor din materia grațierii și, prin urmare, dacă s-a împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale pentru săvârșirea unei infracțiuni pentru care pedeapsa a fost grațiată, instanța pronunță încetarea procesului penal în temeiul art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen.[2].

Potrivit art. 397 C. pr. pen., **instanța penală nu soluționează acțiunea** civilă, când pronunță încetarea procesului penal pentru prescripție [art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen.].

Termenele de prescripție a răspunderii penale

Art. 154. (1) Termenele de prescripție a răspunderii penale sunt:

a) 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani;

b) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 20 de ani;

c) 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

d) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;

e) 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

(2) Termenele prevăzute în prezentul articol încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii. În cazul infracțiunilor continue termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii, în cazul infracțiunilor continuate, de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni, iar în cazul infracțiunilor de obicei, de la data săvârșirii ultimului act.

(3) În cazul infracțiunilor progresive, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la

[1] Adina Vlăsceanu, Alina Barbu, *Noul Cod penal comentat*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 340.

[2] ICCJ, dec. pen. nr. 55/6 din 26 septembrie 2006.

data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs.

(4) În cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Termenele de prescripție sunt identice cu cele din art. 122 C. pen. anterior, păstrându-se și dispozițiile art. 129 C. pen. anterior – pentru minori –, dar s-au majorat termenele pentru persoana juridică față de prevederile art. 122 alin. (1[1]) C. pen. anterior.

Pentru stabilirea termenului de prescripție a răspunderii penale se are în vedere pedeapsa prevăzută de lege, iar nu pedeapsa aplicată. Totodată, se are în vedere pedeapsa pentru infracțiunea consumată, chiar dacă fapta a rămas în faza tentativei sau este doar o contribuție de instigator sau complice la săvârșirea infracțiunii[1].

Când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedepse alternative, se ia în considerare pedeapsa cea mai grea, respectiv maximul special al acesteia.

2. Calcularea termenelor de prescripție. Termenele prescripției răspunderii penale se socotesc de la data săvârșirii infracțiunii [art. 154 alin. (2) C. pen.]. Pentru infracțiunile continue, termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii. De exemplu, în cazul infracțiunii de sclavie, termenul de prescripție începe să curgă de la data eliberării victimelor infracțiunii. Pentru infracțiunile continuate, termenul de prescripție începe să curgă de la data ultimei acțiuni sau inacțiuni.

În cazul **concursului real** de infracțiuni [art. 38 alin. (1) C. pen.], termenul de prescripție curge, pentru fiecare infracțiune din concurs, de la data săvârșirii acelei infracțiuni, deci s-ar putea ca prescripția să opereze doar pentru unele dintre infracțiunile concurente. Pentru **concursul formal (ideal)** de infracțiuni [art. 38 alin. (2) C. pen.], termenul de prescripție curge simultan pentru toate infracțiunile concurente, de la data săvârșirii acelei acțiuni sau inacțiuni care, unită cu împrejurările în care s-au produs și cu rezultatele cauzate, generează concursul[2].

Dacă termenul de prescripție a răspunderii penale s-a împlinit înainte de trimiterea în judecată, procurorul dispune încetarea urmăririi penale, iar dacă dosarul a ajuns la instanța de judecată, instanța dispune încetarea procesului penal [art. 16 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. anterior].

Pentru toți participanții la săvârșirea infracțiunii, termenul începe să curgă de la săvârșirea infracțiunii, oricare ar fi data la care diferiții participanți au prestat contribuția lor.

Modul de calcul al termenului de prescripție este cel arătat în art. 186 C. pen., luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă.

---

[1] Trib. Suprem, Completul de 7 judecători, dec. pen. nr. 18/1971, în CD 1971, p. 387.

[2] Teodor Vasiliu, Doru Pavel ș.a., *op. cit.*, vol. I, p. 640.

Când ultima zi a termenului de prescripție cade într-o zi nelucrătoare, prescripția va opera și în acest caz, deoarece termenul, fiind de drept substanțial, nu îi este aplicabilă regula din art. 269 alin. (4) C. pr. pen., potrivit căreia, în acest caz, termenul expiră la sfârșitul primei zile lucrătoare care urmează, text care se referă la termenele procedurale.

Dacă termenul de prescripție a început să curgă în timp ce era în vigoare Codul penal anterior, se va aplica legea mai favorabilă, potrivit art. 5 sau art. 6 C. pen., după caz.

Potrivit art. 131 C. pen., termenele de prescripție a răspunderii penale prevăzute în art. 154 C. pen. se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup ori se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

Răspunderea penală a persoanei juridice (art. 148 C. pen.) se prescrie în condițiile prevăzute de lege pentru persoana fizică, dispozițiile art. 153-156 C. pen. aplicându-se în mod corespunzător.

Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale

Art. 155. (1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.

(2) După fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

(3) Întreruperea cursului prescripției produce efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de întrerupere privește numai pe unii dintre ei.

(4) Termenele prevăzute la art. 154, dacă au fost depășite cu încă o dată, vor fi socotite îndeplinite oricâte întreruperi ar interveni.

(5) Admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. În dispozițiile art. 155 C. pen. sunt reunite mai multe texte din Codul penal anterior privind întreruperea cursului prescripției (art. 123) și prescripția specială (art. 124), cu unele modificări. Astfel, noul Cod penal, în art. 155 alin. (1) nu mai reproduce dispoziția potrivit căreia întreruperea prescripției are loc prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, **trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal**, ci cuprinde o dispoziție nouă potrivit căreia întreruperea cursului prescripției este posibilă prin îndeplinirea oricărui act de procedură. De observat că, prin această modificare, acest alin. (1) al art. 155 C. pen. devine **expresia unei legi penale mai aspre** decât dispoziția corespunzătoare din alin. (1) al art. 123 C. pen. anterior, deoarece, de la intrarea în vigoare a noului Cod penal, orice act procedural poate întrerupe cursul prescripției răspunderii penale, nemaifiind limitate doar la actele care se comunică învinuitului sau inculpatului. S-a avut în vedere că stingerea treptată a rezonanței sociale a faptei și uitarea ei odată cu trecerea timpului este mai

bine să fie întreruptă prin îndeplinirea oricărui act de procedură (de exemplu: citarea unui martor sau audierea lui, precum și citarea sau audierea părții vătămate), deoarece și aceste acte sunt susceptibile să readucă în memorie fapta săvârșită.

De reținut că aceste acte trebuie să fie efectuate înainte de expirarea termenului de prescripție, să fie emise de organe competente și să nu fie nule[1]. În cazul unor acte procedurale nule, prescripția se socotește întreruptă de la data ultimului act întrerupător valabil[2].

Întreruperea cursului prescripției este posibilă și prin efectuarea actelor premergătoare, deoarece, chiar dacă nu este începută urmărirea penală, nu mai există condiția din Codul penal anterior de a comunica acele acte învinuitului sau inculpatului.

2. Efectele întreruperii prescripției. *Întreruperea este instantanee*, dar, odată prescripția întreruptă, efectul este începerea curgerii unui nou termen de prescripție de aceeași durată[3]. Efectuarea urmăririi penale față de o altă persoană decât făptuitorul, dintr-o eroare invincibilă în aceeași cauză, întrerupe cursul prescripției. Chiar dacă actele de întrerupere s-au efectuat numai față de unii participanți, întreruperea prescripției produce efecte pentru toți participanții, fiind o cauză care produce efecte *in rem*.

Textul alin. (4) al art. 155 C. pen. are un conținut identic cu cel al art. 124 C. pen. anterior.

După fiecare întrerupere, curge un nou termen de prescripție, dar oricâte întreruperi ar interveni, dacă termenul de prescripție pentru acea infracțiune a fost depășit cu încă o dată, prescripția răspunderii penale își produce efectele (prescripția specială).

De reținut și dispozițiile din art. 155 alin. (5) C. pen., potrivit cărora admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale.

În practica judiciară s-a decis că greșit s-a încetat procesul penal, apreciindu-se de către instanțe împlinirea la 28 mai 2002 a termenului de prescripție de 8 ani, față de tentativa de omor comisă la 20 ianuarie 1994. Cu toate întreruperile termenului de prescripție, prin actele comunicate (judecata la fond și în apel), nu s-a împlinit termenul de 12 ani calculat conform art. 124 C. pen. anterior, adică nu a fost depășit cu încă jumătate termenul de prescripție prevăzut de art. 122 C. pen.[4].

Într-o altă speță, s-a decis că este îndeplinit termenul prescripției speciale (depășit cu încă jumătate potrivit art. 124 C. pen.), fiind astfel înlăturată răspunderea penală, oricâte întreruperi ar interveni[5].

3. Referințe de drept comparat. În dreptul penal italian, prescripția specială operează chiar dacă a fost începută urmărirea penală și chiar dacă a fost sesizată instanța, dacă până la împlinirea termenului nu s-a pronunțat o hotărâre irevocabilă.

În dreptul german [par. 78 b[1] (3) C. pen.], dacă s-a pronunțat o hotărâre de condamnare de către prima instanță, prescripția specială nu mai operează[6].

---

[1] Costică Bulai, *op. cit.*, p. 485.
[2] Alexandru Boroi, *op. cit.*, p. 276.
[3] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 364.
[4] C. Ap. Pitești, dec. pen. nr. 451 din 4 octombrie 2002.
[5] ICCJ, dec. pen. nr. 826 din 26 aprilie 2004.
[6] Octavian Rădulescu ș.a., *Prescripția specială a răspunderii penale*, în Dreptul nr. 3/2008, p. 160.

Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale

Art. 156. (1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

(2) Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul text reproduce textul art. 128 alin. (1) C. pen. anterior. Alin. (2) al aceluiași text din Codul penal anterior este transformat într-o dispoziție autonomă în art. 164 alin. (1) C. pen.

2. Cauzele suspendării cursului prescripției. Prescripția se suspendă atunci când apar cauze de ordin legal (de exemplu, suspendarea cercetării penale sau a judecății pe motiv de boală) sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului (de exemplu, un cutremur, o inundație).

Tot acest timp este luat în seamă în calcularea termenului de prescripție, fiind socotit câștigat pentru împlinirea prescripției[1].

3. Efectele suspendării cursului prescripției. După încetarea motivelor suspendării, nu începe să curgă din nou termenul de prescripție, iar perioada de dinaintea suspendării nu se anulează (ca în cazul întreruperii prescripției), ci se socotește în termenul de prescripție; în acest caz, prescripția își reia cursul, socotindu-se în durată și timpul anterior suspendării.

Legea nu prevede cât timp poate dura suspendarea prescripției. Întrucât suspendarea nu este o cauză imprescriptibilă și nici susceptibilă de a se aplica prescripția specială, suspendarea va dura cât va dura cauza care a determinat suspendarea prescripției.

Pentru *persoana juridică, termenele de prescripție a răspunderii penale se suspendă* în condițiile art. 156 C. pen.

Lipsa plângerii prealabile

Art. 157. (1) În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată, lipsa acestei plângeri înlătură răspunderea penală.

(2) Fapta care a adus o vătămare mai multor persoane atrage răspunderea penală, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai de către una dintre ele.

(3) Fapta atrage răspunderea penală a tuturor persoanelor fizice sau juridice care au participat la săvârșirea acesteia, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai cu privire la una dintre acestea.

[1] Vintilă Dongoroz, *Tratat de drept penal*, editat în anul 1939, p. 713.

(4) În cazul în care cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă sau o persoană juridică ce este reprezentată de făptuitor, acțiunea penală se poate pune în mișcare și din oficiu.

(5) Dacă persoana vătămată a decedat sau în cazul persoanei juridice aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Legiuitorul a preluat în acest articol patru alineate din art. 131 C. pen. anterior, cu deosebirile menționate în continuare. Astfel, în alin. (4) al art. 157 C. pen. a adăugat și situația persoanei juridice reprezentate de făptuitor, ca fiind un caz când acțiunea penală, de asemenea, se poate pune în mișcare din oficiu.

A fost introdus un nou alineat în art. 157 C. pen. [alin. (5)], prevăzându-se că acțiunea penală poate fi (deci facultativ) pusă în mișcare și din oficiu, atunci când persoana vătămată a decedat și, respectiv, când persoana juridică a fost lichidată, deci în cazul inexistenței efective a victimelor infracțiunii.

S-a menținut principiul potrivit căruia, în cazul plângerii prealabile, punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de manifestarea de voință a persoanei vătămate[1]. Numai în unele situații, așa cum rezultă din alin. (4) și (5) ale art. 157 C. pen., dacă se verifică ipotezele acolo menționate, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu.

Plângerea penală, în cazurile prevăzute de lege, constituie o condiție pentru tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune, precum și pentru punerea în mișcare a acțiunii penale.

2. Referințe istorice. În legislația penală română, instituția plângerii prealabile a fost reglementată în toate cele trei coduri penale; reglementarea este mai restrânsă în Codul penal din 1865, fiind limitată doar în cazul infracțiunii de adulter; ulterior, reglementarea a fost mai amplă, instituția plângerii prealabile fiind prevăzută în Codul penal din 1937, în Titlul IX, sub denumirea improprie „Condițiunile privitoare la incriminarea infracțiunilor supuse plângerii prealabile". Nu s-a avut în vedere că plângerea penală nu privește incriminarea faptei, ci doar pedepsirea infractorului.

Codul penal anterior (din 1969) reglementa, în Capitolul III al Titlului VII din Partea generală, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților drept cauze care înlăturau răspunderea penală, iar Codul de procedură penală anterior reglementa procedura plângerii prealabile în Capitolul VIII din Titlul I al Părții speciale (art. 279-286). Se știe că originile acestei instituții trebuie căutate în acțiunile private – *actiones privatae* –, cunoscute și în dreptul roman[2]. Ulterior, instituția a cunoscut

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 83.

[2] Emil Molcuț, Dumitru Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, p. 77.

extinderi sau restrângeri ale sferei sale de incidență, în decursul evoluției dreptului penal în epoca medievală și apoi în epoca modernă, existând și astăzi diferențieri sensibile între legislațiile naționale contemporane.

3. Conceptul de „plângere prealabilă". După cum se cunoaște, săvârșirea unei infracțiuni generează obligația organelor judiciare de a declanșa procedurile necesare tragerii la răspundere penală a infractorului indiferent de modul de sesizare a acestora, din oficiu, ca urmare a denunțului unei persoane străine de consecințele infracțiunii sau ca urmare a plângerii formulate de persoana vătămată, în aceste cazuri, acțiunea penală, ca acțiune publică, exercitându-se din oficiu [principiul oficialității acțiunii penale, art. (2) C. pr. pen. anterior]. Spre deosebire de plângere (art. 289 C. pr. pen.), ca mod de sesizare a organelor judiciare de către persoana vătămată despre săvârșirea unei infracțiuni, plângerea prealabilă este acea manifestare expresă de voință a persoanei vătămate, exprimată în forma și condițiile prevăzute de lege, de a cărei existență prealabilă este condiționată începerea și desfășurarea întregii activități procesuale.

4. Condiții de valabilitate a plângerii prealabile. Pentru a fi valabilă, plângerea prealabilă trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

a) Plângerea prealabilă trebuie să cuprindă numele, prenumele, calitatea și domiciliul persoanei vătămate, descrierea faptei care formează obiectul plângerii, indicarea făptuitorului, dacă este cunoscut, a mijloacelor de probă, adresa făptuitorului și a martorilor, precizarea dacă persoana vătămată se constituie parte civilă și, atunci când este cazul, indicarea persoanei responsabile civilmente. Altfel spus, plângerea prealabilă trebuie să îndeplinească toate condițiile cerute de art. 295 C. pr. pen.[1].

Când, într-o declarație dată la organul de cercetare penală de către partea vătămată, aceasta cuprinde toate mențiunile prevăzute în art. 283 C. pr. pen. anterior, fiind indicat autorul infracțiunii (de exemplu, de lovire), împrejurările în care a fost lovit, numele persoanelor prezente, consecințele asupra sănătății și intenția de a chema în judecată pe agresor, atunci această declarație trebuie considerată plângere prealabilă[2].

b) Plângerea prealabilă se adresează, potrivit art. 295 alin. (2) C. pr. pen., organului de cercetare penală sau procurorului, potrivit legii. În practica judiciară s-a decis că înscrisul intitulat „Declarație", scris de organul de poliție și semnat de persoana vătămată, are valoarea unei plângeri prealabile dacă în cuprinsul său se descrie modul în care s-a săvârșit fapta, se referă la făptuitor și se solicită tragerea la răspundere penală a acestuia. O asemenea declarație putea fi făcută și oral, organul de poliție fiind obligat să o consemneze într-un proces-verbal[3].

Când partea vătămată este, spre exemplu, surdo-mut, trebuie să fie asistată de apărător, precum și de un interpret pentru a fi valabilă plângerea prealabilă făcută prin declarație[4].

c) Plângerea prealabilă se poate face personal sau prin mandatar. Mandatul trebuie să fie special, iar procura rămâne atașată plângerii. Plângerea prealabilă nu

[1] Daniel Soare, *Plângerea prealabilă*, în RDP nr. 1/2007, p. 66.
[2] CSJ, dec. pen. nr. 2592/2000.
[3] C. Ap. București, dec. pen. nr. 98/1997, în RDP nr. 1/1998, p. 141.
[4] CSJ, dec. pen. nr. 1397 din 29 mai 1992.

se poate face și de către unul dintre soți pentru celălalt soț sau de către copilul major pentru părinți, decât dacă aceștia au mandatul cerut de lege[1].

Plângerea făcută în termen legal, dar adresată unui organ de urmărire penală necompetent va fi considerată valabilă, iar plângerea va fi trimisă organului competent să o soluționeze.

Pentru o faptă săvârșită împotriva unui minor fără capacitate de exercițiu, pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face la plângerea prealabilă, această plângere se poate face de către reprezentantul legal al minorului sau, dacă are capacitate de exercițiu restrânsă, plângerea va trebui făcută tot de reprezentantul legal al minorului, dar va trebui însușită de minorul cu capacitatea de exercițiu restrânsă. Ca o garanție a apărării intereselor persoanelor incapabile, legiuitorul a prevăzut, pentru cazul când cel vătămat este o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, că acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu [art. 157 alin. (4) C. pen.]. Dispoziția amintită, existentă și în Codul penal anterior, are un caracter de protecție, fiind menită să apere interesele persoanelor incapabile sus-menționate.

În practica judiciară, s-a mai decis că plângerea formulată de bunici, în loc de părinții persoanei vătămate minore, lipsită de capacitate de exercițiu, este lipsită de valabilitate, iar împrejurarea că, la data săvârșirii infracțiunii împotriva sa, minorul se afla, temporar, în îngrijirea bunicilor este irelevantă. Imposibilitatea părinților de a introduce plângerea în termenul de 2 luni trebuie dovedită de aceștia, organul de urmărire penală neavând obligația să facă verificări în acest sens. Plângerea prealabilă făcută de o persoană fără calitate poate fi însușită de persoana vătămată printr-o declarație dată la organul de cercetare penală și, astfel, plângerea este considerată legal făcută. Exemplu: fiul părților vătămate a adresat o plângere la poliție după 3 zile de la producerea faptelor de lovire care au cauzat părții vătămate leziuni ce au necesitat 7-8 zile și, respectiv, 16-17 zile de îngrijiri medicale. Ulterior, prin declarația dată la poliție, în termen de 2 luni de la producerea faptelor, persoanele vătămate au precizat că își însușesc plângerea formulată de fiul lor împotriva inculpatului și au cerut trimiterea în judecată a acestuia pentru vătămările ce le-au fost cauzate[2].

Plângerea prealabilă făcută de fratele părții vătămate este valabilă dacă intenția de a pune în mișcare acțiunea penală rezultă dintr-o declarație dată de către persoana vătămată organului de cercetare penală înăuntrul termenului de 2 luni de la săvârșirea faptei. În acest caz, însăși declarația părții vătămate are caracterul unei plângeri prealabile[3].

Dintre infracțiunile în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă, menționăm: lovirea sau alte violențe (art. 193 C. pen.); abuzul de încredere (art. 238 C. pen.); vătămare corporală din culpă (art. 196 C. pen.); amenințarea (art. 206 C. pen.); furtul între membrii de familie (art. 228-231 C. pen.); altele sunt prevăzute în legi speciale (exemplu: Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor și drepturile conexe).

Infracțiunile a căror cercetare și judecare se face numai ca urmare a plângerii prealabile au acest statut în considerarea faptului că prezintă un pericol social mai

[1] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 6/1973, în RDP nr. 2/1974, p. 107.
[2] CSJ, dec. pen. nr. 1566/2000, în RDP nr. 4/2001.
[3] CSJ, dec. pen. nr. 1164 din 14 mai 1996.

redus ori se săvârșesc într-un cerc mai restrâns de persoane și rămâne la aprecierea persoanelor lezate dacă este cazul să sesizeze organele penale[1].

În cazul unor infracțiuni împotriva patrimoniului, persoana vătămată poate fi și o persoana juridică, dar legea penală nu face distincție după cum persoana vătămată este o persoană fizică sau o persoană juridică, atunci când condiționează exercitarea acțiunii penale de formularea plângerii prealabile. Pentru persoanele juridice, plângerea prealabilă este formulată de persoanele abilitate să le reprezinte. Pentru unele infracțiuni, plângerea penală se adresează organelor de cercetare penală sau procurorului, după natura infracțiunii și calitatea făptuitorului.

Plângerea se adresează organului competent să efectueze urmărirea penală, când plângerea prealabilă este îndreptată contra unor persoane care dețin anumite funcții, cum ar fi aceea de deputat, senator, magistrat, notar public, militar, controlor financiar de la Curtea de Conturi ș.a.

Când făptuitorul este chiar un organ de cercetare penală din poliția judiciară, conform art. 27 din Legea nr. 218/2002[2] (modificată prin art. IV din Legea nr. 281/2003, sesizarea instanței pentru o infracțiune pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face prin plângere prealabilă), plângerea se face prin rechizitoriul întocmit de procurorul care efectuează și urmărirea penală în acest caz[3].

d) Plângerea prealabilă trebuie introdusă în termen de 2 luni din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul (art. 296 C. pr. pen.). Termenul de 3 luni pentru introducerea plângerii prealabile, în cazul infracțiunilor continue sau continuate, curge din ziua în care persoana vătămată a aflat despre săvârșirea faptei. Termenul de 3 luni este un termen de prescripție, nu este un termen de decădere, ca atare, el este susceptibil de întrerupere ori suspendare, în condițiile legii. Introducerea plângerii prealabile după acest termen echivalează cu lipsa ei.

Stabilirea acestui termen se explică prin evitarea ca partea vătămată să țină un timp prea îndelungat pe făptuitor sub amenințarea acționării în judecată, ceea ce ar putea da loc la șantaj. Totodată, este un termen optim pentru ca partea vătămată să se hotărască dacă dorește sau nu să formuleze plângere.

În practica judiciară s-a decis că, în cazul în care organul de poliție a primit plângerea în termenul de 2 luni, dar a înregistrat-o ulterior primirii raportului de expertiză medico-legală privind stabilirea timpului de îngrijiri medicale, ca urmare a vătămării corporale din culpă a părții vătămate, iar apoi a contat pe o eventuală împăcare între părți, plângerea prealabilă se consideră introdusă în termen, deoarece nu se poate imputa părții vătămate întârzierea înregistrării[4].

În cazul infracțiunilor flagrante (art. 298 C. pr. pen.), organul de urmărire penală este obligat să constate săvârșirea acesteia, chiar în lipsa plângerii prealabile, după care cheamă persoana vătămată și, dacă aceasta declară că face plângere prealabilă, continuă urmărirea penală. În caz contrar, procurorul dispune încetarea urmăririi penale.

Procedura în caz de conexitate sau indivizibilitate este reglementată în art. 281 C. pr. pen. anterior. Dacă printre infracțiunile în care punerea în mișcare a acțiunii penale se face la plângerea prealabilă există și o altă infracțiune pentru care nu se

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 384.
[2] Republicată în M. Of. nr. 307 din 25 aprilie 2014.
[3] C. Ap. Ploiești, dec. pen. nr. 277 din 19 martie 2004.
[4] *Ibidem*.

cere plângerea prealabilă, se aplică procedura prevăzută în art. 44 C. pr. pen., care stabilește competența în asemenea cazuri.

Între mai multe organe de urmărire penală de grad egal, competența revine organului mai întâi sesizat, iar dacă sunt de grade sau naturi diferite, organului superior în grad.

Dacă prin faptă s-a adus o vătămare mai multor persoane, este suficient ca plângerea prealabilă să fie făcută ori menținută numai de către una dintre persoane [principiul indivizibilității active, art. 157 alin. (2) C. pen.].

Pentru infracțiunile săvârșite în participație, potrivit art. 157 alin. (3) C. pen. (principiul indivizibilității pasive a răspunderii penale), fapta atrage răspunderea penală a tuturor participanților la săvârșirea acesteia, chiar dacă plângerea s-a făcut ori se menține numai cu privire la unul dintre ei[1].

5. Lipsa plângerii prealabile. Neîndeplinirea condițiilor sus-menționate de valabilitate a plângerii prealabile atrage înlăturarea răspunderii penale. Aceasta este soluția în cazul în care plângerea penală nu este formulată în termen sau este făcută fără respectarea condițiilor de formă (art. 295 C. pr. pen.) de către partea vătămată.

Asemenea situații echivalează cu lipsa plângerii, astfel că organul de urmărire penală va dispune, după caz, neînceperea urmăririi penale ori încetarea urmăririi penale. Tot astfel, plângerea prealabilă se va considera inexistentă dacă a fost făcută de o altă persoană fără un mandat special din partea persoanei vătămate. Aceeași soluție dacă niciuna dintre persoanele vătămate nu a formulat plângere și, respectiv, față de niciunul dintre participanți.

Dacă persoana vătămată a decedat sau, în cazul persoanei juridice, aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu. Dreptul de a formula plângerea prealabilă nu se transmite către moștenitori.

Când partea vătămată a decedat după depunerea plângerii prealabile și nu se regăsește niciunul dintre cazurile prevăzute în art. 16 C. pr. pen., procesul penal continuă și se vor introduce în cauză moștenitorii săi, dacă se constituie parte civilă. De asemenea, procesul penal continuă și când decesul părții vătămate intervine după primul termen de judecată, dacă aceasta se constituise parte civilă ori a propus probe încuviințate de instanță[2].

6. Referințe din practica judiciară. Instanța de recurs a admis recursul părții vătămate, a casat sentința instanței de fond și a trimis cauza spre rejudecare pentru continuarea judecății, deoarece plângerea formulată a fost trimisă prin corespondență în termen legal de 2 luni și, ca atare, greșit instanța de fond a dispus încetarea [art. 10 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. anterior] procesului penal, cu aplicarea art. 284 C. pr. pen. anterior, față de inculpați (2) pentru infracțiunile de insultă și calomnie[3].

Într-o altă speță, Curtea de Apel a admis recursul părții civile, a casat hotărârile din apel și, respectiv, de la fond și a înlăturat dispoziția de încetare [art. 10 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. anterior] a procesului penal pentru infracțiunea de amenințare (art. 193 C. pen. anterior), precum și obligarea părții vătămate la plata cheltuielilor judiciare către stat, deoarece partea vătămată nu formulase plângere prealabilă și

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 391; Ion Oancea, *Drept penal*, Ed. All, București, 1994, p. 481.

[2] CSJ, dec. pen. nr. 3067 din 15 decembrie 1995.

[3] Trib. Mun. București, dec. pen. nr. 1664/2006.

pentru infracțiunea de amenințare, ci doar pentru infracțiunea de lovire pentru care a fost condamnat inculpatul[1].

Instanța de fond a încetat greșit procesul penal [art. 10 alin. (1) lit. h) C. pr. pen. anterior] pentru infracțiunea de insultă, ca urmare a retragerii plângerii prealabile de către partea vătămată (minor), deși nu erau introduși în cauză reprezentanții legali ai minorilor inculpați și, respectiv, partea vătămată, precum și autoritatea tutelară[2].

Tribunalul a admis recursul părții vătămate, a casat sentința și a schimbat temeiul de încetare a procesului penal din art. 10 alin. (1) lit. h) C. pr. pen. anterior în art. 10 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. anterior, deoarece plângerea prealabilă a fost formulată și depusă de reprezentantul legal al minorului în vârstă de peste 14 ani, fără să fi avut acordul acestui minor[3].

Instanța supremă a admis recursul în interesul legii și a stabilit: în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 279 alin. (2) lit. a) C. pr. pen. anterior, săvârșite de polițiștii care au calitatea de organe de cercetare penală a poliției judiciare, plângerea prealabilă se adresează procurorului, iar acesta, după efectuarea urmăririi penale, poate sesiza instanța competentă prin rechizitoriu[4].

Într-o altă speță, instanța supremă a respins ca nefondate recursurile în care se arăta că sesizarea instanței trebuia făcută prin rechizitoriu, și nu la plângerea prealabilă împotriva unui inculpat avocat.

Prin Legea nr. 356/2006 (în vigoare de la 7 septembrie 2006), dispozițiile din art. 279 alin. (2) lit. a) C. pr. pen. anterior au fost modificate, în sensul că plângerea prealabilă se adresează organului de cercetare sau procurorului. Aceste dispoziții sunt de imediată aplicare tuturor situațiilor ulterioare apariției legii, însă actele procesuale sau procedurale îndeplinite sub legea veche rămân valabile (*tempus regit actum*). Potrivit Legii nr. 79/2007, a fost modificat (la 5 aprilie 2007) art. 28^1 alin. (1) pct. 1 lit. b) C. pr. pen. anterior, în sensul că infracțiunile săvârșite de avocați (cazul inculpatului în speță) sunt de competența curților de apel în primă instanță[5].

Retragerea plângerii prealabile

Art. 158. (1) Retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri definitive, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile.

(2) Retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasă.

(3) Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, retragerea plângerii prealabile se face numai de reprezentanții lor legali. În cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă, retragerea se face cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

[1] C. Ap. Galați, dec. pen. nr. 463/2006.
[2] Jud. Sector 2, sent. pen. nr. 119/2006.
[3] Trib. Alba, dec. pen. nr. 46/2006.
[4] ICCJ, dec. pen. nr. VIII/2005.
[5] ICCJ, dec. pen. nr. 3520/2008.

(4) În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. În cazul retragerii plângerii prealabile, de asemenea, răspunderea penală este înlăturată, potrivit art. 131 alin. (2) C. pen. anterior.

Dacă se retrage plângerea prealabilă introdusă la organul de urmărire penală, soluțiile sunt aceleași ca în cazul lipsei plângerii prealabile, dar în temeiul art. 16 alin. (1) lit. g) C. pr. pen. anterior, iar la instanță retragerea poate fi făcută oricând până la rămânerea definitivă a hotărârii. Eficiența retragerii plângerii prealabile este aceeași, fie că se face printr-un înscris autentic sau printr-o declarație în fața instanței până la rămânerea definitivă a hotărârii, soluție identică cu aceea a Codului penal anterior. În noua reglementare [art. 158 alin. (2) C. pen.], retragerea plângerii prealabile înlătură însă răspunderea penală numai a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasă (efect *in personam*), plângerea nemaiavând efecte cu privire la toți participanții la săvârșirea faptei (*in rem*), soluția consacrată de Codul penal anterior.

2. Retragerea plângerii prealabile. Caracterizare. Retragerea plângerii prealabile constituie o manifestare de voință a persoanei vătămate în condițiile unei exprimări libere și conștiente asupra consecințelor juridice ale acesteia. Retragerea plângerii prealabile trebuie să fie totală și necondiționată, trebuind să privească ambele laturi, penală și civilă, a cauzei, neputându-se înlătura răspunderea penală a inculpatului sub vreo condiție viitoare. Retragerea plângerii prealabile poate avea loc și în cursul judecării cauzei, precum și în căile extraordinare de atac, dacă, în cazul admiterii căilor extraordinare de atac, hotărârea definitivă atacată a fost desființată, urmând a se pronunța o nouă hotărâre.

Retragerea plângerii prealabile are efecte irevocabile, odată retrasă plângerea, nu mai poate fi formulată o nouă plângere cu privire la aceeași faptă. Învinuitul sau inculpatul poate solicita continuarea procesului penal pentru a se dovedi nevinovăția, caz în care se va dispune scoaterea de sub urmărirea penală ori achitarea, dacă se dovedește că nu se face vinovat de săvârșirea infracțiunii sesizate prin plângerea prealabilă.

Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, retragerea plângerii se face numai de reprezentantul legal; în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă, retragerea plângerii se face cu încuviințarea persoanei prevăzute de lege. Nu este valabilă și nu produce efecte retragerea plângerii prealabile de către o persoană incapabilă sau dacă această plângere a fost făcută sub imperiul constrângerii fizice sau morale.

Retragerea plângerii de către soția supraviețuitoare a părții vătămate nu are nicio importanță și, ca atare, nu reprezintă o cauză de înlăturare a răspunderii penale[1].

[1] CSJ, dec. pen. nr. 2199 din 9 octombrie 1996.

Dacă retragerea plângerii prealabile s-a făcut doar față de una dintre cele două persoane împotriva cărora a fost introdusă, pentru săvârșirea de către acestea împreună a infracțiunii de lovire, nu se poate înlătura răspunderea penală numai a acelei persoane (după legea veche), deci nu era legală încetarea procesului penal[1].

Când punerea în mișcare a acțiunii penale a fost realizată de procuror din oficiu, declarația părții vătămate (minoră cu capacitate de exercițiu restrânsă) că își retrage plângerea privind infracțiunea (de exemplu: viol) săvârșită asupra sa are efecte numai dacă este însușită de către procuror. În acest caz, nu poate opera nici împăcarea, deoarece legea nu prevede o asemenea modalitate.

Când partea vătămată nu a făcut o declarație expresă de retragere a plângerii, ci a arătat că nu cere condamnarea inculpatului, dar stăruie în obligarea acestuia la plata despăgubirilor civile, aceasta înseamnă că retragerea plângerii nu a fost totală și necondiționată, deci nu este de natură să-și producă efectele juridice în sensul înlăturării răspunderii penale a inculpatului; ca urmare, nu constituie temei al încetării procesului penal[2].

3. Referințe din practica judiciară. Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursul inculpatei, a casat decizia instanței de apel și a dispus încetarea procesului penal privind infracțiunea de viol, întrucât partea vătămată și-a retras plângerea prealabilă. Retragerea plângerii părții vătămate a fost urmată de revenirea asupra retragerii în căile de atac, cerând condamnarea inculpatului pentru viol. Dar retragerea plângerii prealabile produce efecte ireversibile și revenirea ulterioară a părții vătămate nu putea produce niciun fel de efecte[3].

Instanța de casare a admis recursul părții vătămate și a trimis cauza spre rejudecare, după legea anterioară, deoarece instanța de fond încetase procesul penal față de un inculpat pentru care s-a retras plângerea, deși faptele – insultă și lovire – au fost comise de doi inculpați împreună[4].

Împăcarea

Art. 159. (1) Împăcarea poate interveni în cazul în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dacă legea o prevede în mod expres.

(2) Împăcarea înlătură răspunderea penală și stinge acțiunea civilă.

(3) Împăcarea produce efecte numai cu privire la persoanele între care a intervenit și dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței.

(4) Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face numai de reprezentanții lor legali, iar persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

(5) În cazul persoanei juridice, împăcarea se realizează de reprezentantul său legal sau convențional ori de către persoana desemnată în locul acestuia. Împă-

[1] CSJ, dec. pen. nr. 1889 din 28 iunie 1995.
[2] C. Ap. Cluj, dec. pen. nr. 235/1996, în RDP nr. 3/1997.
[3] ICCJ, dec. pen. nr. 844/2006.
[4] Trib. Prahova, dec. pen. nr. 446/2006.

carea intervenită între persoana juridică ce a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce efecte față de persoanele fizice care au participat la comiterea aceleiași fapte.

(6) În cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate, dispozițiile art. 158 alin. (4) se aplică în mod corespunzător.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal reglementează într-un mod cu totul nou instituția împăcării părților. Spre deosebire de legea penală anterioară, care prevedea regula după care, în cazul acțiunilor pornite la plângerea prealabilă, împăcarea părților înlătura răspunderea penală (art. 193, art. 195, art. 196) și că era posibilă înlăturarea răspunderii penale prin împăcare și dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în cazul unor infracțiuni (art. 180, art. 181), noul Cod penal prevede că împăcarea poate interveni în toate cazurile numai dacă punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu și legea o prevede în mod expres.

2. Împăcarea. Concept. Spre deosebire de retragerea plângerii prealabile, care este un act juridic unilateral, împăcarea părților este un act juridic bilateral și exprimă înțelegerea între infractor și persoana vătămată, având ca efect înlăturarea răspunderii penale și celelalte consecințe ale infracțiunii[1].

Această înțelegere între infractor și persoana vătămată poate avea loc numai pentru infracțiunea în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu și dacă legea o prevede expres.

În raport cu noua formulare a instituției împăcării, aceasta nu mai are nicio legătură cu plângerea prealabilă, deoarece ea intervine numai când acțiunea penală a fost pornită din oficiu și dacă legea o prevede în mod expres.

Împăcarea este personală, nu poate fi realizată printr-un mandatar și poate fi făcută în fața organului de urmărire penală sau în fața instanței doar până la citirea actului de sesizare a instanței.

Spre deosebire de retragerea plângerii, care produce efecte *in rem*, împăcarea produce efecte *in personam*, dar numai cu privire la infractorul cu care partea vătămată s-a împăcat[2].

Persoana vătămată lipsită de capacitate de exercițiu sau persoana vătămată cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca, în primul caz, prin reprezentantul legal și, în al doilea caz, cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

Acest acord de voință – *împăcarea părților* – trebuie să fie explicit, expres (iar nu dedus din anumite împrejurări), necondiționat și definitiv (irevocabil).

Pe lângă înlăturarea răspunderii penale, împăcarea părților stinge și acțiunea civilă alăturată acțiunii penale.

Efectele împăcării părților se realizează la data împăcării (*ex tunc*), iar nu la data încetării procesului penal la instanță și nici la data soluției de neurmărire penală dispusă de procuror (*ex nunc*)[3].

---

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 393.
[2] Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, pp. 274-278.
[3] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 395.

În cazul persoanei juridice, împăcarea se realizează de reprezentantul său legal ori de conducere sau de către persoana desemnată în locul acesteia. Împăcarea intervenită între persoana juridică care a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce efecte față de persoanele fizice care au participat la comiterea acelor fapte. Soluția se explică prin aceea că împăcarea produce efecte *in personam*, și nu *in rem*. În cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate, dispozițiile din art. 158 alin. (4) se aplică în mod corespunzător. Această dispoziție are un caracter confuz, deoarece face trimitere la un text care privește retragerea plângerii, instituție diferită de aceea a împăcării.

Soluția novatoare a legii pe care o analizăm este profund discutabilă, lăsând fără efect manifestarea de voință a părților, care este înlocuită cu voința legiuitorului și de o dispoziție explicită a legii. Această soluție este de neînțeles față de faptul că este vorba de infracțiuni minore în care voința părților ar trebui să aibă un rol hotărâtor.

3. Curtea Constituțională admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 159 alin. (3) C. pen. și constată că acestea sunt constituționale în măsura în care se aplică tuturor inculpaților trimiși în judecată înaintea datei intrării în vigoare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și pentru care, la acea dată, momentul citirii actului de sesizare fusese depășit.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA TITLUL VII

George Antoniu, *Unele reflecții asupra termenului de prescripție*, în RDP nr. 2/2003, p. 29; Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 32; Alexandru Boroi, *Drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 276, 173; Alexandru Bria, *Decrete de amnistie și grațiere*, în Pro Lege nr. 1/1992, p. 178; Versavia Brutaru, *Prescripția răspunderii penale din perspectiva dreptului comparat*, în RDP nr. 3/2006, p. 97; Costică Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, pp. 235, 485; Constantin Butiuc, *Unele situații speciale privind răspunderea penală a minorilor*, în Dreptul nr. 3/2003, p. 123; Angelica Chirilă, *Lipsa plângerii prealabile, retragerea plângerii și împăcarea părților*, în RDP nr. 1/2006, p. 60; Radu Chiriță, *Amnistia și reabilitarea judecătorească*, în RDP nr. 3/1998, p. 60; Teodor Coman, *Aprecieri în legătură cu condițiile de existență a împăcării părților*, în Dreptul nr. 11/2000, p. 128; Dumitru Cozac, Nicolae Stoicescu, *Abandon de familie. Amnistie*, în Dreptul nr. 12/1992, p. 63; Ion Craiovan, *Finalitățile dreptului*, Ed. Continent XXI, București, 1995, p. 120; Betinio Diamant, Emilian Blându, *Prescripția răspunderii penale a persoanelor din cadrul societății comerciale*, în Dreptul nr. 7/2006, p. 189; Betinio Diamant, Gabriela Zsigmond, *Împăcarea părților. Asistența juridică obligatorie*, în RDP nr. 3/2006, p. 139; Aurel Dincu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Universitatea din București, Facultatea de Drept, 1975, pp. 58-59; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, 1970, pp. 329, 354, 358, 364, 383, 384, 391, 393, 395; Vintilă Dongoroz, *Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale*, în Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, pp. 713-714; Horatius Dumbravă, *Întreruperea prescripției răspunderii penale*, în RDP nr. 1/2000, p. 62; Ion Dumitru, *Aplicarea Legii nr. 3/1990*, în Dreptul nr. 12/1992, p. 28; Ion Dumitru, *Maximul pedepsei pentru aplicarea amnistiei, inculpat minor*, în Dreptul nr. 5/1995, p. 33; Vladimir Hanga, *Istoria statului și dreptului RPR*, vol. I, Ed. Universitatea Cluj, 1957, pp. 482-484; Liviu Herghelegiu, *Modul de calcul al termenilor de prescripție a răspunderii penale în cazul tentativei*, în Dreptul nr. 1/2003, p. 115; Iosif Ionescu, *Prescripția răspunderii penale*, în RDP nr. 3/2005, p. 95; Ioan Lascu, Laura Codruța Lascu, *Reabilitare. Amnistie*, în RDP nr. 4/2000, p. 122; Iancu Mândru, *Amnistia și grațierea*, în Pro Lege nr. 1/1997, pp. 82-84; Teodor Manea, *Calcularea termenului de prescripție a răspunderii penale în cazul tentativei*, în Dreptul nr. 11/2000, p. 135; Ioan Mirea, *Retragerea plângerii prealabile ori împăcarea părților. Consecințe*, în Dreptul nr. 7/1998, p. 123; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pp. 274-278; Emil Molcuț, Dumitru Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București 1999, p. 77; Ionel Munteanu, *Prescripția specială*, în RDP nr. 1/2001, p. 120; Gheorghe Nedelcu, *Dreptul Capului Statului de amnistie și de a evita sau micșora pedepsele*, 1906, p. 46; Ion Oancea, *Drept penal*, Ed. All, București, 1994, p. 481; Viorel Pașca, *Ordonanțele de urgență – izvoare de drept penal*, în RDP nr. 2/1999; Dumitru Petru, *Împlinirea termenului de prescripție specială*, în Dreptul nr. 4/2001, p. 152; Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1996, p. 223; Octavian Rădulescu, *Prescripția specială a răspunderii penale*, în Dreptul nr. 3/2008, p. 160; Ion Ristea, *Efectele începerii urmăririi penale asupra cursului prescripției răspunderii penale*, în Pro Lege nr. 4/2006, p. 97; Paula Rosenberg, Octavian Rădulescu, Amalia Tudor, *Prescripția specială prevăzută în noul Cod penal*, în Dreptul nr. 7/2005, p. 124; Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. II, Ed. Socec, București, 1912, p. 527; Ștefan G. Ungureanu, *Implicațiile penale ale factorului timp*, în RDP nr. 3/2001, p. 71; Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Virgil Rămureanu, *Codul penal, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975, pp. 633, 640.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL VII

Autori români

George Antoniu, Constantin Bulai, Avram Filipaș, Cristina Filișanu, Constantin Mitrache, Vasile Papadopol, Rodica Mihaela Stănoiu, *Practica judiciară penală. Partea generală*, vol. II., Ed. Academiei, București, 1990, pp. 190-202 (amnistia), pp. 223-229 (prescripția răspunderii penale), pp. 230-248 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dan Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, Teodor Vasiliu, *Codul penal al RSR, comentat și adnotat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 609-622 (amnistia), pp. 633-643 (prescripția răspunderii penale), pp. 650-664 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); H. Aznavorian, Vintilă Dongoroz, I. Ionescu-Dolj, Mihail I. Papadopolu, Nicolae Pavelescu, Traian Pop, Gr. Perieteanu, Constantin G. Rătescu, *Codul penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Socec, București, 1937, pp. 422-437 (amnistia), pp. 399-415 (prescripția răspunderii penale), pp. 394-397 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1995, pp. 525-529 (amnistia), pp. 544-548 (prescripția răspunderii penale), pp. 550-556 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 32 (prescripția răspunderii penale); Alexandru Boroi, *Drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 270-272 (amnistia), pp. 273-277 (prescripția răspunderii penale), pp. 277-280 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 258-261 (amnistia), pp. 261-265 (prescripția răspunderii penale), pp. 266-269 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Constantin Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, pp. 460-462 (amnistia), pp. 463-469 (prescripția răspunderii penale), pp. 470-475 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Ion Craiovan, *Finalitățile dreptului*, Ed. Continent XXI, București, 1995, p. 120 (amnistia); Aurel Dincu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1975, pp. 58-59 (amnistia); Vintilă Dongoroz și colab., *Explicațiile teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, pp. 336-344 (amnistia), pp. 357-365 (prescripția răspunderii penale), pp. 387-396 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Vasile Drăghici, Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, pp. 313-335; Narcis Giurgiu, *Drept penal general. Doctrină. Legislație, jurisprudență*, Ed. CDRMO, Iași, 2005, pp. 263-277; Vladimir Hanga, *Istoria statului și dreptului RPR*, vol. I, Ed. Universitatea Cluj, pp. 482-484 (amnistia); Ion Mândru, *Amnistia și grațierea*, Ed. All Educațional, 1998, pp. 283-372 (amnistia); Maria Ioana Michinici, Maria Zolyneak, *Drept penal*, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1993, pp. 984-987 (amnistia), pp. 988-991 (prescripția răspunderii penale), pp. 992-996 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pp. 344-347 (amnistia), p. 348-350 (prescripția răspunderii penale), pp. 354-362 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Emil Molcuț, Dumitru Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1999, p. 77; Ion Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1994, pp. 291-294, 335 (amnistia), pp. 295-299 (prescripția răspunderii penale), pp. 300-305 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Viorel Pașca, *Ordonanțele de urgență – izvoare de drept penal*, în RDP nr. 2/1999; Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1996, p. 223 (amnistia); Camil Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, Iancu Tănăsescu, *Drept penal general*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 703-710 (amnistia), pp. 715-726 (prescripția răspunderii penale), pp. 722-727 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților); Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. II, Ed. Socec, București, 1912, pp. 526-527 (prescripția răspunderii penale); Augustin Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, pp. 245-248 (amnistia), pp. 249-253 (prescripția răspunderii penale), pp. 253-264 (lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților).

TITLUL VIII

Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepsei

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

Considerații generale. Restabilirea ordinii de drept penal prin constrângere presupune executarea imediată și în întregime a pedepsei și a celorlalte sancțiuni aplicate de instanțele judecătorești penale. Aceasta asigură eficiența legii penale și contribuie la realizarea scopului represiunii penale.

Sunt situații când, pentru realizarea politicii sale penale, statul consideră necesară înlăturarea totală sau parțială a executării pedepsei pentru anumite infracțiuni. Această soluție apare când Parlamentul dispune prin lege [art. 73 alin. (3) lit. i) din Constituție] *grațierea colectivă* ori Președintele României, în cadrul atribuțiilor sale prevăzute în art. 94 lit. d) din Constituție, poate acorda prin decret grațiere individuală pedepselor aplicate prin hotărâri judecătorești definitive.

La acestea trebuie adăugată situația când pedeapsa, deși definitivă și executabilă, nu este în fapt executată, fie din cauza sustragerii condamnatului de la executare, fie din alte cauze. Trecerea unui interval mare de timp în care pedeapsa rămâne în fapt neexecutată pune sub semnul întrebării utilitatea executării ei de către condamnat, deoarece punerea în executare după ani sau zeci de ani a unei hotărâri de condamnare nu mai contribuie la realizarea scopurilor pedepsei. Această realitate a determinat reglementarea prescripției executării pedepsei, pentru a da satisfacție cerințelor de politică penală menționate[1].

Efectele grațierii

Art. 160. (1) Grațierea are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte, a executării pedepsei ori comutarea acesteia în alta mai ușoară.

(2) Grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare și măsurilor educative neprivative de liber-

[1] Costică Bulai, *op. cit.*, p. 476.

tate, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere.

(3) Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

(4) Grațierea nu are efecte asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul Cod penal califică grațierea ca fiind o cauză care înlătură sau modifică executarea pedepsei, așa cum, de altfel, este considerată și de doctrina penală, spre deosebire de Codul penal anterior, care includea grațierea printre cauzele care înlăturau răspunderea penală. Spre deosebire de art. 120 C. pen. anterior, noul text cuprinde următoarele aspecte noi. Astfel, s-a adăugat în art. 160 alin. (2) sintagma „în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere", cu privire la lipsa efectelor grațierii asupra pedepselor complementare și a măsurilor educative neprivative de libertate.

O sintagmă similară a fost introdusă și în alin. (4) al art. 160, spre a sublinia că grațierea nu are efecte asupra pedepselor a căror executare a fost suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care legea prevede altfel, spre deosebire de prevederea art. 120 alin. (2) C. pen. anterior, care consacra soluția contrară.

2. Grațiere. Caracterizare. Grațierea este un act de clemență adoptat de autoritățile de stat; Parlamentul, prin lege organică, dispune grațierea colectivă [în temeiul art. 73 alin. (3) lit. i) din Constituție], iar Președintele statului, prin decrete, acordă grațieri individuale în baza art. 94 lit. d) din Constituție.

Criticat, chiar contestat și abolit în trecut (Adunarea Constituantă Franceză din 1791), dreptul de grațiere este unanim recunoscut azi ca o instituție utilă, cu multiplă funcționalitate[1].

În epoca feudală, în Țările Române, dreptul de a grația îl avea domnitorul, însă, în fapt, în temeiul mandatului său tacit, el a fost exercitat de dregători.

Grațierea este atât o cauză de înlăturare sau modificare a pedepselor, cât și un mijloc de individualizare a constrângerii penale.

3. Grațiere. Clasificări. Grațierea poate fi **colectivă** sau **individuală**, precum și **condiționată** sau **necondiționată**.

Grațierea este individuală când se aplică la cererea individuală a unui condamnat; grațierea are în vedere numai pedepsele definitive și produce efecte *in personam*; ea poate fi acordată la cererea celor condamnați sau a reprezentanților acestora ori pe baza recomandărilor Comisiei de propuneri care funcționează în cadrul fiecărui penitenciar; cererea se trimite apoi la Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești, care o înaintează la Administrația Prezidențială, cu avizul său de specialitate.

Grațierea este colectivă când se aplică unei categorii de condamnați.

Grațierea este necondiționată când cel grațiat nu trebuie să îndeplinească în viitor nicio obligație[2].

---

[1] Viorel Pașca, *Grațierea individuală*, în RDP nr. 3/1996, pp. 35-38.

[2] *Ibidem.*

De regulă, grațierile individuale sunt un mijloc de individualizare postjudiciară a pedepselor și de înlăturare a unor erori judiciare, când nu sunt îndreptate prin exercitarea căilor de atac.

Grațierea condiționată nu este prevăzută în Codul penal, ci doar în actele de clemență și se acordă cu condiția ca cel grațiat să îndeplinească anumite condiții, cum ar fi: beneficiarul să nu săvârșească din nou o infracțiune intenționată, într-un anumit interval de timp (de exemplu, 3 ani), în caz contrar, se revocă grațierea și pedeapsa respectivă va fi executată pe lângă pedeapsa pentru ultima infracțiune. Grațierea condiționată este considerată ca o formă modificată de suspendare a executării pedepsei (când executarea nu a început) sau o formă de liberare condiționată, când actul de grațiere ce operează după începerea executării și grațierea privește restul de pedeapsă ce mai era de executat[1]. De menționat că, de la 1 ianuarie 1969, când a intrat în vigoare Codul penal, până la 1 februarie 2014, toate grațierile colective au fost condiționate.

Grațierea poate fi **totală**, când privește întreaga pedeapsă, și **parțială**, când este înlăturată doar o parte din pedeapsă ori prin comutarea de pedeapsă (exemplu – detențiunea pe viață este înlocuită cu închisoare ori închisoarea cu amenda). În cazul grațierii totale, hotărârea de condamnare nu se mai pune în executare; iar dacă inculpatul a fost arestat, este pus în libertate.

Dacă o infracțiune este exceptată de la grațiere, nici tentativa la acea infracțiune nu va beneficia de grațiere și nici instigarea ori complicitatea la infracțiunea grațiată. Această interpretare decurge din prevederile art. 144 C. pen. anterior, precum și din prevederile art. 174 C. pen., potrivit cărora, prin sintagma „săvârșirea unei infracțiuni", se înțelege și săvârșirea tentativei, precum și contribuția în calitate de autor, instigator sau complice[2].

4. Revocarea grațierii nu este reglementată în Codul penal, ci doar în actele de clemență, care sunt legi speciale și se aplică prioritar față de Codul penal. Dacă înainte de împlinirea duratei pedepsei care a beneficiat de grațierea condiționată, adică în cursul termenului condiție din actul de clemență, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune cu intenție, se va revoca grațierea. Pedeapsa cu închisoarea, a cărei grațiere a fost revocată, se va executa alături de pedeapsa aplicată pentru infracțiunea ulterioară[3].

5. Efectele grațierii. În noul Cod penal (art. 160), sunt menționate numai efectele grațierii necondiționate și doar prin actul de grațiere sunt menționate eventualele condiții și efectele acestora, în cazul unei grațieri condiționate.

Data aplicării grațierii este data publicării actului normativ sau data menționată chiar în actul de grațiere (de exemplu, în Decretele-Lege nr. 3/1990 și nr. 23/1990 se prevedea că grațierea se aplică faptelor săvârșite până la 22 decembrie 1989, iar nu faptelor săvârșite până la data adoptării decretelor)[4].

Grațierea înlătură executarea pedepsei principale și astfel produce aceleași efecte ca o pedeapsă executată (este antecedent penal, poate fi prim-termen al recidivei, produce interdicții, incapacități). De la data aplicării grațierii, curge termenul de reabilitare[5]. Grațierea nu produce efecte asupra pedepselor executate[6].

---

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 347.
[2] C. Ap. București, dec. pen. nr. 182/1997.
[3] CSJ, dec. pen. nr. 269 din 3 noiembrie 1992.
[4] CSJ, dec. pen. nr. 372 din 8 martie 1991.
[5] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 368/1997.
[6] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 2319/1977, în CD 1977, p. 225.

În cazul concursului de infracțiuni, se grațiază pedepsele pentru fiecare dintre infracțiunile prevăzute în actul de clemență, iar nu pedeapsa rezultantă. În acest caz, se va proceda la descontopirea pedepselor concurente în componentele sale, se va constata grațierea pedepselor, iar în cazul în care rămâne o singură pedeapsă negrațiată, se va înlătura și eventualul spor care ar fi fost aplicat[1].

În cazul infracțiunilor continue, continuate sau progresive, se aplică grațierea dacă ultimul act al epuizării lor este anterior actului de clemență. Spre exemplu, în cazul infracțiunii continue (abandon de familie), dacă neplata cu rea-credință a pensiei de întreținere încetează pe data pronunțării hotărârii de condamnare și dacă aceasta este anterioară actului de grațiere, pedeapsa este grațiată[2].

De regulă, instanțele atrag atenția inculpatului asupra consecințelor nerespectării condiției din actul de grațiere – respectiv revocarea grațierii pedepsei și executarea acesteia pe lângă ultima pedeapsă –, dar **legea neimpunând** organului judiciar care face aplicarea actului de clemență **să aducă la cunoștința condamnatului** consecințele nerespectării condiției de a cărei respectare depinde definitivarea măsurii luate, nu există caz de admitere a **apelului făcut de procuror pentru această neprecizare**[3].

Pentru cei condamnați definitiv anterior actului de grațiere, efectele se produc de la data intrării în vigoare a actului de clemență și se aplică concret de judecătorul delegat cu executarea (conform art. 596 C. pr. pen.), iar pentru cei condamnați definitiv ulterior apariției actului de grațiere (pentru infracțiuni comise înainte de data actului de grațiere), efectele se produc după rămânerea definitivă a hotărârii[4].

Condamnatul grațiat condiționat care respectă condițiile prevăzute în actul de grațiere și în termenul stabilit, de pildă, nu săvârșește o nouă infracțiune intenționată, la împlinirea termenului, pedeapsa se consideră stinsă de la data aplicării grațierii.

Dacă nu se respectă condițiile din actul de grațiere și în termenul de încercare al grațierii, de pildă, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune intenționată, acesta va executa, pe lângă pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, și pedeapsa sau restul de pedeapsă rămas neexecutat ca urmare a aplicării actului de clemență.

Prin urmare, revocarea grațierii este condiționată de aplicarea unei pedepse pentru noua infracțiune intenționată. Când în cauză nu se aplică o pedeapsă, ci se dispune încetarea procesului penal pentru noua infracțiune, ca urmare a împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale, este nelegal **să se revoce** grațierea pedepsei sau a restului de pedeapsă rămas neexecutat[5].

În cazul comutării pedepsei, încetează executarea pedepsei anterioare mai grea și începe executarea pedepsei mai ușoare aplicate.

Grațierea nu are efect asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere.

Dacă infracțiunea care constituie al doilea termen al recidivei se comite după **expirarea termenului de încercare al grațierii condiționate**, pedeapsa se consideră executată la data împlinirii termenului de grațiere condiționată, dacă

---

[1] C. Ap. Ploiești, dec. pen. nr. 485 din 4 septembrie 1997; CSJ, dec. pen. nr. 725 din 26 februarie 1999.

[2] C. Ap. Ploiești, dec. pen. nr. 485 din 4 septembrie 1997.

[3] C. Ap. București, s. I pen., dec. pen. nr. 288/A/1998, în RDP nr. 3/1999, p. 134.

[4] Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 334.

[5] CSJ, dec. pen. nr. 2440/2001.

grațierea a fost totală și, pe cale de consecință, recidiva în cauză este o recidivă postexecutorie.

În cazul liberării condiționate, grațierea pedepsei face să se considere executată la data adoptării actului de clemență, iar nu la data împlinirii duratei pedepsei, ceea ce produce efecte benefice cu privire la recidivă și reabilitare. Această soluție se justifică prin aceea că grațierea este obligatorie și imediată, liberarea condiționată este facultativă și, totodată, obiectul unei evaluări judiciare.

Când se revocă grațierea unei pedepse pentru care s-a dispus **liberarea condiționată**, se va da eficiență și dispozițiilor privind liberarea condiționată, aceasta putând fi revocată sau menținută. În caz de revocare a liberării condiționate, restul de pedeapsă se va contopi cu pedeapsa aplicată[1].

Dacă pedeapsa a fost grațiată condiționat, sesizarea instanței cu o propunere de liberare condiționată apare fără obiect.

În cazul în care grațierea parțială și condiționată a intervenit **înainte de a se dispune liberarea condiționată**, aceasta fiind posibilă tocmai din cauza pedepsei, ca efect al grațierii, dar în termenul de încercare condamnatul săvârșește o nouă infracțiune intenționată, se va dispune atât revocarea liberării condiționate, care între timp a fost dispusă, cât și a **grațierii** pedepsei aplicate pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă[2].

6. Pedepsele complementare și măsurile educative [alin. (2) art. 160 C. pen.] nu sunt afectate de grațiere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere. **Nici măsurile de siguranță [alin. (3) art. 160 C. pen.]** nu sunt afectate de grațiere. Grațierea are efecte asupra **pedepsei accesorii** care însoțește pedeapsa principală.

Pedeapsa accesorie, decurgând din pedeapsa principală, operează chiar dacă instanța nu a pronunțat-o și indiferent că s-a început executarea acesteia din momentul în care hotărârea de condamnare a intrat în puterea lucrului judecat și până la stingerea, prin orice mijloc legal, a sancțiunii principale care i-a dat naștere.

Aceste considerații sunt în deplină concordanță cu dispozițiile art. 160 C. pen. (art. 120 C. pen. anterior) și cu legea specială de grațiere. Așa fiind, cât timp instanțele au înlăturat executarea pedepsei principale, erau obligate să facă mențiune expresă și în legătură cu executarea **pedepsei accesorii**, prin înlăturarea dispozițiilor art. 71 și ale art. 64 C. pen. anterior, menționate în hotărârea de condamnare[3].

În cazul **legilor succesive de grațiere colectivă**, se va lua în considerare numai dispoziția de grațiere mai favorabilă condamnatului sau, dacă sunt prevederi speciale în actul de clemență, vor fi aplicate acestea.

Grațierea se aplică în raport cu durata pedepselor concrete așa cum au fost aplicate de instanță, și nu cu durată redusă ca urmare a unei grațieri anterioare[4].

Prin actele de clemență, de regulă, în cazul recidivei **postcondamnatorii** sunt exceptate de la grațiere ambele pedepse ce constituie primul și al doilea termen al recidivei[5].

---

[1] Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 2/1987, în RRD nr. 8/1987, pp. 48-51.

[2] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 1544/1983, în RRD nr. 10/1984, p. 79.

[3] C. Ap. Ploiești, dec. pen. nr. 447 din 26 august 1997.

[4] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 886/1985, în RRD nr. 2/1986, p. 79; dec. pen. nr. 1054/1982, în RRD nr. 9/1983, p. 65.

[5] Radu Lupulescu, *Unele probleme în legătură cu aplicarea Legii nr. 137/1997*, în Dreptul nr. 11/1997, p. 66.

Statutul de recidivist este o trăsătură intrinsecă a personalității condamnatului, reflectând gradul de pericol social în totalitate, ceea ce impune exceptarea și de la grațiere în raport cu orice alte infracțiuni anterioare sau concomitente, indiferent dacă sunt sau nu întrunite condițiile stării de recidivă cu privire la acestea[1].

Săvârșirea unei infracțiuni în termenul de încercare al grațierii condiționate, dacă sunt îndeplinite condițiile art. 37 C. pen. anterior (art. 41 C. pen.), dă naștere recidivei postcondamnatorii, iar tratamentul penal va fi cel prevăzut în actul de clemență, și nu cel din art. 39 alin. (2) C. pen. anterior [art. 43 alin. (2) C. pen.][2].

De asemenea, sunt exceptate de la grațiere, conform art. 5 din Legea nr. 137/1997, pedepsele aplicate pentru infracțiunile ce constituie ambii termeni ai recidivei postexecutorii sau postcondamnatorii[3].

7. Referințe din practica judiciară. Când din mai multe pedepse stabilite pentru infracțiuni în concurs numai unele au fost grațiate, pedeapsa exceptată de la grațiere, deci executabilă, fiind egală sau mai mare decât cele grațiate, inculpatul nu a beneficiat efectiv de grațierea acelei pedepse. Ca atare, în urma săvârșirii, în curs de 3 ani de la grațiere, a unei infracțiuni intenționate, se dispune înlăturarea grațierii și contopirea pedepselor în pedeapsa egală ori mai grea exceptată de la grațiere. Nu se mai poate dispune executarea acestei pedepse rezultante alături de pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune, ci se dispune contopirea și a acestora, în temeiul art. 39 alin. (1) sau, după caz, al art. 40 C. pen. anterior[4].

Instanța supremă a admis recursul în interesul legii cu privire la aplicarea art. 34 C. pen. anterior cu referire la art. 120 C. pen. anterior și a stabilit că, în caz de concurs de infracțiuni, dintre care unele au făcut obiectul grațierii, dispozițiile referitoare la contopire se aplică numai cu privire la pedepsele care nu au fost grațiate sau au fost grațiate parțial[5]. Aceeași instanță a înlăturat grațierea, deoarece infracțiunea de abandon de familie este o infracțiune continuă, activitatea infracțională nu se epuizează la expirarea termenului pentru plata pensiei, în condițiile în care obligația nu a fost îndeplinită, ci continuă până la data efectuării plății sau până când intervine o condamnare[6].

Instanța supremă a înlăturat grațierea pedepsei, pentru că, în art. 4 alin. (2) lit. A pct. 12 din Legea nr. 543/2002, legiuitorul a exceptat de la grațiere furtul de autovehicule, fără a limita înțelesul noțiunii de „furt", deci și furtul de folosință este exceptat de la grațiere[7].

Aceeași instanță a admis recursul în interesul legii și a statuat că efectele grațierii condiționate asupra pedepselor a căror executare este suspendată condiționat, constând în reducerea termenului de încercare cu durata pedepsei grațiate, **se produc imediat**, și nu după împlinirea termenului condiție prevăzut de legea de grațiere, care se referă exclusiv la pedepsele executabile. La împlinirea termenului de

[1] Dorin Ciuncan, *Grațiere. Redicivă*, în RDP nr. 4/1998, p. 134.
[2] CSJ, dec. pen. nr. 3042 din 24 noiembrie 1998.
[3] C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 276/1997.
[4] Trib. Suprem, dec. pen. nr. 2373/1987, în Constantin Sima, *Codul penal adnotat*, Ed. Atlas Lex, București, 1996, p. 235.
[5] ICCJ, dec. pen. nr. X/2005.
[6] ICCJ, dec. pen. nr. 2022/2004.
[7] ICCJ, dec. pen. nr. 5852/2004.

încercare astfel redus, cel condamnat este reabilitat de drept, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 86 C. pen. anterior[1].

În cazul săvârșirii unei infracțiuni intenționate înăuntrul termenului de suspendare a executării pedepsei, aceasta se revocă, iar pedeapsa a cărei executare a fost suspendată se execută alături de pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune.

Dacă pedeapsa anterioară constituie primul termen al recidivei postcondamnatorii, după revocarea suspendării executării pedepsei nu se poate constata grațierea acesteia, deoarece operează excepția de **la grațiere** datorată calității de recidivist a inculpatului[2].

În cazul săvârșirii a două infracțiuni aflate în concurs potrivit art. 33 lit. a) C. pen. anterior, dintre care pentru unele s-a aplicat o pedeapsă constatată a fi grațiată, nu se poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei, deoarece, potrivit art. 81 alin. (2) C. pen. anterior, în caz de concurs de infracțiuni, suspendarea poate fi dispusă numai dacă pedeapsa aplicată este închisoarea de cel mult 2 ani (durata depășită în speță).

Dispozițiile acestui text de lege sunt aplicabile și în cazul în care pedepsele nu au fost contopite conform art. 34 alin. (1) lit. b) C. pen. anterior, din cauză că numai una dintre pedepse este executabilă, celelalte fiind grațiate[3].

Atunci când legea de grațiere intră în vigoare înaintea rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, grațierea își produce efectele numai de la rămânerea definitivă a hotărârii. Așa fiind, în speță, grațierea pedepsei de 3 ani și 6 luni închisoare aplicate inculpatului și-a produs efectele, constând în înlăturarea provizorie a executării pedepsei, la data rămânerii definitive a hotărârii, respectiv la 8 mai 2004.

De la această dată a început să curgă și termenul condiție de 3 ani prevăzut în art. 7 din Legea nr. 543/2002, astfel încât acesta s-a împlinit înainte de data de 5 iunie 2007, când inculpatul a comis faptele deduse judecății.

În consecință, se constată că, la data săvârșirii infracțiunilor, executarea pedepsei de 3 ani și 6 luni închisoare era definitiv înlăturată ca efect al grațierii, deci nu se mai putea revoca beneficiul grațierii și nu se mai putea dispune executarea restului de pedeapsă rămas neexecutat pe lângă pedeapsa aplicată în cauză[4].

Prescripția executării pedepsei

Art. 161. (1) Prescripția înlătură executarea pedepsei principale.

(2) Prescripția nu înlătură executarea pedepselor principale în cazul:

a) infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise;

b) infracțiunilor prevăzute la art. 188 și 189 și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei.

[1] ICCJ, dec. pen. nr. XIV/2005.
[2] ICCJ, dec. pen. nr. 548/2005.
[3] ICCJ, dec. pen. nr. 3298/1999.
[4] ICCJ, dec. pen. nr. 2589/2008.

(3) Prescripția nu înlătură executarea pedepselor principale nici în cazul infracțiunilor prevăzute la alin. (2) lit. b) pentru care, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții, nu s-a împlinit termenul de prescripție a executării.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Textul reproduce prevederile art. 125 C. pen. anterior, singura deosebire fiind folosirea sintagmei „infracțiunea de genocid" (art. 438 C. pen.), „contra umanității" (art. 439 C. pen.) și „de război" (art. 440 C. pen.), în loc de „infracțiuni contra păcii și omenirii" (art. 125 C. pen. anterior), sintagmă în care erau avute în vedere și infracțiunile: propagandă pentru război (art. 356 C. pen. anterior), tratamente neomenoase (art. 358 C. pen. anterior), distrugerea unor obiective și însușirea unor bunuri (art. 359 C. pen. în vigoare), distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale (art. 360 C. pen. anterior).

2. Prescripția executării pedepsei. Concept. Justificările prescripției executării pedepsei sunt aceleași ca și pentru prescripția răspunderii penale, adică trecerea unui anumit interval de timp fără ca pedeapsa să fie executată, ceea ce face ca eficiența pedepsei să fie diminuată până la dispariție, astfel încât executarea acesteia ar putea avea efecte contrare celor avute în vedere la aplicarea ei[1]. Deci, ar fi în interesul apărării sociale ca pedeapsa să nu mai fie executată dacă ordinea de drept a fost restabilită prin trecerea timpului.

Instituție juridică a dreptului penal, **prescripția operează din oficiu** la data împlinirii termenului, iar nu când este reținută de organul judiciar. Prescripția stinge executarea pedepsei principale și, odată cu ea, și **pedeapsa accesorie**, dar nu înlătură executarea pedepselor complementare și nici a măsurilor de siguranță.

Infracțiunile contra umanității (genocid și de război) sunt imprescriptibile pentru că s-a avut în vedere semnificația politico-istorică a unor asemenea fapte care lezează interesele popoarelor lumii și pun în primejdie însăși civilizația umană. Aceste fapte nu se pot șterge ori da uitării prin trecerea timpului, deci cei care le-au săvârșit trebuie să execute pedeapsa, indiferent de perioada care a trecut de la condamnarea lor definitivă.

Prescripția executării pedepsei a fost criticată de juriștii mai vechi. Astfel, Ioan Tanoviceanu scria că bogatul care a comis un delict va putea foarte ușor să stea câțiva ani în străinătate, până când i se prescrie pedeapsa, pe când cel care nu are mijloace și nu cunoaște limbi străine, nu va putea face acest lucru cu aceeași înlesnire[2].

Termenele de prescripție a executării pedepsei

Art. 162. (1) Termenele de prescripție a executării pedepsei pentru persoana fizică sunt:

a) 20 de ani, când pedeapsa care urmează a fi executată este detențiunea pe viață sau închisoarea mai mare de 15 ani;

[1] Costică Bulai, *op. cit.*, p. 485.

[2] Ioan Tanoviceanu, *Curs...*, *op. cit.*, vol. II, p. 526.

b) 5 ani, plus durata pedepsei ce urmează a fi executată, dar nu mai mult de 15 ani, în cazul celorlalte pedepse cu închisoarea;

c) 3 ani, în cazul când pedeapsa este amenda.

(2) Termenele prevăzute în alin. (1) se socotesc de la data când hotărârea de condamnare a rămas definitivă.

(3) În cazul revocării sau anulării amânării aplicării pedepsei, suspendării executării pedepsei sub supraveghere ori liberării condiționate, termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare sau anulare a rămas definitivă.

(4) În cazul revocării liberării condiționate, în condițiile art. 104 alin. (1), termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare a rămas definitivă și se calculează în raport cu restul de pedeapsă neexecutat.

(5) În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, termenul de prescripție curge de la data când hotărârea de înlocuire a rămas definitivă și se calculează în raport cu durata pedepsei închisorii.

(6) Pedepsele complementare aplicate persoanei fizice și măsurile de siguranță nu se prescriu.

(7) Prin pedeapsa ce se execută se înțelege pedeapsa stabilită de instanță, ținându-se cont de cauzele ulterioare de modificare a acesteia.

COMENTARII (Vasile Teodorescu)

1. Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul reproduce cuantumul termenelor de prescripție prevăzute în art. 126 și art. 130 C. pen. anterior.

Au fost eliminate referirile la sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute în art. 18^1 și art. 99 C. pen. anterior, precum și cele privind revocarea executării pedepsei la locul de muncă și suspendarea condiționată a executării pedepsei.

S-au adăugat explicații în legătură cu momentul în care începe să curgă termenul de prescripție în cazurile revocării liberării condiționate, înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii.

De asemenea, s-a adăugat precizarea că pedepsele complementare aplicate persoanei fizice și măsurile de siguranță nu se prescriu.

2. Calculul termenelor. Termenele de prescripție a executării pedepsei se calculează în funcție de pedeapsa aplicată pentru o singură infracțiune sau pedeapsa rezultantă în caz de concurs de infracțiuni și pluralitate intermediară sau recidivă postcondamnatorie.

Pentru stabilirea datei când hotărârea rămâne definitivă și începe să curgă termenul de prescripție a executării, se vor avea în vedere dispozițiile art. 551 și art. 552 C. pr. pen. Data la care expiră termenul de prescripție se va stabili ținând seama de dispozițiile art. 186 C. pen., care explică modul de calcul al timpului.

Termenul de prescripție a executării pedepsei începe să curgă de la data când a rămas definitivă hotărârea de condamnare și în raport de cuantumul pedepsei aplicate, iar nu al pedepsei comutate în alta mai ușoară, printr-un act de clemență, cum este cazul aplicării art. 2 din Decretul nr. 11/1988[1].

Modificarea ulterioară a pedepsei pronunțate, menționată în alin. (7) art. 162 C. pen., se poate realiza la punerea în executare a hotărârii sau în cursul executării pedepsei, dacă se constată, pe baza unei alte hotărâri definitive, existența concursului de infracțiuni, a recidivei sau a unor acte care intră în conținutul aceleiași infracțiuni (art. 585 C. pr. pen.).

Dacă, după ce a fost condamnat la un an închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în termenul de încercare de 3 ani, inculpatul a săvârșit o nouă infracțiune, i se revocă suspendarea executării pedepsei, urmând să execute această pedeapsă alături de pedeapsa ulterioară. Termenul de prescripție a executării pedepsei va curge de la data rămânerii definitive a hotărârii de revocare[2].

Data încarcerării provizorii într-o țară străină, în baza cererii de extrădare a statului român, corespunde începerii executării pedepsei, iar partea din pedeapsă executată în afara teritoriului țării se scade din durata pedepsei aplicate de instanțele române. După 5 zile de custodie preventivă în închisoare, inculpatul a fost pus în libertate. Așa fiind, în mod întemeiat, instanța, considerând că prescripția s-a întrerupt prin începerea executării pedepsei, a respins cererea condamnatului de a se considera prescrisă executarea pedepsei de un an și 10 luni închisoare, aplicată în 2 octombrie 1995[3].

Întreruperea cursului prescripției executării pedepsei

Art. 163. (1) Cursul termenului de prescripție a executării pedepsei se întrerupe prin începerea executării pedepsei. Sustragerea de la executare, după începerea executării pedepsei, face să curgă un nou termen de prescripție de la data sustragerii.

(2) Cursul termenului de prescripție a executării se întrerupe și prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni.

(3) Cursul termenului de prescripție a executării pedepsei amenzii se întrerupe și prin înlocuirea obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Versavia Brutaru)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Textul alin. (1) și (2) are un conținut identic cu cel din art. 127 C. pen. anterior, fiind schimbată doar succesiunea acestora: alin. (2) din formularea Codului penal anterior a devenit teza a II-a din alin. (1) al art. 163 C. pen. Săvârșirea unei noi infracțiuni, reprezentând teza a II-a a alin. (1) din formularea art. 127 C. pen. anterior, a devenit alin. (2) al art. 163 C. pen.

[1] CSJ, dec. pen. nr. 792 din 12 februarie 2002.
[2] C. Ap. Suceava, dec. pen. nr. 27 din 16 ianuarie 2002.
[3] Jud. Suceava, sent. pen. nr. 684 din 2 septembrie 2002, în Dreptul nr. 11/2003, p. 212.

A fost introdus însă un al treilea alineat în noul Cod penal privind întreruperea termenului de prescripție a executării pedepsei amenzii prin înlocuirea obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

2. Cauzele de întrerupere a executării pedepsei. O primă cauză de întrerupere a executării pedepsei este **începerea executării pedepsei,** care pretinde efectiva încarcerare a condamnatului sau prezentarea sa la locul de muncă în folosul comunității ori plata unei rate a amenzii, dacă i s-a eșalonat executarea.

O altă cauză este **perseverența infracțională** concretizată prin săvârșirea unei noi infracțiuni în timpul sustragerii de la executarea pedepsei, întrerupere care relevă un pericol social deosebit al condamnatului.

Sustragerea de la executare prin dispariție, evadare sau neplata amenzii justificat se sancționează cu întreruperea prescripției și începerea curgerii unui nou termen de prescripție. De pildă, chiar dacă s-a redus pedeapsa de la 18 ani la 9 ani, potrivit Decretului nr. 11/1988, termenul de prescripție se calculează în raport de cuantumul pedepsei aplicate, iar nu față de cea redusă. După sustragerea de la executare din 1983, curge un nou termen de prescripție, care s-ar fi împlinit în anul 2003[1].

În toate cazurile de întrerupere a cursului termenului de prescripție, timpul scurs până la apariția cauzei de întrerupere nu se mai ia în calcul. Pentru prescripția executării pedepsei nu există o prescripție specială, ca în cazul prescripției răspunderii penale, ci oricâte întreruperi ar fi, termenul de prescripție trebuie să curgă neîntrerupt în întregime.

Această exigență este explicabilă pentru că o hotărâre de condamnare definitivă trebuie executată.

Cererea de extrădare în vederea executării unei pedepse definitive a întrerupt cursul prescripției executării pedepsei, conform art. 33 alin. (2) din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, ca atare, din momentul întreruperii a început să curgă un nou termen de prescripție. Condamnatului i s-a aplicat o pedeapsă de 2 ani închisoare, hotărârea a rămas definitivă la 20 iunie 1997, iar la 7 iulie 1997, Tribunalul Brașov a emis mandatul de executare, termenul de prescripție a executării pedepsei, fiind de 7 ani, s-ar fi împlinit la 19 iunie 2004.

Condamnatul a fost arestat la 30 mai 2003 de către autoritățile spaniole, iar termenul de prescripție s-ar fi împlinit la 19 iunie 2004, astfel că, prin sentința penală nr. 61/2005 a Tribunalului Brașov, s-a respins sesizarea Biroului de executări penale din cadrul Tribunalului Brașov privind prescripția executării pedepsei condamnatului.

Apelul condamnatului a fost respins prin decizia penală nr. 148 din 11 mai 2005 a Curții de Apel Brașov. Prin încheierea din 4 iunie 2003, aceeași instanță de apel a cerut extrădarea condamnatului în vederea executării pedepsei menționate, fiind astfel întrerupt termenul de prescripție potrivit art. 33 alin. (2) din Legea nr. 302/2004, ceea ce face să curgă un nou termen, timpul scurs până la apariția cauzei de întrerupere nemaifiind luat în calcul, astfel că prescripția executării pedepsei se va împlini la 3 iunie 2010[2].

Potrivit art. 132 alin. (3) C. pen., termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori,

[1] CSJ, dec. pen. nr. 792 din 12 februarie 2002.
[2] ICCJ, dec. pen. nr. 4543/2005.

Versavia Brutaru

iar conform art. 149 alin. (3) dispozițiile art. 163 (întreruperea cursului prescripției) și art. 164 (suspendarea cursului prescripției) se aplică în mod corespunzător pentru persoane juridice.

Suspendarea cursului prescripției executării pedepsei

Art. 164. (1) Cursul termenului prescripției executării pedepsei este suspendat în cazurile și condițiile prevăzute în Codul de procedură penală.

(2) Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Versavia Brutaru)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Noul legiuitor, separând în titluri diferite textele prescripției penale (Titlul VII) de cele ale prescripției executării pedepsei (Titlul VIII), a reglementat separat suspendarea cursului prescripției, corespunzător celor două forme de prescripție; spre deosebire de Codul penal anterior, unde suspendarea prescripției răspunderii penale și suspendarea prescripției executării pedepsei aveau o reglementare comună în art. 128, noul Cod penal reglementează prin dispoziții distincte suspendarea prescripției răspunderii penale (art. 156) și suspendarea prescripției executării pedepsei (art. 164).

2. Cauzele suspendării prescripției executării. Cauzele care duc la suspendarea termenului de prescripție a executării pedepsei sunt reglementate în Codul de procedură penală. O primă cauză de suspendare a executării pedepsei este aceea care are loc ca urmare a exercitării căii de atac prevăzute în art. 430 C. pr. pen. Potrivit acestui text, până la soluționarea contestației în anulare, instanța sesizată, luând concluziile procurorului, poate **suspenda executarea hotărârii** a cărei anulare se cere.

O altă cauză de suspendare a executării pedepsei este cea reglementată în art. 589 și în art. 592 C. pr. pen. și se referă la **amânarea** și **întreruperea** executării pedepsei închisorii.

Se înțelege că nu ar fi rațional (*naturalis ratio*) ca prescripția executării pedepsei să opereze acolo unde, din diferite motive, cursul procesului s-a întrerupt; în acest caz, inevitabil și cursul prescripției trebuie să fie suspendat.

Prin suspendarea cursului prescripției de executare a pedepsei, timpul care a curs până la ivirea cauzei de suspendare a cursului prescripției se socotește în durata termenului de prescripție, aceasta continuând până la împlinirea termenului de prescripție.

Prescripția executării pedepsei fiind o instituție de drept material, în cazul în care termenul acestei prescripții a început să curgă sub Codul penal anterior, dar a continuat și sub noul Cod penal, se vor aplica dispozițiile legii penale mai favorabile (art. 6 C. pen.), având în vedere cuantumul sau felul pedepsei, hotărârea de condamnare, și se va face o examinare comparativă a duratei termenului de prescripție[1].

[1] Vintilă Dongoroz și colab., *Explicațiile teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, p. 374.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA TITLUL VIII

George Antoniu, *Unele reflecții asupra termenului de prescripție*, în RDP nr. 2/2003, p. 29; Costică Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, pp. 476-485; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicațiile teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, p. 347; Constantin Mitrache, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, p. 334; Radu Lupulescu, *Unele probleme în legătură cu aplicarea Legii nr. 137/1997*, în Dreptul nr. 11/1997, p. 66; Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. II, Ed. Socec, București, 1912, p. 526.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL VIII

Autori români

George Antoniu, Constantin Bulai, Avram Filipaș, Cristina Filișanu, Constantin Mitrache, Vasile Papadopol, Rodica Mihaela Stănoiu, *Practica judiciară penală, Vol. II, Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1990, pp. 203-228 (grațierea), pp. 229-230 (prescripția executării pedepsei); George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dan Pavel, Dumitru C. Popescu, Virgil Rămureanu, Teodor Vasiliu, *Codul penal al R.S.R, comentat și adnotat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 622-632 (grațierea), pp. 643-650 (prescripția executării pedepsei); H. Aznavorian, Vintilă Dongoroz, I. Ionescu-Dolj, Mihail I. Papadopolu, Nicolae Pavelescu, Traian Pop, Gr. Periețeanu, Constantin G. Rătescu, *Codul penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Socec, București, 1937, pp. 437-444 (grațierea), pp. 415-418 (prescripția executării pedepsei); Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1995, pp. 530-543 (grațierea), pp. 548-550 (prescripția executării pedepsei); Alexandru Boroi, *Drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 359-363 (grațierea), pp. 273-277 (prescripția executării pedepsei); Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 346-350 (grațierea), pp. 351-353 (prescripția executării pedepsei); Costică Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitatea București, 1987, pp. 478-486 (grațierea), pp. 487-489 (prescripția executării pedepsei); Vintilă Dongoroz și colab., *Explicațiile teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, pp. 345-352 (grațierea), pp. 366-379 (prescripția executării pedepsei); Vasile Drăghici, Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, pp. 479-491; Narcis Giurgiu, *Drept penal general – doctrină, legislație, jurisprudență*, Ed. CDRMO, Iași, 2005, pp. 357-363; Ion Mândru, *Amnistia și grațierea*, Ed. All Educațional, București, 1998, pp. 373-529 (grațierea); Maria Ioana Michinici, Maria Zolyneak, *Drept penal*, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1993, pp. 1007-1013 (grațierea), pp. 1014-1017 (prescripția executării pedepsei); Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pp. 424-429 (grațierea), pp. 430-432 (prescripția executării pedepsei); Ion Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1994, pp. 335-357 (grațierea), pp. 339-342 (prescripția executării pedepsei); Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. II, Ed. Socec, București, 1912, p. 527 (prescripția executării pedepsei); Camil Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, Iancu Tănăsescu, *Drept penal general*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 710-714 (grațierea), pp. 718-721 (prescripția executării pedepsei); Augustin Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, pp. 415-419 (grațierea), pp. 423-426 (prescripția executării pedepsei).

Versavia Brutaru

TITLUL IX

Cauzele care înlătură consecințele condamnării

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

Noțiuni introductive. Înainte de a analiza dispozițiile noului Cod penal în materia reabilitării, ne îngăduim unele reflecții cu privire la denumirea titlului și ordinea reglementărilor din acest titlu.

1. Considerăm că denumirea Titlului IX, „Cauzele care înlătură consecințele condamnării", nu corespunde conținutului acestuia, fiindcă are în vedere o singură cauză – reabilitarea –, astfel că pluralul folosit nu se justifică, iar reabilitarea, chiar dacă are două modalități, tot una rămâne.

Apreciem, așadar, că denumirea Titlului IX putea fi „înlăturarea consecințelor condamnării prin reabilitare" sau, mai simplu: „Reabilitarea" – cum, de altfel, se intitula această instituție în Codul penal Carol al II-lea în Capitolul II, art. 175-180.

2. Cu privire la ordinea textelor care reglementează reabilitarea, considerăm că soluția la care s-a oprit legiuitorul noului Cod penal nu este cea mai potrivită, fiindcă a inserat efectele reabilitării care, de altfel, sunt menite să explice ce reprezintă reabilitarea în dreptul penal după ce au fost reglementate modalitățile reabilitării și condițiile în care aceasta intervine ori poate fi acordată.

Considerăm că soluția din Codul penal anterior, care reglementa reabilitarea începând cu efectele acesteia, era mai potrivită, fiindcă explica de la început rostul acestei reglementări, consecințele (efectele) acesteia.

Opțiunea legiuitorului noului Cod penal de a reglementa efectele reabilitării, după ce au fost prevăzute modalitățile acesteia, și ale condițiilor în care intervine sau se acordă se poate întemeia pe considerentul că efectele sunt aceleași, indiferent de modalitatea reabilitării. Așadar, efectele fiind comune indiferent de modalitățile reabilitării și de condițiile în care intervine ori se acordă aceasta, pot fi mai bine înțelese dacă ele sunt prevăzute ulterior. Nu este mai puțin adevărat că, pe aceste considerente, efectele fiind comune pentru ambele modalități ale reabilitării, acestea (efectele) ar putea fi prevăzute la începutul reglementării pentru a oferi de la început o explicație, o punere în temă pentru destinatarul legii penale, a rostului și

finalității acestei instituții – reabilitarea –, mijloc legal de reintegrare deplină în societate a fostului condamnat.

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Prin dispozițiile Titlului IX – art. 165-171 –, noul Cod penal reglementează, asemănător cu Codul penal anterior – Titlul VII, Capitolul IV, art. 133-139 –, instituția reabilitării. Sunt astfel reglementate în noul Cod penal, cu diferențele pe care le vom preciza pe parcursul examinării, condițiile necesare pentru obținerea fiecărei forme de reabilitare de drept ori judecătorească; termenele de reabilitare pentru fiecare modalitate; obligațiile ce revin condamnatului în cursul acestor termene; procedura de acordare a reabilitării judecătorești și în care intervine reabilitarea de drept ori se constată; efectele reabilitării.

S-a menținut și în noul Cod penal concepția după care reabilitarea constituie un mijloc legal prin care fostul condamnat este reintegrat deplin în societate și care a probat pe parcursul unor perioade de timp, după ce a executat pedeapsa ori executarea acesteia s-a stins prin modurile prevăzute de lege, că merită să beneficieze pe viitor de încetarea tuturor decăderilor, interdicțiilor și incapacităților care rezultă din condamnare.

Reabilitarea, și în noul Cod penal, poate fi obținută pentru orice condamnare și indiferent de infracțiunea care a atras condamnarea.

2. Formele reabilitării. Reabilitarea poate fi, și în noul Cod penal, de **drept** și **judecătorească**. Deosebirile dintre aceste două modalități ale reabilitării vor fi examinate în continuare și se referă la condițiile în care intervine ori se acordă reabilitarea; termenul de reabilitare; natura și durata condamnării.

A. Reabilitarea de drept intervine pentru condamnări de gravitate scăzută, în mod automat, la împlinirea condițiilor prevăzute de lege și fără intervenția organelor judiciare.

B. Reabilitarea judecătorească poate fi obținută pentru orice condamnare și în toate cazurile când nu intervine reabilitarea de drept, se acordă de instanța judecătorească după ce se constată îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru aceasta.

Reabilitarea de drept

Art. 165. Reabilitarea are loc de drept în cazul condamnării la pedeapsa amenzii, la pedeapsa închisorii care nu depășește 2 ani sau la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere, dacă în decurs de 3 ani condamnatul nu a săvârșit o altă infracțiune.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

Condițiile în care intervine reabilitarea de drept sunt prevăzute în dispozițiile art. 165 C. pen. și privesc: natura și durata condamnării; modul de executare a pedepsei; conduita condamnatului după executarea pedepsei.

Reabilitarea de drept intervine, potrivit dispozițiilor art. 165 C. pen., pentru condamnări la pedeapsa amenzii ori la pedeapsa închisorii care nu depășește 2 ani sau la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere.

Prima condiție pentru a interveni reabilitarea de drept privește, așadar, condamnarea la o pedeapsă, distingând:

a) condamnarea la pedeapsa amenzii;

b) condamnarea la pedeapsa închisorii care nu depășește 2 ani;

c) condamnarea la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere.

a) Sub acest aspect, observăm o continuitate de reglementare și în noul Cod penal privind reabilitarea de drept în cazul condamnării la pedeapsa amenzii.

b) Pentru condamnarea la pedeapsa închisorii, reabilitarea de drept intervine numai dacă aceasta nu este mai mare de 2 ani. Este de remarcat o lărgire a sferei de cuprindere a persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii pentru care intervine reabilitarea de drept față de reglementarea din Codul penal anterior, care avea în vedere persoanele condamnate la pedeapsa închisorii care nu depășea un an. Așadar, de reabilitarea de drept urmează să beneficieze, potrivit noului Cod penal, un număr mai mare de condamnați la pedeapsa închisorii, fiindcă aceasta poate fi de până la 2 ani.

Pedeapsa închisorii de până la 2 ani poate fi aplicată pentru o singură infracțiune sau ca pedeapsă rezultantă a unui concurs de infracțiuni. Nu are relevanță dacă pedeapsa închisorii de până la 2 ani a fost executată efectiv ori executarea ei s-a stins prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă sau prin prescripția executării acesteia și nu are importanță natura infracțiunii ce a atras condamnarea. Deși în lege nu se prevede, considerăm că reabilitarea de drept poate interveni și în cazul în care condamnarea constă într-o pedeapsă cu închisoarea de până la 2 ani și amendă, aplicată potrivit dispozițiilor art. 62 C. pen. ori pentru un concurs de infracțiuni, potrivit art. 39 alin. (1) lit. d) C. pen., și care au fost executate ori executarea lor a fost stinsă prin modalitățile prevăzute de lege.

În tăcerea legii, se poate pune întrebarea dacă și pentru o condamnare pronunțată în străinătate la pedeapsa închisorii de până la 2 ani și la pedeapsa amenzii poate interveni reabilitarea de drept în condițiile prevăzute de dispozițiile Codului penal român.

Răspunsul poate fi pozitiv, cu precizarea ca mai întâi hotărârea de condamnare pronunțată în străinătate să fie recunoscută în România în condițiile prevăzute de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Fiind o operațiune complexă, cu îndeplinirea condițiilor nu numai privind condamnarea, cât și a celorlalte privind conduita fostului condamnat de la executarea pedepsei și până la împlinirea termenului de reabilitare de drept, apreciem că este de preferat o procedură judiciară de constatare a reabilitării de drept în astfel de cazuri.

c) Reabilitarea de drept intervine și pentru o condamnare la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere. Cum suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se poate dispune – potrivit art. 91 alin. (1) lit. a) C. pen. – pentru pedeapsa închisorii de până la 3 ani, pedeapsă aplicată pentru o infracțiune sau pentru un concurs de infracțiuni, înseamnă că și pentru o pedeapsă cu închisoarea de până la 3 ani intervine reabilitarea de drept în aceleași condiții ca și pentru o condamnare la pedeapsa amenzii ori o condamnare la pedeapsa închisorii de până la 2 ani, numai că, pentru pedeapsa cu închisoarea de până la 3 ani, să se fi dispus suspendarea executării sub supraveghere și cel condamnat să fi îndeplinit condițiile cerute de lege pentru ca, la expirarea termenului de supraveghere, pedeapsa să fie considerată ca executată.

În reglementarea din Codul penal anterior (art. 86^6 C. pen.), pentru o condamnare la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere intervenea reabilitarea de drept la îndeplinirea termenului de încercare. Pedeapsa închisorii pentru care se putea dispune suspendarea executării sub supraveghere era de până la 4 ani, iar în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa rezultantă putea fi de cel mult 3 ani [art. 86^1 alin. (2) C. pen. anterior].

Menționăm că reabilitarea de drept, potrivit Codului penal anterior, în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, intervenea la îndeplinirea termenului de încercare și care termen era format din durata pedepsei, la care se adăuga un interval de timp stabilit de instanță, între 2 și 5 ani. La împlinirea termenului de încercare, cel condamnat cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere era reabilitat de drept, potrivit art. 86^6 C. pen. anterior, dacă pe perioada termenului de încercare acesta nu a săvârșit din nou o infracțiune și nici nu s-a pronunțat revocarea suspendării executării pedepsei în baza art. 86^4 C. pen. anterior.

Acest caz special de reabilitare de drept nu a mai fost prevăzut în noul Cod penal, fiindcă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este reglementată ca măsură de stingere a executării pedepsei.

Soluția la care s-a oprit legiuitorul noului Cod penal, de a nu mai prevedea reabilitarea de drept pentru cel condamnat la pedeapsa închisorii cu suspendarea executării pedepsei la împlinirea termenului de supraveghere, își poate avea justificarea pe aspecte ce privesc, printre altele: durata termenului de supraveghere – care este mult mai scăzută – între 2 și 4 ani, dar care nu poate fi mai scurtă decât durata pedepsei închisorii aplicate; în această perioadă, cel condamnat este supravegheat de serviciul de probațiune; iar îndreptarea condamnatului trebuie să fie observată pe o perioadă mai lungă și fără monitorizarea agentului de probațiune pentru a putea fi considerat reintegrat în societate și să opereze reabilitarea de drept.

A doua condiție ce se desprinde din dispozițiile art. 165 C. pen. pentru a interveni reabilitarea de drept privește *împlinirea unui termen de 3 ani* de la executarea pedepsei ori de la stingerea executării pedepsei prin mijloacele prevăzute de lege, termen în care fostul condamnat să nu fi săvârșit o altă infracțiune.

Așadar, termenul de 3 ani începe să curgă de la data executării efective a pedepsei amenzii ori a pedepsei închisorii, de la data grațierii totale ori a restului de pedeapsă sau de la data împlinirii termenului de prescripție a executării pedepsei. Dacă pedeapsa aplicată pentru concursul de infracțiuni a fost închisoarea de până la 2 ani și amendă, termenul de 3 ani curge de la data când s-a stins executarea acestora.

Când executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere, termenul de 3 ani începe să curgă de la data când a expirat termenul de supraveghere, moment în care pedeapsa se consideră executată. Prin dispozițiile art. 98 alin. (1) C. pen. s-a prevăzut că pedeapsa închisorii pentru care s-a dispus suspendarea executării sub supraveghere se consideră executată în cazul în care condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune descoperită până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere și nu s-a descoperit o cauză de anulare.

Alte aspecte privind calculul acestui termen de reabilitare de drept vor fi examinate în comentariile de la art. 167 C. pen., care reglementează unitar calculul termenului de reabilitare de drept sau de reabilitare judecătorească.

A treia condiție a reabilitării de drept privește *conduita condamnatului* în termenul de 3 ani, perioadă în care nu trebuie să mai săvârșească vreo infracțiune, dovedind astfel că s-a îndreptat, iar consecințele condamnării încetează pentru el.

Îndeplinirea condițiilor examinate mai sus de către condamnat conduce la reabilitarea de drept a acestuia, reabilitare care intervine în virtutea legii, *ope legis*, și care nu mai necesită vreo acțiune din partea instanței de judecată ori a altui organism judiciar sau a condamnatului.

Avantajele practice și rațiunea acestei forme de reabilitare se desprind lesne din reglementare care, intervenind automat și în afara unei proceduri judiciare ce ar implica cheltuieli și o aglomerare a instanțelor judecătorești, este menită să stimuleze pe foștii condamnați la integrare în societate și la un comportament licit.

Intervenind prin acțiunea legii, reabilitarea de drept este luată în considerare din oficiu de organele judiciare în cazul săvârșirii din nou a unei infracțiuni de către fostul condamnat reabilitat, iar condamnarea anterioară nu mai produce efecte juridice și nu mai este luată în considerare la individualizarea pedepsei pentru noua infracțiune săvârșită.

Reabilitarea de drept intervine și în cazul condamnărilor succesive, dacă pentru fiecare condamnare sunt îndeplinite condițiile pentru a interveni și între executarea pedepsei anterioare ori stingerea executării acesteia și săvârșirea noii infracțiuni se împlinește termenul de 3 ani.

Când nu s-a împlinit termenul de 3 ani de la executarea pedepsei anterioare ori stingerea executării acesteia și săvârșirea noii infracțiuni, reabilitarea de drept nu mai intervine pentru condamnarea anterioară și nici pentru condamnări ulterioare, chiar dacă în legătură cu acestea ar fi îndeplinite toate condițiile unei reabilitări de drept, fiindcă reabilitarea privește întreg trecutul condamnatului, și nu doar o parte din acesta: reabilitarea este totală și nu poate interveni ori nu poate fi acordată doar pentru unele condamnări, iar pentru altele să nu producă efecte.

Când reabilitarea de drept nu intervine pentru una dintre condamnările succesive, ea nu va interveni pentru nicio condamnare, iar condamnatul va putea obține doar reabilitarea judecătorească pentru toate condamnările suferite.

Tot reabilitare judecătorească poate obține și condamnatul care, în termenul de 3 ani de la executarea pedepsei anterioare ori stingerea executării acesteia, a săvârșit din nou o infracțiune.

Așadar, comiterea de către condamnat a unei infracțiuni în termenul de 3 ani de la executarea ori stingerea executării pedepsei anterioare – pedeapsă ce îndeplinea condițiile în ceea ce privește natura, gravitatea și modul de executare – face imposibilă reabilitarea de drept a acestuia, fiindcă nu este îndeplinită condiția de a nu săvârși o nouă infracțiune, iar într-o astfel de situație cel condamnat poate obține, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege, doar reabilitarea judecătorească.

Condiția prevăzută de lege, ca în termen de 3 ani cel condamnat să nu fi săvârșit o altă infracțiune, impune unele precizări – legate de expresia „săvârșirea unei infracțiuni".

Desigur că expresia pe care o analizăm nu poate avea alt înțeles decât cel pe care legiuitorul l-a prevăzut prin dispoziția art. 174 C. pen. și care precizează: „Prin săvârșirea unei infracțiuni sau comiterea unei infracțiuni se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice".

Întrucât în lege nu se precizează ca pentru noua infracțiune să se fi aplicat o pedeapsă, considerăm că s-a urmărit înlăturarea de drept a celui care „nu s-a îndreptat" și a comis o nouă infracțiune calificată ca atare de un organ judiciar.

Această condiție privind conduita condamnatului, de a nu mai comite o nouă infracțiune în termenul de reabilitare, este prevăzută și pentru reabilitarea judecătorească, în art. 168 lit. a) C. pen. Cu ocazia comentării acestui text, vor fi analizate multe aspecte teoretice cu consecințe practice, aspecte comune pentru ambele forme de reabilitare, de drept și judecătorească.

Constatarea reabilitării de drept de către instanța de judecată. Soluția constatării reabilitării de drept de către instanța de judecată a fost consacrată doar în dispozițiile art. 151 alin. (3) din Legea nr. 301/2004 (primul nou Cod penal), în prezent abrogată, și nu se regăsea în Codul penal 1969 și nu se prevede nici în noul Cod penal.

În doctrina penală s-a susținut întemeiat, iar în practica judiciară s-a decis constant[1] că intervenirea reabilitării de drept poate fi constatată și printr-o hotărâre judecătorească, deși ea are loc „de drept", „în virtutea legii", *ope legis*. S-a decis, așadar, că hotărârea în acest caz nu reabilitează pe condamnat, ci numai constată că au fost îndeplinite condițiile legale pentru reabilitarea de drept a petiționarului și sub acest aspect hotărârea instanței de judecată are caracter constatator, și nu constitutiv de drepturi.

Prin această soluție susținută în doctrina penală și consacrată de practica judiciară, se dă posibilitatea unui condamnat interesat în dovedirea reabilitării sale de drept de a obține o hotărâre judecătorească ce consemnează intervenția reabilitării de drept pentru condamnarea suferită.

Interesul fostului condamnat de a proba reabilitarea sa de drept poate să fie determinat de angajarea într-un loc de muncă la care s-ar cere lipsa antecedentelor penale, de promovarea într-o funcție, de înscrierea la un concurs pentru ocuparea unei funcții, depunerea unei candidaturi în vederea alegerilor locale ori generale ș.a.

Menționăm că instanța de judecată, sesizată din partea fostului condamnat cu o cerere de a constata reabilitarea de drept în ceea ce-l privește, nu va putea respinge cererea ca inadmisibilă, ci va verifica dacă sunt îndeplinite condițiile legale prevăzute pentru această reabilitare și va pronunța o hotărâre judecătorească constatatoare a reabilitării de drept când, evident, condițiile legale sunt îndeplinite.

Așadar, deși noul Cod penal nu prevede în mod expres constatarea reabilitării de drept printr-o hotărâre judecătorească, soluția din practica judiciară de sub imperiul Codului penal anterior (1969) apreciem că se va menține și în noul Cod penal.

Efectele reabilitării de drept. Efectele reabilitării de drept nu au fost prevăzute în dispozițiile art. 165 C. pen., ci în dispozițiile art. 169 C. pen., care reglementează unitar, sub aceeași denumire, „efectele reabilitării de drept sau judecătorești".

Față de această reglementare, considerăm că o examinare completă și unitară a efectelor reabilitării urmează să fie realizată în comentariul de la dispozițiile art. 169 C. pen.

---

[1] A se vedea, în acest sens, *Decizia de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem nr. 8 din 21 august 1969*, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1969*, Ed. Științifică, București, 1970, pp. 63-70, ca și *Decizia pronunțată de Tribunalul Județean Constanța nr. 599 din 1973*, în RRD nr. 2/1974, p. 167.

Reabilitarea judecătorească

Art. 166. (1) Condamnatul poate fi reabilitat, la cerere, de instanță, după împlinirea următoarelor termene:

a) 4 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani, dar care nu depășește 5 ani;

b) 5 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

c) 7 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani sau în cazul pedepsei detențiunii pe viață, comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii;

d) 10 ani, în cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, considerată executată ca urmare a grațierii, a împlinirii termenului de prescripție a executării pedepsei sau a liberării condiționate.

(2) Condamnatul decedat până la împlinirea termenului de reabilitare poate fi reabilitat dacă instanța, evaluând comportarea condamnatului până la deces, apreciază că merită acest beneficiu.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Art. 166 C. pen. își are corespondent în art. 135 C. pen. anterior (sub denumirea marginală „Reabilitarea judecătorească"), în care sunt prevăzute termenele după a căror îndeplinire condamnatul poate fi reabilitat de instanța de judecată, **la cerere**.

Reglementarea din noul Cod penal (art. 166) este diferită de cea din Codul penal anterior (art. 135) în ceea ce privește durata termenului de reabilitare judecătorească.

Deși împarte condamnările tot în patru categorii, după durata pedepselor, și stabilește aceleași termene de 4 ani, 5 ani și 7 ani, în noul Cod penal nu se mai adaugă la aceste termene stabilite și o fracțiune din durata pedepsei pentru care se cere reabilitarea.

Așadar, termenul de reabilitare în noul Cod este stabilit numai după criteriul intervalului de timp cu durata fixă și nu mai cuprinde și jumătate din durata pedepsei pentru care se cere reabilitarea, cum era prevăzut în Codul penal anterior.

Sub acest aspect, termenele de reabilitare judecătorească se reduc simțitor, iar foștii condamnați au vocație la reabilitarea judecătorească într-un termen mai scurt, realizându-se și o simplificare în calcularea acestor termene.

Soluția la care s-a oprit legiuitorul noului Cod penal în stabilirea termenelor de reabilitare judecătorească își are corespondent în art. 176 C. pen. Carol al II-lea (1937).

Reglementarea din noul Cod penal, în ceea ce privește termenele de reabilitare prin stabilirea unor termene fixe și neluarea în calcul și a unei fracțiuni din pedeapsa aplicată condamnatului, se poate întemeia pe argumente ce decurg din împrejurarea că periculozitatea infractorului și gravitatea faptei au fost avute în vedere o dată în cazul individualizării aplicării pedepsei și încă o dată când s-au stabilit

categoriile de pedepse cu termenele fixe pentru fiecare dintre aceste categorii. Deși argumentele sunt întemeiate, ele nu sunt pe deplin convingătoare, fiindcă prevederea din noul Cod penal cu privire la termenele de reabilitare realizează în fapt o uniformizare a acestora pentru pedepsele cuprinse între limitele categoriilor pe care le-a stabilit. Se ajunge astfel, de exemplu, ca pentru un condamnat la pedeapsa închisorii de 2 ani și o zi, termenul de reabilitare judecătorească să fie de 4 ani, cât este acest termen și pentru un condamnat la pedeapsa închisorii de 5 ani, ștergându-se astfel diferența dintre periculozitatea condamnaților care au executat pedepse diferite.

Gravitatea diferită a pedepselor aplicate ar fi trebuit să influențeze, reflectându-se și în durata termenelor de reabilitare, astfel ca, pentru un condamnat la o pedeapsă cu închisoarea pe o durată mare, și termenul să fie mai lung, în care să probeze că s-a îndreptat și poate obține reabilitarea judecătorească, soluție care exista în Codul penal anterior (art. 135).

Considerăm, așadar, *de lege ferenda*, că dispozițiile art. 166 C. pen. ar putea fi completate cu precizarea, la lit. a), lit. b), lit. c), „la care se adaugă jumătate din durata pedepsei pronunțate", iar la lit. d) să se prevadă un termen mai lung, de 15 ani, spre exemplu. Prin aceste modificări s-ar realiza o continuitate legislativă în reglementarea termenelor de reabilitare judecătorească și o temeinică ancorare în realitate, prin luarea în considerare la calculul termenului de reabilitare judecătorească și a pedepsei concrete aplicată celui care urmează să fie reabilitat.

O dispoziție nouă față de reglementarea din Codul penal anterior a fost introdusă prin dispoziția art. 166 alin. (2), care prevede posibilitatea reabilitării judecătorești și a condamnatului care a decedat până la împlinirea termenului de reabilitare.

În noul Cod penal nu a mai fost prevăzută posibilitatea reducerii, în cazuri excepționale, a termenului de reabilitare judecătorească de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cum era în Codul penal anterior, art. 135 alin. (2).

2. Caracterizarea reabilitării judecătorești. Reabilitarea judecătorească este forma obișnuită de reabilitare pe care o pronunță instanța de judecată, la cererea condamnatului, în toate cazurile când nu intervine reabilitarea de drept.

Reabilitarea o pronunță instanța de judecată după ce verifică îndeplinirea condițiilor cerute de lege pentru aceasta și se întemeiază pe principiul general, profund umanist, că orice condamnat se poate îndrepta și, astfel, se poate integra deplin în societate, indiferent de condamnarea suferită și indiferent de infracțiunea care a atras condamnarea.

Reabilitarea judecătorească o pronunță instanța de judecată ca urmare a verificării îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege pentru o astfel de reabilitare și reprezintă o recunoaștere a dreptului celui condamnat de a se integra în societate și de încetare a oricăror interdicții, decăderi ori incapacități ce decurgeau din condamnare.

Subliniem ideea că hotărârea de reabilitare judecătorească nu este un „dar" pe care îl face instanța de judecată fostului condamnat, ci consfințirea prin hotărâre că sunt îndeplinite condițiile pentru ca acesta să se integreze în societate.

Acordarea reabilitării nu are la bază principiul oportunității, care ar conferi instanței dreptul de a decide, de a aprecia asupra reabilitării unui condamnat, chiar dacă condițiile prevăzute de lege pentru aceasta nu ar fi îndeplinite ori ar fi îndeplinite.

3. Termenele de reabilitare judecătorească. Potrivit dispozițiilor art. 166 C. pen., condamnatul poate fi reabilitat, la cerere, de instanță, după îndeplinirea următoarelor termene:

a) 4 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani, dar care nu depășește 5 ani;

b) 5 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

c) 7 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani sau în cazul pedepsei detențiunii pe viață, comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii;

d) 10 ani, în cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, considerată executată ca urmare a grațierii, a împlinirii termenului de prescripție a executării pedepsei sau a liberării condiționate.

Se poate lesne observa că termenul de reabilitare cel mai lung pentru pedeapsa închisorii este de 7 ani, termen care este același și pentru pedeapsa detențiunii pe viață, care însă a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii ori a fost comutată în pedeapsa închisorii.

Când însă pedeapsa detențiunii pe viață este considerată executată ca urmare a grațierii, a împlinirii termenului de prescripție a executării, care este, potrivit art. 162 alin. (1) lit. a), de 20 ani, sau a liberării condiționate, termenul de reabilitare este cel mai lung și este de 10 ani.

Termenele de reabilitare din noul Cod penal sunt mai scurte decât cele din Codul penal anterior și sunt menite să îi stimuleze pe foștii condamnați în efortul lor de reintegrare deplină în societate și reprezintă un aspect al principiului general al umanismului în dreptul penal.

Termenele pe care le prevede Codul penal pentru reabilitarea judecătorească se calculează în raport de condamnarea la pedeapsa închisorii pe care a executat-o cel condamnat ori care s-a stins prin mijloacele prevăzute de lege, indiferent dacă aceasta a fost aplicată pentru o infracțiune sau aplicată ca pedeapsă rezultantă a unei pluralități de infracțiuni – concurs, recidivă ori pluralitate intermediară – și indiferent dacă pedeapsa a fost pronunțată de o instanță română sau străină, dar care a fost recunoscută pe cale principală ori accidentală în țara noastră și a produs astfel efecte în România.

Când condamnarea constă într-o pedeapsă cu închisoarea la care s-a adăugat amenda, termenul de reabilitare se calculează în raport cu pedeapsa închisorii și va curge de la data când s-a stins executarea pedepselor.

În cazul unei persoane care a suferit mai multe condamnări, reabilitarea, având caracter indivizibil, se va pronunța pentru toate condamnările, iar termenul de reabilitare se va calcula în raport cu pedeapsa cea mai grea și va curge de la data executării ultimei pedepse.

O dispoziție nouă față de reglementarea anterioară este prevăzută în alin. (2) al art. 166, care consacră posibilitatea pentru condamnatul decedat până la împlinirea termenului de reabilitare de a fi reabilitat, dacă instanța, evaluând comportarea condamnatului până la deces, apreciază că merită acest beneficiu.

Această dispoziție are un profund caracter umanist și este menită să stimuleze pe orice condamnat la un comportament licit, pentru ștergerea unui trecut nedemn și pentru obținerea unui statut de încredere și demnitate în relațiile cu ceilalți membri ai societății, nu numai în timpul vieții, ci și după decesul său, făcând să

rămână în memoria nu numai a familiei, ci și a celor care l-au cunoscut, ca un om care s-a îndreptat și s-a reinserat social în urma condamnării suferite.

Din dispozițiile art. 166 alin. (2) C. pen. rezultă că, dacă până la decesul fostului condamnat nu se împlinise termenul de reabilitare judecătorească, chiar și într-o astfel de situație este posibilă acordarea reabilitării de către instanța de judecată, la solicitarea soțului sau a unei rude apropiate.

În lege nu s-a prevăzut un termen anume după împlinirea căruia soțul ori rudele apropiate celui decedat să poată introduce cererea pentru reabilitare la instanța de judecată.

În tăcerea legii, apreciem că trebuie să fi trecut un termen rezonabil de la executarea pedepsei ori stingerea executării acesteia prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă în care instanța poate aprecia îndeplinirea cerințelor prevăzute de lege pentru a decide reabilitarea fostului condamnat care a decedat.

Când stingerea executării pedepsei a avut loc prin prescripție, dacă lipsa executării pedepsei este imputabilă persoanei condamnate, atât cel condamnat, cât și soțul sau rudele apropiate nu pot depune cerere de reabilitare, se prevede în dispoziția art. 532 alin. (3) combinat cu art. 530 alin. (1) C. pr. pen. Se instituie prin aceste dispoziții o limitare a dreptului de a introduce cerere de reabilitare și de a obține reabilitarea judecătorească atât de către condamnat, cât și pentru condamnatul decedat, de către soț ori o rudă apropiată, dacă executarea pedepsei s-a stins prin prescripție, iar neexecutarea pedepsei este imputabilă persoanei condamnate.

Practic, aceste dispoziții înlătură de la vocația de a solicita și obține reabilitarea atât persoana condamnată, cât și soțul sau rudele apropiate, dacă executarea pedepsei s-a stins prin prescripție, instituindu-se nejustificat o excepție de la principiul general admis, după care reabilitarea poate fi obținută pentru orice condamnare și indiferent de infracțiunea care a atras condamnarea. Este adevărat că legiuitorul a prevăzut această restrângere a vocației de a cere și obține reabilitarea doar „în cazul prescripției executării pedepsei" și numai „dacă lipsa executării pedepsei *este imputabilă persoanei condamnate*" (s.n.) [art. 532 alin. (3) C. pr. pen. coroborat cu art. 530 alin. (1) C. pr. pen.], dar nu trebuie uitat că, aproape în toate cazurile de prescripție a executării pedepsei, cauza o reprezintă sustragerea condamnatului de la executarea pedepsei.

Nu credem că era necesară o sancționare a celui care s-a sustras de la executarea pedepsei și a beneficiat de prescripția executării pedepsei, prin înlăturarea lui de la vocația reabilitării, fiindcă termenul de reabilitare se calculează de la data stingerii executării pedepsei, iar fostul condamnat, pentru a beneficia de prescripție, trebuie *să nu mai săvârșească* o infracțiune pe durata termenului de prescripție. Avem, astfel, un termen destul de lung (cel de prescripție a executării pedepsei, plus cel de reabilitare) în care se poate observa conduita condamnatului pentru a decide asupra vocației acestuia la obținerea reabilitării.

Ne întrebăm dacă, în tăcerea legii, termenele de reabilitare prevăzute la alin. (1) al art. 166 C. pen. trebuie împlinite la data introducerii cererii de reabilitare pentru condamnatul decedat mai înainte.

S-ar putea susține că și pentru condamnatul care a decedat mai înainte de împlinirea termenului de reabilitare vocația la reabilitare ar dobândi-o tot după împlinirea termenului de reabilitare în raport cu pedeapsa executată, astfel cum se prevede în art. 166 alin. (1) C. pen., fiindcă aceste dispoziții se referă la condamnările suferite și nu fac nicio distincție în raport de conduita ulterioară a condamnatului ori de alte întâmplări din viața acestuia.

Pe de altă parte, s-ar putea susține că dispoziția din art. 166 alin. (2) nu s-ar mai justifica dacă termenele de reabilitare trebuie îndeplinite și de condamnatul decedat mai înainte, fiindcă termenele de reabilitare stabilite de legiuitor ca perioade în care fostul condamnat să demonstreze că s-a îndreptat, are o conduită licită și s-a integrat în societate privesc doar fostul condamnat aflat în viață la solicitarea reabilitării.

Considerăm că pentru condamnatul care a decedat mai înainte de împlinirea termenului de reabilitare se poate introduce cererea de reabilitare de către soțul ori o rudă apropiată oricând după decesul acestuia, comportamentul condamnatului putând fi apreciat cât timp era în viață.

Când decesul condamnatului a intervenit la scurt timp după executarea pedepsei ori stingerea executării acesteia, instanța, trebuind să evalueze comportarea condamnatului până la deces, ar putea constata că termenul scurs este prea scurt și să nu îi acorde acest beneficiu al reabilitării.

Când însă, până la deces, în termenul de reabilitare, fostul condamnat s-a evidențiat în mod deosebit prin conduita sa, dovedind spirit de sacrificiu în împrejurări de excepție, inundații, incendii, salvări de vieți omenești, de bunuri și chiar sacrificându-și viața, nimic nu împiedică instanța de judecată să aprecieze că fostul condamnat merită acest beneficiu al reabilitării judecătorești, astfel cum se prevede în art. 166 alin. (2) C. pen.

Calculul termenului de reabilitare

Art. 167. (1) Termenele prevăzute în art. 165 și art. 166 se socotesc de la data când a luat sfârșit executarea pedepsei principale sau de la data când aceasta s-a prescris.

(2) Pentru cei condamnați la pedeapsa amenzii, termenul curge din momentul în care amenda a fost achitată integral sau executarea ei s-a stins în orice alt mod.

(3) În caz de grațiere totală sau de grațiere a restului de pedeapsă, termenul curge de la data actului de grațiere, dacă la acea dată hotărârea de condamnare era definitivă, sau de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, dacă actul de grațiere se referă la infracțiuni în curs de judecată.

(4) În caz de suspendare sub supraveghere a executării pedepsei, termenul curge de la data împlinirii termenului de supraveghere.

(5) În cazul condamnărilor succesive, termenul de reabilitare se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea și curge de la data executării ultimei pedepse.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Cu aceeași denumire marginală, „Calculul termenului de reabilitare", dispozițiile din art. 167 C. pen., ca și dispozițiile din art. 136 C. pen. anterior, reglementează diferitele momente când încep să curgă termenele de reabilitare de drept sau de reabilitare judecătorească.

Dispozițiile din cele două coduri sunt identice în ceea ce privește primele două alineate din art. 167 C. pen. și art. 136 C. pen. anterior și prevăd că termenele, atât pentru reabilitarea de drept, cât și pentru reabilitarea judecătorească, se socotesc de la data când a luat sfârșit executarea pedepsei principale sau de la data când aceasta s-a prescris [alin. (1)].

„Pentru cei condamnați la pedeapsa cu amendă, termenul curge din momentul în care amenda a fost achitată integral sau executarea ei s-a stins în alt mod", se prevedea în alin. (2) al art. 136 C. pen. anterior.

În dispozițiile din art. 167 alin. (3) C. pen. s-au făcut precizări privind stingerea executării pedepsei prin grațiere, pe care doctrina penală le-a desprins din interpretarea textelor art. 136 alin. (3) C. pen. anterior și pe care practica judiciară le-a consacrat.

O dispoziție nouă a fost introdusă în alin. (4) al art. 167, prin care se precizează data de la care curge termenul de reabilitare în cazul în care executarea pedepsei a fost suspendată sub supraveghere, dispoziție necesară având în vedere această modalitate de individualizare judiciară a pedepsei închisorii și consacrată ca modalitate de stingere a executării pedepsei.

Tot o dispoziție nouă a fost prevăzută în alin. (5) al art. 167 C. pen., care reglementează calculul termenului de reabilitare în cazul condamnărilor succesive, precizându-se că acesta se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea și curge de la data executării ultimei pedepse.

2. Data de la care se calculează termenul de reabilitare. O condiție esențială pentru admiterea reabilitării judecătorești ori pentru a interveni reabilitarea de drept o reprezintă împlinirea termenului de reabilitare, de aceea legiuitorul a reglementat modul în care se calculează acesta, implicit data de la care începe să curgă.

Regula generală consacrată prin dispozițiile din art. 167 alin. (1) este aceea că termenele de reabilitare de drept ori de reabilitare judecătorească se socotesc de la data când a luat sfârșit executarea pedepsei principale sau de la data când aceasta s-a prescris.

Data executării în cazul pedepsei închisorii este data la care condamnatul a fost pus în libertate de la locul de deținere (ca urmare a executării integrale a acesteia), iar când pedeapsa închisorii s-a executat „la locul de muncă" (potrivit dispozițiilor art. 86^{7}-86^{11} C. pen. anterior – data executării pedepsei este data ultimei zi de executare a pedepsei la locul de muncă).

În cazul în care, din executarea pedepsei închisorii, condamnatul a fost liberat condiționat, data executării este data împlinirii termenului de supraveghere a liberării condiționate (art. 106 C. pen.).

Dacă durata pedepsei închisorii aplicate de instanța de judecată este egală cu durata arestării preventive a inculpatului, iar hotărârea de condamnare definitivă constată că pedeapsa a fost executată, termenul de reabilitare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Când executarea pedepsei închisorii aplicate a avut loc prin deținere preventivă, care a luat sfârșit mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, termenul de reabilitare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, s-a decis corect în practica judiciară anterioară intrării în vigoare a noului Cod penal, soluție care își păstrează valabilitatea și în raport cu dispozițiile în vigoare. În adevăr, o pedeapsă, pentru a putea fi considerată executată, trebuie mai

întâi să poată fi pusă în executare, situație care nu se regăsește în ipoteza în care hotărârea de condamnare nu a rămas definitivă.

În cazul pedepsei detențiunii pe viață, din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiționat potrivit art. 99 C. pen., data executării pedepsei este data împlinirii termenului de supraveghere de 10 ani.

Când executarea pedepsei s-a stins prin prescripție, termenul de reabilitare se calculează de la data împlinirii termenului de prescripție prevăzut la art. 162 C. pen.

Termenele de reabilitare se calculează numai în raport cu pedepsele principale, astfel cum se prevede expres în art. 167 alin. (1) C. pen., și nu în raport cu pedepsele complementare, care au alt regim de executare.

Pentru cel condamnat la pedeapsa amenzii, termenul de 3 ani specific reabilitării de drept care intervine într-un astfel de caz se calculează de la data la care amenda a fost achitată integral sau de la data când executarea ei s-a stins în orice alt mod [art. 167 alin. (2) C. pen.].

Alte moduri de stingere a executării pedepsei amenzii, comune, de altfel, și pedepsei închisorii, sunt grațierea și prescripția executării. În cazul în care executarea pedepsei amenzii s-a stins prin prescripție, termenul de 3 ani specific reabilitării de drept începe să curgă de la data când s-a împlinit termenul de prescripție a executării pedepsei amenzii, care este de 3 ani [art. 162 alin. (1) lit. c) C. pen.].

Când însă nu sunt îndeplinite condițiile prescripției executării amenzii, fiindcă în termenul de 3 ani cel condamnat a săvârșit din nou o infracțiune – cursul termenului de prescripție a executării fiind astfel întrerupt, potrivit art. 163 alin. (2) C. pen. –, chiar dacă ulterior se va împlini acest termen, nu va mai avea efectele ce vor conduce ca, după încă 3 ani – termenul reabilitării de drept –, să intervină reabilitarea de drept, fiindcă reabilitarea de drept presupune ca fostul condamnat să nu mai săvârșească o nouă infracțiune în termenul de reabilitare, dar nici în termenul de prescripție a executării pedepsei care stinge executarea pedepsei.

Într-o astfel de situație, cel condamnat nu va putea cere decât reabilitarea judecătorească, atât pentru condamnarea la amendă, cât și pentru condamnarea la pedeapsa închisorii sau amenzii aplicată pentru infracțiunea săvârșită în termenul de prescripție.

Soluția de mai sus se impune, fiindcă executarea pedepsei amenzii se stinge prin prescripție, care, la rândul ei, presupune o bună conduită a condamnatului, în sensul de a nu mai comite o nouă infracțiune în acest termen, condiție, de asemenea, obligatorie pentru reabilitarea de drept, care impune ca, în termenul de 3 ani, cel condamnat să nu mai săvârșească o nouă infracțiune. Condiția „bunei conduite", în sensul de a nu mai comite o nouă infracțiune în termenul de reabilitare, fiind obligatorie și pentru prescripția executării pedepsei, nu poate fi disociată și a se susține că poate fi îndeplinită pentru o instituție, reabilitarea, de exemplu, și neîmplinită pentru prescripție ori invers.

3. Data stingerii executării pedepsei prin grațiere. Când stingerea executării pedepsei are loc prin grațiere totală sau a restului de pedeapsă, termenul de reabilitare curge de la data actului de grațiere, dacă la acea dată hotărârea de condamnare era definitivă. Când hotărârea de condamnare nu era definitivă la data intrării în vigoare a actului de grațiere, fiind vorba de infracțiuni în curs de judecată, termenul de reabilitare începe să curgă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare [art. 167 alin. (3) C. pen.].

În ipoteza de mai sus, grațierea nu poate fi decât colectivă, fiindcă grațierea individuală nu poate fi acordată decât în cazul pedepselor definitive.

Grațierea colectivă stinge executarea pedepsei și de la data incidenței acesteia începe să curgă termenul de reabilitare, dacă grațierea este totală. Când grațierea este parțială și la data aplicării ei – pedepsele erau definitive ori când acestea rămân definitive – mai rămâne un rest de executat, termenul de reabilitare curge de la data executării restului de pedeapsă.

4. Calcularea termenului de reabilitare în cazul condamnărilor succesive. În cazul condamnărilor succesive, se precizează în dispozițiile din art. 167 alin. (5) C. pen., termenul de reabilitare se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea și curge de la data executării ultimei pedepse.

O astfel de dispoziție nu era prevăzută în Codul penal anterior, dar în doctrina penală s-a susținut și în practica judiciară s-a decis în sensul pe care îl prevede noul Cod penal în textul arătat mai sus [art. 167 alin. (5)].

Așadar, termenul de reabilitare în cazul condamnărilor succesive se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea la care a fost condamnat cel care cere reabilitarea, indiferent dacă aceasta a fost aplicată pentru o singură infracțiune sau ca pedeapsă rezultantă a unei pluralități de infracțiuni sub forma concursului, recidivei post-condamnatorii ori pluralității intermediare.

Considerăm că interpretarea dată prin Decizia nr. 3/2009, publicată în M. Of. nr. 393 din 10 iunie 2009, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secțiile Unite, prin care a admis recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție cu privire la stabilirea pedepsei care determină calculul termenului de reabilitare judecătorească în cazul pedepselor rezultante prin cumul aritmetic, ca urmare a revocării suspendării condiționate, sau prin cumul juridic, în cazul concursului de infracțiuni, și a stabilit că „termenul de reabilitare judecătorească se socotește în raport cu pedeapsa cea mai grea ce intră în componența pedepsei rezultante ca urmare a cumulului juridic sau aritmetic", va avea aplicabilitate și în raport cu dispozițiile noului Cod penal, fiind întemeiată pe egalitatea de tratament între cel care a executat mai multe pedepse în mod succesiv și cel care a executat o pedeapsă rezultantă în care au fost contopite mai multe pedepse stabilite pentru mai multe infracțiuni aflate în pluralitate sub forma concursului de infracțiuni, recidivei după condamnare ori pluralității intermediare. Această egalitate între cei condamnați pentru mai multe infracțiuni creează o discriminare pozitivă față de cei condamnați pentru săvârșirea unei singure infracțiuni și care au executat doar o singură pedeapsă, fiindcă termenul de reabilitare cerut de lege se calculează în raport cu o singură pedeapsă – cea mai grea, în cazul pedepselor succesiv executate, ori cea mai grea dintre cele stabilite, în cazul pedepselor contopite. Vocația la reabilitare a persoanei condamnate rămâne, sub acest aspect, egală indiferent dacă a executat o pedeapsă pentru săvârșirea unei infracțiuni sau pedeapsa cea mai grea dintre cele stabilite de instanță pentru comiterea mai multor infracțiuni.

În orice interpretare, principiile egalității, al nediscriminării nu pot fi satisfăcute pe deplin și apreciem că unele diferențe se pot admite, fiind la rândul lor întemeiate pe principiile legalității, egalității în fața legii ș.a.

De altfel, avem rezerve cu privire la interpretarea făcută prin Decizia nr. 3/2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție evocată mai sus în raport cu dispozițiile Codului penal român anterior, fiindcă implica o descontopire a pedepsei rezultante aplicate

pentru un concurs de infracțiuni, pentru reținerea stării de recidivă postcondamnatorie și chiar pentru o pluralitate intermediară de infracțiuni.

Așadar, în cazul în care persoana care cere reabilitarea a fost condamnată succesiv la mai multe pedepse și le-a executat separat, calcularea termenului de reabilitare se va face în raport cu pedeapsa cea mai grea și va curge de la data executării ultimei pedepse.

Când însă pentru infracțiunile săvârșite aflate în concurs s-a aplicat o pedeapsă rezultantă formată din pedeapsa cea mai grea, la care s-a adăugat un spor, termenul de reabilitare se calculează în raport cu pedeapsa rezultantă. Sporul face parte din pedeapsă și, așa cum se arată în literatura de specialitate, reprezintă un echivalent al pedepselor care nu se mai execută.

Nu se poate face descontopirea unei pedepse rezultante, ce a fost și executată, de către instanța învestită cu cererea de reabilitare, deoarece nu există o astfel de soluție procedurală și nici nu ar fi legală, fiindcă, în ultima analiză, cel ce a executat o pedeapsă rezultantă a fost condamnat pentru o pluralitate de infracțiuni și nu se poate pune semnul egalității între acesta și alt condamnat care ar fi săvârșit o singură infracțiune și ar fi fost condamnat la o pedeapsă egală cu pedeapsa cea mai grea dintre cele stabilite în cazul pluralității de infracțiuni și căruia i s-a aplicat totuși o pedeapsă rezultantă.

Decizia nr. 3/2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție era la adăpost de obiecții doar în cazurile în care, pentru pluralitatea de infracțiuni, pedepsele nu se contopesc, cum era cazul revocării suspendării condiționate a executării pedepsei ori a suspendării executării pedepsei sub supraveghere, prevăzut în Codul penal anterior, sau a revocării grațierii condiționate.

Când însă pedeapsa rezultantă este aplicată pentru infracțiuni concurente, fie că sunt judecate de aceeași instanță, fie de instanțe diferite și la date diferite, dar contopite potrivit art. 40 C. pen., ori pentru o infracțiune săvârșită în timpul liberării condiționate și care a atras revocarea ori în cazul recidivei postcondamnatorii sau în cazul pluralității intermediare, deci ca urmare a contopirii pedepselor – termenul de reabilitare judecătorească ar trebui să se calculeze în raport cu pedeapsa rezultantă. Această soluție ar decurge și din caracteristica reabilitării de a fi totală, de a privi întreg trecutul condamnatului și care trecut infracțional a fost concretizat într-o pedeapsă rezultantă.

Subliniem că sporul aplicat la pedeapsa cea mai grea dintre cele stabilite, ca urmare a contopirii pedepselor pentru pluralitatea de infracțiuni comisă de persoana care cere reabilitarea, nu poate fi înlăturat de instanța care este învestită cu reabilitarea judecătorească.

Termenul de reabilitare, în cazul condamnărilor succesive, se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea, determinată după criteriile de mai sus, și începe să curgă de la data executării ori de la stingerea executării ultimei pedepse [art. 167 alin. (5) C. pen.]. Soluția legislativă este fundamentată în cazul condamnărilor succesive care, fiind distincte, nu mai pot fi contopite de instanța învestită cu cererea de reabilitare judecătorească a fostului condamnat.

Nu se schimbă această regulă nici când pentru ultima pedeapsă ar fi incidentă reabilitarea de drept, fiindcă reabilitarea condamnatului nu poate fi decât totală, referindu-se la întreg trecutul condamnatului, reabilitarea judecătorească fiind cea care are acest caracter total, indivizibil.

Termenul de reabilitare de drept ori reabilitare judecătorească sunt termene de drept penal material și se calculează potrivit dispozițiilor din art. 186 C. pen., care prevăd că ziua se socotește de 24 de ore, săptămâna de 7 zile, iar luna și anul se socotesc împlinite de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă.

Condițiile reabilitării judecătorești

Art. 168. Cererea de reabilitare judecătorească se admite dacă cel condamnat întrunește următoarele condiții:

a) nu a săvârșit o altă infracțiune în intervalul de timp prevăzut în art. 166;

b) a achitat integral cheltuielile de judecată și și-a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când acesta dovedește că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească sau când partea civilă a renunțat la despăgubiri.

B.C.U. „M. EMINESCU" DREPT

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile din art. 168 C. pen. reproduc parțial și cu diferențe dispozițiile din art. 137 C. pen. anterior în ceea ce privește condițiile reabilitării judecătorești.

În noul Cod penal au fost reținute doar două condiții a căror îndeplinire conduce la reabilitarea judecătorească a fostului condamnat și se referă la conduita condamnatului ca în termenul de reabilitare să nu fi săvârșit o altă infracțiune, pe de o parte, și să fi achitat integral cheltuielile de judecată și să fi îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, pe de altă parte.

Nu au mai fost prevăzute în noul Cod penal condițiile din Codul penal anterior ce priveau pe condamnat, care trebuia să aibă asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, precum și în cazul când are vârsta de a fi pensionat sau este incapabil de muncă, pe de o parte, și să fi avut o bună conduită în termenul de reabilitare, pe de altă parte. Aceste condiții nu au mai fost reținute distinct în noul Cod penal, dar ele se regăsesc, cel puțin în parte, în condițiile prevăzute atât în noul Cod penal, cât și în noul Cod de procedură penală.

2. Condițiile reabilitării judecătorești. Înainte de a examina aceste condiții, trebuie să subliniem că, prin concept, reabilitarea judecătorească presupune, înainte de toate, împlinirea termenului de reabilitare, situație premisă pentru examinarea în continuare a condițiilor prevăzute de lege.

Într-adevăr, fără constatarea împlinirii termenului de reabilitare prevăzut de lege, instanța de judecată nu poate proceda la examinarea condițiilor pentru admiterea cererii de reabilitare. Verificarea îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege pentru acordarea reabilitării judecătorești o realizează instanța de judecată, la solicitarea fostului condamnat, iar după moartea acestuia, la solicitarea soțului sau a rudelor apropiate.

Prima condiție cerută de lege, prevăzută în art. 168 lit. a) C. pen., se referă la conduita condamnatului, care, în termenul de reabilitare, trebuie să nu mai fi săvârșit o altă infracțiune.

Această condiție este mai severă decât cea prevăzută în Codul penal anterior, care prevedea ca fostul condamnat să nu fi suferit o nouă condamnare în termenul de reabilitare.

Menționăm că este mai severă condiția prevăzută în noul Cod penal, fiindcă nu restrânge această condiție la pronunțarea unei condamnări, ci are în vedere un spectru larg al conduitei condamnatului, care nu trebuie să mai săvârșească o nouă infracțiune în acest interval al termenului de reabilitare.

Se poate observa preocuparea legiuitorului noului Cod penal de a uniformiza reglementarea pentru reabilitarea de drept cu reabilitarea judecătorească, în ceea ce privește condiția pentru condamnat de a nu săvârși din nou o infracțiune în termenul de reabilitare.

În Codul penal anterior, doar pentru reabilitarea de drept [art. 134 alin. (1)] era prevăzută conduita pentru condamnat de a nu săvârși din nou o infracțiune în termenul de reabilitare, iar pentru reabilitarea judecătorească era prevăzută condiția să **nu fi suferit o nouă condamnare** în termenul de reabilitare.

În raport cu dispozițiile noului Cod penal, neîmplinirea condiției cerute de lege **prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni** constituie dovada certă că fostul condamnat nu s-a îndreptat în urma executării pedepsei și, în consecință, cererea de reabilitare nu poate fi admisă.

Săvârșirea unei noi infracțiuni nu poate avea alt înțeles, așa cum arătam mai sus (comentariul de la art. 165), decât cel prevăzut de lege în art. 174, care se referă la „săvârșirea oricăreia din faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice".

Infracțiunea săvârșită în termenul de reabilitare va conduce la respingerea cererii de reabilitare, neavând importanță dacă această infracțiune este săvârșită cu intenție ori din culpă, dacă pentru această infracțiune legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață, a închisorii ori a amenzii.

Nu are importanță natura și gravitatea infracțiunii comise în termenul de reabilitare. Nu are importanță dacă, pentru infracțiunea comisă în termenul de reabilitare, instanța de judecată a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei potrivit art. 80 C. pen. ori amânarea aplicării pedepsei potrivit art. 83 C. pen. sau s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere potrivit art. 91 C. pen. Așadar, indiferent cum s-a soluționat procesul penal, fiind vorba de comiterea unei noi infracțiuni în termenul de reabilitare, nu este îndeplinită condiția legală pentru admiterea cererii de reabilitare.

Când pentru infracțiunea comisă în termenul de reabilitare sunt incidente cauze care înlătură răspunderea penală – retragerea plângerii prealabile, împăcarea ori incidența amnistiei –, apreciem că tot nu este îndeplinită condiția ce o examinăm, fiindcă fostul condamnat a comis o infracțiune, neavând relevanță modul cum s-a soluționat procesul penal, prin condamnare ori aplicarea cauzelor care înlătură răspunderea penală; *doar în Codul penal anterior se prevedea condiția ca pentru infracțiunea săvârșită să fi fost condamnat.*

Numai dacă suspectul ori inculpatul, pentru săvârșirea unei infracțiuni în termenul de reabilitare, a cerut continuarea procesului penal pentru aceasta și se află în caz de incidență a amnistiei, de retragere a plângerii prealabile, de existență a unei cauze de nepedepsire sau de neimputabilitate ori în cazul renunțării la urmărire penală, iar procesul penal s-a finalizat cu achitarea inculpatului, art. 396 C. pr. pen.,

considerăm că este îndeplinită condiția prevăzută în dispozițiile art. 168 lit. a) C. pen., ce se referă la conduita condamnatului care „nu a săvârșit o altă infracțiune" în termenul de reabilitare.

Dacă inculpatul sau suspectul de săvârșirea unei infracțiuni în termenul de reabilitare, beneficiind de încetarea procesului penal pentru cauzele de mai sus, nu a solicitat continuarea procesului penal ori solicitarea acestuia nu s-a finalizat cu achitarea, ci doar cu încetarea procesului penal, considerăm că nu este îndeplinită condiția cerută de lege ca fostul condamnat să nu fi săvârșit din nou o infracțiune și, astfel, cererea de reabilitare va fi respinsă. Soluțiile de mai sus își au temeiul în dispozițiile art. 168 lit. a), care prevăd fără echivoc condiția ca fostul condamnat să nu fi săvârșit o altă infracțiune, prin aceasta dovedind buna sa conduită și care, astfel, a făcut inutilă reținerea distinctă a unei condiții ce privește conduita condamnatului, cum era prevăzută în Codul penal anterior [art. 137 alin. (1) lit. c)].

Soluțiile pe care le-am susținut mai sus nu sunt la adăpost de obiecții, fiindcă dispozițiile legale se referă la săvârșirea unei infracțiuni, or, calificarea unei fapte comise ca fiind infracțiune doar instanța de judecată o face, printr-o hotărâre definitivă. Atâta timp cât nu există o astfel de hotărâre judecătorească definitivă în acest sens, fiindcă un proces penal nu a avut loc din cauza incidenței instituțiilor amintite mai sus, nu s-ar putea susține că fapta comisă este infracțiune și fostul condamnat nu îndeplinește condiția legală prevăzută în dispozițiile art. 168 lit. a) C. pen. pentru a fi reabilitat.

Când pentru fapta săvârșită în termenul de reabilitare este incidentă o cauză justificativă sau de neimputabilitate (art. 18-31 C. pen.), apreciem că o astfel de faptă nu poate să reprezinte, în sensul legii, o infracțiune, fiind îndeplinită condiția prevăzută în dispozițiile din art. 168 lit. a).

Când pentru infracțiunea săvârșită în termenul de reabilitare a fost pusă în mișcare acțiunea penală, examinarea cererii de reabilitare se suspendă până la soluționarea definitivă a acelei infracțiuni [art. 533 alin. (2) C. pr. pen.].

A doua condiție importantă pentru obținerea reabilitării judecătorești o reprezintă **achitarea integrală a cheltuielilor de judecată și îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare**.

Reabilitarea condamnatului nu poate fi concepută fără executarea în întregime a hotărârii de condamnare, atât sub aspectul laturii penale, prin executarea pedepsei, cât și al laturii civile, prin plata cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile, fiindcă numai astfel se stinge complet și definitiv raportul juridic penal de conflict născut prin săvârșirea infracțiunii de către condamnat.

Prin plata cheltuielilor de judecată și achitarea despăgubirilor civile pe care le-a stabilit instanța de judecată se realizează o restabilire reală a ordinii de drept ce fusese încălcată prin infracțiune.

Neachitarea despăgubirilor civile cuvenite persoanei păgubite poate genera noi conflicte între persoana păgubită și fostul condamnat. Mai mult, ar fi nedrept și imoral ca fostul condamnat să fie reabilitat cu nesocotirea drepturilor victimei, care ar rămâne nedespăgubită.

O prevedere de favoare a fost prevăzută în dispozițiile art. 168 lit. b) partea a II-a C. pen. pentru cel condamnat, care poate solicita reabilitarea și aceasta să-i fie acordată și când nu a achitat cheltuielile de judecată și nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, dacă dovedește că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească sau când partea civilă a renunțat la despăgubiri.

Este posibil ca fostul condamnat să nu fi avut posibilitatea să achite cheltuielile de judecată și să îndeplinească obligațiile civile din hotărârea de condamnare, fiindcă este bolnav, a devenit inapt de muncă, are un handicap major, nu s-a putut angaja în muncă și alte cauze pe care le probează, iar instanța le poate aprecia că au făcut imposibilă îndeplinirea obligațiilor. Aceste stări în care s-a găsit petiționarul unei cereri de reabilitare sunt apreciate concret de instanța de judecată, care poate decide favorabil sau nefavorabil.

Fostul condamnat mai poate fi exonerat de plata despăgubirilor civile, dacă partea civilă a renunțat la acestea. Această renunțare din partea părții civile trebuie să fie, așa cum s-a subliniat în doctrina penală, expresă și de bunăvoie, ea nu poate fi prezumată din faptul că partea vătămată nu a procedat la executarea silită a creanței.

Neîndeplinirea de către fostul condamnat a condiției achitării cheltuielilor de judecată și a îndeplinirii obligațiilor civile și dovedirea că nu a fost cu putință să achite despăgubirile civile și cheltuielile de judecată sunt apreciate de instanță în concret, putând dispune reabilitarea sau să acorde un termen de cel mult 6 luni pentru achitarea în întregime sau în parte a sumei datorate.

Când condamnatul a fost obligat în solidar, instanța fixează suma ce trebuie achitată, în vederea reabilitării, de condamnat sau de urmașii săi [art. 534 alin. (3) C. pr. pen.].

Prin hotărârea dată asupra reabilitării nu se modifică drepturile acordate părții civile prin hotărârea de condamnare [art. 534 alin. (4) C. pr. pen.].

Efectele reabilitării de drept sau judecătorești

Art. 169. (1) Reabilitarea face să înceteze decăderile și interdicțiile, precum și incapacitățile care rezultă din condamnare.

(2) Reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut.

(3) Reabilitarea nu are efecte asupra măsurilor de siguranță.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile art. 169 C. pen. reproduc aproape identic dispozițiile din art. 133 C. pen. anterior, care reglementa efectele reabilitării de drept sau judecătorești.

Spre deosebire de Codul penal anterior, care plasează dispozițiile ce privesc efectele reabilitării la începutul reglementării instituției reabilitării, în noul Cod penal aceste dispoziții sunt prevăzute în urma celor care prevăd condițiile reabilitării de drept sau judecătorești.

Așa cum am arătat mai sus, soluția legislativă adoptată de noul legiuitor este discutabilă pentru motivele arătate în prima pagină a acestui comentariu.

Reabilitarea, ca instituție de drept penal material, este, așadar, definită prin efectele pe care ea este chemată să le producă față de o persoană care a fost condamnată și prin care se certifică integrarea acesteia în societate, cu încetarea tuturor decăderilor, incapacităților și interdicțiilor ce decurg din condamnare.

Într-adevăr, după executarea pedepsei principale și a celei complementare subzistând o serie de incapacități ce decurg din condamnare, deși constrângerile inerente pedepsei au încetat, pentru a înlătura aceste interdicții, decăderi, incapacități a fost instituit mijlocul legal care este reabilitarea, cauză care stinge consecințele condamnării cu efecte *in personam* și consecințe doar pentru viitor.

Reabilitarea are efecte *in personam*, fiindcă ea nu operează pentru alți condamnați pentru aceeași infracțiune, în mod simultan, fiecare dintre aceștia urmând să obțină reabilitarea numai dacă îndeplinesc condițiile prevăzute de lege.

2. Efectele principale ale reabilitării și limitele acesteia. Reabilitarea, așa cum se prevede în art. 169 alin. (1) C. pen., face să înceteze decăderile și interdicțiile, precum și incapacitățile care rezultă din condamnare, face să înceteze caracterul de antecedent penal al condamnării pentru viitor, deși ea nu are efecte asupra consecințelor condamnării până în momentul în care intervine.

În lege sunt prevăzute și limitele pe care le are reabilitarea, ea nu echivalează cu *restitutio in integrum*, precizându-se astfel că reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut. Aceasta nu înseamnă însă și interdicția fostului condamnat de a reveni în aceste funcții și de a recăpăta gradul militar avut ori distincțiile pierdute ca urmare a condamnării. Așadar, prin reabilitare, fostul condamnat este repus pe deplin în drepturi și poate ocupa o funcție similară cu cea avută anterior ori chiar aceeași funcție, dacă postul respectiv este liber, ori poate obține din nou gradul militar avut, dar acestea nu ca efect *automat* al reabilitării, ci potrivit legilor care reglementează ocuparea funcțiilor ori acordarea gradelor militare.

Reabilitarea nu are efecte asupra măsurilor de siguranță [art. 169 alin. (3) C. pen.] luate față de condamnat. Justificarea menținerii măsurilor de siguranță și după intervenirea reabilitării rezidă din natura acestor sancțiuni de drept penal, menite să înlăture o stare de pericol și să prevină săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală și care subzistă atât timp cât durează starea de pericol dată în vileag prin săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală de către făptuitor.

3. Efectele reabilitării asupra situației juridice a condamnatului. Prin obținerea reabilitării încetează toate interdicțiile, decăderile și incapacitățile ce decurg din condamnare, condamnatul fiind astfel pus în situația dinaintea condamnării; dacă va săvârși din nou o infracțiune, va fi socotit infractor primar, iar fosta condamnare nu va mai fi luată în considerare, fiind lipsită de efecte.

În reglementarea recidivei s-a prevăzut expres că această stare ia naștere prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni ce îndeplinește anumite condiții, dar până la reabilitare sau împlinirea termenului de reabilitare [art. 41 alin. (1) C. pen.].

Așadar, comiterea unei noi infracțiuni după reabilitare nu mai dă naștere unei stări de recidivă, astfel zis, starea de recidivă este exclusă și dacă noua infracțiune este comisă după împlinirea termenului de reabilitare.

4. Reabilitarea și alte cauze care înlătură consecințele condamnării. Reabilitarea, prin efectele ei, se aseamănă, dar se și deosebește de alte instituții ale dreptului penal ce au efecte *extinctive* asupra răspunderii penale sau executării pedepsei, cum sunt: amnistia, prescripția și grațierea.

Astfel, *amnistia*, potrivit dispozițiilor din art. 152 C. pen., înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită, iar dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării.

Când amnistia intervine după condamnare, are efecte asemănătoare reabilitării, prin înlăturarea consecințelor condamnării. Amnistia, ca și reabilitarea, nu are efecte asupra măsurilor de siguranță.

Cele două instituții se deosebesc esențial prin aceea că, în timp ce amnistia înlătură răspunderea penală și consecințele condamnării pentru fapta amnistiată, producând efecte *in rem*, și profită tuturor participanților la infracțiune, reabilitarea produce efecte *in personam* și se răsfrânge numai asupra persoanei reabilitate. Amnistia privește infracțiunea săvârșită și poate să fie anterioară condamnării ori după condamnare, pe când reabilitarea intervine după o condamnare și executarea pedepsei pentru acea condamnare ori stingerea executării pedepsei.

Există deosebiri și în privința producerii efectelor celor două instituții, în timp ce amnistia după condamnare înlătură și pentru trecut toate consecințele penale ale condamnării, reabilitarea înlătură doar pentru viitor incapacitățile, decăderile și interdicțiile ce decurg din condamnare.

Reabilitarea produce efecte mai largi decât amnistia, susținându-se întemeiat în doctrină și în practica judiciară că reabilitarea poate fi cerută și admisă chiar în cazul incidenței amnistiei după condamnare.

Reabilitarea, prin efectele sale, se deosebește de prescripția executării pedepsei și de grațierea totală ori a restului de pedeapsă – cauze care înlătură executarea pedepsei. Reabilitarea presupune executarea pedepsei ori stingerea executării pedepsei, iar termenul de reabilitare se calculează de la data când s-a stins executarea pedepsei, efectele ei fiind pentru viitor, făcând să înceteze orice interdicție, decădere ori incapacitate ce ar rezulta din condamnare.

Reînnoirea cererii de reabilitare judecătorească

Art. 170. (1) În caz de respingere a cererii de reabilitare, nu se poate introduce o nouă cerere decât după un termen de un an, care se socotește de la data respingerii cererii prin hotărâre definitivă.

(2) Condițiile prevăzute în art. 168 trebuie să fie îndeplinite și pentru intervalul de timp care a precedat noua cerere.

(3) Cererea respinsă ca urmare a neîndeplinirii unor condiții de formă poate fi reînnoită potrivit Codului de procedură penală.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Art. 170 C. pen. reproduce dispozițiile din art. 138 C. pen. anterior, cu reformulări și modificări privind reînnoirea cererii de reabilitare judecătorească.

Denumirea marginală a art. 170 C. pen. subliniază că reînnoirea cererii de reabilitare poate avea loc doar pentru cea judecătorească, fiindcă pentru reabilitarea de drept ea intervine din oficiu, iar eventuala solicitare a fostului condamnat, adresată instanței, de a constata intervenirea reabilitării de drept nu modifică această concluzie.

Dispozițiile din noul Cod penal (art. 170) sunt mai favorabile pentru fostul condamnat, fiindcă prevăd, în caz de respingere a cererii de reabilitare judecătorească, posibilitatea reînnoirii acesteia după un termen de un an, indiferent de natura și gravitatea condamnării pentru care se cere reabilitarea, simplificând sub acest aspect procedura.

Concepția generală a legiuitorului asupra reabilitării, care condiționează admiterea sau respingerea cererii de reabilitare de îndeplinirea, respectiv neîndeplinirea condițiilor cerute de lege, a impus reglementarea modului de reînnoire a cererii de reabilitare judecătorească, când, evident, cererea a fost respinsă.

Așadar, respingerea cererii de reabilitare nu exclude posibilitatea repetării ei, dacă fostul condamnat apreciază că situația s-a schimbat după o anumită perioadă și îndeplinește condițiile pentru admiterea cererii de reabilitare.

Reînnoirea cererii de reabilitare nu poate fi făcută întotdeauna și oricând de fostul condamnat, ci într-un cadru reglementat pentru a evita folosirea abuzivă a acestui drept.

Reînnoirea cererii de reabilitare poate fi făcută după un termen de un an de la data rămânerii definitive a hotărârii instanței prin care s-a respins cererea.

Acest termen este prevăzut pentru neîndeplinirea *condițiilor de fond* ale reabilitării. Împărțirea condițiilor în condiții de formă și condiții de fond este prevăzută în noul Cod de procedură penală (art. 532), dar și în noul Cod penal, care, deși se referă la condițiile de formă, precizând în art. 170 alin. (3): „cererea respinsă ca urmare a neîndeplinirii unor *condiții de formă* poate fi reînnoită potrivit Codului de procedură penală" (s.n.), admite implicit existența și a unor *condiții de fond*, a căror neîndeplinire conduce la respingerea cererii de reabilitare, iar pentru astfel de situații, reînnoirea cererii se poate face după un termen de un an, perioadă și pentru care petiționarul trebuie să probeze că îndeplinește condițiile reabilitării, astfel cum sunt prevăzute în dispozițiile din art. 168 C. pen.

Când cererea a fost respinsă fiindcă a fost introdusă mai înainte de termenul legal, ea poate fi reînnoită după împlinirea termenului legal [art. 532 alin. (2) C. pr. pen.].

Anularea reabilitării

Art. 171. Reabilitarea judecătorească va fi anulată când, după acordarea ei, s-a descoperit că cel reabilitat mai săvârșise o infracțiune care, dacă ar fi fost cunoscută, ar fi condus la respingerea cererii de reabilitare.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Constantin Mitrache)

1. Noul Cod penal în raport cu Codul penal anterior. Dispozițiile din art. 171 C. pen. reproduc parțial dispozițiile din art. 139 C. pen. anterior privind anularea reabilitării.

Potrivit dispozițiilor art. 171 C. pen., „reabilitarea judecătorească va fi anulată când, după acordarea ei, s-a descoperit că cel reabilitat mai săvârșise o infracțiune care, dacă ar fi fost cunoscută, ar fi condus la respingerea cererii de reabilitare". Anularea reabilitării judecătorești se dispune pentru că nu a fost îndeplinită o condiție esențială care privea pe condamnat, și anume în termenul de reabilitare să nu fi săvârșit o infracțiune, iar această împrejurare să nu fi fost cunoscută de instanța de judecată la data soluționării cererii de reabilitare prin care a admis această cerere.

Dispozițiile noului Cod penal sunt mai severe în această materie, fiindcă prevăd anularea reabilitării pentru neîndeplinirea condiției exprese de către fostul condamnat, de a nu fi săvârșit nicio infracțiune, spre deosebire de Codul penal anterior, care condiționa anularea reabilitării de existența unei alte condamnări suferite de cel condamnat în termenul de reabilitare.

Existența unei condamnări pe care nu a cunoscut-o instanța de judecată la data soluționării cererii de reabilitare înseamnă mai puțin decât săvârșirea unei infracțiuni care, așa cum am arătat mai sus, se poate finaliza și fără o condamnare, dar să aibă efectul prevăzut de lege, anularea reabilitării.

2. Condițiile anulării reabilitării. Anularea reabilitării o decide instanța care a admis cererea de reabilitare și care constată, fiind sesizată de procuror, că nu erau îndeplinite condițiile pentru admiterea cererii de reabilitare, fiindcă petiționarul mai comisese o infracțiune mai înainte și pentru care instanța nu avea probe în dosar.

Nu are importanță dacă infracțiunea descoperită după rămânerea definitivă a hotărârii de reabilitare era săvârșită în termenul de reabilitare ori mai înainte, dacă se aplicase pentru aceasta o pedeapsă ori nu, după cum nu interesează nici gravitatea acesteia ori forma de vinovăție cu care a fost comisă.

Important este, pentru a atrage anularea reabilitării, ca infracțiunea comisă să fie descoperită după rămânerea definitivă a hotărârii de reabilitare.

Dacă în dosarul cauzei de reabilitare existau probe că petiționarul a mai comis o infracțiune, pe care instanța de judecată le-a ignorat, hotărârea de admitere a reabilitării judecătorești este nelegală și poate fi îndreptată printr-o cale de atac.

După descoperirea cauzei de anulare a reabilitării judecătorești, instanța de judecată care a admis cererea de reabilitare nu procedează de îndată la anularea reabilitării, ci suspendă examinarea cererii de anulare până la soluționarea definitivă a cauzei de anulare, adică așteaptă soluția instanței sesizate cu săvârșirea infracțiunii ce ar atrage anularea, așa cum se prevede în art. 538 alin. (2) C. pr. pen. raportat la art. 533 alin. (2) din același cod.

Când pentru infracțiunea săvârșită și care atrage anularea reabilitării era pronunțată deja o hotărâre de condamnare, considerăm că suspendarea examinării cererii de anulare a reabilitării nu se justifică și instanța va pronunța anularea reabilitării potrivit art. 171 C. pen.

BCU IASI / CENTRAL

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA TITLUL IX

Ludovic Biro, *Efectele grațierii condiționate asupra reabilitării și recidivei*, în RRD nr. 9/1973, p. 103; I. Blumenfeld, *Corelații între amnistie și reabilitare*, în RRD nr. 8/1973, p. 88; Radu Chiriță, *Amnistia și reabilitarea judecătorească*, în RDP nr. 3/1998, p. 60; Dumitru Ciolofan, Teodor Rădulescu *(I)*, George Antoniu *(II)*, *Notă la decizia penală nr. 666/1971 a Trib. jud. Dolj: Recidivă. Concurs de infracțiuni. Termen de reabilitare*, în RRD nr. 11/1971, p. 124; V. Ciucă, *Admisibilitatea reabilitării judecătorești a persoanelor decedate în timpul executării pedepsei*, în RRD nr. 2/1988, p. 33; Dorin Ciuncan, *Cu privire la consecințele condamnării penale și efectele reabilitării*, în RRD nr. 5/1987, p. 35; Dorin Ciuncan, *Condiții în care procurorul general poate dispune reducerea termenelor de reabilitare*, în Dreptul nr. 2/1997, p. 73; Dorin Ciuncan, *Reducerea termenelor de reabilitare*, în RDP nr. 4/1996, p. 116; Dorin Ciuncan *(I)*, Corneliu Turianu *(II)*, *Curgerea termenului de reabilitare în cazul liberării condiționate dintr-o pedeapsă grațiată condiționat aplicată printr-o hotărâre de condamnare*, în Dreptul nr. 9/1999 p. 114; Octavian Cojocaru, *Notă la decizia penală nr. 12/1978 a Trib. jud. Ilfov: Amnistie. Reabilitare. Constatare prin hotărâre judecătorească*, în RRD nr. 11/1978, p. 51; Octavian Cojocaru, *Notă la decizia penală nr. 54/1985 a Trib. jud. Suceava: Reabilitarea judecătorească. Cerere introdusă de soț sau rude apropiate, după moartea condamnatului, înainte de executarea pedepsei*, în RRD nr. 1/1987, p. 57; Sorin Corlățeanu, *Reabilitarea în cazul detențiunii pe viață*, în Dreptul nr. 6/2002, p. 108; Sorin Corlățeanu, *Reabilitarea într-o situație specială*, în RDP nr. 1/2001, p. 79; Betinio Diamant, Elena Blându, *Retragerea cererii de reabilitare*, în Dreptul nr. 1/2005, p. 139; I. Dumitru, *Reducerea termenului de reabilitare judecătorească de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, în cazul suspendării condiționate a executării pedepsei*, în Dreptul nr. 10/2002, p. 91; E. Kineses *(I)*, Vasile Pătulea *(II)*, *Notă la decizia penală nr. 310/1978 a Trib. jud. Mureș: Recidivă. Reabilitare intervenită mai înainte de consumarea infracțiunii care constituie cel de-al doilea termen al recidivei. Consecințe*, în RRD nr. 4/1979, p. 47; Ioan Lascu, L.C. Lascu, *Reabilitare. Amnistie*, în RDP nr. 4/2000, p. 122; E. Lazăr *(I)*, Aurel Dineu *(II)*, *Note la decizia penală nr. 808/1982 a Trib. jud. Cluj: Reabilitarea judecătorească. Termen. Grațiere condiționată*, în RRD nr. 8/1982, p. 51; R. Lupașcu, *Competența de soluționare a cererii de reabilitare*, în Pro Lege nr. 1/1992, p. 196; Gheorghiță Mateuț, *Efectele reabilitării asupra recidivei*, în Dreptul nr. 4/1993, p. 40; I. Mândru, *Reabilitarea și amnistia după condamnare*, în RDP nr. 2/1996, p. 46; I. Mihăilescu *(I)*, I. Poenaru *(II)*, *Note la decizia penală nr. 368/1986 a Trib. jud. Tulcea: Reabilitare. Termen. De când începe să curgă. Situația celui condamnat să execute două pedepse cumulate aritmetic dintre care una pentru o infracțiune din culpă. Existența recidivei în funcție de considerarea împlinirii termenului de reabilitare*, în RRD nr. 7/1989, p. 63; I. Munteanu, *Înlăturarea stării de recidivă prin împlinirea termenului de reabilitare în cazul unor condamnări succesive*, în RRD nr. 10/1973, p. 98; I. Munteanu, *Notă la decizia penală nr. 473/1971 a Trib. jud. Mehedinți: Succesiunea legilor penale. Aplicarea legii mai favorabile în cazul pedepselor definitiv aplicate și executate*, în RRD nr. 4/1972, p. 152; M. Nemoianu, *Condițiile reabilitării judecătorești*, în Pro Lege nr. 1/1991, p. 119; A. Paicu, *Calcularea termenului de reabilitare în cazul pedepselor grațiate*, în RRD nr. 10/1974, p. 19; Florin Radu, Cristiana Radu, *Când trebuie îndeplinită condiția împlinirii termenului legal de reabilitare pentru a putea cere reabilitarea judecătorească?*, în Dreptul nr. 2/2006, p. 160; I. Șipoteanu, *Calculul termenului de reabilitare judecătorească a condamnatului a cărui pedeapsă a fost redusă conform Decretului nr. 11/1998*, în Pro Lege nr. 3/1999, p. 22; B. Sârbulescu, *O opinie în legătură cu momentul de la care începe să curgă termenul de reabilitare judecătorească, în cazul în care amnistia a intervenit după executarea în parte a unei pedepse cu închisoarea*, în Pro Lege nr. 1/1990, p. 42; Constantin Sima, *Unele considerații în legătură cu instituția grațierii și reabilitarea judecătorească în caz de grațiere*, în Dreptul nr. 5/2000, p. 87.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL IX

Autori români

George Antoniu, Constantin Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, Vasile Papadopol, Cristiana Filișanu, *Practică judiciară penală. Partea generală, (art. 52-154)*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1990, pp. 249-262; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pp. 436-452; Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 353-362; Costică Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, pp. 649-664; Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, pp. 563-591; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970, pp. 397-425; Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române și Ed. All Beck, București, 2002, pp. 376-410; Narcis Giurgiu, *Drept penal general, doctrină, legislație jurisprudență*, Ed. CDRMO, Iași, 2005, pp. 364-368; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 9-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pp. 484-497; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală – conform noului Cod penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 512-524; Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 321-327; Viorel Pașca, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 3-a, actualizată cu modificările la zi ale Codului penal, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2009, pp. 526-536; Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, ed. a 2-a, revăzută și adăugată, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 769-789; Constantin G. Rătescu, I. Ionescu Dolj, Gr. Periețeanu, Vintilă Dongoroz, Traian Pop, Mihail I. Papadopolu, N. Pavelescu, *Codul penal Carol al II-lea adnotat, vol. I, Partea generală*, Ed. Librăriei Socec & Co, București, 1937, pp. 446-452; Marcel Ioan Rusu, *Drept penal. Partea generală. Conform noului Cod penal*, Ed. Hamangiu, București, 2014, pp. 679-698; Iancu Tănăsescu, Camil Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, *Drept penal general*, ed. a 2-a, Ed. All Beck, București, 2003, pp. 856-870; Augustin Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995, pp. 427-437; Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal al R.S.R., comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972, pp. 664-692; Tudorel Toader, Maria Ioana Michinici, Anda Crișu-Ciocîntă, Mihai Dunea, Ruxandra Răducanu, Sebastian Rădulețu, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, pp. 280-292; Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici, *Drept penal*, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1999, pp. 485-505.

Autori străini

Francesco Antolisei, *Manuale di diritto. Parte generale*, Giuffrè Editore, Milano, 1994, pp. 731-734; Giuseppe Bettiol, *Diritto penale. Parte generale*, CEDAM, Padova, 1973, pp. 790-793; Giovanni Fiandaca, Enzo Musco, *Diritto penale. Parte generale*, Zanichelli Editore, Bologna, 1995, pp. 762-763; Hans-Heinrich Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts*, Allgemeiner Teil, Dunker & Humblot, Berlin, 1988, pp. 817-822; Ferrando Mantovani, *Diritto penale. Parte generale*, CEDAM, Padova, 1992, pp. 848-850; Santiago Mir Puig, *Derecho penal. Parte general*, Editorial Reppertor, Barcelona, 2002, pp. 736-737; Francisco Munoz Conde, Mercedes Garda Aran, *Derecho penal. Parte general*, Edita Tirant lo Blanch, Valencia, pp. 626-629; Jean Pradel, *Droit pénal général*, Cujas, Paris, 2002, pp. 678-685; Gonzalo Quintero Olivares, Fermin Morales Prats, Jose Miguel Prats Canut, *Manual de derecho penal. Parte general*, Aranzadi Editorial, Elcano (Navarra), 2001, pp. 768-771.

TITLUL X

Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

1. Explicații introductive. În activitatea de elaborare și formulare a normelor juridice, legiuitorul folosește, pe lângă termenii comuni, de uz general, diferiți termeni și expresii proprii fiecărei ramuri de drept.

Pentru înțelegerea și aplicarea lor, dispozițiile de drept penal ar trebui să fie elaborate și redactate atât de precis și de clar încât să nu fie necesare eforturi mari pentru interpretarea lor – *in claris non fit interpretatio*.

Cu toate acestea, necesitatea interpretării este impusă și de faptul că voința legiuitorului este exprimată prin cuvinte care nu au întotdeauna suficientă precizie, claritate și putere de a reda în mod fidel conținutul acestei voințe, precum și de faptul că substanța reală care se impune a fi reglementată este atât de vastă, complexă și schimbătoare, încât, uneori, cu greu pot fi cuprinse în dispozițiile de lege toate aspectele și toate nuanțele sale[1].

Acest proces are loc și în ceea ce privește normele de drept penal. Ca urmare, pentru înțelegerea și corecta aplicare a normei penale, este necesară o explicare a acestor termeni și expresii proprii legii penale. Numai o atare explicare ar permite și interpretarea corectă a legii penale.

Din aceste motive, s-a simțit nevoia introducerii în cuprinsul Codului penal a unor norme explicative *obligatorii* și *univoce*[2], care să lămurească înțelesul anumitor termeni sau expresii utilizate de legiuitor atât în cele două coduri, penal și de procedură penală, cât și în legile speciale care conțin și dispoziții penale, spre a înlesni explicarea și interpretarea corectă a normei penale.

---

[1] Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 81.

[2] Victor Roșca, *Explicații preliminarii (Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970, p. 430. Aceleași idei le regăsim și la Ștefan Daneș, *Dispoziții generale* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1972, p. 693.

2. Noua lege penală consacră definirii unor termeni sau expresii cu un *conținut specific* dreptului penal (adică având o altă semnificație decât cea folosită în limbajul obișnuit sau în alte ramuri de drept) un întreg titlu: Titlul X, cu denumirea – „Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală" –, al Părții generale. Ori de câte ori legea penală folosește un termen sau o expresie din cele arătate în acest titlu, înțelesul acestora este cel acolo prevăzut, afară de cazul în care legea penală ar dispune altfel. Așa, de pildă, noțiunea de „funcționar public" în sensul legii penale are un conținut diferit (mai larg) față de cel arătat în dreptul administrativ. Acest înțeles specific față de cel prevăzut în alte ramuri de drept este explicat tot în legea penală, în sensul arătat în art. 173 C. pen.[1].

Față de reglementarea anterioară, noul Cod penal cuprinde unele modificări și completări. Astfel, în ceea ce privește înțelesul noțiunii de „lege penală", acesta a fost pus de acord cu reglementările constituționale în vigoare, incluzând legea organică și ordonanța de urgență, dar și actele adoptate anterior actualei Constituții, care, la data intrării în vigoare, constituiau izvoare de drept penal (legi, decrete ale fostului Consiliu de Stat, Decrete-legi etc.).

Din Titlul X – „Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală" – au fost eliminate normele explicative referitoare la termenul „teritoriul" și expresia „infracțiune săvârșită pe teritoriul țării". Acestea au fost transferate în Titlul I, „Legea penală și limitele ei de aplicare", Capitolul II, „Aplicarea legii penale", Secțiunea a 2-a, „Aplicarea legii penale în spațiu", fiind mai strâns legate de normele referitoare la principiul teritorialității legii penale [art. 8 alin. (2), (3) și (4) C. pen.].

În raport cu legea penală din 1969, Titlul X a fost completat cu norme explicative noi referitoare la înțelesul expresiilor: „instrumente de plată electronică"; „sistem informatic și date informatice" și „exploatarea unei persoane".

Acest cadru de norme explicative, cu incidență asupra întregului drept penal pozitiv, a fost completat prin art. 236-244 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal[2], iar potrivit art. 236 din acest act normativ, „dispozițiile părții generale a Codului penal, precum și dispozițiile generale ale prezentei legi se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, în afară de cazul în care legea dispune altfel".

De asemenea, conform art. 602 C. pr. pen., „termenii sau expresiile al căror înțeles este anume explicat în Codul penal au același înțeles și în Codul de procedură penală". Ca atare, prin acest text, normele penale interpretative examinate își extind incidența explicit și asupra Codului de procedură penală și, implicit, în ceea ce privește întregul drept procesual penal, numeroase dispoziții procesuale aflându-și sediul și în legi speciale nepenale.

3. Unele texte au fost regândite, atribuindu-li-se un alt conținut decât cel prevăzut în Codul penal anterior (cele referitoare la: „funcționarul public", care, în opinia redactorilor noii legi penale, a trebuit să fie pus în acord cu formulările din alte legislații și cu convențiile internaționale în materie; „membru de familie", în care a fost integrat și conceptul de „rude apropiate", precum și unele categorii noi; „informații secrete de stat și înscrisuri oficiale"; „faptă săvârșită în public", legiuitorul înlăturând din sfera circumstanțelor privitoare la faptă *publicitatea eventuală*; „timp de război"); altele au fost simplificate (norma privitoare la expresia „consecințe deosebit de grave" nu a mai menținut decât criteriul valoric; noțiunea de „public"),

[1] Constantin Duvac, *Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 498.

[2] Publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012, cu modificările și completările ulterioare.

iar o parte au fost îmbunătățite prin adăugiri cerute de doctrina penală și practica judiciară („legea penală"; „calculul timpului"); restul textelor au fost menținute în forma existentă în legea penală în vigoare („dispoziții generale"; „pedeapsă prevăzută de lege"; „săvârșirea unei infracțiuni"; „arme")[1].

Cu prilejul comentării fiecărui text explicativ, vor fi înfățișate în detaliu modificările survenite sau elementele de noutate introduse, precum și unele sugestii de îmbunătățire a acestora.

4. Trebuie precizat că acestea nu sunt singurele norme interpretative autentice prevăzute în noua lege penală, existând încă numeroase situații în care un termen sau expresie își are explicat înțelesul în însăși dispoziția de lege în care este folosită [de exemplu, în art. 8 alin. (2) și (3) este arătat înțelesul expresiilor „teritoriul României" și „infracțiune săvârșită pe teritoriul României"; în art. 213 alin. (4) se menționează ce se înțelege prin „practicarea prostituției; în art. 254 alin. (2) se explică sensul termenului de „dezastru"; în art. 367 alin. (6) este definită noțiunea de „grup infracțional organizat"; în art. 374 alin. (4) este prevăzut ce se înțelege prin „materiale pornografice cu minori"] sau uneori chiar într-un text distinct (de pildă, în art. 333 se explică ce se înțelege prin „accident de cale ferată")[2].

5. Noua lege penală menține cele două modalități de interpretare autentică introduse prin Codul penal de la 1969: a) un termen sau o expresie își are explicat înțelesul prin norme generale, edictate anume în acest scop (art. 172-187 C. pen.); b) înțelesul termenului sau al expresiei este explicat în însăși dispoziția de lege în care este întrebuințată sau în texte separate, la sfârșitul grupului de incriminări în care este utilizată (a se vedea exemplele menționate mai sus).

Distincția dintre cele două modalități este necesară, deoarece, în prima situație, modificarea sau abrogarea unor dispoziții de lege care conțin un termen sau o expresie explicată nu afectează dispoziția generală care definește înțelesul termenului sau expresiei respective, aceasta continuând să-și producă efectul pentru celelalte cazuri de aplicare rămase în vigoare; în schimb, în cea de-a doua situație, modificarea sau abrogarea dispoziției de lege care conține explicația produce efecte și asupra interpretării termenului sau a expresiei utilizate în acea dispoziție[3].

Dispoziții generale

Art. 172. Ori de câte ori legea penală folosește un termen sau o expresie dintre cele arătate în prezentul titlu, înțelesul acesteia este cel prevăzut în articolele următoare, afară de cazul când legea penală dispune altfel.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Norma explicativă cuprinsă în acest articol este identică celei cuprinse în art. 140 C. pen. 1969.

Este interesant de semnalat că redactorii[4] Codului penal din 2004 (adoptat prin Legea nr. 301/2004), în prezent abrogat, fără să fi intrat în vigoare, renunțaseră la

[1] Constantin Duvac, *Înțelesul..., op. cit.*, p. 498.
[2] *Ibidem*, p. 498.
[3] Victor Roșca, *Explicații..., op. cit.*, p. 431.
[4] George Antoniu, *Noul Cod penal. Codul penal anterior*, Studiu comparativ, Ed. All Beck, București, 2004, p. 48; *Idem*, *Noul Cod penal și Codul penal anterior, privire comparativă. Partea generală*, în RDP nr. 4/2004, p. 32.

această normă, socotind-o inutilă, deoarece este de la sine înțeles că organul care aplică legea penală se va adresa pentru înțelegerea termenilor sau expresiilor folosite în legea penală, al căror înțeles diferă de cel din limbajul comun, definițiilor cuprinse în Titlul X al Părții generale a noului Cod penal.

Conținutul reglementării. Deși la formularea normelor penale legiuitorul întrebuințează de regulă un limbaj obișnuit, astfel încât să asigure cunoașterea mai ușoară a preceptului de către destinatari, uneori, din rațiuni de politică penală și de tehnică legislativă, legea penală atribuie un alt înțeles (mai restrâns sau mai larg decât cel utilizat în vorbirea obișnuită) acestor termeni, folosind de această dată un limbaj tehnico-juridic specific.

Pentru înțelegerea și explicarea corectă a acestor termeni și expresii, au fost introduse în Codul penal normele imperative din Titlul X al Părții generale, derogatorii de la înțelesul comun al termenilor și expresiilor respective.

Modificarea conținutului acestor termeni sau expresii nu se poate realiza, potrivit art. 69 alin. (1) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată[1], decât printr-un *act normativ interpretativ de același nivel* cu actul vizat, adică numai printr-o lege organică. Această interpretare va avea efecte numai pentru viitor, conform art. 15 din Constituția României, republicată, constituind în fapt o modificare a legii penale prin extinderea sau restrângerea înțelesului termenilor sau expresiilor folosite în cuprinsul acesteia[2].

În cazul în care, într-o dispoziție din legea penală, este folosit un termen sau o expresie dintre cele explicate în art. 172-187 C. pen., într-un alt înțeles, acea semnificație va fi respectată în aplicarea respectivei norme (de exemplu, termenul de „funcționar public" la infracțiunea de ultraj sau la infracțiunea de tortură este limitat la acea categorie de funcționari publici care îndeplinesc o funcție ce implică exercițiul autorității de stat), conform principiului *lex specialia generalibus derogant*[3].

Introducând în partea finală a acestui articol excepția „afară de cazul când legea penală dispune altfel", legiuitorul admite ipoteza că legea penală, în mod explicit, ar putea da și alt sens termenilor și expresiilor ce fac obiectul explicațiilor din titlul respectiv. Corelarea celor două idei ce se desprind din textul de lege examinat duce la concluzia că indicațiile cuprinse în norma de interpretare sunt obligatorii, afară de cazul în care legea penală ar indica un alt sens noțiunii explicate[4].

---

[1] M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010. Potrivit art. 69 („Interpretarea legală") din acest normativ: „(1) Intervențiile legislative pentru clarificarea sensului unor norme legale se realizează printr-un *act normativ interpretativ de același nivel cu actul vizat*, prin dispoziții interpretative cuprinse într-un nou act normativ sau prin modificarea dispoziției al cărui sens trebuie clarificat. (2) Interpretarea legală intervenită potrivit alin. (1) poate confirma sau, după caz, infirma ori modifica interpretările judiciare, arbitrale sau administrative, adoptate până la acea dată, *cu respectarea drepturilor câștigate*" (s.n.).

[2] Viorel Pașca, *Dispoziții generale* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 679.

[3] Constantin Duvac, *Dispoziții generale* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 500.

[4] Leonida Pastor, *Interpretarea legii penale*, în RDP nr. 2/1994, p. 18 și urm.

În egală măsură, unii termeni sau unele expresii ar putea avea un alt conținut decât cel prevăzut în legea penală națională (așa, de pildă, unii termeni sau unele expresii ar putea avea în legislația comunitară un înțeles diferit de cel din legea națională)[1].

Legea penală

Art. 173. Prin lege penală se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Noțiunea de „lege penală", așa cum am menționat, a fost pusă de acord cu reglementările constituționale în vigoare (legea organică și ordonanța de urgență), dar și cu actele adoptate anterior actualei Constituții și care, la data intrării în vigoare, constituiau izvoare de drept penal (legi, decrete ale fostului Consiliu de Stat, Decrete-legi etc.).

Această noțiune a fost, de asemenea, considerată[2] inutilă, la fel ca și cea anterioară, în concepția care a stat la baza redactării Codului penal din 2004, față de prevederile Constituției României, republicată [art. 73 alin. (3) lit. h)], care conferă caracter de lege penală organică oricărei legi care conține dispoziții penale (incriminări, pedepse, regimul de executare al acestora), ca și față de faptul că expresia „lege penală" este suficient de explicată în doctrina penală, „lege penală" neputând însemna decât un act normativ adoptat de Parlament ca lege organică și care cuprinde dispoziții penale. Eventualele excepții de la aceste reguli (decretele de grațiere individuală ale Președintelui României, decretele cu incriminări și pedepse care aparțin legislației penale anterioare anului 1989 și care sunt pe cale de dispariție, precum și dispozițiile penale din cuprinsul legilor extrapenale nu ar fi justificat, în această viziune, atribuirea unui alt înțeles decât cel de mai sus expresiei „lege penală".

În anumite condiții, **jurisprudența**[3], europeană sau internă, este **obligatorie** pentru organele judiciare penale (de pildă, deciziile CEDO, deciziile Curții Constituționale, recursurile în interesul legii, deciziile privind dezlegarea unor chestiuni de drept), fiind asimilată legii penale.

Potrivit jurisprudenței CEDO, o lege trebuie să fie previzibilă, accesibilă și clară, iar destinatarul acesteia trebuie să poată să prevadă într-o măsură rezonabilă consecințele conduitei sale.

---

[1] Pentru detalii, a se vedea George Antoniu, *Legislația comunitară și legea penală*, în RDP nr. 2/2000, pp. 9-16; George Antoniu, *Dreptul penal și integrarea europeană*, în RDP nr. 3/2001, pp. 9-45; George Antoniu, *Implicații penale ale Constituției Europene*, în RDP nr. 3/2005, pp. 9-24; George Antoniu, *Reflecții asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană (I)*, în RDP nr. 1/2006, pp. 9-21; George Antoniu, *Unele reflecții asupra interpretării legii penale, din perspectivă europeană (II)*, RDP nr. 3/2006, pp. 9-34; George Antoniu, *Legea penală română în condițiile postaderării*, în RDP nr. 2/2008, pp. 9-23.

[2] George Antoniu, *Noul Cod...*, *op. cit.*, 2004, p. 48; *Idem*, *Noul Cod și Codul penal anterior...*, *op. cit.*, p. 32.

[3] Pentru o analiză detaliată a izvoarelor de drept penal, a se vedea Florin Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 73-88.

Conținutul reglementării. Rațiunea introducerii acestei norme explicative, în concepția care a stat la baza realizării Codului penal din anul 1969[1], a fost determinată, în primul rând, de faptul că această expresie apare inevitabil în orice reglementare juridică cu caracter penal.

În al doilea rând, această expresie, în terminologia dreptului penal, are întrebuințări diferite. De pildă, este folosită pentru a denumi totalitatea normelor penale (ca în formularea „activitatea legii penale", în care „legea penală" are o accepțiune generală) sau pentru a indica în mod singular o anumită dispoziție (ca în formularea „fapta prevăzută de legea penală", adică de o dispoziție de lege penală, aceasta fiind accepțiunea restrânsă a „legii penale").

În al treilea rând, prin explicarea expresiei „lege penală" s-a urmărit a se trage o linie de demarcație între noțiunea de „normă penală" și noțiunea de „norme de drept penal", întrucât prima privește incriminările, răspunderea penală și sancțiunile penale, iar cea de-a doua privește orice regulă menită să servească la realizarea scopului și funcțiilor normelor penale. Principiul legalității incriminărilor și sancțiunilor penale impune ca singur izvor al normelor penale legea penală, în înțelesul atribuit de art. 173 C. pen.

După alți autori[2], sintagma „dispoziții cu caracter penal" semnifică acele prevederi legale care conțin reglementări privind incriminarea faptelor, răspunderea penală și sancțiunile penale.

Recent[3], s-a afirmat că prin „dispoziție legală cu caracter penal" se înțelege o prevedere cuprinsă într-un act normativ prin care se ordonă o anumită conduită ori prin care se interzice o anumită conduită, sub sancțiunea unei pedepse.

Substanțial, norma explicativă a adoptat un criteriu de determinare general, arătând că prin „lege penală" se înțelege orice dispoziție cu caracter penal, adică orice dispoziție care prevede incriminări și pedepse, dar și cele din Partea generală a noului Cod penal[4].

Formal, acestea pot fi cuprinse numai în legi organice, ordonanțe de urgență sau în alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege. Această prevedere este menită să asigure respectarea principiului legalității în materie penală[5].

Din conținutul art. 73 al Legii fundamentale se desprinde ideea că Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

Legile organice ocupă locul secund în ierarhia legilor și pot interveni numai în domeniile explicit prevăzute în art. 73 alin. (3) din Constituția României, republicată[6]. Printre aceste domenii figurează: infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora; acordarea amnistiei și a grațierii colective și statutul funcționarilor publici. În această concepție, domeniile rezervate prin Constituție legilor

---

[1] Victor Roșca, *Termeni și expresii explicate (Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații..., op. cit.*, vol. II, pp. 432-433.

[2] Ștefan Daneș, *Legea penală* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 694.

[3] George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 280. În același sens, a se vedea Constantin Duvac, *Legea penală* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații..., op. cit.*, vol. II, p. 501.

[4] Constantin Duvac, *Legea..., op. cit.*, p. 501.

[5] Constantin Duvac, *Legea..., op. cit.*, p. 501.

[6] Ioan Vida, *Categorii de legi* (Comentariu), în Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Florin Vasilescu, Ioan Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Ed. Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1992, p. 168.

organice nu puteau face obiectul delegării legislative. Ca atare, Guvernul nu putea interveni prin ordonanțe în niciunul dintre domeniile legii organice, ceea ce nu excludea posibilitatea de a interveni prin hotărâri, acolo unde este cazul, pentru organizarea executării acestora. Din punct de vedere procedural, legile organice se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.

Acceptând realitatea că, în numeroase cazuri, Guvernul a emis ordonanțe de urgență în domenii de resortul legilor organice, același autor afirmă, într-o lucrare ulterioară[1], că în situația în care o Cameră este sesizată de către Guvern cu un proiect de lege privitor la aprobarea unei *ordonanțe de urgență* al cărei conținut normativ reglementează în materia legilor organice, adoptarea lui se face cu majoritate absolută de voturi. În cazul în care nu se obține această majoritate, proiectul de lege privitor la aprobarea ordonanței se transformă automat în proiect de lege sau lege de respingere a ordonanței, indiferent de numărul celor care au votat împotriva proiectului legii organice.

Prin menționarea ordonanțelor de urgență în rândul actelor normative ce pot conține dispoziții cu caracter penal, legiuitorul a ținut seama de soluția constituțională aleasă în anul 2003 și de realitatea legislativă existentă, punând astfel capăt controversei[2] dacă acestea pot sau nu constitui izvoare de drept penal.

În consecință, dacă, până la modificarea Constituției României din anul 2003, chestiunea că ordonanțele de urgență pot sau nu să reglementeze relații sociale din sfera dreptului penal era una controversată, după acest moment, ca urmare a modificărilor aduse art. 115, s-a admis explicit posibilitatea ca aceste acte normative să cuprindă „norme de natura legii organice" și deci să legifereze în domenii precum: infracțiunile[3], pedepsele și regimul executării acestora; acordarea amnistiei și a grațierii colective.

Schimbarea esențială introdusă de legiuitorul constituant din anul 2003 este una de concepție. Dacă în forma inițială ordonanța de urgență se fundamenta pe situații excepționale care, potrivit art. 93, justifică instituirea stării de asediu sau de urgență, în noua concepție, *situația extraordinară* constă într-o stare de urgență în reglementarea unui aspect ce nu comportă în niciun fel amânarea[4].

De menționat că *ordonanțele simple* nu intră în noțiunea de „lege penală" în sensul art. 173 C. pen. și, ca atare, nu pot fi izvoare de drept penal, deoarece, potrivit art. 115 alin. (1) din Constituția României, republicată, abilitarea Guvernului de a emite astfel de acte normative poate să privească numai „domenii care nu fac obiectul legilor organice".

---

[1] Ioan Vida, *Categorii de legi* (Comentariu), în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 689.

[2] Pentru detalii privind această chestiune, a se vedea: Viorel Pașca, *Ordonanța de urgență, izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/1999, pp. 56-61; Ioan-Augustin Molnar, *Izvoarele dreptului penal din perspectiva sistemelor de drept*, în RDP nr. 1/2003, pp. 39-47; Constantin Butiuc, *Conceptul de „lege penală"*, în RDP nr. 2/2003, pp. 51-55.

[3] De exemplu, incriminările prevăzute în art. 410-413 din O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, publicată în M. Of. nr. 1027 din 27 decembrie 2006, aprobată prin Legea nr. 227/2007, cu modificările și completările ulterioare, ori cele prevăzute în art. 23-25 din O.U.G. nr. 77/2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc, publicată în M. Of. nr. 439 din 26 iunie 2009, aprobată prin Legea nr. 246/2010.

[4] Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României. Explicații și comentarii*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 95.

Prin sintagma „acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege", legiuitorul a avut în vedere acele *legi*[1] care la data intrării lor în vigoare constituiau izvoare de drept penal (avem în vedere acele legi adoptate până în anul 1991[2], în măsura în care conținutul lor nu ar contraveni prevederilor constituționale, indiferent de domeniul relațiilor sociale reglementate, întrucât, în acea perioadă istorică, nu se cunoștea diviziunea legilor în legi organice și legi ordinare) sau *decrete*[3] cu incriminări și pedepse care au fost adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției României din anul 1991 (este vorba de decretele adoptate până în anul 1989 de către fostul Consiliu de Stat sau de Decretele-legi adoptate după 22 decembrie 1989 de către Consiliul Frontului Salvării Naționale și după aceea de către Consiliul Provizoriu de Uniune Națională) și care acum sunt pe cale de dispariție ca urmare a adoptării unor acte normative de nivel superior, moderne, în locul acestora[4].

După 1 ianuarie 2007, data aderării României la Uniunea Europeană, dispoziții cu caracter penal se pot regăsi și în *actele normative comunitare cu caracter obligatoriu* (acestea sunt izvoare directe de drept penal), ce vor avea prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare[5].

Săvârșirea unei infracțiuni

Art. 174. Prin săvârșirea unei infracțiuni sau comiterea unei infracțiuni se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Articolul 174 C. pen. reproduce, în esență, conținutul art. 144 C. pen. 1969, dând același înțeles expresiilor echivalente „săvârșirea unei infracțiuni" și „comiterea unei infracțiuni".

---

[1] A se vedea, cu titlu de exemplu: Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, publicată în M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934; Legea nr. 59/1934 asupra cecului, publicată în M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934; Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenților economici, autorităților sau instituțiilor publice, publicată în B. Of. nr. 132 din 18 noiembrie 1969.

[2] În acest sens, pentru detalii, a se vedea: Constantin Duvac, *Instrumentele juridice cu care operează UE. Aplicabilitatea acestora în dreptul intern*, în Petre Buneci, Constantin Duvac, Ovidiu Dobleagă, *Ocrotirea prin mijloace penale și procesual penale a intereselor financiare ale Uniunii Europene*, Ed. Pro Universitaria, București, 2008, pp. 20-85; Gheorghe Ivan, *Dreptul comunitar ca izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/2008, pp. 85-96; George Antoniu, *Reflecții asupra conceptului de incriminare*, în RDP nr. 3/2008, p. 15 și urm.; Gheorghe Ivan, *Principiile de drept comunitar ca izvoare de drept penal*, în RDP nr. 1/2009, pp. 31-47.

[3] A se vedea, de pildă, Decretul nr. 340/1981 privind regimul emițătoarelor radioelectrice, publicat în B. Of. nr. 92 din 27 noiembrie 1981, cu modificările și completările ulterioare. Potrivit art. 6 din acest act normativ, „deținerea, construirea, instalarea, experimentarea sau folosirea, fără drept, de emițătoare radioelectrice, precum și modificarea, fără drept, a caracteristicilor de lucru ale acestora constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă".

[4] Constantin Duvac, *Legea..., op. cit.*, p. 503.

[5] *Ibidem*.

Termenul de „autor" este înlocuit cu cel de „coautori" pentru punerea de acord a acestei norme explicative cu modificările aduse participației penale, legiuitorul român înțelegând să nu mai enumere pe autor printre participanții la fapta penală.

Conținutul reglementării. Expresia **„săvârșirea unei infracțiuni"** este folosită în mod generic de legiuitor atunci când se referă la *săvârșirea unei infracțiuni nedeterminate* (neindividualizate), oricare ar fi ea, susceptibilă de *anumite consecințe*, cum ar fi aplicarea legii penale în timp și spațiu, efectele circumstanțelor atenuante sau agravante, consecințele răspunderii penale a minorului, efectele amnistiei, calculul termenului de prescripție a răspunderii penale, dar și în unele texte din Partea specială a Codului penal, precum art. 257 („Ultrajul"), art. 274 („Răzbunarea pentru ajutorul dat justiției"), art. 279 („Ultrajul judiciar") etc. Sintagma este folosită și în legile penale speciale sau în legile speciale cu incriminări și pedepse, cum sunt, spre exemplu, cele referitoare la grațierea colectivă[1], la prevenirea și combaterea evaziunii fiscale[2] ori în legătură cu activitatea desfășurată în cadrul unor societăți[3].

Expresia **„comiterea unei infracțiuni"** este întrebuințată destul de rar de legiuitor în textele din cuprinsul noului Cod penal [de exemplu, omorul *comis* de către o persoană care a mai comis anterior o infracțiune de omor sau o tentativă la infracțiunea de omor – art. 189 alin. (1) lit. e) C. pen.]. Aceasta este folosită însă mai frecvent în legile penale speciale sau în legile nepenale care cuprind dispoziții penale, așa cum este utilizată, spre exemplu, în cuprinsul Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe[4] [art. 140 alin. (1): „Constituie infracțiuni și se pedepsesc cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă următoarele fapte *comise* (...)"(s.n.)] ori al Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului[5] [art. 9: „Instituțiile și persoanele juridice (...) care au cunoștință despre date și indicii privind *comiterea*, favorizarea ori finanțarea actelor de terorism (...)" (s.n.)] sau al Legii nr. 290/2004 privind cazierul judiciar, republicată[6] [art. 1: „În scopul prevenirii și combaterii faptelor prevăzute și pedepsite de legea penală se organizează cazierul judiciar, ca mijloc de cunoaștere și identificare operativă a persoanelor care *au comis* infracțiuni (...)" (s.n.); art. 6 alin. (1): „La Inspectoratul General al Poliției Române se organizează și funcționează cazierul judiciar central în care se ține evidența persoanelor (...) care *au comis* infracțiuni (...)" (s.n.)].

Sintagmele menționate au *o dublă semnificație*, materială (reală) și personală. În sens *material (real)*, acestea exprimă ideea după care constituie infracțiune săvârșirea oricărei fapte prevăzute de legea penală, fie că este pedepsită în forma faptului consumat (infracțiune perfectă), fie în forma faptului tentat (infracțiune imperfectă). În sens *personal*, expresiile respective semnifică participarea la comiterea unei infracțiuni în calitate de coautor, instigator sau complice. Este indiferentă contribuția făptuitorilor la săvârșirea sau comiterea unei infracțiuni, atât timp cât

[1] Art. 13 și urm. din Legea nr. 546/2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii, republicată în M. Of. nr. 287 din 18 aprilie 2014.

[2] Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în M. Of. nr. 672 din 27 iulie 2005, cu modificările și completările ulterioare.

[3] Art. 271 și urm. din Legea nr. 31/1990 a societăților, republicată în M. Of. nr. 1066 din 17 noiembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare.

[4] Publicată în M. Of. nr. 60 din 26 martie 1996, cu modificările și completările ulterioare.

[5] Publicată în M. Of. nr. 1161 din 8 decembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare.

[6] M. Of. nr. 777 din 13 noiembrie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

fapta este pedepsită, împrejurare socotită suficientă pentru a considera că cel în cauză a săvârșit sau a comis o infracțiune[1].

Legiuitorul nu rezolvă decât parțial [doar în cazul prevăzut în art. 189 alin. (1) lit. e) C. pen.] controversa dacă dispoziția explicativă conținută în art. 174 C. pen. se aplică și în acele cazuri în care se face referire la o anumită infracțiune. În celelalte situații, discuția rămâne deschisă [de exemplu, art. 439 alin. (1) C. pen.: „Săvârșirea, în cadrul unui atac generalizat sau sistematic, lansat împotriva unei populații civile, a uneia dintre următoarele fapte: (...) c) sclavia sau traficul de ființe umane (...); f): violul sau agresiunea sexuală (...)"].

În comentariile pe marginea Codului penal anterior, s-a exprimat opinia că expresiile amintite au aplicare doar în cazurile în care o dispoziție legală se referă în mod nedeterminat la săvârșirea unei infracțiuni [de pildă, „săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări (...)" – art. 75 alin. (1) lit. a) C. pen.; „săvârșirea infracțiunii (...)" în anumite împrejurări – art. 77 C. pen.; omorul săvârșit pentru a înlesni sau a ascunde săvârșirea altei *infracțiuni* – art. 189 alin. (1) lit. d) C. pen.], nu și în acele cazuri în care o anumită infracțiune este nominalizată în cuprinsul normei juridice [de exemplu, omorul comis de către o persoană care a mai comis anterior o infracțiune de *omor* sau o *tentativă la infracțiunea de omor*[2] – art. 189 alin. (1) lit. e) C. pen.][3].

În acest sens, o anumită dispută s-a purtat în legătură cu infracțiunea de omor deosebit de grav prevăzută în art. 176 alin. (1) lit. c) C. pen. 1969 – **omorul săvârșit de o persoană care a mai săvârșit un omor**. Într-o opinie[4], s-a considerat că omorul anterior trebuie să fie tot o infracțiune în forma faptului consumat,

---

[1] Victor Roșca, *Termeni...*, *op. cit.*, p. 437. În același sens, a se vedea: Ștefan Daneș, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 698; Viorel Pașca, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 556; Viorel Pașca, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 687.

[2] Maria-Ioana Michinici, Mihai Dunea, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentariu), în Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Ruxandra Răducanu, Anda Crișu-Ciocîntă, Sebastian Rădulețu, Mihai Dunea, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 297. Față de conținutul art. 174, autorii consideră redundantă expresia „o tentativă la infracțiunea de omor".

[3] Ștefan Daneș, *Săvârșirea..., op. cit.*, pp. 697-698. În același sens, a se vedea Viorel Pașca, *Săvârșirea..., op. cit.*, vol. I, pp. 686-687.

[4] Vintilă Dongoroz, Gheorghe Dărângă, Siegfried Kahane, Dumitru Lucinescu, Aurel Nemeș, Mihai Popovici, Petre Sârbulescu, Vasile Stoican, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Prezentare comparativă*, Ed. Politică, București, 1968, p. 114. În același sens, a se vedea: Rodica Mihaela Stănoiu, *Omorul deosebit de grav*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971, p. 198; Constantin Bulai, *Curs de drept penal. Partea specială*, vol. I, București, 1975, p. 112; Octavian Loghin, *Cu privire la corecta încadrare a unor fapte în dispozițiile art. 176 lit. c) C. pen.*, în Analele Universității „Al.I. Cuza", Iași, 1983, p. 61; Rodica Mihaela Stănoiu, *Omorul deosebit de grav* (Comentariu), în George Antoniu, Constantin Bulai (coord.), *Practica judiciară penală. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1992, pp. 34-35 – în opinia autoarei, textul art. 144 C. pen. anterior are o altă funcționalitate decât cea sugerată de susținătorii părerii contrare; din acesta nu se desprinde ideea că tentativa și faptul consumat ar fi noțiuni echivalente sau, cu alte cuvinte, că ar fi unul și același lucru, astfel încât trăsăturile obiective care le separă să dispară; Costel Niculeanu, *Alte argumente pentru caracterizarea și sancționarea infracțiunii de omor deosebit de grav comisă în modalitatea prevăzută în art. 176 lit. c) C. pen.*, în Dreptul nr. 11/2009, p. 150.

opinia contrară[1] fiind aceea că elementul circumstanțial de agravare amintit poate funcționa și dacă antecedența făptuitorului constă într-o tentativă de omor. Această din urmă opinie a fost însușită și de instanțele judecătorești[2], făcându-se trimitere la prevederile art. 144 C. pen. anterior, referitoare la înțelesul expresiei „săvârșirea unei infracțiuni".

În acest sens, instanțele judecătorești au tendința de a da semnificație textului explicativ amintit nu numai în cazurile în care legiuitorul face referire la săvârșirea unei *infracțiuni indeterminate*, ci și în acele cazuri în care face referire la o *infracțiune determinată*, cu condiția ca aceasta să fie pedepsită și în forma faptului tentat.

În cazul omorului calificat, noul Cod penal a curmat această controversă, însușindu-și această din urmă opinie majoritară și prevăzând că omorul este mai grav dacă s-a săvârșit de către o persoană care a mai comis anterior o infracțiune de omor sau o tentativă la infracțiunea de omor – art. 189 alin. (1) lit. e) C. pen.

În noua reglementare, este posibil ca acțiunea incriminată să se răsfrângă asupra aceluiași subiect pasiv. În concret, este posibil ca acesta să fi fost mai întâi victima unei tentative de omor, pentru ca mai apoi, după trecerea unei anumite perioade de timp, inculpatul să reușească să îl ucidă, caz în care agravanta prevăzută în art. 189 alin. (1) lit. e) va fi aplicabilă.

În aplicarea dispozițiilor art. 189 alin. (1) lit. e) C. pen., prin infracțiune de omor comisă anterior se înțelege orice faptă de ucidere a unei persoane, săvârșită cu intenția prevăzută la art. 16 alin. (3) C. pen., cu excepția infracțiunilor prevăzute la art. 190 și art. 200 C. pen. (art. 242 din Legea nr. 187/2012).

O altă controversă în această materie, determinată și de modul de înțelegere a acestui text, se referă la înțelesul sintagmelor **„săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună"**, *circumstanță agravantă generală* prevăzută în art. 77

---

[1] Justin Grigoraș, *Examen teoretic al practicii Tribunalului Suprem în materia unor împrejurări care determină formele calificate sau deosebit de grave ale infracțiunii de omor*, în RRD nr. 8/1975, pp. 39-40. În același sens, a se vedea: Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1994, p. 89; Gheorghe Diaconescu, *Infracțiunile în Codul penal român*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1997, p. 176; Ovidiu Predescu, Angela Hărăștășanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, revizuită, Ed. Omnia Uni S.A.S.T., Brașov, 2007, p. 65; Valerian Cioclei, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 52; Gheorghiță Mateuț, *Omorul deosebit de grav* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, 2008, p. 116; Gheorghe Diaconescu, *Omorul deosebit de grav*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială (Tratat)*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 98; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 106; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 46; Ilie Pascu, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentariu), în Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 811 – autorul crede că dispozițiile din art. 174 C. pen. sunt aplicabile în toate cazurile în care legea penală folosește expresia „săvârșirea unei infracțiuni".

[2] Trib. Suprem, Completul de 7 judecători, dec. nr. 17/1979, în RRD nr. 9/1979, p. 66. În același sens, a se vedea: Trib. Suprem, s. mil., dec. nr. 12/1979, în R 2, p. 288; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 668/1979, în R 2, pp. 287-288; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2201/1983, în CD 1983, p. 224; C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 552/1999, în *Culegere de practică judiciară penală 1999*, Ed. Rosetti, București, 2001, p. 122; CSJ, s. pen., dec. nr. 2369/2000, în BC 2000, p. 270 – instanța supremă a stabilit că săvârșirea anterioară de către inculpat a tentativei la infracțiunea de omor, chiar amnistiată, atrage incidența acestei împrejurări agravante.

lit. a) C. pen., și **„săvârșirea faptei de două sau mai multe persoane împreună"**, *element circumstanțial de agravare* în cazul unor infracțiuni intenționate din Partea specială a noului Cod penal [de exemplu: dezertarea, art. 414 alin. (2) lit. a) C. pen.; constrângerea superiorului, art. 418 alin. (2) teza I C. pen.; agresiunea împotriva santinelei, art. 433 alin. (2) teza a II-a C. pen.] sau din unele legi speciale cu dispoziții penale – incriminări și pedepse – [de pildă: art. 274 teza a II-a din Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal[1]].

Într-o concepție extensivă[2], prin aceste expresii se consideră că legiuitorul a avut în vedere nu un anumit mod de contribuție a mai multor persoane la săvârșirea infracțiunii, ci *simplul fapt că infracțiunea a fost comisă de cel puțin trei, respectiv doi făptuitori, indiferent dacă au acționat concomitent sau nu.* Astfel, agravanta ar fi incidentă dacă două persoane au fost la locul comiterii faptei, iar a treia a ținut victima de vorbă la telefon în timp ce aceștia operau[3]. În această concepție, „săvârșirea împreună" se identifică cu participația, circumstanța agravantă, generală sau specială, analizată, considerându-se realizată ori de câte ori la comiterea faptei penale au contribuit, în orice mod sau calitate, cel puțin doi sau trei participanți, după caz, iar accentul este pus și pe prevederile normei interpretative „săvârșirea unei infracțiuni".

Într-o concepție restrictivă[4], s-a spus că această împrejurare se referă la săvârșirea faptei în *coautorat*, fiind indiferent dacă vreunul dintre autori este

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 350 din 19 aprilie 2006, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Vasile Pătulea, *notă* la decizia Trib. jud. Prahova nr. 237/1981, în RRD nr. 9/1981, pp. 55-56. În același sens, a se vedea: Constantin Bulai, *Drept penal. Partea generală*, vol. III, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1983, p. 225; Ion Dobrinescu, *Infracțiuni contra vieții persoanei*, Ed. Academiei Române, București, 1987, p. 106; Ion Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 164; Costică Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, p. 378; Ioan Molnar, *Circumstanțele agravante legale generale (Individualizarea răspunderii penale)*, în Vasile Dobrinoiu, Gheorghe Nistoreanu, Ilie Pascu, Alexandru Boroi, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 4-a, revizuită și adăugită cu dispozițiile Legii nr. 140/1996 pentru modificarea și completarea Codului penal, Ed. Europa Nova, București, 1997, p. 438; Ovidiu Predescu, *Dreptul penal al afacerilor*, Ed. Continent XXI, București, 2000, p. 118; Constantin Mitrache, *Circumstanțele agravante (Instituția pedepsei)*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, Ed. Trei, București, 2006, p. 194; Avram Filipaș, *Furtul calificat (Infracțiuni contra patrimoniului)*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *op. cit.*, pp. 355-356; Ilie Măgureanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2007, p. 134; Constantin Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, pp. 404-405; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 389; Lavinia Lefterache, *notă* la dec. nr. 3666/2004 a ICCJ, s. pen., în Georgina Bodoroncea, Irina Kuglay, Lavinia Lefterache, Ionuț Matei, Iuliana Nedelcu, Francisca Vasile, *Codul penal adnotat*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 264; Emil Derșidan, *Codul penal, comentat și adnotat*, Ed. Proteus, București, 2008, pp. 397-398.

[3] Doru Pavel, *Aspecte ale pluralității de infractori și de infracțiuni în materie de furt*, în JN nr. 2/1961, pp. 354-355. În același sens, a se vedea: Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 1997, pp. 208-209; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală. Tratat*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 2005, pp. 112-113; Matei Basarab, *Circumstanțe agravante* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 429.

[4] Constantin Bulai, *În legătură cu furtul săvârșit de două sau mai multe persoane*, în JN nr. 11/1965, pp. 86-88. În același sens, a se vedea: *Idem*, *Circumstanțele agravante (Individualizarea pedepselor)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, pp. 161-162; Nicoleta

iresponsabil sau lucrează sub influența erorii ori a constrângerii, deoarece legea are în vedere cooperarea fizică, concomitentă și efectivă a mai multor persoane la săvârșirea faptei, indiferent de atitudinea lor psihică. Fiind vorba de o circumstanță reală, ea se va răsfrânge, în caz de participație complexă, și asupra instigatorilor sau complicilor în măsura în care aceștia au cunoscut că fapta se va săvârși sau că se săvârșește de cel puțin trei, respectiv doi autori împreună.

Într-o altă opinie[1], pe care o recomandăm, se consideră că cele două împrejurări agravante, generală și specială, sunt incidente dacă participanții au calitatea de *coautori* sau *autor, instigator* și *complice concomitent*. În această

Iliescu, *Evadarea (Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972, p. 261; Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, *Evadarea* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 142; Trib. jud. Hunedoara, dec. pen. nr. 802/198, în RRD nr. 10/1984, p. 77; Avram Filipaș, *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*, Ed. Academiei Române, București, 1985, p. 173; Iancu Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, Camil Tănăsescu, *Tratat de drept penal*, Ed. Sitech, Craiova, 2000, p. 746; Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, curs universitar predat între anii 2003-2006, ediție realizată de asist. univ. Rodica Burdușel, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 326; Alexandru Boroi, *Circumstanțe agravante legale* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod..., op. cit.*, vol. II, pp. 225-226.

[1] Plen Trib. Suprem, dec. de îndrumare nr. 13/1965, în CD 1965, p. 67 și în JN nr. 9/1965, p. 121. În același sens, a se vedea: Vintilă Dongoroz, *Furtul calificat* (Furtul), în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații..., op. cit.*, vol. III, p. 476 – autorul este de părere că acest înțeles în care accentul se pune pe „prezența efectivă la comiterea faptei" este folosit în dispoziția din art. 75 lit. a) și din art. 209 lit. a) C. pen. anterior; George Antoniu, Vasile Papadopol, Mihai Popovici, Bogdan Ștefănescu, *Îndrumările date de plenul Tribunalului Suprem și noua legislație penală. Decizii de îndrumare din anii 1952-1968*, Ed. Științifică, București, 1971, pp. 106-108; Dumitru Lucinescu, *Circumstanțe agravante* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 452; Dumitru Lucinescu, *Furtul calificat* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, pp. 268-269; Oliviu Augustin Stoica, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 112; Trib. Mun. București, dec. nr. 1368/1981, în R 3, p. 123; Ștefan Daneș, *Considerații în legătură cu circumstanțele agravante legale și judiciare*, în RRD nr. 11/1984, p. 19; Valer Suian, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Matei Basarab, Lucia Moldovan, Valer Suian, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Universitatea Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1985, p. 117; Maria Zolyneak, *Drept penal. Partea generală*, vol. III, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1993, p. 915; Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1994, pp. 130, 228; Gheorghe Diaconescu, *Infracțiunile..., op. cit.*, pp. 281, 387; Ioana Vasiu, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 1997, p. 239; Viorel Pașca, *Circumstanțe agravante (Individualizarea răspunderii penale)*, în Viorel Pașca, Ramiro Mancaș, *Drept penal. Parte generală*, Ed. Universitas Timisiensis, Timișoara, 2002, p. 469; Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, ed. a 2-a, Ed. Juridică, București, 2003, p. 195 și urm.; Tudorel Toader, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 138; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 417; Valerian Cioclei, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 155, 198; Gheorghe Ivan, *Individualizarea pedepsei*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 203; Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2007, pp. 112, 148, 217; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 395; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 247; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 138; Ion Ristea, *Regimul circumstanțelor în dreptul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 196-197; Vasile Păvăleanu, *Drept penal special*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, pp. 73, 157; Ion Rusu, Minodora Ioana Rusu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 102; Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2010, pp. 169, 218.

concepție, „săvârșire împreună" nu poate însemna decât o săvârșire în comun, o conlucrare conjugată, simultană – nu și anterioară – la comiterea faptei prevăzute de legea penală. Numai conlucrarea concomitentă a mai multor persoane la săvârșirea infracțiunii, numai îmbinarea efectivă, concordantă și simultană a unor activități multiple este de natură a spori, în mod obiectiv, eficiența acțiunii ilicite și a anihila ori slăbi posibilitățile de apărare ale victimei[1].

Săvârșirea pe teritoriul României a oricăreia dintre activitățile menționate în norma explicativă atrage incidența legii penale române în baza principiului teritorialității legii penale române.

Funcționar public

Art. 175. (1) Funcționar public, în sensul legii penale, este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație:

a) exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești;

b) exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură;

c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia.

(2) De asemenea, este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public.

COMENTARII (Dr. Ion Ifrim)

Chestiunea care face obiectul acestui comentariu este una dintre cele mai dificile, dând ocazia instanțelor să dea o serie de jurisprudențe, care tind la justa delimitare a sferei de *funcționar public*. Greutatea definirii conceptului de *funcționar public* provine din lipsa de cuprindere sau, din contră, de lărgirea sferei conceptului de *funcționar public* și, ca atare, variațiunile de definiții date acestui termen pot crea mari dificultăți de interpretare.

După cum se știe, corecta încadrare în legea penală a diferitelor fapte considerate de legiuitor infracțiuni impune, adeseori, stabilirea exactă a înțelesului noțiunilor folosite de legiuitor, prin care descrie trăsăturile specifice ale conținutului unei infracțiuni determinate. În raport cu descrierea legală a infracțiunii, organul juridic urmărește să identifice în situația concretă trăsăturile specifice ale conținutului infracțiunii cu privire la obiect, latura obiectivă, latura subiectivă și subiectul acesteia.

[1] Constantin Duvac, *Săvârșirea unei infracțiuni* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații..., op. cit.*, vol. II, p. 509.

În acest mod raționăm și cu privire la dispozițiile legale în care se folosește de către legiuitor noțiunea de „funcționar public". Ce conținut are acest concept din punctul de vedere al dreptului penal și în ce condiții o persoană dobândește această calitate, devenind subiect activ al unei anumite categorii de infracțiuni?

S-ar impune, ca atare, lămurirea înțelesului noțiunii de „funcționar public", chestiune de un deosebit interes teoretic și practic.

Se știe că membrii comisiei de elaborare a noului Cod penal (Codul penal care a intrat în vigoare la 1 februarie 2014[1]) s-au situat pe o poziție diferită față de Codul penal anterior, definind, în art. 175, funcționarul public astfel: „Funcționar public, în sensul legii penale, este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație: a) exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești; b) exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură; c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia".

În alin. (2) este considerată funcționar public, în sensul legii penale (adică prin asimilare) și „persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public", chiar dacă aceasta nu este plătită din fondurile publice, ci private. Această asimilare se referă însă numai la desfășurarea conținutului infracțiunii, nu și la pedeapsă. Potrivit art. 308 alin. (2), în cazul persoanelor asimilate funcționarului public, faptele acestora se sancționează cu o pedeapsă ale cărei limite speciale se reduc cu o treime.

Așa cum se observă, art. 175 din legea penală nouă nu mai definește, pe lângă noțiunea de „funcționar public", și pe aceea de „funcționar" într-un text distinct, așa cum prevedea Codul anterior, limitându-se să definească pe larg noțiunea de „funcționar public" [art. 175 alin. (1)], precum și conceptul de *funcționar public* „de fapt" sau „prin asimilare" [art. 175 alin. (2)].

Totodată, noul Cod penal dă o semnificație **mai largă** noțiunii de „funcționar public" decât Codul penal anterior[2], cuprinzând sub această denumire și persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public, chiar dacă aceasta nu este plătită din fondurile publice, ci privat.

În definirea funcției publice și conturarea sferei persoanelor care au calitatea de funcționar public, trebuie avute în vedere și prevederile Legii nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici[3]. Potrivit acestei legi, funcția publică reprezintă ansamblul atribuțiilor și responsabilităților stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor de putere publică de către administrația publică centrală, administrația publică locală și autoritățile administrative autonome.

---

[1] Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009.

[2] Vintilă Dongoroz, Gheorghe Dărângă, Siegfried Kahane, Dumitru Lucinescu, Aurel Nemeș, Mihai Popovici, Petre Sîrbulescu; Vasile Stoican, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Prezentare comparativă*. Ed. Politică, București, 1969, p. 92. În opinia autorilor citați, restrângerea acestui termen a fost determinată de dificultățile întâmpinate în practica judiciară, din cauza că termenul *funcționar* avea o accepțiunea *prea largă*.

[3] Republicată în M. Of. nr. 365 din 29 mai 2007.

Funcționarul public este persoana numită, în condițiile legii, într-o funcție publică. Persoana care a fost eliberată din funcția publică și se află în corpul de rezervă al funcționarilor publici își păstrează calitatea de funcționar public. Totalitatea funcționarilor publici din cadrul autorităților administrative autonome și din cadrul autorităților și instituțiilor publice din administrația publică centrală și locală constituie corpul funcționarilor publici.

Sub acest aspect, dispozițiile cuprinse în art. 175 C. pen., deși nu fac trimitere la Statutul funcționarilor publici, totuși menționează sintagma „persoana care (...) exercită (...) o funcție publică *de orice natură*"[1] (s.n.). Altfel spus, vor fi funcționari publici, în sensul legii penale, și persoanele care exercită o funcție publică în serviciul unei autorități publice, instituții publice, sau al altor persoane juridice de drept public, ceea ce face ca *sfera noțiunii* de „funcționar public" să nu fie circumscrisă doar persoanelor care exercită prerogative de putere publică, deoarece noțiunea de „funcționar public" reglementată de noul Cod penal are o sferă **mai extinsă** decât cea prevăzută de Statutul funcționarilor publici[2].

Totodată, în doctrina penală[3] s-a subliniat că noțiunea de „funcționar" din dreptul administrativ are o sfera mai restrânsă, datorită caracterului relațiilor sociale apărate prin incriminarea unor fapte comise de funcționar. Pe lângă aceasta, în dreptul administrativ, funcționarii publici[4] sunt clasificați în: *funcționari auxiliari, funcționari de decizie* și *reprezentanți ai puterii*, clasificare care nu există în dreptul penal.

Funcționarii auxiliari, tehnico-administrativi sau personalul ajutător, în sens administrativ, sunt acei funcționari publici care îndeplinesc numai simple operațiuni tehnice necesare elaborării sau punerii în executare a unor acte juridice prin care se înfăptuiește puterea de stat (așa, de pildă, statisticienii, arhivarii, referenții, portarii, paznicii sau personalul de serviciu, personalul auxiliar de specialitate din justiție).

În literatura juridico-penală (Oliviu Stoica) s-a subliniat că aceștia nu fac parte din noțiunea de „funcționar public", în sens administrativ, deoarece nu sunt organe de realizare a puterii de stat și, ca atare, nu fac parte din sfera noțiunii de „funcționar public", în sens penal.

Acest punct de vedere este discutabil, în opinia noastră, deoarece legea penală prevede în mod explicit, în art. 175 alin. (1) lit. b), că este funcționar public orice persoană care exercită o funcție publică „de orice natură" (inclusiv operațiuni auxiliare) și, ca atare, considerăm că aceștia ar face parte din sfera de noțiunii de „funcționar public", în sens penal.

---

[1] Ilie Pascu, *op. cit.*, p. 801.

[2] Constantin Duvac, *Funcționarii publici bancari cu atribuții de control și obligațiile care le incumbă potrivit noilor coduri: penal și de procedură penală*, comunicare susținută la Conferința internațională cu tema „Actualitatea în activitatea juridică bancară", organizată de Asociația consilierilor juridici din sistemul financiar-bancar la Piatra-Neamț, în anul 2010.

[3] George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 566-567; Gianina Cudrițescu Pilă, *Noțiunea de funcționar*, în RDP nr. 3 din 2001, pp. 90-92.

[4] Potrivit art. 2 alin. (2) teza I din Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici: „Funcționarul public este persoana numită, în condițiile legii, într-o funcție publică", iar potrivit art. 2 alin. (1) din aceeași lege: „Funcția publică reprezintă ansamblul atribuțiilor și responsabilităților, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor de putere publică de către administrația publică centrală, administrația publică locală și autoritățile administrative autonome".

Funcționarii de decizie sunt aceia care efectuează acte juridice cu caracter administrativ, judiciar sau economic. Funcționarii de decizie din cadrul organelor administrative și judiciare, prin actele administrative sau judiciare pe care le îndeplinesc, apar ca titulari ai unor drepturi inerente puterii de stat, iar actele lor au, de aceea, caracterul unor acte de interes public. Acești funcționari, fiind purtători ai puterii sau autorității de stat, fac parte din sfera noțiunii de „funcționar public".

Totodată, funcționarii de decizie în chestiuni economice sau care activează în cadrul unităților economice de stat apar ca purtători ai puterii sau autorității de stat și, ca atare, credem că fac parte din sfera noțiunii de „funcționar public".

În fine, reprezentanți ai puterii sunt acei funcționari de stat care pot efectua acte juridice obligatorii și au depline puteri de a lua, în limitele competenței lor legale, măsuri de constrângere administrativă necesare pentru aducerea la îndeplinire a dispozițiilor organelor de stat nu numai în cadrul organului în care își exercită atribuțiile, cum este cazul funcționarilor de decizie, ci și în afara acestuia, în relațiile cu cetățenii..

Fără îndoială că reprezentanții puterii fac parte din sfera noțiunii de „funcționar public" la care se referă art. 175 C. pen. De pildă, legea penală face trimitere la noțiunea de „autorități publice", care, potrivit dispozițiilor Titlului III din Constituția României, are în sfera sa de cuprindere, pe lângă organele administrației publice (centrale de specialitate și locale), și Parlamentul, Președintele României, Guvernul, precum și autoritatea judecătorească (instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii)[1].

Totodată, persoana care a fost eliberată din funcția publică și se află în corpul de rezervă al funcționarilor publici își păstrează calitatea de funcționar public, dar numai în sensul dreptului administrativ. În dreptul penal, aceste categorii de persoane nu vor mai fi, în opinia noastră, funcționari publici, în sensul art. 175 C. pen. În doctrina penală[2] se subliniază că specialistul pensionar care este trimis în misiune în străinătate de către una dintre organizațiile menționate face parte din sfera funcționarilor publici, în sensul art. 175 C. pen.

De asemenea, noțiunea de *salariat* din legislația muncii (art. 10 C. mun.) are **o sferă mai restrânsă** față de legea penală, fiindcă noțiunea de *salariat* reprezintă numai persoanele fizice care, în baza unui contract individual de muncă, se obligă să presteze o muncă pentru și sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații denumite salariu[3].

Sub acest aspect, ne întrebăm dacă salariatul ar putea avea calitatea de funcționar public sau nu. La această întrebare s-ar putea răspunde, în opinia noastră, astfel: salariatul plătit din bugetul de stat **ar avea calitatea de funcționar public**.

Ca atare, funcționar public în sensul textului este oricine se găsește într-un raport de muncă cu o unitate sau organizație de stat.

Totodată, în literatura juridică se face **deosebirea î**ntre raporturile juridice de muncă și raporturile de drept civil ce au ca obiect executarea unei lucrări.

De pildă, croitorul care este angajat al unei întreprinderi de stat cu salariu și efectuează muncă în virtutea acestui angajament se găsește într-un raport juridic de muncă cu întreprinderea respectivă. În acest sens, croitorul este funcționar public.

---

[1] George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 565.
[2] Vintilă Dongoroz, Gheorghe Dărângă ș.a., *Noul Cod...*, *op. cit.*, p. 92.
[3] George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 566.

Croitorul care lucrează pe cont propriu și căruia i se comandă să efectueze un număr de salopete de protecție pentru o întreprindere se găsește într-un raport de drept civil cu această întreprindere. El nu poate avea calitatea de funcționar public asimilat.

Deosebirea între un raport juridic de muncă și un raport de drept civil se concretizează în următoarele două caracteristici:

a) în cazul raportului juridic de muncă, cel care lucrează își ia obligația executării unei munci generic determinate, adică își ia obligația să desfășoare o anumită activitate de muncă în timp, el încadrându-se în efectivul întreprinderii. Dimpotrivă, în cazul raportului civil, prestațiunea unei lucrări individual determinate și precizate formează obiectul acestui raport; b) în cazul raportului juridic de muncă, măsura de muncă este exprimată printr-o normă de activitate obligatorie sau prin durata zilei de lucru, în cazul raportului de drept civil munca nu este supusă normării și nu există decât obligația de a executa lucrarea respectivă la termenul stipulat.

În raport de cele precizate, raportul de muncă este acela care determină calitatea de funcționar public așa cum este ea definită în art. 175 alin. (2) C. pen., situațiune pe care textul o accentuează prin utilizarea termenului „în serviciu de interes public".

Raportul de muncă poate fi **permanent**, adică încheiat pe o durată nedeterminată, sau **temporar**, adică încheiat pe o durată determinată sau pentru o lucrare determinată. De pildă, raport încheiat pentru o lucrare determinată este acela privind angajații pentru amenajarea unei expoziții. Ei au un raport de muncă nedefinit în timp, însă determinat prin faptul că durează până la terminarea lucrării pentru care s-a făcut angajarea. Aceste forme ale raportului de muncă sunt prevăzute prin cuvintele „permanent sau temporar" în art. 175 C. pen.

Totodată, *medicul* care profesează într-o *unitate sanitară de stat* **are** calitatea de *funcționar public*[1].

În ceea ce privește medicul care profesează într-o *clinică privată*, în literatura juridică penală[2] s-a susținut că nu mai este funcționar public propriu-zis, ci un *funcționar public asimilat*, potrivit art. 175 alin. (2) C. pen. Autorii (Constantin Duvac, Viorel Pașca) argumentează că această consecință decurgând din dispozițiile constituționale, conform cărora „dreptul la ocrotirea sănătății este garantat, iar statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice, precum și faptul că organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări medicale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activității paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii", rezultă că statul este implicat în mod nemijlocit și în cel mai înalt grad, chiar dacă nu direct, în asigurarea sănătății populației. Astfel, armonizând dispozițiile privind asistența medicală cu cele penale, rezultă că medicii care funcționează în rețeaua sanitară de stat sunt funcționari publici în condițiile art. 175 alin. (2) C. pen.[3].

Sub acest aspect, în practica judiciară s-a decis că medicul sau orice membru al personalului sanitar care refuză să acorde asistența medicală de urgență, indiferent

---

[1] Viorel Pașca, *Funcționar public*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, pp. 566-567.

[2] Constantin Duvac, *Conceptul de funcționar public în lumina noului Cod penal*, în Dreptul nr. 1/2011, p. 109 și urm.

[3] Gianina Cudrițescu Pilă, *op. cit.*, p. 92.

de specialitate, de locul unde se află sau dacă este în timpul ori în afara programului de lucru, săvârșește un abuz în serviciu contra intereselor persoanelor.

Într-o altă viziune, *asimilarea persoanelor* care exercită un serviciu de interes public având calitatea de funcționar public asimilat a fost primită cu rezerve.

Astfel, profesorul George Antoniu[1] arăta că persoana care *exercită o profesie de interes public*, dar pe contul său, adică fără să fie în serviciul unei persoane juridice de drept public, nu poate fi socotită pe același plan cu funcționarul public propriu-zis care este salariat al unei persoane juridice.

Persoana care exercită o profesie de interes public nu poate fi funcționar public, deoarece nu exercită o activitate în serviciul vreunei persoane juridice, nu se subordonează nimănui, nu este plătită din buget (de pildă, avocații, executorii judecătorești etc.), aceștia sunt liber profesioniști. Dacă n-au clientelă, pot să nu aibă din ce trăi.

Eventual, numai pentru unele fapte ar putea răspunde ca funcționarul public, dar fără să fie funcționar public. Pentru a marca poziția lor diferită de cea a funcționarului public, ar trebui un text separat anume pentru aceste persoane și care ar putea fi denumite „persoane care **n-au calitatea de funcționar public**, dar care **exercită un serviciu de interes public**".

Aceasta înseamnă că, pentru a dobândi calitatea de funcționar public, nu este suficient ca o persoană juridică să desfășoare o activitate de interes general, mai trebuie ca această persoană să fie inclusă în **bugetul statului**, să aparțină **domeniului public**.

Faptul că aceste persoane sunt de utilitate publică, dar nu sunt susținute, plătite din bugetul statului, ci din fondurile extrabugetare, ni se pare că exclude posibilitatea de a fi considerate funcționari publici.

Este discutabil și dacă s-ar putea extinde noțiunea de „funcționar public" din Codul penal și la persoanele care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, exercită, singură sau împreună cu alte persoane, atribuții în cadrul unei asociații, cum ar fi: Asociația Română de Științe Penale sau Asociația Criminaliștilor din România, declarate prin hotărâre de Guvern ca persoane juridice de utilitate publică, sindicatele profesionale, uniunile constituite de persoanele îndeplinind o muncă de creație, asociațiile persoanelor suferinde de anumite defecte fizice, case de ajutor etc. În aceeași situație sunt și alte persoane juridice de *utilitate publică:* Corpul Experților Contabili și Contabililor; Uniunea Națională a Practicienilor în Insolvență; Camera Auditorilor Financiari din România și Camera Consultanților Fiscali.

În Partea specială a Codului penal, în formularea unor norme de incriminare, înțelesul noțiunii de „funcționar public" este restrâns la anumite categorii de persoane. De pildă, subiect activ nemijlocit al infracțiunii de delapidare (art. 295) nu poate fi decât un funcționar public cu atribuții de administrare sau gestionare a bunurilor însușite, folosite sau traficate, după caz; sau subiect pasiv al infracțiunii de ultraj (art. 257) nu poate fi decât un funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, iar în cazul infracțiunii de ultraj judiciar (art. 279), acesta este restrâns doar la cei care au calitatea de judecător, procuror etc.

Se știe că liber-profesioniștii **nu fac parte** dintr-o ierarhie, nu sunt încadrați într-o unitate, nici supuși unei discipline, ci își desfășoară activitatea după voința lor

[1] George Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, în RDP nr. 4/2007, p. 34.

și chiar dacă sub unele aspecte se supun autorităților, considerăm că **nu sunt** funcționari publici.

Faptul că acești funcționari desfășoară o activitate de interes general de utilitate publică nu justifică să fie considerați funcționari publici dacă ei nu sunt **plătiți din bugetul statului**, ci din fonduri private.

Sub acest aspect, este discutabil dacă s-ar putea vorbi de un funcționar public **de fapt** și un funcționar **public propriu-zis**.

După părerea noastră, funcționarul public nu poate fi decât un funcționar al **statului**, **plătit de la buget**; orice altă persoană, chiar dacă la un moment dat exercită activități similare unui funcționar public propriu-zis, **n-ar putea** fi considerată funcționar public.

În această situație s-ar afla:

a) funcționarii *neregulat sau nelegal învestiți*, chiar dacă au exercitat *în fapt*, în mod efectiv, acte sau atribuții specifice acestei funcții publice;

b) persoanele particulare care, **fără a avea vreun titlu sau raport juridic** cu unitatea de stat, îndeplinesc în fapt acte ce intră în atribuțiile funcției de funcționar public. În practica judiciară se întâlnesc frecvente cazuri în care soțul, soția, rude, prieteni sau cunoscuți ai funcționarilor publici, înlocuindu-i pe aceștia în mod temporar, îndeplinesc acte de interes public; aceste persoane nu se află în niciun raport juridic de muncă cu unitatea respectivă, totuși, din faptul exercitării efective a unei activități sau însărcinări în interesul acelei unități, se nasc raporturi de serviciu, care impun obligații și răspunderi pentru actele de serviciu îndeplinite, ca ale oricărui funcționar public legal.

După alți autori (Viorel Pașca[1], Constantin Duvac), trăsătura esențială care atribuie unei persoane calitatea de funcționar public, în sensul legii penale, este *îndeplinirea în fapt, efectiv*, concret a atribuțiilor de serviciu proprii funcționarilor publici de drept, în interes public. În plus, autorii citați argumentează că neregulata învestire a funcționarului, lovită chiar de nulitate, nu-l privează de calitatea de funcționar public pe perioada exercitării în fapt a acesteia. *Aparența de drept* pe care o creează prin exercitarea publică a prerogativelor funcției publice pe care o exercită în fapt, chiar dacă nu a fost legal învestit, atrage răspunderea sa penală în calitate de funcționar public de fapt. De pildă, un angajat peste numărul posturilor din schema de organizare este funcționar public, chiar dacă ulterior se desființează contractul de muncă pentru lipsa de capacitate a celui ce este angajat. La fel dacă, înainte de efectuarea angajării și în așteptarea acesteia, un postulant ar începe să lucreze în funcția respectivă fără nicio învestire, acesta are calitatea de funcționar public. Pe de altă parte, legiuitorul a prevăzut că funcția exercitată poate fi „de orice natură", ceea ce înseamnă că și o însărcinare *de facto* are semnificația exercitării funcției publice.

Această opinie este discutabilă, după părerea noastră.

Pentru a exista calitatea de funcționar public, o condiție esențială ar fi *existența raporturilor de serviciu* între persoană și stat.

Ca atare, *funcționarul public de facto* nu îndeplinește condiția de subiect calificat (funcționar public), deoarece fapta sa ar putea constitui o altă infracțiune.

[1] Viorel Pașca, *Funcționar...*, *op. cit.*, p. 565.

În acest sens[1], unii autori (Ilie Pascu) au susținut în mod corect că însușirea calității de funcționar public de către o persoană (funcționar *de facto*), în mod fraudulos, nu poate justifica răspunderea sa penală pentru o infracțiune care nu poate fi comisă decât de un funcționar public (subiect activ calificat), altfel, fapta sa ar putea constitui o altă infracțiune, cum ar fi înșelăciunea (art. 244 C. pen.) sau uzurparea de calități oficiale (art. 258 C. pen.).

Aceasta înseamnă că nu i se poate atribui unei persoane calitatea de funcționar public după activitatea pe care o prestează (care va fi de utilitate publică etc.), deoarece o atare activitate poate fi desfășurată de o multitudine de persoane juridice sau persoane individuale (chiar și un negustor din piață desfășoară o activitate de interes general, chiar dacă are ca mobil câștigul personal). Ca atare, avem rezerve dacă s-ar putea caracteriza funcționarul public prin activitatea pe care o desfășoară. Mai aproape de adevăr ni se pare această apartenență a funcționarului: **cine îl plătește, cine îi poate conferi sau ridica** oricând aceste atribuții.

În raport cu cele de mai sus, considerăm că ar trebui exclusă noțiunea de „funcționar public" și înlocuită cu denumirea de **funcționar al statului**.

Astfel, **funcționarul de stat** ar putea fi definit ca fiind persoana care exercită, permanent sau temporar, o însărcinare retribuită de la bugetul de stat și se află în serviciul unei unități dintre cele prevăzute în art. 176 C. pen., respectiv autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică.

În viziunea noastră, ar avea calitatea de *funcționar public propriu-zis* sau *funcționar de stat*:

a) Persoana care exercită atribuții[2] *și responsabilități*[3] *stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor*[4] *puterii legislative, executive sau judecătorești.* După cum se știe, statul român este organizat potrivit principiului separației și echilibrului puterilor[5]: legislativă, executivă și judecătorească [art. 1 alin. (4) din Constituția României[6]].

Se știe că *puterea legislativă* în România este asigurată de Parlament (Camera Deputaților și Senatul), organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. Forța sistemului parlamentar constă însă în principiul suveranității naționale, ca și în ideea că Parlamentul reprezintă poporul însuși, iar parlamentari sunt delegații săi, care nu pot delega, în niciun caz, prerogativele lor unor funcționari ai statului. Cunoscutul principiu din dreptul roman *delegata potestas non delegatur* se opune transmiterii oricăror prerogative parlamentare către alte instituții alese sau numite.

---

[1] Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *Noul Cod penal. Partea generală*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 798.

[2] *Atribuția* semnifică o sferă de autoritate, de competență, de activitate a unei persoane.

[3] Prin *responsabilitate* se înțelege sarcină, răspundere pe care și-o asumă o persoană, obligația de a efectua un lucru, de a da socoteală de ceva. A se vedea, în acest sens, Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu ș.a., *op. cit.*, p. 799.

[4] *Prerogativa* presupune o împuternicire, un privilegiu acordat unei persoane salariat al statului.

[5] Principiul *separației puterilor în stat* a fost enunțat pentru prima dată de Aristotel, în lucrarea sa *Politica*, dezvoltat mai târziu cu deosebire de școala dreptului natural (Grotius, Wolff, Puffendorf), iar apoi de John Locke, găsindu-și încununarea în opera lui Montesquieu [în lucrare *Spiritul legilor* (1748)].

[6] M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003.

Sub acest aspect, considerăm că parlamentarii, deputații și senatorii, pe durata mandatului lor (4 ani), *sunt funcționari publici*, în sensul art. 175 C. pen.[1].

Dacă inculpatul devine deputat ori senator după săvârșirea faptei, competența de a judeca revine instanței competente după materie, iar nu instanței supreme, după calitatea persoanei[2].

Potrivit prevederilor Constituției (art. 102[1]), Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică și, ca atare, aceștia vor fi funcționari publici.

Constituția prevede și o răspundere penală a membrilor Guvernului. Sub acest aspect, numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. În cazul în care s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea din funcție a respectivului membru al Guvernului. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage însă, de drept, suspendarea lui din funcție, iar competența judecării sale aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Constituția prevede răspunderea membrilor Guvernului, precum și sancțiunile ce le pot fi aplicate. Ca urmare, a fost adoptată legea privind responsabilitatea ministerială, lege care a fost adoptată în 1999 (Legea nr. 115/1999)[3].

În sistemul separației puterilor în stat, *puterii judecătorești* îi revin o serie de atribuții esențiale în garantarea bunei funcționări a tuturor mecanismelor statului, a garantării drepturilor și libertăților cetățenilor. Acționând ca un factor de echilibru între puterea legislativă și puterea executivă, puterea judecătorească este chemată să soluționeze orice eventuale disfuncționalități în sistemul separației puterilor, să asigure, prin mijloacele sale specifice, repararea unor nedreptăți, eliminarea oricăror abuzuri, garantând totodată supremația legii și contribuind la făurirea unei imagini cu adevărat convingătoare cu privire la valorile democrației.

De asemenea, fac parte din sfera funcționarului public și persoanele care reprezintă sistemul judiciar. Astfel, potrivit prevederilor Constituției, justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești, care sunt abilitate de lege să asigure realizarea justiției în România. Organele autorității judecătorești sunt însă, pe lângă instanțele judecătorești, Ministerul Public, Consiliul Superior al Magistraturii și Direcția Națională Anticorupție.

Are calitatea de funcționar public și *persoana care exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură*. Astfel, persoanele care exercită funcții *de demnitate publică (demnitarii)* sunt o categorie de persoane a căror muncă este remunerată – printr-o indemnizație lunară – de la bugetul de stat, dar care nu au o lege-cadru (de drept comun) care să reglementeze statutul lor juridic[4].

---

[1] Decizia nr. 2 din 15 ianuarie 2014 cu privire la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 5 și art. II pct. 3 din Legea pentru modificarea și completarea unor acte normative și a articolului unic din Legea pentru modificarea art. 253[1] din Codul penal.

[2] CSJ, Completul de 9 judecători, dec. nr. 65/2001, în RDP nr. 2/2002, p. 172.

[3] Republicată în M. Of. nr. 200 din 23 martie 2007, cu modificările și completările ulterioare.

[4] Gheorghe Moroianu, *Statutul profesiilor liberale*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 28.

În doctrina juridică[1] s-a exprimat opinia potrivit căreia „persoanele care exercită (dețin, ocupă) demnități publice – alese sau numite – trebuiau să fi constituit juridic și logic o categorie aparte, cu statut special, a căror activitate ar fi trebuit reglementată, într-o concepție unitară, printr-o lege-cadru, prin care, pe de-o parte, să se indice analitic care sunt «demnitățile publice» în înțelesul Constituției, iar, pe de altă parte, să se precizeze statutul juridic al fiecărei categorii de persoane fizice care exercită (ocupă) demnități publice".

Cu toate că funcțiile și demnitățile publice sunt într-o incontestabilă legătură, în doctrina de drept public[2] s-a afirmat că nu se poate accepta că demnitarii sunt simpli funcționari publici, în sensul științei dreptului administrativ. În mod categoric, demnitatea publică semnifică mult mai mult decât conceptul de „funcționar public", fiind prin excelență o categorie a dreptului constituțional.

Potrivit art. 16 alin. (3) din Constituția României, expresiile de „funcții și demnități publice, civile sau militare" nu reflectă o identitate a statutului juridic al persoanelor care le dețin, existând atât convergențe, cât și diferențieri notabile.

Activitatea (munca) pe care o desfășoară persoanele care exercită (dețin, ocupă) demnități publice are la bază un raport juridic de muncă deosebit de cel al salariatului, al funcționarului public, al militarului profesionist (de carieră).

Funcția de demnitate publică, în sensul acestui act normativ, este acea funcție publică care se ocupă prin mandat obținut direct, prin alegeri organizate, sau indirect, prin numire, potrivit legii.

Sunt funcții de demnitate publică *alese:* Președintele României; președintele Senatului și președintele Camerei Deputaților; vicepreședinții Senatului și ai Camerei Deputaților; secretarii și chestorii Senatului și ai Camerei Deputaților; președinții comisiilor permanente ale Senatului și Camerei Deputaților; liderii grupurilor parlamentare ale Senatului și Camerei Deputaților; vicepreședinții comisiilor permanente ale Senatului și Camerei Deputaților; secretarii comisiilor permanente ale Senatului și Camerei Deputaților; senatorii și deputații[3].

Astfel, în ceea ce îl privește pe Președintele României, acesta îndeplinește prerogativele și exercită competențele stabilite prin Constituția României și alte legi, prin Administrația prezidențială, instituție publică aflată la dispoziția Președintelui, în temeiul Regulamentului de organizare și funcționare a Administrației prezidențiale. Senatorii și deputații sunt reprezentanți aleși ai poporului român, exercitându-și mandatul în serviciul poporului, în temeiul Constituției, a Legii nr. 96/2006 privind Statutul deputaților și al senatorilor și a regulamentelor proprii de organizare și funcționare.

Dispozițiile legale care reglementează răspunderea penală a Președintelui României, respectiv a deputaților și senatorilor sunt cele prevăzute de Codul penal, care constituie, de altfel, dreptul comun în această materie.

---

[1] Șerban Beligrădeanu, *Natura raportului juridic de muncă al magistraților*, în Dreptul nr. 7/2003, p. 37 și urm.

[2] Ioan Muraru, *Egalitatea în drepturi* (Comentariu), în Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Florin Vasilescu, Ioan Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Ed. Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1992, p. 40. În același sens, a se vedea: Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții publice*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, pp. 188-189; Gheorghe Moroianu, *op. cit.*, p. 30.

[3] Constantin Duvac, *Conceptul de funcționar...*, *op. cit.*, p. 109.

În condițiile în care mandatul prezidențial și mandatul parlamentar sunt definite ca funcții de demnitate publică, astfel cum fac referire dispozițiile art. 16 alin. (3) din Constituție, persoanele care ocupă aceste funcții exercită atribuțiile și responsabilitățile stabilite în temeiul Constituției și al legii, în scopul realizării prerogativelor de putere cu care sunt învestite, la nivelul cel mai înalt în statul român. Prin urmare, având în vedere sfera atribuțiilor ce intră în competența funcțiilor alese exceptate de la dispozițiile art. 175 C. pen., care, prin excelență, au conotații de putere publică, este justificată vocația acestora la calitatea de subiect activ al infracțiunilor de serviciu și al infracțiunilor de corupție.

Așa fiind, în mod paradoxal, legiuitorul extrage din aria de incidență a răspunderii penale tocmai persoanele care ocupă funcții reprezentative în stat și care exercită prerogative de putere reală, persoane ale căror fapte de natură penală ar putea avea consecințe grave asupra bunei funcționări a autorităților publice, asupra actului decizional care privește interesul general al societății și, nu în ultimul rând, asupra încrederii cetățenilor în autoritatea și prestigiul instituțiilor statului.

Funcțiile asimilate cu cele de demnitate publică sunt acele funcții de conducere din instituțiile publice aflate în subordinea Guvernului, nominalizate de către acesta.

În literatura penală[1] s-a exprimat opinia după care aceste funcții asimilate sunt: conducătorul instituției (președinte, director general, șef de oficiu etc.), adjunctul conducătorului instituției (vicepreședinte, director general adjunct etc.). De pildă, personalul din conducerea cultelor recunoscute și a unităților centrale de cult, asimilat celui încadrat pe funcții de demnitate publică, este constituit din: Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; arhiepiscopul major, mitropolitul Bisericii Ortodoxe Române și al Bisericii Romano-Catolice; arhiepiscopul, șeful de cult (mitropolit, episcop, muftiu, șef rabin, președinte uniune, președinte); episcopul, episcopul-vicar patriarhal; episcopul-vicar, episcopul coajutor, episcopul auxiliar, arhiereul-vicar.

Instituțiile publice și denumirile funcțiilor de conducere utilizate se stabilesc prin hotărâre a Guvernului sau prin alte acte normative de nivel superior. De exemplu: prin H.G. nr. 368/1998, s-a înființat ca instituție publică, cu personalitate juridică, Institutul Național de Expertize Criminalistice, condus de un director; prin Legea nr. 274/2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea Oficiului Român pentru Adopții s-a înființat ca organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului, condus de un secretar de stat, Oficiul Român pentru Adopții.

Tot în această categorie de funcționari publici, în sensul legii penale, vor intra și persoanele care, fără a exercita o funcție de demnitate publică, exercită o *funcție publica de orice natură* cu caracter general (de pildă, consilier, consilier juridic, auditor, expert, inspector, referent de specialitate, referent) sau specific (de pildă, funcțiile de manager public sau cele stabilite prin statute speciale); funcții publice de stat, funcții publice teritoriale și funcții publice locale; de conducere sau de execuție; înalții funcționari publici în organele administrației publice centrale de specialitate (ministere, inspectorate, agenții etc.), în organele administrației publice locale (autorități comunale, orășenești sau județene, prefectură), precum și în alte instituții publice, cum ar fi Curtea Constituțională, Curtea de Conturi, Avocatul Poporului[2] etc.

---

[1] *Ibidem*, p. 106 și urm.

[2] George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 567; Constantin Duvac, *Conceptul de funcționar...*, *op. cit.*, p. 107 și urm.

Autoritatea publică este un organism, instituție care exercită una dintre formele fundamentale ale activității statului (legislativă, executivă și judecătorească) și care are competențe de reglementare, control și sancționare[1]. Totodată, Constituția României prevede principalele autorități publice.

Alte autorități publice pot fi organizate în *subordinea*, sub autoritatea, în coordonarea Guvernului, ministerelor și a celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale și locale ori sub coordonarea prim-ministrului sau sub controlul Parlamentului. Acestea pot fi și autorități *autonome*, precum Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Sunt autorități administrative autonome și Consiliul Național al Audiovizualului, Consiliul Concurenței, Comisia Națională a Valorilor Imobiliare, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Comisia de Supraveghere a Asigurărilor, Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare, Societatea Română de Radiodifuziune, Societatea Română de Televiziune, Agenția de Presă Rompress, Serviciul Român de Informații Externe, Serviciul de Pază și Protecție, Institutul Român pentru Drepturile Omului și Banca Națională a României[2].

b) Persoana care exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat ori al unei persoane juridice declarate ca fiind de utilitate publică, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia.

Se știe că *regiile autonome* sunt persoane juridice care funcționează pe bază de gestiune economică și autonomie financiară (art. 3 din Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale[3]). Acestea „se organizează și funcționează în ramurile strategice ale economiei naționale – industria de armament, energetică, exploatarea minelor și a gazelor naturale, poștă și transporturi feroviare –, precum și unele domenii aparținând altor ramuri stabilite de guvern". Ca atare, persoanele care vor exercita în cadrul unei regii autonome (de exemplu, Regia Națională a Lignitului; Regia Națională a Pădurilor – Romsilva; Regia Autonomă Monitorul Oficial; Regia Autonomă Monetăria Statului; Regia Autonomă pentru Activități Nucleare; Regia Autonomă de Transport București) atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia vor avea calitatea de funcționari publici, în sensul art. 175 alin. (1) lit. c) teza I C. pen.

Operator economic este persoana fizică sau juridică autorizată, care, în cadrul activității sale profesionale, fabrică, importă, depozitează, transportă sau comercializează produse ori părți din acestea sau prestează servicii, altfel zis, este *persoana juridică cu capital integral sau majoritar de stat* care realizează acte de comerț.

Persoanele juridice cu capital integral sau majoritar de stat sunt cele la care statul român deține mai mult de jumătate sau tot capitalul social subscris și vărsat, în vederea efectuării de acte de comerț. Persoanele încadrate în unitatea persoanei juridice (de pildă, cele încadrate în *unități bancare cu capital integral sau majoritar de stat* care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, exercită atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acestora) vor avea *calitatea de funcționari publici, în sensul legii penale*, cu toate consecințele juridice ce decurg dintr-o atare calitate. Astfel, vor avea această calitate persoanele din cadrul Băncii

[1] George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 92.

[2] Matei Basarab, Viorel Pașca, Constantin Butiuc, Gheorghiță Mateuț, *Codul penal comentat, Vol. I, Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 690 și urm.

[3] Publicată în M. Of. nr. 98 din 8 august 1990, cu modificările și completările ulterioare.

Naționale a României, Casei de Economii și Consemnațiuni CEC - SA sau Băncii de Export-Import a României Eximbank - SA, în măsura în care exercită atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acestora[1].

Nu ar intra în această categorie personalul din băncile private, chiar dacă asemenea bănci sunt supuse controlului autorităților și au nevoie de o abilitare specială de funcționare, deoarece **nu sunt instituții publice**, ci private, și, pe cale de consecință, personalul din băncile private **nu face** parte din sfera noțiunii de „funcționar public", în sensul legii penale.

A interpreta altfel textul ar însemna să se includă în conținutul noțiunii de „funcționar public", în sensul legii penale, toate persoanele fizice care desfășoară activități de comerț în cadrul unor operatori economici privați, ceea ce ar fi de neconceput și contrar voinței legiuitorului.

De asemenea, potrivit art. 175 alin. (2)[2], este considerată funcționar public, în sensul legii penale, *persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public.*

În practica judiciară, s-a decis că are calitatea de funcționar public: judecătorul; inspectorul de impozite și taxe din cadrul unei administrații financiare; ofițerul de poliție; revizorul vamal; directorul general al unei societăți comerciale având ca acționar unic consiliul local; agentul de poliție; șeful postului de poliție; organul de urmărire penală; un comisar al Gărzii Financiare; expertul numit de instanță; expertul tehnic numit de instanță; lichidatorul judiciar al unei societăți comerciale, numit prin hotărâre judecătorească; directorul unei bănci cu capital majoritar de stat; militarul în termen; primarul; salariații unei primării comunale și membrii unei comisii comunale; pădurarul; șeful de tură la vamă; preoții, președintele Casei de Asigurări de Sănătate și șeful de serviciu administrativ din cadrul acesteia; angajatul Regiei Autonome a Pădurilor; șeful de birou parcaje dintr-o Administrație a Domeniului Public; inspectorul din cadrul oficiului de protecție a consumatorului; membrul unei comisii de licitație; delegatul unei Direcții județene de muncă și protecție socială; angajatul Serviciului public comunitar local pentru evidența persoanei[3].

Așa cum am arătat, avem rezerve însă dacă s-ar putea extinde prevederile art. 175 alin. (2) și când este vorba de persoanele care desfășoară pe cont propriu această activitate de interes general.

Asimilarea acestor persoane, care nu sunt propriu-zis funcționari publici, cu această categorie noțională a fost justificată de comisia de redactare a Codului prin aceea că ele exercită atribute de autoritate publică ce le-au fost delegate printr-un act al autorității statale competente și sunt supuse controlului acesteia, chestiune însă discutabilă.

De precizat că, atunci când anumite incriminări nu sunt compatibile cu statutul acestor persoane ori nu s-a dorit aducerea lor sub incidența unui anumit text de incriminare, a fost prevăzută în mod explicit neaplicarea textului cu privire la persoanele menționate.

---

[1] Constantin Duvac, *Conceptul de funcționar...*, *op. cit.*, p. 112.

[2] Prevederile art. 175 alin. (2) C. pen. („este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public") sunt noi și, ca atare, nu au corespondent în legea penală anterioară.

[3] Constantin Duvac, *Conceptul de funcționar...*, *op. cit.*, pp. 115-116.

Renunțând la noțiunea de „funcționar", legiuitorul român nu a dezincriminat așa-zisa corupție privată, deoarece, în ipoteza în care faptele prevăzute în art. 289-292 C. pen. (luarea de mită, darea de mită, traficul de influență, cumpărarea de influență) și în art. 297-301 C. pen. (abuzul în serviciu, neglijența în serviciu, folosirea abuzivă a funcției în scop sexual, uzurparea funcției, conflictul de interese) sunt comise de o persoană care exercită, permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în cadrul oricărei persoane juridice, limitele speciale ale pedepselor prevăzute în aceste texte se reduc cu o treime. În aceste cazuri, implicit, apar persoane care au calitatea de simplu funcționar, și nu de funcționar public, în ciuda respingerii de către legiuitor a acestei calități.

Totodată, legiuitorul a înăsprit regimul juridic aplicabil acelor persoane care nu sunt nici funcționari și nici funcționari publici și care exercită un serviciu de interes public (deși statutul acestora nu este definit).

Privatizarea unor servicii într-o economie liberă poate îmbrăca și forma exercitării de către particulari a unor funcții de interes public. Atunci când această exercitare necesită o abilitare specială (autorizare, licențiere etc.) din partea unei autorități publice care are și abilitarea de exercitare a controlului asupra modului în care își desfășoară persoana fizică autorizată activitatea, se cheamă că acea persoană exercită un serviciu de interes public[1]. Oare aceasta ar fi suficient să i se atribuie calitatea de funcționar public, cât timp sursele remunerației sale sunt private?

Cel mult, persoana respectivă ar putea fi autor al unor infracțiuni proprii, al căror subiect activ nemijlocit, la data săvârșirii faptei, ar fi trebuit să aibă calitatea de funcționar public, având același regim juridic cu acesta (de exemplu: delapidarea – art. 295 C. pen.; abuzul în serviciu – art. 297 C. pen.; neglijența în serviciu – art. 298 C. pen.; folosirea abuzivă a funcției în scop sexual – art. 299 C. pen. etc.), dar cu un alt regim sancționator și, eventual, având o definiție proprie.

Deja prin lege s-a admis existența ca acela care exercită, permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în serviciul unei persoane fizice, dintre cele prevăzute în art. 175 alin. (2) C. pen., să aibă calitatea de a fi subiect activ nemijlocit și al infracțiunilor prevăzute în art. 289-292 C. pen. și în art. 297-301 C. pen., caz în care limitele speciale ale pedepselor prevăzute în aceste texte se reduc cu o treime. Pot fi aceste persoane funcționari publici, dacă sunt remunerate din surse private?

Sub acest aspect, ar fi fost poate mai potrivită preluarea soluției alese de legiuitorul penal italian, care, în art. 359 C. pen. italian[2], a explicat ce se înțelege prin persoana (particulară) care exercită un serviciu de necesitate publică.

În sensul art. 175 alin. (2) C. pen., are calitatea de funcționar public orice persoană particulară care exercită o profesie de interes public pentru care este nevoie de o abilitare specială a autorităților publice sau care este supusă monitorizării acestora.

Așa cum se observă, textul limitează sfera persoanelor care exercită un serviciu de interes public. Nu este suficient ca aceasta să desfășoare o activitate de interes

[1] Viorel Pașca, *Funcționar...*, *op. cit.*, p. 570.

[2] Potrivit art. 359 C. pen. italian – sunt persoane care exercită un serviciu de necesitate publică: „1. persoanele private care exercită profesia de avocat sau profesii sanitare ori o altă profesie a cărei exercitare este interzisă prin lege fără o abilitare specială din partea statului; 2. persoanele private care, neexercitând o funcție publică, nepracticând un serviciu public, îndeplinesc un serviciu declarat de necesitate publică printr-un act al administrației publice".

public, ci mai trebuie să fie învestită de autoritățile publice sau să fie supusă controlului ori supravegherii acestora în mod implicit sau explicit. Dar dacă este plătită din surse private? Oare această împrejurare nu este hotărâtoare pentru a crea o figură juridică distinctă cu un tratament penal propriu, așa cum a procedat, spre exemplu, legiuitorul penal italian?

Față de prevederile art. 175 alin. (2) C. pen., va fi *funcționar public asimilat* persoana care are una dintre următoarele calități, indiferent dacă sursa din care este remunerată este publică sau privată: *expertul contabil și contabilul autorizat*; *notarul public*; *medicul veterinar*; *expertul criminalist*; *psihologul* etc.

Public

Art. 176. Prin termenul public se înțelege tot ce privește autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 176 C. pen. reproduce parțial prevederile din art. 145 C. pen. anterior, renunțând la mențiunile „instituțiile sau alte persoane juridice de interes public, administrarea, folosirea sau exploatarea bunurilor proprietate publică, serviciile de interes public, precum și bunurile de orice fel care, potrivit legii, sunt de interes public", pe care le consideră de prisos și le înlocuiește cu o formulă mult mai concisă, și anume „alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică".

Conținutul reglementării. Cuvântul „**public**" are un caracter polisemantic, semnificând fie o colectivitate mare de oameni, mulțime, lume, caz în care este un substantiv neutru, având doar formă de singular, fie ceva ce aparține unei asemenea colectivități, ceva care privește pe toți sau la care participă toți, situație în care este un adjectiv. Tot ca adjectiv are înțelesul de ceva care privește activitatea statului sau aparține statului. Datorită polisemiei sale și a utilizării frecvente a acestei noțiuni, a fost necesară intervenția legiuitorului pentru a explica sensurile în care acest cuvânt este folosit în cuprinsul Codului penal sau în alte legi penale speciale sau în legi nepenale care cuprind dispoziții penale[1].

În conținutul normei explicative, legiuitorul a folosit adjectivul „public" pentru a desemna *tot ceea ce ține de* autoritate și instituțiile publice sau de alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică. La prima vedere, nu ar fi nicio greutate în deslușirea înțelesurilor acestui termen, deoarece toate acestea privesc activitatea statului, iar sensul unor locuțiuni adjectivale precum „funcționar public", „funcționar public asimilat" sau al unor locuțiuni adverbiale precum „faptă săvârșită în public" sunt explicate în cuprinsul altor articole.

Lucrurile se complică dacă vom compara înțelesul acestui termen cu cel folosit de legiuitor în cuprinsul art. 145 din legea penală anterioară, unde are semnificația de „tot ce privește autoritățile publice, instituțiile publice, instituțiile sau alte per-

[1] Viorel Pașca, *Public* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 689; *Idem*, *Public* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, vol. II, p. 558.

soane juridice de interes public, administrarea, folosirea sau exploatarea bunurilor proprietate publică, serviciile de interes public, precum și bunurile de orice fel care, potrivit legii, sunt de interes public".

Vom observa că noul Cod penal nu se mai referă la persoanele juridice de interes public, dacă acestea sunt persoane juridice de drept privat, și nici la serviciile de interes public, dacă acestea sunt exercitate de persoane juridice de drept privat, rezumându-se doar la alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică.

Spre deosebire de legea penală anterioară, norma penală cuprinsă în art. 176 C. pen. nu mai constituie *o normă complinitoare* pentru norma interpretativă cuprinsă în art. 175 C. pen., cu toate că anumite mențiuni sunt comune acestor texte[1].

În ceea ce privește sfera persoanelor juridice care intră sub incidența art. 176, deosebim, pe de o parte, *autoritățile și instituțiile publice* și, pe de altă parte, *alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică.*

În ceea ce privește **autoritățile publice**, facem trimitere la cele arătate cu ocazia examinării noțiunii de funcționar public.

În cuprinsul art. 176 C. pen., legiuitorul pune pe același plan autoritățile și instituțiile publice, deoarece distincția dintre o autoritate publică și o instituție publică este destul de greu de făcut. În sens generic, instituția desemnează orice organ sau organizație de stat care desfășoară activități cu caracter social, cultural, administrativ etc.[2], în timp ce autoritatea este un organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu[3]. Astfel, între autoritatea publică și instituția publică pare a fi o relație de la parte la întreg, deși s-ar putea susține și teza că toate unitățile de stat (instituții sau autorități) pot să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu, caz în care enumerarea din art. 176 ar fi tautologică. În realitate, cele două noțiuni nu sunt în relație de sinonimie, fiind entități diferite[4] (cu toate că unii autori de drept administrativ le prezintă ca echivalente[5]). Prin urmare, la redactarea art. 176 C. pen., legiuitorul nu putea folosi repetitiv două noțiuni echivalente.

În acest sens, în doctrină[6] s-a susținut că *distincția dintre autoritățile publice și instituțiile publice*, în sens restrâns, ar consta în sfera atribuțiilor și competențelor, autoritatea publică exercitând una dintre formele fundamentale ale activității statului (legislativă, executivă sau judecătorească), cu competențe de reglementare, control și sancționare, pe când instituția publică, în sens restrâns, are atribuții pur administrative și de executare.

Distincția era necesar a fi făcută, deoarece bunurile statului sunt administrate, printre altele, și de instituții – în sensul generic al cuvântului – organizate sub forma regiilor și a societăților, iar de cuprinderea sau excluderea acestora din sfera seman-

---

[1] Constantin Duvac, *Public* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 534.

[2] DEX, p. 496.

[3] Rodica Stănoiu, *Explicații preliminare (Infracțiuni contra autorității)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. IV, p. 7.

[4] Viorel Pașca, *Public...*, *op. cit.*, p. 560. În același sens, a se vedea Constantin Duvac, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 535.

[5] Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, Ed. All Beck, București, 2001, p. 103 și urm.

[6] Viorel Pașca, *Public...*, *op. cit.*, vol. I, p. 691; *Idem*, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 560. În același sens, a se vedea Constantin Duvac, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 535.

tică a noțiunii de „instituții publice" depindea statutul personalului lor (funcționari publici sau simpli particulari) și natura actelor lor (acte oficiale sau acte sub semnătură privată)[1].

Nu s-ar putea spune că administrarea bunurilor statului nu privește autoritățile publice, câtă vreme atât regiile, cât și societățile cu capital de stat își desfășoară activitatea sub controlul unei autorități statale.

Societățile, cu capital integral sau doar parțial de stat, sunt persoane juridice de drept privat și nu a fost în intenția legiuitorului de a face referire la ele, de vreme ce menționează numai persoanele „juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică". Rezultă, *per a contrario*, că în cuprinsul art. 176 C. pen. intenția legiuitorului a fost aceea de a se referi doar la persoanele juridice de drept public, nu și la persoanele juridice de drept privat, chiar dacă acestea sunt proprietatea statului[2].

Instituția publică este un organ sau organizație de stat cu atribuții administrative și de execuție care desfășoară activități cu caracter social, cultural, administrativ și care administrează bunurile statului sub controlul unei autorități statale[3]. Aceasta este o formă organizatorică sub care se structurează o autoritate publică sau un organism public care nu are neapărat prerogative de autoritate publică[4]. Astfel, Președintele României – ca autoritate administrativă – își desfășoară activitatea în cadrul instituției Președinției, primarul – în cadrul primăriei etc. Persoanele care exercită o însărcinare în serviciul acestora au statutul de funcționari publici potrivit art. 175 C. pen.

Sunt persoane juridice de drept public, altele decât autoritățile și instituțiile publice, toate persoanele juridice cărora legea le recunoaște un asemenea statut.

Instituțiile publice[5] *nu trebuie confundate* cu **instituțiile de utilitate publică**. Astfel, asociațiile și fundațiile, deși sunt persoane juridice de drept privat, pot fi recunoscute ca fiind de utilitate publică (de pildă, Asociația Română de Științe Penale[6] sau Asociația Criminaliștilor din România[7]), dacă își desfășoară activitatea în interes general sau în interesul unor colectivități ori, după caz, în interesul asociaților personal nepatrimonial și sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute în art. 38 din O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații[8].

Prin locuțiunea **„persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică"**, legiuitorul a desemnat prin aceasta nu doar acele

---

[1] *Ibidem*.

[2] Constantin Duvac, *Public..., op. cit.*, vol. II, p. 535.

[3] George Antoniu, Costică Bulai, *op. cit.*, p. 478.

[4] Viorel Pașca, *Public..., op. cit.*, vol. I, p. 691; *Idem*, *Public..., op. cit.*, vol. II, p. 560.

[5] De pildă, Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare este *instituție publică*, finanțată integral de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Educației și Cercetării Științifice – art. 1 din H.G. nr. 27/2015 privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică și Inovare, publicată în M. Of. nr. 56 din 23 ianuarie 2015.

[6] H.G. nr. 1553/2007 privind recunoașterea Asociației Române de Științe Penale ca fiind de utilitate publică, publicată în M. Of. nr. 884 din 21 decembrie 2007. Prin articolul unic al acest act normativ, „se recunoaște Asociația Română de Științe Penale, persoană juridică de drept privat, fără scop patrimonial (...) ca fiind de utilitate publică".

[7] H.G. nr. 1240/2005 privind recunoașterea Asociației Criminaliștilor din România ca fiind de utilitate publică, publicată în M. Of. nr. 939 din 20 octombrie 2005. Prin această hotărâre (articol unic), „se recunoaște Asociația Criminaliștilor din România, persoană juridică de drept privat, fără scop patrimonial (...) ca fiind de utilitate publică".

[8] Publicată în M. Of. 39 din 31 ianuarie 2000, cu modificările și completările ulterioare.

persoane juridice de drept public (statul și unitățile administrativ-teritoriale) care au în folosință bunurile proprietate publică, ci orice persoane juridice (inclusiv de drept privat) care desfășoară una dintre cele două activități enumerate limitativ de norma explicativă examinată[1].

Constituția României, republicată, consacră în cuprinsul art. 136 două forme de proprietate: *publică* și *privată*, fără a oferi însă un criteriu de delimitare al acestora.

Regimul juridic al proprietății private, cu excepția dezmembrămintelor acesteia, este reglementat prin Codul civil[2], Cartea a III-a – „Despre bunuri" –, Titlul II („Proprietatea privată") – art. 555-692, iar cel al proprietății publice este fixat prin Titlul VI („Proprietatea publică") – art. 858-875 – din aceeași carte, respectiv act normativ.

Proprietatea publică este dreptul de proprietate ce aparține statului sau unei unități administrativ-teritoriale asupra bunurilor care, prin natura lor sau prin declarația legii, sunt de uz ori de interes public, cu condiția să fie dobândite prin unul dintre modurile prevăzute de lege (art. 858 C. civ.).

Dacă cel de-al doilea subcriteriu este clar, primul (natura bunurilor) este extrem de echivoc, lăsând la latitudinea instanței de judecată să aprecieze, de la caz la caz, acest lucru. Aceste bunuri au un regim special, prevăzut în art. 136 alin. (4) din Constituția României, republicată, și în art. 859 și urm. C. civ.

Bunurile proprietate publică sunt, potrivit art. 136 alin. (4) din Constituția României, republicată, inalienabile, adică nu pot fi înstrăinate prin mijloace specifice dreptului civil, prin acte juridice între vii, translative de proprietate.

Bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de legea organică fac obiectul exclusiv al proprietății publice – art. 136 alin. (3) din Constituția României, republicată. Celelalte bunuri care aparțin statului ori unităților administrativ-teritoriale fac parte, după caz, din domeniul public sau din domeniul privat al acestora, însă numai dacă au fost, la rândul lor, dobândite prin unul dintre modurile prevăzute de lege – art. 859 alin. (2) C. civ.

Din analiza conținutului acestor prevederi constituționale rezultă două criterii de determinare a bunurilor proprietate publică: *criteriul destinației bunurilor* – interesul public sau național („bogățiile de interes public", „apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național") – și *criteriul declarației legii* („alte bunuri stabilite de legea organică")[3].

Cu privire la raporturile dintre aceste categorii de bunuri și o anumită persoană juridică, norma explicativă prevede două posibilități: fie să se afle în administrarea acestora, fie în exploatarea lor, cu toate că norma constituțională nu folosește acest termen. În concepția legiuitorului constituant, în condițiile legii organice, bunurile proprietate publică pot fi date în *administrare* sau pot fi *concesionate* ori *închiriate* unor entități juridice sau pot fi date în *folosință gratuită* instituțiilor de utilitate publică.

Legea penală n-a reținut dintre aceste operațiuni decât administrarea și a introdus un concept nou, cel al exploatării bunurilor proprietate publică.

---

[1] Constantin Duvac, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 536.

[2] Legea nr. 287/2009 privind Codul civil a fost republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011 și a suferit mai multe modificări și completări până în anul 2014.

[3] Pentru detalii, a se vedea Flavius-Antoniu Baias, Cristina Zamșa, *Proprietatea* (Comentariu), în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *op. cit.*, p. 1302 și urm.

Deși „*a administra*" înseamnă, potrivit lexicologilor[1], acțiunea de a conduce, a cârmui, a gospodări o întreprindere, o instituție etc.; în sensul normei explicative, acest cuvânt semnifică un complex de acte (planificarea, aprovizionarea, desfacerea, plățile către terți etc.) care privesc efectuarea de operațiuni asupra bunurilor proprietate publică, potrivit cu destinația sau afectațiunea dată prin lege acestor bunuri. În tăcerea legii, bunurile pot fi atât imobile, cât și mobile[2].

Dreptul de administrare asupra bunurilor proprietate publică se constituie prin hotărâre a Guvernului sau a consiliilor locale, este un drept real principal, opozabil *erga omnes*, cu excepția titularului dreptului de proprietate publică, prin hotărârea căruia a fost constituit. El este inalienabil, insesizabil și imprescriptibil și conferă titularului său prerogativele posesiei, folosinței și dispoziției, corespunzătoare acestui drept[3].

Dreptul de administrare este un drept real corespunzător proprietății publice (art. 866 C. civ.), care se constituie prin hotărâre a Guvernului, a consiliului județean sau, după caz, a consiliului local – art. 867 alin. (1) C. civ. – și aparține regiilor autonome sau, după caz, autorităților administrației publice centrale sau locale și altor instituții publice de interes național, județean ori local – art. 868 alin. (1) C. civ.

„*A exploata*" reprezintă a folosi, a pune în valoare o resursă; a extrage o substanță utilă, un material folositor etc., în vederea realizării unor obiective economice[4], sau a folosi, a pune în valoare un bun, în vederea realizării unor scopuri economice. Această operațiune putea să lipsească din conținutul art. 176 C. pen., deoarece, în mod implicit, în contextul în care este folosită se integrează în conceptul mai larg al administrării, fiind de la sine înțeles că administrarea acestor bunuri, de regulă, se face în scopuri economice, adică al exploatării lor[5].

Totuși, pentru a înlătura orice dubiu în stabilirea sferei sale de incidență, dispoziția din art. 176 C. pen. a fost corelată cu normele de drept civil în această materie. Astfel, dreptul de concesiune (exploatare) a primit o reglementare distinctă prin art. 871-873 C. civ., ca unul dintre drepturile reale corespunzătoare proprietății publice, concesionarul având dreptul și, în același timp, obligația de exploatare a bunului, în schimbul unei redevențe și pentru o durată determinată, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege și a contractului de concesiune.

Deși, potrivit art. 871 alin. (2) C. civ., calitatea de concesionar o poate avea orice persoană fizică sau persoană juridică, textul art. 176 C. pen. are în vedere numai persoanele juridice, nu și pe cele fizice.

Ar fi de reflectat dacă n-ar putea fi incluse, *de lege ferenda*, în conținutul art. 176 C. pen., alături de administrare, și celelalte operațiuni care pot fi exercitate asupra bunurilor proprietate publică, respectiv închirierea ori folosința cu titlu gratuit, astfel încât norma interpretativă penală să fie pusă pe deplin în acord cu norma de drept constituțional și cu cea civilă[6].

---

[1] DEX, p. 13.

[2] Constantin Duvac, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

[3] Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2004, pp. 439-441, 444-445, *apud* Flavius-Antoniu Baias, Cristina Zamșa, *op. cit.*, p. 1310.

[4] DEX, pp. 358-359.

[5] Constantin Duvac, *Public...*, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

[6] *Ibidem*, p. 538.

După cum se observă, termenul *public* din dreptul penal a primit un înțeles mai restrâns decât cel specific dreptului constituțional, deși pe parcursul câtorva ani s-a considerat în mod eronat că ele sunt identice[1].

Membru de familie

Art. 177. (1) Prin membru de familie se înțelege:

a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude;

b) soțul;

c)persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc.

(2) Dispozițiile din legea penală privitoare la membru de familie, în limitele prevăzute în alin. (1) lit. a), se aplică, în caz de adopție, și persoanei adoptate ori descendenților acesteia în raport cu rudele firești.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Textul art. 177 reprezintă o contopire a prevederilor din art. 149 și din art. 149[1] ale legii penale anterioare, cu unele modificări (de pildă, renunțarea la mențiunile referitoare la adopția cu efecte restrânse), la care au fost adăugate și acele persoane care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. În noua concepție, expresia „membru de familie" a fost extinsă și absoarbe integral în conținutul său noțiunea de „rude apropiate"[2]. Art. 177 alin. (2) a fost reformulat în acord cu reglementarea privind adopția[3], precizându-se că dispozițiile alin. (1) se aplică în cazul adopției și persoanei adoptate ori descendenților acesteia în raport cu rudele firești. Această formulare modernă diferă de cea din art. 149 C. pen. 1969, care făcea deosebirea între adopția cu efecte depline și adopția cu efecte restrânse, distincție ce nu se mai face în prezent, când nu mai există decât adopția cu efecte depline.

Totodată, în noua concepție, ca urmare și a prevederilor Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie (în forma existentă la data redactării noii legi penale – adăugirea noastră), republicată[4], sunt considerați

[1] Pentru detalii, sub acest aspect, a se vedea: Matei Basarab, Tiberiu Medeanu, *Considerații referitoare la infracțiunile contra avutului obștesc, prin prisma Deciziei Plenului Curții Constituționale nr. 1/1993*, în Dreptul nr. 10-11/1995, p. 85; Tiberiu Medeanu, *Societățile comerciale cu capital privat și infracțiunile contra avutului obștesc*, în Revista juridică nr. 7/1996, p. 17.

[2] Această soluție a fost criticată în doctrină, deoarece cele două noțiuni nu au aceeași semnificație, astfel încât s-ar impune texte distincte – George Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, în RDP nr. 4/2007, p. 34.

[3] Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției, republicată în M. Of. nr. 259 din 19 aprilie 2012, cu modificările și completările ulterioare.

[4] M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012. Potrivit art. 1 alin. (1) din acest act normativ: „Ocrotirea și sprijinirea familiei, dezvoltarea și consolidarea solidarității familiale, bazată pe prietenie, afecțiune și întrajutorare morală și materială a membrilor familiei, constituie un obiectiv de interes național". Conform art. 5: „În sensul prezentei legi, prin membru de familie se înțelege:

a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude;

membru de familie ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude, chiar dacă acestea nu conviețuiesc cu făptuitorul.

Introducerea în conținutul noțiunii de „membru de familie" a persoanelor care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii[1], în cazul în care conviețuiesc, este considerată de redactorii codului pe deplin justificată, în condițiile numărului mare de cupluri care trăiesc astăzi în uniune liberă. În realitate, această asimilare nu este justificată, deoarece subminează instituția căsătoriei, dar asimilarea ar putea fi admisă din rațiuni umanitare, mai ales când conviețuirea a avut o durată mare sau foarte mare. În acest fel, noțiunea de „membru de familie" folosită de Codul penal a fost armonizată cu cea deja consacrată în Legea nr. 217/2003, dar și cu reglementări existente în alte coduri penale europene [a se vedea art. 173 alin. (2) C. pen. spaniol, art. 152 alin. (2) C. pen. portughez sau legislația specială din Anglia, Austria și Suedia].

O asemenea soluție este în concordanță și cu Convențiile internaționale în materia combaterii violenței în familie, ratificate de România, precum și cu Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat că familia cuprinde și relațiile *de facto* între persoane care conviețuiesc în afara căsătoriei[2].

De altfel, o atare soluție a fost susținută și promovată în literatura juridică de specialitate[3] imediat după apariția Legii nr. 217/2003.

În raport cu vechea lege penală, noile prevederi apar ca fiind mai aspre, în măsura în care extind aplicarea agravantei determinate de calitatea de membru de familie, astfel încât, în cazul unor situații tranzitorii, legea mai favorabilă va fi norma prevăzută în art. 149 C. pen. 1969.

---

b) soțul/soția și/sau fostul soț/fosta soție;

c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc;

d) tutorele sau altă persoană care exercită în fapt ori în drept drepturile față de persoana copilului;

e) reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap fizic, cu excepția celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale".

[1] Această categorie noțională, asimilată din punct de vedere al regimului juridic cu termenul de „rude", se regăsea și în art. 183 pct. 5 teza a II-a C. pen. Carol al II-lea, sub denumirea de *persoane legate prin temeinică afecțiune*, adică „acelea care, în baza legăturilor de familie, prietenie, dragoste sau recunoștință își poartă o considerație deosebită". Rațiunea introducerii acestei norme interpretative autentice a fost justificată, de către unul dintre comentatorii acelui Cod, prin aceea că persoanele care se găsesc în astfel de relații „se identifică în suferințe și sunt gata de sacrificiile cele mai mari unele pentru altele" – a se vedea Traian Pop, *Explicarea unor termeni legali* (Comentariu), în Constantin G. Rătescu, H. Aznavorian, Ion Ionescu-Dolj, Traian Pop, I.Gr. Perieteanu, Mihail I. Papadopolu, Vintilă Dongoroz, N. Pavelescu, *Codul penal Carol al II-lea adnotat. Partea generală*, vol. I, Ed. Librăriei Socec & Co, București, 1937, p. 460.

[2] CEDO, Hotărârea din 27 octombrie 1994, *Kroon et autres c. Pays-Bas*, Serie A nr. 297-C, §30; Hotărârea din 22 aprilie 1997, *X, Y et Z c. Royaume-Uni*, Recueil 1997-II, §36. Pentru detalii privind protecția europeană a vieții de familie, a se vedea: Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Drepturi și libertăți*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005, p. 627 și urm.; Mihail Udroiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 192 și urm.

[3] Ilie Pascu, Eugen Neață, *Conceptul de „membru de familie" în legislația penală română*, în RDP nr. 4/2004, pp. 49-56.

Conținutul reglementării. Rudenia[1], ca instituție juridică, este reglementată în art. 405 și art. 406 din Titlul III, „Rudenia", al Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată[2], și reprezintă legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenia este în linie dreaptă, iar în al doilea, în linie colaterală. Rudenia în linie dreaptă poate fi ascendentă sau descendentă.

Deși calitatea de „membru de familie" nu mai constituie o circumstanță agravantă generală atunci când victima are și calitatea de membru de familie [art. 75 alin. (1) lit. b) teza a II-a C. pen. 1969], expresia „membru de familie" este deseori folosită în noul Cod penal. Calitatea de „membru de familie" privește cel mai frecvent persoana subiectului activ nemijlocit, constituind fie un element circumstanțial de agravare [art. 218 alin. (3) lit. b) – violul; art. 219 alin. (2) lit. b) – agresiunea sexuală; art. 220 alin. (4) lit. a) – actul sexual cu un minor; art. 221 alin. (2) lit. a) – coruperea sexuală a minorilor] în cazul unor infracțiuni, fie o cauză de nepedepsire [art. 269 alin. (3) – favorizarea făptuitorului; art. 270 alin. (3) – tăinuirea; art. 410 alin. (2) C. pen. – nedenunțarea unor infracțiuni contra securității naționale] sau o condiție de punere în mișcare din oficiu a acțiunii penale [art. 199 alin. (2) – violența în familie][3].

Mai rar acesta, în parte, poate fi subiect activ nemijlocit calificat în cazul unor infracțiuni (de pildă, incestul – 377 C. pen.) sau poate constitui subiect pasiv circumstanțiat în cazul altor infracțiuni [de exemplu, violența în familie – art. 199 C. pen.; uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă – art. 200 C. pen.; violul – art. 218 alin. (3) lit. b) C. pen.].

Numeroasele întrebuințări ale acestei expresii în legea penală au determinat introducerea respectivei norme explicative în Titlul X al Părții generale.

De observat, mai întâi, că efectele penale ale legăturilor de rudenie sunt limitate doar la ascendenți, descendenți, frați și surori, precum și copiii acestora. Astfel, dacă ascendenții și descendenții nu sunt limitați în gradul de rudenie (existând doar limita impusă de cerințele biologice), rudele colaterale sunt limitate până la gradul al IV-lea inclusiv (veri primari)[4].

Art. 177 alin. (1) C. pen. prevede o enumerare limitativă a persoanelor care, în înțelesul legii penale, sunt considerate „membru de familie", după cum urmează:

- ascendenții și descendenții sunt rude în linie directă, adică persoane care coboară unele din altele, unite fiind printr-o legătură de sânge;
- fraților și surorile sunt rude în linie colaterală de gradul II;
- unchii sau mătușile și nepoții[5] sau nepoatele sunt rude în linie colaterală de gradul III;

---

[1] Pentru detalii privind această materie, a se vedea Ion P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Ed. All Educațional, București, 1998, pp. 293-298.

[2] M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare. Începând cu 1 octombrie 2011, Codul familiei a fost abrogat prin art. 230 alin. (1) lit. m) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

[3] Constantin Duvac, *Membru de familie* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 540.

[4] *Ibidem*.

[5] Când însă rudenia este prin alianță, unchiul fiind soțul mătușii inculpatului, sora tatălui său, calitatea de rudă apropiată nu subzistă – CSJ, s. pen., dec. nr. 807/1991, în Valeriu Bogdănescu, Leonida Pastor, Alexe Costache Ivanov, Anton Pandrea, Eugenia Popa, Gheorghe Uglean, Elena Cean, Iosif Ionescu, Viorica Radu, Rozalia Lazăr, *Probleme de drept din deciziile Curții Supreme de Justiție (1990-1992)*, Ed. Orizonturi, București, 1993, p. 353.

- copii aparținând fraților și surorilor (verii primari[1]) sunt rude colaterale de gradul IV.

Soțul este considerat membru de familie și această calitate trebuie să fie valabilă la data săvârșirii infracțiunii, condiționată de calitatea de subiect activ nemijlocit calificat sau subiect pasiv circumstanțial, după caz. Nu are relevanță pentru existența unei astfel de infracțiuni și aceasta subzistă chiar dacă soții sunt în curs de divorț ori sunt despărțiți în fapt[2] sau dacă fapta se comite înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de desfacere a căsătoriei[3]. Dacă recursul se referă nu la desfacerea căsătoriei, ci la soluționarea unor cereri accesorii, cum ar fi atribuirea beneficiului locuinței, iar la data săvârșirii omorului termenul de recurs expirase, hotărârea primei instanțe în ceea ce privește divorțul este definitivă, calitatea de soț a încetat înainte de săvârșirea infracțiunii, iar fapta nu mai poate fi încadrată în conținutul juridic al infracțiunii de omor calificat[4].

Efectele rudeniei sunt aceleași, fie că ea decurge din legăturile de consangvinitate existente între părți, fie că legătura de rudenie decurge din adopție, legiuitorul prevăzând explicit că prin membru de familie se înțeleg și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude. În acest fel, adoptatul devine rudă apropiată cu ascendenții și descendenții adoptatorului, cu frații și surorile acestuia, precum și cu copiii acestora[5].

Adopția, în schimb, nu șterge efectele rudeniei decurgând din legăturile de sânge, astfel că persoana adoptată și descendenții acesteia sunt considerate rude apropiate și cu rudele firești, de sânge, ale persoanei adoptate în aceleași limite (ascendenți, descendenți, frați și surori și copiii acestora)[6].

Afinii[7] nu fac parte din categoria membrilor de familie. În literatura de specialitate[8] a fost criticată această omisiune a legiuitorului. S-a spus, în acest sens, că aceste definiții ale noțiunii de „membru de familie" nu pornesc de la realitatea socială și nu servesc prevenirii și combaterii violenței în familie. După cum se observă în toate definițiile de până acum, noțiunea de „membru de familie" se raportează numai la soțul și rudele apropiate ale făptuitorului, or, în România, cel puțin în egală măsură, familiile sunt constituite din făptuitor, soțul/soția și rudele apropiate ale acestora, care nu sunt însă rude apropiate cu făptuitorul sau făptuitoarea, fiind doar *afini*. Asupra acestor persoane în vârstă și fără putință să se apere se exercită în mod frecvent actele de violență familială, dar exercitarea acestora nu constituie o circumstanță agravantă, deși ei locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul și, în mod evident, constituie o familie unică. Cel puțin sub acest aspect,

---

[1] C. Ap. Timișoara, dec. pen. nr. 104/A/1994, în RDP nr. 3/1995, p. 136.

[2] În același sens, a se vedea C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 88/A/1996, în RDP nr. 2/1997, p. 134.

[3] În același sens, a se vedea: C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 502/A/2001, în RDP nr. 4/2002, p. 137; ICCJ, s. pen., dec. nr. 3505/2008, în RDP nr. 2/2009, pp. 191-195.

[4] CSJ, s. pen., dec. nr. 869/1991, în Valeriu Bogdănescu ș.a., *op. cit.*, p. 351.

[5] Constantin Duvac, *Membru de familie...*, *op. cit.*, vol. II, p. 541.

[6] *Ibidem*.

[7] Potrivit art. 407 – „Afinitatea" – C. civ., adoptat prin Legea nr. 287/2009: „(1) Afinitatea este legătura dintre un soț și rudele celuilalt soț. (2) Rudele soțului sunt, în aceeași linie și același grad, afinii celuilalt soț".

[8] Viorel Pașca, *Membru de familie* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 700; *Idem*, *Membru de familie* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 573.

față de aceste persoane, se comite o *discriminare*, care poate pune în discuție constituționalitatea textului în raport cu prevederile art. 16 din Constituția României, republicată, privind egalitatea în fața legii, nefiind admis un tratament penal diferențiat între membrii aceleiași familii.

În noțiunea de „membru de familie" au mai fost incluse persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți (concubinii) sau dintre părinți și copii (socrii față de ginere sau noră, nașii față de cei pe care-i cunună sau botează), cu condiția ca acestea să trăiască împreună în același loc, să coabiteze. Aceasta înseamnă că persoanele respective trăiesc, se întrețin și locuiesc împreună, suportând împreună cheltuielile gospodăriei din veniturile lor comune.

Norma explicativă are în vedere membrii de familie ai autorului, și nu pe cei ai victimei[1], cu care acesta nu se află în relația cerută de art. 177 C. pen.

Copilul rezultat din afara căsătoriei este membru de familie cu tatăl său, filiația fiind o chestiune de fapt ce urmează a fi stabilită în cadrul procesului penal[2].

În toate cazurile, calitatea de membru de familie trebuie să existe la data săvârșirii faptei și are efecte doar *in personam*, neextinzându-se asupra participanților. Dacă după comiterea faptei concrete părțile au divorțat sau adopția a fost desfăcută, aceasta nu va înlătura incidența normei de incriminare-tip sau agravate, după caz[3].

Infirmarea paternității inculpatului, prin probe administrate chiar în cadrul procesului penal care atestă o realitate diferită de cele menționate în certificatul de naștere, face să dispară calitatea de membru de familie cu victima[4].

Dovada acestei calități se face cu actele de stare civilă ori prin orice mijloace de probă îngăduite de lege.

Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale

Art. 178. (1) Informații secrete de stat sunt informațiile clasificate astfel, potrivit legii.

(2) Înscris oficial este orice înscris care emană de la o persoană juridică dintre cele la care se referă art. 176 ori de la persoana prevăzută în art. 175 alin. (2) sau care aparține unor asemenea persoane.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 178 C. pen. reproduc parțial dispozițiile din art. 150 din legea penală anterioară. Astfel, denumirea marginală se modifică, în sensul că, în loc de „secrete de stat și înscrisuri oficiale", noul Cod penal folosește formula „informații secrete de stat și înscrisuri oficiale", punând de acord reglementarea din Codul penal cu legea-cadru asupra informațiilor secrete de stat.

[1] Florin Streteanu, *Modificări recente ale legii penale. Reflecții*, în RDP nr. 2/2001, p. 97. În același sens, a se vedea Ion Ristea, *Regimul circumstanțelor în dreptul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 206.

[2] Lavinia Valeria Lefterache, *Membru de familie* (Comentariu), în Georgina Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *op. cit.*, p. 373.

[3] Constantin Duvac, *Membru de familie...*, *op. cit.*, vol. II, p. 542.

[4] Lavinia Valeria Lefterache, *op. cit.*, p. 373.

O altă modificare este cea a alin. (1) din art. 150 C. pen. 1969, care este complet reformulat în raport cu Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate[1]. Astfel, legiuitorul a renunțat la criteriul *real* de delimitare a acestei categorii, îmbrățișând, ca o expresie a unui aspect al principiului legalității (previzibilitatea legii), numai caracterizarea *formală*, potrivit căreia au acest caracter doar informațiile clasificate ca atare prin lege.

Alin. (2) al art. 178 reproduce însă prevederile din alin. (2) al art. 150 din legea penală anterioară, la care adaugă trimiterea la prevederile referitoare la funcționarii publici asimilați.

Problema care s-ar putea pune este cea a naturii juridice a înscrisurilor ce emană de la persoanele care exercită un serviciu de interes public – înscris oficial sau sub semnătură privată –, dacă, desigur, prin voința legiuitorului, s-ar crea această categorie mixtă de persoane printr-un text de sine stătător.

Conținutul reglementării. În cuprinsul acestui articol sunt explicate două noțiuni care, deși pot avea o anumită tangență (atunci când informațiile secrete sunt cuprinse în înscrisuri oficiale), în general, sunt utilizate în cuprinsul legii penale în mod autonom.

Informațiile secrete de stat sunt, potrivit noului Cod penal, **informații clasificate astfel, potrivit legii**.

Noțiunea de „informații secrete de stat" se folosește în mod deosebit în denumirea și în conținutul unora dintre infracțiunile contra securității naționale, precum trădarea prin transmiterea de informații secrete de stat (art. 395 C. pen.), divulgarea secretului care periclitează securitatea națională (art. 407 C. pen.), dar și a unora dintre infracțiunile săvârșite de funcționarii publici în exercitarea atribuțiilor de serviciu, precum divulgarea informațiilor secrete de stat (art. 303 C. pen.), neglijența în păstrarea informațiilor (art. 305 C. pen.). Pentru existența acestor infracțiuni, este necesar ca acțiunea făptuitorului să se refere la informații secrete de stat, în caz contrar fapta neconstituind acea infracțiune, ci eventual una mai ușoară.

Textul normei pe care o analizăm are caracterul unei *norme penale de referire* la o lege nepenală, Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate, ceea ce face ca normele de incriminare a faptelor amintite mai sus să se completeze cu elemente dintr-o normă extrapenală. Normele de referire își subordonează, în parte, preceptul sau sancțiunea, raportându-se la disciplinarea juridică stabilită de o altă normă; cu alte cuvinte conținutul normei de referire se va întregi cu elementele pe care le va procura norma la care se adresează referirea. În măsura în care se va modifica norma complinitoare, aceasta va atrage, în mod implicit, și modificarea *normei penale de referire*, deoarece aceasta urmează soarta celei complinitoare[2].

În legătură cu afirmația că, în acest caz, eroarea asupra normei de drept nepenal este asimilată erorii de fapt, iar un asemenea conținut deschis de incriminare poate pune în discuție principiul legalității incriminărilor, îndeosebi caracterul cert și previzibil (*lex certa et praevia*) al incriminărilor[3], credem că se impun unele nuanțe.

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 248 din 12 aprilie 2002, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, lucrare reeditată de Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 77. Autorul susține că, pentru a stabili dacă o normă este de referire sau de trimitere, trebuie să interpretăm rațional textul de lege care conține acea normă.

[3] Viorel Pașca, *Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *op. cit.*, vol. II, p. 575. În același sens, a se vedea: Valentin Mirișan, *Neglijența în păstrarea secretului de stat* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 599.

Astfel, când norma extrapenală, *completând* dispoziția normei de incriminare, devine o normă de interzicere, eroarea asupra acesteia constituie o eroare de drept penal[1]. O asemenea situație se întâlnește în cazul normelor de incriminare-cadru (*norme penale în alb*), cum este, de pildă, cazul infracțiunii de exercitare fără drept a unei profesii – art. 348 C. pen.

În cazul normelor care completează norma penală în alb, se impune însă o distincție între eroarea asupra existenței normei complinitoare și eroarea asupra unui element din conținutul acesteia. Dacă eroarea asupra existenței normei complinitoare constituie o eroare de drept penal, deoarece poartă asupra existenței interdicției, eroarea asupra unui element din conținutul normei complinitoare produce aceleași efecte ca eroarea de fapt, în aceleași condiții ca aceasta[2].

Asemenea situații există și în cazul *normei penale de trimitere*[3], când norma extrapenală (norma împrumutată) nu completează norma de incriminare, ci este *încorporată* în aceasta, integrându-se în preceptul penal, formând un tot unic cu aceasta și dobândind caracterul de normă penală. În acest caz, eroarea asupra normei împrumutate constituie o eroare de drept penal[4]. De exemplu, art. 307 alin. (1) C. pen. incriminează schimbarea destinației fondurilor bănești ori a resurselor materiale alocate unei autorități publice sau instituții publice, fără respectarea prevederilor legale. În cazul acestei norme de incriminare, „prevederile legale" la care se face trimitere se integrează în conținutul faptei descrise, iar eroarea asupra existenței acestora este o eroare de drept penal. Eroarea asupra conținutului normei împrumutate însă este o eroare de drept extrapenal asimilată, din punct de vedere al efectelor pe care le produce, erorii de fapt principale sau secundare, după caz[5].

De menționat că existența erorii asupra normei extrapenale se stabilește ținându-se seama atât de gradul de cultură și de experiența făptuitorului, precum și de profesia acestuia sau de activitatea pe care o desfășoară, cât și de gradul de notorietate al situației ori al regulii de conduită pe care norma extrapenală o reglementează[6].

În ipoteza unor norme care se complinesc, pentru a determina un efect juridic unic, aplicarea ambelor norme este obligatorie pentru interpret. Acesta este cazul normelor de trimitere. Norma care trimite și cea la care se trimite compun o *unitate*, deoarece numai astfel li se asigură eficiența; prin urmare, acestea niciodată nu vor fi concurente. Mai pot fi și alte norme care se complinesc, cum este cazul normei interpretative, care elucidează unul sau mai mulți termeni ai celei dintâi. Sensul real

---

[1] Adina Vlăsceanu, *Eroarea asupra normei juridice*, Ed. Hamangiu, București, 2006, p. 137.

[2] Hans-Heinrich Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, Berlin, 1988, p. 277.

[3] Dacă una dintre norme (norma de trimitere) adoptă în total o altă normă (norma împrumutată) și, pentru a nu o mai repeta, în conținutul său, trimite la acea normă, în acest caz avem ceea ce se numește o *normă de trimitere*. Aceste norme își fixează preceptul sau sancțiunea lor împrumutând disciplinarea juridică stabilită de alte norme, astfel încât conținutul normei împrumutate se consideră ca și cum ar fi absorbit în norma de trimitere și deci orice modificări ulterioare aduse normei împrumutate nu vor avea nicio înrâurire asupra normei de trimitere – Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, p. 77.

[4] Francesco Antolisei, *Manuale di diritto penale. Parte generale*, tredicesima edizione, Giuffrè editore, Milano, 1994, p. 386 și urm.

[5] Constantin Duvac, *Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 544.

[6] Florin Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 484.

al normei interpretate va rezulta din norma interpretată asociată cu sensul termenilor, astfel cum sunt explicați în norma interpretativă[1].

Legiuitorul din 2012 a clarificat această situație și a stabilit că „atunci când o normă penală face trimitere la o altă normă determinată, de la care împrumută unul sau mai multe elemente, modificarea normei completatoare atrage și modificarea normei incomplete" [art. 5 alin. (1) din Legea nr. 187/2012].

Prin această dispoziție se unifică și în dreptul penal regimul juridic al normelor de trimitere și de referire, în acord cu prevederile Legii nr. 24/2000[2], renunțându-se la independența normei de trimitere față de norma de la care și-a împrumutat elementul completator.

Soluția independenței doar a normei de trimitere față de norma împrumutată (nu și a normei de referire față de norma complinitoare), promovată de doctrină[3] și aplicată în jurisprudență[4], în lipsa unor criterii[5] clare unitare de delimitare a

---

[1] Leonida Pastor, *Interpretarea legii penale*, în RDP nr. 2/1994, p. 28.

[2] Potrivit art. 50 alin. (4) din Legea nr. 24/2000: „La modificarea, completarea și abrogarea dispoziției la care s-a făcut trimitere, în actul de modificare, completare sau abrogare trebuie avută în vedere situația juridică a normei de trimitere". Acest act normativ nu utilizează în conținutul său decât noțiunea de „normă de trimitere", care poate încorpora orice elemente ale normei împrumutate sau chiar conținutul acesteia integral – a se vedea, în acest sens, art. 16 alin. (1) și art. 50 alin. (3), ambele din Legea nr. 24/2000.

[3] A se vedea Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, p. 77 – autorul susține că, pentru a stabili dacă o normă este de referire sau de trimitere, trebuie să interpretăm rațional textul de lege care conține acea normă, fără a propune vreun criteriu concret de delimitare între acestea. În același sens, a se vedea: George Antoniu, *Activitatea legii penale* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, p. 48; Constantin Barbu, *op. cit.*, pp. 161-162; Ștefan Daneș, *Operații interzise cu metale prețioase*, în RDP nr. 1/1994, pp. 131-132; Costică Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, pp. 81-82; Florean Ivan, *op. cit.*, pp. 92-93; Viorel Pașca, *Activitatea legii penale* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, pp. 39-40; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, pp. 50-51; Mihaela Agheniței, *op. cit.*, p. 18; Florin Streteanu, *op. cit.*, p. 145; George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 646; Constantin Duvac, *Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale* (Comentarii), în George Antoniu (coordonator), *Explicații preliminare ale noului Cod penal, Vol. II (articolele 53-187)*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 544-545; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 67; Mihail Udroiu, *Fișe..., op. cit.*, p. 13 – autorul afirmă că abrogarea normei completatoare a unei norme-cadru (în alb) nu echivalează cu abrogarea normei-cadru, care nu va putea fi aplicată până la apariția unei norme completatoare; Costel Niculeanu, *Forma infracțiunii de ucidere din culpă prevăzută în art. 178 alin. (5) din Codul penal și natura sa juridică*, în Dreptul nr. 6/2011, pp. 202-203.

[4] A se vedea: CSJ, S. pen., dec. nr. 64/1994, în RDP nr. 1/1994, pp. 142-143; C. Ap. București, s. a II-a pen., dec. nr. 291/1996, în RDP nr. 4/1996, p. 148. În motivarea acestei decizii, se arată că ceea ce caracterizează normele de trimitere este faptul că sunt norme incomplete, în ceea ce privește dispoziția sau sancțiunea, care se completează împrumutând aceste elemente de la alte norme la care fac trimitere, în așa fel încât elementele respective sunt încorporate în norma de trimitere, ca și cum ar fi ale sale. Însușindu-și elemente din norma complinitoare – așa cum acestea erau prevăzute la data elaborării ei –, norma de trimitere devine independentă față de norma din care a preluat acele elemente. Pe cale de consecință, eventualele modificări ulterioare ale normei complinitoare sau chiar abrogarea acesteia nu influențează conținutul normei de trimitere, care rămâne completată cu elementele împrumutate. În același sens, a se vedea C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 163/1997, în RDP nr. 1/1998, pp. 137-138.

[5] Recent, analizându-se particularitățile normelor de trimitere și a celor de referire, s-a încercat o delimitare a acestora după cum ceea ce se preia și se integrează în conținutul lor este preceptul sau sancțiunea normei completatoare. În această concepție, normele de trimitere sunt

normelor de trimitere față de cele de referire, a creat dificultăți în practică, atât cu privire la stabilirea naturii juridice a acestui tip de norme divizate (norme de trimitere sau norme de referire), cât și sub aspectul aplicării corecte a normelor de trimitere, nu de puține ori căutarea normei împrumutate presupunând o cercetare laborioasă asupra succesiunii de legi în timp.

Independența normei de trimitere față de norma de la care și-a împrumutat elementul completator subzistă însă în cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă păstrându-și elementele preluate de la aceasta, inclusiv limitele de pedeapsă, în forma existentă la data abrogării, afară de cazul în care legea dispune altfel [art. 5 alin. (2) din Legea nr. 187/2012]. Legiuitorul poate să prevadă și în aceste cazuri, dar cu titlu de excepție, că abrogarea normei complinitoare are ca efect și abrogarea normei de trimitere.

Potrivit Legii nr. 182/2002, prin *informații* se înțeleg *orice documente de interes pentru securitatea națională* care, datorită nivelurilor de importanță și consecințelor care s-ar produce ca urmare a dezvăluirii sau diseminării neautorizate, *trebuie să fie protejate*.

Informațiile *secrete de stat*, în sensul acestei legi – art. 15 lit. d) –, sunt informațiile care privesc securitatea națională, prin a căror divulgare se pot prejudicia siguranța națională și apărarea țării, spre deosebire de informațiile *secret de serviciu*, a căror divulgare este de natură să producă doar prejudicii unei persoane juridice de drept privat sau public.

Informațiile secret de stat se clasifică în informații strict secret de importanță deosebită (informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune de o gravitate excepțională securității naționale), informații strict secret (informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune grave securității naționale) și informații secret (informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune securității naționale).

Informațiile secret de stat sunt cele indicate în art. 17 lit. a)-n) din Legea nr. 182/2002[1], iar clasificarea acestora pe niveluri de secretizare este atribuită numai

---

acele norme incomplete care conțin toate elementele dispoziției, dar împrumută sancțiunea din conținutul altei norme, devenind apoi independente față de aceasta, iar normele de referire reprezintă acele norme care împrumută un element al dispoziției dintr-o altă normă, rămânând apoi legate de aceasta, astfel încât orice modificare a normei la care s-a făcut referire atrage automat modificarea normei de referire – a se vedea Florin Streteanu, *op. cit.*, pp. 145-151. Autorul mai afirmă că, odată ce norma de trimitere și-a luat sancțiunea dintr-o altă normă, eventualele modificări sau chiar abrogarea acesteia din urmă nu au niciun fel de consecințe cu privire la norma de trimitere.

[1] „În categoria informațiilor secrete de stat sunt cuprinse informațiile care reprezintă sau care se referă la:

- sistemul de apărare a țării și elementele de bază ale acestuia, operațiile militare, tehnologiile de fabricație, caracteristicile armamentului și tehnicii de luptă utilizate exclusiv în cadrul elementelor sistemului național de apărare;
- planurile, precum și dispozitivele militare, efectivele și misiunile forțelor angajate;
- cifrul de stat și alte elemente criptologice stabilite de autoritățile publice competente, precum și activitățile în legătură cu realizarea și folosirea acestora;
- organizarea sistemelor de protecție și apărare a obiectivelor, sectoarelor și la rețelele de calculatoare speciale și militare, inclusiv la mecanismele de securitate a acestora;
- datele, schemele și programele referitoare la sistemele de comunicații și la rețelele de calculatoare speciale și militare, inclusiv la mecanismele de securitate a acestora;
- activitatea de informații desfășurată de autoritățile publice stabilite prin lege pentru apărarea țării și siguranța națională;

anumitor persoane, începând de la Președintele României și până la funcționarii superiori cu rang de subsecretar de stat ori director[1] (art. 19 din Legea nr. 182/2002). Orice persoană fizică sau juridică română poate face contestație la autoritățile care au clasificat informația respectivă, împotriva clasificării informațiilor, duratei pentru care acestea au fost clasificate, precum și a modului în care s-a atribuit un nivel sau altul de secretizare, iar contestația va fi soluționată în condițiile contenciosului administrativ.

Aceasta înseamnă că, într-o cauză penală privind infracțiunile referitoare la secretul de stat, dacă se contestă această calitate a informațiilor divulgate, rezolvarea contestației în contencios administrativ potrivit art. 20 din Legea nr. 182/2002 constituie o *chestiune prejudicială* în procesul penal, de soluționarea căreia depinde modul de soluționare a cauzei penale[2].

- mijloacele, metodele, tehnica și echipamentul de lucru, precum și sursele de informații specifice, folosite de autoritățile publice care desfășoară activitate de informații;

- hărțile, planurile topografice, termogramele și înregistrările aeriene efectuate la scări de zbor mai mari de 1:20.000, pe care sunt reprezentate elementele de conținut sau obiective clasificate secrete de stat;

- studiile, prospecțiunile geologice și determinările gravimetrice cu densitate mai mare de un punct pe kilometru pătrat, prin care se evaluează rezervele naționale de metale și minereuri rare, prețioase, disperse și radioactive, precum și datele și informațiile referitoare la rezervele materiale, care sunt în competența Administrației Naționale a Rezervelor de Stat;

- sistemele și planurile de alimentare cu energie electrică, energie termică, apă și alți agenți necesari funcționării obiectivelor clasificate secrete de stat;

- activitățile științifice, tehnologice sau economice și investițiile care au legătură cu siguranța națională ori cu apărarea națională sau prezintă importanță deosebită pentru interesele economice și tehnico-științifice ale României;

- cercetările științifice în domeniul tehnologiilor nucleare, în afara celor fundamentale, precum și programele pentru protecția și securitatea materialelor și a instalațiilor nucleare;

- emiterea, imprimarea bancnotelor și baterea monedelor metalice, machetele emisiunilor monetare ale Băncii Naționale a României și elementele de siguranță ale însemnelor monetare pentru depistarea falsurilor, nedestinate publicității, precum și imprimarea și tipărirea hârtiilor de valoare de natura titlurilor de stat, a bonurilor de tezaur și a obligațiunilor de stat;

- relațiile și activitățile externe ale statului român, care, potrivit legii, nu sunt destinate publicității, precum și informațiile altor state sau organizații internaționale, față de care, prin tratate ori înțelegeri internaționale, statul român și-a asumat obligația de protecție.

[1] „Sunt împuterniciți să atribuie unul dintre nivelurile de secretizare a informațiilor cu prilejul elaborării lor:

a) pentru informațiile strict secrete de importanță deosebită: Președintele României; președintele Senatului și președintele Camerei Deputaților; membrii Consiliului Suprem de Apărare a Țării; primul-ministru; membrii Guvernului și secretarul general al Guvernului; guvernatorul Băncii Naționale a României; directorii serviciilor naționale de informații; directorul Serviciului de Protecție și Pază; directorul Serviciului de Telecomunicații Speciale; secretarul general al Senatului și secretarul general al Camerei Deputaților; președintele Institutului Național de Statistică; directorul Administrației Naționale a Rezervelor de Stat și alte autorități împuternicite de Președintele României sau de primul-ministru;

b) pentru informațiile strict secrete – împuterniciții prevăzuți la lit. a), precum și funcționarii cu rang de secretar de stat, potrivit competențelor materiale ale acestora;

c) pentru informațiile secrete – împuterniciții prevăzuți la lit. a) și b), precum și funcționarii superiori cu rang de subsecretar de stat, secretar general ori director general, potrivit competențelor materiale ale acestora".

[2] Viorel Pașca, *Secrete de stat și înscrisuri oficiale* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 702; *Idem*, *Informații secrete...*, *op. cit.*, p. 576.

Înscrisurile oficiale sunt definite ca fiind orice înscrisuri care emană de la o persoană juridică dintre cele la care se referă art. 176 ori de la o persoană prevăzută în art. 175 alin. (2) sau care aparțin unor asemenea persoane.

Expresia „înscrisuri oficiale" presupune realizarea *cumulativă*[1] a două condiții:

1. *Să existe un înscris.* În sensul său cel mai larg, prin „înscris" se înțelege orice semn material, vizibil și permanent, care servește la transmiterea gândurilor și ideilor. Din acest punct de vedere, se cunoaște scrierea ideografică, ce evocă direct ideea, pentru că este reprezentarea aidoma ori simbolică a lucrului exprimat, și scrierea fonetică, ce nu reprezintă în mod direct decât o succesiune de sunete, dar care are aptitudinea de a trezi ideile în general legate de o asemenea înmănunchere de sunete combinate. Legea penală nu atribuie termenului de „înscris" această semnificație largă, ci pe aceea de act alcătuit în formă scrisă. Limitarea este firească, deoarece scrierea – în sensul de scriere fonetică – este singurul mod de exprimare a gândirii care prezintă o anumită complexitate și, ca atare, falsificarea sa – considerată comparativ cu falsificarea altor semne materiale – relevă, în ceea ce-l privește pe autor și fapta sa, un pericol social mai intens[2].

Nu orice înscris falsificat interesează însă dreptul penal, sub aspectul aplicabilității art. 320 și urm. C. pen., ci numai cele cărora legea le recunoaște aptitudinea de a produce consecințe juridice.

Înscrisurile ce interesează dreptul penal trebuie să prezinte anumite caracteristici:

a) să aibă o valoare probatorie; o asemenea caracteristică o pot avea și înscrisurile care, fără să fi fost întocmite într-un scop probator, sunt apte să servească drept probă (de exemplu, o scrisoare de dragoste care, deși în intenția autorului ei nu a fost destinată să servească drept probă, poate fi invocată în sprijinul unei acțiuni de stabilirea paternității, dacă din cuprinsul său rezultă relațiile intime ce au avut loc între părți);

Nu este necesar ca înscrisul să facă dovada deplină despre faptul pe care este chemat să-l probeze, fiind suficient ca el să fie susceptibil de a proba chiar și numai „într-o anumită măsură" acel fapt, în sensul de a-l face să treacă drept aparent adevărat.

Din cerința ca înscrisul să aibă valoare probatorie, s-a tras concluzia că alterarea adevărului în conținutul unei reclamații, în enunțarea unei pretenții nu constituie fals, întrucât asemenea acte, fiind supuse verificării din partea organelor cărora le-au fost adresate, nu au valoare probatorie prin ele însele. De asemenea, nu pot constitui obiect material al falsului în înscrisuri nici copiile înscrisurilor oficiale necertificate de către organul competent sau copiile unor înscrisuri sub semnătură privată, cu conținut probator, atunci când originalul există și înfățișarea lui poate fi oricând cerută spre a fi confruntată cu copia. Dimpotrivă, copiile unor acte al căror original nu mai poate fi produs au valoare probatorie și falsificarea lor constituie fals. Același lucru trebuie spus și despre așa-zisele copii – aparent legal certificate – ale unor acte ce nu au existat niciodată[3].

b) înscrisul falsificat trebuie să aibă semnificație juridică. Noțiunii de „semnificație juridică" i se atribuie, în general, două sensuri. Într-un sens restrâns, au

---

[1] Constantin Duvac, *Informații secrete...*, *op. cit.*, p. 547.

[2] Vasile Papadopol, *Falsul material în înscrisuri oficiale* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. II, p. 244.

[3] *Ibidem*, p. 246.

semnificație juridică numai acele înscrisuri care au fost întocmite pentru a crea, a modifica sau a stinge un drept sau un raport juridic. În sens larg, au semnificație juridică, pe lângă înscrisurile menționate, și orice alte înscrisuri susceptibile în fapt să genereze consecințe juridice, chiar dacă, la origine, nu li s-a atribuit de către autorul lor o asemenea finalitate.

Este neîndoielnic că autenticitatea și sinceritatea înscrisurilor destinate să servească drept bază nașterii, modificării sau stingerii unor drepturi sau raporturi juridice interesează mai direct siguranța relațiilor sociale. Nu este însă mai puțin adevărat că încrederea publică în înscrisurile oficiale sau sub semnătură privată este grav zdruncinată și prin falsificarea oricărui asemenea înscris apt să dea naștere, în fapt, unor efecte juridice. De aceea, în general, se recunoaște ca având semnificație juridică nu numai înscrisurile care pot constitui baza exercițiului unui drept – indiferent dacă au fost sau nu întocmite în acest scop –, ci și orice alte înscrisuri, atunci când există un raport de fapt, de la cauză la efect, între înscrisul luat în considerare și un anumit act sau fapt juridic.

Îndeplinirea condiției ca înscrisul să aibă semnificație juridică trebuie examinată nu numai în raport cu înscrisul considerat în ansamblu, ci și fragmentat, în raport cu fiecare dintre clauzele sale. Este posibil ca, deși actul în ansamblu să genereze consecințe juridice, dispoziția falsificată să nu poată produce asemenea consecințe și deci să fie lipsită de semnificație juridică. Or, în asemenea situație, evident, prin alterarea adevărului pe care acea dispoziție este chemată să-l exprime, nu s-a adus nicio atingere intereselor generale ocrotite prin înscrisul privit în ansamblul său[1].

Înscrisurile pot fi scrise în limba română sau în orice altă limbă.

Înscrisurile emanate de la autorități (ori de la organe ale acestora) sunt, de regulă, acele acte aflate în circulație (de ordin extern), prin remiterea lor altor autorități, fie unor persoane îndreptățite (adrese, circulare, diplome, ordonanțe de plată, chitanțe etc.). Sunt considerate înscrisuri oficiale nu numai exemplarele originale, ci și copiile legalizate sau certificate ale acestora, când sunt susceptibile de a produce consecințe juridice[2].

2. *Înscrisul să emane de la o persoană juridică dintre cele la care se referă art. 176 ori de la o persoană prevăzută în art. 175 alin. (2) sau care aparține unor asemenea persoane.* Norma interpretativă prevăzută în art. 178 alin. (2) este o normă de referire la art. 176 C. pen., care, dând înțelesul noțiunii de „public", se referă la autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică. Totodată, aceasta face referire și la art. 175 alin. (2), text care stabilește categoriile de persoane fizice care sunt asimilate funcționarilor publici.

În alți termeni, înscrisurile oficiale *pot proveni fie de la autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică, fie de la funcționarii publici asimilați.*

În doctrină, pe drept cuvânt, a fost semnalată o anumită necorelare între aceste dispoziții, întrucât stabilesc că înscrisurile care emană de la persoanele juridice cu capital integral sau majoritar privat, care exploatează bunuri proprietate publică pe baza unui contract de concesiune, sunt înscrisuri oficiale, în sensul

[1] *Ibidem*, pp. 246-247.

[2] Vintilă Dongoroz, *Falsul material în înscrisuri oficiale (Falsuri în înscrisuri)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. IV, p. 427.

art. 178 alin. (2) C. pen., deși acestea pot fi întocmite de persoane care nu au calitatea de funcționar public[1].

Ele pot fi de două feluri: înscrisuri care *emană* (sunt emise, întocmite, elaborate, confirmate, certificate) de la asemenea persoane fizice sau juridice și înscrisuri care *aparțin* acestor persoane. În această din urmă categorie pot ajunge orice înscrisuri, inclusiv cele sub semnătură privată care, după redactarea de către particulari, sunt înregistrate și deținute de o asemenea persoană fizică sau juridică[2].

Imprimatele necompletate deținute de autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică ori de funcționarii publici asimilați nu constituie înscrisuri oficiale, dobândind acest caracter abia după completare și înregistrare. Biletele valorice, tichetele sau orice alte asemenea înscrisuri producătoare de efecte juridice, prin simplul fapt al deținerii, constituie însă înscrisuri oficiale[3].

Expresia „înscrisuri oficiale" este utilizată în conținutul juridic al unor infracțiuni din Partea specială a noului Cod penal (de exemplu, sustragerea sau distrugerea de înscrisuri, art. 259; sustragerea sau distrugerea de probe ori de înscrisuri, art. 275; falsul material în înscrisuri oficiale, art. 320; falsul intelectual, art. 321; uzul de fals, art. 323 ș.a.). În cazul tuturor acestor infracțiuni, existența lor este condiționată de constatarea că acțiunea incriminată este îndreptată asupra unui înscris oficial. Neîndeplinirea acestei cerințe constitutive face ca incidența acestor norme de incriminare să fie înlăturată.

În practica judiciară, valabilă și în raport cu prevederile noului Cod penal, s-a decis că sunt *înscrisuri oficiale*: abonamentul de călătorie pe CFR[4]; mandatul poștal[5]; actele de plată aparținând unor unități publice[6]; procesul-verbal de constatare a infracțiunii[7]; procesul-verbal de îndeplinire a procedurii de citare[8]; actul de vânzare-cumpărare întocmit și autentificat de notarul public[9]; documentele de inventar ale unei unități publice[10]; foile de transport în alb emise de o persoană juridică de drept public[11]; înscrisurile emise de o bancă cu capital de stat[12]; referate ale Primăriei și Comisiei comunale[13]; procesul-verbal de contravenție[14]; raportul de

---

[1] Adina Vlășceanu, Alina Barbu, *Noul Cod penal comentat prin raportare la Codul penal anterior*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 400.

[2] Constantin Duvac, *Informații secrete..., op. cit.*, p. 549.

[3] Viorel Pașca, *Informații secrete..., op. cit.*, p. 576.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4678/1969, în R 1, p. 167. În același sens, a se vedea: Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1155/1971, în R 1, p. 167; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1812/1971, în R 1, p. 167; Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4700/1971, în RRD nr. 7/1972, p. 158.

[5] Trib. jud. Bistrița-Năsăud, dec. pen. nr. 6/1972, în RRD nr. 6/1973, p. 163.

[6] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 600/1979, în RRD nr. 5/1980, p. 61.

[7] CSJ, s. pen., dec. nr. 2459/2000, în Nicorina Crișu Magraon, Constantin Crișu, *Jurisprudența în materie penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție, curți de apel și tribunale 1990-2005*, Ed. Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2006, pp. 519-520.

[8] C. Ap. București, s. a II-a, dec. nr. 1086/1998, în RDP nr. 1/2000, p. 147.

[9] CSJ, s. pen., dec. nr. 3378/1998, în BJ 1998, pp. 485-488, în Dreptul nr. 1/2000, p. 158, și în RDP nr. 2/2000, p. 152. În același sens, a se vedea Horia Diaconescu, *Puncte de vedere cu privire la subiectul activ al infracțiunii de luare de mită*, în Dreptul nr. 10/1998, p. 74.

[10] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2526/1969, în RRD nr. 10/1969, p. 159.

[11] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2650/1974, în R 1, p. 165.

[12] C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 275/A/1998, în RDP nr. 4/1999, p. 145.

[13] C. Ap. Cluj, s. pen., dec. nr. 141/1997, în RDP nr. 4/1998, p. 143.

[14] Trib. jud. Dolj, dec. pen. nr. 1154/1974, în RRD nr. 2/1975, p. 70. În același sens, a se vedea Trib. Mun. București, s. a II-a pen., dec. nr. 1926/1983, în R 3, p. 114.

activitate al unui agent de poliție[1]; chitanțele emise de un șef de tură la vamă[2]; înscrisul în care se consemnează concediul medical[3]; certificatul medico-legal constatator al cauzelor morții unei persoane[4]; carnetul de muncă emis de o unitate publică[5].

De menționat că, atunci când constată că s-au falsificat acte oficiale ori sub semnătură privată, instanța este obligată să dispună din oficiu anularea acestora, indiferent dacă acțiunea penală a fost soluționată prin condamnare, achitare sau încetarea procesului penal[6].

În raport cu prevederile noului Cod penal, nu sunt *înscrisuri oficiale*: etichetele aplicate mărfurilor[7]; înscrisurile care emană de la o unitate bancară cu capital privat[8] ori minoritar de stat; facturile fiscale[9], chitanțele fiscale[10], borderourile de achiziție[11] emise de societățile private sau alte acte contabile[12] ale acestora; formularele vamale[13] completate în vamă de inculpat.

Arme

Art. 179. (1) Arme sunt instrumentele, dispozitivele sau piesele declarate astfel prin dispoziții legale.

(2) Sunt asimilate armelor orice alte obiecte de natură a putea fi folosite ca arme și care au fost întrebuințate pentru atac.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Norma interpretativă cuprinsă în acest articol este identică celei cuprinse în art. 151 C. pen. 1969.

Conținutul reglementării. Legiuitorul face distincția între **armele propriu-zise** [art. 179 alin. (1)] și **armele asimilate** [art. 179 alin. (2)].

În primul caz, norma interpretativă este o normă de referire, al cărei conținut se completează cu prevederile unei legi nepenale, Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și al munițiilor, republicată[14], prin care anumite instrumente, piese sau dispozitive sunt declarate ca fiind arme, deținerea, transportul sau orice operațiune în legătură cu acestea urmând regimul juridic instituit de acest act normativ. Legea nr. 295/2004 stabilește categoriile de arme și muniții, precum și condițiile în care deținerea, portul, folosirea și operațiunile cu aceste arme și muniții sunt permise pe teritoriul României.

---

[1] CSJ, s. pen., dec. nr. 3952/2001, în BJ 2001, pp. 219-220.
[2] CSJ, s. pen., dec. nr. 1019/1996, nr. 10/1997, p. 122.
[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 6334/1971, în R 1, p. 165.
[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 3166/1974, în RRD nr. 8/1975, p. 70.
[5] CSJ, s. pen., dec. nr. 2822/2003, în BJ 2003, pp. 706-707.
[6] ICCJ, s. pen., dec. nr. 5761/2003, în RDP nr. 2/2005, p. 145.
[7] Trib. Suceava, dec. pen. nr. 598/1998, în RDP nr. 4/1999, p. 145.
[8] În sens contrar, a se vedea C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 275/A/1998, în RDP nr. 4/1999, p. 145.
[9] CSJ, s. pen., dec. nr. 5195/2001, în RDP nr. 2/2003, p. 157.
[10] În sens contrar, a se vedea CSJ, s. pen., dec. nr. 153/1999, în RDP nr. 1/2001, p. 140.
[11] C. Ap. Cluj, dec. pen. nr. 544/R/1999, în RDP nr. 3/2000, p. 157.
[12] CSJ, s. pen., dec. nr. 4266/2000, în RDP nr. 3/2002, p. 105.
[13] C. Ap. Pitești, dec. pen. nr. 282/R/1995, în RDP nr. 3/1996, p. 124.
[14] M. Of. nr. 425 din 10 iunie 2014.

Regimul juridic al armelor și munițiilor, în România, mai este reglementat prin: H.G. nr. 130/2005 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 295/2004[1], cu modificările ulterioare, H.G. nr. 1914/2006 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor cap. VI din Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și al munițiilor[2] și art. 46-52 din Legea nr. 17/1996 privind regimul armelor de foc și al munițiilor[3].

Legea nr. 295/2004 definește noțiunea generală de „armă" și clasifică diferitele tipuri de arme în raport cu anumite criterii cu impact asupra aplicării legii penale.

Prin *armă* se înțelege orice obiect sau dispozitiv a cărui funcționare determină aruncarea unuia sau mai multor proiectile, substanțe explozive, aprinse sau luminoase, amestecuri incendiare ori împrăștierea de gaze nocive, iritante sau de neutralizare, în măsura în care se regăsește în una dintre categoriile prevăzute în anexele Legii nr. 295/2004.

Arma de foc este orice armă portabilă cu țeavă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alice, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie; se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alice, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale sau a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop; în înțelesul prezentei legi, nu sunt incluse în definiția armelor de foc armele prevăzute în categoriile D și E din anexa la această lege[4].

În cuprinsul Legii nr. 295/2004 se face distincția între armele și munițiile interzise, letale sau neletale (art. 2 pct. II).

Noțiunea de „armă" propriu-zisă este folosită în legea penală în cazul incriminării unor fapte privind regimul acestora, incriminări care se găsesc în Partea specială a noului Codului penal (art. 342 – nerespectarea regimului armelor și al munițiilor; art. 343 – uzul de armă fără drept; art. 344 – ștergerea sau modificarea marcajelor de pe arme letale), preluate cu modificări din Legea nr. 295/2004.

În cazul unor infracțiuni, susceptibile a fi comise prin folosirea unei arme [art. 234 alin. (1) lit. a) teza I C. pen. – tâlhăria calificată; art. 285 alin. (2) teza a II-a C. pen. – evadarea; art. 286 alin. (2) lit. a) teza a II-a C. pen. – înlesnirea evadării; art. 418 alin. (2) teza a II-a C. pen. – constrângerea superiorului; art. 433 alin. (2) teza I C. pen. – agresiunea împotriva santinelei] ori de către o persoană înarmată [art. 205 alin. (3) lit. a) C. pen. – lipsirea de libertate în mod ilegal; art. 224 alin. (2) teza I C. pen. – violarea de domiciliu; art. 225 alin. (2) teza I C. pen. – violarea sediului profesional] sau care are asupra sa o armă [art. 229 alin. (2) lit. c) C. pen. – furtul calificat; infracțiunile prevăzute în art. 108 alin. (2) lit. a) teza I C. silvic[5] și în art. 110 alin. (2) lit. a) teza I C. silvic] sau o armă militară [art. 414 alin. (2) lit. b) C. pen. – dezertarea], aceste împrejurări univoce constituie *variante agravate*[6].

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 241 din 23 martie 2005 și modificată prin: H.G. nr. 1254/2006 (M. Of. nr. 790 din 19 septembrie 2006), H.G. nr. 895/2008 (M. Of. nr. 623 din 27 august 2008) și H.G. nr. 712/2009 (M. Of. nr. 604 din 1 septembrie 2009).

[2] Publicată în M. Of. nr. 1050 din 29 decembrie 2006.

[3] Publicată în M. Of. nr. 74 din 11 aprilie 1996.

[4] Pentru detalii, a se vedea Nicolae Grofu, *Obiectul material al infracțiunii de nerespectare a regimului armelor și munițiilor*, în Dreptul nr. 1/2010, pp. 146-157.

[5] Legea nr. 46/2008 – Codul silvic – a fost publicată în M. Of. nr. 238 din 27 martie 2008, cu modificările și completările ulterioare.

[6] Constantin Duvac, *Arme* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 551.

În doctrină este **discutabilă** chestiunea dacă expresia **„persoană înarmată" presupune ca arma propriu-zisă să fie vizibilă pentru victimă sau nu.**

Într-o opinie[1], se consideră că făptuitorul, în momentul comiterii faptei sau chiar și al unei secvențe din durata acesteia, trebuie să aibă asupra sa o armă propriu-zisă, vizibilă pentru victimă. Se apreciază că în acest caz este suficientă amenințarea produsă asupra victimei prin simpla existență a armei purtate în mod vizibil de făptuitor.

Alți autori[2] sunt de părere că, pentru incidența împrejurării agravante examinate, arma propriu-zisă nu trebuie să fie vizibilă pentru subiectul pasiv. Persoana care acționează având asupra sa o armă manifestă o hotărâre mai fermă, o îndrăzneală mai mare, știind că are posibilitatea să folosească oricând un asemenea mijloc

---

[1] Victor Roșca, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. III, p. 292. În același sens, a se vedea: Octavian Loghin, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 64; Valer Suian, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Matei Basarab, Lucia Moldovan, Valer Suian, *op. cit.*, vol. I, p. 116; Octavian Loghin, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, ediție revizuită, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1992, p. 59; Ion Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 106; Vasile Dobrinoiu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinoiu, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Europa Nova, București, 1997, p. 143; Ilie Pascu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Ilie Pascu, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 139; Vasile Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2004, pp. 100-101; Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 3-a, Ed. All Beck, București, 2005, p. 97; Costică Bulai, *Violarea de domiciliu (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Trei, București, 2006, p. 328; Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 141; Gheorghe Diaconescu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat...*, *op. cit.*, p. 155 – profesorul pare să adere la această opinie atunci când afirmă că „prezența armei asupra făptuitorului potențează încrederea acestuia în reușita acțiunii ilicite și aplombul cu care va purta acțiunea, dar și, totodată, *anihilează capacitatea victimei de a se împotrivi*" (s.n.); este clar că despre o anihilare a rezistenței victimei nu poate fi vorba, după părerea noastră, decât dacă arma propriu-zisă este vizibilă pentru victimă; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 157 – din modul în care expun conținutul acestui element circumstanțial de agravare, autorii par să-și însușească această opinie.

[2] George Antoniu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 167. În același sens, a se vedea: Gheorghiță Mateuț, *Drept penal special*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 209; Horia Diaconescu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. All Beck, București, 2005, pp. 167-168; Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2007, p. 112; Ilie Măgureanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2007, p. 134; Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, curs universitar predat între anii 2003-2006, ediție realizată de asist. univ. Rodica Burdușel, Ed. Universul Juridic, București, 2008, pp. 244-245; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 138; Vasile Păvăleanu, *Drept penal special*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 73; Ion Rusu, Minodora Ioana Rusu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 100, 216; Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. C. H. Beck, București, 2010, p. 135; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, cu referiri la noul Cod penal, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 143; Constantin Duvac, *Arme...*, *op. cit.*, p. 551.

de atac împotriva victimei. De aici și pericolul sporit al faptei și al făptuitorului. Acest pericol subzistă nu numai atunci când pentru victimă este vizibilă existența armei, dar și atunci când făptuitorul nu arată arma. Arma trebuie să existe în mod real asupra acestuia, în momentul comiterii faptei[1].

Arma, după unii autori[2], se poate afla asupra făptuitorului în mod vizibil sau ascunsă, în ambele situații operând agravanta în discuție, dacă făptuitorul știe că este înarmat.

Există și părerea[3], rămasă singulară, că, pentru incidența acestei împrejurări agravante, „este suficient ca făptuitorul să o poarte la vedere sau să amenințe victima cu arma respectivă".

Nu orice instrumente sau dispozitive care aruncă la distanță proiectile, substanțe explozive, aprinse sau luminoase, constituie o armă, ci numai acelea care sunt prevăzute în anexele Legii nr. 295/2004.

Artificiile, petardele și alte asemenea obiecte, deși aruncă la distanță substanțe, aprinse sau luminoase, nu constituie arme în sensul legii penale, neregăsindu-se în anexele Legii nr. 295/2004; în schimb, acestea pot fi *arme asimilate*[4].

În cazul armelor propriu-zise, *simpla lor deținere* cu încălcarea dispozițiilor legale constituie infracțiunea de nerespectarea regimului armelor și al munițiilor, prevăzută în art. 342 C. pen., pe când, în cazul armelor asimilate, chiar dacă acestea fac parte din categoria obiectelor denumite generic „arme", pentru a fi considerate arme în sensul legii penale se cere încă o condiție, și anume aceea *de a fi întrebuințate pentru atac*, nefiind suficient ca acestea să fi fost pregătite în acest scop, adică de natură a fi folosite. În acest sens, și alte obiecte, cum ar fi un ciomag, o piatră, un corp metalic, pot fi calificate drept arme, în măsura în care sunt folosite pentru a ataca o persoană. Aceste obiecte devin arme în sensul legii penale *numai prin folosirea lor efectivă, de către făptuitori*, întrebuințându-le pentru atac.

În cazul armelor prin asimilare, se va ține seama, în primul rând, dacă, în raport cu împrejurarea în care a fost săvârșită infracțiunea, obiectul aflat asupra făptuitorului era de natură să fie folosit ca armă[5].

Caracteristic pentru categoria armelor prin asimilare este faptul că ele au fost produse pentru alte uzuri și numai în mod întâmplător au fost folosite pentru atac, în cadrul desfășurării activității infracționale. Spre pildă, un cuțit de bucătărie, o substanță toxică, o materie explozibilă n-au destinația de a fi folosite la atac, dar prin natura lor pot fi utilizate ca arme, dacă sunt întrebuințate ca atare la comiterea unei infracțiuni; ele vor fi considerate, din punct de vedere penal, arme, atunci când legea prevede folosirea de arme fie ca element constitutiv, fie ca element circumstanțial de agravare[6].

Legea nr. 295/2004 nu se referă și la **„armele albe"**, deși în Codul penal sunt incriminate portul sau folosirea fără drept de obiecte periculoase (art. 372 C. pen.). Sunt „arme albe", în sensul art. 372 C. pen., cuțitul, pumnalul, boxul sau alte asemenea obiecte fabricate sau confecționate anume pentru tăiere, înțepare sau

---

[1] Constantin Duvac, *Arme..., op. cit.*, p. 553.

[2] Gheorghe Voinea, *Furtul comis de o persoană înarmată*, în RDP nr. 3/1999, p. 76.

[3] Valerian Cioclei, *op. cit.*, p. 155.

[4] Viorel Pașca, *Arme..., op. cit.*, vol. II, p. 578.

[5] Constantin Duvac, *Arme..., op. cit.*, p. 554.

[6] Victor Roșca, *Arme (Alți termeni și expresii explicate)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații..., op. cit.*, vol. II, p. 450.

lovire. Legiuitorul folosește însă o sintagmă mai cuprinzătoare, aceea de „obiecte periculoase", în care sunt incluse și armele neletale care nu sunt supuse autorizării ori declarării, cum sunt: dispozitivele pentru șocuri electrice, precum și substanțele iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant. Acestea nu sunt „arme" în sensul definit de art. 179 alin. (1) C. pen., ci sunt enumerate în art. 372 alin. (1) C. pen.; portul fără drept sau folosirea lor în anumite locuri expres prevăzute în norma de incriminare citată este prohibită; ele (mai puțin substanțele) vor putea fi, de asemenea, considerate arme, prin asimilare, atunci când sunt folosite pentru atac[1].

Instrument de plată electronică

Art. 180. Prin instrument de plată electronică se înțelege un instrument care permite titularului să efectueze retrageri de numerar, încărcarea și descărcarea unui instrument de monedă electronică, precum și transferuri de fonduri, altele decât cele ordonate și executate de către instituții financiare.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Ioana Vasiu)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 180 nu au corespondent în Codul penal anterior. Instituția aceasta însă nu este nouă în peisajul legislativ românesc, ea fiind prezentă în legislația din România, după cum vom arăta mai jos, încă din anul 2002, în timp ce în legislația europeană există o asemenea motivație încă din anul 1997 (așadar, nu vorbim despre o „creație" a legiuitorului român, ci despre o preluare din cadrul legislativ comunitar, după cum vom arăta în mod amănunțit mai jos).

Noțiuni. În general, plățile electronice servesc ca mijloc de schimb, mijloc de plată, standard de valoare sau unitate de cont. Caracteristicile sistemelor de plată derivă din organizarea socioeconomică a societății în care acestea apar[2].

Progresele deosebite realizate în domeniile tehnologiei informației și ale telecomunicațiilor au revoluționat societatea și au schimbat radical relațiile bancă-client și chiar conceptul de „bancă". Perioada modernă a dus la apariția și folosirea pe scară largă a unor forme noi de plăți, care permit schimburi fără relații personalizate. Noile tehnologii au devenit atât un catalizator al marilor schimbări de care beneficiază consumatorii de servicii bancare, cât și un mijloc de răspuns al băncilor pentru noile cerințe. Mai mult, dezvoltarea comerțului electronic, atât în forma *business-to-consummer* (B2C), cât și în forma *business-to-business* (B2B), a creat nevoi noi în domeniul financiar care, în marea majoritate a cazurilor, nu au putut fi efectiv îndeplinite prin sistemele tradiționale de plată. În consecință, la nivel regional și global s-au făcut eforturi pentru crearea și dezvoltarea unui sistem complet și complex de plăți electronice[3].

---

[1] Constantin Duvac, *Arme..., op. cit.*, pp. 554-555.

[2] A se vedea discuții pe această temă în: Wayne E. Baker, Jason B. Jimerson, *The sociology of money. The american behavioral, Sage Publications*, Jul/Aug, 1992, pp. 678-693; Bill Maurer, *The anthropology of money, Annual Review of Anthropology*, 2006.

[3] A se vedea, spre exemplu, *European Central Bank, E-payments in Europe – The Eurosystem's perspective* (2002).

În general, prin **instrument de plată electronică** se înțelege un instrument care permite titularului să efectueze retrageri de numerar, încărcarea și descărcarea unui instrument de monedă electronică, precum și transferul de fonduri, altele decât cele ordonate și executate de către instituții financiare.

Cea mai asociată noțiune când se vorbește despre „plăți" este cea de numerar (exprimată universal prin cuvântul *cash*) și se referă la bancnotele și monedele existente (dolari, euro, lei etc.). În sensul larg, prin „plăți" putem înțelege și contracte de recumpărare de tip *overnight*, acțiuni la fonduri mutuale de tip *money market*, obligațiuni de trezorerie lichide, opțiuni financiare de tip *futures* etc.

Înțelesul expresiei **instrument de plată electronică** este explicat pe scurt de legiuitorul penal în dispoziția din art. 180. Plățile electronice, ca instituție, își găsesc reglementarea în dreptul afacerilor electronice (cu predilecție, în secțiunea dedicată comerțului electronic); prin urmare, în mod firesc, în explicarea expresiei „instrument de plată electronică", noul Cod penal trebuia să țină seama de dispozițiile referitoare la definiția dată acestui tip de instrument în Legea privind comerțul electronic (Legea nr. 365/2002), în art. 1, precum și de dispozițiile BNR în domeniu, dispoziții care nu fac decât să preia cadrul legislativ comunitar în materie.

Legislația referitoare la plățile electronice și la securitatea plăților electronice s-a dezvoltat considerabil în ultimii ani la nivel mondial și regional. O structură legală și un cadru adecvat al securității poate să susțină în mod propriu utilizarea sistemului de plăți electronice. Un cadru amplu și dinamic de politici și strategii în domeniul plăților electronice și al securității plăților electronice a fost elaborat în cadrul așa-numitului *Eurosystem*. Comisia Europeană a elaborat un cadru legal cuprinzător referitor la comerțul electronic, care constă în mai multe directive privitoare la comerțul electronic, la libera circulație a serviciilor online, moneda electronică și semnătura electronică.

Conținutul reglementării. Legiuitorul penal în acest articol a preferat să fie laconic, preluând din Legea nr. 365/2002 (care are la bază o reglementare europeană) o definiție care acoperă și instrumentul de plată cu acces la distanță și instrumentul de monedă electronică. De altfel, faptul că această definiție a instrumentului de plată electronică pe care a utilizat-o legiuitorul român în acest articol le include și pe celelalte două menționate mai sus este statuat în reglementarea europeană din anul 1997, care este, de fapt, prima sursă a acestei definiții[1]. Apariția banilor electronici a reprezentat un pas decisiv în perfecționarea sistemelor de plăți și a adus importante avantaje clienților bancari, prin facilitățile create de transmiterea rapidă a fondurilor și reducerea substanțială a costurilor tranzacțiilor, precum și autorităților monetare, prin posibilitățile de reglare și supraveghere a sistemului monetar și, în special, al celui bancar.

Revoluția digitală a avut drept rezultat faptul că orice informație poate fi redusă în prelucrare la un flux digital, iar plata – banii, informație în general – devine doar o formă de informație digitală; trecerea la sistemele electronice de plăți a venit ca o consecință firească în evoluția sistemului financiar-bancar.

[1] A se vedea Reglementarea nr. 97/489/EC: *Commission Recommendation of 30 July 1997 concerning transactions by electronic payment instruments and in particular the relationship between issuer and holder*, publicată în Official Journal L. 208, 02/08/1997.

În literatura de specialitate[1], plățile electronice sunt definite ca o formă electronică, complet automatizată, de organizare a relațiilor de plăți între participanții la o tranzacție, pe baza unui set de reguli și proceduri operatorii.

Într-o variantă mai pragmatică, specialiștii de la Banca Mondială[2] consideră că operațiunile financiare electronice reprezintă utilizarea mijloacelor electronice în scopul schimbului de informații, al transferului de simboluri sau reprezentări ale valorii și a executării de tranzacții într-un mediu comercial. Acest concept cuprinde patru canale: transferul electronic de fonduri, interschimbul de date electronice, transferul de instrucțiuni de plată și confirmarea plății.

Legislația din România (Regulamentul BNR nr. 4/2002 privind tranzacțiile efectuate prin intermediul instrumentelor de plată electronică și relațiile dintre participanții la aceste tranzacții[3]), bazată pe cea comunitară, consideră că o plată electronică reprezintă orice operațiune de plată inițiată prin intermediul instrumentelor de plată electronică prin care se pot retrage sume în numerar, efectua plăți pentru achiziționarea de bunuri sau servicii, plata obligațiilor către autoritățile administrației publice și transferuri de fonduri între conturi.

Tranzacțiile efectuate prin intermediul instrumentelor de plată electronică și relațiile dintre participanții la aceste tranzacții sunt reglementate de Regulamentul BNR nr. 4/2002, modificat și completat de Regulamentul BNR nr. 6/2006. Instrumentul de plată electronică poate fi atât un card sau un alt instrument de plată cu acces la distanță, cât și un instrument de plată de tip monedă electronică (*e-money*).

Având în vedere faptul că art. 180 a fost inclus pentru a servi la corecta înțelegere a calificărilor legale de la art. 250 C. pen. („Efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos") și art. 251 C. pen. („Acceptarea operațiunilor financiare efectuate în mod fraudulos"), articole din noul Capitol IV – „Fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice" –, Titlul II – „Infracțiuni contra patrimoniului" –, este utilă și necesară o definire a fiecărui concept-cheie utilizat de legiuitorul penal, nu doar o definiție cu caracter general, cum este cea pe care a preferat-o legiuitorul nostru penal în acest articol.

Definirea clară, detaliată și precisă este cerută și de faptul că în acest domeniu nu se poate face trimitere la o singură reglementare (cum ar fi, spre exemplu, Legea nr. 365/2002), ci la un bogat și deosebit de dinamic cadru legislativ european și global, în armonie cu care legislația românească trebuie să se afle. Astfel, instrumentul de monedă electronică (*e-money*), în prezent definit la noi de Legea comerțului electronic și de Regulamentul BNR menționat mai sus, constituie o parte dintr-o Directivă a CE din anul 2009, care completează și modifică definiții date de-a lungul timpului la nivel european, începând cu reglementarea din anul 1997 pe care am amintit-o mai sus. Mai mult, în această Directivă se subliniază importanța unei definiții precise a instrumentului de monedă electronică, definiție unică, general acceptată la nivel european.

---

[1] A se vedea o trecere în revistă a literaturii din domeniu, în Charalampos Vassiliou, *Electronic payment systems and marketing: A literature review* (2004).

[2] A se vedea definiția citată în prezentarea lui Carlo F. Cattani, *Global practices in e-payment, International Trade Center*, UNCTAD/WTO, 2004.

[3] Publicat în M. Of. nr. 503 din 12 iulie 2002, modificat și completat de Regulamentul nr. 6 din 11 noiembrie 2006 privind emiterea și utilizarea instrumentelor de plată electronică și relațiile dintre participanții la tranzacțiile cu aceste instrumente, publicat în M. Of. nr. 927 din 15 noiembrie 2006, intrat în vigoare la 15 noiembrie 2006.

Pornind de la legislația europeană în materie (aflată la rândul ei în strânsă consonanță cu reglementările de pe plan global), vom defini în continuare toți termenii-cheie legați de plățile electronice.

În conformitate cu legislația comunitară (mai precis, această legislație a fost tradusă aproape în întregime, în ceea ce privește tipurile și definițiile instrumentelor de plată electronică nefiind nicio diferență), Regulamentele BNR menționate și Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic se referă la următoarele tipuri de instrumente de plată electronică:

1. instrumente de plată la distanță (cardul, ordinul de plată electronic, cecul electronic);

2. instrumente de plată de tip monedă electronică (portofelul electronic).

Pornind de la același cadru legislativ, suntem în măsură să definim tipurile de plăți electronice enumerate mai sus și care apar ca termeni-cheie în cuprinsul art. 250 și art. 251 C. pen., după cum urmează:

- **instrumentul de plată electronică** este instrumentul care permite utilizatorului să efectueze operațiuni de tipul celor prevăzute la pct. 1 (art. 2) din Regulamentul BNR nr. 6/2006, și anume:

• retragerea de numerar, respectiv încărcarea și descărcarea unităților valorice în cazul unui instrument de plată de tip monedă electronică, de la terminale precum distribuitoarele de numerar și ghișeul automat de bancă (*Automated Teller Machine*, prescurtat ATM), de la ghișeele emitentului/băncii acceptante sau de la sediul unei instituții, obligată prin contract să accepte instrumentul de plată electronică;

• plata bunurilor sau a serviciilor achiziționate de la comercianții acceptanți și plata obligațiilor către autoritățile administrației publice, reprezentând impozite, taxe, amenzi, penalități etc., prin intermediul imprinterelor, terminalelor de tip punct-vânzare (POS) sau prin alte medii electronice;

• transferurile de fonduri între conturi, altele decât cele ordonate și executate de instituțiile financiare, efectuate prin intermediul instrumentului de plată electronică.

Instrumentul de plată este și rămâne proprietatea emitentului pe toată durata existenței sale. Instrumentul de plată este pus la dispoziția unei persoane fizice sau juridice numai pe baza unei cereri scrise adresate instituției.

- **instrumentul de plată de tip monedă electronică** (*e-money*) este instrumentul de plată electronică reîncărcabil sau nu, altul decât instrumentul de plată cu acces la distanță, cum ar fi un chip-card, o memorie a unui calculator sau un alt dispozitiv electronic, pe care sunt stocate electronic unități monetare, permițând deținătorului său să efectueze operațiunile prevăzute la pct. 1 (art. 2) din Regulamentul BNR nr. 6/2006 și care este acceptat la plată și de alte entități în afara emitentului, valoarea monetară stocată pe instrument fiind în mod obligatoriu egală cu suma primită de emitent de la deținător, respectiv utilizator, după caz.

În ultima Directivă a UE privitoare la moneda electronică (Directiva nr. 2009/110/CE[1]), prin „bani electronici"[2] se înțeleg valori monetare stocate elec-

[1] Directivă a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene din 16 septembrie 2009, care modifică Directivele nr. 2005/60/CE și nr. 2006/48/CE și elimină Directiva nr. 2000/46/CE din 18 septembrie 2000 privind inițierea, exercitarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor de bani electronici (text cu relevanță EEA).

[2] A se vedea și Council Regulation (EC) nr. 3604/93 și 97/489/EC: Commission Recommendation of 30 July 1997 privind tranzacțiile prin instrumente de plată electronică și în particular relația dintre emitent și deținător, Official Journal L. 208 din 2 august 1997, pp. 0052-0058.

tronic, inclusiv magnetic, așa cum sunt reprezentați de solicitările către emitent, emise la primirea de fonduri cu scopul efectuării de plăți definite conform pct. 5 al art. 4 al Directivei nr. 2007/64/CE, acceptate de o persoană fizică sau juridică, alta decât emitentul. În aceeași Directivă s-a statuat faptul că trebuie introdusă o definiție clară și cuprinzătoare a instrumentului de monedă electronică, pentru a o face neutră din punct de vedere tehnic și a permite includerea în definiție nu doar a produselor disponibile în acest moment, ci și a produselor care vor fi dezvoltate în viitor. De asemenea, această definiție ar trebui să acopere, prin urmare, toate situațiile în care un furnizor de servicii de plată emite o valoare preplătită în schimbul unor fonduri, care pot fi folosite pentru plată, fiind acceptată de terțe entități.

- **instrumentul de plată cu acces la distanță** este instrumentul ce permite deținătorului să aibă acces la fondurile aflate în contul său, prin intermediul căruia poate efectua plăți către un beneficiar sau alt gen de operațiuni de transfer de fonduri și care necesită, de obicei, un nume de utilizator și un cod personal de identificare (parolă) și/sau orice alt mecanism de autentificare.

În categoria instrumentelor de plată cu acces la distanță sunt incluse, în special, *cardurile*, altele decât cele care fac parte din categoria instrumentelor de plată de tip monedă electronică (indiferent dacă sunt de debit sau de credit), precum și aplicațiile de tip *Internet-banking* și *home-banking*.

Conform Regulamentului nr. 6/2006 al BNR (art. 2), *cardul bancar* emis de o instituție de credit este un instrument de plată electronică, respectiv un suport de informație standardizat, securizat și individualizat, care permite deținătorului său să folosească disponibilitățile bănești proprii dintr-un cont deschis pe numele său la emitentul cardului și/sau să utilizeze o linie de credit, în limita unui plafon stabilit în prealabil, deschisă de emitent în favoarea deținătorului cardului, în vederea efectuării uneia sau mai multora dintre următoarele operațiuni:

a) retragerea sau depunerea de numerar de la terminale precum distribuitoarele de numerar și/sau ATM, de la ghișeele emitentului/instituției acceptante sau de la sediul unei instituții, obligată prin contract să accepte instrumentul de plată electronică, respectiv încărcarea și descărcarea unităților valorice în cazul monedei electronice;

b) plata bunurilor achiziționate și/sau serviciilor prestate de comercianții acceptanți și/sau emitenți (de exemplu, plata serviciilor prestate de companii în domeniul telefoniei mobile, fixe, transmisii de date, servicii de televiziune și internet sau de către alți furnizori de utilități), precum și plata obligațiilor către autoritățile administrației publice, reprezentând impozite, taxe, amenzi, penalități etc., prin intermediul imprinterelor, terminalelor POS, ATM sau prin alte medii electronice;

c) transferurile de fonduri.

Pe lângă operațiunile de transfer de fonduri, care conferă deținătorului instrumentului de plată cu acces la distanță posibilitatea transmiterii electronice a instrucțiunilor de debitare a contului curent propriu și a transcrierii mesajului dorit pe ordinul de plată care va fi generat automat de sistem, deținătorul poate efectua și operațiuni de schimb valutar, poate constitui depozite și poate obține informații privind situația conturilor și a operațiunilor efectuate. Toate tranzacțiile efectuate sunt recepționate de bancă într-un server de comunicație și procesate printr-o tehnologie proprie de verificare a autenticității mesajului de plată, înainte de a fi transmise în sistemul informatic propriu. În cazul aplicațiilor de tip *Internet-banking*, principiul de funcționare a acestor instrumente de plată cu acces la distanță se

bazează pe tehnologia Internet (*World Wide Web*), precum și pe sistemele informatice ale emitentului. În cazul aplicațiilor de tip *home-banking*, principiul de funcționare a acestor instrumente de plată cu acces la distanță se bazează pe o aplicație informatică a emitentului instalată la sediul deținătorului, pe o stație de lucru individuală sau în rețea.

Sistem informatic și date informatice

Art. 181. (1) Prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive interconectate sau aflate în relație funcțională, dintre care unul sau mai multe asigură prelucrarea automată a datelor, cu ajutorul unui program informatic.

(2) Prin date informatice se înțelege orice reprezentare a unor fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic.

COMENTARII (Prof. univ. dr. Ioana Vasiu)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile din art. 181 nu au un corespondent în Codul penal anterior, ci sunt preluate din Legea nr. 161/2003, lege privitoare la unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, publicată în M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003, Titlul III, *Prevenirea și combaterea criminalității informatice*, art. 35 alin. (1) lit. a) și d). Aceste definiții fuseseră preluate și în primul nou Cod penal abrogat (Legea nr. 301/2004), diferența între aceste două noi coduri penale în această privință fiind aceea că, în timp ce noul Cod penal din 2004 prelua toate definițiile date de Legea nr. 161/2003 la art. 35 (1), noul Cod penal din 2009 nu preia decât aceste două definiții: **sistem informatic** și **date informatice**.

Sursa de inspirație pentru aceste definiții este Convenția Europeană privind criminalitatea informatică (*Cybercrime Convention*) din 2001, intrată în vigoare în august 2004, semnată și ratificată de țara noastră. La nivel european și global, acești termeni au o definire unitară, având în vedere faptul că, în Raportul Explicativ la Convenția Europeană privind criminalitatea informatică, termenii ce apar în definirea infracțiunilor informatice sunt foarte clar detaliați.

Conținutul reglementării. Expresia **sistem informatic** este interpretată diferit de numeroșii cercetători, comentatori, practicieni sau utilizatori ai acestora, acest lucru datorându-se faptului că domeniul sistemelor informatice este caracterizat drept un domeniu în fază timpurie de dezvoltare, afectat de inexactități conceptuale și dezacorduri metodologice: o *adhocrație fragmentată*[1], care sugerează că domeniul ar fi în criză sau că s-ar îndrepta spre o criză[2].

Tradițional, un sistem informatic a fost definit prin două perspective: una referitoare la *funcția* sa, iar o a doua referitoare la *structura* sa. Astfel, dintr-o perspectivă

[1] A se vedea Jeremy Rose, *Information systems development as action research – soft systems methodology and structuration theory*, Ph.D. Thesis, 2000.

[2] A se vedea H.K. Klein, R. Hirschheim, *Crisis in the IS field? A critical reflection on the state of the discipline*, în Journal of the AIS, 4, November, 2003.

structuralistă, un sistem informatic constă într-o colecție de oameni, procese, date și tehnologii care formează o structură care servește anumite funcții sau obiective. Pe de altă parte, dintr-o perspectivă *funcțională*, un sistem informatic este un mediu implementat tehnologic cu scopul de a înregistra, stoca și transmite informații. Prin executarea acestor funcții, un sistem informatic facilitează crearea și schimbul de înțelesuri care servesc scopuri sociale, cum ar fi executarea unor acțiuni, luarea unor decizii sau formularea sau justificarea unor idei.

Domeniul sistemelor informatice – domeniu crucial în activitatea contemporană, dar confuz[1] – nu folosește un vocabular unificat, larg acceptat. Noțiunea de „sistem informatic" nu este definită în mod unic în literatura de specialitate (de altfel, chiar noțiunea de „sistem" este definită diferit în literatura de specialitate) și există diferite păreri privind domeniul sistemelor informatice: cât de larg sau cât de îngust este sau trebuie să fie acesta, precum și ce discipline sunt legate de acest domeniu.

După cum consideră Falkenberg și colaboratorii săi[2], în domeniul sistemelor informatice pot fi detectate cel puțin trei interpretări diferite:

- abordarea ca *sistem tehnic*, implementat cu calculatoare și tehnologia telecomunicațiilor;
- abordarea ca *sistem social* (o organizație în legătură cu nevoi informaționale);
- abordarea ca *sistem conceptual* (adică o abstracție a uneia dintre cele de mai sus).

Falkenberg și colaboratorii săi[3] consideră subsecvent că trebuie să acceptăm că există multe subdomenii diferite, care privesc diverse seturi de probleme, unde se găsesc cuvinte precum informație, dată, comunicare, proces, cunoaștere, sistem etc., cu înțeles local, restrâns, neîmpărtășit pe scară largă. Pe lângă natura interdisciplinară a domeniului sistemelor de informații, se subliniază existența a trei surse majore de probleme:

- marea varietate a grupurilor de interese;
- pozițiile filozofice conflictuale[4] și
- lipsa unei înțelegeri precise a comunicărilor.

Un **sistem informatic** este, în general, considerat a fi un sistem compus din utilizatori, date, tehnologii și procese, care permite colectarea, stocarea, procesarea și comunicarea informației intra- sau interorganizațional[5]. Goldin și colaboratorii săi[6] consideră că un sistem informatic este un termen generic ce se referă la *sisteme software*, care furnizează servicii bazate pe informații. O definiție sintetică este propusă de Linda Gail Christie și John Christie: „într-o organizație, întreaga colecție

---

[1] A se vedea Peter Checkland, Sue Holwell, *Information, systems, information systems – Making sense of the field*, John Wiley & Sons, 1998.

[2] A se vedea E.D. Falkenberg, W. Hesse, P. Lindgreen, B.E. Nilsson, J.L.H. Oei, C. Rolland, R.K. Stamper, F.J.M. van Assche, A.A. Verrijn-Stuart, K. Voss, *A framework of information system concepts*, The FRISCO Report, 1998.

[3] *Ibidem*.

[4] A se vedea și Geoff Walsham, *Interpreting information systems in organisations*, John Wiley and Sons, 1993.

[5] A se vedea Kenneth C. Laudon, Jane P. Laudon, *Essentials of management information systems. Transforming business and management*, 3rd ed., Prentice Hall, 1999.

[6] A se vedea D. Goldin, B. Thalheim, S. Srinivasa, *Information systems = Databases + Interaction: Towards principles of information system design*, 2000.

de proceduri, operații și funcții dedicate generării, colectării, evaluării, stocării și diseminării datelor și informațiilor"[1].

Conform Codului penal al statului California, prin **sistem informatic** (*computer system*) se înțelege un dispozitiv sau o colecție de dispozitive, unul sau mai multe dintre acestea conținând programe informatice, instrucțiuni electronice, date de intrare și ieșire, care execută un număr de funcții, printre acestea: funcții logice, aritmetice, de stocare și accesare date, comunicare și control.

Un **sistem informatic** include echipament (componente *hardware*), programe informatice (componente *software*) și sistemul social care *orchestrează* furnizarea organizată a informației, cele două formând o rețea socio-tehnică[2]. Prin „program informatic" se înțelege o colecție de programe pentru calculator, proceduri și documentație care permite realizarea uneia sau mai multor acțiuni pe un sistem informatic. Expresia include *programe de aplicație* (spre exemplu, procesoare de texte sau programe pentru calcul tabelar), *sisteme de operare* și *middleware* (programe care controlează și coordonează sisteme distribuite)[3]. Componentele fizice ale unui sistem de calcul sunt dispozitive care pot fi clasificate ca periferice de intrare, unitatea de procesare, periferice de ieșire, periferice de stocare și periferice de comunicații.

Sawyer[4] consideră că într-un sistem informatic programele informatice (*software*) reprezintă componenta principală, sistemul mai incluzând și echipament (*hardware*), oameni (utilizatori, administratori, manageri) și reguli, care permit programelor pentru calculator să lucreze pentru a servi utilizatorii, dar este atent să puncteze că distincția între programe informatice și sisteme informatice evidențiază celelalte componente care trebuie asamblate pentru a crea un *sistem funcțional*.

Conform art. 1 lit. a) din Convenția Europeană privind criminalitatea informatică[5], prin **sistem informatic** (*computer system*) se înțelege orice dispozitiv sau grup de dispozitive interconectate sau relaționate, unul sau mai multe dintre acestea, conform unui program informatic, executând procesarea automată a datelor. Un asemenea sistem poate include intrări, ieșiri sau capacități de stocare de date, poate funcționa singur sau poate fi conectat la o rețea sau la alte dispozitive similare.

Definiția dată de noul Cod penal conceptului de „sistem informatic" și, respectiv, celui de „date informatice" este identică cu cea dată de legiuitorul român în art. 35 alin. (1) din Legea nr. 161/2003 și identică cu cea dată de legiuitorul european în Convenția Europeană privind criminalitatea informatică [Capitolul I, art. 1 lit. a)].

Legiuitorul european, în Raportul Explicativ al Convenției[6], a detaliat definiția conceptului de „sistem informatic" și cea a conceptului de „date informatice" după cum urmează:

---

[1] A se vedea Linda Gail Christie, John Christie, *The Encyclopedia of microcomputer terminology*, Prentice Hall, 1984.

[2] A se vedea Jeremy Rose, *op. cit.*

[3] A se vedea și definiția WIPO din *Model Provisions on the Protection of Computer Software* (1977).

[4] A se vedea S. Sawyer, *A market-based perspective on information systems development*, Communications of the ACM, November, 44 (11), 2001, pp. 97-102.

[5] A se vedea Council of Europe, *Convention on Cybercrime*, European Treaty Series no. 185 (2001).

[6] A se vedea Council of Europe, *Explanatory Report to the Convention on Cybercrime*, noiembrie 2001.

- un sistem informatic (computerizat) este un dispozitiv compus din echipament și programe informatice, realizat pentru procesarea automată (fără intervenție umană directă) a datelor (datele din sistemul computerizat sunt operate prin executarea unui program informatic, adică a unui set de instrucțiuni care pot fi executate de calculator pentru obținerea rezultatului dorit). Un calculator poate rula diferite programe informatice și poate consta din diferite periferice, distincte față de unitatea centrală de procesare și periferice (dispozitiv care poate executa diferite funcții specifice în interacțiune cu unitatea centrală, cum ar fi o imprimantă, ecran video sau cititor/inscriptor de CD-uri).

O rețea constă în interconectarea a două sau mai multe sisteme informatice. Interconectarea poate fi comună (*eartbound*), prin fire sau cabluri, *wireless* prin radio, infraroșii sau satelit sau ambele. Rețeaua poate fi limitată din punct de vedere geografic la o zona restrânsă (*local area networks*) sau se poate întinde pe o suprafață mare (*wide area networks*), rețele care, la rândul lor, pot fi interconectate.

Internet este o rețea globală alcătuită din mai multe rețele interconectate, toate realizând același protocol. Există și rețele de alte tipuri, care sunt sau nu conectate la Internet, capabile să comunice date informatice între sisteme informatice. Sistemele informatice pot fi conectate la rețea ca „puncte finale" (*endpoints*) sau ca mijloace de asistență în comunicația din rețea.

În general, prin „dată" se înțelege un set de fapte discrete despre evenimente sau lumea înconjurătoare. **Dată informatică** este orice simbol sau semn care este într-o formă ce poate fi stocată digital. Conform Christie și Christie, prin datele informatice înțelegem numere, litere, simboluri sau fapte care descriu un obiect, idee, condiție, situație sau alt factor, fiind elemente de bază ale informației, care pot fi procesate sau produse de un calculator[1]. Chiar dacă datele și instrucțiunile pot avea aceeași formă sau expresie, o distincție funcțională există între ele.

Conform art. 1 lit. b) din Convenția Europeană privind criminalitatea informatică, prin **date informatice** se înțelege orice reprezentare de fapte, informații sau concepte într-o formă adecvată procesării într-un sistem informatic, incluzând un program informatic care poate determina executarea unei funcții de către un sistem informatic.

În Raportul explicativ, legiuitorul european a dorit și mai multă claritate în înțelegerea acestui concept, astfel că a făcut următoarele precizări:

• expresia „apte de a fi procesate" trebuie interpretată în sensul că datele se află într-o anumită formă care poate fi în mod direct procesată de un sistem computerizat;

• datele informatice sunt date în formă electronică sau altă formă care asigură procesarea lor directă.

Principalele atribute ale datelor informatice se referă la *confidențialitate*, *integritate* și *disponibilitate*. Confidențialitatea este un atribut care vizează prevenirea accesului fără drept la date informatice. Integritatea este un atribut al datelor informatice care se referă la păstrarea corectă, nealterată și completă a acestora. Disponibilitatea datelor informatice este un atribut care se referă la prevenirea acțiunilor care împiedică sau întârzie semnificativ accesul la date sau folosirea sistemelor informatice, printre asemenea acțiuni numărându-se criptarea sau ștergerea datelor sau atacurile care vizează refuzul serviciului (*Denial-of-Service* – DoS).

[1] A se vedea Linda Gail Christie, John Christie, *op. cit.*

Exploatarea unei persoane

Art. 182. Prin exploatarea unei persoane se înțelege:

a) supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat;

b) ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire;

c) obligarea la practicarea prostituției, la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală;

d) obligarea la practicarea cerșetoriei;

e) prelevarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în mod ilegal.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Norma explicativă cuprinsă în acest articol nu are corespondent în legea penală anterioară și reprezintă o preluare cu unele modificări a prevederilor art. 2 pct. 2^1 din Legea nr. 678/2001 pentru prevenirea și combaterea traficului de persoane[2], în forma existentă la data redactării noii legi penale. Această normă era necesară, deoarece explică ce se înțelege prin cerința esențială pe care legiuitorul o prevede în legătură cu elementul subiectiv al normelor de incriminare din art. 210 C. pen. și din art. 211 C. pen. sau ca o condiție constitutivă obiectivă a faptei prevăzute în art. 216 C. pen.[3].

Conținutul reglementării

a) Supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat

Conceptele *muncă forțată* sau *obligatorie* au fost definite prin documentele Convenției nr. 29 din 1930 privind munca forțată sau obligatorie, la care România a aderat în anul 1957[4]. În înțelesul Convenției, este considerată muncă forțată sau

---

[1] „Prin exploatarea unei persoane se înțelege:

a) executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii în mod forțat ori cu încălcarea normelor legale privind condițiile de muncă, salarizare, sănătate și securitate;

b) ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire;

c) obligarea la practicarea prostituției, la reprezentări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau alte forme de exploatare sexuală;

d) prelevarea de organe;

e) efectuarea unor alte asemenea activități prin care se încalcă drepturi și libertăți fundamentale ale omului".

[2] Publicată în M. Of. nr. 783 din 11 decembrie 2001, cu modificările și completările ulterioare. În prezent, conform art. 2 lit. b din acest act normativ, „prin exploatarea unei persoane se înțelege activitățile prevăzute la art. 182 din Codul penal".

[3] Această incriminare nouă – folosirea serviciilor care fac obiectul exploatării unei persoane traficate, incriminare cerută de art. 19 din Convenție – a fost introdusă, în urma ratificării de către România a Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 3 mai 2005, deschisă spre semnare și semnată de România la Varșovia în 16 mai 2005, prin Legea nr. 300/2006, publicată în M. Of. nr. 622 din 19 iulie 2006.

[4] Decretul nr. 213/1957, publicat în B. Of. nr. 4 din 18 ianuarie 1958. De asemenea, mai prezintă importanță Convenția OIM nr. 105/1957 privind abolirea muncii forțate, ratificată prin

obligatorie „orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bunăvoie".

De asemenea, conform art. 4 C. mun., adoptat prin Legea nr. 53/2003, republicată[1], munca forțată înseamnă orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare sau pentru care persoana nu și-a exprimat consimțământul în mod liber.

În doctrină[2], munca forțată a fost definită ca acea muncă impusă prin constrângerea unei persoane, în alte cazuri decât cele admise de dispozițiile legale, în timp ce prin muncă obligatorie se înțelege munca impusă în mod abuziv, ca o obligație, unei persoane, deși aceasta nu face parte dintre îndatoririle sale și nici nu-i poate fi pretinsă în baza unei dispoziții legale.

Potrivit reglementărilor Convenției, cât și normei cuprinse în art. 42 alin. (2) din Constituția României, republicată, nu au caracterul unei munci obligatorii următoarele activități:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință[3];

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată[4];

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol[5], precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Legea nr. 140/1998, publicată în M. Of. nr. 249 din 6 iulie 1998, și Convenția OIM nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor, ratificată prin Legea nr. 203/2000, publicată în M. Of. nr. 577 din 17 noiembrie 2000.

[1] M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011.

[2] George Antoniu, Costică Bulai, *op. cit.*, pp. 615-616.

[3] A se vedea, pentru detalii: Legea nr. 395/2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat, publicată în M. Of. nr. 1155 din 20 decembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare; Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, publicată în M. Of. nr. 990 din 12 decembrie 2006, cu modificările și completările ulterioare. Cetățenii au dreptul și obligația să apere România, condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare fiind stabilite prin lege organică [art. 55. alin. (1) și (2) din Constituție]. Pentru încorporare, Constituția – în art. 55 alin. (3) – stabilește limitele de vârstă – de la 20 de ani și până la 35 de ani, cu excepția voluntarilor. În baza art. 2 alin. (1) din Legea nr. 395/2005, începând cu 1 ianuarie 2007, executarea acestui serviciu obligatoriu, în calitate de militar în termen și militar cu termen redus, se suspendă. Executarea serviciului militar devine obligatorie, în condițiile Legii nr. 446/2006, pe durata stării de război, a stării de mobilizare, precum și pe timpul stării de asediu (art. 3 din Legea nr. 395/2005). Alin. (2) lit. a) al art. 42 din Constituție va deveni – în aceste condiții – aplicabil în cazul în care persoanele care, din motive religioase sau de conștiință, nu vor executa serviciul militar și care vor putea desfășura, în condițiile legii, alte activități, fără ca acestea să fie considerate muncă forțată – Andrei Popescu, *Interzicerea muncii forțate* (Comentariu), în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *op. cit.*, p. 404. Prin H.G. nr. 1360/2006, publicată în M. Of. nr. 848 din 16 octombrie 2006, s-au stabilit normele privind organizarea și funcționarea recrutării și selecționarea cetățenilor pentru efectuarea serviciului militar pe bază de voluntariat.

[4] Pentru detalii, a se vedea Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013, cu modificările și completările ulterioare.

[5] Prin aceste sintagme se înțeleg acele situații care pun în pericol viața, securitatea sau sănătatea întregii sau unei părți din populație. Numai o asemenea interpretare este în concordanță cu art. 8 din Pactul internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale – Andrei Popescu, *op. cit.*, p. 404.

De asemenea, conform art. 4 alin. (3) C. mun., nu constituie muncă forțată munca sau activitatea impusă de autoritățile publice:

a) în temeiul legii privind serviciul militar obligatoriu;

b) pentru îndeplinirea obligațiilor civice stabilite prin lege;

c) în baza unei hotărâri judecătorești de condamnare, rămasă definitivă, în condițiile legii;

d) în caz de forță majoră, respectiv în caz de război, catastrofe sau pericol de catastrofe precum: incendii, inundații, cutremure, epidemii, sau epizootii violente, invazii de animale sau insecte și, în general, în toate circumstanțele care pun în pericol viața sau condițiile normale de existență ale ansamblului populației ori ale unei părți a acesteia.

Nu în ultimul rând, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale din 1950, intrată în vigoare în 1953, a Consiliului Europei, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994[1], interzice, prin art. 4, sclavia și munca forțată, prevăzând că: „(...) 2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră muncă forțată sau obligatorie în sensul prezentului articol:

a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;

b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;

d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civile normale".

Analizându-se comparativ legislația internațională și cea internă, în materie, în literatura de drept constituțional[2] s-a ajuns la concluzia că legea română se ridică, ca nivel al protecției, deasupra termenilor convenției. Mai mult, România a incriminat, prin Codul penal, sclavia și supunerea unei persoane la muncă forțată sau obligatorie.

Conceptul de „muncă", în sensul folosit de legiuitor în art. 212 C. pen., cuprinde orice activitate prestată de individ, sub orice formă și indiferent de durata acesteia[3]. Dreptul la muncă, în sens larg, include și libertatea muncii. Orice contract de muncă încheiat cu nerespectarea libertății muncii este nul de drept.

În ceea ce privește excepțiile de la principiul constituțional, potrivit căruia „munca forțată este interzisă", este de precizat că acestea sunt strict delimitate, prin însăși Constituție, iar prestarea acelor munci trebuie să fie, necondiționat, reglementată prin lege[4].

Distincția dintre cele două ipoteze – muncă împotriva voinței persoanei și muncă obligatorie – este că, în primul caz, victima este supusă la prestarea unei munci contra voinței acesteia, pe când, în al doilea caz, victima este constrânsă la prestarea unei munci pe care ea nu are obligația să o efectueze. În ambele situații

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994.

[2] Andrei Popescu, *op. cit.*, p. 403.

[3] Gheorghe Diaconescu, *op. cit.*, p. 162.

[4] Victor Roșca, *Supunerea la muncă forțată sau obligatorie (Infracțiuni contra libertății persoanei)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. III, p. 305.

apare, caracterul de silnicie pe care îl îmbracă prestația subiectului pasiv, caracterul de muncă impusă[1].

Nu va prezenta relevanță pentru incidența legii penale modalitatea prin care victima este constrânsă la muncă – folosirea forței fizice, a amenințărilor, a șantajului etc. – și nici dacă victimei i se asigură condiții de muncă ori de retribuire favorabile. Definitorie este poziția (atitudinea) psihică a persoanei față de munca prestată, mai precis, absența voinței și consimțământului persoanei de a îndeplini acea activitate[2].

b) Ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire

Conform art. 1 din Convenția asupra sclaviei din 26 septembrie 1926 de la Geneva, sclavia este acea condiție a unui individ asupra căruia se exercită toate atributele dreptului de proprietate sau a unora dintre acestea.

Sclavia este interzisă și de art. 4 par. 1 din Convenție și de art. 5 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Punerea în stare de sclavie este acțiunea de a transforma statutul individual al unei persoane, din persoană liberă în persoană dependentă față de o altă persoană. Persoana din urmă devine proprietarul celei dintâi.

Ținerea în stare de sclavie este acțiunea de perpetuare (menținere) a sclaviei unei persoane. *Punerea în stare de sclavie* este acțiunea de a transforma statutul unei persoane, din persoană liberă în persoană dependentă față de o altă persoană. Persoana din urmă devine proprietarul celei dintâi.

c) Obligarea la practicarea prostituției, la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală

Mai întâi, trebuie subliniat că prin noua lege penală a fost dezincriminată prostituția, astfel încât actele materiale care intrau în compunerea acestei infracțiuni, dacă sunt realizate și celelalte condiții prevăzute de lege, vor putea fi încadrate în dispozițiile din art. 2 pct. 6 și 7 din Legea nr. 61/1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, republicată[3].

S-a optat pentru această soluție, deși România a aderat, prin Decretul nr. 482/1954[4], la Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituării altora, adoptată de Adunarea Generală ONU la 2 decembrie 1949, document ce a fost avut în vedere la elaborarea Codului penal român din anul 1969 și în care se prevede că „prostituția și răul care o însoțește, traficul cu ființe umane în

---

[1] Gheorghe Diaconescu, *op. cit.*, p. 162.

[2] Constantin Duvac, *Exploatarea unei persoane* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 567.

[3] M. Of. nr. 96 din 7 februarie 2014. Art. 2 – „Constituie contravenție săvârșirea oricăreia dintre următoarele fapte, dacă nu sunt comise în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni: (...) 6. atragerea de persoane, sub orice formă, săvârșită în localuri, parcuri, pe străzi sau în alte locuri publice în vederea practicării de raporturi sexuale cu acestea spre a obține foloase materiale, precum și îndemnul sau determinarea, în același scop, a unei persoane la săvârșirea unor astfel de fapte; 7. acceptarea sau tolerarea practicării faptelor prevăzute la pct. 6) în hoteluri, moteluri, campinguri, baruri, restaurante, cluburi, pensiuni, discoteci sau în anexele acestora de către patronii sau administratorii ori conducătorii localurilor respective".

[4] Publicat în B. Of. nr. 46 din 10 decembrie 1954.

vederea prostituării lor sunt incompatibile cu demnitatea și valoarea persoanei umane și pun în pericol bunăstarea individului, a familiei și a comunităților".

Prin **practicarea prostituției** se înțelege întreținerea de acte sexuale cu diferite persoane în scopul obținerii de foloase patrimoniale pentru sine sau pentru altul – art. 213 alin. (4) C. pen.

„Obligarea la practicarea prostituției" constă în silirea, constrângerea, fizică sau psihică, a unei persoane la întreținerea de acte sexuale cu diferite persoane în scopul obținerii de foloase patrimoniale pentru sine sau pentru altul. Nu interesează dacă constrângerea și-a atins scopul, adică dacă a determinat ca persoana constrânsă să practice într-adevăr sau să continue a practica prostituția. Nu se cere ca această constrângere să îndeplinească condițiile cerute în art. 24 sau în art. 25 C. pen.[1].

În **practica judiciară** s-a decis că recrutarea, transportarea, transferarea, cazarea sau primirea unei persoane, între altele, prin înșelăciune, cu promisiunea de a o duce în străinătate pentru a munci în condiții avantajoase, dar în realitate pentru a o constrânge la practicarea prostituției în scopul exploatării ei de către făptuitor, constituie infracțiunea de trafic de persoane, iar nu aceea de proxenetism[2]. Prin urmare, ori de câte ori recrutarea, transportarea, transferarea, cazarea sau primirea unei persoane s-a realizat prin constrângere, în scopul obligării acesteia la practicarea prostituției, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de persoane[3]. Instanța supremă a mai statuat că infracțiunea de trafic de persoane este o infracțiune complexă, care absoarbe în conținutul ei infracțiunea de proxenetism, precum și infracțiunile de lovire și amenințare.

La fel, fapta de a recruta o minoră în scopul exploatării acesteia prin obligarea la practicarea prostituției se încadrează în conținutul juridic al traficului de minori, iar nu în prevederile referitoare la proxenetism. Ori de câte ori sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de persoane sau de trafic de minori, dându-se eficiență principiului potrivit căruia legea specială derogă de la cea generală, fapta se încadrează în prevederile art. 12 ori ale art. 13 din Legea nr. 678/2001 (preluate, cu unele modificări, în art. 210, respectiv în art. 211, ambele din noul Cod penal), iar nu în cele privitoare la proxenetism[4].

Dacă această faptă se răsfrânge asupra mai multor subiecți pasivi, atunci vor fi aplicabile și regulile referitoare la concursul de infracțiuni[5].

---

[1] Constantin Duvac, *Exploatarea..., op. cit.*, vol. II, p. 568.

[2] ICCJ, dec. nr. 4158/2004, în BC nr. 1/2005, p. 4748 și în BJ 2004, pp. 822-823. În același sens, a se vedea: ICCJ, s. pen., dec. nr. 4968/2005, în Lidia Bărbulescu, Anton Pandrea, Ioan Griga, Victor Vicențiu Pașca Cameniță, Adina Vlășceanu, *Înalta Curte de Casație și Justiție. Jurisprudența secției penale pe anul 2005*, Ed. Hamangiu, București, 2006, pp. 68-70.

[3] ICCJ, s. pen., dec. nr. 5999/2004, în BJ 2004, pp. 825-826.

[4] ICCJ, s. pen., dec. nr. 2550/2004, în BJ 2004, pp. 827-828.

[5] Constantin Duvac, *Exploatarea..., op. cit.*, p. 568. În sens contrar, a se vedea: ICCJ, Completul de 9 judecători, s. pen., dec. nr. 32/2005, în BC nr. 3/2005, p. 57; BC nr. 4/2005, p. 40; Lidia Bărbulescu, Anton Pandrea, Ioan Griga, Victor Vicențiu Pașca Cameniță, Adina Vlășceanu, *op. cit.*, p. 676 – în motivarea acestei soluții extrem de interesante, dar discutabile, se arată că, în cazul în care acțiunea inculpatului este caracterizată prin unitatea de timp și loc, pe baza aceleiași rezoluții infracționale, numărul subiecților pasivi caracterizează, între altele, numai pericolul social al faptelor săvârșite și constituie element de circumstanțiere în individualizarea judiciară, fără a da loc unui concurs de infracțiuni; ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. 49 din 4 iunie 2007, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro*.

Soluția unității de infracțiune promovată de instanța supremă în această situație, printr-o decizie[1] dată într-un recurs în interesul legii, a fost criticată în doctrină[2], deoarece subiecții pasivi multiplii nu pot fi tratați decât autonom, fiecare persoană putând avea trăsături specifice, care nu pot fi acoperite de o eventuală unitate de rezoluție delictuoasă. De altfel, această decizie, după intrarea în vigoare a noului Cod penal, și-a încetat valabilitatea, ca urmare a modificărilor aduse condițiilor de existență ale infracțiunii continuate.

Cu privire la delimitările dintre cele două tipuri de incriminări, admițând un recurs în anulare, soluție valabilă și în raport cu prevederile art. 210 și art. 211, față de dispozițiile din art. 213 C. pen., instanța supremă[3] a decis că:

- în aplicarea dispozițiilor art. 329 C. pen. anterior și ale art. 12 și art. 13 din Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, distincția dintre infracțiunea de trafic de persoane prevăzută în art. 12 și, respectiv, art. 13 din Legea nr. 678/2001 și cea de proxenetism prevăzută în art. 329 alin. (1) C. pen. anterior este dată de obiectul juridic generic diferit al celor două incriminări, respectiv de valoarea socială diferită, protejată de legiuitor prin textele incriminatorii ale celor două legi: în cazul infracțiunilor prevăzute în Legea nr. 678/2001 aceasta fiind apărarea libertății de voință și de acțiune a persoanei, iar în cazul infracțiunii de proxenetism prevăzută în art. 329 C. pen. anterior, apărarea bunelor moravuri în relațiile de conviețuire socială și de asigurare licită a mijloacelor de existență.

- drept urmare, în cazul în care o persoană, fără a întrebuința constrângeri, îndeamnă sau înlesnește practicarea prostituției ori trage foloase de pe urma practicării prostituției de către persoane majore săvârșește infracțiunea de proxenetism prevăzută în art. 329 alin. (1) C. pen. anterior.

Tot astfel, în cazul în care o persoană, fără a întrebuința constrângerea, recrutează persoane majore pentru prostituție ori trafichează persoane majore în acest

---

[1] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. 49 din 4 iunie 2007, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro*. Argumentul hotărâtor al instanței a fost acela că, din moment ce prin săvârșirea repetată a oricăreia dintre faptele la care se referă art. 12 sau art. 13 din Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane se încalcă de mai multe ori aceeași dispoziție a legii, ca urmare a unei singure hotărâri infracționale luate de autor și dusă la îndeplinire într-un interval de timp care să nu excludă posibilitatea unei rezoluții infracționale unice, se impune ca toate aceste acte, care prezintă fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni, să fie încadrate, după caz, într-o infracțiune unică, continuată, de trafic de persoane și, respectiv, de trafic de minori. Diferența de obiect sau de subiect pasiv al infracțiunii, se susține în continuare în motivarea deciziei, nu poate determina pulverizarea unei acțiuni unice sau repetate în timp, îndeplinite în realizarea aceleiași rezoluții, în tot atâtea infracțiuni autonome, concurente, câte bunuri sau persoane au făcut obiectul acelei acțiuni. De aceea, așa cum faptul de a sustrage în împrejurări identice, într-o zi, un obiect, iar în zilele următoare alte obiecte, nu poate constitui decât o singură infracțiune continuată de furt, tot astfel, fapta unui individ de a trafica, prin acte repetate, mai multe persoane majore sau minore, în realizarea aceleiași rezoluții, constituie, după caz, infracțiunea continuată de trafic de persoane sau de minori, iar nu un concurs real de asemenea infracțiuni.

[2] George Antoniu, *Recursul în interesul legii. Contribuții la interpretarea și aplicarea corectă a dispozițiilor din Partea generală a Codului penal*, în RDP nr. 1/2011, pp. 13-15. În opinia autorului, compararea infracțiunii de trafic de persoane cu infracțiunea de furt, în justificarea unității de infracțiune, este profund discutabilă, deoarece, în cazul infracțiunilor contra proprietății, situația este principial alta, obiectele materiale neprezentând, în individualitatea lor, particularitățile pe care le prezintă persoana umană, și, ca atare, unificarea lor în cadrul unei unități de rezoluție este imposibilă. În același sens, a se vedea Constantin Duvac, *Exploatarea..., op. cit.*, p. 569.

[3] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. XVI din 19 martie 2007, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro*.

scop, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de proxenetism prevăzută în art. 329 alin. (2) tezele I și II C. pen. 1969.

În situația unor acte de recrutare, transportare, transferare, cazare sau primire a unei persoane, prin amenințare, violență, răpire, fraudă ori înșelăciune, abuz de autoritate sau prin alte forme de constrângere ori profitând de imposibilitatea acelei persoane de a-și exprima voința sau prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase pentru obținerea consimțământului persoanei care are autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatării acestei persoane, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de persoane, prevăzută în art. 12 din Legea nr. 678/2001.

În cazul în care o persoană acționează asupra altei persoane prin modalitățile arătate mai sus, îndemnând, înlesnind sau trăgând foloase ori recrutând sau traficând persoane majore în vederea practicării de bunăvoie a prostituției, iar ulterior acționează asupra aceleiași persoane și prin modalitățile arătate în conținutul textului art. 12 din Legea nr. 678/2001, se va reține atât săvârșirea infracțiunii prevăzută în art. 329 alin. (1) C. pen. anterior sau în art. 329 alin. (2) tezele I și II C. pen. anterior, după caz, cât și a infracțiunii prevăzute în art. 12 din Legea nr. 678/2001, în concurs real.

Atunci când fapta concretă nu întrunește elementele constitutive ale proxenetismului, aceasta va putea fi încadrată drept contravenție. dacă sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 2 pct. 6 din Legea nr. 61/1991, republicată.

„Obligarea la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală"

Deși libertatea de exprimare este unul dintre drepturile fundamentale ale cetățenilor români, fiind considerată de Constituția României, republicată, ca inviolabilă, prin excepție de la aceasta, în art. 30 alin. (7) teza ultimă din Legea fundamentală se stipulează că sunt interzise de lege, între altele, manifestările obscene, contrare bunelor moravuri. Noul Cod penal a ținut seama de această normă constituțională și a incriminat în art. 374 pornografia infantilă, constând în producerea, deținerea în vederea expunerii sau distribuirii, achiziționarea, stocarea, expunerea, promovarea, distribuirea, precum și punerea la dispoziție, în orice mod, de materiale pornografice cu minori.

Lupta împotriva influenței negative a pornografiei și a extinderii acesteia pe plan internațional a dus la încheierea Convenției de la Geneva din 1923 privind combaterea traficului de publicații obscene (ratificată de statul nostru și publicată în M. Of. nr. 188 din 24 august 1926). În acest sens, Parlamentul României a adoptat Legea nr. 196/2003 privind prevenirea și combaterea pornografiei[1], republicată[2], dându-se textelor o nouă numerotare.

Conform art. 2 alin. (1) din Legea nr. 196/2003, prin *pornografie* se înțelege actele cu caracter obscen, precum și materialele care reproduc sau difuzează asemenea acte.

Prin *acte cu caracter obscen* se înțelege gesturi sau comportamente sexuale explicite, săvârșite individual sau în grup, imagini, sunete ori cuvinte care, prin semnificația lor, aduc ofensă la pudoare, precum și orice alte forme de manifestare indecentă privind viața sexuală, dacă se săvârșesc în public – art. 2 alin. (2) din Legea nr. 196/2003.

[1] Publicată în M. Of. nr. 342 din 20 mai 2003.
[2] M. Of. nr. 198 din 20 martie 2014.

Potrivit art. 2 alin. (3) din Legea nr. 196/2003, prin *materiale cu caracter obscen* se înțelege „obiecte, gravuri, fotografii, holograme, desene, scrieri, imprimate, embleme, publicații, filme, înregistrări video și audio, spoturi publicitare, programe și aplicații informatice, piese muzicale, precum și orice alte forme de exprimare care prezintă explicit sau sugerează o activitate sexuală".

Dispozițiile acestei legi nu se aplică în cazul operelor de artă sau științifice sau în cazul materialelor realizate în interes artistic, științific, al cercetării, educației sau al informării.

Prin *materiale pornografice cu minori* se înțelege orice material care prezintă un minor având un comportament sexual explicit sau care, deși nu prezintă o persoană reală, simulează, în mod credibil, un minor având un astfel de comportament – art. 374 alin. (4) C. pen.

Prin reglementarea infracțiunii de pornografie infantilă s-a urmărit eliminarea suprapunerilor în reglementare determinate în prezent de existența a trei acte normative care conțin incriminări în materie (Legea nr. 678/2001, Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției[1] și Legea nr. 196/2003). Elementele constitutive ale incriminărilor din aceste texte au fost sintetizate în art. 374 C. pen., text care a avut în vedere și Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene nr. 2004/68/JAI din 22 decembrie 2003 privind lupta împotriva exploatării sexuale a copiilor și pedo-pornografiei.

Dispoziții similare se regăsesc în art. 197 C. pen. elvețian, art. 189 alin. (1) lit. b) C. pen. spaniol, §184 alin. (3) C. pen. german, §207a C. pen. austriac, Cap. 16 §10a C. pen. suedez, §211 alin. final C. pen. norvegian.

Obligarea la manifestări pornografice constă în silirea, constrângerea, fizică sau psihică, a unei persoane la realizarea unor atitudini, acte sau fapte cu caracter obscen, precum și difuzarea unor materiale care reproduc sau fac referire la asemenea acte. Nu interesează dacă constrângerea și-a atins scopul, adică dacă a determinat persoana constrânsă să realizeze manifestări pornografice. Nici în acest caz nu se cere ca această constrângere să îndeplinească condițiile cerute în art. 24 sau art. 25 C. pen.[2].

Textul cere însă ca această constrângere să se realizeze **în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice (obscene)**, adică orice material care prezintă o persoană fizică (minor sau major) având un comportament sexual explicit sau care, deși nu prezintă o persoană reală, simulează, în mod credibil, o persoană având un astfel de comportament.

Norma explicativă va fi incidentă chiar dacă în urma obligării unei persoane la manifestări pornografice nu s-a reușit producerea și difuzarea materialelor pornografice. Cu atât mai mult aceasta va fi aplicabilă dacă făptuitorul, ca urmare a constrângerii exercitate asupra subiectului pasiv, a produs și difuzat materiale obscene[3].

Termenii „producerea" și „difuzarea" au înțelesul folosit în limbajul obișnuit, adică de confecționare, realizare, fabricare, creare de materiale pornografice, respectiv de oferire, distribuire, transmitere, punere la dispoziție, încredințare, vânzare

[1] Publicată în M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003, cu modificările și completările ulterioare.
[2] Constantin Duvac, *Exploatarea...*, *op. cit.*, p. 571.
[3] *Ibidem*.

sau remitere cu titlu gratuit a unor astfel de materiale în diverse locuri sau la diferite persoane.

d) Obligarea la practicarea cerșetoriei

Deși noul Cod penal, după modelul francez, a renunțat la incriminarea faptei de cerșetorie în forma consacrată de Codul penal din anul 1969, a introdus două incriminări noi, conexe cerșetoriei: exploatarea cerșetoriei (art. 214 C. pen.) și folosirea unui minor în scop de cerșetorie (art. 215 C. pen.).

A obliga o persoană la practicarea cerșetoriei înseamnă a constrânge acea persoană să apeleze în mod repetat la mila publicului, cerând ajutor material. Constrângerea la cerșetorie poate fi realizată prin mijloace fizice sau prin amenințare ori prin amândouă modurile. Nu interesează dacă constrângerea și-a atins scopul, adică dacă a făcut ca persoana constrânsă să practice într-adevăr sau să continue a practica cerșetoria. Nu se cere ca această constrângere să îndeplinească condițiile cerute de lege pentru a înlătura imputabilitatea faptei săvârșită sub imperiul ei[1].

e) Prelevarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în mod ilegal

Conform art. 142 din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății[2], prin *organ* se înțelege partea diferențiată în structura unui organism, adaptată la o funcție definită, alcătuită din mai multe țesuturi[3] sau tipuri celulare, prezentând vascularizație și inervație proprii. Constituie organ în înțelesul arătat și o parte a unui organ, dacă este destinată utilizării în corpul uman în același scop ca organul întreg, menținându-se cerințele legate de structură și vascularizare, iar prin *prelevare* se înțelege recoltarea de organe și/sau țesuturi și/sau celule de origine umană sănătoase morfologic și funcțional, în vederea efectuării unor proceduri de transplant[4].

Potrivit legii, prelevarea de organe, țesuturi și celule de origine umană, în scop terapeutic, se poate efectua de la persoane majore în viață, având capacitate de exercițiu deplină, după obținerea consimțământului scris, liber, prealabil și expres al acestora. Prelevarea de organe, țesuturi și/sau celule de la persoanele decedate se face numai cu consimțământul scris al cel puțin unuia dintre membrii majori ai familiei sau ai rudelor, în ordinea următoare: soț, părinte, copil, frate, soră, iar în absența acestora, al persoanei autorizate, în mod legal, conform legislației în domeniu, să îl reprezinte pe defunct. De asemenea, transplantul de organe, țesuturi și celule de origine umană se efectuează cu consimțământul scris al primitorului, după ce acesta a fost informat asupra riscurilor și beneficiilor procedeului.

Expresia „în mod ilegal" se referă la prelevarea de organe realizată cu încălcarea prevederilor Legii nr. 95/2006, adică fără consimțământul dat în condițiile legii. Acest act normativ conține mai multe incriminări (art. 155-159)[5] referitoare la prelevarea de organe în mod ilegal, iar prin art. 384 C. pen. a fost calificată drept infracțiune prelevarea de țesuturi sau organe de la un cadavru, fără drept.

---

[1] Constantin Duvac, *Exploatarea...*, *op. cit.*, p. 572.

[2] Publicată în M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006, cu modificările și completările ulterioare.

[3] Prin *țesut* se înțelege gruparea de celule diferențiate, unite prin substanța intercelulară amorfă, care formează împreună o asociere topografică și funcțională.

[4] Prin *transplant* se înțelege acea activitate medicală prin care, în scop terapeutic, în organismul unui pacient, denumit în continuare primitor, este implantat sau grefat un organ, țesut ori o celulă prelevat/prelevată de la o altă persoană, numită donator. Reglementările cuprinse în prezenta lege se adresează inclusiv tehnicilor de fertilizare în vitro.

[5] Pentru analiza acestor norme de incriminare, a se vedea Costache Nuțu, *Prelevarea și transplantul de organe. Țesuturi și celule de origine umană*, în RDP nr. 4/2006, pp. 92-96.

Consecințe deosebit de grave

Art. 183. Prin consecințe deosebit de grave se înțelege o pagubă materială mai mare de 2.000.000 lei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Noua redactare a art. 183 C. pen. modifică substanțial cuantumul de la care se reține producerea unor consecințe deosebit de grave, acesta crescând de la 200.000 lei, cât era prevăzut în legea anterioară, la **2.000.000 lei**. Legiuitorul a renunțat la cel de-al doilea criteriu menționat în art. 146 teza a II-a C. pen. 1969, respectiv gravitatea perturbării activității cauzate oricărei persoane juridice sau fizice, deoarece era echivoc și nu a fost aplicat aproape deloc în practica judiciară[1]. Pe de altă parte, s-a considerat suficientă menționarea numai a criteriului valoric, datorită certitudinii sale.

Conținutul reglementării. În legătură cu noțiunea de „consecințe deosebit de grave", legiuitorul a prevăzut *doar un singur criteriu* socotit univoc pentru stabilirea gravității consecințelor infracțiunii, și anume *valoarea pagubei materiale* produsă prin infracțiune.

Cuantumul pagubei prevăzute în dispoziția explicativă se referă numai la prejudiciul cert și efectiv (*damnum emergens*) cauzat prin activitatea ilicită a subiectului activ la data săvârșirii faptei, nu și la folosul de care a fost lipsită partea civilă prin pricinuirea pagubei, aspect de care se va ține seamă la stabilirea despăgubirilor civile[2].

Expresia „consecințe deosebit de grave" constituie un *element circumstanțial de agravare* la unele infracțiuni prevăzute în Partea specială a noului Cod penal [art. 295 – „Delapidarea"; art. 297 – „Abuzul în serviciu"; art. 298 – „Neglijența în serviciu"; art. 300 – „Uzurparea funcției"; art. 303 – „Divulgarea informațiilor secrete de stat"; art. 304 – „Divulgarea informațiilor secrete de serviciu sau nepublice"; art. 306 – „Obținerea ilegală de fonduri"; art. 307 – „Deturnarea de fonduri" sau în legi speciale nepenale cu dispoziții penale, de exemplu: art. 145 alin. (2) din Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, republicată[3]; art. 123 alin. (3) din Legea nr. 204/2006 privind pensiile facultative[4]][5].

Aceste consecințe subsecvente ale infracțiunii (urmări ale urmărilor) nu trebuie confundate cu urmarea imediată (rezultatul) a infracțiunii, deoarece de existența rezultatului depinde existența infracțiunii, în timp ce consecințele deosebit de grave constituie un element circumstanțial de agravare, în lipsa căruia fapta incriminată subzistă în varianta sa tip[6].

---

[1] Citățm, cu titlu de exemplu, CSJ, s. pen., dec. nr. 1851/2003, în RDP nr. 3/2004, p. 166.

[2] Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu în formă calificată (Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul)*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006, p. 347.

[3] M. Of. nr. 482 din 18 iulie 2007, cu modificările și completările ulterioare.

[4] Publicată în M. Of. nr. 470 din 31 mai 2006, cu modificările și completările ulterioare.

[5] Constantin Duvac, *Consecințe deosebit de grave* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 573.

[6] Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu în formă calificată (Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul)* în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat...*, *op. cit.*, p. 415.

În cazul unui concurs de infracțiuni, la caracterizarea juridică a faptelor este necesar să se țină seama de urmările pe care le-a avut fiecare faptă în parte, nefiind posibil ca încadrarea să se facă în raport cu suma prejudiciilor produse prin întreaga activitate infracțională a inculpatului[1].

În cazul în care, de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei, au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea mai favorabilă, inclusiv legea penală mai favorabilă prin care se modifică înțelesul noțiunii de „consecințe deosebit de grave", în sensul majorării cuantumului pagubei materiale în raport cu care se stabilește existența consecințelor deosebit de grave, cu efecte asupra încadrării juridice a faptei[2].

În cadrul contestației la executare prin care se invocă modificarea înțelesului noțiunii de „consecințe deosebit de grave", instanța nu poate schimba încadrarea juridică a faptei prin hotărârea judecătorească rămasă definitivă și apoi reduce pedeapsa aplicată în cauză, întrucât modificarea înțelesului noțiunii de „consecințe deosebit de grave", prevăzută în textul menționat, nu este identică cu cerința de a fi intervenit o lege care prevede o pedeapsă mai ușoară, la care se referă textele art. 14 și art. 15 C. pen. anterior (art. 6 C. pen. – adăugirea noastră), pentru a fi incidente dispozițiile procesuale relative la intervenirea unei legi penale noi ori la intervenirea unei cauze de stingere ori de micșorare a pedepsei[3].

Norma explicativă[4] analizată a fost criticată în doctrină[5] pe motiv că determină o aplicare discriminatorie a legii penale, deoarece permite ca una și aceeași faptă cu consecințe patrimoniale diferite, săvârșită de cetățeni la momente diferite, să atragă efecte sancționatorii identice prin aplicarea mecanică a textului citat. În acest context, s-a apreciat că textul respectiv este neconstituțional și lipsește de efecte prevederile art. 16 din Constituția României, republicată, căci, stabilind un criteriu valoric fix pentru aprecierea consecințelor deosebit de grave, nu ține seama de condițiile concrete ale unei economii de piață și, implicit, de condițiile speciale ale economiei românești.

Dacă printr-o faptă penală sunt prejudiciate mai multe persoane fizice sau juridice cu pagube care numai prin totalizare depășesc limita prevăzută în norma explicativă precitată, datorită introducerii drept condiție de existență a infracțiunii continuate – unitatea de subiect pasiv –, agravanta în discuție nu va fi incidentă decât în cazurile de excepție prevăzute în art. 238 din Legea nr. 187/2012, practica judiciară urmând a se reorienta în acest sens.

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1178/1969, în RRD nr. 9/1969, p. 156. În același sens, a se vedea: Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1889/1970, în RRD nr. 12/1970, p. 176; Valentin Mirișan, *Abuzul în serviciu în formă calificată (Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul)*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 586.

[2] ICCJ, s. pen., dec. nr. 415/2009, în BJ 2009, pp. 644-647.

[3] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. VIII din 5 februarie 2007, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro*. În același sens, a se vedea: ICCJ, s. pen., dec. nr. 415/2009, în BJ 2009, pp. 644-647.

[4] Contrar opiniei exprimate în lucrarea *Explicații teoretice*, s-a spus că norma penală examinată este una împrumutată sau complinitoare – Anca Lelia Lorincz, *Procedee de tehnică legislativă folosite în materie penală*, în RDP nr. 4/2000, p. 64. În sens contrar, a se vedea Sorin Corlățeanu, *Consecințe deosebit de grave. Controverse*, în RDP nr. 1/2002, p. 84.

[5] Viorel Daghie, Dragu Crețu, *Conceptul de „consecințe deosebit de grave"*, în RDP nr. 3/1999, p. 68.

Ca atare, soluția instanței supreme[1], în Secții Unite, își va înceta aplicabilitatea, cu excepția situațiilor reglementate prin art. 238 din Legea nr. 187/2012.

Sub aspect *procesual*, instanța supremă[2] a stabilit, în mod corect, că nu este justificată disjungerea judecării laturii civile de cea penală în cauzele în care stabilirea vinovăției inculpatului, individualizarea pedepsei și încadrarea juridică se raportează la întinderea pagubei produse prin infracțiune, cum sunt îndeosebi cele care au produs consecințe deosebit de grave. În cazul unor atari infracțiuni, în care soluția este condiționată de activitatea infracțională și în strânsă legătură cu urmările patrimoniale ale faptei, disjungerea trebuie dispusă numai în cazurile în care judecarea ambelor laturi ale procesului, din cauze obiective, nu se poate asigura.

Schimbarea încadrării juridice în apel, prin înlăturarea agravantei privind consecințele deosebit de grave, trebuie să aibă ca efect și o nouă individualizare judiciară a pedepsei, în sensul reducerii duratei acesteia[3].

Faptă săvârșită în public

Art. 184. Fapta se consideră săvârșită în public atunci când a fost comisă:

a) într-un loc care prin natura sau destinația lui este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nicio persoană;

b) în orice alt loc accesibil publicului, dacă sunt de față două sau mai multe persoane;

c) într-un loc neaccesibil publicului, însă cu intenția ca fapta să fie auzită sau văzută și dacă acest rezultat s-a produs față de două sau mai multe persoane;

d) într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate că au caracter de familie, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Prevederile art. 184 C. pen. reproduc dispozițiile din art. 152 C. pen. 1969, cu o singură modificare. În noul Cod penal, legiuitorul nu a mai considerat ca fiind o faptă comisă în public aceea săvârșită prin orice mijloace cu privire la care făptuitorul și-a dat seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului, variantă normativă prevăzută în art. 152 lit. e) din legea penală anterioară (publicitate eventuală).

Deși această omisiune a fost criticată în literatura de specialitate[4], legiuitorul a înlăturat din sfera circumstanțelor privitoare la faptă *publicitatea eventuală*, dând

[1] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. XIV din 22 mai 2006, în BC nr. 2/2007, pp. 7-8, și în Dreptul nr. 3/2007, pp. 189-191. În același sens, a se vedea ICCJ, s. pen., dec. nr. 73/2007, în RDP nr. 4/2007, pp. 185-186.

[2] ICCJ, s. pen., dec. nr. 6281/2004, în BC nr. 2/2005, pp. 79-80.

[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 2831/2001, în RDP nr. 3/2002, p. 106.

[4] George Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, în RDP nr. 4/2007, p. 34. În opinia autorului, nu există nicio justificare pentru o atare omisiune. În sens contrar, a se vedea: Maria-Ioana Michinici, Mihai Dunea, *Faptă săvârșită în public* (Comentariu), în Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici ș.a., *op. cit.*, p. 320.

eficiență doar **publicității virtuale**[1] [art. 184 lit. a)] și **publicității reale**[2] [art. 184 lit. b)-d)], prin enumerarea *descriptivă* a cazurilor în care fapta este considerată ca fiind săvârșită în public.

Conținutul reglementării. În cazul acestei norme interpretative contextuale, noțiunea de „public" se referă la un loc în care un număr nedeterminat de persoane asistă la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. În acest caz, fapta apare ca fiind comisă într-un loc public.

Locul săvârșirii faptei poate fi un **element constitutiv al infracțiunii** (art. 371 C. pen. – tulburarea ordinii și liniștii publice; art. 375 C. pen. – ultrajul contra bunelor moravuri). În primul caz, dacă fapta nu este săvârșită în public, ea nu constituie fapta incriminată, lipsindu-i tipicitatea, pe când, în cel de-al doilea caz, infracțiunea poate exista în varianta ei tip, nefiind realizat doar conținutul constitutiv al variantei agravate a infracțiunii[3].

Locul unde a fost săvârșită fapta poate fi sursă de publicitate atunci când acel loc este permanent sau intermitent accesibil publicului. Un loc este permanent accesibil publicului când, prin natura sau prin destinația sa, se află la dispoziția publicului; iar intermitent accesibil, atunci când se află la dispoziția publicului numai în anumite intervale de timp. Mijlocul prin care este săvârșită fapta poate fi sursă de publicitate atunci când este, fie prin natura sa, fie prin modul folosirii sale, apt de a aduce fapta la cunoștința altora[4].

Chiar dacă, potrivit art. 172 C. pen., ori de câte ori legea penală folosește un termen sau o expresie dintre cele arătate în prezentul titlu, înțelesul acesteia este cel prevăzut în articolele următoare, afară de cazul când legea penală dispune altfel, uneori, în doctrină, s-a restrâns sfera noțiunii „faptă săvârșită în public", așa cum a fost stabilită prin norma explicativă examinată.

Controversa a fost prilejuită de examinarea cerinței esențiale „în public" în legătură cu elementul material al faptei de ultraj contra bunelor moravuri din reglementarea anterioară.

În consens cu practica judiciară[5], majoritatea autorilor români[6] au susținut că fapta prevăzută în art. 321 C. pen. 1969 a fost săvârșită în public în înțelesul stabilit

---

[1] Publicitatea este *virtuală* atunci când, datorită locului sau a mijloacelor folosite, a existat posibilitatea ca publicul să ia cunoștință de fapta săvârșită.

[2] Publicitatea este *reală* când s-a produs efectiv, adică atunci când, la locul săvârșirii, era prezent publicul (două sau mai multe persoane) sau când fapta a fost adusă la cunoștința publicului (două sau mai multe persoane).

[3] Constantin Duvac, *Faptă săvârșită în public* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 576.

[4] Victor Roșca, *Faptă săvârșită în public (Alți termeni și expresii explicate)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 451.

[5] Trib. jud. Timiș, dec. nr. 3/1970, în RRD nr. 10/1970, p. 167. În același sens, a se vedea Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 5142/1971, în RRD nr. 6/1972, p. 171, și în CD 1971, p. 386.

[6] Constantin Bulai, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. IV, p. 432; Ion Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. II, Ed. Europa Nova, București, 1996, p. 248; Alexandru Boroi, *Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială*, Ed. All, București, 1998, p. 135; Valerică Lazăr, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială)*, în Ilie Pascu, Valerică Lazăr, *Dreptul penal. Partea specială*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 601; Vasile Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 229; Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 3-a, Ed. All Beck,

prin dispozițiile explicative analizate. Când fapta s-a săvârșit într-un loc public prin natura sa, în acest caz cerința esențială va fi îndeplinită chiar dacă făptuitorul ar fi luat toate măsurile pentru a nu fi văzut ori auzit de cineva și într-adevăr n-a fost văzut sau auzit de nimeni.

Ulterior, unul dintre autorii[1] acestei păreri a revenit asupra opiniei exprimate în lucrarea *Explicații teoretice* și a susținut că ultrajul contra bunelor moravuri implică, prin concept, prezența publicului, sub o formă sau alta, în momentul săvârșirii faptei concrete. Dacă faptele nu au avut nici un ecou asupra publicului, oricât de grave ar fi fost acțiunile făptuitorului, nu s-ar putea reține un concurs de infracțiuni. În alt mod, s-ar ajunge ca orice faptă ilegală comisă în stradă, piață, parc (loc public prin natură sau destinație) să atragă, automat, condamnarea pentru un concurs de infracțiuni, ceea ce este greu de admis.

a) O primă situație în care o faptă prevăzută de legea penală este considerată a fi săvârșită în public este atunci când locul, prin natura sau destinația sa, este totdeauna accesibil publicului [art. 184 lit. a)]. Într-un asemenea caz, publicitatea este prezumată chiar dacă nu este prezentă nicio persoană, organele judiciare nefiind ținute a face dovada prezenței vreunei persoane în acest loc (publicitate virtuală)[2].

Legiuitorul a înțeles să apere siguranța cetățeanului aflat în asemenea locuri care, prin natura sau destinația lor, sunt totdeauna accesibile publicului, sancționând mai grav infracțiunile săvârșite în locuri publice sau incriminând anumite fapte doar dacă sunt comise în asemenea locuri.

În **practica judiciară** s-a considerat că faptele sunt comise în public dacă au fost săvârșite: într-o piață, pe stradă[3] ori șosea sau într-un autoturism parcat pe stradă[4]; în holul sau la parterul imobilelor unde intrările nu sunt păzite[5]; într-un

---

București, 2005, p. 171; Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Universitară, București, 2006, p. 547; Ovidiu Predescu, Angela Hărăștășanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, revizuită, Ed. Omnia Uni S.A.S.T., Brașov, 2007, p. 405; Petre Dungan, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială)*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 985; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 672.

[1] Constantin Bulai, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice* (Comentariul 4), în George Antoniu, Constantin Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, Șerban Stănoiu, Vasile Papadopol, Cristiana Filișanu, *Practica judiciară penală. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1992, p. 278. În același sens, a se vedea: Horia Diaconescu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. All Beck, București, 2005, pp. 321-322; Constantin Duvac, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Crime și delicte contra bunelor moravuri)*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, Drept penal..., *op. cit.*, p. 217; Mioara-Ketty Guiu, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială)*, în Gheorghe Diaconescu, Mioara-Ketty Guiu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2007, p. 503; Constantin Duvac, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice (Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială)*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat..., op. cit.*, p. 1010.

[2] Victor Roșca, *Faptă..., op. cit.*, p. 452. În același sens, a se vedea: Viorel Pașca, *Faptă săvârșită în public* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 706; *Idem*, *Faptă săvârșită în public* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod..., op. cit.*, vol. II, p. 580.

[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 1407/1998, în RDP nr. 1/2000, p. 132.

[4] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 4353/1971, în RRD nr. 7/1972, p. 158.

[5] CSJ, s. pen., dec. nr. 5641/2003, în RDP nr. 1/2005, p. 162.

magazin în orele de funcționare[1]; într-o cizmărie, chiar dacă nu era de față nicio persoană[2]; în fața unui bufet[3] ori într-un restaurant[4] sau într-un bar[5]; într-un spital[6] ori într-un magazin cu autoservire[7]; în holul unui hotel[8] sau în curtea unei școli[9]; ori pe izlazul comunal[10]; în scara[11] sau curtea[12] blocului.

Nu constituie faptă săvârșită într-un loc public atunci când este comisă într-un magazin, birou, oficiu poștal, bufet, școală etc., dacă, în momentul comiterii ei, accesul publicului era interzis[13].

b) De asemenea, sunt considerate fapte săvârșite în loc public când sunt comise în orice alt loc accesibil publicului, dacă sunt de față cel puțin două persoane [art. 184 lit. b) C. pen.] – publicitate reală. Asemenea locuri accesibile publicului, dar care, prin natura sau destinația lor, nu sunt locuri care să presupună prezența umană continuă, realizează condiția publicității numai dacă se face dovada existenței în locul și la momentul săvârșirii faptei a cel puțin două persoane, dovedirea prezenței acestora fiind în sarcina acuzării (*actori incumbit probatio*)[14].

Cuvântul „loc" are în acest caz o accepțiune largă, referitoare atât la locuri propriu-zise (terenuri, clădiri, localuri, stabilimente, instituții), cât și la mijloacele de transport (trenuri, autobuze, avioane, vapoare etc.)[15].

c) O altă împrejurare se referă la comiterea faptei într-un loc neaccesibil publicului, însă cu intenția ca fapta să fie auzită sau văzută și dacă acest rezultat s-a produs față de două sau mai multe persoane [art. 184 lit. c) C. pen.] – publicitate reală.

Pentru ca o faptă săvârșită în asemenea locuri inaccesibile publicului să fie considerată a fi săvârșită în public, se cere ca făptuitorul să acționeze cu **intenția ca fapta să fie auzită sau văzută**, iar pe plan obiectiv se cere ca acest rezultat să se fi realizat efectiv, existând două sau mai multe persoane **care au auzit sau văzut cele petrecute**. Prin două sau mai multe persoane se înțeleg alte persoane decât subiecții infracțiunii săvârșite[16].

Astfel, provocarea unui scandal în locuință, urmat de ieșirea pe balcon și încercarea de a arunca victima din balcon, trezind reacții de spaimă și temere locatarilor, realizează condiția săvârșirii faptei în public[17].

d) O ultimă situație se referă la fapta săvârșită într-o **adunare sau reuniune a mai multor persoane**, indiferent de locul unde se ține o asemenea adunare sau reuniune și indiferent de numărul persoanelor participante (legiuitorul nu precizează numărul persoanelor), prevăzându-se doar condiția de a fi „mai multe persoane"

---

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2885/1971, în RRD nr. 3/1972, p. 164.
[2] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 7029/1970, în CD 1970, p. 363.
[3] Trib. jud. Timiș, dec. pen. nr. 559/1977, în RRD nr. 3/1978, p. 63.
[4] Trib. jud. Iași, dec. pen. nr. 1333/1972, în RRD nr. 1/1973, p. 166.
[5] CSJ, s. pen., dec. nr. 3665/2004, pe *Lege 4 – Bază de date.*
[6] C. Ap. București, s. I pen., dec. nr. 1851/R/2004, pe *portal.just.ro.*
[7] Trib. jud. Timiș, sent. pen. nr. 41/1970, în RRD nr. 1/1971, p. 140, cu *notă* de A. Boieru.
[8] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1175/1971, în RRD nr. 10/1971, p. 174.
[9] ICCJ, s. pen., dec. nr. 66/2003, în RDP nr. 3/2004, p. 172.
[10] CSJ, s. pen., dec. nr. 541/2003, în RDP nr. 3/2004, p. 167.
[11] C. Ap. Suceava, s. pen., dec. nr. 368/2002, pe *Lege 4 – Bază de date.*
[12] C. Ap. Constanța, s. pen., dec. nr. 236/2001, pe *Lege 4 – Bază de date.*
[13] Trib. Suprem, dec. nr. 255/1971, în RRD nr. 10/1971, p. 180.
[14] Constantin Duvac, *Faptă..., op. cit.*, p. 579.
[15] Victor Roșca, *Faptă săvârșită în public (Alți termeni și expresii explicate), op. cit.*, p. 452.
[16] Constantin Duvac, *Faptă săvârșită în public* (Comentarii), *op. cit.*, p. 579.
[17] Viorel Pașca, *Faptă..., op. cit.*, vol. I, p. 707; *Idem*, *Faptă..., op. cit.*, vol. II, p. 581.

[art. 184 lit. d) C. pen.] – **formă specială de publicitate**. Este suficient ca la o asemenea adunare sau reuniune, anunțată ca fiind publică, să fi fost prezente **de la trei persoane în sus** pentru ca fapta săvârșită în acest loc să fie considerată săvârșită în public. Legiuitorul a precizat expres când prezența a două persoane la locul săvârșirii faptei este suficientă pentru realizarea condiției publicității. Dacă o astfel de precizare prin lege nu există, cerința prezenței mai multor persoane nu poate fi realizată decât dacă sunt prezente mai mult de două[1].

Nu sunt considerate publice reuniunile și adunările care au **caracter de familie**, datorită relațiilor dintre persoanele participante. Asemenea reuniuni familiale sunt, de regulă, accesibile rudelor apropiate și prietenilor acestora, fiind caracterizate prin relații de intimitate și, de regulă, organizate într-un loc privat[2].

Unele evenimente cu caracter familial (de exemplu, nuntă[3]) organizate într-un local public, cu multe persoane între care nu există relații reciproce de intimitate, nu exclud caracterul de faptă săvârșită în public al unei infracțiuni săvârșite cu acest prilej[4].

Timp de război

Art. 185. Prin timp de război se înțelege durata stării de mobilizare a forțelor armate sau durata stării de război.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Noțiunea de „timp de război", definită în art. 185 C. pen., este similară celei cuprinse în art. 153 C. pen. 1969.

Conținutul reglementării. Timpul războiului poate fi o **condiție necesară** pentru existența unor infracțiuni care nu pot fi comise decât în asemenea împrejurări [trădarea prin ajutarea inamicului – art. 396 C. pen.; absența nejustificată – art. 413 C. pen.; neprezentarea la încorporare sau concentrare – art. 435 alin. (1) C. pen.; jefuirea celor căzuți pe câmpul de luptă – art. 436 C. pen. etc.] sau doar o **circumstanță de agravare** a variantei tip a unor infracțiuni [dezertarea – art. 414 alin. (3) C. pen.; încălcarea consemnului – art. 415 alin. (3) C. pen.; părăsirea postului sau comenzii – art. 416 alin. (3) C. pen.; insubordonarea – art. 417 alin. (2) C. pen.; lovirea superiorului sau a inferiorului – art. 420 alin. (3) C. pen. etc.][5].

În această situație, timpul este luat în seamă de legiuitor sub aspect *calitativ*, adică timp caracterizat de un anumit eveniment petrecut într-o durată de timp, eveniment care determină unele consecințe penale deosebite (condiție temporală calitativă), dar și ca o realitate *pasivă* (timpului i se poate atribui această caracterizare ori de câte ori oferă numai fundalul temporal, limitele în cadrul cărora se desfășoară o activitate cu implicații penale) în realizarea represiunii penale[6].

---

[1] *Ibidem*.

[2] Constantin Duvac, *Faptă săvârșită în public* (Comentarii), *op. cit.*, p. 579.

[3] Trib. jud. Constanța, dec. nr. 483/1972, în RRD nr. 10/1971, p. 184. Agravanta prevăzută în art. 209 alin. (1) lit. e) C. pen. anterior nu poate fi aplicată în cazul furtului săvârșit la o nuntă, întrucât nunta constituie o reuniune ce are caracter de familie, în sensul prevederilor art. 152 lit. d) C. pen.

[4] Viorel Pașca, *Faptă...*, *op. cit.*, vol. I, p. 708; *Idem*, *Faptă...*, *op. cit.*, vol. II, p. 581.

[5] Constantin Duvac, *Timp de război* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 580.

[6] Ștefania Georgeta Ungureanu, *Implicațiile penale ale factorului timp*, în RDP nr. 3/2001, pp. 72-73; Ștefania Georgeta Ungureanu, Ricu Ungureanu, *Reflecții asupra implicațiilor penale ale timpului*, în RDP nr. 3/2005, pp. 61-62.

Dispoziția explicativă din art. 185 lămurește înțelesul expresiei „timp de război" prin indicarea limitelor acestui interval de timp.

Limita inițială (*dies ad quo*) a intervalului de timp definit ca „timp de război" este dată de începutul operațiunilor de luptă (criteriul obiectiv) sau declararea mobilizării (criteriul formal). Începerea operațiunilor de luptă poate premerge declarării mobilizării în cazul unei agresiuni[1].

Conform art. 92 alin. (3) din Legea fundamentală, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii, ceea ce implică începerea operațiunilor militare. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii. În exercitarea acestor atribuții, Președintele României emite un decret contrasemnat de prim-ministru, potrivit art. 100 alin. (2) din Constituție, și aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului măsurile luate pentru respingerea agresiunii, printr-un mesaj.

Data declarării mobilizării precede începerea operațiunilor de luptă atunci când mobilizarea este decretată pentru că există pericolul iminent al unei agresiuni.

Mobilizarea înseamnă trecerea forțelor armate de la starea de pace la starea de război, serviciul militar devenind obligatoriu pentru bărbații cu vârste cuprinse între 20 și 35 de ani, care întrunesc criteriile pentru a îndeplini serviciul militar, potrivit Legii nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare[2].

Starea de mobilizare (totală sau parțială) reprezintă totalitatea măsurilor extraordinare care se pot institui, în principal, în domeniile politic, economic, social, administrativ, diplomatic, juridic și militar, planificate și pregătite pe timp de pace, precum și a acțiunilor desfășurate pentru aplicarea acestora, potrivit legii, la apariția sau iminența unei amenințări grave care poate afecta suveranitatea, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională, potrivit art. 1 din Legea nr. 355/2009 privind regimul stării de mobilizare parțială sau totală a forțelor armate și al stării de război[3].

Demobilizarea (totală sau parțială) reprezintă renunțarea la măsurile și activitățile desfășurate în vederea mobilizării, ca urmare a încetării acțiunii factorilor care au generat mobilizarea și a inexistenței altor factori care să impună menținerea stării de mobilizare parțială sau totală (art. 37 din Legea nr. 355/2009).

Starea de război reprezintă totalitatea măsurilor extraordinare care se pot institui, în principal, în domeniile politic, economic, social, administrativ, diplomatic, juridic și militar, în vederea exercitării dreptului inerent al statului la autoapărare individuală sau colectivă (art. 2 din Legea nr. 355/2009).

Președintele României, în calitate de comandant al forțelor armate și președinte al Consiliului Suprem de Apărare al Țării, poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. În cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare [art. 92 alin. (2) din Constituția României, republicată].

Limita finală (*dies ad quem*) a timpului de război este data declarării trecerii forțelor armate la starea de pace. Încetarea stării de război se decretează tot de Președintele României, deși Constituția nu se mai referă la aceasta. Decretarea

[1] Constantin Duvac, *Timp...*, *op. cit.*, p. 580.

[2] Publicată în M. Of. nr. 990 din 12 decembrie 2006, cu modificările și completările ulterioare.

[3] Publicată în M. Of. nr. 805 din 25 noiembrie 2009.

trecerii forțelor armate la starea de pace poate fi prealabilă demobilizării totale sau parțiale a forțelor armate[1].

Pentru această limită, finală, dispoziția din art. 185 nu mai folosește cel de-al doilea criteriu faptic (obiectiv), așa încât simpla încetare a operațiilor de război nu este suficientă pentru a pune capăt „timpului de război". Deosebirea de reglementare își găsește explicația în faptul că, atât timp cât nu a intervenit un act formal de încetare a stării de război, ostilitățile pot fi oricând reîncepute și deci, virtual, starea de război continuă[2].

Din cele ce precedă rezultă că poate exista „timp de război" și fără o declarație a mobilizării (ipoteza începerii operațiilor militare), după cum poate exista timp de război și fără desfășurare de operații militare (cazul când luptele au încetat – armistițiul). Așadar, înțelesul expresiei „timp de război" nu se limitează numai la starea de război formal proclamată și nu se identifică cu aceasta, ci se extinde și la starea de război, ca situație de fapt caracterizată prin desfășurarea unor operații militare. Acesta va fi înțelesul conceptului „timp de război" din conținutul normelor de incriminare în care este prevăzut expres sau implicit, precum și din conținutul normelor procesual penale[3].

Refuzul persoanelor legal chemate de a presta servicii în interes public pe durata stării de mobilizare parțială sau totală și a stării de război constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani. Acțiunea penală se pune în mișcare numai la sesizarea comandantului centrului militar (art. 42 din Legea nr. 355/2009).

Calculul timpului

Art. 186. (1) La calcularea timpului ziua se socotește de 24 de ore, săptămâna de 7 zile, iar anul de 12 luni. Luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă.

(2) Dacă limita de pedeapsă este exprimată într-un termen pe luni care nu este divizibil cu fracția de majorare sau reducere ce ar urma să se aplice, fracția se va aplica asupra termenului transformat în zile, după care durata obținută se transformă în luni. În acest caz, luna se socotește de 30 de zile și se iau în calcul doar zilele întregi rezultate din aplicarea fracției.

(3) În cazul limitelor de pedeapsă exprimate în ani se aplică în mod corespunzător dispozițiile alin. (2), transformarea făcându-se între ani și luni.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Conținutul art. 186 alin. (1) C. pen. este identic cu cel din art. 154 C. pen. anterior.

Noua lege penală introduce mai multe mențiuni ce nu se regăsesc în legea penală anterioară, referitoare la situația în care fracția de majorare sau de reducere

[1] Viorel Pașca, *Timp de război* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 709; *Idem*, *Timp de război* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 583.

[2] Victor Roșca, *Timp de război (Alți termeni și expresii explicate)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *op. cit.*, vol. II, p. 454.

[3] Constantin Duvac, *Timp...*, *op. cit.*, p. 581.

ce ar urma să se aplice într-un caz concret se referă la o limită de pedeapsă exprimată într-un termen pe luni sau ani ce nu este divizibil cu această fracție.

Aceste precizări suplimentare se datorează faptului că, atât în partea generală, cât și în partea specială, există numeroase norme care prevăd majorarea (de exemplu, în caz de concurs de infracțiuni, când s-au stabilit numai pedepse cu închisoare, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă *un spor de o treime* din totalul celorlalte pedepse stabilite) ori reducerea (de pildă, în cazul în care există circumstanțe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc cu *o treime*) limitelor speciale ale pedepsei cu o anumită fracție. În absența unei precizări legale referitoare la modul de calcul al termenelor în ipoteza în care, prin aplicarea unei fracții de reducere sau majorare, s-ar fi obținut un rest, practica judiciară ar fi fost în mod cert confruntată cu soluții neunitare[1].

Conținutul reglementării. Textul art. 186 stabilește limitele de timp ale unor termene de drept substanțial prevăzute de legiuitor atât în Codul penal, cât și în legile penale speciale și de împlinirea cărora sunt legate anumite consecințe juridice, precum executarea pedepsei, renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, liberarea condiționată, durata unor măsuri de siguranță sau educative etc. Textul nu are în vedere și termenele de drept procedural ce sunt reglementate în art. 268-271 C. pr. pen.[2].

„Timpul penal" nu coincide cu „timpul astronomic", astfel că ziua, deși are tot 24 ore efective, nu începe neapărat cu ora 00:00, iar săptămâna, deși are tot 7 zile, nu începe în mod obligatoriu cu ziua de luni.

În ceea ce privește luna și anul, acestea se socotesc împlinite cu o zi mai înainte de ziua corespunzătoare datei la care au început să curgă, astfel că ziua în care încep (*dies ad quem*) și ziua în care se împlinesc (*dies ad quo*) aceste termene intră în calculul acestora.

Dacă în cazul termenelor calculate pe zile și săptămâni legiuitorul a stabilit **un criteriu real** (**natural** – *computatio naturalis*) de evaluare – ziua este socotită de 24 de ore, adică de la ora de la care a început curgerea termenului la ora corespunzătoare de a doua zi, săptămâna cuprinde 7 zile, adică de la ziua în care a început să curgă termenul la ziua corespunzătoare din săptămâna următoare –, în cazul termenelor calculate în luni și ani, dat fiind numărul variabil de zile al lunii și anului, legiuitorul a preferat un **criteriu convențional**, în sensul că atât luna, cât și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care termenul a început să curgă. Pentru lună și an nu a mai fost posibilă adoptarea criteriului real, folosit la primele două unități de timp, întrucât luna și anul au un număr variabil de zile (luna 28-31 de zile, iar anul 365-366 de zile). În cazul termenelor compuse din ani, luni și zile, calculul urmează a se face separat pentru fiecare unitate de timp[3].

---

[1] Constantin Duvac, *Calculul timpului* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 582.

[2] Constantin Duvac, *Calculul...*, *op. cit.*, p. 582.

[3] Victor Roșca, *Calculul timpului (Alți termeni și expresii explicate)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, pp. 455-456. În același sens, a se vedea: Viorel Pașca, *Calculul timpului* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 710; *Idem*, *Calculul timpului* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 584.

Dacă limita de pedeapsă este exprimată într-un termen pe luni care nu este divizibil cu fracția de majorare sau reducere ce ar urma să se aplice, fracția se va aplica asupra termenului transformat în zile, după care durata obținută se transformă în luni. În acest caz, luna se socotește de 30 de zile și se iau în calcul doar zilele întregi rezultate din aplicarea fracției.

De exemplu, dacă instanța îl condamnă pe inculpat, pentru săvârșirea a trei infracțiuni de racolare a minorilor în scopuri sexuale, la câte o pedeapsă de 2 luni, 3 luni și, respectiv, 6 luni închisoare, acesta va executa pedeapsa cea mai grea, cea de 6 luni închisoare, la care va adăuga un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite, adică o treime din 5 luni. Pe baza acestui text, cele 5 luni se vor considera ca având 150 de zile, la care se va aplica fracția menționată, rezultând un spor de 50 de zile. În urma transformării acestei durate în luni, va rezulta un spor de o lună și 20 de zile. În final, instanța va aplica inculpatului o pedeapsă de 7 luni și 20 zile de închisoare[1].

În cazul limitelor de pedeapsă exprimate în ani, se aplică în mod corespunzător dispozițiile alin. (2), transformarea făcându-se între ani și luni.

Cu alte cuvinte, dacă limita de pedeapsă este exprimată într-un termen pe ani care nu este divizibil cu fracția de majorare sau reducere ce ar urma să se aplice, fracția se va aplica asupra termenului transformat în luni, după care durata obținută se transformă în ani. În acest caz, anul se socotește de 12 luni și se iau în calcul doar lunile întregi rezultate din aplicarea fracției[2].

În doctrină, pe drept cuvânt, au fost identificate unele situații (de pildă, diferențele de fus orar raportate la împlinirea vârstei de 18 ani a celui care comite o infracțiune în străinătate cu prilejul sărbătoririi majoratului, deși în țară nu împlinise această vârstă la momentul comiterii faptei) care exced sferei de incidență a normei explicative examinate, motiv pentru care s-a propus o intervenție legislativă în această privință[3].

Pedeapsă prevăzută de lege

Art. 187. Prin pedeapsă prevăzută de lege se înțelege pedeapsa prevăzută în textul de lege care incriminează fapta săvârșită în forma consumată, fără luarea în considerare a cauzelor de reducere sau de majorare a pedepsei.

COMENTARII (Conf. univ. dr. Constantin Duvac)

Noul Cod penal în raport cu legea penală anterioară. Dispozițiile din art. 187 C. pen. sunt identice cu cele prevăzute în art. 141[1] din legea penală anterioară. Acestea reprezintă însă o preluare a soluției novatoare introduse în art. 171 din fostul prim nou Cod penal din anul 2004 și însușită deja prin art. 1 pct. 50 din Legea nr. 278/2006 pentru modificarea și completarea Codului penal,

[1] Constantin Duvac, *Calculul...*, *op. cit.*, p. 583.
[2] *Ibidem*.
[3] Maria-Ioana Michinici, Mihai Dunea, *Calculul timpului* (Comentariu), în Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici ș.a., *op. cit.*, pp. 327-328.

precum și pentru modificarea și completarea altor legi[1] (în prezent abrogată), deși în doctrină s-a mai propus și o altă soluție[2].

Conținutul reglementării. În noul Cod penal și în legile speciale nepenale cu dispoziții și incriminări sunt multe situații în care se face referire la expresia **„pedeapsă prevăzută de lege"**.

Aceste prevederi au fost necesare, deoarece în doctrina[3] și în practica judiciară[4] de la noi s-au ridicat unele probleme de interpretare. Ca atare, ori de câte ori legea penală (de exemplu, în caz de renunțare la aplicarea pedepsei, amânare a aplicării pedepsei, amnistie, grațiere[5], prescripție a răspunderii penale, reabilitare, favorizarea făptuitorului, tăinuire etc.) ori legea procesual penală (de pildă, în cazul arestării preventive sau al acordului de recunoaștere a vinovăției) condiționează anumite efecte de pedeapsa prevăzută de lege, referirea se face la limitele speciale de pedeapsă (închisoarea sau amenda) prevăzute de lege pentru infracțiunea consumată (în varianta tip sau calificată, agravată sau atenuată), fără a se lua în considerare eventualele cauze generale de agravare (stări de agravare: concursul de infracțiuni, recidiva, infracțiunea continuată; circumstanțele agravante) sau de atenuare (stări de atenuare: tentativa; circumstanțele atenuante)[6]. De asemenea, nu se iau în consi

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 601 din 12 iulie 2006, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Vasile Pavel, *Despre expresia „pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită"*, în Dreptul nr. 9/1997, pp. 101, 102. În opinia autorului, expresia „pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită", în cazul tentativei sau al infracțiunii comise de minor, are în vedere limitele generale ale pedepsei stabilite prin reducerea la jumătate a limitelor speciale prevăzute în norma de incriminare pentru faptul consumat. *De lege ferenda*, autorul a propus introducerea unui text în Partea generală a Codului penal care să explice înțelesul acestei expresii, în legătură cu infracțiunile tentate sau cele comise de minori. În același sens, a se vedea Narcis Giurgiu, *Observații privind noul Cod penal*, în RDP nr. 3/2006, p. 66. Autorul a propus modificarea textului în sensul ca, de la neluarea în considerare a cauzelor de reducere sau de majorare a pedepsei, să se facă excepție în cazul tentativei și al minorității penale. În acest mod, se consideră că s-ar face o aplicare corectă, de exemplu, a unui act de amnistie, prin luarea în considerare a regimurilor proprii de sancționare a tentativei sau a minorilor infractori.

[3] Iulian Poienaru, *Soluții ale practicii judiciare în materia amnistiei și grațierii*, în RRD nr. 12/1986, pp. 31-32. Autorul, făcând referire la instituțiile amnistiei și grațierii, avansase ideea conform căreia trebuie avute în vedere limitele de pedeapsă prevăzute de lege pentru infracțiunea consumată, și nu cele stabilite ca urmare a aplicării textului referitor la sancționarea tentativei. În sens contrar, a se vedea Vasile Pavel, *op. cit.*, p. 101. Autorul consideră că un astfel de punct de vedere nu satisface și nici nu garantează pe deplin principiile legalității incriminării și pedepsei, fiind de natură să limiteze aplicarea instituțiilor: suspendării condiționate, suspendării executării pedepsei sub supraveghere, executării pedepsei la locul de muncă și a liberării provizorii pe cauțiune, în cazul infracțiunilor săvârșite în forma tentativei sau a infracțiunilor săvârșite de minori.

[4] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. XXVIII/2006, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007. Cu acest prilej, pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii penale și a celei de procedură penală, în ceea ce privește înțelesul normei explicative examinate, instanța supremă a stabilit că, în cazul învinuiților sau inculpaților minori între 14 și 16 ani, prin *pedeapsă prevăzută de lege*, în accepțiunea reglementării din art. 160^{h} alin. (1) C. pr. pen. anterior, se înțelege pedeapsa prevăzută în textul care incriminează fapta săvârșită în forme consumate, fără luarea în considerare a cauzei de reducere a pedepsei, prevăzută de dispozițiile art. 109 C. pen. anterior.

[5] Potrivit art. 4 alin. (3) din Legea nr. 543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni (publicată în M. Of. nr. 726 din 4 octombrie 2002): „De asemenea, nu beneficiază de prevederile prezentei legi cei care au săvârșit infracțiuni, altele decât cele prevăzute la alin. (2), pentru care *legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani*" (s.n.).

[6] George Antoniu, *Noul Cod...*, *op. cit.*, 2004, p. 52; *Idem*, *Noul Cod penal și Codul penal anterior...*, *op. cit.*, p. 33. În același sens, a se vedea: Gheorghe Ivan, *Cauzele modificatoare de pedeapsă în concepția noului Cod penal*, în Dreptul nr. 9/2010, p. 27. Autorul consideră că fac parte din cauzele de agravare și circumstanțele agravante, iar în conținutul cauzelor de atenuare mai introduce circumstanțele atenuante și cauzele speciale de atenuare.

derare nici cauzele speciale de agravare sau de atenuare (de pildă, art. 411 – cauze de reducere a pedepsei).

Aceste cauze speciale de agravare sau de atenuare nu trebuie confundate cu variantele calificate (atenuate sau agravate) ale unor infracțiuni, prevăzute ca variațiuni ale acestora în texte de sine stătătoare (din considerente de politică penală sau de tehnică legislativă) față de varianta tip și care prevăd, după caz, majorarea sau reducerea limitelor speciale de pedeapsă prevăzute pentru fapta tipică. În aceste cazuri, prin expresia „pedeapsă prevăzută de lege" se va înțelege pedeapsa fixată de legiuitor pentru aceste variante calificate, și nu cea stipulată în varianta tip a acelei infracțiuni. De pildă, norma de incriminare prevăzută în art. 308 C. pen. este o variantă atenuată, între altele, a infracțiunii de luare de mită, prevăzută în art. 289 C. pen., astfel încât, atunci când una dintre categoriile de persoane la care se face referire prin acest text a comis o luare de mită, în cazul în care dorește acest lucru, va putea iniția încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției cu procurorul de caz, în condițiile art. 478 și urm. C. pr. pen. În acesta caz, limita impusă de art. 480 C. pr. pen., relativă la maximul special al pedepsei închisorii (cel mult 7 ani), este îndeplinită ca efect al reducerii maximului special prevăzut în art. 289 C. pen., cu o treime, prin încadrarea juridică a faptei concrete în art. 289 C. pen. raportat la art. 308 C. pen., fără ca acest din urmă text să fie considerat o cauză specială de reducere a pedepsei. La fel, în cazul unui abuz în serviciu în formă simplă comis de o atare persoană, dintre cele menționate în art. 308 C. pen., nu se va putea dispune arestarea preventivă a acelei persoane ca urmare a neîndeplinirii condiției relative la maximul special al pedepsei închisorii ce trebuie să fie prevăzut de lege, potrivit art. 223 alin. (2) C. pr. pen. (cel puțin 5 ani), pentru a se putea dispune arestarea preventivă a inculpatului, tocmai pentru că fapta concretă se va încadra în art. 297 C. pen. raportat la art. 308 C. pen. Același lucru, dar în sens invers, se realizează și în ceea ce privește varianta agravată prevăzută în art. 309 C. pen.

De menționat că, în raport cu prevederile noului Cod penal, față de minorii între 14 și 18 ani care au comis infracțiuni nu se mai pot dispune sancțiuni penale, ci numai măsuri educative neprivative sau privative de libertate, după gravitatea faptei săvârșite și antecedentele penale ale acestora. În aceste condiții, toate controversele existente cu privire la natura juridică a minorității – cauză de atenuare[1] sau sistem specific de sancționare[2] – vor înceta prin intrarea în vigoare a noii legi penale.

Așadar, art. 187 are incidență numai în cazul infracțiunilor săvârșite de majori, deoarece în cazul minorilor infractori, pentru care există un regim special de sancționare ce exclude pedepsele, textul nu este incident.

În **practica judiciară** s-a decis că prin *pedeapsă prevăzută de lege* se înțelege pedeapsa prevăzută în textul de lege care incriminează fapta ca infracțiune, fără

[1] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. XXVIII din 18 septembrie 2006, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro* și publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007. În același sens, a se vedea: Viorel Pașca, *Pedeapsă prevăzută de lege* (Comentariu), în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *op. cit.*, vol. I, p. 681.

[2] Vintilă Dongoroz, *Sistemul răspunderii penale a minorilor (Minoritatea)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații...*, *op. cit.*, vol. II, p. 242. În același sens, a se vedea: George Antoniu, *Noul Cod...*, *op. cit.*, 2004, pp. 52-53; *Idem*, *Noul Cod penal și Codul penal anterior...*, *op. cit.*, pp. 33-34; Viorel Pașca, *Pedeapsă prevăzută de lege* (Comentariu), în George Antoniu (coord.), *Noul Cod...*, *op. cit.*, vol. II, p. 585.

luarea în considerare a unor cauze de reducere a pedepsei, cum ar fi cea prevăzută în art. 14 din Legea nr. 143/2000 privind traficul ilicit de droguri[1].

Sintagma „pedeapsa ce se execută", conținută în dispozițiile care incriminează evadarea, se interpretează în sensul că se referă la pedeapsa rămasă de executat din pedeapsa în a cărei executare se afla condamnatul la momentul evadării[2].

De asemenea, s-a mai decis că, în cazul în care pedeapsa ce se execută este de 30 de ani închisoare, ce constituie maximul general al pedepsei închisorii, pedeapsa aplicată pentru infracțiunea de evadare nu se mai adaugă, conform art. 269 alin. (3) C. pen. anterior, la pedeapsa care se execută, deoarece s-ar depăși maximul general al pedepsei[3].

[1] ICCJ, s. pen., dec. nr. 5944/2005, disponibilă la adresa *http://www.scj.ro*.

[2] ICCJ, Secțiile Unite, dec. nr. LXXXI din 10 decembrie 2007, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Jurisprudența Secției penale*, vol. II/2007, vol. I/2008, *Recursuri în interesul legii*, Culegere realizată de Secția penală, cu participarea Direcției legislație, studii, documentare și informatică juridică, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 379.

[3] CSJ, s. pen., dec. nr. 230/2003, în Dreptul nr. 7/2004, p. 265; Nicorina Crișu Magraon, Constantin Crișu, *op. cit.*, pp. 218-219.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ LA TITLUL X

George Antoniu, *Dreptul penal și integrarea europeană*, în RDP nr. 3/2001; George Antoniu, *Implicații penale ale Constituției Europene*, în RDP nr. 3/2005; George Antoniu, *Legea penală română în condițiile postaderării*, în RDP nr. 2/2008; George Antoniu, *Legislația comunitară și legea penală*, în RDP nr. 2/2000; George Antoniu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Virgil Rămureanu, *Codul penal, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975; George Antoniu, *Noul Cod penal și Codul penal anterior, privire comparativă. Partea generală*, în RDP nr. 4/2004; George Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, în RDP nr. 4/2007; George Antoniu, *Recursul în interesul legii. contribuții la interpretarea și aplicarea corectă a dispozițiilor din Partea generală a Codului penal*, în RDP nr. 1/2011; George Antoniu, *Reflecții asupra conceptului de incriminare*, în RDP nr. 3/2008; George Antoniu, *Reflecții asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană (I)*, în RDP nr. 1/2006; George Antoniu, *Unele reflecții asupra interpretării legii penale, din perspectivă europeană (II)*, în RDP nr. 3/2006; George Antoniu (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Flavius-Antoniu Baias, Cristina Zamșa, *Proprietatea*, în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Matei Basarab, *Circumstanțe agravante*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Matei Basarab, Tiberiu Medeanu, *Considerații referitoare la infracțiunile contra avutului obștesc, prin prisma Deciziei Plenului Curții Constituționale nr. 1/1993*, în Dreptul nr. 10-11/1995; Șerban Beligrădeanu, *Natura raportului juridic de muncă al magistraților*, în Dreptul nr. 7/2003; Alexandru Boroi, *Circumstanțe agravante legale*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Costică Bulai, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972; Costică Bulai, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în George Antoniu, Costică Bulai (coord.), *Practica judiciară penală. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1992; Costică Bulai, *Circumstanțele agravante*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Costică Bulai, *Violarea de domiciliu*, în Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență", ed. a 3-a, revizuită și adăugită, de Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, Ed. Trei, București, 2006; Mihai Constantinescu, *Președintele României*, în Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită. Comentarii și explicații*, Ed. All Beck, București, 2004; Sorin Corlățeanu, *Consecințe deosebit de grave. Controverse*, în RDP nr. 1/2002; Viorel Daghie, Dragu Crețu, *Conceptul de „consecințe deosebit de grave"*, în RDP nr. 3/1999; Ștefan Daneș, *Dispoziții generale*, în Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972; Ștefan Daneș, *Legea penală*, în Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972; Ștefan Daneș, *Săvârșirea unei infracțiuni*, în Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972; Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, *Abuzul în serviciu contra intere-*

selor publice, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977; Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, *Evadarea*, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977; Gheorghe Diaconescu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială (Tratat)*, Ed. C. H. Beck, București, 2009; Gheorghe Diaconescu, *Omorul deosebit de grav*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială (Tratat)*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Gheorghe Diaconescu, *Supunerea la muncă forțată sau obligatorie*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială (Tratat)*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Vasile Dobrinoiu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinoiu, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Europa Nova, București, 1997; Vintilă Dongoroz, *Falsul material în înscrisuri oficiale*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972; Vintilă Dongoroz, *Furtul calificat*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971; Vintilă Dongoroz, *Sistemul răspunderii penale a minorilor*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Petre Dungan, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2008; Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu contra intereselor persoanelor*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Delapidarea*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială. Noul Cod penal, Vol. I, Curs universitar*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Sustragerea sau distrugerea de înscrisuri*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu contra intereselor publice*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu în formă calificată*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Abuzul în serviciu în formă calificată*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Constantin Duvac, *Instrumentele juridice cu care operează UE. Aplicabilitatea acestora în dreptul intern*, în Petre Buneci, Constantin Duvac, O. Dobleagăi, *Ocrotirea prin mijloace penale și procesual penale a intereselor financiare ale Uniunii Europene*, Ed. Pro Universitaria, București, 2008; Constantin Duvac, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială. Noul Cod penal*, curs universitar, vol. I, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Constantin Duvac, *Unele observații critice cu privire la proiectul unui al doilea nou Cod penal*, în „Criminalitatea transfrontalieră la granița dintre prezent și viitor", T.K.K. Debrecen, Ungaria, 2009; Constantin Duvac, *Legea penală* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, Ed. Universul Juridic,

București, 2011, p. 501; Avram Filipaș, *Abuzul în serviciu contra intereselor persoanelor*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Trei, București, 2006; Avram Filipaș, *Delapidarea*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983; Avram Filipaș, *Delapidarea*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, ed. revizuită, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1992; Avram Filipaș, *Delapidarea*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Trei, București, 2006; Avram Filipaș, *Furtul calificat*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal, curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, Ed. Trei, București, 2006; Iosif Fodor, *Trădarea prin transmitere de secrete; Acțiuni dușmănoase contra statului*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971; Nicoleta Iliescu, *Evadarea*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972; Gheorghe Ivan, *Principiile de drept comunitar ca izvoare de drept penal*, în RDP nr. 1/2009; Gheorghe Ivan, Mari-Claudiu Ivan, *Drept penal. Partea generală. conform noului Cod penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2013; Siegfried Kahane, *Abuzul în serviciu contra intereselor publice*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972; Valerică Lazăr, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Ilie Pascu, Valerică Lazăr, *Dreptul penal. Partea specială*, Ed. Lumina Lex, București, 2004; Lavinia Valeria Lefterache, *notă* la dec. nr. 3666/2004 a ICCJ, s. pen., în Georgina Bodoroncea, Irina Kuglay, Lavinia Lefterache, Ionuț Matei, Iuliana Nedelcu, Francisca Vasile, *Codul penal adnotat*, Ed. C.H. Beck, București, 2007; Octavian Loghin, *Cu privire la corecta încadrare a unor fapte în dispozițiile art. 176 lit. c) C. pen.*, în Analele Universității „Al. I. Cuza", Iași, 1983; Octavian Loghin, *Delapidarea*, în Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1994; Octavian Loghin, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983; Dumitru Lucinescu, *Circumstanțe agravante*, în Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972; Dumitru Lucinescu, *Furtul calificat*, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Virgil Rămureanu, *Codul penal, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975; Gheorghiță Mateuț, *Delapidarea*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, 2008; Gheorghiță Mateuț, *Omorul deosebit de grav*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, 2008; Constantin Măruță, *Interpretarea literală a articolului 146 din Codul penal conduce la concluzia cumulării pagubelor materiale cauzate mai multor persoane printr-o infracțiune continuată, pentru a se reține agravanta privind „consecințe deosebit de grave"*, în Dreptul nr. 4/2004; Tiberiu Medeanu, *Societățile comerciale cu capital privat și infracțiunile contra avutului obștesc*, în Revista juridică nr. 7/1996; Mioara-Ketty Guiu, *Ultrajul contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice*, în Gheorghe Diaconescu, Mioara-Ketty Guiu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2007; Valentin Mirișan, *Abuzul în serviciu în formă calificată*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan,

Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2008; Valentin Mirișan, *Neglijența în păstrarea secretului de stat*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, 2008; Constantin Mitrache, *Circumstanțele agravante*, în Costică Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a 3-a, Ed. Trei, București, 2006; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Ioan Molnar, *Circumstanțele agravante legale generale*, în Vasile Dobrinoiu, Gheorghe Nistoreanu, Ilie Pascu, Alexandru Boroi, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 4-a, revizuită și adăugită cu dispozițiile Legii nr. 140/1996 pentru modificarea și completarea Codului penal, Ed. Europa Nova, București, 1997; Ioan Molnar, *Izvoarele dreptului penal din perspectiva sistemelor de drept*, în RDP nr. 1/2003; Ioan Muraru, *Egalitatea în drepturi*, în Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Florin Vasilescu, Ion Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Ed. Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1992; Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Statul român*, în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Costel Niculeanu, *Altă opinie privind infracțiunea continuată cu consecințe deosebit de grave în sensul actualului articol 146 din Codul penal*, în Dreptul nr. 12/2002; Costel Niculeanu, *Alte argumente pentru caracterizarea și sancționarea infracțiunii de omor deosebit de grav comisă în modalitatea prevăzută în art. 176 lit. c) C. pen.*, în Dreptul nr. 11/2009; Octavian Loghin, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, ed. revizuită, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1992; Vasile Papadopol, *Falsul material în înscrisuri oficiale*, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977; Gavril Paraschiv, *Consecințe deosebit de grave*, în RDP nr. 3/2005, pp. 52-54; Gavril Paraschiv, Elena-Diana Cîrje, *Agravanta „consecințe deosebit de grave" în situația infracțiunii continuate*, în RDP 3/2003; Ilie Pascu, Andreea Simona Uzlău, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013; Ilie Pascu, Eugen Neață, *Conceptul de „membru de familie" în legislația penală română*, în RDP nr. 4/2004; Ilie Pascu, Vasile Dobrinoiu, Traian Dima, Mihai Adrian Hotca, Costică Păun, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Maxim Dobrinoiu, *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Viorel Pașca, *Arme*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Tiberiu Medeanu, Constantin Butiuc, Mircea Bădilă, Radu Bodea, Petre Dungan, Valentin Mirișan, Ramiro Mancaș, Cristian Miheș, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Hamangiu, 2008; Viorel Pașca, *Calculul timpului*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Calculul timpului*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Circumstanțe agravante*, în Viorel Pașca, Ramiro Mancaș, *Drept penal. Parte generală*, Ed. Universitas Timisiensis, Timișoara, 2002; Viorel Pașca, *Dispoziții generale*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Faptă săvârșită în public*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Faptă săvârșită în public*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Funcționar public*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe*

articole, Vol. II (art. 57-171), Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Membru de familie*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Membru de familie*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Ordonanța de urgență, izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/1999; Viorel Pașca, *Pedeapsă prevăzută de lege*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Pedeapsă prevăzută de lege*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Pluralitatea de infractori*, în Viorel Pașca, Ramiro Mancaș, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitas Timisiensis, Timișoara, 2002; Viorel Pașca, *Public*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Public*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Săvârșirea unei infracțiuni*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Săvârșirea unei infracțiuni*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Viorel Pașca, *Secrete de stat și înscrisuri oficiale*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Timp de război*, în Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2007; Viorel Pașca, *Timp de război*, în George Antoniu (coord.), *Noul Cod penal. Comentariu pe articole, Vol. II (art. 57-171)*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Vasile Pavel, *Despre expresia „pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită"*, în Dreptul nr. 9/1997; Vasile Pătulea, *notă* la decizia Trib. jud. Prahova nr. 237/1981, în RRD nr. 9/1981; Iulian Poienaru, *Soluții ale practicii judiciare în materia amnistiei și grațierii*, în RRD nr. 12/1986; Traian Pop, *Explicarea unor termeni legali*, în Constantin G. Rătescu (coord.), *Codul penal Carol al II-lea adnotat. Partea generală*, vol. I, Ed. Librăriei Socec & Co, București, 1937; Virgil Rămureanu, *Delapidarea*, în Teodor Vasiliu, Doru Pavel, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea specială*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977; Victor Roșca, *Alți termeni și expresii explicate*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Arme*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Calculul timpului*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Explicații preliminarii*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Faptă săvârșită în public*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971; Victor Roșca, *Supunerea la muncă forțată sau obligatorie*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1971; Victor Roșca, *Termeni și expresii explicate*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Victor Roșca, *Timp de război*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Ed. Academiei Române, București, 1970; Constantin Sima, *Subiectul activ al infracțiunii de luare de mită. Cazul avoca-*

tului din oficiu, în RDP nr. 2/2007; Rodica Mihaela Stănoiu, *Omorul deosebit de grav*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971; Rodica Mihaela Stănoiu, *Omorul deosebit de grav*, în George Antoniu, Costică Bulai (coord.), *Practica judiciară penală. Partea specială*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1992; Rodica Mihaela Stănoiu, *Explicații preliminare*, în Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972; Florin Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Valer Suian, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, în Matei Basarab, Lucia Moldovan, Valer Suian, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Universitatea Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1985; Mihail Udroiu, *Drept penal. Partea generală. Noul Cod penal*, Ed. C. H. Beck, București, 2014; Teodor Vasiliu, George Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărângă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972; Ioan Vida, *Categorii de legi*, în Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Florin Vasilescu, Ioan Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Ed. Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1992; Ioan Vida, *Categorii de legi*, în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Ioan Vida, *Rolul și structura*, în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Ioan Vida, *Rolul și structura*, în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITARA

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ LA TITLUL X

Autori români

George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011; George Antoniu, *Noul Cod penal. Codul penal anterior, Studiu comparativ*, Ed. All Beck, București, 2004; George Antoniu, Vasile Papadopol, Mihai Popovici, Bogdan Ștefănescu, *Îndrumările date de plenul Tribunalului Suprem și noua legislație penală. Decizii de îndrumare din anii 1952-1968*, Ed. Științifică, București, 1971; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 1997; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală. Tratat*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2005; Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală. Tratat*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 2005; Matei Basarab, *Participațiunea la infracțiunile cu subiect special*, în Studia, Cluj, 1965; Mihai Bădescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Sitech, Craiova, 2011; Mihai Bădescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, ed. a 3-a, Ed. Vis Print-Bren, București, 2004; Lidia Bărbulescu, Anton Pandrea, Ioan Griga, Victor Vicențiu Pașca Cameniță, Adina Vlășceanu, *Înalta Curte de Casație și Justiție. Jurisprudența secției penale pe anul 2005*, Ed. Hamangiu, București, 2006; Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Drepturi și libertăți*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005; Georgina Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2014; Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2007; Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2007; V. Bogdănescu, L. Pastor, A.C. Ivanov, Anton Pandrea, E. Popa, Gh. Uglean, E. Cean, Iosif Ionescu, V. Radu, R. Lazăr, *Probleme de drept din deciziile Curții Supreme de Justiție (1990-1992)*, Ed. Orizonturi, București, 1993; Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2006; Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 3-a, Ed. All Beck, București, 2005; Alexandru Boroi, *Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială*, Ed. All, București, 1998; Alexandru Boroi, *Infracțiuni contra vieții*, Ed. Național, București, 1996; Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007; Costică Bulai, *Curs de drept penal. Partea specială*, vol. I, București, 1975; Costică Bulai, *Drept penal. Partea generală*, vol. III, București, 1983; Costică Bulai, *În legătură cu furtul săvârșit de două sau mai multe persoane*, în JN nr. 11/1965; Costică Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997; Constantin Butiuc, *Coautoratul în unele situații deosebite*, în RDP nr. 4/ 1995; Constantin Butiuc, *Conceptul de „lege penală"*, în RDP nr. 2/2003; Valerian Cioclei, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2007; Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României, explicații și comentarii*, Ed. Rosetti, București, 2003; Nicorina Crișu-Magraon, Constantin Crișu, *Jurisprudența în materie penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție, curți de apel și tribunale, 1990-2005*, Ed. Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2006; Ștefan Daneș, *Considerații în legătură cu circumstanțele agravante legale și judiciare*, în RRD nr. 11/1984; Ștefan Daneș, *Operații interzise cu metale prețioase*, în RDP nr. 1/1994; Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, ed. a 2-a, Ed. Juridică, București, 2003; Ioan Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1996; Emil Dersidan, *Codul penal, comentat și adnotat*, Ed. Proteus, București, 2008; Gheorghe Diaconescu, *Infracțiunile în Codul penal român*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1997; Horia Diaconescu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. All Beck,

București, 2005; Horia Diaconescu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, ed. 2, Ed. All Beck, București, 2005; Dumitru Virgil Diaconu, *Aplicarea art. 146 Cod penal vizând noțiunea „consecințe deosebit de grave" în cazul concursului de infracțiuni și al infracțiunii continuate*, în Dreptul nr. 2/2002; Gheorghe Diaconescu, *Infracțiunile în Codul penal român*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1997; Ion Dobrinescu, *Infracțiuni contra vieții persoanei*, Ed. Academiei Române, București, 1987; Vasile Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2004; Vasile Dobrinoiu, Gheorghe Nistoreanu, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Atlas Lex, București, 1996; Vasile Dobrinoiu, în Vasile Dobrinoiu, Nicolae Conea, Ciprian Raul Romițan, Camil Tănăsescu, Norel Neagu, Maxim Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, curs universitar, Ed. Lumina Lex, București, 2004; Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Asociația Română de Științe Penale, București, 2000; Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (Tratat), București, 1939; Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, lucrare reeditată de Asociația Română de Științe Penale, București, 2000; Vintilă Dongoroz, Gheorghe Dărângă, Siegfried Kahane, Dumitru Lucinescu, Aurel Nemeș, Mihai Popovici, Petre Sârbulescu, Vasile Stoican, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Prezentare comparativă*, Ed. Politică, București, 1968; Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2010; Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2010; Constantin Duvac, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială. Noul Cod penal*, vol. I, curs universitar, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Constantin Duvac, în Gheorghe Diaconescu, Constantin Duvac, *Drept penal. Partea specială. Noul Cod penal*, vol. II, curs universitar, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Avram Filipaș, *Drept penal. Partea specială*, curs universitar predat între anii 2003-2006, ediție realizată de asist. univ. Rodica Burdușel, Ed. Universul Juridic, București, 2008; Avram Filipaș, *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*, Ed. Academiei Române, București, 1985; Ion P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Ed. All Educațional, București, 1998; Ion Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1994; Ion Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. II, Ed. Europa Nova, București, 1996; Ioan Griga, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2006; Justin Grigoraș, *Examen teoretic al practicii Tribunalului Suprem în materia unor împrejurări care determină formele calificate sau deosebit de grave ale infracțiunii de omor*, în RRD nr. 8/1975; Nicolae Grofu, *Obiectul material al infracțiunii de nerespectare a regimului armelor și muniților*, în Dreptul nr. 1/2010; Mihai Adrian Hotca, Radu Slăvoiu, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Adnotări. Situații tranzitorii. Noutăți*, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, *Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală 1990-2000*, Ed. Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2002; Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, Ed. All Beck, București, 2001; Gheorghe Ivan, *Cauzele modificatoare de pedeapsă în concepția noului Cod penal*, în Dreptul nr. 9/2010; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Gheorghe Ivan, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, cu referiri la noul Cod penal, Ed. C.H. Beck, București, 2010; Gheorghe Ivan, *Dreptul comunitar ca izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/2008; Gheorghe Ivan, *Individualizarea pedepsei*, Ed. C.H. Beck, București, 2007; Mirela Gorunescu, Ionuț-Andrei Barbu, Mihaela Rotaru, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014; Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Universitară, București, 2006; Lavinia Valeria Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1994, p. 89; Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1994; Anca Lelia Lorincz, *Procedee de tehnică legislativă folosite în materie penală*, în RDP nr. 4/2000; Gheorghiță Mateuț, *Drept penal*

special, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1999; Ilie Măgureanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2007; Ilie Măgureanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2007; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007; Constantin Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 4-a, revăzută și adăugită, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 2000; Gheorghe Moroianu, *Statutul profesiilor liberale*, Ed. Universul Juridic, București, 2008; Theodor Mrejeru, Dan Safta, Dumitru Andreiu Petre Florescu, Marieta Safta, *Infracțiunile de corupție, aspecte teoretice și practice*, Ed. All Beck, București, 2000; Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții publice*, Ed. Lumina Lex, București, 2001; Costel Niculeanu, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I și vol. II, Ed. Sitech, Craiova, 2013; Vasile Papadopol, Mihai Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007; Ilie Pascu, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009; Ilie Pascu, *Lipsirea de libertate în mod*, în Ilie Pascu, Valerică Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Lumina Lex, București, 2004; Ilie Pascu, Petre Buneci, *Noul Cod penal. Partea generală și Codul penal în vigoare. Partea generală. Prezentare comparativă*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2011; Ilie Pascu, Mirela Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009; Leonida Pastor, *Interpretarea legii penale*, în RDP nr. 2/1994; Doru Pavel, *Aspecte ale pluralității de infractori și de infracțiuni în materie de furt*, în JN nr. 2/1961; Vasile Păvăleanu, *Drept penal special*, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Traian Pop, *Drept penal comparat. Partea generală*, vol. II, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1923; Ovidiu Predescu, Angela Hărăstășanu, *Drept penal. Partea specială*, ed. a 2-a, revizuită, Ed. Omnia Uni S.A.S.T., Brașov, 2007; Ovidiu Predescu, *Dreptul penal al afacerilor*, Ed. Continent XXI, București, 2000; Ion Ristea, *Regimul circumstanțelor în dreptul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2009; Ion Rusu, Minodora Ioana Rusu, *Lipsirea de libertate în mod ilegal*, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Rodica Mihaela Stănoiu, Ioan Griga, Tiberiu Dianu, *Drept penal. Partea generală* (note de curs), Ed. Hyperion XXI, București, 1992; Oliviu Augustin Stoica, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976; Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2004; Florin Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003; Florin Streteanu, *Modificări recente ale legii penale. Reflecții*, în RDP nr. 2/2001; Ion Traian Ștefănescu, *Tratat de dreptul muncii*, Ed. Wolters Kluwer, România, București, 2007; Iancu Tănăsescu, Gabriel Tănăsescu, Camil Tănăsescu, *Tratat de drept penal*, Ed. Sitech, Craiova, 2000; Tudorel Toader, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Hamangiu, București, 2007; Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Ruxandra Răducanu, Anda Crișu-Ciocîntă, Sebastian Rădulețu, Mihai Dunea, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014; A.N. Trainin, *Teoria generală a conținutului infracțiunii*, Ed. Științifică, București, 1959; Mihail Udroiu, Victor Constantinescu, *Noul Cod penal. Codul penal anterior*, Ed. Hamangiu, București, 2014; Mihail Udroiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Augustin Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1995; Ștefania Georgeta Ungureanu, *Implicațiile penale ale factorului timp*, în RDP nr. 3/2001; Ștefania Georgeta Ungureanu, Ricu Ungureanu, *Reflecții asupra implicațiilor penale ale timpului*, în RDP nr. 3/2005; Ioana Vasiu, Lucian Vasiu, *Afaceri electronice: Aspecte legale, tehnice și manageriale*, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 2007; Ioana Vasiu, Lucian Vasiu, *Informatică juridică și Drept informatic 2009*, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 2009; Ioana Vasiu, Lucian Vasiu, *Prevenirea criminalității informatice*, Ed. Hamangiu, București, 2006; Ioana Vasiu, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 1997; Adina Vlășceanu, *Eroarea asupra normei juridice*, Ed. Hamangiu, București, 2006; Adina Vlăsceanu, Alina Barbu, *Noul Cod penal*

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI
D R E P T

comentat prin raportare la Codul penal anterior, Ed. Hamangiu, București, 2014; Corina Voicu, Andreea Simona Uzlău, Raluca Moroșanu, Cristinel Ghigheci, *Noul Cod penal. Ghid de aplicare pentru practicieni*, Ed. Hamangiu, București, 2014; Gheorghe Voinea, *Furtul comis de o persoană înarmată*, în RDP nr. 3/1999; Maria Zolyneak, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1993; Maria Zolyneak, *Drept penal. Partea generală*, vol. III, Ed. Fundației „Chemarea", Iași, 1993.

Autori străini

Directivă a Parlamentului și Consiliului European din 16 septembrie 2009, care modifică Directivele nr. 2005/60/EC și nr. 2006/48/EC și elimină Directiva nr. 2000/46/EC din 18 septembrie 2000 privind inițierea, exercitarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor de bani electronici (text cu relevanță EEA); Reglementarea nr. 97/489/EC: *Commission Recommendation of 30 July 1997 concerning transactions by electronic payment instruments and in particular the relationship between issuer and holder*, publicată în Official Journal L. 208, 02/08/1997; Dennis Abrazhevich, *Classifications and Characteristics of Electronic Payment Systems*, în Lecture Notes In Computer Science, vol. 21, no. 5/2001, pp. 81-90; Antolisei Francesco, *Manuale di diritto penale. Parte generale*, tredicesima edizione, Giuffrè editore, Milano, 1994; Baker E. Wayne, Jason B. Jimerson, *The Sociology of Money, The American Behavioral, Sage Publications*, Jul/Aug, 1992; Bill Maurer, *The Anthropology of Money, Annual Review of Anthropology*, 2006; Carlo F. Cattani, *Global practices in e-payment, International Trade Center*, UNCTAD/WTO, 2004; Peter Checkland, Sue Holwell, *Information, systems, information systems – Making sense of the field*, John Wiley & Sons, 1998; Christie Linda Gail, John Christie, *The Encyclopedia of Microcomputer terminology*, 1984, Prentice Hall; Council of Europe, *Convention on Cybercrime*, European Treaty Series No. 185 (2001); Council of Europe, *Explanatory Report to the Convention on Cybercrime*, noiembrie 2001; D. Goldin, B. Thalheim, S. Srinivasa, *Information systems = Databases + Interaction: Towards principles of information system design*, 2000; E.D. Falkenberg, W. Hesse, P. Lindgreen, B.E. Nilsson, J.L.H. Oei, C. Rolland, R.K. Stamper, F.J.M. van Assche, A.A. Verrijn-Stuart, K. Voss, *A framework of information system concepts*, în The FRISCO Report, 1998; Hans-Heinrich Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, Berlin, 1988; H.K. Klein, R. Hirschheim, *Crisis in the IS Field? A Critical Reflection on the State of the Discipline*, în Journal of the AIS, 4, November, 2003; S. Oh. S. Kurnia, R.B. Johnston, H. Lee, B. Lim, *A Stakeholder Perspective on Successful Electronic Payment Systems Diffusion*, în Hawaii International Conference on Systems Sciences (HICSS-39), Hawaii, USA, 2006; K.C. Laudon, J.P. Laudon, *Essentials of Management Information Systems, Transforming Business and Management*, 3rd ed., Prentice Hall, 1999; J. Rose, *Information systems development as action research – soft systems methodology and structuration theory*, Ph.D. Thesis, 2000; S. Sawyer, *A market-based perspective on information systems development*, în Communications of the ACM, November, 44 (11), 2001; S. Sumanjeet, *Emergence of payment systems in the age of electronic commerce: The state of art*, în Global Journal of International Business Research, vol. II, no. 2/2009; G. Walsham, *Interpreting information systems in organisations*, John Wiley and Sons, 1993.

Universul Juridic.ro
nihil sine iure

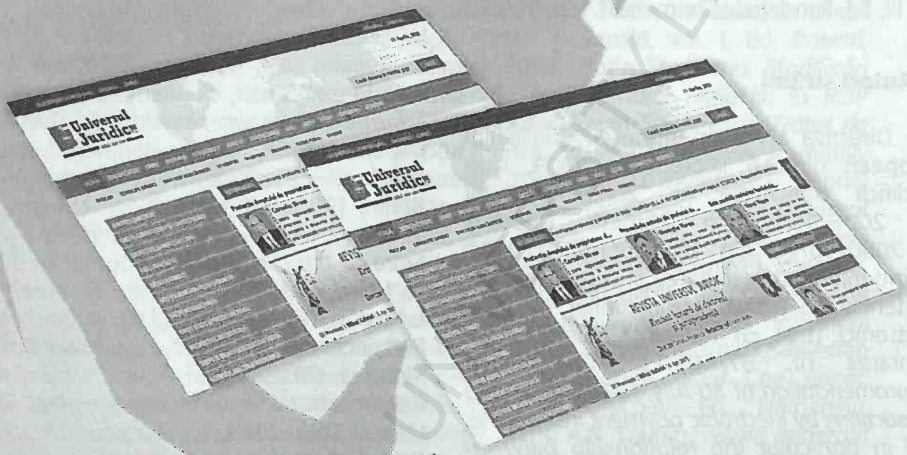

Portalul universuljuridic.ro:

- ✔ timp de 14 ani am investit în cele mai înalte standarde de informare;
- ✔ a venit momentul să dedicăm un portal profesionist celei mai competitive şi mai performante comunităţi: comunitatea juriştilor;
- ✔ puteţi accesa informaţie juridică reală, certificată editorial, necesară activităţii dvs., în orice moment;
- ✔ furnizăm conţinut pentru cele mai exigente profesii, sub semnătura specialiştilor recunoscuţi în domeniu.

www.universuljuridic.ro

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cele cinci volume de *Explicaţii ale noului Cod penal*, elaborate sub îndrumarea Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, cu colaborarea unor distinşi oameni de ştiinţă şi practicieni, răspund, firește, nevoilor de cunoaştere, aprofundare şi înţelegere corectă a dispoziţiilor din noul Cod penal.

În cuprinsul acestor volume este expus pe larg conţinutul noilor dispoziţii, cu ample referiri la doctrina penală şi la practica judiciară în materie. Autorii valorifică în mod competent şi documentat gândirea şi practica penală din trecutul ţării noastre şi, totodată, întrevăd căile de perfecţionare a legii penale în raport cu dezvoltarea economică, socială şi politică a ţării.

De mare interes sunt şi observaţiile critice ale autorilor asupra noilor dispoziţii penale, precum şi sugestiile lor în ceea ce priveşte îmbunătăţirea conţinutului şi a formei de exprimare a acestora. Reflecţiile profunde şi documentate ale autorilor asupra noilor prevederi penale sunt de natură să orienteze corespunzător organele care le vor pune în practică, asigurând înţelegerea şi aplicarea lor unitară.

Publicarea acestor volume va constitui o contribuţie notabilă şi la îmbunătăţirea calităţii activităţii didactice, la înţelegerea superioară a instituţiilor penale şi a mecanismului lor de aplicare.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ujmagro
UNIVERSUL JURIDIC MAGAZIN
Ai tot DREPTUL să alegi!
www.ujmag.ro

ISBN general 978-606-673-337-3
ISBN vol. II 978-606-673-339-7
9 786066 733397